

**DIYOJEN MECMUASI
TAHLİLLİ FİHRİST-METİNLER
(124-183)**

Bahar SAYIM

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Erdoğan ERBAY
2018**

Her Hakkı Saklıdır.

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

Bahar SAYIM

**DİYOJEN MECMUASI
TAHLİLLİ FİHRİST-METİNLER
(124-183)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Erdoğan ERBAY**

ERZURUM-2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Diyojen Dergisi Tahlilli Fihrist-Metinler (124-183)" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin basılı ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimim ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

[29/06/2018]

[Bahar SAYIM]

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Erdoğan ERBAY danışmanlığında, Bahar SAYIM tarafından hazırlanan bu çalışma 29/06/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Erdoğan ERBAY
Jüri üyesi: Doç. Dr. Nazire ERBAY
Jüri üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Adem POLAT

imza:
imza:
imza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 29/06/2018

Doç. Dr. Arif KÜTÜK
Enstitü Müdürü
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR DİZİNİ.....	V
ÖN SÖZ	VI
GİRİŞ	1
I. ETKİLİ BİR SİLAH: MİZAH.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜN IŞIĞINDA: TANZİMAT

1.1. SOSYAL HAYAT	15
1.2. KÜLTÜREL HAYAT.....	22
1.3. SİYASÎ HAYAT	26

İKİNCİ BÖLÜM

KAMUOYU OLUŞTURMADA ETKİN BİR ARAÇ: BASIN

2.1. KESKİN BİR ÜSLUP: TEODOR KASAP (1835-1897).....	38
2.2. İLK MİZAH MECMUASI: DİYOJEN	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİYOJEN'İN 124-183 NUMARALARI ARASINDA ELE ALINAN KONULAR

3.1. OSMANLI TİYATROSU MESELESİ.....	45
3.2. ECEL-İ KAZA	49
3.3. KEDİ MERSİYESİ	50
3.4. MANZUME-İ EFKÂR BAŞYAZARI GARABET PANOSYAN.....	57
3.5. HADDİN VAR İSE BİR MESLEK TUT DA ONDA DEVAM ET!.....	58
3.6. ESKİ ZAMAN TENKİHÂT MODASI	59
3.7. MATBUAT NİZAMNÂMESİ.....	67
3.8. YEREL YÖNETİMLER.....	68
3.9. TÛTÛN REJİSİ.....	77
3.10. EKZARK MESELESİ	84
3.11. BATILILAŞMA EKSENİNDE SOSYAL HAYAT VE KADIN KONUSU.....	86

3.12. ŞİRKET-İ HAYRİYYE VE HALİÇ VAPURLARI.....	91
3.13. DEMİRYOLLARI	94
3.14. TRAMVAY	98

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. METİNLER	103
4.1.1. Diyojen'in 124-183 Numaraları Arasında Yayınlanan Reklam ve İlanlar	522
SONUÇ	565
KAYNAKÇA.....	568
EKLER.....	576
EK 1.....	576
EK 2.....	577
EK 3.....	578
ÖZGEÇMİŞ	579

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİYOJEN MECMUASI
TAHLİLLİ FİHRİST-METİNLER
(124-183)

Bahar SAYIM

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Erdoğan ERBAY

2018, 579 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Erdoğan ERBAY
Doç. Dr. Nazire ERBAY
Dr. Öğr. Üyesi Adem POLAT

Tanzimat devri, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı'nın üstünlüğünü kabul ettiği ve birçok kurumlarında yenileşmeye gittiği bir devirdir. 1839 Tanzimat Fermanı bu yenileşmenin hukuki boyutunu gösterir. Ardından ilan edilen 1856 Islahat Fermanı, gayrimüslimlere verilen hakları genişletmiş ve dış devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'nun iç işlerine karışmasına zemin hazırlamıştır. Bu dönemden itibaren Osmanlı İmparatorluğu, hızla ilerleyen Batı'yı yakalamak ve Avrupalı devletlerle siyasi arenada denge politikası izlemek amacını gütmüştür.

Abdülhamit devrinde baskı altına alınan basın, kamuoyu oluşturmada etkin bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Halk ile yönetici kadrosu arasında aracı işlevi gören basın, baskı döneminde faaliyetlerini yurt dışında gerçekleştirme olanağı bulan Jön Türkler ve onların öncüsü olan Genç Osmanlılar ile duygu, düşünce ve fikirleri yansıtma olanağı bulmuştur. Genç Osmanlılar ve Jön Türkler meşruti bir sisteme taraftar olmuş ve bu fikri sürgüne gönderilme pahasına savunmuşlardır. 1908 II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte özgürlük ortamında gelişme olanağı bulan mizah basını, despot rejim ve yöneticileri hedef almış ve muhalif bir güç olarak ortaya çıkmıştır.

Tanzimatın son dönemlerinde çıkarılan Diyojen, döneminin olaylarını yansıtması bakımından önem arz etmektedir. Vaad edilip yerine getirilmeyen sözler, halkı güç durumda bırakan yönetici sınıfı ve yabancı ülkelere tanınan ayrıcalıklar, ülkenin yabancı devlet adamlarının sömürgeci politikalarının odak noktası haline gelmesi, Diyojen'in bu konularda fikir beyan etmesine sebep olmuştur.

Anahtar kelimeler: Tanzimat, ıslahat, basın, Genç Osmanlılar, Jön Türkler, mizah, Diyojen.

ABSTRACT**MASTER THESIS****DIYOJEN MAGAZINE
ASSAYING THE INDEX-TEXT
(124-183)****Bahar SAYIM****Advisor: Prof. Dr. Erdoğan ERBAY****2018, 579 Pages****Jury: Prof. Dr. Erdoğan ERBAY
Assoc. Prof. Dr. Nazire ERBAY
Assit. Prof. Dr. Adem POLAT**

Tanzimat era, has accepted the rule of the Ottoman Empire to the West and went to a period of innovation in many institutions. Tanzimat edict of 1839 shows that the legal dimension fort he innovation. Then reform decree was declared in 1856, it has expanded the rights granted to non-Muslims and the state of the Ottoman Empire paved the way for interference in their internal affairs. Ottoman Empire from this time period, moving quickly to capture the West and was intended to follow the policy of balanca in the political arena with the European countries.

The era of despotism under pressure in the press, has emerged as an effective tool in shaping public opinion. Press acts as an intermediary between management staff and the people, who found the ability to perform activities of the Young Turks abroad during the printing and feelings with their pioneering Young Ottomans who has the opportunity to reflect the thoughts and ideas. Young Ottomans and Young Turks constitutional become spectators at the expense of a system and advocated the idea of being sent into exile. The proclamation of the Second Constitution in 1908 finds humor in press freedom in the environment with the possibility of development, despotic regimes and managers have targeted and has emerged as an oppositional force.

Diogenes magazine issued in the last period of the Tanzimat, it is important in terms of reflecting the events of the period. Promise whether unfulfilled promises, people in a difficult situation leaving the ruling class to foreign countries recognized privileges, becoming the focal point of the colonial policies of foreign dignitaries in the country Diogenes has been caused to express an opinion on these issues.

Key words: Tanzimat, reform, press, Young Ottomans, Young Turks, humor, Diogenes.

KISALTMALAR DİZİNİ

a.e.	: aynı eser
A.Ş.	: Anonim Şirketi
bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
IRCICA	: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
Ltd. Şti.	: Limited Şirketi
No.	: Numara
s.	: sayfa/sayfalar
tar.	: Tarih
v.b.	: ve benzerleri
yay.	: Yayını/ yayınları/ yayınevi

ÖN SÖZ

Diyojen 24 Kasım 1870 tarihinde Teodor Kasap tarafından çıkarılan ilk Türkçe mizah mecmuasıdır. Dönemin sosyal, siyasal, kültürel birçok özellikleri hakkında görüş bildirmesi açısından önemli bir kaynaktır. O dönem şartları içerisinde gerçekleri söyleyebilmek ve üst makamda bulunanları hicvetmek pek kolay olmamıştır. Dolayısıyla mizah gazete ve dergilerinin zaman zaman uğradığı baskı ve sansürden Diyojen de nasibini almış ve 10 Ocak 1873 tarihli son sayısı olan 183. sayıdan sonra tamamen kapatılmıştır. Sivri dilli bir karaktere sahip olan Teodor Kasap, halkı ilgilendiren birçok konuda kendi düşüncesini ortaya koymaya çalışmış, bazen sınırları aşmıştır. Ancak yazdıkları ve söyledikleriyle kendi döneminin panoramasını çizmiştir.

Değişimi ve yenileşmeyi bünyesinde barındıran Tanzimat devri sancılı bir devirdir. Batı'nın üstünlüğünü geç de olsa fark eden Osmanlı İmparatorluğu, başlangıçta askerî olmak üzere birçok alanda değişmeye gitmesi gerektiğinin bilincine varmıştır. Bu değişimler birçok alanı kapsamakla beraber, bu çalışmada Tanzimat devrinin sosyal, kültürel ve siyasî alanda geçirdiği değişiklikler baz alınmıştır. Günümüze kadar uzanan Batılılaşma meselesi, Diyojen'in de ele aldığı meselelerdendir. Batılılaşma ekseninde aile hayatı ve kadın da değişim ve dönüşüme uğramıştır. Batılılaşma kavramına Diyojen'in ele aldığı örnekler üzerinden yaklaşılmaya çalışılmıştır.

Gizliden veya açık olarak çoğu zaman baskı ve sansür altına alınmak istenen basın, kamuoyu oluşturarak halkın sesi olmayı başarmış ve oldukça sade ve akıcı bir üslupla meseleleri ele almaya gayret sarf etmiştir. Kontrol altına alındığı dönemden Cumhuriyet döneminde özgürlüğüne kavuşuncaya kadar çeşitli badireler atlatan basın, halk ile yönetici arasında köprü vazifesi kurmuştur. Sorgulanmaksızın sürgüne gönderilen meşrutiyet taraftarları faaliyetlerini yurt dışında gerçekleştirmeye çalışmış, çıkardıkları gazete ve dergilerle halkın sesi olmaya devam etmişlerdir. Diyojen de sorgusuz sualsiz gazete ve dergi kapatılmasına karşı çıkmış, özgür basını desteklemiştir.

Çalışma bir giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde mizahın mücadele bağlamında üstlendiği görev açıklanıp birinci bölümde Tanzimat dönemi hakkında genel bilgi verildikten sonra sosyal, kültürel ve siyasî alanlarda yaşanan değişiklikler ele alınmıştır. Daha sonra kamuoyu oluşturmada etkin bir araç olarak basının işlevinden söz edilmiştir. Diyojen'in 124-183 numaraları arasında değindiği

konular hakkında bilgi verilmiş ve metinler Osmanlı Türkçesi'nden Latin harflerine mümkün olduğu kadar doğru aktarılmaya çalışılmıştır. Sayıların her sayfası köşeli parantez içinde belirtilmiştir. Ayrıca 124-183 numaralar arasında mecmuada yer alan reklam ve ilanlar da ayrı olarak çıkarılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular “Sonuç” bölümünde dile getirilmiş ve yararlanılan kaynakların listesi tez sonunda verilmiştir.

Tez çalışmamda yardımlarını esirgemeyen, bana yol gösteren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Erdoğan ERBAY'a, verdiği bursla kaynaklara ulaşmama yardımcı olan Türk Dil Kurumuna ve maddi manevi yanımda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Erzurum-2018

Bahar SAYIM

GİRİŞ

I. ETKİLİ BİR SİLAH: MİZAH

*“Mizahçı kimdir? Mizahçı en küçük çivilikle
övülecek seçkin bir halkın kafalarının dolaplarına
bütün geçmiş zamanları asan kimsedir.”*

Ruabe¹

Mizah günlük hayatta meydana gelen olayların tuhaf, gülünç yanlarını göstererek toplumun içinde bulunduğu duruma başkaldıran bir düşünce tarzıdır. Mizah ele aldığı konu üzerinden okuyucuya bir mesaj verebilir ya da herhangi bir fikrin savunuculuğunu yapabilir. Toplumsal bir işlevi olan mizah bu yönüyle bir tür saldırı veya savunma mekanizmasıdır. Siyasi dönemlerde baskı gören halk kendi varlığını ispat etmek için mizaha başvurmuştur. *“Mizah, “varlık kategorileri”nin, aralarında zıtlıkla oluşmasının aracısı olarak kabul edilir.”*²

İnsanlar var oldukları zamandan beri haksızlıklara, kendilerini sömürmeye çalışan kötü yöneticilere karşı başkaldırma, isyan etme arzusu içinde olmuşlardır. Kimileri bu arzularını hürriyetin kısıtlı olduğu, sansürün egemen olduğu zamanlarda gerçekleştirmek istemiş ve hayatıyla ödemiştir. Tam bir özgürlük ortamında ise bu arzu ve istek engellenemez bir şekilde birçok mizahi eser, karikatür, hiciv şeklinde kendini göstermiştir. İnsanların yaşam tarzlarıyla gülme arasında sıkı bir bağ vardır. İnsanlar sevinçlerini, üzüntülerini, mutluluklarını, mutsuzluklarını gülmece yoluyla dile getirmişlerdir. *“Bu durumda gülmece, insanın duygularının bir boşalma kanalıdır.”*³

Toplumdaki kötülükleri, aksaklıkları, adaletsizlikleri savunmasız hâle getiren mizah, otoriteyi sarsar ve onu bir darbeye etkisizleştirerek saf dışı bırakır. Gülme; para, inandırma, baskı yapma, destek toplama, güç gibi diğer faktörlerin üzerinde yıkıcı özelliğe sahip en etkili silahtır.⁴ Üsttekilerin makam ve yetkilerini kendi amaçları

¹ Hilmi Yücebaş, *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi*, Milliyet Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul 1976, s.22.

² Efhymia Canner, “Jön Türk Devrimi Sonrasında İstanbul Rum Mizah Basını: Embros Gazetesi”, İrene Fenoglio-François Georgeon (Haz.), *Doğu'da Mizah*, (ss. 103-113), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2000.

³ Ünsal Özünlü, “Yaşam ve Gülmece”, *Güldiken*, 6, (Ocak 1995), 8-12.

⁴ Barry Sanders, *Yıkıcı Tarih Olarak Gülme*, (2001), (Çev.: Kemal Atakay), Ayrıntı Yay., İstanbul 2001, s.32.

doğrultusunda kullanmaya çalışmaları mizahın bir karşıt düzen kurmasına zemin hazırlar. Bu bağlamda mizah adaletsiz gördüğü düzene karşı kendi âdil düzenini kurmak için mücadele eder. Mizah kişinin toplumda yaşanan güç durumlardan, egemenliği altında bulunduğu yetkililerden, kendini zor olaylardan kurtarabilmek adına gülmece silahını aktif bir şekilde kullanmaktadır. Özellikle sosyal açıdan yetkili mercilerin görevlerini kötüye kullanmaları durumunda mizah bütün şiddetiyle ortaya çıkar.

Klasik edebiyatta Şeyhi'nin Harnâme adlı eseri, toplumsal eleştirinin en güzel örneğidir. Makam ve yetkilerini kötüye kullanan ikiyüzlü kişiler eşeğe benzetilerek onun ağzından eleştirilir.⁵ 16. yüzyıl klasik edebiyatın en başarılı toplumsal eleştiri örneklerinden biri Fuzuli'nin Şikâyetnâmesi'dir. Fuzuli, bu mektubunda emekli maaşını alırken memurlarla yaşadığı sıkıntıyı anlatır. Memurların davranışlarını ve toplumsal çıkmazı açıkça eleştirir.⁶ Klasik Türk edebiyatının kaside alanındaki en başarılı isimlerinden olan Nefî'nin hicivlerini bir araya getirdiği Siham-ı Kaza adlı eseri hiciv sahasındaki önemli eserlerden biridir. Olaylara bakış açısı gittikçe hırçınlaşan Nefî'nin hicvi küfre doğru bir yönelme göstermiştir.⁷

Mizahın ortaya çıkardığı gülme unsuru tarih boyunca farklı anlamlara gelmiş, dinlere, dönemlere göre farklı işlevler yüklenmiş, kimi zaman da baskı altına alınıp hapsedilmiştir. Osmanlı eğitiminin ciddiyete önem vermesi nedeniyle duyguların gösterilmemesi, kahkahalarla gülünmemesi gerektiği ön plana çıkarken gülmedeki aşırılıklar mahkûm edilmiştir.⁸ Oysaki mizah özgürlük ortamında boy atar, filizlenir ve demokratik bir topluluk içerisinde varlığını isbat eder. *“Gülme, her şeyden çok, insanı özgürleştirip onu yeni bir kategoriye yükseltir, demokratik, özgür bir ruh haline getirir. Böyle bir konuma ulaşanlar, dünya karşısında başkalarının saygısını kazanan özgür ruhlu bir önder durumu kazanırlar, bütün bunların kaynağı da gülmeye yönelik doğru tutumdur.”*⁹ Mizah otoriter güce karşı toplumun kendi ifade özgürlüğünü yakalayabilmesini hedefler. Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki etnik gruplarda böyle bir amaç söz konusudur. Osmanlı Devleti üzerinde Batılı devletlerin izlediği stratejiler,

⁵ Ömer Özcan, *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah [Yergi ve Gülmece]*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2002, s.87.

⁶ a.e., s.110.

⁷ a.e., s.137.

⁸ François Georgeon, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Gülmek mi?”, İréne Fenoglio-François Georgeon (Haz.), *Doğu'da Mizah*, (ss. 79-102), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2000.

⁹ Sanders, s.131.

İmparatorluğun içinde bulunduğu iç ve dış buhranlar bu etnik gruplara kendi yaşam tarzları ve düşünce yapılarına göre söz söyleme ve kendilerini ifade edebilme hakkı tanımıştır.

Gülme olgusu Bahktin'in karnaval dediği kavramla benzerlik gösterir. Karnaval özgürlüğün çekiciliğine kapılan insanların yaşamı derinden hissetmelerini sağlama amacıyla hayatı onlar için daha katlanılabilir hale getirir.¹⁰ Bütün dengelerin alt üst edildiği, herkesin eşit ve özgür olduğu bir ortamda bütün kısıtlamalardan, zorbalıklardan arınılır. Bu noktada gülmenin yerleşik yaşam düzeni üzerinde yıkıcı bir etkisi vardır. *“Gülme insanlık tarihi boyunca ebedi karşıtlığın ve hazzın sesi olarak coşkuyla hareket eder.”*¹¹

Gülme karnavalda anlatılan durumu içtimâi alanda bireyin ihtiyaçlarına cevap vererek gerçekleştirir, hayali unsurlar yaratarak bunları gerçek yerine koyup intikam alır. Bu gerçeklikte cemiyette bulunduğu uygunsuzlukları ortadan kaldırmak, kendi yasalarını oluşturarak gerçek kimliğini ortaya çıkarma amacı vardır. Karnaval adı altında gerçekler ortaya çıkar. *“Sonunda burada esprilerin, amaçları doğrultusunda neye ulaştıklarını anlayabiliriz. Onlar yolu üzerine çıkan bir engele karşın bir içgüdüünün (ister şehvetli ister düşmanca) doyurulmasına olanak verirler. Bu engeli aşarlar ve engelin ulaşılmaz hâle getirdiği bir kaynaktan hazz sağlarlar.”*¹²

O halde gülmece insanların duygularının boşalmasıdır. Mizah, içindeki saldırgan tutumu kendini huzursuz eden durum ve olaylara karşı hazz üretme amacına yönelik olarak kullanılır. Toplumun aksayan yönlerini ve toplum düzenini sorgulayarak özgürlük alanını çizer. *“Mizah, hürriyetin çocuğudur: Özgürlük hakkına toplum erememişse mizah onu sövüp sayma, hırpalama, itip kakma yerine utanma duygusunu tokattan ağır tebessümlere sararak kazanmaya çalışır.”*¹³

Mizahın bizde gelişmemesinin başlıca sebeplerinden biri Osmanlı'nın içtimâi hayatında ciddiliğin önemli ölçüde yer almasıdır. 1716 senesinde İstanbul'u ziyaret eden Lady Mary Montagu, Osmanlılar'ın sosyal hayatında ciddiliğin önemli bir yer

¹⁰ a.e., s.179.

¹¹ a.e., s.280.

¹² Sigmund Freud, *Espriler ve Bilinçdışıyla İlişkileri*, (Çev.: Emre Kapkın), Yaprak Yay., İstanbul (tarihsiz), s.104.

¹³ Cemal Kutay, *Ağlamamak İçin Nelere Gülerlerdi?*, Geçmişten Günümüze Türk Kitaplığı, İstanbul 1970, s.7.

tuttuğunu, ayrıca boş zamanlarda okunan el yazması kitaplar içinde latifeler, şakalar, hoş fıkraların sevildiğini ve benimsendiğini ifade etmektedir. Osmanlı ülkesinde matbaa ve gazetelerin olmamasından dolayı, olayların gülünürken düşündürecek taraflarını ortaya koyan mizahın da olmadığını dile getirmektedir.¹⁴

Batı'dan iki yüz elli yıl sonra matbaaya kavuşmamız mizahın yerleşmemesinde etkili olan diğer faktördür. Bu durum matbaaya bakış açısının dini bir sebebe dayanmasıyla alakalıdır. Matbaalarda kitap basılmasını günah ve küfür sayan bazı zihniyetlerin düşünceleri, gerekli bir icad olan matbaanın engellenmesine neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun, egemenliği altında bulunan azınlıkların matbaalarda bastıkları eserleri benimsememelerinin gerekçesi olarak toplumun entelektüel kimliğini temsil eden Müslüman din adamlarının bu eserlere karşı almış oldukları tavır gösterilebilir. Din adamları bu yeniliğin kendi nüfuzlarını azaltmasından çekinmişler ve gavur icadı olarak adlandırdıkları matbaayı, burada basılan eserleri günâh kabul etmişlerdir.¹⁵ “Klasik çağların Müslümanlığı için Frenk Avrupa, kendisinden güneşli İslâm dünyasının öğreneceği hiçbir şeyi olmayan ve pek az korkacağı bir dış barbarlık ve imansızlık karanlığı idi.”¹⁶

Türkiye'de ilk basım evini 1493 senesinde İspanya'dan göç ederek İstanbul'a gelen Museviler kurmuştur. Bu basım evinde birçok eser basılmasına rağmen padişahın emriyle kitap basım işleri yasak edilerek bu işlerle uğraşan kişilerin idam edileceği bildirilmiştir. Sivaslı Apkar adında bir Ermeni Venedik'te basım işlerini öğrendikten sonra İstanbul'a yerleşerek burada 1567 senesinde bir basım evi açmıştır. Ancak padişahın emriyle bu basım evi Yeniçeriler tarafından tahrip edilmiştir.¹⁷

Diğer bir neden olarak uzun uğraşlar neticesinde elle kitap yazarak geçimlerini sağlayan kitlenin matbaaya karşı takındığı olumsuz tavidir.¹⁸ Hattatlar tarafından yazılan yazma eserler matbaalarda basılan baskı eserlerden daha çok itibar gören geleneksel bir anlayışın ürünüydü. İlk matbaanın Sait Efendi ile İbrahim Müteferrika'nın

¹⁴ a.e., s.3-4.

¹⁵ A. D. Jeltjakov, *Türkiye'nin Sosyo-Politik ve Kültürel Hayatında Basım (1729-1908 Yılları)*, Nauka Yayınevi, Moskova 1972, s.21.

¹⁶ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (1970), (Çev.: Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1970, s.35.

¹⁷ Füzûzan Hüsrev Tökin, *Basım Ansiklopedisi*, (yayın yeri yok ve tarihsiz), s.22-23.

¹⁸ Abbas Parmaksızoğlu, *Türk Gazetecilik ve Basım Tarihi*, Dünya Haberler Ajansı Neşriyatı, İstanbul 1959, s.3.

teşebbüsleriyle kurulmasıyla birlikte hattatlar, baskı kitapları protesto etmek amacıyla kalem ve hokkalarını bir tabuta koyarak bir yürüyüş gerçekleştirmişlerdi.¹⁹ Batı'da matbaanın icadından ilk yararlananlar din adamları olup basılan ilk eserler de din kitaplarıydı. Ancak bizde matbaa işine ilk karşı çıkanlar din adamları olmuştur.²⁰

İranlılar mizahla uğraşan kişiler için dalkavuk anlamına gelen mizâhgûy kelimesini kullanmışlar, Araplar ise hezliyât karşılığı olarak şathiyat kelimesini kullanmış ve bunları şeriata aykırı sözler olarak nitelendirmişlerdir.²¹ Böylece Arap geleneğinde ciddi olanın mizahi olandan daha önemli olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Konusunu gündelik yaşamdan alan ve tek bir kişiliğe yönelik olayları anlatan kısa hikâyeler Arap geleneğinde nâdire olarak adlandırılır. Arap kültürü içerisinde nâdire önemli bir yer tutar. Daha önceleri el-Câhiz, Ebû Nuvas, vb. tarihsel kişiliklere yönelik olan nâdire daha sonra diğerlerinin birleşimi olan Ceha'da toplanır.²²

Arap-Berberi geleneğinde bön, aptal, saf olarak nitelenen ama aslında kurnaz ve hilekâr olan bir karakterden söz edilir: Cuha. Bu karakter toplumun sözcüsü konumunda olup, üst mevkilerde olanlarla mücadele eden, hoşnut olmadığı durumlara başkaldıran, kendi hakkını arayan bir kişilik olarak çizilir. Nasreddin Hoca ile bazı noktalarda benzerlik gösteren Cuha bu görevini yerine getirirken budala görünür ancak budala görünmesinin altında aslında sivri bir zekâ vardır. “*Cuha topluma sanki bir tedavi önerircesine haykırır gibidir: 'Savaşma, mizah yap.'*”²³

Cuha güldürürken aynı zamanda düşündürür. Kendisinden daha üstün ve güçlü bulduğu kişilere karşı oynadığı aptal rolüne araç olarak gülmeyi kullanır. Bu da onun hayatta kalmasının teminatıdır, Ceha'ya özgürlük alanı oluşturur. Gündelik olayların anlatıldığı Karagöz'de de hükümete yöneltilen eleştiriler söz konusudur. “*Gerçekten de Karagöz halkın düşüncelerini ve dönemin olaylarını yansıtan bir ayna gibiydi.*”

¹⁹ Server R. İskit, *Türkiyede Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 2000, s.19.

²⁰ Tökin, s.23.

²¹ Nejat Muallimoğlu, *Politikada Nükte*, Avcıol Basım-Yay., İstanbul 1997, s.14.

²² Bernard Chanfrault, “Tunus'ta Ceha (Cuha): Gelenekten Modernizme Fıkra Toplumsal-Tarihsel Yaklaşım”, İrene Fenoglio-François Georgeon (Haz.), *Doğu'da Mizah*, (ss. 37-48), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2000.

²³ Jean Déjeux, “Cuha ve Nâdire”, İrene Fenoglio-François Georgeon (Haz.), *Doğu'da Mizah*, (ss. 27-36), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2000.

Seyirciler, dile getirmeye cesaret edemedikleri ahlâki, siyâsi ve toplumsal kaygıları ifade eden bu temsilde kendilerini buluyorlardı."²⁴

Osmanlı İmparatorluğu'nda Rum mizah gazetesi Embros, Jön Türk devriminin hemen sonrasında ortaya çıkmıştır.²⁵ Embros gazetesinde Osmanlılarda ve uluslararası alanda siyasal ve toplumsal olaylara, Rum cemaatine, Türk hükümetine, müdahil bir güç olarak Batı'ya gülme söz konusudur. Kahramanları sadece Osmanlı Rumları ve Türkler'den oluşan Embros gazetesinde, Rumlar ve Türkler Pantelis ve Ali ile temsil edilir.²⁶ Batı, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yaşayan milletleri kışkırtan, siyasi, askeri bir müdahale gücü olarak resmedilmiştir.²⁷ Modernleşme olgusu da, Osmanlı Rumu'nu kendi kimliğini oluşturan unsurlardan uzaklaştırdığı gerekçesiyle eleştirilmektedir.²⁸

Osmanlı İmparatorluğu'nun etnik çeşitliliği içinde, Ermeni mizah basını hem imparatorluğa hem de cemaat düzeyine gönderme yapmaktadır. Bu basın organları yoluyla Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Ermeni toplumunun dini, siyasi ve ahlâki kaygıları ifade edilmeye çalışılmaktadır.²⁹ Ermeni mizah dergisi Gavroş, İstanbul'da 31 Temmuz 1908'de çıkmaya başlamıştır.³⁰ Gavroş, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması konusunu ele aldığında, Türk ya da Rum basınına göndermeler yaparak okurunu güldürür.³¹

Matbaanın ülkemize Avrupa ülkelerinden yaklaşık iki yüz elli senelik bir gecikmeyle gelmiş olması genel kültür seviyemizin düşük olmasına sebep olmuştur. Neticede bu durum bizde hümor duygusunun yerleşmemesinde etkili olmuştur. Hümorun en fazla kendini gösterdiği yerler demokratik rejimin bulunduğu, genel kültür seviyesinin yüksek olduğu yerlerdir.³² Cemal Kutay'ın *Ağlamamak İçin Nelere Gülerlerdi* adlı eserinde yer alan bir hatıradan Osmanlı ülkesinde karikatür ve mizahı

²⁴ Micéle Nicolas, "Karagöz'de İnsanlık Komedyası", İréne Fenoglio-François Georgeon (Haz.), *Doğu'da Mizah*, (ss. 65-78), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2000.

²⁵ Canner, s.103.

²⁶ a.e., s.105.

²⁷ a.e., s.107.

²⁸ a.e., s.112.

²⁹ Anahide Ter-Minassian, "Ermeni Dergisi Gavroş'da Karikatür ve Hiciv (1908-1920)", İréne Fenoglio-François Georgeon (Haz.), *Doğu'da Mizah*, (ss. 115-135), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2000.

³⁰ a.e., s.118.

³¹ a.e., s.125.

³² Muallimoğlu, s.15-18.

bulamayan Alphonse de Lamartine uygun ortam olduğu takdirde bu türlerin kısa sürede Osmanlı ülkesinde kabul edileceğinden ümitlidir. Ayrıca Türkler'in zeki, nükte ve espriye değer veren, olayların dikkate değer hatlarını bulup çıkartan insanlar olduklarını, Karagöz gibi perde oyunları, Nasreddin Hoca gibi halk filozoflarının olduğundan bahseder.³³

Osmanlıdaki eğitim sisteminin ciddiyete önem vermesi nedeniyle, duygular aşırı derece gösterilememiştir. Bu durum mizahın faaliyet gösterebileceği bir alanı oluşturamamıştır. Dolayısıyla Karagöz gibi geleneksel halk oyunları gündelik hayat çerçevesinde sosyal, siyâsi, ahlâki eleştiri yapılabilmıştır. Karagözde Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yer alan etnik gruplar çerçevesinde oluşturulan bir gülme söz konusuydu. İmparatorluğun ortadan kalkmasıyla bu gülme türü de yok olmuş oluyordu. Karagöz temsillerinde Osmanlı Devleti için bir tehdit unsuru olarak kabul edilen Avrupa eleştirisi de yapılıyordu. Avrupa özellikle Osmanlı'nın topraklarına göz diken azılı bir canavar olarak resmediliyordu. Sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik alanda yapılan eleştiriler Karagöz hayal perdesinden yansıtılıyordu. Ülkenin temel meseleleri gerçek ile hayal edilen bu sahneden aktarılıyordu.

Mizahın ortaya çıkabilmesi için hoşgörü ortamının oluşması gerekir. *“Mizah, topluluk durumundaki insanların yaşantıya koydukları sosyal, politik, ekonomik ve cinsiyet baskılarına dokunmakla, onları ırgalamakla, hoşgörüyü harekete geçirir.”*³⁴ Mizah toplumda rahatsızlık duyulan eylemleri ortadan kaldırdıktan sonra toplumun buna uyması gerektiğinin bilincinde olarak toplumdan özgür bir alan ve hoşgörü bekler. Bu da toplumun geleneksel statüleriyle çatışma çıkarır ve mizah özgür alanından dışlanabilir. Ancak mizahın üstünlük sağlaması durumunda egemen güçler alt edilirse o zamana kadar dile getirilmeye cesaret edilemeyen bütün konular kendine serbest bir ortam yaratır. Bu serbestlik ortamında üst kademedekiler de halk statüsüne indirgenmiştir. *“Aslında mizah, içinden kolay kolay çıkılamaz kuralların arasına sıkıştırılarak, güdümlü ve evcil bir silah durumunda tutulmuştur.”*³⁵

Rönesans ile birlikte ortaya çıkan özgürlük ortamındaki mücadelede mizahtan yararlanılmıştır. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde ise mizah aktif bir silah

³³ Kutay, s.4-5.

³⁴ Ferit Öngören, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1983, s.12-13.

³⁵ Öngören, s.16-17.

olmasını bilmiştir. Basının ortaya çıkması ve yaygınlaşmasıyla birlikte mizah çizgideki zarafetini karikatürle birlikte ortaya çıkarmış ve etkili bir alan olarak kullanmıştır. Yazılı mizahın ortaya çıkmasıyla beraber mizaha kısıtlamalar getirilmiştir.

Mizah bünyesinde her zaman bir saldırı unsurunu taşır. Güldürürken aynı zamanda oklarını muhatap aldığı kişi, kurum ya da topluma yöneltir. “*Mizah antipati ile sempatiyi içiçe vermekle etkisini sağlar.*”³⁶ Mizah karşı çıkıştır, başkaldırı işlevini görür. Daha iyi bir dünya tasarlar ve yarattığı polemiklerle mizahı bir savaş silahı haline getirir. “*Gülmecenin içinde, çözümlene, suçlama, kışkırtma, müstehcenlik ve toplumsal tabuları sarsma gibi olgular işlenir.*”³⁷

Gülmece bir topluluğu veya kurumu yerle bir edip zafer duygusunu gerçekleştirir. Aynı zamanda gülmece yaşamda karşılaşılan saçma durumlara katlanmayı sağlayan bir öğretiler. Toplumun kabullendiği durum ve olaylara onlar gibi bakmamayı ana erek sayan bir anlayışın toplumda yapıcı bir işlev yüklediği söylenemez. İslami edebiyatta ise mizah veya hiciv ılıman bir tutum izler. Peygamber şairlerinin emr üzerine küffârı hicvetmeleri onları ıslah etme şeklinde gerçekleşir.³⁸

“*Mizah gazetelerinin zan ve tahmin olunduğundan pek ziyade bir vazifesi vardır. Terbiyeye davet etmek ve uyandırmak! Ve bu vazifesini sopa ile yumrukla, kaba vasıtalarla değil, ustura gibi kayıcı nüktelerle, şeytan tozu gibi biraz yakan, biraz kaşındıran, hafifçe öfkelenen zarafetlerle başarır.*”³⁹ Mizah gazeteleri bu görevini toplumun bozuk olan yapısını düzeltmek, yozlaşan kurumları ıslah ve terbiye etmek, eğitmek amacına yönelik olarak kullanır. Ancak mizah esaret ve baskı altına alınırsa sesi daha keskin, acımasız, acı ve küfür olarak çıkar. Fiili bir tesirden ziyade söylenen mizahi bir söz daha terbiye edicidir. “*Ustalar, hicvin merhâmetsiz örsü üzerinde en sert hâdiseleri yumuşatmasını bilmiştir.*”⁴⁰

İnsanları diğer canlılardan ayıran düşünme ve gülme özelliği, insana olaylar arasında bağlantı kurma, yorumlama, değerlendirme ve bunları mizahi bir üslupla

³⁶ a.e., s.137.

³⁷ Hıfzı Topuz, *İletişimde Karikatür ve Toplum*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir 1986, s.2.

³⁸ Ali Nar, *İslâmî Edebiyat Açısından Mizah Edebiyatı*, Gonca Yayınevi, İstanbul (tarihsiz), s.16.

³⁹ Cenap Şahabettin, “Mizah Felsefesi”, Hilmi Yücebaş (Haz.), *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi*, (ss. 53-57), Milliyet Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul 1976.

⁴⁰ Sıdika Yüksel, “Hiciv Üzerine”, Hilmi Yücebaş (Haz.), *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi*, (ss. 86-87), Milliyet Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul 1976.

aktarabilme niteliği kazandırmıştır. Bu gibi özelliklerle varlığını ispatlayan insanoğlu tabii bir hak olarak gülmeyi, güldürmeyi isteyecektir. Kısıtlandđını hissettiği an, doğuştan getirdiği bu özelliğini muhaliflerinin üzerine doğrultacak bir silah olarak görür ve kendisinden bu hakkın alınmaması için çaba sarf eder. İten atılan bir kakhaha toplumda diğer glerden daha üstündür: “*Erbâb-ı zekâ şüphesiz kakhaha-i etraftan korktuğu derecede Zaptiye Nâzırı'ndan korkmaz.*”⁴¹

Mizah amacına ulaştıktan sonra sessizce kabuğuna çekilir, sesini haykırabilecek uygun bir zamanda yeniden ortaya çıkar. Mizah gr bir şekilde ortaya çıktıktan sonra inzivaya çekilir. Dolayısıyla bireyin kendini huzursuz hissettiği bir toplumda mizah bireyin sözcüsü konumundadır. Mizah baskı devirlerinde bu işlevini mizah dergileri ve gazeteleri aracılığıyla yapmış, teknik bilginin gündelik hayatımızda yaygınlaşmasıyla beraber bu alanlara sıkışıp kalmış olan mizah, gazete ve dergilerdeki etkisini kaybetmeye başlamıştır. Devirlerin kendine mahsus özellikleri dikkate alındığında mizah gazete ve dergilerinin toplum için önemi anlaşılmaktadır.

⁴¹ Cenap şahabettin, Hasan Akay (Haz.), *Evrâk-ı Eyyâm*, Timaş Yay., İstanbul 1998, s.66.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜN IŞIĞINDA: TANZİMAT

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti, Fransız ihtilâli ve Sanayi İnkılâbı'nı gerçekleştirmiş Batı ile siyasi, sosyal ve askeri alanda ayrılıklar yaşıyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nda meydana gelen içtimâi bozukluklar nedeniyle yenileşme hareketi zaruri bir ihtiyaç olarak görülmeye başlanmış ve İmparatorluk Avrupa'dan geri kalmışlığını kabul etmişti. Batı ile ilk temas Lale Devri'nde Paris'e elçi olarak gönderilen Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Paris'teki izlenimlerini aktardığı Sefaretnâme ile başlamıştı. Yirmisekiz Mehmet Çelebi elçiliği sırasında Fransa'nın diplomatik özelliği yanında kültürel-sosyal çevresini, bilim ve tekniği ile ilgili özelliklerini de detaylı bir şekilde inceleme olanağı bulmuştu. Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin beraberinde Paris'e götürdüğü Sait Efendi de burada matbaaları tanıma imkânı bulmuş ve döndüğünde İbrahim Müteferrika ile birlikte III. Ahmet tarafından hazırlanan bir fermanla tefsir, hadis, fıkıh ve kelâm kitapları yayınlamamak şartıyla kendisine matbaa kurulması için ruhsat verilmişti.⁴² III. Selim devrinden itibaren ikâmet elçiliklerinin kurulması, Osmanlı bürokratlarının batılılaşmasında ve Batı'yı tanımalarında etkili olmuştur. Ayrıca bu dönemde dış politikada denge siyaseti yerleşmeye başlamıştır.⁴³

Bu neticeyle beraber ilk matbaa İbrahim Müteferrika'nın evinde kurulmuş ve basılan ilk kitap Arapça-Türkçe bir lügât olan Vankulu Lügâti olmuştu. Ayrıca İbn Arabşah Tarihi, Usul-ül Hikem fi Nizam-ül Ümem gibi Batı kültürünün zihniyetini yansıtan eserler yerine daha çok skolastik eğitim sisteminin zihniyetini yansıtan eserler basılmaktaydı.⁴⁴ İmparatorluk bünyesinde gerçekleşen bu ilk yenilik hareketleri Patrona Halil Ayaklanması ile sekteye uğradı. Ancak bu dönemde meydana gelen yenilgiler sonucu askeri alanda yenilik yapılması gerektiği ortaya çıktı ve bu alanda Avrupa'dan uzmanlar getirildi. Yenileşme yolunda devlete ayak bağı olan Yeniçeri Ocağı'nın ilgasıyla birlikte III. Selim döneminde Batı modeline uygun olarak Nizam-ı Cedit, II. Mahmut döneminde ise Sekban-ı Cedit adlı askeri birlikler oluşturuldu. “*Yeniçeriliğin ilgasının büyük neticelerinden biri, devlet bünyesindeki muvazenenin yıkılması*

⁴² Parmaksızoğlu, s.6.

⁴³ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yay., İstanbul 2008, s.146.

⁴⁴ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2014, s.14.

*olmuştur. Filhakika ocağın ortadan kalkması ile beraber, onunla hükümdarlık makamı arasında bir nevi muvazene unsuru olarak rol sahibi olan ulema sınıfı da birdenbire ehemmiyetini kaybetmiş, bu suretle hükümdarlık müessesesi tek başına hâkim kalmıştı.”*⁴⁵

Bilim, kültür, sanat, askerlik, eğitim, ekonomi, tıp alanlarında birçok faaliyet gerçekleştirildi. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'da Vakayi-i Mısıriyye gazetesini çıkarmaya başlaması II. Mahmud'un gazetenin devlet için faydalı olabileceği fikrine inanmasını sağladı. Avrupa'ya Türk haklarını bildirmek amacıyla Edward Blak başkanlığında Fransızca bir gazetenin çıkarılmasına karar verildi. Türkiye'de ilk çıkan bu gazete Monitör Ottoman adını taşıyordu.⁴⁶

1831'de II. Mahmut döneminde hükümet emirlerini gazetede neşretmek amacıyla Takvim-i Vakâyi adıyla ilk Türkçe ve resmi gazete yayımlanmıştı. Bu gazetenin düzenli aralıklarla çıkmaması tartışmalara konu oluyordu. Bundan dolayı gazetede çıkan haberlerin eski olduğunu ifade etmek amacıyla gazete için “*Tarihi yeni, kendi eski gazete*” tâbiri kullanılmıştı.⁴⁷ Bu nedenle vaktinde çıkarılmayan asıl gazete nüshası yerine önemli havadisler meydana geldikçe varak-i mahsusası adıyla çıkan ilaveler neşr oluyordu.⁴⁸

Ayrıca gazetenin kullandığı dil de halkın rahatlıkla anlayabileceği bir dil değildi. Server İskit matbuat tarihimizi Takvim-i Vakayi'nin neşri ile başlatır. Tam olarak politik bir gazete olmasa da kendi dilimizde çıkan ve tamamen resmi bir gazete olmayıp, gayr-i resmî yazıları ve haberleri de içeren bir gazete olduğunu ifade etmektedir.⁴⁹

Daha sonra William Churchill adlı bir İngiliz yarı resmi Türkçe gazete olan Ceride-i Havadis'i çıkarmıştı. “*Türkçe idi fakat Türk değildi.*”⁵⁰ Bu gazete önceleri haftada bir çıkarken daha sonra Tercümân-ı Ahval'e karşı Ruznâme-i Ceride-i Havadis adıyla her gün çıkarılmaya başlanmıştı. İlk ölüm ilanları Ceride-i Havadis'te çıkmaya

⁴⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, (Haz. Abdullah Uçman), *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul 2012, s.85.

⁴⁶ Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın*, Güven Matbaası, Ankara 1971, s.99.

⁴⁷ Parmaksızoğlu, s.13.

⁴⁸ Hasan Refik Ertuğ, *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, c.1, Yenilik Basımevi, İstanbul 1970, s.153.

⁴⁹ İskit, Server R., *Türkiyede Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yay., İstanbul 1943, s.3-4.

⁵⁰ İskit, *Türkiyede Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, s.4.

başlamıştı.⁵¹ Ardından Şinasi Agâh Efendi ile birlikte Tercümân-ı Ahval isimli ilk fikir gazetesini daha sonrasında ise tek başına Tasvir-i Efkâr gazetesini çıkarmıştı. Tercüman-ı Ahval gazetesi “*Bir Türk imzası altında en evvel çıkan bir gazete olmak bakımından bugünkü gazeteciliğimizin babasıdır.*”⁵²

Şinasi'nin Şair Evlenmesi adlı telif eseri Tercümân-ı Ahvâl'de yayımlanmıştı. Bütün bunlar halkın anlayacağı tarzda basit, sade bir dille anlatılmaya çalışıldı. Basın tarihimizde ilk kapatma hükümet tarafından Tercüman-ı Ahval'in 43. sayı ile 44. sayı arası iki haftalık kapatma kararıdır. Bu olayın yaşanmasında Tercüman-ı Ahval ile Ceride-i Havadis arasında yaşanan tartışma etkili olmuştur. Tercüman-ı Ahval hakkında hükümetin aldığı kapatma kararını 28 Mayıs 1861'te Ceride-i Havadis 153. sayısında duyurmuştur.⁵³ Tasvir-i Efkâr gazetesi dönemin iç ve dış olaylarını yansıtması bakımından önemlidir. Şinasi'den sonra gazetenin başına geçen Namık Kemal bu gazeteyi fikirlerini ifade etme ve yaymada bir araç olarak kullanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde siyasi alanda meydana gelen bozukluklar, özellikle İmparatorluk bünyesindeki azınlıkların durumu tartışmalara neden oluyordu. Bu karışıklığa bir son vermek amacıyla, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı medeniyeti dairesine girmesinin gerekli olduğunu düşünen Mustafa Reşit Paşa tarafından 3 Kasım 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle, ırk, din ve mezhep ayrımı olmaksızın herkese eşitlik ve adalet ilkesi uygulanmaya başlamıştı. “*Tanzimat Fermanı'nda hükümdar, bütün dinlere mensup teba'asına “can, mal, namus” güvenliğini veriyor, cezalandırmayı mahkemelere bırakıyordu. Vergilerin düzenlenmesi, askere alma kurallarının konması da kanunlarca yapılacaktı. Hükümdar, o zamana kadar kendisine ait hakları kanunlara devrediyor ve buna kendisinin de uyacağına yemin ediyordu.*”⁵⁴ İnsan Hakları Beyannâmesi'nde belirtilmiş olan hürriyet, mülkiyet ve medeniyet ibâreleri Gülhane Hatt-ı Hümayununda can emniyeti, ırz masuniyeti ve mal mahfuziyeti ilkelerine karşılık gelir.⁵⁵ Dolayısıyla Tanzimat Fermanı Osmanlı İmparatorluğunu

⁵¹ Ertuğ, s.163.

⁵² Ahmet Rasim, “Osmanlı Matbuatı”, Münir Süleyman Çapanoğlu (Haz.), *Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar*, (ss. 58-66), (Hür Türkiye) Dergisi Yay., İstanbul 1962.

⁵³ Ertuğ, s.175-176.

⁵⁴ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, Dergâh Yay., Şubat 2006, s.33.

⁵⁵ Enver Ziya Karal, “Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda Batı'nın Etkisi”, Halil İncalcık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 65-82), Phoenix Yay., Ankara 2006.

ayakta tutmak ve varlığının devam etmesini sağlamak amacıyla siyasi alanda duyulan bir kaygıyı dile getirmektedir.⁵⁶

Gülhane hattının başında Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan itibaren güçlü bir devlet olarak varlığını sürdürmesinde Kur'an ve şariat hükümlerine riayet edilmesinin etkili bir faktör olduğu ileri sürülmekte ve yüz elli seneden beri yaşanan sıkıntıların kaynağı olarak şariat hükümlerine riayet edilmemesi gösterilmektedir. Devletin eski gücüne kavuşması için yeni kanunlar yapılmasının zorunlu olduğu ve bu kanunların hükümlerine padişah, vükelâ ve vezirlerin yemin edeceğini ifade ettikten sonra bir ceza kanunu oluşturulması gerekliliği üzerinde durur.⁵⁷ Tanzimat döneminde açılan okulların yanında medreselerin, kurulan mahkemelerin yanında Şer'îye mahkemelerinin, ticaret ve ceza kanunları gibi yeni kanunların yanında Mecelle'nin de yer alması birçok alanda ikilikler ve tezatlar meydana getirdi.⁵⁸

Osmanlı Devleti'nde padişah halife sıfatıyla devlet idaresi ve halk arasındaki ilişkileri şariat hükümlerine göre tanzim ediyordu. Teokratik bir devlet yapısına sahip Osmanlı Devleti'nde Gülhane Hatt-ı Hümayunu esaslı değişiklik yapmıştır. Padişah da bu Hatt-ı Hümayunda geçen ilkelere bağlı kalacağına dair yemin ederek kendi iradesini sınırlandırmıştır.⁵⁹ Bu doğrultuda Tanzimat Fermanı'nın meydana gelmesinde Osmanlı'nın her türlü kurumlarında yapılacak ıslahatların Batı'yı taklit yoluyla değil, şeriatın iyi bir şekilde uygulanmasıyla gerçekleşeceğini savunan görüşler de ortaya çıkmaya başlamıştı.⁶⁰

Gülhane Hatt-ı Hümayunu şariat hükümlerine bağlı kalmakla birlikte Batı'dan aldığı modern unsurlarla da devlet idaresinde değişiklik yapmayı amaçlamıştı. Tanzimat Fermanı ile yargı yetkisi hükümdardan alınıp mahkemelere verilmişti. "*Gülhane Hattı, hukuken bağlayıcı ve hükümdarın salâhiyetlerini tahdit edici bir Charte'tir.*"⁶¹

Tanzimat Fermanı ile birlikte devlet idaresinde yapılan değişiklikler sonucunda Divan-ı Ahkâm-ı Adliye ile Şûra-yı Devlet (Danıştay) adıyla iki önemli müessese

⁵⁶ Necdet Kurdakul, *Tanzimat Dönemi Basınında Sosyo-Ekonomik Fikir Hareketleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1997, s.20.

⁵⁷ İhsan Sungu, "Tanzimatın İlanı", *Aylık Ansiklopedi*, İstanbul 1945, I, 221-223.

⁵⁸ a.e., "Tanzimatın İlanı", s.223.

⁵⁹ Karal, s.80.

⁶⁰ Kurdakul, *Tanzimat Dönemi Basınında Sosyo-Ekonomik Fikir Hareketleri*, s.23.

⁶¹ Yavuz Abadan, "Tanzimat Fermanı'nın Tahlili", Halil İnalçık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 37-63), Phoenix Yayın., Ankara 2006.

kurulmuştur. Meclis-i Ahkâm-ı Adliye Türkiye'de parlamentoyu andıran bir müessese olması dolayısıyla önem arz etmektedir.⁶² Aynı zamanda kurulan bu meclis Osmanlı İmparatorluğu'nda meşruti bir yönetime doğru gidildiğinin de göstergesidir.⁶³

Sultan Abdülaziz döneminde Meclis-i Vâlâ-i Ahkâm-ı Adliye adını alan bu meclis yargı ve yürütme kuvvetini bünyesinde topluyordu. Meclis-i Vâlâ-i Ahkâm-ı Adliye'nin idareye ait olan işleri Sultan Abdülaziz'in açılış konuşmasını yaptığı Şûra-yı Devlet'e yargı işleri ise başkanlığına Ahmet Cevdet Paşa'nın getirildiği Divan-ı Ahkâm-ı Adliye adıyla kurulan yeni meclise verilmiştir.⁶⁴ Şûra-yı Devlet, Tanzimat ile Birinci Meşrutiyet arasında bir köprü görevi görmüştür.⁶⁵

Ardından gelen 1856 Islahat Fermanı ile Hıristiyanlara tanınan haklar genişletildi. Abdülaziz tahttan indirilerek yerine Beşinci Murat tahta çıkmış ancak akli dengesizliği nedeniyle II. Abdülhamit padişah olmuştu. II. Abdülhamit, Osmanlı-Rus Savaşı'nı bahane ederek Meclis-i Mebusanı kapatmış ve otuz iki sene sürecek yeni bir dönem başlamıştır. Baskı döneminde halk ile yönetici arasında aracı işlevi gören basın, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi, Şinasi gibi aydınlar etrafında bir kamuoyu oluşturmuş ve Genç Osmanlılar adıyla bir cemiyet duyuğu, düşünce ve fikirlerini dile getirmişlerdi. Ancak Genç Osmanlılar belirli bir program etrafında hareket eden aydınlar değillerdi. *“Yeni Osmanlıların düşünceleri; anayasacı liberalizmin çizgilerinden modernist İslâmcılığa, hatta olgunlaşmamış bir Türkçülüğe ve sosyalizme kadar çeşitli görüşleri içeren renkli bir yelpaze oluşturur.”*⁶⁶

Yeni Osmanlılar kurulacak parlamenter sistem ile Osmanlı İmparatorluğu'nda meydana gelen sorunların halledileceğine dair bir inanca sahiplerdi.⁶⁷ Genç Osmanlılar Osmanlı toplum yapısındaki kurumların değişmesi gerektiğini savunmuşlardır. *“Jön Türklerin en derin isteği Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını durdurmaktır. Hürriyet ancak dolayısıyla kendini ilgilendiriyordu.”*⁶⁸ *“Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı*

⁶² Enver Koray, *Türkiye'nin Çağdaşlaşma Sürecinde Tanzimat*, Marmara Üniversitesi Yay., İstanbul 1991, s.55-56.

⁶³ a.e., s.59.

⁶⁴ a.e., s.60-61.

⁶⁵ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri I*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul 1999, s.55.

⁶⁶ İlber Ortaylı, “Tanzimat Adamı ve Tanzimat Toplumu”, Halil İnalçık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 301-334), Phoenix Yay., Ankara 2006.

⁶⁷ Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri (1895-1908)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s.129

⁶⁸ a.e., s.305.

hükümetten” mısrası ile Namık Kemal gazetelerde yazdığı makalelerindeki duygu ve düşünceleri rahat bir şekilde ifade etmek istediğini, devlet ile bağıını kopararak gazetecilik yaptığını aydın tavrıyla ortaya koymuştu.⁶⁹

Genç Osmanlıların hükümeti eleştirmeleri üzerine basına kısıtlama getirilmiş, bu dönemde ortaya çıkan gazete ve dergiler süreli-süresiz olarak kapatılmıştı. Bu durum Genç Osmanlılar (Jön Türkler) ın Avrupa'ya kaçmasına neden olmuştur. 31 Ağustos 1867'de Londra'da Yeni Osmanlılar'ın yayın organı olarak Muhbir gazetesi çıkmaya başlamış ancak Yeni Osmanlılar Muhbir'in derneği temsil eden bir organ olmayacağını belirterek 29 Haziran 1868'de yine Londra'da Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin yayın organı olarak Hürriyet Gazetesi'nin çıkarılmasını sağlamışlardı.⁷⁰

1.1. SOSYAL HAYAT

Batı modelini örnek alan Tanzimat Fermanı, Osmanlı bünyesindeki bütün teba'anın can, mal, ırz güvenliğini sağlamayı amaçlıyordu. Tanzimat Fermanı ile bütün teba'a arasında sağlanan müsavat fikri İmparatorluğun devamı için zaruri görülüyordu. Yine bu amaca yönelik olarak her teba'adan öğrencinin eğitim alabileceği Galata Sultanisi faaliyet gösterdi. 1876 Kanûn-i Esâsi'nin ilan edilmesiyle birlikte bu müsavat fikri daha açık olarak ifade edilmiştir. Gülhane Hattı böylece bütün teba'aya kendi haklarının mücadelesi fikrini aşlamış ve kanun önünde bütün teba'anın eşit olduğunu belirtmişti. II. Mahmut, *“Bundan böyle teba'andan Müslümanları camide, Hristiyanları kilisede, Musevileri de havrada görmek isterim. Aralarında başka bir fark yoktur.”*⁷¹ diyerek Müslüman ve gayr-i müslimlere hak ve mezhep özgürlüğü tanıdığını belirtmiştir. *“Garbda halk hâkimiyetine doğru ilerleyen hürriyet ve müsavat cereyanı, Osmanlı İmparatorluğu'nda böylece bilhassa Hristiyan reayanın her bakımdan hukukî müsavata şeklinde tezahür etmekte idi.”*⁷²

Ancak II. Mahmut ıslahatı anayasa garantisine sahip olmadığı için, ferdi hürriyetler sistemini kurmaktan çok, karışık bir durumda olan saltanatı kuvvetlendirmiş

⁶⁹ Enginün, s.61-62.

⁷⁰ Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yay., İstanbul 1973, s.38-39.

⁷¹ Engelhardt, Kamil Yeşil (Çev.), *Tanzimat ve Türkiye*, Kaknüs Yay., İstanbul 2017, s.41.

⁷² Halil İnalçık, “Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayûnu”, Halil İnalçık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 83-100), Phoenix Yay., Ankara 2006.

ve ona bu yönde bir düzen getirmiştir. Kurulmak istenen yeni müesseselerin yanında eski müesseselerin de devam etmesi ıslahatları kısır bırakmıştır.⁷³

Kişi hak ve hürriyetine zarar verecek uygulamalar, gayr-i müslimlere yapılan işkenceler kaldırılmış ve yargı yetkisi mahkemelere verilmişti. Bunlar haricinde vergi, askerlik, hukuk gibi kavramlarda da düzenlemeler yapılmıştı. Vergi toplama usulünde yapılan değişiklikler kimi menfaat sahibi kişilerin buldukları bölgelerde kargaşa ve isyan çıkarmalarına sebep olmuştu. *“Şimdi hâl u tahammül ve kâr u ticarete göre hisselerini verdikleri halde erbâb-ı iktidara ziyade ve fukaraya az bir şey düşmesine eshâb-ı iktidârın canları sıkılıp vergi reformu aleyhine propagandaya giriştiler ve başka türlü iddialarla reâyâyı tahrik ederek ayaklanmalarına sebep oldular.”*⁷⁴

Azınlıklara verilen imtiyazlar neticesinde ortaya çıkan isyanlar Tanzimat Fermanı'nın Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığını göstermektedir. Nitekim bu durum Yunanistan, Bulgaristan gibi kimi krallıkların muhtariyet almalarına vesile olmuştur. *“Böylece Reşit Paşa, halka devlet içinde merkezî bir mevki vermekte, modern Batı devletinin esas prensibini, yani halkın devlet için değil, devletin halk için var olduğu düşüncesini getirmekte idi.”*⁷⁵

Tanzimat Fermanı'nın diğer önemli maddesi müsadere usulünün kaldırılmasıdır. Bu usüle göre devlet yüksek dereceli devlet memurlarının işlediği suçlardan ötürü mal varlığına el koyabiliyordu. Bu usulün Osmanlı toplum yapısında aristokrat zümrenin ortaya çıkmasını engellediği, müsadere usulü yüzünden sanayi ve ticaret sermayesinin yetersizliği dolayısıyla Osmanlılar'ın sanayi inkılabının gerisinde kaldıklarına dair görüşler mevcuttur.⁷⁶ Osmanlı İmparatorluğu'nun başlıca gelir kaynağını oluşturan yed-i vahid (tek el) ve iltizam sistemi, hatt-ı hümayûnda tenkit edilmişti. Hatt-ı hümayûnun ilan edilmesinden sonra her şahsın tasarrufunda bulunan mallara göre bir vergi alınması ve fazlasının alınmaması şartı konulmuştu.⁷⁷

“Gülhane hatt-ı hümayûnunda iltizamat “bir memleketin mesalih-i siyasiyye ve umur-ı maliyyesini bir adamın yed-i ihtiyarına ve belki pençe-i cebrü kahrına teslim

⁷³ Tunaya, s.39-40.

⁷⁴ Halil İnalçık, “Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri”, Halil İnalçık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 127-149), Phoenix Yay., Ankara 2006.

⁷⁵ İnalçık, *“Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayûnu”*, s.97.

⁷⁶ Bayram Kodaman, - Ahmet Turan Alkan, “Tanzimatın Öncüsü Mustafa Reşid Paşa”, Hakkı Dursun Yıldız (Haz.), *150. Yılında Tanzimat*, (ss. 1-10), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992.

⁷⁷ Reşat Kaynar, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010, s.225.

demek olarak ol dahi eğer zaten bir eyuce adem değilse hemen kendü çıkarına bakıp cemi harekât ve sekenatı gadr ve zulümden ibaret olmasıyle” tarzında ifade olunmaktadır.” Böylece ahali ile devletin birbirleriyle temas etmesini engelleyen iltizam usulünün kaldırılmasıyla devlet ile halk arasında temas sağlanmak istenmişti. Bu durum mültezimler aracılığıyla toplanan vergilerdeki adaletsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik bir durum ortaya çıkarmıştır. Bu yeni düzene uyma zorunluluğu beraberinde ceza kanununun uygulanmasını getirmişti.⁷⁸

Tanzimat döneminde Türk toplum yapısının özellikleri dikkate alınarak yerli örf, âdet ve geleneklerle hazırlanan 1858 tarihli Arâzi Kanunnâme-i Hümâyunu toprak hukuku alanında hazırlanan, çağına göre başarılı bir kanundur.⁷⁹ Bu kanunnâmenin “*Arazi-i Miriye'nin Suret-i İntikâli*” bölümünde mirasın kız ve erkek çocuklara eşit bir şekilde bırakılacağı ile ilgili hüküm eşitlik ilkesinin muhafaza edildiğini göstermektedir.⁸⁰ Tanzimat dönemindeki yerli kanun kapsamında değerlendirilecek diğer önemli kanun 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girmesine kadar uygulanmış olan Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'dir. İslam hukukunun Hanefi fıkhına göre hazırlanan bu kanun, kendinden önceki kanunlara göre çağdaş ve ilerici bir nitelik göstermektedir.⁸¹ Mecelle, tam anlamıyla bir medeni kanun olmamasına ve şeriat ilkelerine dayanmasına rağmen, kendisinden önceki hukuka göre büyük bir gelişme göstermiştir.⁸²

Tanzimat döneminde adalet sisteminde yapılan bu kanunlar Tanrısal hukuk alanından insan aklıyla oluşturulan hukuk alanına kaymıştır.⁸³ Tanzimat döneminde diğer sahalarda yapılan yeniliklerde olduğu gibi adalet sahasında yapılan yeniliklerde de dualizm (ikilik) mevcuttur. Bu sahada yapılan yeni kanunların uygulanması yanında şeriat kanunlarının da yürürlükte bulunması, reformlardan beklenen başarıyı sağlayamamıştır.⁸⁴

⁷⁸ *a.e.*, s.226.

⁷⁹ Koray, s.44.

⁸⁰ Mehmet Ö. Alkan, “Tanzimat'tan Sonra Kadının Hukuksal Statüsü ve Devletin Evlilik Sürecine Müdahalesi Üzerine”, *Toplum ve Bilim*, 50, (Yaz 1990), 85-95.

⁸¹ *a.e.*, s.46-47.

⁸² *a.e.*, s.48.

⁸³ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, (Haz. Ahmet Kuyuş), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2006, s.223.

⁸⁴ Koray, s.52.

Mustafa Reşid Paşa Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan duraklama dönemine kadar olan süreçte devam ettirdiği devlet yönetiminin 19. asırda değişikliğe tabi tutulması gerektiğini ifade etmişti. Böylece Tanzimat dönemindeki yeniliklerin öncüsü konumunda olan Mustafa Reşid Paşa devlet yönetimi konusunda Batı'yı izlemek gerektiğinin bilinciyeydi. Devletin varlığını sürdürebilmesi için Batı modelini örnek alması gerekiyordu. Osmanlı İmparatorluğu Batı'yı örnek alırken aynı zamanda Batı'nın daha sonraki süreçlerde iç işlerine karışacağına farkındaydı. Böylece Batı'ya karşı hem bir hayranlık hem de bir çekingenlik vardı. Bunda Avrupa'da gezip gördüğü yerler ve etkileşimde bulunduğu kişilerin de payı vardı. *“Modern okulların açılması, basının Osmanlı siyasi hayatında yerini aramaya başlaması ve kısaca siyasal modernleşmenin hızlanması, varlığını Reşid Paşa'yla birlikte, Paşa'nın seleflerine de borçludur.”*⁸⁵

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasını önlemek, Osmanlı ülkesinde yaşayan gayr-i müslimleri korumak amacıyla Tanzimat Dönemi başlamıştı. Osmanlı İmparatorluğu teokratik bir yönetim anlayışına sahip olması dolayısıyla padişah yeryüzünde İslam dünyasının lideri olarak kabul edilmişti. Saltanat, Kur'an ve onun hükümleri ile sünnet hükümlerine bağlıydı. Padişah iradesine dayanan örfî hukuk da şer'î hukuka uygun olarak yapılıyordu. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa Devletleri arasında yer alabilmesi için bunun değiştirilmesi gerekiyordu.

Tanzimat ıslahatları Avrupa taklitçiliğinden öteye gidememiş, Avrupalıların Osmanlı'nın iç işlerine karışmasına zemin hazırlamıştır. Osmanlı Devleti şer'î karakterini ve padişahın halifelik vasfını tam olarak bertaraf edememiş, bazı kurumlarını Avrupa'dan birebir taklit etmişti. Bu da Tanzimat ıslahatlarının derine nüfuz edememesine neden olmuştur.⁸⁶ Osmanlı diplomatları tarafından İslâm, modern bir anlayış olan kamuoyu kavramına dayandırılarak kullanılmaktaydı. Osmanlı hariciyesi İslâmî hukuk yerine İslâmî bakış açısını bir araç olarak kullanmıştı.⁸⁷ Sonuç olarak Osmanlı diplomasisinin modernleşmesi söz konusu olmuştur.

⁸⁵ Kodaman ve Alkan, s.8.

⁸⁶ Halil Cin, “Tanzimat Döneminde Osmanlı Hukuku ve Yargılama Usulleri”, Hakkı Dursun Yıldız (Haz.), *150. Yılında Tanzimat*, (ss. 11-32), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992.

⁸⁷ Roderic Davison, “Tanzimat Döneminde Osmanlı Diplomasisinin Modernleşmesi”, Halil İnalçık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 207-216), Phoenix Yay., Ankara 2006.

Tanzimat Fermanı ile birlikte yabancı esnaf ve tüccarlara birçok alanda işyeri açabilme ve ticaret yapabilme yetkisi verilmişti, verilen bu imtiyazlar yabancı teba'a ile Osmanlı teba'ası arasında rekabet oluşmasına neden olmuştu. Devlet yabancı teba'anın esnaf ve tüccarlıkta bazı kurallara uyması gerektiğine dair mukâvele ve şartnâme yaparak imtiyazlarını kısıtlamış, bunlara uyulmaması durumunda bazı yaptırımlar uygulamıştı. Rekabet şartlarının eşit olmaması, sermaye ve teknoloji bakımından Avrupalılar'ın üstün bulunması yabancıların Osmanlı Devleti'ne galip gelmelerine neden olmuştu.⁸⁸

Avrupa devletlerine verilen ticari ayrıcalıklar, Tanzimat ve Islahat Fermanları, bunların gerçekleştirilmesi için yapılan baskılar, Osmanlı Devleti'ni yabancılara karşı bazı sorumluluklar almaya itmiş ve bu durum yabancıların lehine olmuştu.⁸⁹ Azınlıkların bağımsızlıklarını kazanmak için girdikleri mücadeleler hem Batı kültürünün azınlıklar üzerindeki etkisi hem de azınlıklara verilen kapitülasyonlardan kaynaklanmaktaydı. Bütün bu nedenlerden dolayı Batılı devletlerin azınlıkları himaye etmesiyle birlikte bağımsızlık mücadeleleri hız kazanmaya başlamıştı. Özellikle 1863 Ermeni Anayasası ile birlikte Ermeniler'e Osmanlı yönetimi altında ulus statüsü verilmesi dolayısıyla Tanzimat reformlarından en çok yararlanan Ermeniler olmuştur.⁹⁰ Dolayısıyla Tanzimat Fermanı'nı ilan eden Mustafa Reşit Paşa 1856 tarihli Islahat Fermanı'na yabancı devletlerin içişlerimize karışma tehlikesinin baş göstermesi nedeniyle karşı çıkmıştır. Mustafa Reşit Paşa, bu fermanı hain olarak nitelendirdiği, kendi öğrencileri olan Ali ve Fuad Paşalar'ın Avrupa'ya verdikleri ülkeyi tahrip aracı olarak nitelendirmiştir.⁹¹ Dış baskılar sonucunda devlet yönetiminde yenilikler yapmaya zorlanan bir hükümetten yalnızca bir otolimitasyon (kendi kendini sınırlama) söz konusu olmuştur.⁹²

Tanzimat, Müslüman ve gayr-i müslim teba'a arasında birliği sağlamak ve toplumu yeniden birbiriyle kaynaştırmak düşüncesiyle ilan edilmişti. Ancak ilan edilen bu fermanla dış devletler Osmanlı İmparatorluğu'nun iç işlerine karışma fırsatını kendilerinde daha fazla bulmuşlardı. *“Fakat bu Osmanlı birliği ideolojisini*

⁸⁸ Mübahat S. Kütükoğlu, “Tanzimat Devrinde Yabancıların İktisâdî Faaliyetleri”, Hakkı Dursun Yıldız (Haz.), *150. Yılında Tanzimat*, (ss. 91-138), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992.

⁸⁹ *a.e.*, s.137.

⁹⁰ Berkes, s.228.

⁹¹ Engelhardt, *Tanzimat ve Türkiye*, s.138.

⁹² Tunaya, s.80.

*gerçekleştirmek üzere işe girişen Tanzimat'ın kendisi, kendine bir devlet anayasası yapamadığı halde, Ermeni, Rum ve diğer cemaatlerin anayasalarını tasdik etmekle bunlara yarı "otonom" milletler olma yollarını açmıştı."*⁹³

Tanzimat dönemi ile beraber ülkede iktisadî değişimler de baş göstermişti. Hemen her şeyin ülke içinden karşılandığı ihracatla beraber ithalata da önem verilmiş, dolayısıyla ülkeye Avrupa mamulleri de girmişti.⁹⁴ Böylece Türk pazar ve çarşılarında bir durgunluk başlamış, ithal mamul pazarlayan tüccarlar zenginleşmiştir. Ayrıca Müslüman mahallelere yabancıların yerleşmesi, Müslüman ve Hristiyan semtler arasındaki kesin ayrımı ortadan kaldırmış, Türkler'in veremediği fiyatları yabancıların vermesi o mahallelerdeki emlakın değerini arttırmıştı.⁹⁵

Tanzimat sonrasında şehir büyük bir değişime uğrayarak günümüzdeki şehir imgesini kazanmıştır. Şehirlerde meydana gelen bu değişiklikler beraberinde ulaşım faaliyetlerini de etkilemiştir. *"Tanzimat, iktisadî-içtimaî temelleri çürüyerek yıkılmaya yüz tutan bir imparatorluğun yeni prensiplerle yeniden kurulma teşebbüsünü gösterir."*⁹⁶ Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışının gerekçelerinden biri olarak tımar sisteminin bozulmasıyla askerî ve malî alanda başgösteren bozulmaları sayabiliriz. Devletin gelir ve giderlerindeki bütçe açığı, dış borçlar Avrupa Devletleri'nin yönetimindeki Düyûn-ı Umûmiye idâresini ortaya çıkararak Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağımsızlığını tehlikeye atmıştır.

Tanzimat dönemiyle birlikte Batı ile etkileşim halinde olan Osmanlı Devleti'nin sosyal yapısında aile ve kadının konumu değişir. Kadın aile hayatından dış dünyaya doğru açılmaya başlar. Kadınlara Fransızca öğrenmeleri, piyano çalabilmeleri gibi birçok konuda eğitim verilir. Tanzimat döneminde kız çocuklarının eğitimi için Kız Rüşdiyesi açılmıştı. Kız öğrencilerin sayılarının artmasıyla birlikte kadın muallimler ders vermeye başlamıştı. Kadınlar gazete, dergi ve roman okumaya başlamış, kadınların toplum hayatına atılmalarıyla birlikte mehtap sefalarında kadın-erkek flörtü başlamıştı.

⁹³ Cevdet Küçük, "Osmanlı İmparatorluğu'nda "Millet Sistemi" ve Tanzimat", Halil İncalcık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 393-403), Phoenix Yay., Ankara 2006.

⁹⁴ Tuncer Baykara, "Tanzimatda Şehir ve Belediye", Hakkı Dursun Yıldız (Haz.), *150. Yılında Tanzimat*, (ss. 277-287), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992.

⁹⁵ a.e., s.280.

⁹⁶ Halil İncalcık, "Tanzimat Nedir?", Halil İncalcık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 13-35), Phoenix Yay., Ankara 2006.

*“Eski devirde ince yaşam, ulema sınıfının büyüklerine özgüydü, şimdi ise sivil bürokrasi modern ve pahalı yaşam biçimine öncülük ediyordu.”*⁹⁷

Birinci Dünya Savaşı döneminde dokuma, dikiş ve tütün yapım evlerinde işçi olarak çalışan birçok işçi kadın ortaya çıkmıştı. Kadınların eğitilmesi ve öğretmen yetiştirmek amacıyla kadınlar için okullar açıldı. Selanik ve İstanbul'da Tefeyyüz, Cemiyet-i Hayriye-i Nisvan, Nisvan-ı Osmaniye, Müdâfaa-i Hukuk-ı Nisvan gibi kadın dernekleri faaliyetlerde bulunmaya başladı. Müdâfaa-i Hukuk-ı Nisvan adlı cemiyet aynı zamanda Kadınlar Dünyası adıyla bir de dergi çıkarıyordu.⁹⁸

*“Tanzimat insanı yüzyıllar boyu küçümsenerek bakılan Beyoğlu'na adım atmıştı. Lamartine'nin taşra kasabalarına benzettiği sözde şık semt Beyoğlu, taş binalarıyla İstanbul'un ahşap mahallelerine tepeden bakardı. Avrupa'ya özenen aydınların bulunduğu, yabancı kitapçıları, Avrupa mamulâtı satılan mağazalarıyla Beyoğlu, İstanbullu Türk'ün yaşamında Avrupa'ya aralanan bir kapıydı. Cafeleri, restoranları ve otelleriyle nihayet apartman hayatıyla... İstanbullu Beyoğlu'na çok sonraları taşınmaya başladı. Taşınma artıp, Beyoğlu'na ayrılan saatler ve günler çoğaldıkça; Beyoğlu da tiyatrosuyla, tüketim zevkiyle, sefahatiyle Avrupa taşrası olmaktan çıkıp Osmanlılaştı.”*⁹⁹ Osmanlı Devleti doğrudan sömürgeleştirilmemişti ancak eğitim, ekonomi, kültür v.b sahalarda dolaylı olarak bir sömürgeleştirilme söz konusuydu. *“Tanzimat denen çeviri projesi yalnızca bir taklit çabasını değil; yerli bir direnci, yani yabancıyı ehlileştirme arzusunu da içinde taşıyordu.”*¹⁰⁰ Medeniyet değiştiren bir toplumda geleneksel ve manevi hayatın simgesi olan kadın, modernizmin tehdit ettiği bir unsur olarak karşımıza çıkar.¹⁰¹

Tanzimatla beraber Türk toplumunda etkisini gösteren tiyatro, konser, balo ve diğer batı sanatlarına karşı Sultan Abdülmecid'in de ilgisi vardı. Bu ilgisinden dolayı sarayda bir tiyatro ve bir saray orkestrası oluşturmuştu. Aynı zamanda Mısırlı prens ve prenseslerin şaşaalı hayatları da sarayın aile fertlerinin sosyal yaşantıları üzerinde tesirli olmuş ve Türk toplumu batı yaşam tarzına açık hale gelmişti.¹⁰²

⁹⁷ Ortaylı, *“Tanzimat Adamı ve Tanzimat Toplumu”*, s.314.

⁹⁸ Berkes, s.445-446.

⁹⁹ Ortaylı, *“Tanzimat Adamı ve Tanzimat Toplumu”*, s.310.

¹⁰⁰ Nurdan Gürbilek, *Kör Ayna, Kayıp Şark*, Metis Yay., İstanbul 2004, s.79.

¹⁰¹ a.e., s.29.

¹⁰² Koray, s.114-115.

Saray, kadın ve erkek giyimindeki değişimin takip edildiği merkezdi. Dolayısıyla devlet memurlarının giydiği İstanbulun olarak adlandırılan siyah ceket sarayda başlayan batılılaşma hareketinin göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Kadınların ev içi ve ev dışı giysilerinin değişimi de batılılaşma sonucunda meydana gelen moda ayak uydurmuştur. *“Avrupai olsun olmasın, entari, Türk kadın kıyafetinin çizgilerini altüst etmede bir Truva atı işlevi görecektir.”*¹⁰³

Tanzimat hareketi, bünyesinde İmparatorluğu temel hedef olarak görüp, onun bozulan kurumlarını ıslah etme amacı taşıdığı için, bunu halkla bütünleştirmeyi sağlayamaması neticesinde başarısız olmuş bir teşebbüstür. Böylece Tanzimat sürecinde Batı'dan alınan yenilik ve değerler Osmanlı siyasi, sosyal, iktisadi, askeri, hukuk alanlarına taklit edilmiştir. *“Tanzimat başlangıçta padişahın bir atıfeti ve ihsanı olmaktan çıkarak toplumun benimsediği bir sosyal hareket olamamıştır. Tanzimatın sosyal bir vâkıa olarak ortaya çıkışı onun “Bâb-ı Ali'den sokağa dökülmesi” ile yani basına intikali ile mümkün olabilmıştır.”*¹⁰⁴

1.2. KÜLTÜREL HAYAT

Tanzimat döneminde eğitim ile ilgili ilk teşebbüsler 1845'te Sultan Abdülmecid'in Meclis-i Vâlâ'yı ziyaret ederek yapılan ıslahatların istenilen sonuca ulaşabilmesi için halkın eğitilmesi gerektiğini belirtmesiyle başlamış, bunun üzerine Meclis-i Vâlâ tarafından Meclis-i Muvakkat adıyla geçici bir Maarif Meclisi kurulmuştu. Bu durum devletin halk eğitimine verdiği önemi gösterir. Tanzimat döneminde eğitimin yaygınlaştırılması amacıyla devlet tarafından ilk ve orta dereceli okullarla, medreseden farklı yeni bir eğitim kurumu olan Darülfünun kurulması kararlaştırılmış ve maarif çalışmalarını düzenleyecek, her türlü meseleleri karara bağlayacak Meclis-i Maarif-i Umûmiye'nin kurulması kararlaştırılmıştı. *“Bu yeni mekteplerin hedefi, malumatlı bürokrat yetiştirmekten ibarettir. Tanzimatçıların kurmak istedikleri yeni idare*

¹⁰³ Nora Şeni, “19. Yüzyıl Sonu İstanbul Basınında Moda ve Kadın Kıyafetleri”, Şirin Tekeli (Haz.), *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, (ss. 53-78), İletişim Yay., İstanbul 1993.

¹⁰⁴ Koray, s.11.

sisteminin çarklarını döndürecek “münevver memur” tipi buralardan mezun olacaktı.”
105

II. Mahmut zamanında 1824'te ilköğretim zorunlu hale getirilmiş ve 1863'te çıkarılan bir kanunla da bu zorunluluk yasalştırılmıştı. Açılan Rüşdiye Mektepleri'nin yanısıra 1870 senesinde İstanbul'da ilk kız öğretmen okulu açılmıştır.¹⁰⁶ Tanzimat döneminde batı örneğinde açılan ilk lise Galatasaray Sultanisi'dir. Bu kurumun açılmasında Osmanlı İmparatorluğu'nu oluşturan çeşitli azınlıkları Osmanlılık fikri etrafında ortak bir kültür dairesi içerisinde toplama fikri etkili olmuştu. Azınlık hakları ile ilgili olarak Fransa hükümetinin Bâb-ı Âli'ye sunduğu Galatasaray Sultanisi projesi batı kültürünün Türkiye'ye yayılmasında önemli bir faktör olmuştur.¹⁰⁷ Galatasaray Sultanisi'nde Müslüman ve Hristiyan öğrencilerin birlikte öğrenim görmesi dini ayrıcalığın kaldırılmasına doğru atılan adımlardan biridir.¹⁰⁸ Galatasaray Sultanisi'nden mezun olan kişiler Osmanlı Devleti ve daha sonraki süreçlerde Türkiye Cumhuriyeti'nin idaresinde aktif olarak yer almışlardır.

II. Mahmut döneminde 1831-1834 yılları arası Muzıka-i Hümayun Mektebi ve Mekteb-i Ulûm-u Harbiye adında iki askeri amaçlı okul ile 1838'de Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulûm-u Edebiye adında iki orta dereceli okul açıldı.¹⁰⁹ Açılan Harbiye, Tıbbiye, Bahriye, Mühendishâne gibi okullarla Batı örnek alınarak yapılmak istenen yenilikler sosyal hayatta, fertler arasında yaygınlaştırılmıştı. Tıbbiye'de derslerin Fransızca okutulması da eğitimde Fransız sisteminin örnek alındığını göstermektedir. İlk mezunlarını 1843'te veren Tıbbiye'de eğitim süresi dokuz yıla çıkarılmıştı. Tıp Okulu'nda ilk seneler öğrencilerin balmumundan yapılmış kadavralardan anatomi öğrenemeyeceğini belirten Profesör Bernard 1841'de insan cesetleri üzerinde otopsi yapılması için izin talep etmişti.¹¹⁰

Mühendishâne hocalarından İshak Efendi'nin hazırladığı Mecmua-i Ulûm-ı Riyaziye adlı matematik kitabı 1831'de dört cilt olarak basılmıştı. Matematik ve fizik

¹⁰⁵ Ekmeleddin İhsanoğlu, “Tanzimat Öncesi ve Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim ve Eğitim Anlayışı”, Hakkı Dursun Yıldız (Haz.), *150. Yılında Tanzimat*, (ss. 335-396), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992.

¹⁰⁶ Koray, s.102.

¹⁰⁷ a.e., s.102-103-104.

¹⁰⁸ Lewis, s.122.

¹⁰⁹ a.e., s.85.

¹¹⁰ Berkes, s.231-232.

bilimlerini ilk kez Arapça'dan Türkçe'ye adapte eden İshak Efendi ilk kez Avrupa dillerinden bazı çağdaş bilim terimlerini Türkçe'ye kazandırmıştı.¹¹¹

Bu dönemde eğitimin ve bilimin önünde engel teşkil ettiği gerekçesiyle medreseden yetişmiş ulemâların etkinlikleri kısıtlanmış ve sayıları azaltılmıştı. 15 Temmuz 1851'de, kuruluşunda Ahmet Cevdet Paşa'nın önemli rol oynadığı Darülfünun'da okutulacak ders kitaplarını hazırlaması amacıyla Encümen-i Dâniş açılmıştı. Ancak Darülfünun açıldığı zaman Encümen-i Daniş'in hazırlamakla görevli olduğu ders kitapları hazırlanmamıştı. Encümen-i Daniş'in en büyük katkısı Ahmet Cevdet Paşa'nın Lâle Devri'nden yeniçeriliğin kaldırılmasına kadar olan dönemi kapsayan 12 ciltlik Tarih adlı eseridir.¹¹²

Devlet maarifte Avrupa kaynaklı bir eğitim modelini örnek almıştı. Fransız eğitim sistemine dayalı olarak Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi hazırlanmıştı. Tanzimatın ilanı ile birlikte Sultan II. Mahmut zamanında Fransa, İngiltere gibi Avrupa ülkelerine askerî, sivil, meslekî konularda eğitim görmeleri için öğrenciler gönderilmişti. Ancak Avrupa'ya gönderilen öğrenciler ülkelere döndüklerinde Avrupa kültürünü tam olarak özümseyemedikleri için kendilerinden beklenen görevleri yerine getirememişlerdi.

Münif Paşa'nın öncülüğünde kurulan Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'nin yayınladığı Mecmua-i Fünûn adlı dergide Avrupa'dan yapılan tercüme bulmaktadır. *“Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye, okuyucularına “ulûm ve fünûn”u büyük heyecanla romantik ve çok sathî bir üslup içerisinde anlatırken, Batı'nın yeni fizikî bilimini, onun ne olduğunu açıklamadan, metafizik bir anlayış içerisinde her derde deva olarak sunmuştur.”*¹¹³ *“Bu Osmanlı Bilim Cemiyeti İstanbul'da 600 ciltlik bir kütüphane kurdu, Fransızca ve İngilizce lisan kursları düzenledi, 1863 yılında İstanbul Üniversitesi'nin inşaatı tamamlanınca, burada bir dizi ücretsiz konferans verdi.”*¹¹⁴ Bu dergide fizik, kimya, felsefe, tarih, coğrafya, sosyoloji gibi çeşitli konulara dair yazılar yayınlanmıştır.¹¹⁵ Encümen-i Dâniş yerine Dârü'l-fünûn kurulması fikri Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye ve bu kurumun çıkardığı Mecmua-i Fünûn adlı dergi etkisiyle ortaya çıkmıştır.¹¹⁶

¹¹¹ a.e., s.233-234.

¹¹² a.e., s.235.

¹¹³ İhsanoğlu, “Tanzimat Öncesi ve Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim ve Eğitim Anlayışı”, s.379.

¹¹⁴ Jeltjakov, s.59.

¹¹⁵ Ertuğ, s.188.

¹¹⁶ Berkes, s.236.

Tanzimat döneminde Osmanlı aydınlarını etkileyen Avrupa'daki felsefi akımlardan biri, insanlığı Tanrı yerine koyan, kendini de oluşturduğu bu pozitif dinin peygamberi olarak kabul eden Auguste Comte'un sistemleştirdiği pozitivismdir. Auguste Comte Mustafa Reşit Paşa'ya yazdığı mektupta Paşa'yı pozitif dini ve onun taşıdığı özellikleri kabul etmeye davet eder. Batı ile gerçekleşen etkileşimler sonucu Avrupa'daki fikir hareketleri ülkemizde görülmeye başlanmış ve bu durum Osmanlı Devleti'nde ikiliği meydana getirmişti. Osmanlı Devleti'nin ilmi ve fikri hayatı dini bilgilere dayalı eğitim veren medreselere dayanıyordu. Tanzimat ile birlikte Avrupa'ya özellikle Fransa'ya öğrenci gönderilmişti. Bu öğrencilerden Şinasi'nin Paris'e kaçtığı zaman pozitivistlerle etkileşim içinde bulunması, pozitivismin ülkemizdeki ilk izlenimlerini yansıtır. Kanun-i Esasî'nin ilan edilmesinden sonra II. Abdülhamit Osmanlı- Rus Savaşı'nı bahane ederek meclisi fesheder, Mithat Paşa'yı sadrazamlıktan azlederek sürgüne gönderir, bir müddet sonra Paris'e gönderilen Mithat Paşa burada pozitivismle ilgilenir.¹¹⁷ Bu dönemde açılan eğitim kurumlarında pozitivist filozofların materyalist kitaplarının okutulması Osmanlı Devleti'nin pozitivismle ilişkisinin yoğunlaşmasına neden olmuştur. *“Görüldüğü gibi 1826'da tedrisata başlayan Avrupaî Tıphane ile Batıya açılan kapıdan materyalizm ve Fransız pozitivistlerini hazırlayan bazı filozofların eser ve fikirleri giriyor.”*¹¹⁸

II. Meşrutiyet'in başında Ahmet Şuayip, Mehmet Cavit, Rıza Tevfik gibi yazarlar tarafından kurulan Ulum-ı İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası pozitivist görüşlerin yayılmasında etkili olan bir dergidir.¹¹⁹

Yeni bir devrin habercisi olan Tanzimat beraberinde yeni bir aydın tipini de ortaya çıkarmıştır. Şinasi'nin Reşid Paşa'nın fikirlerini eserlerinde ifade etmesi muhteva bakımından bir farklılığa yol açmış, Şinasi kasidelerinde Reşid Paşa'yı yeni bir dinin, medeniyet dininin resûlü olarak yüceltmıştır.¹²⁰ *“Reşid Paşa kendi hayatında özlediklerini tamamıyla gerçekleştirememişse de, kendinden sonraki nesiller tarafından benimsenen, savunulan ve gerçekleştirilmeye çalışılan yeni fikirler getirmiştir. Her*

¹¹⁷ Murtaza Korlaelçi, *Positivizmin Türkiye'ye Girişi*, Hece Yay., Ankara 2002, s.158.

¹¹⁸ a.e., s.161.

¹¹⁹ Ülken, s.218.

¹²⁰ Mehmet Kaplan, “Mustafa Reşid Paşa ve Yeni Aydın Tipi”, Halil İncalcık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 335-342), Phoenix Yay., Ankara 2006.

şeyden önce cesareti, ahlakı, karakteri ve davranışı ile örnek alınan “yeni bir aydın tipi” olmuştur.”¹²¹

Mekteb-i Mülkiye'yi kurdurmuş olan Abdülhamit oradan çıkan aydınların öncülük ettiği fikirlerden çekinmiş ve Mekteb-i Mülkiye hocalarından Murad Bey'i (Mizancı) Düyun-ı Umumiye Komiserliği'ne, Abdurrahman Şeref Bey'i Sultani Mektebi'ne atamış, Portakal Paşa'yı Maliye Nazırı, Sakızlı Ohannes'i Hazine-i Hassa Nazırı yapmıştır.¹²² Murad Bey Mülkiye Mektebi'nden ayrıldıktan sonra sadrazamı eleştiren haftalık bir gazete olan Mizan'ı çıkarmaya başlamış ve Abdülhamit Murad Bey'i Düyun-ı Umumiye Komiserliği'ne atayarak gazeteyi kapattırmıştı. Recaizade Ekrem Bey de etrafındaki genç aydınları edebiyat yazılarıyla yeni fikirlerle donatıyordu.¹²³

1.3. SİYASÎ HAYAT

“19. yüzyılın ikinci yarısının hemen başında Tanzimatı başlatan ve Avrupa'dan çağdaş uygulamaları almaya girişen Osmanlı Devleti, hukuki ve iktisadi alanlarda toplumu dinamikleştirirken, yapıyı parçalanmaya götürebilecek siyasi haklar konusunda (öncelikle düşünce, açıklama ve örgütlenme) kısıtlayıcı olma ilkesini terketmemeye özen göstermişti.”¹²⁴ Bu kısıtlayıcı özellikler Abdülhamit döneminde belirgin bir şekilde görülmeye başlanmış ve vatandaşın toplum kararlarında ön plana çıkmaya başladığı dönemde Abdülhamit yasama, yürütme, yargı yetkilerinin neredeyse tamamını kendi ekseninde toplamıştı.¹²⁵

Abdülhamid devrinin karmaşıklığı içerisinde meşruti monarşinin kurulmasıyla İmparatorluk bünyesinde yaşayan halkın refah ve mutluluğa kavuşacağını öne süren Yeni Osmanlılar gerek yurt içinde gerekse yurt dışında faaliyet göstermişlerdi. Yeni Osmanlılar, Tanzimat ricâlini yaptıklarıyla *Batıda İslâmî hükûmeti, Müslümanlar arasında da Batılı hükûmeti gözden düşürdükleri* gerekçesiyle eleştirmişlerdir.¹²⁶ Çoğu aydın, fikirlerini rahatça ifade edebilmek için yurt dışına çıkmış, Londra, Cenevre, Kahire, Paris gibi yerlerde çıkardıkları dergi ve gazetelerle mücadelelerini

¹²¹ a.e., s.342.

¹²² Tokgöz, Ahmet İhsan, Alpay Kabacalı (Haz.), *Matbuat Hatıralarım (1888-1914)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2012, s.32.

¹²³ a.e., s.34.

¹²⁴ Koloğlu, Orhan, *Avrupa'nın Kıskaçında Abdülhamit*, İletişim Yay., İstanbul 1998, s.307-308.

¹²⁵ a.e., *Avrupa'nın Kıskaçında Abdülhamit*, s.310.

¹²⁶ Lewis, s.170.

sürdürmüşlerdi. Londra'da yayımlanan Muhbir ve Hürriyet gazeteleri Yeni Osmanlılar'ın yayın organı işlevini görmüştür. Yeni Osmanlılar, Osmanlı devlet idari yapısının değiştirilmesi gerektiği fikrini benimsemişler ancak bunun İslam'a göre uygulanması lazım geldiğini ifade etmişlerdir. Ali Suavi'nin Muhbir gazetesinde yazdığı yazılarla Hürriyet gazetesinde yazan Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın görüşleri bu doğrultudadır. *“Yeni Osmanlılar, Osmanlı Devleti'ni koruyacak ve güçlendirecek tek yolun, devlet düzeninde yapılacak reform ve anayasal bir monarşi kurma olduğuna inanıyorlardı. Bu görüş sistematik bir biçimde Hürriyet sayfalarına yansımıştır.”*¹²⁷

Yeni Osmanlılar'ın affedilip yurda dönmelerinden sonra, Namık Kemal'in kiraladığı gazete olan İbret, Yeni Osmanlılar'ın fikirlerini savunan siyasi bir gazete olmuştur. İbret gazetesinin başlangıçta yazdığı yazılarda hükümete karşı takındığı tavır sert değildi. Zamanla halk tarafından yoğun ilgiyle karşılaşması üzerine gazete dört ay sonra yasaklandı. Bunun üzerine Namık Kemal Gelibolu mutasarrıflığına atandı. Bu atama hükümet tarafından yetkili kişilerin başkentten uzaklaştırılması amacına yönelik bir sürgündü. Namık Kemal İbret gazetesinin yöneticisi olarak makalelerini Gelibolu'dan gazeteye göndermeye devam ediyordu. 1872'de İstanbul'a dönen Namık Kemal'in, Vatan yahut Silistre adlı oyununu İstanbul'da sahneye koyması üzerine tedirgin olan hükümet İbret gazetesini kesin olarak kapattı. Namık Kemal tutuklanarak Kıbrıs'a sürgüne gönderildi.¹²⁸

Yeni Osmanlılar'ın fikirlerini devam ettiren Jön Türkler devleti iç ve dış tehlikelere karşı korumak, devleti içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmak için İmparatorluk altında bulunan bütün milletleri bir araya getirme esasına dayanan Osmanlıcılık fikrini savunmuşlardı. Jön Türkler'in yurt dışında çıkardıkları birçok gazete ve dergi baskı dönemi İstanbulunda geniş yankılar uyandırmıştı. *“Ülke içindeki Türk siyasal gazetelerinin tam bir baskı altında bulunduğu koşullar içinde, hür Jön Türk basını, feodal-saltçı rejimi ortadan kaldırmaya çalışan ilerici Türk kamuoyu güçlerinin biricik kürsüsü haline gelmişti.”*¹²⁹

Jön Türkler'in etkin yayın organlarından olan Osmanlı gazetesinde İmparatorluğun Türk olmayan halklarına Osmanlı milleti mensubu olma hakkından

¹²⁷ Jeltjakov, s.74.

¹²⁸ Y. A. Petrosyan, *Sosyalist Açından Jöntürk Hareketi*, (2015), (Çev.: Ayşe Hacıhasanoğlu-Mazlum Beyhan), Yordam Yay., İstanbul 2015, s.88-89.

¹²⁹ Jeltjakov, s.147.

başka haklar verilmesine karşı çıkmış, ulusal bağımsızlıkları adı altında yaptıkları eylemlerden vazgeçmeleri için çağrıda bulunulmuştur. Jön Türk hareketi her ne kadar Osmanizm doktrinini savunmuşsa da İmparatorluk bünyesindeki azınlık halkın başlattığı bağımsızlık mücadelesinin gelişmesi karşısında, bu fikrin geçersizliğini anlamaya başlamışlardır.¹³⁰ “*Osmanlılık başarısızlığa uğrayınca, alternatif olarak karşısına Türkçülük dikilecektir.*”¹³¹

Sultan Abdülhamid hatıra defterinde bu konuya temas etmiş ve birçok milletten teşekkül eden Osmanlı ülkesinde meşrutiyetin ülkenin temel unsuru için ölüm olduğunu ifade etmiştir. İngiliz Parlamentosu ve Fransız Parlamentosu'nda başka milletlerin temsilcilerinin olmamasına karşın Osmanlı Parlamentosu'nda Rum, Ermeni, Bulgar, Sırp, Arap temsilcisinin bulunmasını istemenin ne kadar doğru olabileceğini tartışmıştır.¹³² Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu görüş ilerleyen süreç içerisinde azınlıkların bağımsızlık mücadelelerini kazanma arzusu içine girmeleriyle bir anlamda gerçekleşmiştir.

Yeni Osmanlılar'ın ve Jön Türkler'in, dış devletlerin Osmanlı'nın iç işlerine müdahale etmesini önlemek, bu devletlere tanınan ayrıcalıkları ortadan kaldırmak amacıyla gerçekleştirdikleri faaliyetler Türk basını adına yenilikçi ve devrimci hareketler olarak görülebilir. Örgüt üyeleri ülkenin içinde bulunduğu durumdan ve Ali Paşa hükümetinin politikalarından hoşnut olmadıklarını her seferinde dile getirmişlerdir. Ülkeyi, kendi fikirleri doğrultusunda daha ileriye taşımayı hedefleyen üyeler mutlak yönetimin kaldırılması, onun yerine meşruti yönetimin getirilmesi konusunda fikir birliği içindeydiler.¹³³

Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok yönden gelişmesini, ilerlemesini kendilerine ilke edinen Yeni Osmanlılar, meşruti yönetim fikrinin ilke ve normlarıyla İslam dininin ilke ve normlarının bir bütünlük içinde ve birbirini destekleyici nitelikte olması gerektiğine önem vermişlerdir.¹³⁴ Bu durum meşrutiyeti savunan liderler arasında görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. Bunun yanı sıra Türk meşrutiyetçilerinin ideolojilerinin

¹³⁰ a.e., s.148.

¹³¹ Turgut Çeviker, *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-I Tanzimat ve İstibdat Dönemi (1867-1878/1878-1908)*, Adam Yay., İstanbul 1986, s.269.

¹³² İsmet Bozdağ, *Sultan Abdülhamid'in Hatıra Defteri*, Truva Yay., İstanbul 2010, s.66.

¹³³ Petrosyan, s.73.

¹³⁴ a.e., s.122.

şekillenmesinde Rousseau, Voltaire, Montesquieu gibi Avrupalı düşünürlerin yapıtlarını incelemeleri büyük ölçüde etkili olmuştur. Bu tür yapıtların ortak özelliği feodal-saltçı yönetimlerin sert bir dille eleştirilmesi ve meşruti monarşi fikirlerin yayılmasını sağlamaya çalışmaktır.¹³⁵

Yeni Osmanlılar halkın eğitilmesini toplumun gelişmesi ve kalkınması için ön koşul olarak görmüşler ve bu fikri eserlerinde sıklıkla işlemişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun iktisadi durumunun gittikçe kötüleşmesinin gerekçesi olarak halkın gücünün üzerinde vergi toplanması ve bu vergilerin toplanma biçimini göstermişlerdir. Tefecilik ve suistimallerin kaldırılması halinde ülkenin iktisadi açıdan gelişme göstereceğini kaydetmişlerdir.¹³⁶

Yeni Osmanlılar, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeki bütün ulusları tek bir bayrak altında toplamayı amaçlayan Panosmanizm (Osmanlılık) doktrinini benimsemişlerdir.¹³⁷ Bu doktrinle Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde bulunan halkların birliği ve eşitliği fikri ön plana çıksa da Yeni Osmanlılar Türkler'in Türk olmayan azınlıklara göre üstün konumda olduğunu kabul etmiştir.

Yeni Osmanlılar'ın ilke ve hedeflerini devam ettiren Jön Türkler'in fikirleri mutlak yönetimi elinde bulunduran Abdülhamit rejimini ortadan kaldırma noktasında ortak fakat bunun yerine kurulacak olan rejim konusunda nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine dair farklı görüşler içindeydiler.¹³⁸ Bu nedenle Jöntürkler düzenli bir program çerçevesinde hareket edememişlerdir. Bu fikir ayrılığı Ahmet Rıza grubu ile Prens Sabahattin grubu arasında net bir şekilde görülmektedir. Yapılan ilk Jöntürk Kongresi'nde gerçekleştirilecek olan reformların Osmanlı uyruğu altında yaşayan bütün halkları kapsaması gerektiği fikri ile reformların gerçekleştirilmesi için yabancı devletlerin müdahalesine başvurulması fikri bu iki grup arasında muhalif bir çizgide gerçekleşmiştir.¹³⁹ Bu doğrultuda Ahmet Rıza grubu Terakki ve İttihat Cemiyeti'ni oluşturdu.¹⁴⁰

¹³⁵ a.e., s.125.

¹³⁶ a.e., s.128-129.

¹³⁷ a.e., s.142.

¹³⁸ a.e., s.210.

¹³⁹ a.e., s.230.

¹⁴⁰ a.e., s.234.

Terakki ve İttihat Cemiyeti'nin yayın organlarını oluşturan Meşveret ve Şûra-yı Ümmet gazeteleri merkezîyetçilikten yana bir tavır sergilemelerinden dolayı Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğü ve bağımsızlığı tezini ileri sürmüştür.¹⁴¹ “*Meşveret, esasında yüksek bir fikir gazetesi olmaktan çok, militant bir siyaset gazetesi idi.*”¹⁴²

Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti'nin yayın organı olarak Terakki gazetesi faaliyette bulunuyordu. Prens Sabahattin öncülüğündeki bu cemiyet sadece yönetim biçiminin değil aynı zamanda toplumun sosyal yapısının ve yaşam tarzının da değiştirilmesi gerektiğini, hedeflenen ilerlemenin insanlarda şahsi teşebbüsün geliştirilmesi sonucunda gerçekleşebileceği görüşünü savunuyordu.¹⁴³ Prens Sabahattin ve onun görüşünü benimseyenler, Terakki ve İttihat Cemiyeti üyelerinin kabul ettiği merkezden yönetim şekli yerine yerinden yönetim ilkesinin uygulanması gerektiğini savunuyorlardı. Herhangi bir vilayetin gelirlerini yönetme yetkisinin vilayet halkının seçtiği meclislerin yönetiminde olması gerektiği ilkesini benimsemişlerdir. Bu görüşleri nedeniyle cemiyet, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde bulunan Türk olmayan uluslara özerklik verme politikası güttüğü gerekçesiyle suçlanmıştır. Dolayısıyla bu görüş Türk olmayan ulusal burjuvazi arasında çıkarlarına hizmet etmesi nedeniyle taraftar toplamıştır.¹⁴⁴

Jöntürk örgütlerinin Abdülhamit rejimine yönelik faaliyetleri daha çok basın yoluyla yapılan propaganda niteliğindedir. Kitlesele bağlantıdan yoksun olan bu faaliyetler rejime yönelik darbe ya da sultana suikast düzenleme şeklinde tezahür ediyordu.¹⁴⁵ 1905 yılında Rus Devrimi'nin etkisi sonucunda Jöntürkler Osmanlı İmparatorluğu'nda devrimci faaliyetlerde bulunmuşlardır.¹⁴⁶ “*Bu durum, Jöntürkler'in burjuva liberal reformculuktan burjuva devrimciliğe evrilmesinin göstergelerinden biriydi.*”¹⁴⁷

¹⁴¹ a.e., s.235.

¹⁴² Ülken, s.170.

¹⁴³ a.e., s.287.

¹⁴⁴ a.e., s.290-291.

¹⁴⁵ a.e., s.239-240.

¹⁴⁶ a.e., s.282.

¹⁴⁷ a.e., s.319.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMUOYU OLUŞTURMADA ETKİN BİR ARAÇ: BASIN

Osmanlı basını 1789 Fransız İhtilâli'nin meşruti yönetimini diğer birçok alanda olduğu gibi benimseyerek kendisine kılavuz edinmişti. *“Tarihsel gerçekliği sökülüp atılmış, yeni bir sosyal ve siyasî düzenden bütün beklenenleri simgeleyen Fransız Devrimi, Osmanlı basını için retorik bir ideal haline gelmiştir.”*¹⁴⁸ Osmanlı İmparatorluğu hak, eşitlik, adalet, özgürlük, meşrutiyet gibi kavramları Fransa'dan idealize etmişti. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nda halk yeni bir güç olarak ortaya çıkmıştı. Osmanlı eğitim sisteminde Fransızca'nın etkisi, aydınların yurtdışında Fransızca eğitim almaları, Fransa'ya yönelmeyi sağlamıştı. Dolayısıyla bütün görkemiyle Fransa Osmanlılar için cazibe kaynağıydı. Osmanlı karikatürlerinde Avrupalı imgesi sadece bir saldırı nesnesi değildi, aynı zamanda hayranlık duyulan, arzu edilen imge olarak da kullanılıyordu.¹⁴⁹ Daha sonraki süreçte Avrupa ve Avrupa'dan alınan imgeler tehdit unsuru olarak görülmeye başlandı. Avrupa'dan alınan moda, kadın kıyafetleri ve yaşam tarzı birçok dergi ve gazetelerde hiciv konusu olmuştur. *“Basın Avrupa'yı aydınlanmış rol modeli kisvesine değil, açgözlü emperyalist kılığına büründürüyordu.”*¹⁵⁰

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki hoşgörü ortamı nedeniyle Osmanlı ülkesinde yaşayan birçok azınlık matbaacılık faaliyetinde bulunmuştur. Özellikle o dönemlerde Almanya, Portekiz ve İtalya'da hüküm süren Yahudi katliamı yüzünden İstanbul'a göç eden Yahudiler, burada 1494 tarihinde ilk matbaayı kurmuşlardır. Yahudilerden başka Ermeni, Rum azınlıkları da matbaacılıkla uğraşmaya başlamışlardır.¹⁵¹

Osmanlı ülkesinde ilk gazeteyi çıkaranlar ülke içerisindeki yabancı devlet sefaretleri ve azınlıklardı. Amaçları ise Osmanlı ile ticari ilişkilerini geliştirmek ve zayıflamakta olan Osmanlı Devleti üzerinde egemenlik kurmaktı. Bu amaçla Fransızca

¹⁴⁸ Palmira Brummett, *İkinci Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm 1908-1911*, (2003), (Çev.: Ayşen Anadol), İletişim Yay., İstanbul 2003, s.144.

¹⁴⁹ a.e., s.133.

¹⁵⁰ a.e., s.518.

¹⁵¹ Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 1728-1922 1831-1922*, Oral Yay., Ankara 1967, s.42-43.

olarak çıkarılan gazetelerin ilki Bulletin des Nouvelles “Haberler Bülteni” dir.¹⁵² Bu gazeteden sonra Fransızca olarak çıkarılan ikinci gazete Gazette Française de Constantinople, Avrupa'ya karşı Osmanlı'yı savunan Le Spectateur de L'Orient, La Turquie, Patrikhane'nin çıkarlarını savunan Le Phare du Bosphore, İstanbul'da Fransızca ve İngilizce olarak yayınlanan Levant Herald gibi gazeteler çıkmaya başlamıştı.¹⁵³

İzmir'de yayınlanan Spactateur Oriental gazetesini sahibi Alexandre Blaque Fransa ve İngiltere politikalarına karşı Osmanlı hükümetinin politikasını savunduğu için hükümet tarafından himaye edilmişti. Ancak Fransız Konsolosu gelen şikâyetler üzerine Spactateur Oriental matbaasının makinelerini Hollanda Konsolosluğu'na naklettirdi. Daha sonra Alexandre Blaque 1828'de İzmir'de Fransızca Courier de Smyrne adlı gazeteyi çıkarmaya başladı ve yine Osmanlı hükümetinin politikasını savunduğu için yardım gördü. Basının gücünü fark eden II. Mahmut Alexandre Blaque'yi İstanbul'a çağırarak gazete çıkarmakla görevlendirdi. 1832 senesinde Fransızca Le Moniteur Ottoman ile bunun Türkçesi olan Takvim-i Vakayi çıkmaya başladı.¹⁵⁴

*“Devrim, hem geleneksel yönetime güvensizliği kıskırtmış, hem de bu güven bunalımından doğmuştu; Osmanlı basını da ne monarşiyi yıkan, ne de meşrutiyet yönetimine tam yetki veren devrimin paradoksu içinde debeleniyordu.”*¹⁵⁵ Osmanlı İmparatorluğu'nda hükümdarın yönetimine dayanan monarşi, meşrutiyetle birlikte etkinliğini kaybetmeye başlamıştı. Mutlakiyetçi yönetimin başında bulunan padişah birçok karikatürde baskı imgesiyle beraber kullanılmıştı. Kudretli bir imparatorluk boyunca devam eden saltanat, meşruti yönetimde artık İmparatorluğun refah dönemlerini yansıtmıyordu.

Abdülaziz devrinde yayınlanan, Türkiye'de basınla ilgili ilk nizamnâme olan 1864 Nizamnâmesi'nin en önemli maddesi süreli yayınların mahkeme kararı olmaksızın hükümet kararıyla geçici veya süresiz kapatılmasıdır. III. Napolyon zamanında

¹⁵² İlhan Yerlikaya, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi ve (Pancermenizm-Panislamizm-Panslavizm—Osmanlılık Fikirleri)*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yay., Van 1994, s.10.

¹⁵³ a.e., s.10-11.

¹⁵⁴ Tökin, s.26.

¹⁵⁵ a.e., s.197.

Fransa'da hazırlanan 1852 basın kanunundan alınan 1864 Nizamnâmesi, 1909 Temmuzunda çıkarılan Matbuat Kanunu'na kadar yürürlükte kalmıştır.¹⁵⁶

Basına ilişkin ilk kısıtlamalar ve yasaklar Fransa'dan alınan 1858 Ceza Kanunnâmesi ile başlamış, 1877 Matbuat Nizamnâmesi'nin mizah dergi ve gazeteleri yasaklaması ile ilgili maddeleri Ahmet Vefik Paşa başkanlığında Meclis-i Mebusan'da tartışılmıştı. Gazete, basın ve mizaha karşı olan milletvekilleri bunların sakıncaları ve uygulanması halinde ortaya çıkacak sonuçları hakkında görüşlerini dile getirmişlerdi. Matbuat Müdürü Macit Bey, mizah gazetelerinin yararsız ve gereksiz olmasının yanı sıra zararlı olduğunu da belirterek mizah gazetelerine karşı muhalif bir tutum sergiler. Meclis-i Mebusan'da gerçekleştirilen tartışmalar sonucunda alınan kararlar yürürlüğe girmemiş ve mizah üzerindeki baskı kalkmamıştı. Beşinci defa sadrazamlığa getirilen Ali Paşa tarafından 1867'de çıkarılan Âli Kararnâmesi ile basın üzerindeki kısıtlamalar ve yasaklar genişletilmiş, hükümet aleyhinde çıkan yayınları engellemek adına basın özgürlüğü yasaklanmıştı. Rusya'ya sempatisi ve yakınlığından dolayı kendisine Nedimof tabir edilen zat Mahmut Nedim Paşa tarafından 11 Mayıs 1876'da çıkarılan bir kararnâme ile bütün gazetelere ilk resmî sansür konmuştu.¹⁵⁷

Kitapların basılmadan önce denetlenmesi işini Meclis-i Maarif üstlenmekteyken, Abdülhamit döneminde bu görev Meclis-i Maarif'den alınıp Maarif Nezâreti'ne bağlı Encümen-i Teftiş ve Muayene adlı bir kurula verilmişti. Ahmet İhsan Tokgöz "*Matbuat Hatıralarım*" adlı eserinde Encümen-i Teftiş ve Muayene Kurumu için "*Çünkü burası Babil Kulesi'ne benzer bir adam koleksiyonuydu.*" ifadesini kullanır.¹⁵⁸ Daha sonraki dönemlerde bu kurulun yanında Tedkik-i Müellefât Komisyonu ile Kütüb-i Diniyye ve Şer'iyye Tedkik Heyeti adıyla yeni kurullar da oluşturulmuştu.¹⁵⁹ Yaklaşık yüz elli çuval kitabın Çemberlitaş Hamamı'nın külhanında yakılarak yok edildiği iddiası sansürün uygulama alanının genişlediğini göstermektedir.¹⁶⁰

Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilip yerine V. Murat'ın doksan üç günlük kısa süren saltanatı döneminde bir serbestlik ortamı başgöstermiş, gazetelerde yazılar yayınlanmaya başlamıştı. V. Murat'ın tahttan indirilmesiyle yerine geçen II.

¹⁵⁶ Cevdet Kudret, *Abdülhamit Devrinde Sansür*, Milliyet Yay., İstanbul 1977, s.5-6.

¹⁵⁷ M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yay., İstanbul 2005, s.253.

¹⁵⁸ Tokgöz, s.55.

¹⁵⁹ Kudret, s.20.

¹⁶⁰ a.e., s.20-21.

Abdülhamit'in Kanun-i Esasi'yi ilan etmesiyle kısa sürecek olan serbestlik ortamı devam ediyordu ancak yine de basın kanun dairesinde serbesttir maddesiyle kısıtlanıyordu. 1876'da ilan edilen Kanun-i Esasi, hükümeti ıslah etmekten ziyade Batılı devletlerin Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yaşayan milletlerin yararını sebep göstererek İmparatorluğa müdahale etmelerini engellemek amacıyla göstermelik olarak ilan edildiği hakkında tenkid edilmiştir. Nitekim reformların zamanının seçimi, siyasal avantaj sağlama arzusunun göstermektedir.¹⁶¹ Sadece biçimsel bir belge olarak kalması dolayısıyla 1876 Anayasası II. Abdülhamit döneminde tezatlı bir rejimin belgesi olmaktadır.¹⁶²

II. Abdülhamit'in Osmanlı-Rus Savaşı'nı sebep göstererek Meclis-i Mebusanı kapatmasıyla 1878-1908 yılları arasında otuz yıl sürecek olan baskı dönemi başlamıştır. Bu dönemde mizah dergileri ve gazetelerine yaşama olanağı verilmemiş, dolayısıyla bu yayınlar faaliyetlerini yurt dışında devam ettirmeye başlamışlardır. *“Abdülâziz devrinden beri gerek sansür aracılığı ile gerekse doğrudan baskı rejimiyle “Zülfyâre” dokunulduğu için Türk Basını'nın ağzını büzmeye iktidarlar daima heves etmişlerdir; bu heveslerinde de başarılı olmamış değillerdi.”*¹⁶³ Tanzimat bürokratları, dış basının kendi lehlerinde yazmasını sağlamak ve Avrupa kamuoyunu bu yolla etkilemek için Avrupa gazetelerini doğrudan veya onların Osmanlı başkentindeki muhabirlerini etki altına almaya çalışmışlardır. Bu yöntemle ödenen paraların bir kısmı dolandırıcıların, hafiyelerin ve bazı açık göz Avrupalı gazetecilerin cebine girmiştir.¹⁶⁴

*“Türkiyede gazete, doğuş bakımından ne inkişaf etmiş bir millî iktisat hareketinde, ne de bu hareketin politik ifadesi olan fikir matbuatının beşiğinde büyüdü. O, ekonomik olsun, politik olsun her sahada yaratıcı değil taklitçi, müstahsil değil ithalâtçı rolünü oynadı. Meşgul olmak imkânını bulduğu meselelerde ancak memurları, münevverleri memnun etmekten ileri geçemedi. Temerküz ettiği saha İstanbuldu.”*¹⁶⁵ Bu nedenle kısıtlama dönemlerinde gazeteler siyasi fikirlerini ve serbest düşüncelerini ifade etmekten ziyade halk için ansiklopedik malûmat veren birer mecmua veya edebî dergi

¹⁶¹ Lewis, s.163-164-165.

¹⁶² İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I*, Turhan Kitabevi Yay., Ankara 2004, s.203.

¹⁶³ Necdet Kurdakul, “1876-1877 Osmanlı Basınında Zülfyâre Dokunan Bir Karikatür Nedeniyle”, *Güldiken*, 1, (Nisan 1993), 117-119.

¹⁶⁴ Ortaylı, “*Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I*”, s.495-496.

¹⁶⁵ İskit, *Türkiyede Matbuat İdareleri ve Politikaları*, s.55.

haline gelmiştir.¹⁶⁶ Sansür yüzünden baskı döneminde gazeteler “yığın” gazeteciliğine doğru bir gelişme gösterememiştir.¹⁶⁷

Kısıtlama dönemlerinde birçok gazete ve dergi zararlı görüldüğü için yayımına izin verilmemiş, çıkmakta olan yayınlar ise hükûmetin arzu ettiği mevzular üzerine yayıncılık faaliyetini devam ettirmişlerdir. Serbestliği ve meşrutiyeti çağrıştıran birçok kelimenin kullanılması yasaklanmış, birçok eserin de yakıldığı söylenmiştir: “*Hükûmet ilmî ve bilhassa tarihî eserlere pek musallattı. “Muzır” diye toplanıp Maarif Nezareti'nde yığılmış olan birçok mühim ve muhallet eserler Nezaret'in duvarından Çenberlitaş Hamamı'na bir geçit açılarak 1902 senesinde bu hamamın külhanında günlerce yakıldı ve sonra bu husus için “Matbaa-i Âmire” de yaptırılan hususî bir ocak senelerce Türk irfanının mukaddes vasıtalarına “maktel” olmak vazifesini yaptı.*”¹⁶⁸ Netice olarak bu dönemde keyfi kanunların tatbik edildiğini, basının bundan zararlı çıktığını ifade edebiliriz.

24 Temmuz 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte basın üzerindeki sansür kalkmış, böylece birçok gazete ve dergi yayınlanmaya başlamıştır. Bunlardan bazıları kısa ömürlü olmuş, bazıları ise uzun süre çıkmaya başlamıştır. “*II. Meşrutiyet gazeteciliği, telif hakkı diye bir şeyin mevcut olmamasıyla kolaylaşan diyalojik bir süreçti.*”¹⁶⁹ Gazeteler sansürsüz olarak basıldığı ve hiçbir muayene ve kontrolden geçmediği için o günlerin basın hayatını tam bir anarşi olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır. ¹⁷⁰ Meşrutiyet döneminde matbuatın halka doğru bir yönelişi söz konusudur. Bu dönemde Türkçülük, Osmanlıcılık, İslâmcılık fikirleri farklı şahsiyetler etrafında, onların görüş ve düşüncelerini yansıtan bir cephe haline gelmiştir. “*Aynı gazetenin en yüksek saraylardan en alçak kulübelere kadar girmesi, en zeki adamdan en cahiline kadar hitap etmesi, herkesin onu soruşturması, onun sözlerinden hükümler çıkarması, onu sevmesi, beğenmesi veyahut ondan korkması, nefret etmesi ne müthiş bir silâh olduğunu meydana çıkarmıştır.*”¹⁷¹ Böylece gazetecilik hakkında hiçbir fikri bulunmayan kişiler de gazete çıkarmaya başlamışlar, hükümet ve devlet yetkilileri aleyhinde çok sayıda yazı kaleme almışlardır.

¹⁶⁶ a.e., s.95.

¹⁶⁷ Şapolyo, s.165.

¹⁶⁸ İskit, *Türkiyede Matbuat İdareleri ve Politikaları*, s.103.

¹⁶⁹ Brummet, s.61.

¹⁷⁰ İnuğur, s.307.

¹⁷¹ Parmaksızoğlu, s.28.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Tanin ve Şurayı Ümmet gibi İttihat ve Terakki Partisi'nin yayın organı olan gazetelerin yanısıra, Hukuk-u Umumiye, Serbesti gibi İttihat ve Terakki'ye muhalif olan gazeteler basında birbirlerine karşı gruplaşma meydana getirmişti. Bu karışıklıklar sonucunda meydana gelen 31 Mart Olayı neticesinde II. Abdülhamit tahttan indirilip yerine V. Mehmet Reşad padişah ilan edilmişti. Anayasanın 113. maddesi gereğince basına sansür konulmuş, II. Meşrutiyet'in basına getirdiği serbestlik dönemi sona ermişti. Bunun sonucunda yayınlanmakta olan gazetelerin sayısında hızlı bir düşüş görülmüş, 1909'da 353 olan gazete sayısı 1910'da 130'a, 1911'de 124'e, 1912'de ise 45'e düşmüştür.¹⁷²

Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle yaşanan coşkunluk netice itibariyle birçok gazete ve dergilerin ortaya çıkmasına müsait zemini hazırlamışsa da bunların çoğu başarılı olamayıp, silinip gitmiştir. Ahmet Cevdet'in çıkardığı İkdam gazetesi, Hüseyin Cahit'in Tevfik Fikret ile birlikte çıkardığı Tanin gazetesi faaliyetleri açısından önemlidir. *“1908'den Umumî Harbe kadar olan bu devir; siyasî opinyonculuk iddialarına rağmen, gazeteciliğimizin coşkunluklar içinde hatalara düştüğü bir devirdir ki, o, kendini bu zamanda kötü ve acemi düşüncelerden sıyıraramamış ve ileri hamlenin çok ileri görüşlü bir dirijanı olacak yerde, bilâkis kendini bu karakersizliklere ve demagojilere kaptırmıştır.”*¹⁷³

Meşrutiyet döneminde iktidara gelen İttihat ve Terakki Partisi'nin yönetimine dair çeşitli gazeteler tenkide başlamıştı. Bunlardan biri de Serbesti gazetesiydi. Bu gazetenin başyazarlığını yapan Hasan Fehmi şiddetli tenkidlerinden dolayı İttihatçılar tarafından kurşunlanarak öldürülen ilk basın şehididir. Türk gazetecilik tarihinin ikinci basın şehidi Sada-i Millet gazetesinin başmuharriri Ahmet Samim'dir. İttihat ve Terakki'nin icraatine yönelik yazdığı şiddetli yazılar nedeniyle henüz 26 yaşındayken kurşunlanarak öldürülmüştür. Bu dönemin üçüncü basın şehidi ise Mizan gazetesi muharrirlerinden Zeki Bey olmuştur. İttihatçıların memleketi iyi yönetemediklerini, yanlış yolda yürüdüklerini tenkid eden imzasız yazılar yazmış, İttihatçılar bu yazıları yazan kişinin Zeki Bey olduğunu öğrenince onu da susturmak için kurşunlatarak öldürmüşlerdir. İttihatçılar bu yolla kendilerine karşı gelenleri susturmayı böylece iktidarda kalmayı planlamışlardı. Bu üç gazeteciden başka Sosyalist adıyla anılan İştirak gazetesi sahibi

¹⁷² İnuğur, s.312-313-314.

¹⁷³ İskit, *Türkiyede Matbuat İdareleri ve Politikaları*, s.194.

Hüseyin Hilmi Bey de Ahmet Samim'in ölümü üzerine İttihadçılara yönelik tenkidleri nedeniyle kurşunlatılarak öldürülmüştür. “*Meşrutiyet devri üç gazetecinin kanına girerek, kanlı bir sayfa yazmıştır.*”¹⁷⁴

Bu dönemdeki olaylarla ilgili olarak Sultan Abdülhamid hatıra defterinde kendisinden sonra iktidara gelenlerin hürriyeti yalnız kendileri için istediklerini, bu hürriyete köprü üstünde muhalif muharrir öldürmek hürriyetinin de dâhil olduğunu ifade etmektedir.¹⁷⁵ İttihat ve Terakki karşıtı düşünceler ortaya atmanın bedeli olarak öldürülme cezası Meşrutiyet döneminin kendi içindeki paradoksu göstermesi açısından ilginçtir.

Meşrutiyet döneminde çıkan gazetelerden başka önemli mecmualar da faaliyet göstermiştir. Bunlar arasında Edebiyat Fakültesi Mecmuası, İçtimaiyat Mecmuası, İlâhiyat Fakültesi Mecmuası, İslâm Mecmuası, Halka Doğru Mecmuası, Terbiye Mecmuası, Şehbal Mecmuası, Türkiyat Mecmuası, Tarih Encümeni Mecmuası gösterilebilir. Meşrutiyet döneminde Selânik'de çıkan Genç Kalemler Mecmuası ve 1917'de İstanbul'da çıkan Yeni Mecmua, Ziya Gökalp'in başlattığı Türkçülük akımıyla millî duyguların tercümanı olmada önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir.¹⁷⁶

Mütareke döneminde ortaya çıkan muharebeler nedeniyle matbuat çoğu zaman gerek yönetimde bulunan kabine gerekse de işgal kuvvetleri tarafından sansüre tabi tutulmuştur. İşgal kuvvetleri Milli Mücadeleyi destekleyen gazetelerin muharrirlerini tutuklayarak Malta Adası'na sürmüşlerdir. İşgal kuvvetlerinin sansürü İstanbul'un düşman işgalinden kurtarılmasıyla sona ermiştir. Cumhuriyet döneminde ise basın, serbestliğine kavuşmuş, halkı aydınlatmak vazifesini üstlenmiştir.¹⁷⁷

Osmanlı döneminde basın üzerinde uygulanan çeşitli sansür uygulamaları Cumhuriyet devrinde yok olarak, serbestliğe doğru bir yönelme göstermiştir. Milli Mücadele aleyhine çıkan gazetelerin muharrirleri de 150'likler kapsamında sürgün edilmişlerdir. Bunlar arasında Peyam-ı Sabah gazetesini çıkaran Ali Kemal, İstanbul gazetesinde Kuvayı Milliye aleyhine yazılar yazan Said Molla, Alemdar gazetesinde Milli Mücadeleye karşı cephe alan Refi Cevat Ulunay, Aydede gazetesinin

¹⁷⁴ Şapolyo, s. 176-177-178-179-180-181-182.

¹⁷⁵ Bozdağ, s.112.

¹⁷⁶ Şapolyo, s.82-83.

¹⁷⁷ İskit, *Türkiyede Matbuat İdareleri ve Politikaları*, s.194.

muharrirlerinden Refik Halit Karay gibi isimler vardı. “*Yüzyıllar boyunca keyfiyle beslenen Monarşi, ilk defa karşılaştığı oligarşik yönetim fikrini doğarken boğmak için 15 yıl savaşmış ve bu dev, küçümsediği –cüce- ye yenilmiştir.*”¹⁷⁸

Hiç şüphe yok ki basın, birçok dönemde toplumun sözcülüğünü üstlenmiş, onun gözü, kulağı olmuş ve gerçekleri haykırmaktan hiçbir zaman çekinmemiştir. Toplumda meydana gelen önemli değişiklikler en evvel gazetecilerin kalemlerinde tecessüs etmiş ve bir topluma, döneme, medeniyete ayna tutmuştur. Bu işleviyle gazetecilik toplum hayatınca yadsınamayacak bir öneme sahiptir. “*Gazeteciler -tâbir câiz ise- ordu-yı milletin süvari fırkasıdır. Dâhilî, hâricî husamâya karşı ilk hücum onlardan beklenir. Bir muharririn elindeki nây-pâre-i lertzân, şüphe yok, asrın kuvâ-yı hâkimesinden biridir. Sarîr-i kalem, zaman olur ki, en müheyyic bir vatan şarkısından daha şiddetli bir tesir alır. İki temiz parmak arasında mefrûş-ı irfân bir dimağa istinat eden kalem her zaman mini mini bir asâ-yı hâkimiyettir.*”¹⁷⁹

2.1. KESKİN BİR ÜSLUP: TEODOR KASAP (1835-1897)¹⁸⁰

Abdülaziz ve Abdülhamit döneminin önemli gazetecilerinden biri olan Teodor Kasap, manifatura işiyle uğraşan Sarafim Kasapoğlu'nun oğlu olarak 1835'te Kayseri'de dünyaya geldi. Küçük yaşta babasını kaybetti. Bunun üzerine İstanbul'a gelerek burada bir yandan çıraklık yaptı, bir yandan da Kuruçeşme Rum Okulu'na devam etti. Kırım Savaşı sırasında, çalıştığı dükkânda tanıştığı bir Fransız subayı tarafından Fransa'ya götürüldü. Fransa'da eğitim alan Teodor Kasap, orada Alexandre Dumas'ın kâtipliğini yaptı. Daha sonra İstanbul'a gelerek evlerde Fransızca dersleri vermeye başladı.¹⁸¹

Kurtuluş Rum Mektebi'nde Fransızca dersleri verdiği dönemde burada tanıştığı Luliya isimli bir bayanla evlendi.¹⁸² 1870'de ilk Türk mizah mecmuası olan Diyojen'i Fransızca, Rumca, Ermenice ve Türkçe olarak çıkardı. Hükûmet tarafından kapatılan Diyojen'in yerine Teodor Kasap, 5 Nisan 1873'de Çingiraklı Tatar adıyla bir mizah dergisi çıkardı. Çingiraklı Tatar uzun ömürlü olamadı, bu dergi kapatıldıktan sonra 30

¹⁷⁸ Oral, s.124.

¹⁷⁹ Cenap Şahabettin, “*Evrâk-ı Eyyâm*”, s.47.

¹⁸⁰ İhsan Sungu'nun Teodor Kasap maddesinde 1835-1905 ibaresine rastlamaktayız fakat Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin Teodor Kasap maddesinde 1835-1897 ibaresi yazılıdır. Biz de Teodor Kasap'ın ölüm tarihi olarak 1897 yılını esas aldık.

¹⁸¹ İhsan Sungu, “Teodor Kasap”, *Aylık Ansiklopedi*, İstanbul 1945, I, 126-127.

¹⁸² Turgut Kut, “Teodor Kasap”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2011, 40, 473-475.

Ekim 1873'te Hayal gazetesini çıkarmaya başladı. Bununla birlikte bir de günlük gazete olan İstikbal'i çıkardı. Hayal gazetesinde yayımladığı Kanun-i Esasi'ye dâir karikatür nedeniyle üç yıl hapse mahkûm edildi ancak kendisine Hayal gazetesi yerine Nâşir adında bir gazete çıkarması için izin verilerek, kefâletle tahliye edildi. Bundan faydalanan Teodor Kasap Avrupa'ya kaçtı.¹⁸³ Ebuzziya Tevfik'in II. Abdülhamit'e yazdığı jurnal sonucu bağışlanarak İstanbul'a dönen Teodor Kasap Mabeyn Kütüphaneciliği'ne tayin edilerek yaşamının geri kalanını bu memuriyette geçirdi. Monte Kristo'ya benzer Sarı Yusuf adlı eserini kaleme aldı. Voltaire'den Hikâye-i Mikromega, Alexandre Dumas Pere'den Monte Kristo ve Para Meselesi, Victor Hugo'dan Lükresya Borciya'yı çevirdi. Moliere'in Sganarella ou le Cocu imaginaire adlı eserini İskilli Memo, L'Avare'yi Pinti Hamit adlarıyla Türkçe'ye uyarladı.¹⁸⁴

Hayal gazetesinin isminden de anlaşılacağı üzere gazetenin içeriğini geleneksel tiyatro kahramanları olan Karagöz ile Hacivat oluşturur.¹⁸⁵ Diyojen'de de Teodor Kasap, telif edilen eserlerin geleneksel tiyatroya uygun bir şekilde sahnelenmesi gerektiği hakkında yazılar yazmış ve bu konuda Osmanlı tiyatrosunu eleştirmiştir. Osmanlılık fikrini savunan Teodor Kasap azınlıkların çıkardığı gazetelerin Osmanlı'nın aleyhine durum yarattığı, bunların daha çok azınlık halka hizmet ettiği düşüncesindedir.¹⁸⁶

2.2. İLK MİZAH MECMUASI: DİYOJEN

Teodor Kasap 24 Kasım 1870'de ilk Türkçe mizah mecmuasını çıkarmaya başladı. Diyojen'in ilk başlığında küpünün içinde oturan Diyojen ile ayakta dikilen İskender çizilmişti. Resmin altında da Direktör Âli Bey'e ait meşhur “*Gölge etme başka ihsan istemem*” ibâresi yazılıydı. Başlığın altındaki bu resim 62. sayıdan itibaren kaldırılmıştır.¹⁸⁷ Diyojen bu logoyla iktidardan hiçbir maddi destek istemediğini, hükümetin basın özgürlüğüne müdahale etmemesinin onun için yeterli olacağı mesajını vermektedir.¹⁸⁸

¹⁸³ Sungu, “Teodor Kasap”, s.126-127.

¹⁸⁴ Çeviker, s.87-88.

¹⁸⁵ a.e., s.25.

¹⁸⁶ Enginün, s.63.

¹⁸⁷ İhsan Sungu, “Diyojen Gazetesi”, *Aylık Ansiklopedi*, İstanbul 1945, I, 339-341.

¹⁸⁸ Hamza Çakır, “Tarihimizin İlk Mizah Dergisi Diyojen'in Kapatma Cezalarına Yine Mizahi Yoldan Gösterdiği Tepkiler”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı:15, 2006, s.163, <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/571>

Diyojen'de üç karikatürden başka karikatüre rastlanmaz. Diyojen'in yayımladığı ilk karikatür Ermeni harfli Türkçe Manzume-i Efkâr gazetesinin sahibi ve başyazarı olan Garabet Panosyan'ın uzun kulaklı resmedilmiş karikatürüydü. Panosyan'ın kulaklarına Diyojende yazdıkları yazılarla Teodor Kasap ve Namık Kemal atıfta bulunmuşlardır.¹⁸⁹ İkinci karikatür 121. sayıda neşr olunan atlı tramvay, üçüncü karikatür ise 123. sayıdaki sadrazam değişikliği ile ilgili yaşmaklı bir genç kızın Bâb-ı Âli yazılı kapıdan girenlere tuttuğu günlük tütsü ve çıkanlara yaptığı nâ-burun işaretinin resmedildiği karikatürdür. Diyojen bu karikatürü La Turquie gazetesinin sadrazamın değişmesiyle birlikte eski sadrazamın aleyhinde ve yeni sadrazamın lehinde yazılar yazması üzerine neşr etmiştir.¹⁹⁰ “Devletin yarı resmi gazetesi olan La Turquie, Babîli'ye yeni gelen bakanlara dalkavukluk yapıp, iktidardan düşenlere ise nanik çekiyordu.”¹⁹¹

Dolayısıyla okuma yazma bilmeyen toplumun büyük bir kesiminin üzerinde resim ve karikatür hayli etkili olmuştu.¹⁹² Hükümet bu durumu kendi siyasi hayatı için tehlikeli görüyor ve bunun için de gazete kapatma, tatil etme, sansür gibi yollarla bu gücü kırmaya çalışıyordu.

Namık Kemal, Direktör Âli Bey, Teodor Kasap, Ebuzziya Tefik gibi isimler yazdıkları yergi ve mizahi yazılarla Diyojen'in yazar kadrosu içinde yer almışlardır. Diyojen 4. sayısındaki bir yazı nedeniyle 1,5 ay, 14. sayısındaki yazı nedeniyle 15 gün süreyle kapatılmıştır. Bu nedenle Diyojen 4 rakamını uğursuz kabul ederek 24. sayısını çıkarırken bu rakamı 23+1 olarak ifade etmiştir.¹⁹³ Diyojen, 121. nüshasında âdâba mugâyir olarak kabul edilen bir yazı ve resim derc etmesi nedeniyle, 123. nüshasında da hükümet aleyhine yazdığı yazı nedeniyle 2 ay süreyle kapatılmıştır. Diyojen, 124. nüshasında iki ay müddetle kapatılmasına ilişkin Matbuat Müdürlüğü'nün bildirdiği resmi beyânnameyi aktarır:

“*Diyojen gazetesi 121 numaralı nüshalarında âdâba mugâyir fıkralar neşr eylediği gibi 123 numaralı nüshasında dahi hükûmete dokunacak bir makale tezyîfi ile*

¹⁸⁹ Çeviker, s.22.

¹⁹⁰ Sungu, “*Diyojen Gazetesi*”, s.339-341.

¹⁹¹ Çeviker, s.147.

¹⁹² François Georgeon, “Şehrin Aynası: Osmanlı Mizah Basını”, *Toplumsal Tarih*, 49, (Ocak 1998), 24-28.

¹⁹³ Çeviker, s.65-66-68.

bir de resim derc eylemiş olduğundan 12 Mart sene 1867 karar-nâme mûcibince tarih-i ilândan itibaren iki ay müddetle ta'til edilmiştir.

Tercümân-ı Divân-ı Hümayun Sadullah”¹⁹⁴

Diyojen, “*Bu tavrıyla yönetimi bir nevi okuyucusuna açık ve objektif bir şekilde şikayet etme yolunu tercih etmiştir.*”¹⁹⁵

Diyojen'in mizahi bir üslup takındığını, iki ay müddetle kapatıldıktan sonra gördüğü muamele karşısında sözlerini artık açıktan açığa değil, kinâye ve imâlarla söyleyeceğini ifade ettiği sözleri şu şekildedir:

*“Bundan böyle ashâb-ı hırs ve aġrâz hakkında açıktan açığa ta'rîz etmeyip lastikli sözler ve akrep gibi sokar kinâye ve imâlarla canını yakacaġım.”*¹⁹⁶ Sık sık tatil edilen Diyojen'in son sayısı 10 Ocak 1873 tarihli 183. sayısıdır. 179, 180, 182. sayılarında tanınmış şahsiyetlerin ağızlarından birbirlerine yazmış oldukları sahte mektupları yayınlamasından dolayı hükümet tarafından Diyojen'in, mizah gazetesi adı altında bazı kişilerin şahsiyetlerine dokunacak mektuplar neşretmesi gerekçe gösterilerek süresiz kapatılmıştır. Tarizde bulunduğu kişiler Rus Çarı Alexandre, Alman İmparatoru Guillaume, Mısır Hidivi İsmail Paşa, Rusya Hariciye Nazırı Gorçakof ve Der-Saâdet Elçisi General İgnatiyev'dir. Diyojen'in kapatılmasına karar veren dönemin sadrazamı Şirvanizade Rüştü Paşa'dır. Bu sadrazamın adı Türk basın tarihine ilk defa bir mizah gazetesi kapatan sadrazam olarak geçmiştir.¹⁹⁷ Diyojen, her ne kadar kendisinin bir mizah gazetesi olduğunu, gazetede yayınlanan yazılarda başka bir mana aranmaması gerektiğini belirtse de hükümetin dikkatini çekmekten kurtulamamış ve bir daha çıkmamak üzere kapatılmıştır.

Hükümet tarafından gazeteler vasıtasıyla Diyojen'in kapanmasıyla ilgili yayınlanan resmi tebliğ şu şekildedir:

“Diyojen gazetesi, mizaha mahsus bir gazete olduğunu bahane ederek âdab-ı umumiye kaide-i hükümetin gösteremeyeceği bir yolda idare-i lisan etmeyi itiyad etmiş ve tashih-i usul etmesi için defaatla ihtar ve tembih ve birkaç kere tatil dahi edilmiş ise de gene mesleğinde ısrar ve 179 ve 180 ve 182 numaralarında dahi bazı zavât-ı fihâmın

¹⁹⁴ Diyojen, 20 Temmuz 1288 Perşembe, No:124, s.1.

¹⁹⁵ Çakır, s.169.

¹⁹⁶ Diyojen, 20 Temmuz 1288 Perşembe, No:124, s.2.

¹⁹⁷ Oral, s.112.

şan ve haysiyetine dokunacak isnadâtı şâmil imalarıyla sahte mektuplar neşretmek faciasına kadar ihtiyar etmiş olduğuna ve bu hali ile devamı asla caiz olamayacağına binaen 12 Mart 1867 tarihli Kararnâme mucibince işbu tarihten itibaren külliyyen fesih ve ilga edilmiştir.”¹⁹⁸

Mahmut Nedim Paşa'nın sadarettten azledilmesi üzerine Namık Kemal'in yazdığı Kedi Mersiyesi nedeniyle Diyojen'e uyarı verilir. Yazılan Kedi Mersiyesi çok beğenildiği için buna nazire olarak bir de Köpek Mersiyesi yazılmıştır. Voltaire'in Hikâye-i Mikromega'sı, Alexandre Dumas Pere'nin Monte Kristo'su Diyojen'de tefrika edilen eserlerdendir.

Terakkî gazetesinin aynı adla çıkardığı ilâvesi Diyojen'den önce çıkarılan mizah mecmualarından biridir. Ancak Diyojen Türkçe olarak çıkarılan mizah mecmualarının dördüncüsü olmakla beraber ilk siyasi mizah mecmuası olma özelliği taşımaktadır. Diyojen'den önce çıkan mizah mecmuaları Terakkî Mizah, Asır Eğlence ve Terakkî Küçük Mizah gibi gündelik olarak çıkan gazetelerin ilâveleri şeklindedir.¹⁹⁹

Teodor Kasap Türkçe konuştuğu halde yazamadığı için mecmuanın yazarları yazdıkları yazıları Teodor Kasap'ın direktifleri doğrultusunda yazıyorlardı. “*Diyojen'in ilk muharriri Ayyar Hamza mütercimi Âli Bey'dir.*”²⁰⁰ Birkaç yazıda belirtilen isimler dışında mecmuanın bütün yazıları imzasızdır. “*Bir Varaka*” başlığı altında yazılan yazılar okuyuculardan gelen mektuplar şeklindedir. Elli ikinci sayıda Ebüzziya Tefvik'in Şinasi'nin ölümünü haber veren yazısında kullandığı Tefvik imzası yazının kime ait olduğu hakkında ipucu vermektedir.²⁰¹ Mahmut Nedim Paşa'nın sadarettten azli üzerine yazılan yazıların Namık Kemal'e ait olduğu bilinmektedir. Bunlardan en meşhur olanı yazmış olduğu Kedi Mersiyesi'dir.

Diyojen, 1. sayısından 22. sayısına kadar Perşembe günleri olmak üzere haftada bir defa, 23. sayısından 147. sayısına kadar bazı dönemler Salı-Cuma, bazı dönemler ise Çarşamba-Cumartesi olmak üzere haftada iki defa, 148. sayısından son sayısına kadar (183. sayı) Salı-Perşembe-Cumartesi olmak üzere haftada üç defa çıkarılmıştır. Her sayı dört sayfa ve iki sütundan oluşmaktadır. Her sayıda Diyojen başlığının altında “*Gölge*

¹⁹⁸ Tökin, s.49.

¹⁹⁹ Ziyad Ebüzziya, “Diyojen”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, 9, 479-480.

²⁰⁰ Sungu, “*Diyojen Gazetesi*”, s.339-341.

²⁰¹ a.e., “*Diyojen Gazetesi*” s.339-341.

etme başka ihsân istemem” logosu yazılıdır. Her sayıda derginin haftanın hangi günleri neşr olunduğuna dair bilgi mevcuttur. İdaresinin Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda, 30 numarada, Musuri Hanı'nda olduğu, bir seneliğinin 4 mecrediye, altı aylığının yarım Osmanlı lirası, üç aylığının 1 mecrediye ve bir nüshasının 1 kuruşa olduğu yazılıdır. Dergiye ait bu bilgiler bütün sayıların baş tarafında verilmektedir.

Diyojen 153. sayıda İlan-ı Mahsûs başlığı ile Ramazan ayına özgü olması dolayısıyla her gün bir ilave çıkaracağını ve bu ilaveyi akşamları saat onda neşredeceğini duyurur.²⁰² 154. sayıda ilk ilavenin Ramazan'ın ilk günü akşam saat on bir buçukta çıktığı ancak Diyojen'in haftada üç defa çıkmasının ilavenin her gün çıkarılmasına engel teşkil etmesi nedeniyle ilavenin Diyojen'in çıktığı günler olan Pazar, Çarşamba ve Cuma günleri çıkmasına ve daha önceden akşam on birde çıkarılması müşkil bir duruma sebep olduğu gerekçesiyle sabahleyin çıkarılmasının uygun olduğuna karar verildiği belirtilmiştir.²⁰³ 155. sayıda ise İhtâr başlığı ile ilave için tayin edilen zatın aniden rahatsızlanması sebebiyle ilavenin birkaç gün sonraya ertelendiğini okuyucuya duyurur.²⁰⁴

Diyojen'in yazılarında ele aldığı konular arasında Osmanlı tiyatrosu meselesi, Ebüzziya Tevfik'in Ecel-i Kaza adlı piyesinin eleştirisi, Kedi mersiyesi, Manzume-i Efkâr başyazarı Garabet Panosyan'ın kulakları, eski zaman tenkîhât modası, Matbuat Nizamnâmesi, Güllü Agop tiyatrosu, yerel yönetimdeki aksaklıklar, tramvay, Şirket-i Hayriyye, tütün rejisi, kolera salgını, Ekzark meselesi, Bulgar kilisesinin Rum kilisesinden ayrılması, Ermeniler'in Hasunist ve Anti Hasunist olarak ikiye ayrılmaları, azınlıkların iç ve dıştaki faaliyetleri, yabancı gazetelerin yazıları, alaturka-alafranga meselesi ve sosyal bir varlık olarak kadının değişimi sayılabilir.

Diyojen, dönemin siyasi ve sosyal olaylarını, ülkenin iç ve dış meselelerini mizahi bir üslupla anlatmıştır. Bu olayları anlatırken sade Türkçe kullanmaya özen göstermiş, diğer gazete ve mecmuaların anlaşılması güç bir lisan kullanmalarını tenkit etmiştir. *“Mizahî yazılarıyla hükümetin yanlışlıkları, huzursuzluğa yol açan icraatı ve*

²⁰² Diyojen, 21 Teşrin-i Evvel 1288 Cumartesi, No:153, s.1.

²⁰³ Diyojen, 24 Teşrin-i Evvel 1288 Salı, No:154, s.4.

²⁰⁴ Diyojen, 26 Teşrin-i Evvel 1288 Perşembe, No:155, s.1.

suiistimaller hakkında halkın gözünü açmak hususunda derginin yapmış olduğu hizmeti o devirde ciddi basın yapamamıştır."²⁰⁵

Diyojen, doğruları söylemeyi kendisine ilke edindiğini her fırsatta “*Gölge etme başka ihsan istemem*” sloganıyla dile getirir. Bu durumu 145. sayıda şöyle ifade eder: “*Hiç bu Diyojen sahih olan bir şeye evet demekten korkar mı? Öyle olsa doğru olan bir şey’e dahi hayır demek mi lâzım gelir.*”²⁰⁶

²⁰⁵ Ebüzziya, “*Diyojen*”, s.479-480.

²⁰⁶ Diyojen, 29 Eylül 1288 Cuma, No:145, s.1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİYOJEN'İN 124-183 NUMARALARI ARASINDA ELE ALINAN KONULAR

“Şu başı ucumuzdaki numaranın ahâd hânesine bakınız da iki aydan beri nerede olduğumu sormayınız.”²⁰⁷ ibâresinden de anlaşılacağı üzere Diyojen 123. sayıdaki bir yazı nedeniyle iki ay süreyle kapatılmış ve 124. sayıdan itibaren yeniden çıkmaya başlamıştır.

3.1. OSMANLI TİYATROSU MESELESİ

Diyojen bu bahiste Haşmet isminde birinin Hadîka gazetesine beş sütunlu bir bend yazarak Diyojen'in 164 numaralı nüshasında derc edilen cevaba karşılık verdiğini ifade eder. Aralarında geçen mukâbelenin nedeni olarak Haşmet ismindeki zâtın dört sütun şeklinde söylemiş olduğu sözün Diyojen tarafından bazı yerleri gereksiz görülerek dört satıra kadar indirilmesi olduğunu Diyojen şu şekilde açıklar:

“Birinci derecede mukâbele etmeye çalıştığı şey “ben sana bundan evvel tamam dört sütûn söz söylemiş idim. Sen onların haşviyyâtı var diye indire indire dört satıra kadar niçin indirdin bu insâf mıdır? Bu mürüvvet midir?” den ibârettir. Bundan mı ibârettir? Hiç Haşmet Ağa'ya efendi veyâhût bey ve belki de Haşmet Paşa böyle dört satırla ifâde-i merâm edebilir mi? Beş sütûndan ibâret bendinin iki buçuk sütûnunu yalnız bu mukâbeleyle hasır etmiş ve fakat o iki buçuk sütûnun–haşviyyâtı daraya çıkarılır ise–demek istediği lakırdı yine yukarıda derc ettiğimiz dört satırdan ibâret kalmakta bulunmuştur.”²⁰⁸

Haşmet ismindeki zat, Diyojen'in iki numaralı nüshasında Güllü Agop Efendi'nin tiyatrosu hakkında söylemiş olduğu sözden vazgeçtiğini ve iki numaralı nüshasında ne söylediğine müracaat etmeyi tavsiye etmiştir.²⁰⁹ Söz konusu bendde Avrupa kültürünü yansıtan oyunların sahnelenmesinin Türk örf ve adetlerine uygun olup olmadığı tartışılmıştır:

²⁰⁷ Diyojen, 20 Temmuz 1288 Perşembe, No:124, s.1.

²⁰⁸ Diyojen, 25 Teşrin-i Sâni 1288 Cumartesi, No:168, s.1.

²⁰⁹ a.e., s.1.

“En evvel şunu bil ki tiyatronun esâsı ahlâktan başka hiçbir maksad üzerine mebnî değildir. Bir şâir bir muharrir esâsını tarihe binâ ederek güzel bir oyun kaleme alır ise mutlaka bir tarih bu oyundan ibârettir mi zannedersin? Eğer tarih dahi bilmez isen belki bu zanda da bulunabilirsin!

Şâir veya muharrir eğerçi tarihe binâ ederek bir oyun tanzîm etmek ister ise meşâhirden birinin bir vak'asını esâs tutar ve sonra tashîh-i ahlâk için erbâb-ı temâşâyâ irâ'e edeceği dersleri kendi vicdânında tasvîr eder.”²¹⁰

Teodor Kasap, Hadîka gazetesi yazarı Haşmet'e 164. sayısında *“Tiyatro Maddesi”* başlıklı yazıda cevap verir. Tiyatronun medeniyet kadar lâzım olduğunu, nasıl ki medeniyetin bir memlekete dışardan girmeyip o memleketin içinden çıkması gibi tiyatronun da dışardan gelmediğini, memleketin içinden çıktığını ifade eder. Bize lâzım olan tiyatronun Güllü Agop Efendi'nin tiyatrosu değil, Osmanlı tiyatrosu olduğunu ve elde bulunacak olan tiyatronun Zuhûri'nin ıslah edilmiş şekli olması gerektiğini belirtir:

“Osmânlular!

Âdemin âdem olabilmesi için birçok tecrübeler ihtiyacı derkârdır. Tiyatro denilen şey adamların tecrübe arkası sıra koşup birtakım müşkilâta uğramalarına hâcet bırakmayarak tecâribi kendi ayağına getirmek demektir. Demek oluyor ki tiyatro esâsen lâzımdır.

Tiyatro hemen medeniyet kadar lâzımdır fakat medeniyet bir memlekete hâriçden girmeyip içinden çıktığı gibi tiyatro dahi hâriçden gelmez içinden çıkar. Bizim medeniyetimiz bize müsâade eder mi ki ez-cümle baloda polka oynar iken familyamız a'zâsından bir kadın veyâhût erkek ile diğer bir familyâ a'zâsından bir erkek veyâhût diğer bir kadın meyânında cereyân eden hile ve hud'adan ibret alalım.

Güllü Agop Efendininki değil, Osmanlı tiyatrosu lâzımdır, ne zaman? Ol zaman ki biz de hiç olmaz ise Osmanlılar'dan onda ikisi akâ'id, ahlâk, âdât ve vukû'ât-ı Osmaniye'ye vâkıf olmak lâzımdır ki mütelezziz olabilsinler. Bu ne ile olur? Şüphe yok ki bir parçacık maârifle. Biz henüz elifi mertek sanır iken bir de tutup da Mösyö bilmem nenin Paris aşûftegânının serâ'ir-i ahvâline dâ'ir yazdığı oyundan ne ibret alabiliriz?

²¹⁰ a.e., s.3.

Ama diyeceksiniz ki evet maârifimizin bugünkü derecesine göre olsun elde bir tiyatromuz bulunsun, tamam hak yedinizdedir. Fakat elde olacak o tiyatro dahi hiç olmaz ise Zuhûri'nin ıslâh edilmesinden ibâret bulunsun."²¹¹

Teodor Kasab ile Haşmet arasındaki tiyatro tartışmasına Hadîka gazetesinde yazdığı bir yazıyla Namık Kemal de katılır. Tiyatronun ahlâk mektebinden ziyade bir eğlence işlevi gördüğünü ifade eder. Aynı zamanda tiyatronun bir memlekete dışardan mı yoksa o memleketin içinden mi geleceği konusuyla ilgili olarak "*Edebiyatın vatanı yoktur*" ifadesini kullanır.²¹² Bütün bu görüşlere rağmen Teodor Kasap, Zuhûri'nin men edilmesini değil aksine ıslah edilmesi gerektiği görüşünü ısrarla savunur. Dolayısıyla Teodor Kasap bu fikrini yine kendisi gerek adaptasyonlarıyla (İşkilli Memo) gerekse gazeteleriyle uygulama şansı bulmuştur.²¹³

Diyojen Zor Nikâh adıyla adapte edilen oyunun Türk gelenek ve göreneklerine uygun olmadığını ifade ederek Osmanlı tiyatrosunu eleştirir. Sahnelenecek oyunların geleneksel tiyatromuza uygun olacak şekilde düzenlenmesini ve adâbâ mugâyir olmamasını ister. Kokona Yatıyor adlı telif eseri ise Hıristiyanlar'ın bile hoş görmeyeceğini ifade eder:

"Bize gelince, bizim için tiyatroyu ne Yunan'dan ne Roma'dan ne Fransa'dan ne de İngiltere'den almaya ve onlara tatbik etmeye hâcet yoktur. Gerek tatbik ve taklîd sûretiyle olsun ve gerek mine'l-kadîm mevcûd bulunsun halkımızda tiyatro fikri ve elimizde bir de tiyatro vardır ki ismine (Zuhûrî) diyoruz.

İmdi Zuhûrî denilen tiyatro terakkiyât-ı zamaniyeye nisbetle geride kalmış da şimdi ihtiyâcımıza gayr-i kâfi bulunmuş ise bunu bugünkü ihtiyâcâtımıza kâfi olabilecek dereceye isâl etmeliyiz. Yani Zuhûrî'yi şimdi oynamakta olduğu havlılarından veyâhût ahur gibi yerlerden çıkarıp Gedikpaşa Tiyatrosu gibi bir muntazam yere götürmeliyiz. Ecel-i Kazâ gibi dramları ve buna mütenâsip olan komedileri orada onlara oynatmalıyız. Yoksa Zor Nikâhı'nı Türkler zorla dahi beğenemezler. Hele Kokona Yatıyor'u ihtimâl ki Hristiler dahi hoş göremezler."²¹⁴

²¹¹ Diyojen, 15 Teşrin-i Sâni 1288 Perşembe, No:164, s.1-2.

²¹² Peri Efe, "Teodor Kasab, Namık Kemal ve Haşmet'in Geleneksel Seyirlikler-Batı Tiyatrosu Tartışmaları", *Toplumsal Tarih*, 181, (Ocak 2009), 80-85.

²¹³ a.e., s.84.

²¹⁴ a.e., s.3.

“Osmanlı örf ve âdetlerine uymayan oyunların alelacele çevrilip sahneye çıkarılmasına karşı olan Teodor Kasap, Gedikpaşa tiyatrosunu şiddetle tenkit etmektedir.”²¹⁵

Sahnelenen oyunların kötü çevrilmiş olması, oyuncuların yeteri kadar prova yapmadan sahneye çıkmaları, oyuncuların telaffuz bozuklukları gibi durumlar Teodor Kasap'ın eleştirisine uğramıştır. Teodor Kasap geleneksel oyunların oynandığı avlu ve benzeri yerlerden çıkarılıp Gedikpaşa tiyatrosu gibi muntazam bir yerde oynanmasını istemektedir.²¹⁶

Diyojen'in 154. sayıda Güllü Agop tiyatrosunun aktör ve aktrislerinin isimleriyle dalga geçmesi üzerine bu durumu kendilerine hakaret olarak sayan Osmanlı tiyatrosu oyuncuları Ermenice yayınlanan Me'mûl isimli eğlence gazetesinden Diyojen'e bu konu hakkında ihtârda bulunmasını isterler. Bu durum üzerine Me'mûl gazetesi sahibi Mösyö Ayvazyan da orta oyunu, meddah, Karagöz gibi geleneksel oyunları eleştirir. Teodor Kasap, Osmanlı tiyatrosunun, Fransız ahlâk ve âdetleri üzerine yazılan oyunları tercüme ederek sahneye koymalarını Türk ahlâk ve âdâbına uygun bulmaz. Teodor Kasap Mösyö Ayvazyan'ın kaba saba bulduğu ve medeni millete yakıştırmadığı Karagöz'ün ıslah edildiği takdirde asıl Osmanlı tiyatrosu olacağını, Güllü Agop tiyatrosunun ise Osmanlı tiyatrosu olmayacağını her fırsatta dile getirir.²¹⁷

Teodor Kasap, Osmanlı tiyatrosunda sahnelenen oyunların tiyatroyla ilgili bir üst makama gösterilmeksizin Agop Efendi tarafından tercüme edilip oynanmasına sert bir şekilde karşı çıkar.²¹⁸

²¹⁵ Enginün, s.675.

²¹⁶ Diyojen, 25 Teşrin-i Sâni 1288 Cumartesi, No:168, s.3.

²¹⁷ Diyojen, 9 Teşrin-i Sâni 1288 Perşembe, No:161, s.2.

²¹⁸ a.e., s.2.

3.2. ECEL-İ KAZA

Diyojen ile Ebuzziya Tevfik'in başmuharriri olduğu Hadika gazetesi arasında Osmanlı tiyatrosu meselesine dair bir tartışma gerçekleşmişti. Fransızlar'ın ahlâk ve âdetlerini yansıtan bu tarz eserlerin Türk örf ve âdetlerine uygun olup olmayacağı tartışılmıştı. Ebuzziya Tevfik'in bu piyesini tenkit eden yazı Âli Bey'e aittir.²¹⁹ Diyojen, bahsi geçen konudaki tartışma için Ebuzziya'nın kaleme aldığı Ecel-i Kaza adlı eseri sened telakki eder:

“ İşte oyun hakkında dermeyân edeceğimiz mütâlaa şundan ibâret olup bundan sonra muharrir efendiye şunu dahi ihtâr ederiz ki kendisinin başmuharriri olduğu Hadika gazetesiyle Diyojen meyânında Osmanlı tiyatrosu hakkında tekevvin eden mübâhase için yine kendisinin kaleme almış olduğu şu oyundan daha a'lâ Diyojen için hiçbir sened olamaz. Mâdâm ki Türkler Ecel-i Kazâ gibi oyunları kendileri yazmaya muktedirdirler. Âyâ Fransızlar'ın bizim ahlâk ve âdât-ı Osmaniye'ye uymayacak olan oyunlarını bi'l-müterceme sâha-i temâşâyâ vaz' etmeye ne mecbûriyetimiz vardır. Bu oyun muharririni tahsîn edeceğimiz ve âferîn diyeceğimiz kadar güzel olduğu hâlde halk indinde bayâğı te'sirsiz gibi kalmış olması Hadika muharriri ve husûsuyla Fransız oyunlarına tarafdârlık eden yardağı için bir ibret olmaya dahi sezadır. Halkımızın tab'ına birtakım baleto ve operet gibi boş oyunlar ile kesel ârız olmuş bulunduğundan böyle dram sûretiyle yazılan oyunlardan lezzet alacak kadar halkta his kalmamış demektir. Güllü Agop Efendi'nin bu dereceye üç senede nâ'il olabilmesi ve bir halkın edebiyât-ı milliyesinde olan hissiyât-ı mahsûsa bu kadar az bir müddet zarfında bozulması yine bir muvaffakiyettir.”²²⁰

Diyojen, Ecel-i Kaza'nın icrası konusunda ise oyuncuların oyunu üç kez tekrar ettikten sonra sahneye koymalarını eleştirir. Yirmi otuz defa tekrardan sonra oyunun hakkıyla sahneye konulması gerektiği üzerinde durur:

“Ecel-i Kazâ'nın sûret-i icrâsına gelince, haber aldığımız göre oyuncular bu oyunu topu topu üç defa tekrâr eyledikleri hâlde oynamış olduklarından şu hâle bakılır ve oyunun nezâketi dahi hesâba katılır ise kendilerine herhâlde âferîn demeye mecbûr

²¹⁹ Ebuzziya, “Diyojen”, s.479-480.

²²⁰ Diyojen, 23 Teşrin-i Sâni 1288 Perşembe, No:167, s.3.

kalacağız. Lakin biz âferîni Ecel-i Kazâ gibi nâzik bir oyunu üç defada bu kadar oynayabilmekle tahsîn etmekten memnûn olamayız.

Bu gibi oyunlar aylarca tekrâra muhtâç olduğu cihetle eğerçi bunlar yirmi otuz defa tekrâr edip de ba'dehu bihakkin icrâ edebilmiş ola idiler o zaman kendilerinden daha ziyâde memnûn kalır idik."²²¹

Diyojen'de Ecel-i Kaza hakkında neşr edilen bir yazıda, bu eserden beğeniyle bahsedildiği ve Ecel-i Kaza'nın Shakespeare'nin Romeo ve Juliet adlı eseriyle dahi rekabet edebileceğine de ayrıca değinilmiştir:

"İşbu dramın cihet-i tasvîrine hiçbir kimsenin diyeceği olmadığı gibi sûret-i eş'ârı dahi doğrusu değil İstanbulca hatta Avrupaca bile kaleme alınan bu gibi âsârın en iyilerinden birisi denilecek kadar latîfdir. Hatta bu zemine gâyet yakın olarak İngiliz meşâhîr şu'râsından Shakespeare'in dahi Romeo ile Jülyet nâm bir oyunu vardır ki muharrir efendi letâfet-i kitâbette bu oyunla dahi rekâbet edebilmekte haklıdır. Şu kadar var ki tiyatrunun birinci perdesinden bed'en ile dördüncü perdesine kadar tasvîr ve teccîm edilen efkâr-ı âliye ve dakikaya mukâbil netîce-i hikâye demek olan beşinci perdede Ni'metin fedâ-yı hayât edişi sûreti o nisbette küçük kalmaktadır."²²²

3.3. KEDİ MERSİYESİ

Meraklı bir beyin, bir muharebede farelerin vücuduna açtıkları yaralar nedeniyle *sevgili pamuk kedisinin kaybolması üzerine söylediği mersiye-i mütehassirânedir.*²²³ Diyojen'in 128. sayısında çıkan bu manzume Namık Kemal tarafından kediye benzetilen Mahmut Nedim Paşa'nın sadareten azledilmesi üzerine yazılmıştır. Çokça beğenilen bu manzumeye derginin 132. sayısının ikinci ve üçüncü sayfalarında nazire olarak Köpek Mersiyesi kaleme alınmış ve derginin 133. sayısının üçüncü sayfasında Kedi Mersiyesi tekrar edilmiştir. Çok sevilen bu mersiye bir de beste yapılmıştır. Diyojen bu mersiye'nin hangi makâmlarda bestelendiğini 139. sayıda dile getirir: *"Doğrusu el âlem mütehassirâne mersiyeler söylüyorlar. Makâm-ı âşinâ-yı rûzgâr o mersiyelere hicâzkârî besteler bağlıyorlar. Notalar yapıp âleme teşhîr ediyorlar. Hâsılı defe koyup çalıyorlar. Ne buyurursunuz bu havaları beğenmiyorlar da bir de Türkmân ağzı koşma, Kara*

²²¹ a.e., s.3.

²²² a.e., s.3.

²²³ Diyojen, 2 Ağustos 1288 Çarşamba, No:128, s.2.

Mahmûrî makâmından tekerleme düzüyorlar. Saza söze de uyduruyorlar. Yârab bu ne kadar mazhariyet. Bu ne büyük muvaffakiyet Bârek Allah."²²⁴

*"Çaylak mizah gazetesinin adı geçen yergiyi Diyojen'in Kedisi adı altında gazeteyle birlikte 20 paraya satılan bir ek olarak verdiğini de tesbit etmiş bulunuyoruz."*²²⁵

Namık Kemal'in bu hiciv şiiri nedeniyle Diyojen'e Matbuat Müdürlüğü tarafından ihtârda bulunulur.

Kediden, rahatının yerinde olduğu, yeme içme sıkıntısının olmadığı, eline para geçtiğinde yerlere dökerek israf ettiği, başının kaplana, kuyruğunun ejdere teşbih edilmesinden dolayı saldırgan ve hırçın olduğu şeklinde bahsedilmektedir.

*"Etmedik yer mi kodu savleti dünyâda harâb
Ne imâret ne kebâpçı ne salaş ne kasap
Hep şaşıp kalmış iken bahtına akrân etrâb*

Âkıbet eyledi devrân onu da mahv u türâb" dörtlüğünde Namık Kemal, Mahmut Nedim Paşa'nın şanslı talihinin zamanla yerle bir olduğunu ifade etmektedir.

Namık Kemal Kedi Mersiyesi'ni yazarken 16. yüzyıl divan şairlerinden Meâlî'nin ölen kedisi için yazdığı ağıttan ilham almıştır. Namık Kemal'in Meâlî'nin "*Nedelüm âh pisi neyleyelim vâh pisi*" şeklindeki nakaratını "*Buna yandı yüreğim âh kedi vâh kedi*" şekline dönüştürmüştür.²²⁶

Namık Kemal, Kedi Mersiyesi'nde kullandığı şehla kelimesiyle hafif şaşı olan Mahmut Nedim Paşa'ya gönderme yapar: *Çeşm-i şehla nigehe fârik iken nîk ü bedi.* [Şehla bakışıyla iyi ve kötüyü ayırır iken]²²⁷. Mahmut Nedim Paşa'nın azledilmesini talihsizlik, bahtsızlık anlamında kullanılan idbâr kelimesiyle ifade etmiştir: [*Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi*]. Namık Kemal, İbret gazetesinde yazdığı yazılarda da Mahmut Nedim Paşa aleyhine yazılar yazmış, ona muhalif tavrını devam ettirmişti.

²²⁴ Diyojen, 8 Eylül 1288 Cuma, No:139, s.2.

²²⁵ Çeviker, s.70.

²²⁶ Alparslan Oymak, *Osmanlı Mizahında Teodor Kasap (Diyojen, Çingiraklı Tatar ve Hayal Gazetesi Üzerine Bir İnceleme)*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2013, s.43.

²²⁷ Çeviker, s.71.

Rusya sempatisi ve taraftarlığından dolayı Mahmut Nedim Paşa için Nedimof²²⁸ tabiri kullanılmıştı. Dolayısıyla Namık Kemal için Mahmut Nedim Paşa Rusya'nın yansımasıdır. Namık Kemal'i İbret gazetesinden uzaklaştırmak için, onun Gelibolu ve Midilli mutasarrıflığında bulunmasında Mahmut Nedim Paşa'nın etkisi vardır.²²⁹

Basiretçi Ali Efendi *İstanbul'da Yarım Asırlık Vekayi-i Mühimme* adlı eserinde Mahmut Nedim Paşa'nın sadrazamlık mührünü elde edince Sultan Abdülaziz'e karşı türlü dalkavukluk yaptığını, güya devlet bütçesini denkleştirmek için devlet dairelerindeki hizmetçi ve küçük memurları tazminat ödemediğinden işten attırdığını, devletin tekelinde olan tütün idaresini yıllık dört yüz bin lira karşılığında Hiristaki Zografos Efendi'ye ihale ettiğini, valileri keyfi tutumuna göre buldukları yerden başka bir yere tayin ettiğini anlatmaktadır. Ayrıca piyasada elli altı kuruş olan devlet tahvillerinin fiyatını bir gün sonra otuz altı kuruşa düşürüp, devletin malî itibarının zedelenmesine yol açtığını ifade etmektedir.²³⁰

Diyojen'in 128. sayısında bahsi geçen Kedi Mersiyesi şu şekildedir:

*Kedimin her gece böbrekle dolardı sepeti
Yok idi ni'metinin, rahatının hiç adedi
Çeşm-i şehîlâ nigehe fârik iken nîk ü bedî
Sardı etrâfını bin türlü adüvvler türedi*

*Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi*

*Keyfi gelse bıyığın oynatarak mırlar iken
Kızdırırsan yüzüne atlayarak hırlar iken
Kuyruğu geçse ele dırlanarak zırlar iken
Sofradan her kedinin def'ini hazırlar iken*

*Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi*

²²⁸ bk., İnuğur, 2005.

²²⁹ Mithat Cemal Kuntay, *Namık Kemal Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında*, Maarif Matbaası, İstanbul 1944, C. I, s.233.

²³⁰ Basiretçi Ali Efendi, Nuri Sağlam (Haz.), *İstanbul'da Yarım Asırlık Vekayi-i Mühimme*, Kitabevi Yay., İstanbul 1997, s.134-135.

*Kîseyi kapsa dökerdi yere hep pâreleri
 Ciğere işler idi turnağının yareleri
 Koşturur oynar idi kukla gibi fareleri
 Deliğe sokmaz idi bir gün o âvareleri*

*Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi*

*Ne zaman bir tarafa huşm ile saldırırsa eğer
 Başu kaplan kesilip kuyruğu gûyâ ejder
 Hasını yan bakışı eyler idi zîr ü zeber
 Yanına uğramamıştı ebedî havf u hazer*

*Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi*

*Ürperip tüyleri bir kere deyince mırnav
 Korkudan başlar idi lerzişe bakkalla manav
 Saldırırdu adama bulmaz ise başka bir av
 Yüzünü görse köpekler diyemezken hav hav*

*Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi*

*Sokulunca yatağa koğmak ile gitmez idi
 Okşamakla tokadı tekmeyi fark etmez idi
 Yiyecek görse gözü murlaması bitmez idi
 Neylerdi daha kalsaydı eğer n'itmez idi*

*Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi*

*Etmedik yer mi kodu savleti dünyâda harâb
 Ne imâret ne kebâpçı ne salaş ne kasap
 Hep şaşıp kalmış iken bahtına akrân etrâb
 Âkibet eyledi devrân onu da mahv u türâb*

*Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi²³¹*

132. sayıda Kedi Mersiyesi'ne nazire olarak Köpek Mersiyesi kaleme alınmıştır:

*Köpeğim her gece kazgânlar ile yerdi yemek
Yoğ-idi yaptığına kaptığına dahledecek
Çeşm-i gecbiynine mahsûs idi keskin görmek
Ne bulursa süpürür idi hemen yahni börek*

*Bir gece bulmayacak hânede tâ ki ekmek
Sallasırt eyledi kuyruğunu biçâre köpek
Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek*

*Bulsa bir şaşkın eşek derisini yüzer iken
Karnı doysa nice bin nâz ile göz süzer iken
Halkı aldatmak için türlü düzen düzer iken
Vade-i sayd u şikâr ile bizi üzer iken*

*Bir gece bulmayacak hânede tâ ki ekmek
Sallasırt eyledi kuyruğunu biçâre köpek
Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek*

*Görse bir kimsede bir pâre kadar nân-ı azîz
Kapar idi onu yek hamlede bî-ceng ü sitîz
Haşk u terkinde kadîd etmez idi hiç temyîz
Hâsılı kimselere vermez idi cây ü keriz*

*Bir gece bulmayacak hânede tâ ki ekmek
Sallasırt eyledi kuyruğunu biçâre köpek
Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek*

*Gazab-âlûd olarak bir tarafa olsa revân
Savleti eyler idi her dû cihânı lertzân
Kendisi bir köpek amma nice yüz bin arslan
Pençe-i kahrına kılmıştı fedâ-yı ser ü cân*

²³¹ Diyojen, 2 Ağustos 1288 Çarşamba, No:128, s.2-3.

*Bir gece bulmayacak hânede tâ ki ekmek
Sallasırt eyledi kuyruğunu bîçâre köpek
Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek*

Öyle vird etmiş-idi av'ave-i leyl ü nehâr

Kim onu gûş eden olurdu cânından bîzâr

Ehl-i beyt olmuş-idi cümle müheyyâ-yı firâr

Gözün üstünde kaşın var diyemezken ağyâr

*Bir gece bulmayacak hânede tâ ki ekmek
Sallasırt eyledi kuyruğunu bîçâre köpek
Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek*

Öyle az himmet ile gayret ile gitmez idi

Kesmesen ekmeğini hâneyi terk etmez idi

Bir kedi görse eğer av'avesi bitmez idi

Daha dursaydı aceb neyler idi n'itmez idi

*Bir gece bulmayacak hânede tâ ki ekmek
Sallasırt eyledi kuyruğunu bîçâre köpek
Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek*

Konuya komşuya da vermiş-idi hayli zarar

Olmadık kalmadı âzürde-i dendânı meğer

Bir iki kendi gibi kelb-i tabasbus güster

En sonu anları da kıldı heder hüküm-i kader

*Bir gece bulmayacak hânede tâ ki ekmek
Sallasırt eyledi kuyruğunu bîçâre köpek
Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek²³²*

Diyojen, 132. sayıda neşr edilen Köpek Mersiyesi'nden dolayı, çirkin, kaba, iğrenç bir anlatım şekline sahip olması ve müstehcen ifadeleri içermesi sebep gösterilerek hükûmet tarafından ihtâr almıştır. Diyojen bu ihtârı 133. sayının ilk sayfasında neşr etmiştir:

²³² Diyojen, 16 Ağustos 1288 Çarşamba, No:132, s.2-3.

“ Gazetelerin muhâkeme-i vukû‘âtça hâ‘iz oldukları me‘zûniyet kuyûd-ı edebiye ile mukayyet ve meşrût olduğu gibi matbu‘âtın tarz-ı münâzarası terbiye-i umûmiyenin numûne-i imtisâli olmak lâzım gelir iken Diyojen gazetesinin şu aralık kullandığı lisân hudûd-i ma‘rûfî tecâvüz etmiş ve hatta 132 numaralı nüshasında derc eylediği manzûmede birtakım ta‘bîrât-ı galîze ve müstehcene-i isti‘mâline kadar gitmiş olduğundan bu tür mütecâvizât bir daha tekerrür eder ise ta‘til edileceği ihtâr olunur.

25 Cemâziye'l-âhir sene 289 ve 17 Ağustos 288

Tercümân-ı Dîvân-ı Hümayun

Sadullah”²³³

Bu ihtâr üzerine Diyojen, köpekler hakkında fikir beyân edenin sadece kendisi olmadığını, bu konuda başka gazetelerin de fikir ileri sürdükleri halde bu durumdan sorumlu tutulmadıklarını ifade eder:

“Ta‘bîrât-ı galîze ve müstehcene köpek destânı mündericâtı mıdır? Anlayamadık. Öyle ise bir köpek için yazılan manzûmede acabâ nasıl ta‘bîrât-ı isti‘mâl etmeli idi? Manzûmenin derci dâ‘î-i tevbîh oluyor ise köpekler hakkında söz yazan yalnız Diyojen midir? Der-saâdet gazetelerinin kâffesi de yazdı ve hâlâ da yazıyorlar hem yalnız söz yazmak değil, vücûdunun dünyâdan kaldırılması lüzûmunu iddiâ ve isrâr ediyorlar. Niçin mes‘ûl olmuyorlar? Murâdımız gazeteler köpeklerin mazarratını iddiâ ettikleri için mes‘ûl olsun demek değil çünkü muzırrın def‘i mazarratını iddiâyâ herkesin hakkı olduğu gibi benim de köpekleri tahkîrde salâhiyetim vardır. Mâdâmki köpekler meydân buldukça şunu bunu ısırıyorlar ve ekseriyâ kudurup halkı âzürde-dendân ederek bayağı telef-i nefse kadar sebep oluyorlar. Öyle bir mahlûka niçin söz söylenilemez?”²³⁴

²³³ Diyojen, 19 Ağustos 1288 Cumartesi, No:133, s.1.

²³⁴ a.e., s.1.

3.4. MANZUME-İ EFKÂR BAŞYAZARI GARABET PANOSYAN

Diyojen'in yayımladığı ilk karikatür 74. sayıda uzun kulaklarıyla resm edilen, Manzûme-i Efkâr başyazarı Garabet Panosyan idi. Teodor Kasap Diyojen'de çeşitli yazılarıyla Panosyan'ın uzun, iri kulaklarına atıfta bulunur. Panosyan'ın kulaklarının iri olarak resmedilmesinin sebebi jurnalci olarak adlandırılmasıdır.²³⁵

“Binâen aleyh Diyojen bu bâbda îzâhât-ı lâzimeyi Panos ahbâra müteallik bir iş olduğuyçün ma'a'l-memnûniyye i'tâyâ müsâra'at eder. Manzûmenin bundan iki sene evvel nakl ettiği bir fıkra rûzgârı bu defa Panosoğlu'nun başına esmeye başladığından giymiş olduğu arslan postunu sırtından alarak kendisinin ne mal olduğunu ve kulaklarının uzunluğu tevekkeli olmadığını meydâna çıkardı.”²³⁶

“Bîcâreciler zavallı ahyârlar! Hiç me'mûl ederler mi idi ki besleyip büyüttükleri karga şimdi gözlerini oymaya çalışacaktır. Herifler millet gayreti güderek bu kadar çalıştılar, çabaladılar, giydirdiler, kuşattılar hâsılı uzun kulağı insân hâline koyup meydâna çıkardılar. İşte o nâzım da makâm-ı teşekkürde gazetesine o ma'hûd ahlâk bozukluğu bendini yazarak o koca milleti tahkîr eyliyor. Terzîl edinir. Ve o millete kendisinin bile alenen kabûl edemeyeceği bazı hâller atıf ve isnâd eyliyor.”²³⁷

“Efrâd-ı milletin ise mâhiyeti meydânda olan bir herifin tefevühâtından, hadsizliğinden, edepsizliğinden ne derece müte'essir olacaklarını ta'rîf iktizâ etmez. “Zer-dûz palan ursan eşşek yine eşşektir” mısra'ı gibi bazı beyitlerin tekrar ve tezkârıyla mütesellî oluyorlar. Her ne ise bu defa Panosyan ahbâr gazetesinin üçüncü numaralı nüshasında mezkûr bendin alt tarafını okuduk ve bazı fikralarını on beş senelik gazeteci eskisinin cevher-i zâtîyesini yani kulaklarının uzunluğu nisbetinde iktidâr ve kabiliyetinin kısılgını müvâzene için bir güzel mizân olabileceğinden ber vech-i zîr aynen nakl eyledik.”²³⁸

Diyojen, Panosoğlu'nun idaresi altında bulunan Samatya'daki Akapyan Kızlar Mektebi'nde yaşları on altı ile on sekiz arasındaki kızlara teşrîh okutmasını tenkid eder:

“Bu mektepteki çocuklar on altı ile on sekiz yaş arasında yetişmiş koca koca gelinlik

²³⁵ Çakır, s.167.

²³⁶ Diyojen, 22 Temmuz 1288 Cumartesi, No:125, s.3.

²³⁷ Diyojen, 16 Ağustos 1288 Çarşamba, No:132, s.4.

²³⁸ a.e., s.4.

kızlar olduğu hâlde Panos-zâde bunlara teşrîh okutuyor! İnsâf olsun, insânın her tarafından bahs eden böyle bir fen yetişmiş kızlara tadrîs edilir mi?"²³⁹

Diyojen, Panos-zâde'nin Manzûme-i Efkâr gazetesinde âdâba mugâyir olarak neşr ettiği bazı fıkraların genç kızların ahlâkını bozduğundan yakınır. Bütün halka karşı, kızlara "Kankan" denilen dansı oynatmasını, piyano çaldırıp şarkı söyletmesini sivilizasyon²⁴⁰ mahsulleri olarak kabul eder ve Patrikhâne'ye kadar ulaşmış olan bu meseleyi, sivilize²⁴¹ olmuş gençlerin hareketlerini, tavırlarını âdâba mugâyir addeder: *"Hele ikinci sahîfesinin sol sütûnunda iki fıkra var ki gazeteye derc etmek şöyle dursun hâlâ sokaklarda çırçıplâk gezen şu Deli Mustafa bile söyleyemez, utanır! (Al Yanaklı Çarşaf ile Bir Acâyip Yanak Hikâyesi). Bu gazete şu hâliyle birtakım familyâlar içine giriyor! Hatta mektepteki sâ'ir kızların ellerinde dolaşıyor!"*²⁴²

Panosyan'ın Manzûme-i Efkâr adlı gazetesinde Samatya'daki Kızlar Mektebi'ne dâir, kendini temize çıkarmak için halkı hedef göstererek yazdığı bendleri Diyojen Ahlâk Bozukluğu adı altında aynen derc etmiştir.

3.5. HADDİN VAR İSE BİR MESLEK TUT DA ONDA DEVAM ET!

Diyojen'in 127. nüshasının ilk sayfasında Namık Kemal'e ait olan²⁴³ *Haddin Var İse Bir Meslek Tut da Onda Devam Et* başlıklı yazıda, insanların sorgulanmadan sürgüne gönderilmesi, kendi rızaları olmadan başka bir memuriyete tayin olunmaları hususlarından bahsedilmektedir. Böylelikle ortaya çıkacak olan keyfi idârenin Gülhâne Hatt-ı Hümayunu ilkelerine ters düşeceği belirtiliyor:

"Onlarda muhâkemesiz adam nefy etmek ve fermân-ı âlî ile azlden masûn olarak dîvân-ı ahkâm a'zâlığına "tasarrufları" temîn olunmuş birtakım zevâtı fermânlarda meşrût olmadığı üzere rızalarıyla başka bir me'mûriyete ta'yîn etmeden veyâhût bi'l-muhâkeme töhmetleri sâbit olmadan hizmetlerinden ihrâç eylemek husûslarıdır. Bunun birincisi cezâsız kalır ise emniyet-i şahsiyye gitmiş veya tabîr-i âherle Gülhâne Hatt-ı Hümayûnu zulm ile pâ-mâl edilmiş demek olur. İkincisi cezâsız kalır ise memâlik-i

²³⁹ a.e., s.3.

²⁴⁰ Sivilizasyon kelimesi medeniyet, uygarlık anlamlarında kullanılmıştır.

²⁴¹ Sivilize kelimesi medenileşmiş, uygarlaşmış anlamlarında kullanılmıştır.

²⁴² Diyojen, 16 Ağustos 1288 Çarşamba, No:132 s.3.

²⁴³ Ebüzziya, s.479-480.

devlet-i aliyyede serbest mehâkimin vücûduna ve o sûretle adâletin cereyânına imkân kalmaz."²⁴⁴

Namık Kemal, idâre-i sâbıkanın kanunları ve ceza hükümlerini kötüye kullanmasını tenkid eder: "*Cezâ tab'an menfûr bir şey iken kâffe-i edyân ve kâffe-i hükemâ tarafından iltizâm olunması bu mütâlaaya mebnîdir. Yoksa şu yakınlarda gördüğümüz gibi sırf birinin hevesine hizmet için değil. Her ne ise biz gâlibâ şunu demek isteyecek idik. İdâre-i sâbıkanın (Ali Paşa idâresi zannolunmasın) mübâlağalı falanlı birçok sû'î isti'mâlâtından bahs olunuyor.*"²⁴⁵

3.6. ESKİ ZAMAN TENKİHÂT MODASI

*Bütçeyi düzenlemek üzere memur maaşlarından yapılan indirmeler*²⁴⁶ anlamına gelen tenkihât meselesini Diyojen 128. sayısında "*Eski Zaman Tenkihât Modası*" başlığı altında mizahi bir üslûpla ele almıştır. Çeşitli kişileri, çeşitli meselelerde konuşurma yoluyla, tenkih edildiğini söylediği bahisleri keserek yarım bırakır ve bunun nedeni olarak da tenkihâta uğramasını gösterir:

(İKİ KÂTİP BEYNİNDE)

–Efendim (Selâm)

–Canım bu ne?

–Evvelleri (Selâmün-aleyküm) denilmez miydi.

–Evet

–Ey! Haniya şimdi bunun aleykümü?

–Hasbe't-tasarruf tenkih edildi.

(İKİ ZARİF)

–Aman efendim gâyet tuhaf bir hikâye tasvîr ettim. Taktîr etsem bayılırsınız.

–Aman! Nedir?

–Taktîr edeyim mi efendim?

²⁴⁴ Diyojen, 29 Temmuz 1288 Cumartesi, No:127, s.1.

²⁴⁵ a.e., s.1.

²⁴⁶ Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 2010, s.1258.

–Aman çabuk olunuz.

–Efendim bir zât câriyesini ol kadar sever imiş ki aşkıdan çıldırır imiş. Fakat binlerce engeller elinden bîzâr imiş. Hele bir gün hânesini engellerden hâlî bulmuş. Rastgele câriye dahi o gün evde kalmış. Herif bu fırsatı ganîmet bilerek memnûnen ve.....

–Ey efendim sonra?

–Bitti efendim.

–Aman nasıl bitti hikâyenin en tatlı yerinde kaldınız. Bunun alt tarafı yok mu idi?

–Var idi efendim amma alt tarafını tenkih ettim.

(HEKİM İLE OĞLU OLAN BİR ZÂT)

–Ah hekim efendi oğlum pek genç vefât etti. Öyle değil mi yirmi beşinde nev-civân idi.

–Ne yapayım efendim siz sağ olunuz. Oğlunuz ne sanatta idi?

–Ah me'mûr idi me'mûr.

–Evet işte onun için böyle genç vefât etti. Çünkü me'mûrlar tenkihâta dûcâr olmadılar mı ya besbelli bunun ömrü dahi tenkih edilmiş.

(MIZIKACI İLE MİRÂSYEDİ)

–Canım Panayot! Bu rezâlet? Ne sen evveli Hicâz Karabatağı'nı böyle mi çalar idin?

–Efendim kulunuzu tekdîr buyurmayınız sebepleri var kusûr kulunuzda değildir.

–Sebebi ne olacak?

–Evvelâ hasbe't-tasarruf karabatağın suyunu kestiler bataak kurudu. Sâniyen dikkat buyuruyorsunuz ya kemânın âhenkleri hep yarımdır. Çünkü sesler tenkihâta uğradığından yarım sesleri ancak çıkarabilirim. Sâlisen peşrevi yukarıdan aşağı tamamı tamamına çalmıyorum. Hasbe't-tenkihât yüzde altmış yedi buçuğunu ancak çalabiliyorum.

(RÛTBE-İ HÂMİSE'DEN İKİ ZÂT BEYNİNDE)

–Efendim tenkihâttan bizim kadar istifâde eden bulunmadı.

–Niçin efendim?

–Çünkü rütbelerimiz hâmise değil mi ya. Islâhât-ı hâzıra sırasında şimdiye kadar icrâ buyurulan tenkihât yüzde kırka vardı. Beşten yüzde kırk nisbetinde tenkihât vukû‘ bulur ise beş hemen hemen üç kalır. Bu hâlde biz sâlise olmuş oluruz.

(HOCA İLE FALAKADAKİ ÇOCUK)

–Aman hoca efendi ayakların Ka‘be’ye varsın.

–Seni habîs seni! Evvelleri yirmi değnek urur idim amma duâ et tenkihâta.

(NEFER İLE NÖBETÇİ ÇAVUŞ)

–Yahu çavuş ağa artık beni değiştir.

–Oğlan dur bakalım daha sen nöbete geleli yarım saat olmadı.

–Ay nöbet müddetleri de tenkih edilmedi mi ya?

(ÂŞIK İLE MA‘ŞÛK)

–Hayır hayır sen benden soğudun.

–Niçin elmâsım.

–Evet sen benden soğudun diyorum evvelki kadar beni sevmiyorsun

–Cânım vallahi...

–Yok yok üstüme karşı yemîn etme ben kör değilim ya görüyorum senin muhabbetin azaldı.

–A kuzum billahi yanlışın var. Muhabbetim henüz ber-kemâldir eğer tenkihâta uğradı ise ona diyeceğim yok...

(LİMONATACI İLE MÜŞTERİ)

–Oğlan bu limonata nasıl limonata

–Nesi var efendim.

–Nesi var nesi yok bilmem. Senin evvelki limonatalarına benzemiyor. Gâlibâ limonu eksilmiş.

–Efendim hakkınız var yalnız limonu değil hasbe't-tenkihât şekeri ve suyu dahi mütenâsiben tenkih edildi.

(SAKA İLE ARAP CÂRİYE)

–Oğlan saka! Karye içinde daha kaldı hepsini neye boşaltmadın.

–Kaldı ya! Dadı kaldı, sürbe içinde kalan suyu tenkih ettim.

(ANASIYLA OĞLU, ÇOCUK TIBBİYYELİDİR)

–Oğlan niçin öyle sıkım sıkım sıkınıyorsun nefesini habs ediyorsun adamakıllı nefes alsan a.

–Anacığım insân bir dakikada otuz beş nefes alır idi. Fakat tenkih edile edile şimdi dokuza indi. Ne yapayım idâre edebileyim diye böyle nefes almaya mecbûrum.

(BİR MAHPÛS İLE HAPİSHÂNE MEMURU)

–Ey aç bakalım kapıyı çıkar şu prangayı

–Niçin?

–Bizim müddet bitti.

–Sebep?

–Tuhaf söylüyorsun be! Tenkihâttan haberin yok mu. Senin aylık indirildi. Bizim ta'yîn indirildi. Her şey indirildi her şey indirildi de bizim müddet-i mahbûsiyyet indirilmedi mi?

(SAATÇİ İLE MÜŞTERİ)

–Saatçi bizim saat silindi mi?

–Silindi efendim.

–Elbette ayar dahi etmişsindir.

–Ettim efendim işte bakınız.

–Vay saat daha dokuz ben akşam oldu zan ediyordum. Amma yine akşam ya bu ayar fenâ.

–Hayır efendi fenâ değildir vâkı ‘â akşam işte güneş de batıyor. Battıyor amma her şeyde on iki dokuza indirilmedi mi ya? Ben de ayarı tenkih idem.²⁴⁷

Tenkihât bahsini 129. sayıda devam ettirir:

(BİR KÛZE İLE BİR SÂKİT)

–Canım ne kadar çok söylüyorsun! Be biraz da nefes al a herif.

–Ne o canınız mı sıkıldı?

–Sormak lâzım mı ya?

–Vay çok mu söyledim?

–Daha ne kadar söyleyeceksin sabahtan beri ağzın durmuyor.

–Sen duâ et tenkihâte yoksa... Bu söylediğim ba‘de't-tenkihât kalan miktardır. Ya sen beni evvelce dinlemiş ola idin?...

(BORÇLU İLE ALACAKLI)

–Canım şu bizim iki yüz lirayı ne zaman vereceksin.

–Nasıl nasıl iki yüz lirayı mı?

–Evet.

–Hesâp et bakalım efendi! Senin gâlibâ tenkihâttten haberin yok. Sizin iki yüz lira kaçta indi bilir misin?...

(İKİ DELİKANLI BEYNİNDE)

–Beyefendi siz kaç yaşındasınız

–On sekiz beyim.

–Öyle ise kırk sene sonra altmış sekiz yaşında olacaksınız.

–Niçin efendim elli sekiz etmez mi ya!

–Öyle amma sizin bildiğiniz çamlar bardak oldu şimdi dokuz aya bir sene diyorlar.

²⁴⁷ Diyojen, 2 Ağustos 1288 Çarşamba, No:128, s.3-4.

–Hayır efendim öyle ise sizin yanlışınız var dokuz aya bir sene demiyorlar. Bir seneye dokuz ay diyorlar. O hesâpça kırk sene sonra bendeniz kırk sekiz yaşına gireceğim (bu aralık beş yaşında bir kız geçerek) –Evet evet beyin hakkı vardır ben de o hesâbı ediyorum seksen sene sonra altmış beş yaşına gireceğim de ona daha şimdiden söylüyorum.

–Evet bu hesâp herkesten ziyâde sizin işinize yarar.

(ÂLEM-İ İŞRET)

–Yâhû arkadaşlar meclisimiz a'lâdır mezece hayli tasarruf ediyoruz. Rakıca edilen tenkîhât dahi az değildir. Bu ıslahât-ı serî'a semeresiyle meyhâneciler nazarında dahi i'tibârımız artıyor. Hangisinden ne kadar rakı istikrâz edecek olsak memnûnen verecekler. Arpa suyu, apsent, cin likör gibi şeyleri bütün bütün fesh ve lağv ettik. Şarabın der-kâr olan lüzûmuna mebni ibkâsı ve hatta bir dereceye kadar dahi samemi lâzım geldi. Yemek mi'âdının ıslâhı dahi fenâ mıdır. Sabahleyin kahve altı öğle vakti kuşluk ikindi üstü mide bastırış akşam dahi bu yemek müvâzenece açıklar görünmesinin birinci sebeplerindendir. Şimdi bunları yalnız bire indirin.

(İçlerinden Birisi) Hepsi ne ise ne amma rakıdan edilen tenkîhât pek yolsuz. Rakının cümlece müsellemlenmiş olan hüsn-i hizmetine mükâfâten zammı iktizâ-yı hâl ve maslahattan idi. Yine her hâlde emr ve fermân...

(Diyojen ile Kara Panos)

–Panos efendi! Bu aralık sizin tramvayın adam öldürdüğünü işitmiyorum.

–Öldüreceği adamların miktarı tenkîhâte uğradığı cihetle bize pay düşmüyor.

(Bir Câhil ile Münecim Kombari)

–Kombari efendi! Ben bir şeyi pek merâk etmekteyim. Merâkımı hal etmenizi ricâ ederim.

–Nedir efendim.

–Yazın günler uzanır da kışın kısalır bu neden neş'et eder? Birkaç kişiye sordum bunu bilse bilse Kombari Efendi bilir dediler.

–Efendim kışın günlerin bir miktarı tenkih olunur lakin buna te'essüf etmemeli. Bir gün gelir ki ma'a-ziyâdetin yine zam edilir.

(İki Maliye Kâtibi)

–Canım bu sene kış geçti kar yağmadı bahar oldu yine yağmıyor garîp değil midir?

–Evet fakat gâlibâ geçen senenin bütçesine bu kış için masraf hânesinde (kar) göstermemiş olmalıdırlar. Acabâ bu senenin bütçesinde masraf hânesinde (yağmurda) yürütmediler mi?

–Elbette yürütmüşlerdir çünkü senin dediğin gibi kar, yağmur bunlar masraf değildir îrâddir. Her îrâdı kalem kalem yürüttükleri hâlde bunları niçin yürütmesinler?

–Öyle değil yanlışın var. Yağmur denilen şey bir nev' maaşa benzer. Arazi bize mahsûlât versin diye o maaşı i'tâ ederler. Şimdi maâşât tenkih edildiği sırada bu dahi ya tenkih edilmiştir veyâhût bütün bütün bu me'mûriyet lağv olunmuştur.

(Mahalle Bekçisiyle Ahâli)

–Yangın var boğaz...

–Canım bekçi baba yangın nerede?

–Söyledim a.

–Yalnız boğaz dedin o kadar mı?

–Hayır yalnız o kadar değil idi. Asıl tenkihât iktizâsınca (Boğaziçi) kalmış idi fakat küsûr mu... Yoksa kusur... nedir bilemiyorum kalmasın diye (içi) dahi tenkih edildi de yalnız (Boğaz) kaldı. İşte ben borcumu îfâ ettim.

(Kayıkçı ile Müşteri)

–Efendi Ortaköy'e buraya buyurunuz.

–Ortaköy'e kaç saatte gidebilir.

–Kırk dakîka varabilirim efendim hava lodostur sular yukarı...

–Kaç para istersin.

–Bir altılık efendim.

–Öyle ise senin tenkihâten haberin yok. Şimdi sen Ortaköy'e yirmi üç dakıkada ve dört kuruş on paraya gider isen ancak nisbet yerini bulmuş olur.²⁴⁸

132. sayıda da tenkihât bahsiyle ilgili bir örnek verilmiştir:

Bir Kadın İle Bir Fasülyeci Arnavut

–Haniya Ayşe kadınnnn... İyi Ayşe kadınnnn

–(Bir evde bir ihtiyâr kadın pencereden) Hu kimdir o... Ne çağırıyorsun.

–Yok mori çağırdı. Ben satar fasülye bir okka kifroş.

–A... Ayol kimi istersin ne çağırıyorsun diyorum.

– More canım satar ben Ayşe kadın fasulye.

–Hay Allah ceza versin... Anladım Ayşe kadın fasulyesi satıyorsun lakin ayol sen Ayşe kadın diye çağırıyorsun. Niçin Ayşe kadın fasulyesi demiyorsun

– O mori duymadın sen. Vardır tenkiyât.

–Ha anladım sen de tenkihâta uğramışsın.²⁴⁹

Tenkihât meselesiyle ilgili olarak Diyojen, 141. sayıda yer alan *Bir Vak'a-i Garîbe'nin Mâba'dı* başlıklı yazısında, memurların içinde bulunduğu durumu oğluna anlatan bir babanın nasihatine yer vermiştir. Baba, oğluna ilmin pek elzem olduğunu, eğitimini tamamlaması gerektiğini ifade ettikten sonra devlet kapısından bir iş beklememesini, memurlarla ilgili yapılan düzenlemenin ortada olduğunu söyler:

“Oğlum oradan çıktıktan sonra açılması me'mûl bulunan ve arzu olunan Mekâtib-i Âliyye'den birine girmelisin. Zîrâ asrımızın icâbından dinimizde ilm pek e'azz ü elzemdir. Tahsîl-i ilm her müselleme ve müsellemeye farzdır. Bunun şeref ve meziyyetini nâtık pek çok âyât ve ehâdis vardır. Ez-cümle şu âyet-i kerime... Ulemânın sîne-i iftihârına ta'lîk olunacak bir nişân-ı zîşândır. “Hiç bilenlerle bilmeyenler müsâvî olabilirler mi?” Oradan çıktıkta sâ'ir çocuklar gibi gözünü hazîne-i devlete dikme. Başka bir işe sülûk eyle. Gülşen-i Sarây'ın ma'îşet ünvânlı bendini okuyup neler söylediğini ve asrımızdaki me'mûrîn inkılâbâtını gözünle gördün. İşitmiyor musun? Ki bizim mezheb-i sâhibimiz İmâm-ı A'zam Hazretleri ilm-i hukûkta derece-i kusvâya

²⁴⁸ Diyojen, 5 Ağustos 1288 Cumartesi, No:129, s.2-3-4.

²⁴⁹ Diyojen, 16 Ağustos 1288 Çarşamba, No:132, s.3.

varmış iken hâkimlik teklîf olundukda kabûlden imtinâ‘ buyurdular. Kendi sun‘larıyla bey gibi geçinirlerdi. Hem bir de düşünelim hepimiz ashâb-ı maâş olunca hükümet kimden para alsın da bize versin.

Hadîka-i fu‘adımın mahsûlü oğlum vaktiyle babalarımız bizi bu yolda terbiye edeydiler şimdi geçinişimiz hükümetin lütf-i mahsûsuna münhasır kalmaz idi, kendi kazancımızla geçinirdik, lakin ne fâ‘ide ki böyle terbiye etmediler. Onun için biz ma‘zûruz. Ama sizin terbiyeniz muntazam ve mükemmel olduğu hâlde çalışmazsanız kabâhat sizindir, mes‘ûliyet size âittir. İmdi çalışın gayret edin o vakit hem siz müstefid olursunuz hem vatanımız başka renk ve letâfet kesb eder. İşte ben sana bu kadar nasîhat edebilirim. Ötesini senin zekâvetine, fetânetine havâle eylerim.”²⁵⁰

3.7. MATBUAT NİZAMNÂMESİ

Basın tarihinde gazete ve dergilere belirli dönemlerde Matbuat Nizamnâmeleri ile çeşitli yönlerden kısıtlamalar getirilmiş, bu kanunlara uymayan gazeteler ya süreli-süresiz kapatılmış ya da çeşitli para ve hapis cezalarına uğramışlardır. Bu nizamnâmelerden birini Diyojen 130. sayıda ele almıştır. Matbuat Nizamnâmesi ile hükümetin keyfi davranışta bulunduğunu ve doğru düzgün bir sebep gösterilmeksizin gazetesinin kapatılmasını sitem dolu sözlerle tenkid etmiştir:

“Şimdi umar mısınız ki karar-nâmeler bundan sonra da bekâ bulsun? Heyhât biz birtakım bîcâreleriz. Köyde oturmaya, ağaç yaprağından esvâp giymeye kabahatimiz olduğu vakit her türlü cezâyâ kâ‘iliz. Fakat Allah için olsun hiçbir sebep gösterilmeden dilimizi kesmeye, beynimizi ezmeye hele açlıktan midemizi hareketsiz bırakmaya İkdâm'ın bir fâ‘idesi var mıdır?”²⁵¹

Diyojen bu bahiste kendi fikrince kanun tanımını yapar: “Binâen- aleyh benim itikâdımca “Kânun ve nizâm hükmü dâimiyyü'l-cereyân olan evâmir-i seniyye-i hazret-i pâdişâhîden ibârettir” çünkü düstûr öyle diyor.”²⁵²

Diyojen, gazetecilerin sorgulanmadan hüküm giymelerine, gazeteler gibi güvenilir, itibarlı yayın organları dururken, bu görevi casuslardan beklemenin

²⁵⁰ Diyojen, 15 Eylül 1288 Cuma, No:141, s.4.

²⁵¹ Diyojen, 9 Ağustos 1288 Çarşamba, No:130, s.2.

²⁵² a.e., s.1.

anlamsızlığına vurgu yapar: “Bizim Sokrat şâkirdleri derlerdi ki “Hiç kimse söz söylemekle veyâhût yazı yazmakla umûmda efkâr hâsıl edemez. Olsa olsa umûmun efkârına tercümân olabilir.” Şimdiki ashâb-ı dirâyette “Her hükûmet efkâr-ı umûmeyi bilmeye muhtâçtır” diyorlar. Hakikat-i hâl böyle ise efkâr-ı umûmiyeyi hükûmete bildirmek için gazeteler gibi bir lisân-ı sadâkat mevcût iken onu koparıp da yerine tahkik-i efkâr hizmetini ifâ için casus denilen uzun kulakları kullanmakta ne letâfet tasavvur olunabilir?

İhsân falan lâzım değil, şu üstümüzdeki gölgeyi kaldırsınlar da biz de biraz ısınalım. Biz de biraz nefes alalım. Cânîleri, kâtilleri, Girit âsilerini, Yunan haydutlarını mahkeme önüne çektiler, hâlâ da çekiyorlar. Muhâkemesiz nefy olunmak, muhâkemesiz habs-i lisâna uğramak, muhâkemesiz ma’işetten ayrılmak, muhâkemesiz aç bırakılmak yalnız bîçâre me’ûrlarla gazetecilere mahsûs bir belâ midir? Ama idârenin adâletine emniyetimiz yok mu? Eğer olmamak lâzım gelseydi hiçbir vakit efkârımızı bu kadar serbest söylemeye cesâret edemezdik.”²⁵³

Diyojen 130. sayıda Matbuat Nizamnâmesi bahsinde birkaç kere muhakemesiz kapatılmasının gerekçesi olarak tatillerinin veya yeniden ortaya çıkmasının dört rakamı geçen bir numaraya tesadüf etmesi şeklinde izah ediyor. 134. sayıda ise tenbîhnâme aldığı sayının 4 rakamına işaret ederek göstermesi, bu rakamın Diyojen tarafından uğursuz olarak kabul edildiğini göstermektedir.

3.8. YEREL YÖNETİMLER

Diyojen'de bahsi geçen konulardan biri de belediyenin ele aldığı işleri tamamlayamaması neticesinde ortaya çıkan aksaklıklardır. 132. sayıda “Mülk ü Vatanın Hâyır-hâhı Bulunan Diyojen Gazetesi Matbaası'na” başlıklı bir okuyucu mektubunda Kasımpaşa Deresi'nin on dört bin lira masrafla tramvay kumpanyası tarafına devredilmesiyle halkın bu uygulamanın icrasını beklemekte olduğu ve bu durumdan oldukça rahatsızlık duyduğu ifade edilmiştir. Kasımpaşa Deresi'nin yağın yağmurdan meydana gelen sel ile lağımların kokusunun evlere kadar girmesinden rahatsızlık duyan halk bu işin halledilmesini yetkili kişilerden beklediğini ifade etmektedir:

²⁵³ Diyojen, 9 Ağustos 1288 Çarşamba, No:130, s.2.

(Mülk ü Vatanın Hâyır-hâhı Bulunan Diyojen Gazetesi Matbaası'na)

Haniya geçen sene illet-i mahûfe hükmünü şiddetle icrâda Kasım Paşa deresinin bi'l-cümle bilâd-ı erba'a sekenesine ne derece sû'-i te'sîri görülerek gerek ahâlinin Hudâ-negerde bir daha o gibi zarûret mûrisü'l-küdûreti görmemesi ve gerek hükûmet-i seniye-i ebediyete'l-devâmın Allah için deyince esrikmezcesine edilen bunca masârif fevka'l-âdesinin ileride bir dahasından ictinâben envâ'ı ta'affünât ve mazarrâtı dâ'î olan o ma'hûd derenin bir hüsn-i surete ifrâğı tasavvur buyurulup dâire-i belediye-i sâdise tarafından birkaç kereler edilen keşif ve tahmînden sonra en-nihâye on dört bin lira masrafla tramvay kumpanyası tarafına ihâle olunduğu veya olunacağı der-saâdetin cerâid havâdisiyle bi'd-def'ât ilân olunmadı mı idi? İşte hâlâ çâr-çeşm tahassürle tasavvurât-ı ma'hûdenin icrâ-yı filiyâtına muntazırız.

(Ha gerçek işe yalan karışmasın. Geçenlerde birkaç amele gelip derenin bir kenârında bir ufacık su yolu küşâd ederken yine pişman olup bırakıp gittiler idi). O bir taraftan yine ta'affünâtından bahs edilen Hasköy deresinin civârında tütün tutan makinist İngilizler sefârethâne vesâtetiyle (Şehremânet-i Behiyyesine olmalı) hâllerini anlatarak mezkûr Hasköy deresine a'lâ hâlis harçla memzûç bir Tulus kemer inşâ ettirip de bizim Kasım Paşamızın ma'hûd deresi şu bir iki gündür yağın yağmurdan hâsıl olan seyl ile karışık lağımın necâseti evlerimizi ve dükkânlarımızı birkaç kere yıkayıp mazarrât adidesi bu gibi daha birkaç varakayı imlâyâ kâfi olan belâyâ-yı azîmesini âyâ nokta kadar bize musallat edecek.

Vâkı'â dâire-i belediye dahi bu işe haylice sarf-ı efkâr ettiyse de biaynihi Hasköy İngilizleri'nin ta'cizâtı gibi Beyoğlu senyörlerinin izâcâtı mecbûriyetiyle hâlâ büyük caddenin şoseleri kaldırım ve lağım ve gazları ve Taksim bahçesinin envâ'-ı tezyînâtı dâireyi hâlî bırakmaz ki onların bahçelerine mukâbil biz de bâri necâset kokusu içinde yaşamaktan kurtulalım. Ancak geçen seneden beri aldığımız vaadlerden daha me'yûs olmadığımızdan başka i'mâr-ı mülk ve memleketçe bütün cihânın gözlerini kamaştırmış olan Sadr-ı Lâhik Efendimiz hazretlerinin ihyâ-yı bilâda masrûf olan himemât-ı mütevâliye-i cihân ârâsteleri âsar-ı filiyesiyle meşhûdumuz olduğundan sadr-ı âlî-i vekâlet-i mutallakaya sâye-endâz iclâl buyurulmaları bizi yeniden bir ümîd-i necâta düşürmüş ve fi'l-hakîka an-karîb nâ'il-i âmâl olacağımız azm kuyusunda bulunmuş

*olduğumuzu arz ve inhâ etmenizi sığâr ve kibârımız gazete-i mu'teberenizden bekleriz.*²⁵⁴

Basiretçi Ali Efendi'nin *Şehir Mektupları*'nda sel sularının İstanbul sokaklarının güzergâhını kapattığı, acil işi olanların onar para ücretle hamalların sırtına binerek geçip gitmeleri ancak bu durumun sadece erkeklere özgü olduğu, kadınların böyle bir hareketinin uygun olmayacağı belirtilmektedir. Dolayısıyla insanların işlerini halledemedikleri, yağmur altında sırsıklam oldukları ifade edilmektedir. Söz konusu durumla ilgili olarak Şehremânet-i Behiyyesi'nden çözüm beklenmektedir.²⁵⁵ Yine bu mektuplardan birinde, yağın yağmur dolayısıyla ortaya çıkan çamurların İstanbul sokaklarını kaplaması "*Çamura batmamak için basacak taş bulup basmak her yiğidin kârı değil*"²⁵⁶ ifadesiyle somutluk kazanmaktadır.

Diyojen, halledilmesi gereken birçok konunun halledilememesi, faaliyete geçen projelerin de aksaması, sonuca ulaşamaması gibi birçok durumu Altıncı Dâire'nin sorumsuzluğuna ve yaptığı yolsuzluklara bağlar. Dolayısıyla hayata geçirilen birçok faaliyet Diyojen için gülünç manzaralar çizmektedir. Örneğin; Demirköprü'nün inşasının kendisinde uyandırdığı izlenimi anlatırken Unkapanı ile Azâp Kapısı arasına sıkışmasından dolayı beli kırılmış görüntüsü verdiğini mizahi bir üslupla dile getirmiştir:

*"Demirköprü nihâyet yerini buldu. Şükür olsun bu günlere de yetiştik. Fakat köprüünün Unkapanı ile Azâp Kapısı arasına biraz uzunca gelerek sıkıştığından mıdır nedir beli kırılmış gibi görünüyor. Bana kalır ise biraz hazîne muşambası urulsa fenâ olmaz çünkü ben bir vakit uğradığım bel ağrısından o ilaç ile kurtulmuş idim."*²⁵⁷

Diyojen, Frenk usulüyle inşa edilen Demir Köprü'nün üzerindeki tahtaların çok geçmeden mahv olacağını ve bu inşa karşılığında Frenkler'in para ile ziyâdesiyle mükâfatlandırıldıklarını ifade eder:

"Lakin üzerinden geçenler zemininin tahta ile döşenmiş olduğu iddiâ ediyorlar belki de öyledir. Ancak te'mîn ederim ki pek az zamanda o tahtalar mahv olacak yalnız

²⁵⁴ a.e., s.3.

²⁵⁵ Basiretçi Ali Efendi, Nuri Sağlam (Haz.), *Bir Zamanlar İstanbul Şehir Mektupları*, İstanbul Ticaret Odası Yay., İstanbul 2010, s.114.

²⁵⁶ Basiretçi Ali Efendi, *Bir Zamanlar İstanbul Şehir Mektupları*, s.117.

²⁵⁷ Diyojen, 6 Eylül 1288 Çarşamba, No:138, s.2.

demir kalacak. Hatta bir mikyâs olmak üzere üzerinden gelip geçenlerin nazar-ı dikkatine arz ederim. Köprünün vazi'inden üç gün mürûrunda mezkûr tahtalar yüzde beş nisbetinde kendilerini çektiler bu hesâb vechile altmış gün mürûrunda kâmil mahv olacak yalnız demir kalacak. Kalacak ama ne netîce hâsıl olacak bilir misiniz?"²⁵⁸

"Demir köprünün bu tarzda inşâsı mücerred Frenkler'in bizlere olan muhabbet ve sıyânetleri eseridir. Yani şu ma'hûd kuyruklu yıldız şâyi'ası üzerine şayet geriye çarptığı zaman dünyâ alt üst olursa yine köprünün nisbetine halel gelmemek mülâhazasına mebnîdir. Dünyâ her ne zaman alt üst olursa bizim kârlı çıkacağımızı Frenkler daha iyi bilmiş oldukları için bu tedbîrde bulunmuşlar ve bu dirâyetlerine mükâfat kıymetinden ziyâde para almışlardır."²⁵⁹

Diyojen 161 numaralı nüshada Esham ve Kambiyo şirketi adıyla altı yüz bin İngiliz lirası sermayeli bir banka açılmasını ve İstanbul halkına altmış bin hisseden beş bininin ikram olarak verilmesini eleştirir. Ayrıca bankanın hisse senedi diye birtakım kâğıtlar çıkarmasını ve o kâğıtları verip yerine halkın sandığında bulunan altınları almasını, bu kâğıtları saklamanın ve çıkacak olan bir yangında altın ağır olduğu için kâğıdı aşırmanın daha kolay olacağı şeklinde alaya alır:

"Sandığında altını bulunan koşsunlar heriflerin yedine sarı sarı altınları teslîm ile bedelinde birkaç boyalı moyalı kâğıtlar alsınlar güzeldir saklaması da kolay olur Allah etmesin bir yangın mangın olacak olur ise altın ağır olduğu için onu aşırması da güçtür."²⁶⁰

Diyojen, halkı, bu tür şirketlerin dolandırıcılığına, onların verdiği süslü kağıt parçasına itibar etmemelerine, bu kağıt parçasına karşılık ellerindeki altınları vermemelerine karşı uyarır. Halkı kendileri için bankalar açıp bu bankalardan yararlanmaya davet eder. Böylelikle yerel bir bankanın açılması yabancı şirketlerin müdahalesini önleyecektir.²⁶¹

Beyoğlu halkının ihtiyacı olan suyun karşılanamaması Diyojen'in tenkid ettiği diğer yerel yönetim sorunlarından biridir. 153. sayıda Kâğıthâne'de çalışan Süleyman

²⁵⁸ Diyojen, 8 Eylül 1288 Cuma, No:139, s.3.

²⁵⁹ a.e., s.3.

²⁶⁰ Diyojen, 9 Teşrin-i Sâni 1288 Perşembe, No:161, s.4.

²⁶¹ Diyojen, 17 Teşrin-i Sâni 1288 Cumartesi, No:165, s.3.

Bey tarafından kurulmuş olan makinenin şehremâneti ve Altıncı Daire huzurunda faaliyete geçtiğini fakat tek başına çalışmasından dolayı bu makinenin suyu Zincirli Kuyu'ya kadar çıkaramayıp Kâğıthâne Deresi'ne dökmesi tenkid edilmiştir. Sorunun çözümü için birkaç seneye daha ihtiyaç olduğu öne sürülerek yapılan işlerin yavaş ve yetersiz olduğu, halkın ihtiyaçlarının karşılanamadığı mizahi bir üslupla dile getirilmiştir:

“Artık Beyoğlu ahâlisi su için yine şikâyet ederler ise haksızdırlar. İşte iki seneden beri Kâğıthâne'de duran makine mühendis Süleymân Bey'in himmet-i mahsûsasıyla kurulmuş ve geçen gün şehremâneti ve altıncı dâire ve evkâf mebûsânı huzûrunda tecrübesi icrâ kılınmıştır.

Bu makine on altı saat zarfında tam iki milyon sekiz yüz seksen bin litre su çıkarırmış. Fakat bu bîçâre makine yalnız başına çalıştığı ve diğer rafineleri bulunan makineler kendisine yardım etmedikleri cihetle suyu Zincirli Kuyu'ya kadar çıkaramayıp Kâğıthâne Deresi'ne dökmüş. Zararı ne? Bir kere çıkarmış a siz ona bakınız. İşte iki seneye kadar bir zaman içinde bu kadar muvaffakiyet görüldü. Elbette daha bir zamana kadar birkaç makine çalışa çabalaya bir iş becerebilirler.

Velev ki suyu Zincirli Kuyu'ya çıkaramamış olsun, Kâğıthâne Deresi'ne döktüğü fenâ mıdır? O güzel mevki 'in deresi büyüür ve nezzâre bir kat daha halâvet bahş olur. Yalnız bu gâzimizi mi düşüneceğiz? Gözlerimizi düşünmeyecek miyiz? Çıkarınsınlar çıkarınsınlar efendim, Kâğıthâne Deresi'nin suları taşsın coşsun, bol bol aksın. Ben de gider setlerin üzerinde otururum da zevk ederim.”²⁶²

155. sayıda Beyoğlu halkının suya olan özlemini “Beyoğlu Halkının Hülyâsı” başlıklı bir paragraflık yazıda açıkça dile getirir:

“BEYOĞLU HALKININ HÜLYÂSI”

“Haniya mevki 'ler vardır ki koca bir dağ eteğine tesâdüf eder. Her kayasının yarığından ve çatlağından sular fışkırır. Bu sular berrâk ve âdetâ turna gözü gibidir. Hepsi bir yere toplanarak güzel ırmaklar teşkiliyle taştan taşta çarptıkça çağlayanlar vücûda getirir. Bu suları görenlerin içmeyeceği olsa bile içeceği gelir. Şimdi kendimizi

²⁶² Diyojen, 21 Teşrin-i Evvel 1288 Cumartesi, No:153, s.3.

öyle bir mevki'de bulsak da yüzümüzü gözümüzü suya batıra batıra kana kana bir su içsek ve ba'de (oh) diyip yan gelsek....."²⁶³

Aynı sayıda yer alan "*Beyoğlu'nda Bir Kahve*" başlıklı yazı suyun Beyoğlu halkı için ne kadar elzem olduğunu göstermesi açısından önemlidir:

"BEYOĞLU'NDA BİR KAHVE

Müşteri– *Kahveci bir kahve getir.*

Kahveci– *Sâde mi şekerli mi?*

Müşteri– *Şekerli şekerli.*

Kahveci– *Su ile beraber mi susuz mu?*

Müşteri– *O nasıl lakırdı?*

Kahveci– *Çünkü bir bardakta su verir ise kahve otuz beş paraya.*

Müşteri– *(Hiddetle) Oğlan otuz beş para ne demek?*

Kahveci– *Yirmi beş para kahve on para su.*

Müşteri– *Su istemem fakat kahve niçin yirmi beş paraya?*

Kahveci– *Çünkü su fiyâtının evvelki derecesine nisbetle bir fincan kahveye beş paralık fazla su gidiyor.*"²⁶⁴

Diyojen 156 numaralı nüshasında üç dört günden beri yağmakta olan yağmurun susuzluktan kavrulan Beyoğlu ahalisinin imdadına yetiştiğini, Pangaltı taraflarında birçok çocuğun ağızlarını havaya açıp su içtiklerini ve evlerinde ne kadar şişe varsa onları, küpleri, tencereleri, kapları, kacakları doldurduklarını hatta bazı uyanıkların yağmur oluklarını kuyularına kadar uzatıp doldurmaya çalıştıklarını mizahi bir üslupla dile getirir.²⁶⁵

Bu durum üzerine Altıncı Dâire verdiği ilanda halkın su ihtiyacını karşılamak için birisi Azap Kapısı'na diğeri Tophâne'ye olmak üzere iki adet su hazinesi kurulduğunu ve bu hazinelere sağlanacak olan suyun ahâliye ve sakalara parasız verileceğini belirtmiştir:

²⁶³ Diyojen, 26 Teşrin-i Evvel 1288 Perşembe, No:155, s.1.

²⁶⁴ a.e., s.2.

²⁶⁵ Diyojen, 28 Teşrin-i Evvel 1288 Cumartesi, No:156, s.3.

“ALTINCI DÂİRE TARAFINDAN İLÂN

Mahallâtta bulunan çeşmeler şu aralıkta kurumuş olduklarından dolayı ma'zûrdurlar. Zîrâ bunların re'isi bulunan Taksim bile (Balık baştan kokar) fehvâsınca bendlerden su alamadığı cihetle o dahi Beyoğlu ahâlisinden en ziyâde susuz kalmış bir bîçâre gibi dudakları kuruyup kalmıştır. Şimdiki hâlde sebep hep bendlerde kaldığından halk da 'vâsını bunlarla görmelidir.

Fakat dâhil dâiresinde bulunan halka öteden beri pederâne ve mâderâne bir mu'âmele-i şefkat-kârânede bulunan altıncı dâire iki üç seneden beri susuzluktan muzdarip olan halkın bu defa artık ciğerleri kavrulmaya ve dilleri damağları kurumaya başlamış olmasına şefkat ve merhamet ederek ve bu hâlin devâmını hiçbir vechle tecvîz edemeyerek mücerred ahâli hakkında olan ber-minvâl-i muharrer mürüvvet-i pederâne ve mâdârânesini göstermek için birisi Azap Kapısı'na ve diğeri Tophâne'ye olmak üzere iki adet su hazînesi vaz' etmiştir.

Bu hazînelerden ahâliye ve sakalara meccânen su verileceğinden Kâsım Paşa ve Firuz Ağa veyâhût Pangaltı taraflarında her kim susar ise hemen gerek Azap Kapısı'na ve gerek Tophâne'ye hâsılı kendilerine kurb u civâriyyetleri olan hazîneye gelip bâd-hevâ su içmeleri için ilân-ı keyfiyete ibtidâr kılındı.”²⁶⁶

Basiretçi Ali Efendi'nin *Şehir Mektupları*'nda İstanbul'un su sıkıntısı ile ilgili olarak sakalar ve su yolcularının görevlerini yerine getirmemeleri, çeşmeleri kapatıp hamamlara akıtmaları, kendi menfaatlerine göre hareket etmeleri sonucunda halkın su sıkıntısı çektiği ifade ediliyor. Kapanan çeşmelerin akıtılması için Şehremânet-i Behiyyesi ile Su Nezareti'ne çağrı yapılmaktadır. Ayrıca sakaların delik deşik kırbalarında taşıdıkları suyun yarısını yollarda dökerek heba etmelerine çözüm aranmaktadır.²⁶⁷

Sokakların aydınlatılması meselesinde de Diyojen, Altıncı Dâire'nin sorumsuzluğunu eleştirir. Karanlıkta bir çukura veya hendeğe düşen ya da çamura batan kişilerin Altıncı Dâire'yi suçlamamalarını zira onun böyle bir sorumluluğunun olmadığını belirtir:

²⁶⁶ a.e., s.2.

²⁶⁷ Basiretçi Ali Efendi, *Bir Zamanlar İstanbul Şehir Mektupları*, s.131-132.

“İLÂN

Altıncı dâire lisân-ı hâl ile husûsât-ı âtiyeyi ilân ediyor. Beyoğlu'nda büyük caddeden başka sokaklar tenvîre altıncı dâire borçlu değildir. Sokaklarda ebniye döküntüleri ve açılan hendek ve çukurlar üzerine bir kandil asmak nizâmı iktizâsından ise de altıncı dâire kendisini bu nizâmdan müstesnâ tutuyor. Yalnız bu da değil, nizâmât-ı mevcûdenin hasenâta dâ'ir ne kadar kuyudâtı var ise cümlesinden kendisini muâf tutup hasenâtın gayrisini icrâda muhtâr bulunuyor.

Binâberîn Beyoğlu'nda büyük caddeden başka sokaklarda ve büyük caddenin dahi bazı yerlerinde gece karanlıkta bir hendeğe veya çukura düşer de bir tarafınız sakatlanır veyâhût boğaza kadar çamura batar iseniz altıncı dâireye hâtırınız kalmasın, gücenmeyiniz, darılmayınız, işte şimdiden keyfiyet-i ma'lûmunuz olarak sonra gücenmemeniz ve darılmamanız için ilân-ı keyfiyete ibtidâr kılındı.”²⁶⁸

Halkın en çok şikâyet ettiği konulardan biri de tamamen çamura batmış bir İstanbul manzarasıdır. Halk kış boyu çamurlara bata çıka zorla ilerleyebilmekte yazın ise tozdan muzdarip olmaktadır. *Tiyatro*'nun beş numaralı nüshasında yayımlanan bir karikatürde, sokakları süpüren belediye görevlileri halkı toz arasında adeta boğmaktadır. *Kahkaha*'nın on numaralı nüshasında yayımlanan bir karikatürde, halk tozdan boğulmaktan kurtulmak için maske olarak (zaten bir işe yaramayan) sokak lambalarını başlarına geçirirken resmedilmektedir.²⁶⁹

Diyojen 162 numaralı nüshasında “*Terakkî*” başlıklı yazıda bu durumun terakki ile değil inkılap ile ortadan kaldırılacağını ifade etmektedir. Ona göre terakki, mevcut olan bir durumun daha da ileri gitmesi demekse zaten karanlıkta kalan İstanbul ahalişi iyice zulmette kalacak, sokakların pisliği, tozu, dumanı, çamuru daha da artacaktır. Beyoğlu'nun susuzluğu gittikçe şiddetlenecektir. Diyojen, inkılap istediğini şu sözlerle dile getirir:

“Eğer memleketinizin böyle bir hâlde dâ'imî sûretle makbûl olmak için âmin deyiniz. Ben ise terakkî istemem inkılâb isterim. Sokaklarımız pislikten temizliğe munkalib olmalı seyir ve cemiyet mahallerimizin rezâleti edebe munkalib olmalı altıncı dâire sahîhen bir dâire-i belediyeye munkalib olmalı, kupkuru kalan Beyoğlu yapıyaş bir

²⁶⁸ Diyojen, 15 Teşrin-i Sâni 1288 Perşembe, No:164, s.2.

²⁶⁹ Georgeon, *Şehrin Aynası: Osmanlı Mizah Basını*, s.26-27.

hâle munkalib olmalı, sözü uzatmaya hâcet var mı? Artık beni yormayınız, Panosyan'ın kulakları insan kulağına munkalib olmalı Güllidis'in tiyatrosu Osmanlı tiyatrosuna munkalib olmalı, munkalib munkalib olmalı, munkalib olmalı, munkalib olmalı, munkalib olmalı, olmalı, olmalı olmalı, olmalı, ilâ âhirihi."²⁷⁰

Diyojen, bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Altıncı Dâire'ye gerçek bir belediye olması, iyi bir hizmet verebilmesi için çağrıda bulunmaktadır.

Diyojen 178 numaralı nüshasında Altıncı Dâire'nin çamurlu sokakları temizlememesinin gerekçesi olarak yeni bir çamur terazisi icat eden bir Frenk ile Altıncı Dâire arasında yapılan sözleşmeyi göstermektedir. Altıncı Dâire'nin bu işi ticarete dökerek bunlardan elli bin tane satacağını ve dâirenin on iki bin beş yüz lira kazanacağını eleştirmektedir.²⁷¹ Böylece Altıncı Dâire'nin sorumsuzluğu ve yaptığı yolsuzluklar eleştiri konusu olmaktadır.

Hijyen ve sağlık sorunları nedeniyle Osmanlı Devleti'nde görülen yaygın hastalıklardan biri koleradır. Birçok kesimden halkı öldürdüğü bilinen kolera, çoğunlukla bir fakir hastalığı olarak adlandırılmıştır.²⁷² Osmanlı Devleti'nde uygun yayılma alanı bulan kolera belediye sistemindeki aksaklıkları da ortaya çıkarmıştır. Belediye tabiplerine karşı halk arasında güvensizlik belirmekte, doktorların beceriksizliği gündeme gelmektedir. Doktorlar arasındaki fikir ayrılıkları ve tedavi farklılıkları halk nezdinde şikayetlere sebep olmaktadır.²⁷³ Diyojen de özellikle Doktor Zifos'un çalışmalarını ve kolerayla ilgili keşf ettiği kriptogomları anlatırken alaycı bir tavır takınmaktadır. Doktor Zifos'un kriptogomları keşf etmesi gibi bu sefer de kurbağanın damarları arasında dolaşan ve meydana gelen kanı keşf ettiği için Yunan devletinin iftihar nişanına layık görülmesiyle dalga geçer.²⁷⁴

Koleraya yakalananlarla vefat edenleri yıkamak ve kefenlemek görevi Şehremaneti'nin vazifesi olmasına rağmen, koleralı hastalar için zamanında ya da hiç gelmemesi ile ilgili olarak şikayet konusu olmuştur.²⁷⁵ Kirli ve çamurlu içme sularının kullanılması, hijyenin önemini yeterince fark etmeyen gruplar, altyapı hizmetlerinin

²⁷⁰ Diyojen, 11 Teşrin-i Sâni 1288 Cumartesi, No:162, s.1.

²⁷¹ Diyojen, 19 Kânûn-i Evvel 1288 Salı, No:178, s.2.

²⁷² Mesut Ayar, *Osmanlı Devletinde Kolera İstanbul Örneği (1892-1895)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2007, s.206.

²⁷³ a.e., s.224.

²⁷⁴ Diyojen, 26 Teşrin-i Evvel 1288 Perşembe, No:155, s.3.

²⁷⁵ a.e., s.2

aksaması veya hiç olmaması gibi faktörler koleranın salgın halini almasına neden olmuştur. Dünyanın neredeyse her yerine yayılan kolera salgını, gelişen ulaşım imkanları nedeniyle Osmanlı toplumunda da tehlike arz etmiştir.²⁷⁶

Diyojen'de yerel yönetimler başlığı altında ele alınan diğer bir konu da Osmanlı postasının işleyişi ve hızıdır. Gazeteleri Osmanlı postasıyla gönderilen Diyojen müşterileri, gazetelerinin ellerine geç ulaştığı veya hiç ulaşamadığı hakkında Diyojen gazetesine şikayethâmeler göndermişlerdir. Diyojen Moskof, Fransız, Nemçe ve Hidiviyye postalarıyla gönderdikleri gazetelerin vaktinde ulaştığını ancak memleket içerisine gönderilen gazetelerin ulaşmadığını “*Postaların ıslâhı için Cenâb-ı Hakk'a duâ edelim*” ifadesiyle mizahi bir üslupla anlatır.²⁷⁷

Böylece posta teşkilatının düzeltilmesi gerektiğini, yabancı devletlerin bu tür kurum ve kuruluşlarında ilerleme kaydederken bizim posta servisimizin âdeta kaplumbağa hızıyla hareket ettiğini alaya almaktadır.

3.9. TÛTÛN REJİSİ

Tanzimat döneminde ekonomik krizlere çare bulmak amacıyla dış borçlanmaya doğru bir eğilim görülmektedir. Bu dönemde tütün vergi gelirleri borç karşılığı gösterilen vergilerdendir. Tütün gelirlerinin borç karşılığı gösterilmesi daha sonraki süreçte bu gelirlerin yabancıların denetimi altına girmesine neden olmuştur.²⁷⁸

Tütün gibi tekel altında bulunan ürünler, devletin ekonomik sıkıntılarında özel bir vergi alınarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla ekonomik krizler sigara, içki gibi devlet kontrolündeki ürünlere zam yapılarak atlatıldı.²⁷⁹

1862 Nizamnâmesi ile birlikte Osmanlı Devleti'ne tütün ve tütün mamulleri ithalinin yasaklanarak tütünün devlet kontrolüne alınması ve bu konuda gerekli düzenlemelerin yapılması kararlaştırılmıştır.²⁸⁰ Bütün bu düzenlemelere rağmen tütünden elde edilen verginin düşük olması nedeniyle tütün gelirini arttırmak için özel inhisar altına alınması gündeme geldi. Bu imtiyaz Hiristaki Efendi ve Mösyö Zarifi adlı

²⁷⁶ a.e., s.4

²⁷⁷ Diyojen, 16 Kânûn-i Evvel 1288 Cumartesi, No:177, s.3.

²⁷⁸ Fatma Doğruel, A.Suut Doğruel, *Osmanlı'dan Günümüze Tekel*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 2000, s.24-25.

²⁷⁹ a.e., s.32.

²⁸⁰ a.e., s.46.

kişilere yıllık 400.000 altın karşılığında Dersaadet (İstanbul), Bilâd-ı Selâse (Üsküdar, Galata, Eyüp) ve civarında alınıp satılacak tütünün Reji kaidesine uygun olması koşuluyla beş yıl süreyle verilmiştir. Tütünün işletilmesinin özel kişi ya da kuruluş tarafından yapılacağını belirten bu belge 12 Mart 1872 tarihinde padişahın onayını da içeren on sekiz maddeden oluşmaktadır.²⁸¹

Hiristaki Efendi ve Mösyö Zarifi'ye verilen tütün ihalesi, uygulamaya ilişkin usulsüzlükleri nedeniyle fesh edilmiştir. Kötü kaliteli tütünlerin çok fahiş fiyatlara satılması, kaçak tütün kontrolünün sorun yaratması, halkın bu kontrollerin yapılış şeklinden rahatsız olması ve bu idare altındaki Tütün İnhisarı'nın önceki anlaşmada belirtilen pulu kullanmaması nedeniyle kayıtsız mal getirmesi bahsi geçen usulsüzlükler arasındadır.²⁸²

Diyojen, tütün idaresinde hisse sahibi olan Hiristaki Efendi, Mösyö Zarifi ve Panosoğlu'nu çeşitli nitelikleri açısından eleştirir. Reji kumpanyasının tütün paketlerinin üzerine Türkçe, Fransızca ve Rumca yazılarla fiyat yazmasına rağmen Ermenice olarak yazmamasının gerekçesi olarak kumpanyanın, Panosoğlu'nun Ahlak Bozukluğu bendini okumuş olmasını göstermiştir:

*“Reji kumpanyası bizim Panosoğlu'nun ahlâk bozukluğu bendini okumuş olduklarından tütün paketlerinin üzerlerine Türkçe ve Fransızca ve Rumca yazılarla fiyat işâret eylemiş olduğu hâlde Ermenice yazmamış. Şu hâle nazaran reji kumpanyası ahlâkı bozuklarla alışveriş etmeyecek demek olur.”*²⁸³

Diyojen, 139. sayıda “*Esrâr-nâme*” başlığıyla Hiristaki Efendi'nin reji tütününü eleştirir. Uykuya daldığı bir sırada elindeki çubuktan düşen kıvılcımın eteğini yakmasına sebep olarak Hiristaki Efendi'nin reji tütününün içinde haşhaş gibi insanı kendinden geçirici maddelerin olduğunu gösterir. Ayrıca içinde ıspanak, kuzu kulağı, somak, keten yaprağı, bostan teresi gibi çeşitli bitkilerin olması, reji tütününün kapalı paketlerde satılmasından ötürü içinde ne olduğunun bilinmemesine yönelik eleştiri niteliği taşımaktadır:

“Buna bir sebep bulamadığımdan ferd-i hiddetle bizim terkeşe saldırdım, lülede tütün kül olmuş. Bizim Hiristaki Efendi'nin rejisi ile memlû kîseyi yine ele aldım, içinde

²⁸¹ a.e., s.47.

²⁸² a.e., s.50.

²⁸³ Diyojen, 6 Eylül 1288 Çarşamba, No:138, s.2.

ne bulsam a'lâ, makine vâsıtasıyla deniz suyu tavıyla kıyılmış ıspanak, lisânü's-sevr, lâbada, kuzu kulağı, somak, kettân yaprağı, bostan teresi bunlardan başka bir de haşhaş yaprağı çıkmaz mı. Meğerse beni reji duhânı yani haşhaş-mest lâ-ya 'kil etmiş esrâr şerrine uğramışım da hâlâ kendimden kendim bile hâberdâr değilim."²⁸⁴

143. sayıda yer alan "Bir Varakadır" başlıklı okuyucu mektubunda Kara Panos, Hiristaki Efendi, Mösyö Zarifi idaresi altındaki tütünün hem fiyatının yüksek olması nedeniyle çok zor alınabildiği hem de tütünü neredeyse tamamen ortadan kaldırmak için ağaç ve bazı sebze yapraklarını tütün yerine halka vermeleri eleştirilmiştir. Bununla birlikte Diyojen'in ilanında belirttiği Husama-yı Duhan Cemiyeti, duhan düşmanlarından oluşan bir cemiyet olması dolayısıyla bahsi geçen okuyucu mektubunda bu cemiyete tütünün asıl güçlü düşmanları olarak Kara Panos, Mösyö Zarifi ve Hiristaki Efendilerin de dahil olmaları gerektiği konusunda mizahi bir üslupla eleştiri yapılmıştır:

(BİR VARAKADIR)

Canım Diyojen şu (Husamâ-yı Duhân) Cemiyeti'ne ben de dâhil olmak emelindeyim lakin şeriklerimiz kimlerdir ve nasıl adamlardır öğrenmek isterim. Ma'lûm ya Husamâ-yı Duhân Cemiyeti demek Duhân düşmanlarından mürekkep bir cemiyet demek olup bunların içinde Kara Panos, Hiristaki, Zarifi Efendiler var mıdır eğer dâhil etmediniz ise pek te'essüf olunacak şey zîrâ bu zâtlar tütünün asıl hasm-ı kavîsi olarak hatta herkes şundan elini çeksün için fi-i sâbıkânı ol derece yükselttiler ki alması âdetâ müte'azzir hükmüne girdi ve sahîhen de girdi çünkü bir tütüncü dükkânı bulup içinde de senin parana göre istediğin cinsten paket bulmak meğer tesâdüfî ola ekseriya "o cins paket kalmadı" cevâb-ı ye'isiyle dönülmekte iken buna da kanâat etmeyip belki bahâsına ve her bir meşakkate tahammül ederek bulup alan olur havfıyla İstanbul'dan bütün bütün vücûdunu kaldırarak onun yerine ağaç ve bazı sebze yapraklarını tütün diye ahâliye çâr ü nâcâr içirmekte ve şu veçhile koskocaman bir İstanbul ahâlisine tıbben mazarratı derkâr olan tütünün yüzünü göstermemekte olduklarından hakikaten kendilerine teşekkür olunur ve bununla beraber sizin de cemiyetinizin şu zâtlardan mahrûm kalması bir vechile tecvîz olunmaz. Eğer nizâm-nâmeniz mûcibince mâh-be-mâh i'tâsı icâb eden on kuruşu belki vermezler diye havf ediyorsanız artık bu pek tama'kârlık bir kere insâf eyle! Ettikleri bunca sa'y ve gayretin on kuruş kadar kıymeti

²⁸⁴ Diyojen, 8 Eylül 1288 Cuma, No:139, s.1-2.

yok mu?..... Ha gerçek dâhil olup olmadıklarını daha ben de bilmiyorum ya! Ancak isimlerini şimdiye kadar işitmediğimden şüphe üzerine söylüyorum ve sahîh bir haber vermenize de muntazırım efendim bâkî duâ²⁸⁵

Bahsi geçen Husama-yı Duhan Cemiyeti, Diyojen'in idaresinde tütün içmeyenlerin oluşturduğu ve elde edilen gelirlerin Umûr-ı Hayriye'ye bağışlanacağı ifade edilen bir cemiyettir. Cemiyete üye kişilerin tütün içmeleri halinde cemiyetten ihraç olacakları belirtilmiştir:

“Tütünün vücûdta tab'an derkâr olan mazarrât-ı adîdesine bir çâre-i indifâ' olmak ve herkes paralarını gözü önünde yakıp isrâf eylemekten ise Umûr-ı Hayriye'ye bedel eylemek maksadına binâ'en (Husemâ-yı Duhân Cemiyeti) nâmiyla Diyojen idâresinde bir cemiyet teşkîl olunmuştur. Bu cemiyete dâhil olmak isteyenler ayda on kuruş i'tâ ve tütün içmeyeceğine cemiyeti te'mîn eyleyecek ve içtiği hâlde cemiyetten ihrâç olacaktır. Eylül'ün ibtidâsından intihâsına kadar dâhil olanlar bu cemiyetin mü'essisleri olacak ve cemiyetçe toplanılacak akçe mü'essis vesâ'ir a'zâların re'yiyle Umûr-ı Hayriye'ye sarf edilecek ve cemiyetin vezâ'if-i esâsiyesiyle müteferriâtı ileride nizâm-nâme-i mahsûs ile ta'yîn ve tahdîd kılınacaktır. Şu cemiyete dâhil olacak zevâtın Diyojen idâresine mürâcaat eylemeleri... ”²⁸⁶

Diyojen, tramvay ve demir yolu şirketlerinde olduğu gibi tütün rejisinde de hisseleri bulunan Hiristaki Efendi, Mösyö Zarifi ve Panosoğlu yönetimindeki idareyi sık sık eleştirir. Yabancılara verilen imtiyazlardan ve onların idaresi altındaki kötü yönetimden hoşnutsuzluk duyar. Ayrıca Mösyö Zarifi'nin otuz bin verip reji yönetiminden el çekmesini de eleştirir.

Diyojen 138 numarada reji idaresi altındaki tütün ticaretinin işletmesini ölmüş bir kişiye benzetir ve cenazesini Hiristaki, Kara Panos ve Zarifi Efendiler'e taşıtırır. Mezar taşında ise şu beyit yazılıdır:

*“Himmet-i Mahmûd-nedîmle iltizâm oldu duhân
Sebep verdi Hiristaki affeder otlakçılar”²⁸⁷*

²⁸⁵ Diyojen, 22 Eylül 1288 Cuma, No:143, s.3.

²⁸⁶ Diyojen, 1 Eylül 1288 Cuma, No:137, s.4.

²⁸⁷ Diyojen, 6 Eylül 1288 Çarşamba, No:138, s.1.

Hiristaki Efendi ve Mösyö Zarifi'den alınan imtiyaz sonucunda tütün idaresi Rüsumat Emaneti'ne devredilmiştir. Tütün İnhisar İdaresi 1879 tarihinde çıkan Rüsüm-u Sitte Kararnâmesi'ne kadar devlet tarafından idare edilmiştir.²⁸⁸ 1874 Duhan Resmi Hakkında Nizamnâme ile birlikte satışa çıkacak bütün ürün paketlerinde tütün gelirlerini arttırmak amacıyla bandrol kullanılması usulü de uygulanmaya başlandı.²⁸⁹ Rüsüm-u Sitte İdaresi'nin gelirleri 1881 yılında Muharrem Kararnâmesi ile birlikte kurulan Düyun-ı Umumiye'ye devredilmiş böylece Osmanlı Devleti'nin tütün gelirleri üzerindeki yönetimi tamamen ortadan kaybolmuştur. Netice itibariyle hükümet ile Düyun-ı Umumiye İdaresi Reji Şirketi'nin kurulması konusunda aralarında görüş birliğine varmışlardır.²⁹⁰

Diyojen, Reji tütününün içilemeyecek kadar kötü olduğunu vurgulamak amacıyla tütünü gübre kokusuna benzetir. 138. sayıda “*Reji Kolcusu ile Bir Zât*” isimli muhaverede bu durumdan bahseder:

REJİ KOLCUSU İLE BİR ZÂT

–*Canım efendim sormak ayıp olmasın şu içtiğiniz sigaranın tütününü nereden aldınız?*

–*Senin ne vazîfen?*

–*Afv edersiniz efendim kaçak tütün müdür değil midir bilmek isterim de....*

–*Kaçak tütün olması şüphesiz nereden aldın?*

–*Vâkı'â efendim siz küberâdan bir zât olduğunuzdan öyle kaçak tütün içmeyeceğiniz ve içeceğiniz tütünü elbette rejiden alacağınız derkârdır. Fakat şu sigaranızın kokusu bizim reji tütününün kokusuna benzemiyor da....*

–*Acâyip! Niçin?... Gübre kokusuna benzemiyor ha!²⁹¹*

Yine aynı sayıda “*Müşteri ile Tütüncü Beyninde Bir Muhavere*” başlıklı yazıda da tütünün kötü, fiyatların pahalı olduğu, gübreden az bir farkının bulunduğu ve Tütün İnhisarı'ndan önce satılan tütünden de adi olduğu ifade ediliyor. Buna karşılık reji

²⁸⁸ Doğruel, Fatma-Doğruel, A.Suut, s.51.

²⁸⁹ a.e., s.53.

²⁹⁰ a.e., s.64-65.

²⁹¹ Diyojen, 6 Eylül 1288 Çarşamba, No:138, s.1-2.

idaresinin satılan tütünlerin kontrolünü yapmadığı, tütün satıcılarının bu durumu olağan karşıladıkları ve reji idaresinin keyfi davranışları eleştirilmiştir:

(MÜŞTERİ İLE TÜTÜNCÜ BEYNİNDE BİR MUHÂVERE)

Müşteri– Tütüncü bakalım reji dostumuzun tütününden versene okkası terâzûsu yok amma ne ise

Tütüncü– Al efendim yüzlük yüz ellilik iki yüz iki yüz ellilik üç yüzlükten onar dirhemlik birer paket

–A oğul bu paketler onar dirhemlik diyorsun amma sekiz dirhem bile gelmeyecek acaba bunlar da mı tenkîh olundu.

–Efendim eski bildiğiniz okka değildir ki dirhem de o dirhem olsun. Şimdi kilogram hesabınca okka üç yüz yirmi beş dirheme tenezzül etti onun için on dirhem de sekize indi.

–Oh vah a'lâ doksan senesi olmuş da okkaların tenzîli zamanı gelmiş veyâhût bir seneden beridir icrâ olunan tenkîhâtte seneler de tenkîh olmuş haberimiz yok.

–Yok yok ne doksan senesi oldu ve ne de seneler tenkîh olundu okkanın üç yüz yirmi beş dirhem itibârı reji idâresinin imtiyâzâtındandır.

–Öyle ise diyecek yok a kuzum amma benim işittiğim reji eski okka hesabıyla satacaktır ve parasını da geçer okka alacaktır. Eğer dediğin gibi bir imtiyâzı olsa ilânında beyân olunur idi. Bundan fazla şimdi bir de lirâyı fiyât asliyesi üzere hesap etmek istiyorsan bu hesapça yüz elliye diye sattığın tütün iki yüze geliyor.

–Evet gelir a mecbûren alacaksınız.

–Peka'lâ gelsin amma bâri içilecek tütün olsa işte bunun gübreden az farkı var bu kadar. İnhisârdan evvel satılan otuz kuruşluk tütünden de aşığı

–A efendim dumanın doğru çıktığına bak başka şey nene lâzım...

–Tamam sözün de doğrusu bu lakin insan diğerinden beş kat ziyâdeye aldığı şeyin tab'an muvâfik olmasını istemez mi adam bu tütünü içtikçe yüreği yanmaz mı ve sebep olanları hayr ile yâd etmez mi.

–Evet evet. Fakat ne çâre ki hazînenin bu işte külliyetli temettü'ü var imiş onun için katlanmalı

–Güzel amma Çelebi bu temettü'ü hazine tütün satanlara birer resim tarh etmek gibi sâ'ir tedâbîr ile hâsıl edemez mi idi bizim bildiğimiz gibi hazinenin menfaati halkın râhatıyla meşrût değil midir.

–Vâkı'â öyledir fakat onu bilenler bilir yoksa zâhirde hazineye irâd bulmak ve bâtında bir koca memleket ahâlisini ızrâr ile beraber reji idâresine esir etmek yolunda mülâhazasız iş görenler bilemez ya.

–A canım biz sana bu tütün maddesi mülâhaza ile yapılmış akıllı işidir demedik ki bize hakîmâne makîmâne söz söylemeye kalkışıyorsun. Biz bu işin kör körüne yapılmış bir şey olduğunu anlamadık mı ya artık sözü kısa kes ne ise oldu başa bir püsküllü belâ geldi lakin şehremâneti mi bakacak kim bakacak ise kerem etse de bâri satılan tütünleri bir kere gerek dirhemce ve gerek kıymetçe bir muâyene etse fâ'idesi olmaz ise bile bir gözdağı verse halka biraz teselli olur veyâhût reji idâresi keyfe mâ-yeşâ hareket edecek kimse karışmayacak denilse de herkes de tütünü terk etmenin yolunu bulup bu belâdan kurtulsa.²⁹²

Diyojen 144. sayıda bir zat tarafından kaleme alınan, tütün bulamayan bir tiryakinin durumunu anlatan, çeşitli makamlarda bestelenen bir şarkıya yer vermiştir. Tütün fiyatlarının pahalı olması, kapalı paketlerde satıldığı için kalitesinin nasıl olduğunun bilinemediği ve diğer birçok işletmede olduğu gibi reji idaresinin de yabancıların imtiyazına verilmesi açıkça eleştiri konusu olmuştur. Bahsi geçen şarkı aşağıya aynen alınmıştır:

“Tütünsüzlükten ciğeri yanmış bir tiryâkînin hâline kesb-i vukûf eden bir zât tarafından söylenip makâm-ı aşinâ diğer biri cânibinden makâm-ı nihâvendide bestelenmiş olan şarkı tuhaf bir eser olduğundan derc ü neşri münâsîp görünmüştür.

Tütün şimdi paketlerde nihândır
Yamandır hâl-i tiryâkî yamandır
Rejinin müddeti hayli zamandır
Yamandır hâl-i tiryâkî yamandır

²⁹² a.e., s.3-4.

*Duhân etti o rütbe-i kesb kıymet
Yetişmez kıyye ile ahza kudret
On iki dirhemi etmez kifâyet
Yamandır hâl-i tiryâkî yamandır*

*Çubuk kullanmada eylerse ısrâr
Olur üç günde iflâsına giriftâr
Frenk sigarası içmekse düşvâr
Yamandır hâl-i tiryâkî yamandır”²⁹³*

3.10. EKZARK MESELESİ

Diyojen'in sivri dilinden nasibini alan konulardan biri de İstanbul'un birçok mezhebe ve dine ayrılan yapısıdır. “Zirâ İstanbul'da din ve mezhep şirket vapurlarından, tramvay arabalarından bile çok” ifadesiyle İstanbuldaki etnik yapının çeşitliliğini vurgulamak istemiştir. İstanbul'da Rum, Bulgar, Ermeni Protestan, Katolik, Rum Katoliği, Ermeni Katoliği bulunduğunu, Ermeni Katoliği'nin de Hasunist ve Anti Hasunist olmak üzere iki türü olduğunu belirtmiştir. Farklı mezheplere sahip olan bu etnik grupları birbirinden ayırt etmede, kullandıkları kalpakların şeklinin önemli bir ölçüt olduğunu ileri sürmektedir.²⁹⁴

İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından verilen imtiyazlarla millet sistemi içindeki Patrikhane'nin konumu artmış ve böylece devlet içinde devlet özelliğini göstermeye başlamıştır.²⁹⁵ 1774'te Rusya ile yapılan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya Osmanlı ülkesinde yaşayan Hıristiyanlar'ın koruyucusu sıfatını kazanmıştır. Elde ettiği bu sıfatla Rusya Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmış ve isyanları desteklemiştir. Rusya'nın sahip olduğu imtiyazların benzerini 1856'da imzalanan Paris Antlaşması ile Avusturya, Fransa, İngiltere, Prusya gibi diğer Batılı devletler de elde ederek Osmanlı ülkesindeki Hıristiyanlar'ın koruyucusu sıfatıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun iç işlerine müdahale etmişlerdir. 13 Temmuz 1878 Berlin Antlaşması da Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Hıristiyanlara yeni imtiyazlar tanımıştır. Böylelikle Osmanlı himayesinde yaşayan Hıristiyanlar, İmparatorluğun

²⁹³ Diyojen, 26 Eylül 1288 Salı, No:144, s.3.

²⁹⁴ Diyojen, 28 Teşrin-i Evvel 1288 Cumartesi, No:156, s.1.

²⁹⁵ Sibel Özel, *Fener-Rum Patrikhanesi ve Ruhban Okulu*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2008, s.57.

dağılma sürecine girmesiyle birlikte yabancı devletlerin himayesinde korunan kurum haline gelmişlerdir.²⁹⁶

Lozan Konferansında Türk heyeti Fener-Rum Patrikhanesi'nin Türkiye dışına çıkarılmasını talep etmiş fakat Hıristiyan ittifakıyla karşılaşması sonucunda bu isteğini gerçekleştirememiştir. Patrikhane'nin siyasi meseleler dışında tutularak salt dini bir kurum olarak İstanbul'da kalması kararlaştırılmıştır.²⁹⁷ Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulmasıyla birlikte Patriğin Osmanlı devlet yapısından kaynaklanan ayrıcalıkları ve yetkileri ortadan kalkmıştır.²⁹⁸ Lozan müzakerelerinde yetkisi sadece dini bir kurum olarak sınırlandırılan Fener-Rum Patrikhanesi soğuk savaş sonrası dönemde siyasi bir rol üstlenmiş ve ekümeniklik (evrensel) iddiasını güçlendirmiştir.²⁹⁹

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra tüm Ortodoksları aynı kiliseye bağlayarak başına Gennadios Skholarios II'yi getirdi. İmparatorluğun zayıflamasıyla birlikte Rusya, İngiltere ve Fransa tarafından desteklenen ayaklanmalarla ayrı kiliseler meydana getiren Ortodoks topluluklar, millî devletler kurdular. Babiâli milli bir Bulgar kilisesinin panislavizm akımını engelleyeceğine inanarak izin verdi. 1856 Hatt-ı Hümayunu ile hazırlanan kilise tüzüğünde cemaat kiliselerinin kurulmasına neden olacak maddelerin bulunmasından dolayı Sinod Meclisi bu maddelerin uygulanmasına izin vermedi. 1860'ta bir Bulgar heyeti bundan sonra Rum patriğini dinî lider olarak kabul etmeyeceklerini belirtti. Babiâli Rum patrikliğinin parçalanması için Bulgarlar'ın isteklerini yerine getirdi ve Ali Paşa 1870'de eksarkhanenin kuruluşunu kabul etti. Eksark, Milli Bulgar kilisesinin manevi başkanı olarak kabul edildi.³⁰⁰ Bulgar bağımsız kilisesinin ortaya çıkması Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanmasında önemli bir etken oldu. 1945'te İstanbul patriklği tarafından tanınan Bulgaristan eksarhlığı, 1953'te patriklik unvanını aldı ve bu unvan 1961'de İstanbul tarafından kabul edildi.³⁰¹

Rum Ortodoks Kilisesi'nin ideolojik ve siyasi önderliğinin yok olmasında, bağımsız ulusal kiliselerin ortaya çıkması, laik eğitim ve Rumca basın organları etkili

²⁹⁶ a.e., s.58-59.

²⁹⁷ a.e., s.79-81-84.

²⁹⁸ a.e., s.87.

²⁹⁹ a.e., s.100.

³⁰⁰ bk., "Eksarkhane", *Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*, Meydan Yay., İstanbul 1990, C. 4, s.132.

³⁰¹ bk., "Eksarhhane", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Gelişim Yay., İstanbul 1986, C. 6, s.3583.

olmuştur.³⁰² Rusya, Bulgarlar'ın Katolik mezhebini tercih etmelerinin nedeninin Bulgarlar'ın bağımsızlık arzusundan kaynaklandığını, Katolikliği millî amaçlarını elde etmek için bir araç olarak kullandıklarını düşünmektedir.³⁰³

Diyojen, Bulgarlar ve Rumlar arasındaki mezhep kavgalarını mizahi bir üslupla ele almış ve bu durum karşısında memnuniyetini açıkça ortaya koymuştur. Diyojen'in bu tavrını Bulgarlar'ın Rumlar'dan ayrılmalarından sonra Rum patriği tarafından Babıâli'ye kendi mezheplerine uygun bir kalpak giymeleri lüzumunu alaya almasında görmekteyiz.³⁰⁴

3.11. BATILILAŞMA EKSENİNDE SOSYAL HAYAT VE KADIN KONUSU

Kadın erkek kıyafetlerinin değişimi birçok mizah dergi ve gazetelerinde eleştiri konusu olmuştur. Kadınların giydiği uzun kuyruklu, bol elbiseler karikatürlerde sıkça işlenen konular arasındadır. Toplumda meydana gelen bu değişiklikler, beraberinde eski-yeni çatışmasını da getirmiştir. Bu çatışma Hayal gazetesinin 175. sayısında geleneksel kıyafetler giyinmiş bir kadınla modern kıyafetler içerisindeki bir kadının konuşmalarında açıkça görülmektedir. Söz konusu karikatürde, geleneği devam ettiren kadın için karşısındaki kadının kıyafeti acayıptir ve böyle bir kıyafet giymiş olduğu için utanmalıdır. Modern kıyafeti taşıyan kadın için ise “*bu asr-ı terakkide*” asıl utanılması gereken kıyafet, karşısındaki kadının giymiş olduğu eski kıyafetlerdir.³⁰⁵

Erkeklerin alafranga tarzda giyinmeleri ve bunu medenileşmekle bir tutmaları da eleştirilen konular arasındadır. Hayal gazetesinin 129. sayısında Karagöz ile Hacivat karikatüründe Karagöz'ün smokinli kıyafeti karşısında şaşırın Hacivat'a verdiği cevap bu durumu açıklayıcı niteliktedir; “*Zaman sana uymazsa uy zamana sen.*”³⁰⁶

Karikatürlerde resmedilen kadınlar, bir yandan peçe takarken, diğer taraftan boyunlarını ve göğüslerini gösteren, üst tarafı dar, alt tarafı bol elbiseler giymişlerdir. Batılı yaşam tarzının taklit edilmesi dolayısıyla yozlaşan aile yapısı ve ahlâk anlayışı eleştiri konusu olmaktadır.

³⁰² Ortaylı, “*Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal ve Değişim Makaleler I*”, s.290.

³⁰³ Engelhardt, *Tanzimat ve Türkiye*, s.177.

³⁰⁴ Diyojen, 28 Teşrin-i Evvel 1288 Cumartesi, No:156, s.1.

³⁰⁵ Çeviker, s.213.

³⁰⁶ a.e., s.214.

İstanbul'un Avrupa şehirlerini örnek alarak modernleşmeye başlaması; Galata Köprüsü'nün inşası, Boğaziçi'nde gemi ulaşımının yapılmaya başlanması, yolların genişletilmesi, Pera'da atlı tramvayların yolcu taşımaya başlamaları, gaz ile aydınlanmanın başlaması, şehir içinde tiyatro ve kafelerin ortaya çıkması, içilebilir su miktarının Terkos Gölü suyuyla artırılması gibi faaliyetler sonucunda aşamalı olarak gerçekleşir. Bu faaliyetler özellikle İstanbul'un Pera ve Galata semtlerinde yoğunlaşmaktadır.³⁰⁷

İstanbul'da gerçekleştirilen modern faaliyetler mizahçıların anlayışında bir tutarsızlık göstermektedir. İstanbul'da uygulamaya geçen modern taşıtlarla alay edilir. Özellikle bu taşıtların yavaşlığı karikatürlerde bol malzeme olarak kullanılır. Atların tramvayları geçmesi, kayıkların buharlı gemileri geride bırakması ile alay edilir. Ancak bütün bu eleştirilerin odak noktası bu tür faaliyetlerin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki işleme şeklidir.³⁰⁸ Dolayısıyla bu faaliyetleri yürüten idarelerin aksaklıkları hiciv ve alay konusu olmuştur.

Diyojen terakkiye karşı değildir. İlimden, fenden, medeniyetten yararlanmamız gerektiğini ancak bunların Osmanlı toplumuna uyan taraflarının alınmasını ister. Batılılaşmanın salt bir taklitten ibaret olmasını eleştirir. Teodor Kasap'ın Avrupa tiyatrosunu savunan Güllü Agop'a karşı Osmanlı tiyatrosunu savunması bu bağlamda değerlendirilebilir.³⁰⁹ Dolayısıyla Avrupa medeniyetine karşı Osmanlı milliyetçiliğinin ortaya çıkışından söz edilebilir.³¹⁰

Diyojen 162 numaralı nüshasında kadın erkek eşitliğinin gündeme geldiği sıralarda, İbret gazetesinin bu eşitliğin Ramazan akşamları tramvay içinde hat safhaya ulaştığını belirtmesini ele alır. Bu durumun kendisine de haber verildiğini ancak böyle bir eşitliğin terakki fikrine uygun geldiğini düşündüğünden olaya itiraz etmediğini söyler. Şu ana kadar erkekler kadınları rahatsız ederken şimdi kadınlar da erkekleri rahatsız ederek kendi üzerlerine düşen görevi yaptıklarını, terakkinin ileri gitme demek olduğu göz önüne alındığında değil diz dize, kucak kucağa bile oturabileceklerini ifade

³⁰⁷ Georgeon, *Şehrin Aynası: Osmanlı Mizah Basını*, s.27-28.

³⁰⁸ a.e., s.28.

³⁰⁹ Teodor Kasap ile Güllü Agop arasındaki tiyatro tartışması hakkında daha detaylı bilgi için bk., "*Osmanlı Tiyatrosu Meselesi*"

³¹⁰ Georgeon, *Şehrin Aynası: Osmanlı Mizah Basını*, s.28.

eder. Onlara bu fırsat verildiği takdirde bu durumdan yararlanmalarının doğal olduğu görüşünü dile getirir.³¹¹

Diyojen'in 179 numaralı nüshasında bir okuyucu tarafından gönderilen mektupta Diyojen'in daha önceki nüshalarında yayımlanan “*İki Taraftan Nedâmet*” başlıklı yazısı hakkında kadın-erkek arasındaki evlilikten önce görülen muhabbet hakkında ciddi cevap vermesi istenmektedir. Hıristiyanlarda kız ile erkeğin evlenmeden önce birbirini görmesi ve tanınmasının evliliğe yardım ettiği ve ayrıca şeriata aykırı olmadığı ifade edilmektedir. Diyojen konuyla ilgili olarak Frenkler'in evlenme tarzıyla bizim evlenme tarzımızın asla aynı olmadığını, onların birbirlerini tanımaktan öteye gittiklerini ancak bizde bu durumun ayıp ve yasak olduğunu izah eder. Bu durumun Avrupa âdet ve ahlâkına uygun olduğu için bir kız ile bir erkeğin birbirini sevip, istedikleri gibi ölçüp biçmelerinin bir sakıncası olmadığını, bizde ise var olan muhabbetin evlilikten sonra ortaya çıkacağı şeklinde bir görüş ortaya koyar. Evliliği sadece şehvet duygusundan ibaret görmeyip, kendisi için bir yoldaş olarak gören, aşk ve muhabbeti sonraya bırakan bir kişinin evliliğinde pişmanlık olmayacağını ifade eder.³¹²

Bu konuyla ilgili olarak 181 numarada yer alan okuyucu mektubunda Bosna ve Hersek'te yaşayan genç kızların akşamüzeri açık alanlarda toplanarak evlenmek isteyen beylerin bu genç kızları görüp beğenmesi, birbirleriyle söyleşip evlenmeleri ve bir ömür güzel bir şekilde geçinip gittikleri belirtilmiştir. Yine İstanbul'da bir fahişe ile görüşen birinin tövbe edip söz vererek onunla bir ömür geçinenlerin de olduğunu ifade eder. İstanbul'da kadınların sokaklarda ince yaşmak ve feraceler içinde süslenip dikkat çekecek bir tarzda kendilerini göstermelerini ve bu kadınlarla evlenenlerin onları aslında yeterince tanımadıklarını, bu kadınların gerçekte başka türlü ahlâk ve kişilik özellikleri gösterdiğini söyleyerek Diyojen'in kadın-erkek ilişkileri üzerine söylediği sözleri eleştirir.³¹³

Diyojen 155. sayıda İzmir'de Rumca olarak yayınlanmakta olan İzmir adlı gazetenin kendisinin neden İzmir'e gelmediğine dair bir yazı kaleme almış, İstanbul gibi gelişmiş bir memleketi bırakıp da ona oranla kulübe kalan İzmir'i beğenmediği için mi gelmek istemediği şeklinde bir soru yöneltmiştir. Diyojen bu konuyla ilgili olarak

³¹¹ Diyojen, 11 Teşrin-i Sâni 1288 Cumartesi, No:162, s.4.

³¹² Diyojen, 21 Kânûn-i Evvel 1288 Perşembe, No:179, s.3.

³¹³ Diyojen, 25 Kânûn-i Evvel 1288 Salı, No:181, s.3.

medeniyetin bütün dünyaya yayıldığı halde İzmir halkının bundan yararlanamadığını ifade eder. İstanbul'un medeniyette ne kadar ileri gittiğini, İstanbul hanımlarının kendilerini daha güzel göstermek için ince yaşmaklar takmalarıyla ispata çalışır. Buna karşın İzmir hanımları kendilerini göstermemek için örtünür. İstanbul halkının medenileşmesine diğer bir örnek de su'dur. İzmir çeşmelerinin yaş olmasına karşın İstanbul çeşmeleri kupkurudur. İzmirli suyu kuyulardan çekip içer, İstanbul halkı ise havadan yağmasından medet umar. İzmir'de su bedavadır, İstanbul'da okkası kırk paradır. Diyojen böyle bir memleketi bırakıp da “medeniyetten yoksun” İzmir'e gelmeyi mantıklı bulmaz.³¹⁴

Alaturka-alafranga saat farkı, sosyal hayatı etkileyen bir unsur olarak ele alınmıştır. Diyojen, 127 numarada Rusya saati ile Türk saati arasındaki üç dakikalık farktan dolayı iki kişiden birinin sözleştikleri saatten biraz geç gelmesi nedeniyle çıkan kavganın sorumlusu olarak Rasadhane-i Amire Direktörü Mösyö Kombari'yi gösterir.³¹⁵

Diyojen'in 176 numaralı nüshasında yer olan okuyucu mektubunda bir hanım Frenk kadınları gibi Osmanlı kadınlarının da medenileşmesini istediğini, kendileri gibi âciz kadınların aşağılanmaktan kurtulup insanca muamele görme arzusunda olduğunu belirten bir yazı kaleme alır. Ancak geçen gün Üsküdar'dan Fındıklı'ya geçmek için bindiği Şirket-i Hayriyye vapurlarından birinde gördüğü muamele karşısında bu arzusunun gerçekleşmeyeceğine ilişkin üzüntü duymaktadır. Çünkü bindiği vapurda kadınların oturabileceği kamara olmaması diğer kamaraların ise erkeklere ayrılmış olması dolayısıyla ayakta kalmalarından şikâyet etmekte ve medeniyetin simgesi olarak görülen Şirket-i Hayriyye vapurunda kadınlar için oturacak yer olmamasını kınamaktadır. Diyojen bu mektuba cevap olarak, kadının Avrupalı olma emelinin yanlış olduğunu, Frenk olmayı değil adam olmayı seçmenin daha doğru olduğunu ifade eder. Şimdi kaba saba olarak görülen Türkler'in, vakti zamanında kadınların da medeni hukuktan yararlandığını, seyir yerlerinde kadınlara özel yerler ayırdıklarını, şimdi ise kadınları Jardin Municipal gibi alafranga seyir yerlerine almadıklarını örnek gösterir. Frenkleşmiş olan beylerin de aile kavramının önemini anlayamamalarını bu yüzden de

³¹⁴ Diyojen, 26 Teşrin-i Evvel 1288 Perşembe, No:155, s.3-4.

³¹⁵ Diyojen, 29 Temmuz 1288 Cumartesi, No:127, s.1.

Avrupa medeniyeti fikrinin yabancı kadınları Osmanlı hanımlarına tercih ettirdiğini eleştirir.³¹⁶

Diyojen 177. sayıda İstanbul gazetelerinin Beyoğlu'nda açılan kadın kulüplerine itiraz etmelerini ele alır. İstanbul gazeteleri, Beyoğlu'nda Altıncı Dâire'nin izniyle birtakım fena kadınların namuslu aileler arasında ikamet etmelerine ve bazı kız mekteplerinin erkek kulüpleri civarında açılmasına itiraz eder. Diyojen bu konuyla ilgili olarak ilerleme çağında medeniyetin bu gibi kadınları dağ başında oturtmayacağına, medeniyetin bu gibi şeyler etrafında teşekkül etmesinin şaşılacak bir durum olmadığına vurgu yapar. Memleketimize medeniyet getirmekle vazifeli olan Altıncı Dâire'nin bu gibi yerlerden vergi aldığı için bu duruma müsamaha gösterdiğini mizahi bir üslupla dile getirir.³¹⁷

Basiretçi Ali Efendi'nin *Şehir Mektupları*'nda Beyazıt gezintileri ile ilgili izlenimler aktarılırken, buranın kadınların eğlence yeri olduğu, *etraflarında salyasını akıtıp gezen medeniyet bozması beylerle, tas kebabı zamparalarının* bulunması eleştirilir. Taklit ettikleri Frenkler'in onlar gibi edepsizlikte bulunmadıkları, kendi âlemlerinde yaşadıkları, bu tür kendini bilmez gençlerin kendilerini âleme karşı rezil ettikleri ifade edilmektedir.³¹⁸ “*Medeniyetin manası “rezalet” demek ise biz o medeniyeti istemeyiz*” ifadesiyle herkesin edep sınırları içinde gezip eğlenmesi gerektiği belirtilmektedir.³¹⁹

Cemil Meriç, bizim medeniyetimizin Avrupa medeniyetinden başka türlü olduğunu, düşman bir medeniyet olarak tanımladığı Avrupa medeniyetini kabul etmenin kendi tarihini inkâr ve köle gibi yaşamayı kabul etmekten hiçbir farkı olmadığını ifade eder.³²⁰ Ona göre zorunlu Avrupalılaşmamız, *bir teslimiyet değil, bir temessül olmalıydı.*³²¹

Nitekim tüm bu değerlendirmeler taklitten öteye gidemeyen sözde batılılaşma için yerinde değerlendirmelerdir. Bunun yansımaları toplumun neredeyse tüm kademelerinde görülmekle birlikte kadın konusu üzerinden taklitçiliği izlemek

³¹⁶ Diyojen, 14 Kânûn-i Evvel 1288 Perşembe, No:176, s.3-4.

³¹⁷ Diyojen, 16 Kânûn-i Evvel 1288 Cumartesi, No:177, s.2.

³¹⁸ Basiretçi Ali Efendi, *Bir Zamanlar İstanbul Şehir Mektupları*, s.33.

³¹⁹ a.e., s.39.

³²⁰ Cemil Meriç, Mahmut Ali Meriç (Haz.), *Bu Ülke*, İletişim Yay., İstanbul 1985, s.97.

³²¹ a.e., s.121.

mümkündür. Özellikle kadın kıyafetlerinin eleştirisini dönemin birçok gazete ve dergilerindeki karikatürlerden görmekteyiz. Tanzimattan itibaren hayatımıza girmeye başlayan batılılaşma, civilisation gibi kavramlar, teknik üstünlüğü elinde tutan Avrupa karşısında mecburiydi. Ancak bu kavramı geçmişin inkârı üzerine temellendirmek sonuçta toplumla ve halkla bütünleşemeyen, içi boş bir batılılaşma kavramı ortaya çıkarmıştır.

3.12. ŞİRKET-İ HAYRİYYE VE HALİÇ VAPURLARI

Üsküdar ve Boğaziçi'nde vapurla yolcu taşımacılığı imtiyazı 1851 yılında çıkan bir fermanla yirmi beş yıllık süreyle, Osmanlı Devleti'nde ilk yerli anonim şirket olan Şirket-i Hayriyye'ye verilmişti. Sultan Abdülmecid, annesi Bezmiâlem Valide Sultan, Mustafa Reşid Paşa ile devrin önde gelen bürokrat, asker, tüccar ve bankerleri şirketin hissedarları arasında bulunmaktaydı.³²²

Şirket-i Hayriyye'nin imtiyaz sahası dışında bırakılan Haliç bölgesinin imtiyazı, Yusuf Ağa adında bir girişimciye, 2 Eylül 1856 tarihinden itibaren yirmi yıllık bir süreyle verildi. Daha sonraki süreçte imtiyaz Tophane Müşiri Rodoslu Ahmet Fethi Paşa'ya devredildi, onun ölümüyle birlikte oğlu Mahmut Celâleddin Paşa'ya geçti.³²³

Mahmut Celâleddin Paşa'ya geçen imtiyaz süresinin sona ermesinden sonra bu süre on yıl daha uzatıldı. 13 Şubat 1880 tarihinde Mahmut Celâleddin Paşa vapurların işletilmesini 5.000 lira karşılığında altı seneliğine Osmanlı uyruklu Panayotaki Korci'ye devretti.³²⁴ Mahmut Celâleddin Paşa'nın, Sultan Abdülaziz'in şüpheli ölümü olayına adının karışması nedeniyle Taife sürülmesinden sonra kendisine geçen imtiyaz karısı Cemile Sultan'a devredildi.³²⁵ Cemile Sultan imtiyazında işletilmeye başlanan Haliç vapurları John Efendi'nin idaresindeki Bahriye Nezareti'nin denetimine verildi.³²⁶

1891'de sona eren imtiyaz süresinin uzatılmaksızın vapurların işletilmesinin II. Meşrutiyet'in ilanı ile ortaya çıkması üzerine hükümet, imtiyazı ihaleye çıkartır. İhale

³²² Ali Akyıldız, *Haliç'te Seyrüsefer Haliç Vapurları Şirketi ve Faaliyetleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2007, s.21.

³²³ a.e., s.21-22.

³²⁴ a.e., s.27.

³²⁵ a.e., s.29.

³²⁶ a.e., s.32.

sonucunda Cemile Sultan yeniden imtiyaz sahibi olur.³²⁷ Bu imtiyaza bağılı olarak kurulan Haliç Vapurları Şirketi'nin hisse senetleri sadece Osmanlı uyruklulara özgü iken 1913'te yapılan içtüzük değişikliğiyle şirket yabancı sermayeye açık hale getirildi. Özellikle daha sonraki süreçte şirket yönetiminde İtalyanlar'ın etkin bir konumda oldukları görülmektedir.³²⁸

Haliç vapurlarının faaliyetleri yolcuların şikâyetlerine maruz kalmış ve bu durum mizah gazetelerine de yansımıştır. Vapur binış ve inişlerinde meydana gelen kazalar hiciv konusu olmuştu. Hareket halindeki vapura binmeye çalışan yolcuların denize düşmeleri, vapur kıyıya yanaştığında ise gerekli güvenlik tedbirleri alınmadan yolcuların inmelerine müsaade edilmesi kazalara neden olmuş ve bu durum mizah gazetelerinde alay konusu olmuştu. Bunlar haricinde vapur seferlerinin düzensizliği, vapurlara gereğinden fazla yolcu alınması, piyasada tedavül eden kâğıt paranın (kaime) sürekli değişen fiyatı yüzünden yolcularla vapur görevlileri arasında yaşanan tartışmalar, vapur ve iskelelerin yeterince aydınlatılmaması, yolcuların çevreyi kirletmeleri sonucu ortaya çıkan görüntü kirliliği ve pis kokular da sorun teşkil etmekteydi.³²⁹ Vapur görevlilerinin keyfi idaresi, bilet fiyatlarının yüksek olması gergin olan halkı büsbütün çileden çıkarmıştı.

Vapurların insanlara faydalı olması gerekirken, kayıkları çiğneyerek ölümlere yol açması kendi içinde bir paradoksa işaret eder.³³⁰ Bu durum Diyojen gazetesinde de sıklıkla ele alınmaktadır. Diyojen medeniyet sembolü olarak gösterilen tramvay ve omnibüsleri insanların ölümüne sebep olan bir katil olarak görür. Tramvay ve omnibüsler kol, bacak kırarak veya insanları öldürerek ilerlemektedirler!

Vapurların faaliyete geçmeleri kayıkçılığı geçim kaynağı olarak gören kişilerin vapurları taşlamalarına, halatlarını kesmelerine, iskelelere yaklaştırmamak için kayıklarla önlerine çıkmalarına neden olmuştur.³³¹ Bazı durumlarda kayıkçıların vapurları gördüğü halde kaçmayıp tedbirsiz davranmaları kazalara davetiye çıkarmaktadır.³³²

³²⁷ a.e., s.47-49.

³²⁸ a.e., s.60.

³²⁹ a.e., s.24-25-26.

³³⁰ a.e., s.67.

³³¹ a.e., s.21.

³³² a.e., s.67.

Vapur ve iskelelerin köhneliği, içlerinin ve camlarının kırık dökük olması, seferlerinin azlığı ve vapurların yavaşlığı mizah dergi ve gazetelerine ironik bir ifadeyle yansımıştır.³³³ Konuyla ilgili olarak Diyojen'in 160 numaralı nüshasında Şirket-i Hayriyye vapurlarının sıradan bir kayığı bile geçemeyecek kadar yavaş olmasıyla alay edilmektedir. Vapurda görevli tayfa ile kayıkçı arasında geçen diyalog bu ironiyi açıkça göstermektedir:

“ON ÜÇ NUMARALI VAPUR

Baş Taraftaki Tayfa– (Boru ile) Kayıkçı! Hey! Bir çifte.

Kayıkçı– Ne telâş ediyorsun, yetiş de çiğne.”³³⁴

Diyalogda geçen “yetiş de çiğne” ifadesiyle vapurun yavaşlığına vurgu yapılmıştır. Aşağıdaki muhavere de benzer durumu konu edinmektedir:

“ÜSKÜDAR'IN ON ÜÇ NUMARALI VAPURUNDA BİR MÜBÂHASE

Bir Sûhte– Yahu yine aferin be on üç numaralı vapur yirmi dakîkada geldi.

Bir Zâbit– Yirmi dakîkada geldi ama siz saate Fındıklı önünde bakmış idiniz. Yirmi dakîkada Fındıklı'dan buraya geldi.

Sûhte– Yok a canım, köprüden.

Zâbit– Hayır Hoca Efendi hayır Fındıklı'dan.

Kaptan– Nasıl Fındıklı'dan köprüden buraya yirmi dakîkada geldik.

Bir Bektaşî– Artık afv edersiniz erenler köprüden buraya yirmi dakîkada değme bir ateş kayığı bile gelemez.”³³⁵

Kayıkçıların Üsküdar'a yirmi paraya yolcu getirmelerine karşılık, Şirket-i Hayriyye vapurlarının otuz paraya getirmeleri Diyojen tarafından fiyatların yüksek olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir.³³⁶

Şirket ve kumpanyaların faaliyetlerinin istikrarsızlığı ile ilgili Diyojen, 134. sayıda “Bir Çocuk Tarafından Gelen Varakadır” isimli bir okuyucu mektubu neşr ederek şirket ve kumpanyaların yaptığı işleri eleştirir:

³³³ a.e., s.128.

³³⁴ Diyojen, 7 Teşrin-i Sâni 1288 Salı, No:160, s.4.

³³⁵ a.e., s.4.

³³⁶ Diyojen, 21 Teşrin-i Evvel 1288 Cumartesi, No:153, s.1.

(Bir Çocuk Tarafından Gelen Varakadır)

Canım Diyojen sen çok yaşamışsın çok görmüş hükemâ-yı be-nâmdan olduğunu bey babamdan işittim onun için âtide beyân edeceğim. Müşkilimi hal etmek üzere size mürâcaat ediyorum. Bendeniz henüz sekiz buçuk yaşımdayım. Adalara Kartala işleyen Azîziye İdâre-i Mahsûsası vapurlarına biner isem para almıyorlar. Şirket-i Hayriye'ye süvâr olursam yarım nevl alıyorlar. Şimendiferle tramvaya râkib olduğumda tam nevl istiyorlar. Acabâ ada vapurlarında adamdan ma'dûd değil miyim. Şirket-i Hayriyye'de yarım adam mıyım ayağım karaya basınca büyük adam mı oluyorum. Ve'l-hâsıl ikisi berrî ikisi bahrî dört nev' şirketlerin birbirine uymaz şu hâlleri nedir. Çocukluğum cihetiyle ayıp değil ya aklım bir türlü ermedi.³³⁷

Basiretçi Ali Efendi'nin *Şehir Mektupları*'nda Şirket-i Hayriyye'nin sabah saat birde Yenimahalle'den kalkan vapurlarının, yol üzerindeki iskelelerden Müslüman aileleri almadığı ancak büyük ailelere mensup olan kişileri vapura kabul etmesi eleştiri konusu olmaktadır. Şirketin insanlar arasında ayırım gözetmeksizin herkese eşit muamelede bulunmasının vazifesi olduğu hatırlatılmakta ve bu tarz durumların görev kurallarına uymadığı ifade edilmektedir. Ayrıca akşamları yolcuların nakil işlemleri için Harem İskelesi'ne gelen vapurun yeterli olmadığı, pek çok insanın bu durum karşısında kayıklarla tehlikeli bir şekilde gitmeleri gibi durumlara idarenin dikkatini çekmektedir.³³⁸

3.13. DEMİRYOLLARI

Tanzimat döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda bayındırlık hareketlerine hız verilmiş başta padişah Sultan Abdülmecit ve sadrazam Mustafa Reşid Paşa olmak üzere demiryolları inşası için teşebbüslerde bulunulmuştu. Sultan Abdülmecid'in çalışma odasında Liverpool-Manchester arası ilk trenin resimlerinin olması Sultan'ın demiryollarına olan ilgisini göstermektedir. Sultan Abdülmecid kendi ülkesinde de bu tür trenlerin olmasını arzu ediyordu ancak mali sıkıntılardan dolayı yabancı şirketlerin demiryolu imtiyazını kabul etmek zorunda kalmıştı. Kırım Savaşı, Islahat Fermanı ve Paris Antlaşması ile yabancı şirketler İmparatorluktan demiryolu imtiyazı

³³⁷ Diyojen, 23 Ağustos 1288 Çarşamba, No:134, s.3-4.

³³⁸ Basiretçi Ali Efendi, *Bir Zamanlar İstanbul Şehir Mektupları*, s.136.

kazanmışlardır.³³⁹ İngiliz vatandaşı Mösyö J. T. Barkley'e doksan dokuz sene süreyle verilen imtiyaz sonucunda Dobruca'da faaliyet gösteren Karadeniz-Tuna Kumpanyası, Tanzimat dönemi Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk demiryolu inşasını ortaya çıkarmıştır.³⁴⁰ Bu demiryolunu 1861 senesinde imtiyazı bir İngiliz grubuna verilen ve 1868 yılında işletmeye açılan 224 km'lik Varna-Ruşçuk hattı takip etmiştir.³⁴¹

Hükümete imtiyaz almak için sunulan demiryolu projelerinden biri olan Rumeli Demiryolları Projesi'nin yapım imtiyazı 1868 yılında Van der Elst Kardeşler ve ortaklarına verildi. Proje belirtilen sürede faaliyete geçemeyince 12 Nisan 1869 tarihinde imtiyazları fesh edilerek birkaç gün sonra Avusturyalı mühendis Baron Hirsch'e verildi. Baron Hirsch'e verilen imtiyaz devleti büyük bir mali sıkıntı içine düşürdü. Bu olay yabancı sermayenin Osmanlı İmparatorluğu sınırlarına girmesine olan muhalefeti daha da arttırdı. Bu durum üzerine imparatorluk sınırları içerisinde yabancı sermayeli şirketler yerine devlet desteği ile demiryolu projelerinin yapımı gündeme geldi. Neticede Bâb-ı Âli, bu öneri doğrultusunda 1871 yılından itibaren biri Haydarpaşa-İzmit, diğeri Mudanya-Bursa demiryolu olmak üzere iki adet demiryolunun inşasına girişmiştir. Mudanya-Bursa demiryolu çeşitli sebeplerden ötürü yarım kalmasına rağmen Haydarpaşa-İzmit demiryolu bizzat devlet tarafından yapılan ilk demiryolu olmuştur.³⁴²

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1875'te zirveye ulaşan malî kriz nedeniyle devlet teşebbüsüyle gerçekleştirilen Haydarpaşa-İzmit demiryolunun bütün haklarını da kapsayan 99 yıllık Anadolu Demiryolları imtiyazı 1888 yılında Prusyalı Alfred von Kaulla'nın başında bulunduğu bir konsorsiyuma bırakılmıştır. Dolayısıyla milli bir

³³⁹ Mihail P. Guboğlu, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Karadeniz-Tuna Kanalı Projeleri (1836-1876) ve Boğazköy-Köstence Arasında İlk Demiryolu İnşası (1855-1860)”, Ekmeleddin İhsanoğlu-Mustafa Kaçar (Haz.), *Çağın Yakalayan Osmanlı! Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, (ss. 217-247), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 1995.

³⁴⁰ a.e., s.239.

³⁴¹ Ekmeleddin İhsanoğlu, “Osmanlı İmparatorluğu'nun Teknoloji Çağını Yakalama Gayretleri”, Ekmeleddin İhsanoğlu-Mustafa Kaçar (Haz.), *Çağın Yakalayan Osmanlı! Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, (ss. VII-XVI), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 1995.

³⁴² Cemil Öztürk, “Tanzimat Devrinde Bir Devletçilik Teşebbüsü: Haydarpaşa-İzmit Demiryolu”, Ekmeleddin İhsanoğlu-Mustafa Kaçar (Haz.), *Çağın Yakalayan Osmanlı! Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, (ss. 271-287), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 1995.

demiryolu yapma ve işletme noktasındaki devlet teşebbüsü yabancı sermaye karşısında yeterli gücü bulamamıştır.³⁴³

Avrupa devletlerinin sömürgeci politikalarına dayanak oluşturan imtiyazlar elde etme isteği, Hicaz Bölgesi istisna olmak üzere, Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok topraklarında baş göstermişti. Hicaz bölgesi Bâb-ı Âli'nin herhangi bir devletle çatışmaya girmediği, girişimde bulunabileceği bir yer olma özelliğini korumaya devam ediyordu.³⁴⁴ II. Abdülhamid'in Panislamizm politikasını gündeme getirmek amacıyla desteklediği Şam-Mekke arasında gerçekleştirilecek olan Hicaz demiryoluna, Sultan Abdülhamid'in övgüsüne atfen Hamidiye Hicaz Demiryolu ismi verilmiştir.³⁴⁵

Hicaz demiryolu yerli kadro ve kaynak kullanılması münasebetiyle Osmanlı Devleti için önem arz etmektedir. Avrupalılar'ın malî kriz sebebiyle gerçekleştirilmesine mümkün gözüyle bakmadıkları Hicaz Demiryolu Projesi, Müslüman ülkelerden, bürokrasiden, memurlardan, halktan alınan bağışlarla 1900-1908 yılları arasında tamamlanmıştır. Proje için ilk bağışı Sultan bir aylığını vererek yapmış, ardından hükümet ve mabeyin üyeleri de birer aylıklarını vererek destek olmuşlardır.³⁴⁶ Bu projeye II. Abdülhamid hem Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan halka hem de Avrupa devletlerine ıslahat yanlısı bir tutum sergilediğini göstermektedir.³⁴⁷

Diyojen 138. sayısında Avusturyalı mühendis Baron Hirsch'in, Napolyon'un akrabalarından İspanya'da mutasarrıf olan bir zâtın satışa çıkardığı mallarına zam ile talip olması üzerine, İngiliz gazetelerinden birisinin böyle imparatorluğa layık malları Baron Hirsch'in Türkistân demiryollarından kazandığı serveti gerekçe göstererek almasının çok görülmemesi gerektiğini, Türk milletinin fedakârlığını göstererek cevap verir. “*Biz Türküz*” ifadesiyle, Türkler'in hizmetlerinde bulunanları memnun etmek için her türlü fedakârlığı yapacaklarını belirterek, Baron Hirsch'in Türkistân demiryollarından vurgunculukla kazandığı serveti eleştirir:

³⁴³ a.e., s.287.

³⁴⁴ Orhan Koloğlu, “Hicaz Demiryolu (1900-1908) Amacı, Finansmanı, Sonucu”, Ekmeleddin İhsanoğlu-Mustafa Kaçar (Haz.), *Çağını Yakalayan Osmanlı! Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, (ss. 289-334), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 1995.

³⁴⁵ a.e., “Hicaz Demiryolu (1900-1908) Amacı, Finansmanı, Sonucu”, s.295.

³⁴⁶ a.e., “Hicaz Demiryolu (1900-1908) Amacı, Finansmanı, Sonucu”, s.309.

³⁴⁷ a.e., “Hicaz Demiryolu (1900-1908) Amacı, Finansmanı, Sonucu”, s.315.

“Bizim Baron Hirsch'in Türkistân'da kazandığı serveti acabâ bu İngiliz dostumuz niçin çok görüyor? Yoksa bir İngiliz gibi bizim de hizmetimizde bulunanları sefâlete uğratmamızı mı istiyor? Biz Türküz ihsân ve atıyyeye me'lûfuz hizmetimizde bulunanları ihyâ etmek için elimizde meskûkât-ı mütedâvile bulunmasa bile çoluğumuzun çocuğumuzun üstünde başında bulunan Mahmûdiye altınlarını söker veririz.”³⁴⁸

Şimendiferi Kara Vapuru olarak adlandıran Diyojen, 135 numarada trenlerin hareket saatinin alafrangalığını eleştirenlere Kara Vapuru'nun alaturka hareket edecek olsa bizim öküz arabalarına döneceğini alaycı bir üslupla belirtir. Sokakta bizim yürüyüşümüzle Frenkler'in yürüyüşünün bir olmadığını, süratli yürüyüşün alafrangaya özgü olduğunu, şimendiferin Avrupa'dan geldiği ve orada terbiye olduğu için böyle süratli olduğunu, bu durumun Türkistân halkının usul ve âdetine uyması durumunda trenlerin hareketlerini değiştirmesine etki etmeyeceğini ifade ederken de aynı alaycı üslup söz konusudur.³⁴⁹ Dolayısıyla medeniyet ve terakkî olarak görülen şimendifer süratine Osmanlı Devleti'nin yetişebilmesi çağa ayak uydurabilmesiyle mümkündür.

Diyojen'in 126. nüshasının birinci sayfasında “*Şehir Postasıyla Aldığımız Mektup*” başlığıyla bir okuyucu mektubuna yer verilmiştir. Ahırkapı Sakineleri'nden Habibe Hatun imzasının yer aldığı mektupta, demiryolu taşıtı olan şimendiferlerde görevli memurların şapka takmalarından dolayı bunların Frenk mi yoksa Müslüman mı olduklarının anlaşılmadığı ifade ediliyor:

“Azl olan sadrâzam efendimizin millete pek çok hizmetler ettiğini ve hatta Edirne'ye işleyecek kara vapurları Frenkler'in elinde iken alıp bizim devlete mâl etmiş olduğunu işiterek pek çok duâsında bulunmuş idim. Lakin bu kara vapuru her gün bizim evin önünden geçiyor. Memûrlarına dikkat ediyorum hâlâ başı şapkalı Frenkler görüyorum acabâ bana ol vakit yalan mı söylediler. Yoksa kara vapuru memûrlarına Müslümân olsa bile şapka mı giydiriyorlar. Aman oğlum pek merâk ettim. Benim üstüme lâzım bir şey değil ama Allah kimseyi doğru yoldan ayırmasın. Biz böyle şeyleri günâh bildiğimizden eğer bu şapkalı memûrlar Müslümân değilse, bârî beyhûde la'net edip de ben günâha girmeyim. Siz böyle şeyleri herkesten iyi bilirsiniz. Kerem ediniz

³⁴⁸ Diyojen, 6 Eylül 1288 Çarşamba, No:138, s.2.

³⁴⁹ Diyojen, 25 Ağustos 1288 Cuma, No:135, s.4.

gazetenizle bildiriniz ki benim gibi kara vapuru Müslümânların mâlı olmuş zannedip de şapkalara ma'nâ veremeyenler var."³⁵⁰

125. nüshanın ikinci sayfasında "Rum İli Şimendiferleri" bahsinde kumpanyanın yolsuzluklarından söz ediliyor. Hareket saatinin alafranga olması, şirkette çalışan memurların Türkçe bilmemeleri ve yolculara kötü muamele etmeleri, bilet fiyatlarının yüksek olması eleştirilen konular arasındadır:

*"Kumpanyanın birçok yolsuzluklarını nazar-ı te'essüfle görüyoruz, bu yolsuzluklar saatlerin alafranga olması, memûrların Türkçe bilmemeleri ile beraber yolculara bed muâmele ve hakâret göstermeleri, bilet fiyâtının pek fâhiş olması, ilânât ve biletlerin Fransızca yazılması maddeleridir. Kumpanya daha yeni olduğuyçün şu yolsuzlukları yakında ıslâh edeceğini ümmîd eyler isek de bir kere hâlisâne ihtârî münâsîp gördük. Eğer te'sîri olmaz da Şirket-i Hayriyye'nin yolunu tutarsa Hüdâ hakkıyçün fenâ hâlde ağzımıza geleni yazarız. İşte bu ihtârî nazar-ı mütâlaaya alsın da şirkete rahmet okutmasın."*³⁵¹

Bu sosyal konudan hareketle Diyojen, alafrangalığın ve Frenk kültürünün eleştirisini yapmaktadır.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki demiryolunun Osmanlı İmparatorluğu sınırlarına girmesi bir anlamda Avrupa'nın üstünlüğünün kabul edilmesi demektir. Manevi açıdan kendisini Avrupa'dan üstün gören Osmanlı Devleti, maddi açıdan üstün konumda bulunan Avrupa karşısında boyun eğmek zorunda kalmıştır.

3.14. TRAMVAY

İstanbul'da ilk defa 1869 senesinde demiryolu üzerinde hayvanla çekilir araba işletmek imtiyazı 40 yıl süre ile Konstantin Kaporano Efendi'nin oluşturacağı bir kumpanyaya verilmişti. İlk atlı tramvay hattı 1871 yılında Azapkapı-Galata-Tophane-Beşiktaş arasında işletmeye açılmıştı. 1914 yılına kadar beygirlerle çekilen tramvaylar

³⁵⁰ Diyojen, 26 Temmuz 1288 Çarşamba, No:126, s.1.

³⁵¹ Diyojen, 22 Temmuz 1288 Cumartesi, No:125, s.2.

bu yılın başlarında elektrikle çekilmeye başlanmıştır. 1939 senesinde de satın alınarak millileştirilmiştir.³⁵²

İstanbul tramvay hatları 1871'de kurulan Dersaadet Tramvay Şirketi tarafından işletiliyordu. Ancak tramvay hattının daha ekonomik olması ve çok sayıda yolcu taşıyabilmesi tramvaylarda hayvan gücü yerine mekanik çekme gücünün kullanılması gerektiğini gündeme getirmişti. Ayrıca tramvaylarda kullanılan atların masrafının fazla olması, çabuk yorulmaları gibi sebeplerden dolayı makine ile hareket eden tramvayların kullanılması daha cazip gelmekteydi. Şirket bunun üzerine 1896 senesinde Nafia Nezareti'ne tramvaylarda mekanik çekim gücünü kullanmayı içeren bir proje sundu.³⁵³ 1911 senesinde elektrikli tramvayların kullanılmasına dair sözleşmenin imzalanmasıyla 1914 yılından itibaren İstanbul'da elektrikli tramvay kullanılmaya başlamıştır.³⁵⁴

Tramvay, Diyojen'de sıklıkla eleştirilen konulardan biridir. Özellikle tramvay kazaları, sebep olduğu ölümlerle birlikte ele alınmış, tramvayın medeniyet sembolü olarak gösterilmesinin aksine insanların ölümüne sebep olan bir katil olarak ele alındığını görmekteyiz. Ayrıca “*durak yerini unutan tramvaylar*”³⁵⁵ olarak da alay konusu yapılmıştır. Diyojen, 148. sayıda “*Diyojen Gazetesi Matbaası'na*” adlı bir okuyucu mektubunun “*Ayn-i Varaka*” başlığı altında verilen bir tramvay kazasından bahseder:

AYN-İ VARAKA

Geçen Perşembe günü Yeni Câmî'den geçmekte iken önümde giden bir hamâlin koltuğunda bir insan bacağı gördüm. Bir vakit Karadağ'da kolu kesilmiş olan bir adamcağızın kolunu koltuğuna sokarak dilenmekte bulunduğunu görmüş olduğumdan bunu da öyle bir şey zannettim ise de hamâlin ayaklarını saydığımda tamam bulduğumdan sakın bu hamâlin üç bacağı olup da birisi eksilmesi şüphesiyle mes'eleyi hamâlden istizahâ mecbûr oldum, sordum. Hamâl “Baksan a benim bacaklarım kıllı bu

³⁵² Kemal Kutlu ve Kâzım Çeçen, “Osmanlı Devrinde İstanbul'da Raylı Ulaşım”, Ekmeleddin İhsanoğlu-Mustafa Kaçar (Haz.), *Çağın Yakalayan Osmanlı! Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, (ss. 335-342), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 1995.

³⁵³ Feza Günergun, “Osmanlı Devleti'nde Buharlı Tramvay İşletme Teşebbüsleri”, Ekmeleddin İhsanoğlu-Mustafa Kaçar (Haz.), *Çağın Yakalayan Osmanlı! Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, (ss. 373-393), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 1995.

³⁵⁴ a.e., s.378.

³⁵⁵ Diyojen, 17 Teşrîn-i Sâni 1288 Cumartesi, No:165, s.3.

erkek bacağına benzer mi” diye önünde giden bir sedyeyi gösterdi. Aman yârab! Ne feci ‘ şey! Bir bîçâre kadın al kanlar içinde yatıyor.

Meğer bu ameliyât-ı cerrâhiyyeyi dahi bu gibi ameliyâtında mahâret-i kâmile si artık teslîm edilmiş bulunan tramvay yapmış. Şu kadar var ki kadıncağız derhâl vefât etmiş.

Bu vukû‘âtı hangi matbaaya yazayım diye düşündüm. Hepsi terakkiyât-ı medeniyye-i hâzırânın tarafdârı olup bu gibi vukû‘âtı yazmak değil yazıldığı zaman bile setr edeceklerini bildiğimden ve Diyojen'i doğru söyler ve hem de doğruyu kâh güler ek ve kâh ağlayarak söyler bir feylesof tanıdığım dan bu vak‘ayı dahi ağlayarak haber vermesi için kendisine yazdım.³⁵⁶

138. sayıda “Bir Varakadır” başlığıyla yer alan okuyucu mektubunda, içine otuz kadar kişinin bindiğı tramvay arabasını çeken hayvanlara merhamet edilmesi gerektiğı hakkında bir görüş belirtilmiştir:

Bir Varakadır

Bâr-gîr hamallarının ellerine düşen hayvânlar a tahammüllerinden ziyâde ve pek insâfsız ve nisbetsiz sûrette yük urmakta oldukları şimdiye kadar her görenin nazar-ı merhametini celb edip durur iken şimdi de tramvay bunlara rahmet okutuyor. İçine otuz kişi kadar binmiş bir tramvay arabasını geçen gün o bîçâre hayvancağızların Soğuk Çeşme Yokuşu'nu ne hâl ile çıkardıklarını görenlerin yüreğı elbette parça parça olmuştur. Acâbâ bunlara insâf ve merhamet eder kimse zuhûr etmeyecek mi?.. Zannıma göre hayvânâta tahammülünden ziyâde yük urulmaması hakkında da nizâm vardır.... Köpeklerin envâ‘-ı mazarrât ve kabahatiyle beraber mazhar oldukları müsâadeye şu hayvancıkların dahi mazhariyyeti lüzûmunu Kara Panos Efendi'ye ihtâr ederiz.³⁵⁷

Diyojen, demir yolu şirketi ve tramvay şirketinde hisseleri olan Hiristaki Efendi, Mösyö Zarifi ve Panosoğlu yönetimindeki idareyi, uygulamadaki aksaklıklar ve yolsuzluklar üzerinden eleştirmiştir. Yukarıda bahsi geçen tramvay kazası dolayısıyla yine bu yönetimi hedef alır. İdareye gelen paranın insan kanına bulaşmış olduğunu ve yönetimin bundan ibret alması gerektiğini ifade eder:

³⁵⁶ Diyojen, 10 Teşrin-i Evvel 1288 Salı, No:148, s.4.

³⁵⁷ Diyojen, 6 Eylül 1288 Çarşamba, No:138, s.3.

“Vâkı‘â tramvay reji gibi olmayıp idâreye bir hayli para getiriyor. Lakin neyleyim o parayı ki insan kanyla mülemma‘ olduğu hâlde geliyor. Doğrusu ya benim için arkasıyla yük taşıyarak kırk para kazanıp da geçinmek ciğer kanyla mülemma‘ olarak kazanılacak kırk bin liradan evlâdır.”³⁵⁸

“Latîfe hoş ama tramvay hakkında bir mütâlaa-i mahsûsa vardır. Mösyö Zarifi birtakım yüreklerin inkisârından korkarak otuz bin lirayı fedâ edip işin içinden elini çekti. Acabâ tramvay idâresi için bu sûret mûcib-i ibret olmayacak mıdır!”³⁵⁹

Diyojen, 152. sayıda “Diyojen'in Seyâhat-nâmesi'nden Mâba‘d” başlıklı yazıda omnibüslere sıkıştırılmış, kadın erkek birbiri üstüne yığılmış insan manzaralarına yol açan omnibüsleri eleştirir:

(DİYOJEN'İN SEYÂHAT-NÂMESİ'NDEN MÂBA‘D)

“Ben her zaman derim ya halkımız tecrübesizdir. Orada bir tecrübe-kâr adam olmuş olaydı, kimse beklemeye ve yoldan kalmaya mecbûr olmazlar idi. Hele çok şükür! Bir tecrübe-kâr adam ben bulundum, dedim ki yahu! Şurada dokuz araba var dörderden otuz altı bâr-gîr var. Sizin şu omnibüse tıkanığınız gibi birbiriniz üstüne ve yekdiğerinizin kucağına oturmak nisbetiyle bir bâr-gîre dört kişi binebilir. Otuz altı bâr-gîr yüz yirmi dört yolcu nakl eder, zâten burada ancak o kadar yolcu varsınız. Hem bundan Kara Panos Efendi dahi memnûn olur. Zîrâ hiç olmaz ise araba bu defaki eskiyeceğinden kurtulur. Yok! Eğer maksadınız mutlaka bu arabayı götürmek ise bir araba içinde on dört kişi varsınız, yedi insan, iki hayvân yerini tutabilir. İçinizden yedisi arabaya koşulsun, sonra diğeri yedisi onları değıştirsın yahut on dördü birden koşulsun bu sûretle arabayı istediğiniz yere kadar götürebilirsiniz.”

“Hem ne âlem? Allah için bir hulyâ buyurunuz. O arabayı gözünüziün önüne getiriniz de fıçıya sardalye yerleştirir gibi kadın erkek on dört kişiyi sığıştırabilirsiniz..... İçi sıkıntılı olan kadınlara demevî'l-mizâç erkeklere hak imdâd eyleye.”³⁶⁰

Basiretçi Ali Efendi'nin Şehir Mektupları'nda omnibüslerin verdiği zararların, faydalarından çok olduğu ifade edilmektedir. Yolların bozukluğu, omnibüslerin yol

³⁵⁸ Diyojen, 10 Teşrîn-i Evvel 1288 Salı, No:148, s.4.

³⁵⁹ a.e., s.4.

³⁶⁰ Diyojen, 19 Teşrîn-i Evvel 1288 Perşembe, No:152, s.2.

açtığı tahribat, omnibüslere ve tramvaylara koşulan hayvanların bir deri bir kemik kalarak telef olmaları eleştiri konusu olmaktadır. Omnibüslerin sağladığı kolaylıkların öldürdüğü insanlar düşünüldüğünde hiç mesabesinde kaldığı ifade edilmektedir. Ayrıca Fatih tarafından alınan ücretlerin fazla olmasından yakınılmakta ve uygun bir fiyat tarifesinin uygulanması istenmektedir. Buna ek olarak omnibüslere üç kadın olmadan kadınların alınmaması, konuyla ilgili olarak biletçiler tarafından türlü türlü kurallar ortaya atılması da eleştirilir.³⁶¹

³⁶¹ Basiretçi Ali Efendi, *Bir Zamanlar İstanbul Şehir Mektupları*, s.17-19-20.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. METİNLER

124 Numara Perşembe 20 Temmuz 1288 Sene Üçüncü Sene

Şu başı ucumuzdaki numaranın ahâd hânesine bakınız da iki aydan beri nerede olduğumu sormayınız.

Bundan iki ay evvel yani 24 [1] Rebiü'l-evvel sene 89 ve 20 Mayıs sene 88 tarihinde Matbû'ât Müdürlüğü cânibinden aldığımız beyân-nâme-i resmîdir. Diyojen gazetesi 121 numaralı nüshalarında âdâba mugâyir fıkralar neşr eylediği gibi 123 numaralı nüshasında dahi hükûmete dokunacak bir makale tezyîfi ile bir de resim derc eylemiş olduğundan 12 Mart sene 1867 karar-nâme mûcibince tarih-i ilândan itibaren iki ay müddetle ta'til edilmiştir.

Tercümân-ı Dîvân-ı Hümayûn

Sadullah

Çirkin görülen fıkralar mekteplerde çocuklara ibâre sökmek için okuttukları fıkralardır ki Fransızcadan tercüme olunmuş idi. Dokunaklı denilen bend Diyojen'in muhtelif lisân üzere çıkan nüshalarının kâffesine derc olunan “Hâtîme-i mesâ'il ve mes'ele-i havâtîm” ünvanlı benddir ki milel-i muhtelif-i şarkıyyenin saltanat-ı seniyye cânibinden gösterilen bunca teshîlât ve ikdâmât-ı mü'essire ve müşfikâneye mugâyir olarak yekdiğeri beyninde her bâr vukû'a getirilen mesâ'il ve gavâilin beyhûde ihlâl-i huzur ve istirâhati ve izâ'a-i vakti mûcib olduğunu müş'ir idi. Ehemmiyet verilen resim ise Diyojen'in son nüshalarındaki resimdir ki –müşterilerimizin meşhûd ve meczûmları olduğu vechile- yalnız La-Turquie gazetesinin ikbâlde olanları tebhîr ve menkûbleri tahkîr ettiğini makâm-ı tezyîfde tasvîrden ibâret idi.

[1] Gördünüz mü? Bir tane de.... burada.

Şu üç nev' cünhanın mütecâsiri Matbû'ât İdâre-i Behiyyesi nazarında tasavvur olduğu kadar müttehem görülmediğinden yalnız iki ay müddetle gazetenin ta'tili gibi hafifçe bir ceza ile iktifâ edildi. İftihâr ve teşekkür ederiz. Vâkı'â iki ay müddetle ta'til cezasının ebede nisbet edilecek olsa bir sâniye kadar hüküm ve te'siri olamaz. Bâ-husûs

ki dört ay müddetle ta'til edilen var. İşte bugün müddet-i ta'til tekmîl olduğundan yine gazetemizi neşre başladık.

Tevekkeltü Alallah

TEŞEKKÜR

Müddet-i ta'tilimizde gerek ehîbbâmız tarafından ve gerek umûm cânibinden hakkımızda gösterilen te'essür ve muhabbet ol derece mûcib-i iftihâr ve minnet olmuştur ki mazhar olduğumuz cezânın kat kat mükâfât-ı tazmîniyesi yerini tutmuştur. İle'l-ebed hâtır-nişânımız olacak böyle bir nümâyîş-i lütufkârânenin teşekkürünü edâda âciz kaldığımızı itimât buyurulsun. Garaz ve ivazdan biri olarak vatanına hizmet etmeye çabalayanları hükûmetin temkîn-i âkılânesinden ziyâde halkın teşvîk-i hâlisânesi taltîf ve tatyîb ediyor imiş. Bu hakîkatin mâhiyyetini bu defa lâ-yuhtiyâne cezm eyledik.

DİYOJEN'İN AVDETİ

İşte yine geldim dostum yine geldim. Hem öyle bir şerefli günde geldim ki bütün milleti bir gün evvelinden beri sûr eder gördüğümde ben de âcizâne “İbret” nazlısı gibi “İstikbâlimiz emîndir!” nidâsıyla âheng-i sûra peyrevlik etmeye geldim. Vücûdça eski hâldeyim ama ahlâk ve fikirce hükemâ-yı Yunâniyye'nin sekiz bahsi gibi insân-ı kâmil ve pek dür-endîş geldim. [2] Sizi o kadar göreceğim geldi ki işte bugünkü Perşembe günü tulû'-ı şemsden evvel alaturka saat yedide ve alafranga saat ikide şafakla beraber sokağa uğradım. Sabah-ı şerîfiniz hayr olsun. Ben gâlibâ his olunmaz derecede kendim bile farkına varamadığım sûrette tarîk-i istikâmetten çıkmışım âdetâ haydûtlaşmışım... Söyleyişe bakılırsa pek fenâ bir şey olmuşum.

Meselâ feylesofluk ve Diyojenlik mesleğini terk etmişim de herkesin terbiyesini bozuyormuşum. Halkın huzûr ve rahatını selb ile ortalığın altını üstüne getirip karmakarışık ediyormuşum. Hâsılı Ali kıran baş kesen imişim de hiç haberim yok. İnaniyor musunuz? Alimallah öyle. Size haydûtlaşmışım dedimse yalan da söylermişim demedim ya. Hatta cezâ bile gördüm. Eğer öyle adam olmasa idim onlara edilen muâmele bana da edilir mi idi? Haniyâ o güzelim geçmiş vakitler!... Bugünkü günde [1] bize müfsid-i ahlâk nazarıyla bakanlar işte o geçmiş zamanlarda gayret ve hamiyyetimizi ve hasbeten-lillah vatanın menâfi'i için çalışıp çabaladığımızı bilir ve takdîr ederler idi. Böyle müşkil zamanlarda muhtelif menâfi'a karşı gazetecilik gibi bir

mühim vazifeyi der-uhde edip de hüsn-i sûretle idâre eylediğimizi itirâf ve tahsîn ederek teşvîk ve terğîb eylerler idi.

İşte o geçmiş zamanlarda Frenk mukallitlerinin millet ve memleket hâinlerinin kurdukları tuzaklarla çevirdikleri dolapları bozmaya hüsn-i nazarları sayesinde muvaffak ve binâen aleyh samimi iltifâtlarına mazhar olduğumuz zevât bugünkü günde besbelli bu meslek-i selîme bedel “Diyojen mesleğini değiştirmiş” fikrini bildirici lisân kullanmayı daha ziyâde işlerine uygun bulurlar. Diyojen'in hakkıyçün zamanımızda edilen hüsn-i hizmete mukâbil gösterilen şu muâmeleleri gördükçe adam hiddetinden ne yapacağını bilmiyor. Âdetâ başını alıp insân cemiyetlerinden uzak kaçmayı gözüne alıyor. Ne çâre ki muhibb-i insânım. Hatta hemcinsim kalben bana benzediğiçün kendimi pek severim.

Bununla beraber revâc-ı bedîhî olan “Evet efendim, kerâmet buyurdunuz.” lisânını tahsîle muvaffak olamayacağımı kaviyyen cezm eylediğim için kemâkân “Peygamber” deyip de “Nuh” diyemeyeceğimi ma‘at-te’essüf itirâf ve binâen aleyh akşamki yediğini ertesi sabah unutan yâhkârları min gayr-i haddin istihfâf eyleriz. Elbette bu kadar hakîkatin içinde hakîkaten hakîkatbînlik edici biri bulunur. Siz de peka‘lâ bilirsiniz ki fiçımı bir kenâra atarak ale'l-ıtlâk revîş-i zamâneye ve bi'l-hassa usûl-i memlekete ittibâ‘ etmek bence o kadar müşkil bir şey değildir. Lakin bir zamâne adamı kendi cildi içinde nasıl rahat ediyorsa ben de o rahatı kendi postum sırtımda iken hâsıl etmek isterim.

[1] Dünkü güne kadar demek isteriz.

Şu kadar ki felâket-i adem emniyyeti mûcib olduğundan yukarıda dediğimiz ebedî şuhûra taksîm etmemek için ba‘demâ ihtiyâtkârâne davranacağım. Bundan böyle ashâb-ı hırs ve ağrâz hakkında açıktan açığa ta‘rîz etmeyip lastikli sözler ve akrep gibi sokar kinâyeye ve îmâlarla canını yakacağım. Hâsılı kelbîliği tilkiliğe tahvîl edeceğim. Bundan sonra bana kelbiyye mezhebinden yerine tilki mesleğinden şöhreti veriniz. Öyledir a. Meselâ geçende teşkîl olunan “İstanbul Banka”sının mü’essisi, nâzırı, müdürü Mösyö “Korono” olduğunu bilip dururken nizâmât-ı esâsiyyesine doğrudan doğruya ta‘rîz etmek cinnet değil midir?

Günlük bahâyâ çıkıyorsa isti‘mâl edenler kasâvet çeksın, bana ne. Hâlbuki isti‘mâl edenlerin umûru bile değil. Beher dirhemi iki bin zirâ‘ bir arsa kıymetinde bahâyâ çıksa yine alıp kullanırlar. Öyle ise deli gibi günlük ilânlara ta‘rîz edeceğime satanları tebrîk

etsem daha münâsip ve matlûpta muhâtara sizce hâsıl olmaz mı? Ve'l-hâsıl işte böyle. Bu söz beynimizde kalsın. Geliniz biraz da sizinle ta'tîl müddetimdeki vukû'âtı bir gözden geçirelim.

HER ŞEYDEN BAHİS

Sözde bile herkesin kadr ü haysiyetine göre teşrîfât mültezim olduğundan evvelâ kendimden başlıyorum. Yukarıda anlattık ya. Ahlâk ve âdâba dâir tahsile gereği gibi ihtiyâcım var idi. Binâen aleyh müddet-i ta'tîlimde asla vakit zâyi' etmeksizin fenn-i ahlâk tahsîline koyuldum. Ve o derece ihtimâm ve heves gösterdim ki görseniz taaccüp ederdim. Şimdi bu fenn-i mühimme bir Ermeni gazetecisi kadar vâkıfım. Hakîkaten nâfi' ve lâzım bir ilm imiş. Vaktiyle ehemmiyet vererek tahsîline rağbet etmiş olduğunuz manzûme ve Fırat gazeteleriyle müşterilerinin enzâr-ı âmmede bu kadar makbûl ve mergûb olmalarına ve bîçâre Diyojenle müşterilerinin her yerde her vakit herkes tarafından [3] maktûh ve menfûr bulunmasına sebep ne olduğunu şimdi benim öğrendiğim gibi siz de öğrenmiş olurdunuz.

Ben bu ilmin câhili iken meğer yazdığım şeylerle bütün müşterilerimin ahlâk ve terbiyelerini ifsâd ediyormuşum. Hay Allah ıslâh eylesin. Bereket versin ki müşterim yok gibidir! Bir kere zihninizde bulunuz. Eğer sâ'ir gazeteler kadar benim de müşterilerim olaydı bütün memâlik-i mahrûse ahâlîsinin ahlâk ve terbiyelerini ifsâd etmiş olacaktım. Cenâb-ı Hak muhâfaza etmiş. Yoksa İstanbul ahâlîsi az kalsın Lût kavmi gibi Ağustosun on ikisinden evvel yere geçecekmiş. Elhamdülillah ki ta'tîl imdâda yetişti de ahlâk ve terbiye fenlerini tahsîl ettim. Artık bundan böyle korkmayınız hemen geliniz abone olunuz.

Vaktiyle benim gibi itikâtsızları eğlendiren mezhep kavgaları bir müddettir işitilmez oldu. Kâffesi hal ve tesviye edilmiş. En son defa bir de Yahudilerin hahambaşı intihâbı mes'elesi zuhûr etti amma zuhûruyla beraber mahv olması bir oldu. Bir tane daha var. Lakin burada değil, memleketinde. Ulâhlar ne kadar iyi adamlardır bilir misiniz? Artık hiç böyle şey olmaz. İnsân modeli mübârekler! İnanmazsanız e'azz-ı ehibbâmdan dirâyetli Mösyö Bordeianu cenâblarına sorunuz. Hem o kadar mütedeyyindirler ki olursa bu kadar olsun. Bir Hristiyan için dinine kavî olmak ne demektir? Hazret-i İsâ'yı çarmıha çeken Yahudilere ezâ ve cefâ etmektir. Amma diyeceksiniz ki bu şenâ'ati icrâ eden memleketindeki Yahudiler değil. Vâkı'â öyle

amma o habîslerin sülâlesinden olduklarıyçün bi't-tabi' âbâ ve ecdâdlarının vârisleridirler.

İşte bu sebebe mebnî memleketinden bütün Yahudileri sürüp çıkarmak istiyorlar. Bu mes'eleden bahis açıldıkça müşârün ileyh Bordeianu cenâbları kemâl-i mefharetle (İsmâ'îl şehrindeki karışıklıkta ulâhlar tarafından hiçbir Yahudi karısına ilişilmemiştir) diye bar bar bağıyor. Elbette demincek de söyledik ya. Ulâhlar ol kadar mütedeyyin ve sâlih adamlardır ki öyle din düşmanı Poliseler'e ilişmek gibi büyük bir günâh işlemekten ise onların kendilerine atâle-i dest-i taarruz etmelerini daha hayırlı sayarlar. Bir de Yahudiler ulâhların ahlâk ve terbiyesini bozuyorlar imiş. Ne büyük habâset!

Meselâ tutup da sâ'ir memleketlerden birçok karı getiriyorlarmış bu olur mu? Ulâhların kariya ihtiyâçları olmadıktan başka fazlasını memâlik-i ecnebiyyeye gönderip dururlarken gûyâ bulunmaz bir Hint kumaşı gibi başka yerlerden toplayıp toplayıp da memlekete doldurmak mu'azzepliğin çifıtçası değil midir? Eğer ihtiyâçları olupdu Beyoğlu ve Galata'nın birtakım meşhûr mahalle ve hâneleri ulâh kızlarıyla leb-â-leb dolar mı idi? Doğrusu şu çifıtlara ne yapsalar azdır! "Cünbüş mü bu"!

Ta'tîlim müddetinde bildiğimiz gazetelerden hemen hiçbiri cezâ görmedi gibi. Yalnız bir aralık "İbret" gazetesi bir dizgin etmek istedi amma onun da dizginine çarparak dört ay müddetle nallarını göğe dayadılar. Aleksan Efendi bu hamlede de sökdüremedi. Lakin te'essüf etmesin. Gazetesinin muharrirliği Yuşa' toprağı gibi işsizlik sıtmasına birebir geliyor. Tecrübesi edildi. Hemen durmasın gazetesini müzâyedeye koysun. Me'mûlünden ziyâde talep zuhûr etmezse bana tü desinler. Amma muharrirlerinin me'mûriyyeti kendi işine elvermez imiş de hizmet istemeyen ve yalnız gazete ile geçinmek isteyen adam arar imiş, keyfi bilir, o da bulunmaz değil ya. İbret'in son defaki hâlinden biraz uzunca bahs etmeyi gönül arzu ederse de meydânda olmadığıyçün sükût eyleriz.

Gelelim Basîrete. Bu şivekârlar şivekârı da ta'tîl akabesine uğramadı. Ya herif bizim gibi sersem deli değil! Lakin bir şey yaptı ki olur olmaz budâlânın harcı değil. İstanbul sokaklarını kurbân arefesine veyâhût Karaosmanoğlu Çiftliği'ne çevirmek istedi. Az kaldı bizim mansûblardan gördüğümüzü kendisi ma'zûllardan görecekti. Bereket versin ki "Çoban Evlek" dediği adamlar kuzu gibi. İşte ben onlara bir güzel yol göstereceğim. Makbûl ve ma'kûl görülmezse beni de Basîret'in yanına çeksinler. Ne

diyeceğimi anladınız a? İbret muharrirliği! Gelecek Ramazân'ın üçünde çıkacak. O vakte kadar gidip Aleksan Efendi'ye dünyada nâmı unutulmuş rüşvet [4] dedikleri şeyden bulup buluşturup vererek birer muharrirlik yakalansınlar. Bir aya kalmaz elbette birer şey'e benzerler. Şurasını da söyleyelim ki gazetenin muharrirliği ile müdürlüğünün farkı vardır. Yanılıp da müdürlüğü almasınlar. Zîrâ müdürden kaymakam yapmıyorlar imiş. Bir kere muharrirliği edindikten sonra artık korkmasınlar. Bol bol “İstikbâlimiz emîndir” diye Hamza-nâme kadar bendler yazsınlar. Hakâyıkla La-Turquie efendilerimize gelince onlar hakkında ta'tîl düşünmek mahz-ı hatâ ve hatâ-yı mahzdır. Münâsebet gelmiş iken size bir fıkra nakl edeyim, çirkin fıkralardan değildir, korkmayınız.

FIKRA

Herifin biri o derece hilm-i himârîye mâlik imiş ki dünyada hiddet ve kavga veyâhût birinden bir tokat yemek gibi şeyler nedir? Asla bilmez imiş. Şu meşhûr sarı çizmeli Hacı Mehmet Ağa herifin bu hâlini bir türlü zihninde bulamaz ve “Elbette bu herife ben bir tokat vururum” diye ahd edip bir bahâne bulmak için artık işi gücü bırakarak herifin peşine düşer. Bir gün herif hamama gitmiş imiş. Hacı Mehmet Ağa işitince hemen ardı sıra o da koşup içeri girer. Bakar ki herif kurnanın birini temizlemiş, dolsun diye bekliyor. Yanına giderek kemâl-i şiddet ve hiddetle “O kurnada ben yıkanacağım kalk oradan başkasına git!” diye herifi tersler. Beriki Hacı Mehmet Ağa'nın şu zorbalığına mukâbele etmeyi asla hatırına getirmediğinden başka kemâl-i ri'âyet ve müsâra'atle kalkıp diğer kurnanın başına oturur ve onu da bir hayli zahmetle temizleyerek suyunu doldurmakla meşgûl olur. Bizim Hacı Mehmet Ağa herifin şu itâat ve meskenetinden dolayı onda beklediği hiddeti kendi nefsinde hiss ederek yine kalkıp yanına gider.

Ve “Öteki kurnadan haz etmedim, burada yıkanmak isterim, sen kalk.” diyerek herifin kolundan tutup atar. Beriki yine ses çıkarmayıp başka kurnanın başına gider. Ve'l-hâsıl bu minvâl üzere tekmîl kurnaları birer kere ziyâret ederler. Herif Hacı Mehmet Ağa'nın tahkîrine katlanarak hiddetini mûcip bir ipucu vermez. Nihâyetü'l-emr bizim Hacı Mehmet Ağa herife tokat vurmamak hadd-i imkânda olmadığını cezm ederek yanına varıp “Birâder ben sana bir tokat vurmamı tasâmim ettiğim hâlde muvaffak olamadım ve olamayacağıma da inandım, îmân getirdim. Şimdi ben senin hiç kimseden

bir fiske yemeyeceğini iddiâ ederim. Benimle bahs eder misin?” demiştir. Hakâyık'ın Filip Efendisi'ni gerek nâ'il olduğu rütbe-i sâniye için ve gerek bizim gibi Allahlık olmaksızın yalnız idâre ettiği bir gazetenin mes'ûliyyetini resmen der-uhde eylemeye cesâret eylediği için an-samîm tebrîk ederiz. Çünkü kendisi bi'n-nefs tecrübe etmiştir ki devlet bazı kere bir gazeteyi ta'tîl ile iktifâ etmeyip büsbütün lağv eyler.

Ya Panosoğlu'nu unutam mı? Evet yine Panosoğlu! Kıyâmete kadar Panosoğlu! Sen ne zan ettin a Panosoğlu? Bu nazlılar nazlısı dostumuz bu sene de ber-mu'tâd idâresiyle iftihâr ettiği Samatya'nın Kızlar Mektebi'ni yani içindekileri ardına takıp ma'hûd zift suyuna gitmiş ve o süt kuzuları mini mini çocuklara yani henüz on yedi on sekiz yaşına basmış duducuklara birçok emeklerle öğretmiş olduğu “Kankan” denilen hora oyununu huzzârın ağızlarının suyunu akıtacak sûrette oynatmıştır. Âferîn himmetine! Çok gayûr imişsin Panosoğlu. Bir müddettir bu dostumuzun “Manzûme-i Efkâr” nâm mu'teber ve meşhûr politika ve âdâb gazetesinde mensûbiyetiyle müftehir olduğu millete hitâben gâyet hammâlâne ve işkencyâne şütûm-ı galîze görülmeye başladığından sebebini tahkîke mecbûr oldum ve tahkîk ederek öğrendim.

Ne imiş? Meğerse bu şivekâr yetişmiş kızların mektep hizmetçileri tarafından gâyet şenî' bir töhmetle ithâm ve beyne'l-milel rezîl ve bed-nâm edilmiş imiş de kendini temize veyâhût tarhaya çıkarmak için bu da kendi payına milleti ithâm ve tahkîr etmek istiyor imiş! Doğrusu çok büyük himmet! Amma ne himmet! Ne büyük cesâret! Dil ile tarîf mümkün değil. Meğerki yazdığı bendleri aynen gazetemize nakl edelim. İnşâallah gelecek nüshada görür ve o zaman sebebini etrafıyla anlamaya râgıp olursunuz. İbtidâ-yı emirde belki biraz nâz ederiz amma korkmayınız. Yine ber-tafsîl hikâye edeceğimizi va'ad eyleriz.

Teodor Kasap

125 Numara Cumartesi 22 Temmuz 1288 Sene Üçüncü Sene

Geçen Çarşamba günü sunûf-ı ahâlî tarafından yekdiğerini tebşîr ve tebrîk ederek fevka'l-âde sürûr ve inbisât eserleri gösterildi. Sebebini sordum “Tevcîhât var” dediler ma‘lûmdur ki her yerde olduğu gibi burada da aralık aralık vükelâca tebeddül vukû‘ bulur idi. Ve bazı mensûbîn müstesnâ olarak herkes “Giden efendimiz gelen paşamız” deyip geçer idi. Bu ne hikmettir ki halkın bu tebeddülde azl edene duâ nasıb olunana yine duâ ederek azl olunan için bir şey demedikten başka gösterdikleri meserret bu hâlden memnûniyyetlerini îmâ etsin. Ne garîp şeydir ki taht-ı ta‘tîlde bulunan bir gazete bu bâbda hâsıl ettiği memnûniyyeti ketm edemeyip beyân-ı meserret için imzâlî ilâve çıkarsın halk da kapışa kapışa alıp sevine sevine okusun. Bu öyle bir hikmet ki benim aklım ihâta edemiyor. Şurasını beyân edebilmeye şu ifâdeden maksadımız kendi efkârımızı beyân etmek olmayıp hâsıl olan taaccübümü ve efkâr-ı umûmiyyeyi anlatmaktır. Yoksa bazı yâdigârlar misillü ölüye la‘net ve menkûbe hakâret gibi zebûn-keşliği irtikâb edenlerden değiliz.

FIKRA

Hizmetkârın biri asla ebniyeden anlamadığı hâlde kendisinin fenn-i mi‘mârîde mahâret-i kâmilelerinden ve efendisinin hânesinin bazı yerleri müşrif-i harâb olduğundan bahisle hânenin lüzûm-ı ta‘mirine sahibini iknâ ve irzâ eylemesiyle aldığı ruhsat üzerine işe başlamış. Başlamış amma herifin yalnız ebniyeden değil dünyâda hiçbir şeyden haberi olmayıp zâten çorbayı kâsede pişirir, tencere ile sofraya getirir takımdan olmasıyla tavan arasını kömürlük, kömürlüğü yatak odası yapar. Duvarların taşlarını çıkarıp yerine tahta kaplar, odanın kilimini tavana çakar, tavan kâğıdını odaların döşeme tahtaları üzerine yapıştırır. Kapıların kilitlerini pencerelelere, pencerelerin mandallarını kapılara takar. Âyineleri tersine ve resimleri baş aşağı asar. El-hâsıl evin altını üstüne çevirir sâhibinin bile tanıyamayacağı bir hâle getirir. Bu sırada şu münâsebetsizliklerini kendisine ihtâr edenler olur ise de “Böyle iyi olur ve hâne sâhibi öyle istiyor” cevâbıyla inâdında ısrar eder. Bilâhare sâhib-i hâne görür ki iş olacak şey değil herifi def‘ ile hânesini hâl-i sâbıkına iâde edecek ve öteki herifin keyfine tatbîkan yaptığı münâsebetsizlikleri ıslâh eyleyecek diğeri birini tedârik ve tayîn eder.

Yiğit Hakâyık, kahraman Hakâyık, arslan Hakâyık, koca Hakâyık, âferîn Hakâyık, pehpeh Hakâyık, bravo Hakâyık...

[2] Bakınız insânın adı meydâna çıkar kendi izzetlenirse nasıl fikri parlıyor nasıl yürekleniyor. Menfa‘at-ı umûmiyyeye hizmet eder halkın servet ve sa‘âdetine çalışır bend ister misiniz? Hakâyık'ı okuyunuz efendim Hakâyık'ı okuyunuz o zaman anlarsınız ki bâ-tapû bâ-hüccet bâ-senet bâ-berât bâ-fermân tasarruf olunagelen evler, tarlalar, bağlar, bağçeler, dalyanlar sâhibinin değil umûmun imiş. Ne buyurdunuz? Umûm kimdir diye mi su‘âl ediyorsunuz? Ya siz kim oluyorsunuz? Kendinizi irice bir vücut görüyorsunuz da gerçekten irice bir vücut mu zannediyorsunuz? Öyle ise idrâkinize binlerle hayret milyonlarla taaccüb!!!

Siz efendim âdetâ umûm dedikleri şahs-ı ma‘nevînin bir cüz’üsünüz. Hikmet-i tabî‘iyye okumuşsunuzdur a hani her cismin cüz’i fertlerini birbirinden ayıran mesâmmât yok mu? Bizim aramızdaki fâsılalar da hep o kabîldendir amma siz diyeceksiniz ki mesâmmât vüs‘atte müsâvât üzeredir bizim fâsılalar ise öyle değil. Meselâ iki adam olur ki aralarından su sızmaz iki adam da olur ki aralarından deryâ geçer. Ya â gülüm biz umûmu ecsâm-ı salbenden zannetmiyoruz . Vâkı‘â bazıları onu lastiğe teşbîh etmişler lakin bize kalırsa ecsâm-ı latîfedendir. Havaya, yok havaya değil âdetâ ebre benzer bir sûrette latîf bir sûrette nâ-mahsûstur ki vücûduyla ademini tefrîk etmek “Yoğu var eylemeğe hayli çalıştım amma oldu sa‘y ü talebim lev ü levlâ-yı adem” beytini dikkatle okumaya tevakkuf eder.

Bu ne demek Allah'ı severseniz siz bir şey düşünüyorsanız iki lakırdı söylüyorsunuz da umûm denilen o görmez işitmez, görülmez işitilmez cism-i azîmden ayrı bir vücûd mu olacaksınız? Sizin gibi zihniniz de düşünüyor o da ayrı bir şahıs mıdır? Şimdi ayağınızın küçük parmağı kalksa da kundura benim malımdır başka parmakları teşrîk edeyim dese haklı mıdır? Haklı değilse sizin de falan sokakta falan numaradaki hâne benimdir demeye hakkınız olamaz. İşte fetvâsını da Hakâyık veriyor. Tarih ve coğrafyadan dahi deliller gösteriyor. Yine kanmazmışsınız o da sizin keyfinize. Diyojene kendi küpü elverir Hakâyık da bunları söylüyorsa millete muhabbetinden söylüyor. Siz eğer canınız isterse yarın kalkarsınız, safâ-yı hatırla Hakâyık'ın matbaasına giderseniz, safâ-yı hatırla istediğiniz tarafa oturursunuz, safâ-yı hatırla gelen paranın istediğiniz kadarını alırsınız. Bu sûretle siz de medeniyet-i sahîhadan ve saâdet-i hâlden müstefid olursunuz. Pek sıkıştırırsanız burası benim de işime gelir. Amma ben Hakâyık matbaasına gitmezmişim de tramvay şirketi idâresine gidermişim.

Orası kendi bileceğim şey. Lakin biri yanılır da bizim küpe gelecek olursa işte o zaman fenâ dögüşürüz.

RUM İLİ ŞİMENDİFERLERİ

Kumpanyanın birçok yolsuzluklarını nazar-ı te'essüfle görüyoruz, bu yolsuzluklar saatlerin alafranga olması, memûrların Türkçe bilmemeleri ile beraber yolculara bed muâmele ve hakâret göstermeleri, bilet fiyatının pek fâhiş olması, ilânât ve biletlerin Fransızca yazılması maddeleridir. Kumpanya daha yeni olduğuyçün şu yolsuzlukları yakında ıslâh edeceğini ümmîd eyler isek de bir kere hâlisâne ihtârı münâsip gördük. Eğer te'sîri olmaz da Şirket-i Hayriyye'nin yolunu tutarsa Hüdâ hakkıyçün fenâ hâlde ağzımıza geleni yazarız. İşte bu ihtârı nazar-ı mütâlaaya alsın da şirkete rahmet okutmasın.

Yaz geldi rahmet kesildi yerine patrik yağıyor! Kuds-i Şerîf Patriği bir, İskenderiyye Patriği iki, Antakya Patriği üç. Bizim Panos ahbârın dediği gibi ve gayrihim ve gayrihim ötede beride ne kadar Patrik var ise İstanbul'a teşrîf ettiler. Murâdları Bulgar mes'elesinin halli mes'elesini halletmektir. Bârî Ağustosun on ikisine kadar burada otursalar “Eğer bu kadar e'azzenin bir yerde içtimâ'ı kıyâmet alâmeti değilse” belki duâları berekâtıyla İstanbul doğacağı keşf olunan kuyruklu yıldızın şerrinden halâs olurdu.

PANOSOĞLU'NUN REZÂLETİ!

Geçen nüshamızda Panosyâ'nın taht-ı idâresinde bulunan Samatya'daki mektep hizmetçilerinden biri tarafından ithâm olduğunu yazmış idik. İftirâ ettik zan olunmasın. Hatta geçen hafta içinde çıkan “Levante Times” nüshalarından birinde şöyle bir bend var idi. “Dünkü gün Samatya'daki Ermeni millet meclisinin azâsı [3] tarafından Manzûme-i Efkâr gazetesinin kullandığı lisândan şikâyeti hâvî makâm-ı sadâret-i uzumâya bir arzuhâl takdîm olundu. İcâb-ı hâlin icrâsıyçün mezkûr arzuhâl Zaptiye Nezâret-i Celîlesi'ne havâle buyurulmuştur. “Ma'ahazâ pek kapalı olduğundan bu bendden yine bir şey anlaşılabilir. Evvelâ manzûmenin kullandığı lisân nedir? Sâniyen bu manzume kim oluyor? Buraları belki Levante Times'ın bile meçhûlüdür.

Binâen aleyh Diyojen bu bâbda îzâhât-ı lâzımeyi Panos ahbâra müteallik bir iş olduğuyçün ma'a'l-memnûniyye i'tâyâ müsâra'at eder. Manzûmenin bundan iki sene evvel nakl ettiği bir fikra rûzgârı bu defa Panosoğlu'nun başına esmeye başladığından

giymiş olduğu arslan postunu sırtından alarak kendisinin ne mal olduğunu ve kulaklarının uzunluğu tevekkeli olmadığını meydâna çıkardı. Vaktiyle Panos-perest olan Ermeniler bugünkü günde herifin lakırdısı oldukça bîâreyi la‘netsiz yâd etmiyorlar. Şimdiye kadar böyle mektep gibi mahallelerde misli nâ-mesbûk olan bir vak‘a-i garîbeden dolayı Şu saatte bütün Ermeni milleti Panosoğlu'nun üzerine gözlerini dikmiş her dakıkada vak‘anın bir garîp cihetini keşf ediyorlar.

Ma‘lûmdur ki Panos-zâde milletin akçe ve i‘ânesiyle Samatya'da meydâna gelmiş "Akapyan" nâm Kızlar Mektebi'nin mü'essisi süsünü vermek ister, müdürüdür, yani mektebin idâresiyün milletin verdiği i‘âne-i nakdiyyeyi hüsn-i isti‘mâl ile beraber çocukların ta‘lîm ve terbiyeleri esbâbının istihsâline memûrdur. Hâlbuki kendine sorulsa utanmadan "Mücerred kendi ağa paşa efendi keyfim için kîse-i fakirânemden inşâ ettim. Yalnız başıma idâre ediyorum." der. Bu mektepteki çocuklar on altı ile on sekiz yaş arasında yetişmiş koca koca gelinlik kızlar olduğu hâlde Panos-zâde bunlara teşrîh okutuyor! İnsâf olsun, insânın her tarafından bahs eden böyle bir fen yetişmiş kızlara tedrîs edilir mi?

Fazla olarak " Amerika usûlü" diye ad koyduğu bir nev‘ serbestlik fennini ta‘lîm veliyy-i vasî âmir-i akraba gibi Şeylere bile riâyet etmemek bu serbestlik iktizâsından olduğunu tefhîm ediyor. Hâsılı yalnız Şarkı söylemek, piyano almak, dans etmek gibi fenlerde fevka'l-âde gayret ve ihtimâm gösteriyor. Çünkü yortu ve resim günleri bütün ahâlîye karşı bîçâre kızcağızlara "Kankan" oynatmakla iftihâr ediyor. İ‘âne nâmına bir meci diye verdikten sonra bu mektebe girerek kızlara biraz piyano çaldırıp Şarkı söyletmek ve dans ettirmek ve cimnastik yaptırmak gibi imtihân icrâsına herkesin salâhiyyeti olabilir.

Hâl böyle iken direktör Panosoğlu bir müddettir "Mücerret kendi ağa paşa efendi keyfi için" mektepte kendine mahsûs bir oda döŐeyip ve içine bir de yatak koyup kemâl-i gayretinden geceleri bile mektepte kalarak "Sivilizasyon" mahsûllerinin en müntahablarından olan Şu fenleri vukû‘ât-ı yevmiyyeyi geceleri kendine bildirmeye memûr bir kızcağıza tedrîs ve talîm etmeye başlar. Lakin bu hâller her nasılsa sivilizasyon bilmez kalın kafalı ham ervâhlara çirkin görünerek kız babalarının emniyetsizliğini ve binâen aleyh ve geçen sene iki yüz kızdan mürekkep olan mektep çocuklarının bu sene ancak otuz kadar kalmasını mûcib olur. Hatta bu hâle hiddetinden

Panos-zâde gazetesiyle “Varsın Ermeniler kızlarını mektebe vermesinler. Zâten kendi ağa paşa efendi keyfim için yapılmış bir mekteptir. Ben de Anadolu'dan ham Ermeniler'in kızlarını celb eder ve onlara sivilizasyon öğretirim.” diye bar bar bağırıyor.

Hiç düşünmüyor ki Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'yle patrîkhâne böyle hoppalıkları yutmaz. Bununla beraber Samatya Millet Meclisi işi bâ-mazbata patrîkhaneye bildirmiş ve tahkîk-i maddeye devâm etmekte bulunmuştur. Maddenin bir kısmını Panos-zâde utanmadan manzûmenin 1918 numaralı nüshasında gâyet eşna' sûrette hikâye ediyor. Utanmazsanız okuyabilirsiniz. Hele ikinci sahîfesinin sol sûtûnunda iki fıkra var ki gazeteye derc etmek şöyle dursun hâlâ sokaklarda çırpçılâk gezen şu Deli Mustafa bile söyleyemez, utanır! (Al Yanaklı Çarşaf ile Bir Acâyip Yanak Hikâyesi). Bu gazete şu hâliyle birtakım familyâlar içine giriyor! Hatta mektepteki sâ'ir kızların ellerinde dolaşıyor!

Vâkı'â Matbû'ât İdâresi'nden şiddetlice bir tekdîr gördü amma ne hükmü var? Herif başka türlü lisân kullanmak bilmiyor, zorla olmaz a. Kabâhat böyle edep ve terbiye bilmez hamal herife gazetecilik gibi bir milletin ahlâk ve terbiyesine hizmet etmek vazîfe-i mühimmesini verenlerdedir. Yoksa ben kendisinde zerre kadar kusur görmem. [4] İşte patrîkhâneye vukû' bulan iştikâ bu herifin gûyâ mektepteki kızlara tasallut etmesi gibi gâyet çirkin ve ağır bir madde üzerinedir. Rivâyet olunduğuna göre şâhitlerin bu bâbdaki ifâdeleri müttehemi pek ağır töhmetle ithâm ediyor imiş. Ma'ahazâ biz mübâlağa ediyorlar deriz. Zîrâ bîçâre ma'sûmelerin nâmûsuna hâlel getireceğiyçün sözü kulağa vermemek lâzım geleceğinden tatlıya bağlanmasını da tavsiye eyleriz.

Şimdi Panosoğlu yani gönlü sultânî kendi külhanî köpoğlu bu maddenin alevlenmesine hiddet ederek ma'sûmiyyetini isbât için bütün millete söğüp saymaya cür'et eder. Amma ne cür'et! Dil ile tarîf mümkün olamayacağıçün manzûmenin üç nüshasına sıra ile derc ettiği bendleri ber vech-i zîr aynen nakl ve tezbîr eyledik.

AHLÂK BOZUKLUĞU

“Biz bundan bir iki sene mukaddem milletimizde der-kâr olan ahlâk bozukluğundan bahisle yüzde seksenimizin yalancı, irtikâbçı, nâ-merd (vâr) ve kezâ ve kezâ olduğunu ikrâr eylemiş idik. Şimdi de şunu ikrâr ederiz ki ol vakit ziyâdesiyle yanılmışızdır zîrâ hiç değil ise yüzde yirmi ahlâk bozukluğuna müptelâ olmayanlarımız

vardır gibi göstermişizdir. Ne büyük cömertlik! Hâlbuki şimdi kemâl-i vicdân üzere ikrâr ederiz ki milletimizde ahlâk bozukluğu ol dereceye vâsıl olmuştur. Elem-bahş sahihlik değil yüzde yirmi değil yüzde on yüzde on beş yüzde beş hemen yüzde bir bile ahlâkı temizlerimiz bulunmakta değildir.”

“Bir milletin serveti ve şân ve şerefine ise başka bir şey ile olamayıp ancak ahlâk temizliği ve adâb ve terbiye ile olacağında şüphe yoktur.”

“Bizim hesâbımıza nazaran nefis-i İstanbul'da şu kadar Ermeni kalabalığı içinde sahihân adam denilmeye şâyeste ancak bin kişi çıkabilecektir. Diğer kalanları birbirinden farklı olarak yalancı, iftirâcı, sarhoş, küfürbâz, hîle bâz, haksız, îmânsız, müsrif, ne-kes, hõdbîn, ahmak, câhil, fodul, irtikâbcı, mürâyî ve müdâhaneci adamlardır ne Allah tanır, ne insân tanır, ne din tanır, ne millet tanır, ne merhamet bilirler, ne insâf bilirler, ne evlâd severler, ne familyâ severler, ne akraba ve dost severler illâ her şeyde, her selâmda, konuşmada, her görüşmede ancak şahıslarınca bir kâr çıkarmak düşünürler. Bunlar son derecede nâ-merd yani (vâd) dırlar. Kendilerinden zenginden, kutludan ve nüfûzludan dâimâ korkup ve kendilerinden za'îfleri ve fakîrleri dahi dâimâ haber yaparlar ve her zulmü fukaraya, dullara ve öksüzlere ederler. Bunlar her milletten korkarlar ve kendi milletimize geldiği gibi her hakâreti ederler. Şöyle ki âdî bir mübâşirden, bir zaptiyeden ve bir âdî Frenkten vayâhût sâ'ir bir millet resmi adamından çekindikleri kadar katotigozdan ve patrikten bile çekinmezler ve onlara ettikleri hürmetin nisfi kadar hürmet bunlara etmezler. Bunlar İslâm yanında İslâmlık satarlar, Rum yanında Rum olurlar ve Frenk yanında Ermenileri bozarak hulûskârlıklar etmeye çalışırlar. Bunlar için kilise ve mezhep bir âlettir, hangi mezhepte beş para kâr görseler onu ya kabûl ederler ya medh ederler veyâhût kendi mezhebimize karşı tahkîr bile görseler sükût ederler.”

“Bunların tekmîl ümmîdi ve itikâdı çalışarak, doğru söyleyerek, nâmûslu sûrette hareket ederek ve ulûm ve fûnûn öğrenerek geçinmekte olmadığından dâimâ hîle ve desîse düşünürler. Yalanlar söylerler, yeminler ederler, Allah'ı aşağı indirirler, şeytanı yukarı çıkarırlar ve ezmine ve sınıf ve derecesine göre lâkırdı ederler.”

“Bunlarda hiçbir tekmîl ilm ve hüner ve sanat ve işgüzârlık gerçi yoktur lâkin yalnız bir sanatta ol kadar ileri gitmişlerdir ki hemen hiçbir millette ayaklarına gelebilen

yoktur diyebiliriz. Bu meşhûr hüneleri de tekmîl mürâyîlik, tekmîl müdâhanecilik ve tekmîl irtikâbçılıktır.”

Bunlar yerine ve Ermeni'ye göre lâkırdı etmeyi yani başka yürek ve başka lisân kullanmayı peka'lâ bildiklerinden âlim ile âlim, câhil ile câhil, genç ile genç, kâmil ile kâmil...

Mâba'dı Sonra

Teodor Kasap

126 Numara Çarşamba 26 Temmuz 1288 Sene Üçüncü Sene

Hayli müddettir Hakâyık okumamış olduğumdan geçen gün beş on aylık nüshalarını bir gözden geçirerek şağulladım. Bunlarda bir garîp lisân ile yazılmış bazı bendler gözüme çarptı. Bu bendler Hakâyık'ın mahsûl-i fikri ise bugünkü yazdığı bendlerin ibârât ve ifâdâtı ötekilere niçin tevâfuk etmiyor? Evvelâ buna bir cevâp verse. Sâniyen kesret üzere isti'mâl eylediği "İdâre-i sâbika" terkîbinin bundan on bir ay evvele gelinceye kadar geçmiş bir zamâne ilim olduğuyçün o müddetten birisi hakkında ne diyeceğimizi bilemediğimizden bir ayak evvel paçaları sıvayıp işe başlasa da biz de öğrensek.

HEYHÂT!

Bazı gazeteler birçok taşra memûrlarının sık sık tebeddül etmesi jurnâlcilerin inhâlarından neş'et etti diyorlar imiş. Heyhât! Hakâyık gazetesi şahsa mensûp olmayıp da makâma mensûp olan kapı ağaları gibi her asır ve zamanda "Efendimiz" kelimesini diline vird ederek sâ'ir gazetelere rüçhân iddiâsı ediyormuş. Heyhât! Namâz kılmayan canlar üzerlerinde resimli sikke vesâ'ire bulunduğunu özr gösterirler imiş. Heyhât! Hakâyık'a on bir ay kadar muharrirlik etmiş olan bir zât gazetelerine idâre-i sâbika aleyhinde bendler derc etmek arzûsunda bulunan gazetecilerin ayağına gelip de kendisini arayacaklarına mağrûren hânesinden çıkmıyor imiş. Heyhât!

ŞEHİR POSTASIYLA ALDIĞIMIZ MEKTUP

"Azl olan sadrâzam efendimizin millete pek çok hizmetler ettiğini ve hatta Edirne'ye işleyecek kara vapurları Frenkler'in elinde iken alıp bizim devlete mâl etmiş olduğunu işiterek pek çok duâsında bulunmuş idim. Lakin bu kara vapuru her gün bizim evin önünden geçiyor. Memûrlarına dikkat ediyorum hâlâ başı şapkalı Frenkler görüyorum acabâ bana ol vakit yalan mı söylediler. Yoksa kara vapuru memûrlarına Müslümân olsa bile şapka mı giydiriyorlar. Aman oğlum pek merâk ettim. Benim üstüme lâzım bir şey değil ama Allah kimseyi doğru yoldan ayırmasın. Biz böyle şeyleri günâh bildiğimizden eğer bu şapkalı memûrlar Müslümân değilse, bârî beyhûde la'net edip de ben günâha girmeyim. Siz böyle şeyleri herkesten iyi bilirsiniz. Kerem ediniz gazetenizle bildiriniz ki benim gibi kara vapuru Müslümânların mâlı olmuş zan edip de şapkalara ma'nâ veremeyenler var."

Ahırkapı Sâkineleri'nden

Habîbe Hâtun

Bu hanımın bilmek istediği şeyin doğrusunu hâlâ biz de bilmiyoruz. Vâkı'â şimendiferin Osmanlı malı olduğunu biliyoruz ama memûrların yakalarındaki Fransızca hurûf ile kıyâfetlerine ve yüzde iki Frenk binmediği hâlde saatlerin alafranga ve biletlerin Fransızca ve ücretin Frank hesâbından bozma oluşuna biz de mütehayyiriz. Eğer hall-i müşkil etmeye muvaffak olursak ilânına müsâra'at edeceğimizi vaad eyleriz. Ma'ahazâ kumpanyaya hitâben bir tuhaf vak'a nakl edelim. Bu geçen Cuma günü gezmek üzere şimendiferle birkaç ahabb Florya'ya doğru gitmiş idik. Vagondan çıkarken içimizden biri mendilini unutur. Avdette "kondoktör" e su'âl ederiz, ne cevâp alsak iyi? Sizden sonra başka yolcu girdi ise mendil zâyi' olmuştur. Yoksa bizim elimize geçse idi yüz bin liralık şey olsa gâ'ip olmaz" demesin mi? İşte bu cevaba sen de hayrette kal ben de.

Acâyip! Kumpanyanın memûrları o derece iffet ashâbı imişler ki birinci mevkiye binebilecek yolculara sirkat ve irtikâb isnâdı [2] câ'iz olurmuş da onlara olmazmış demek oluyor. Besbelli bu iffet ve istikâmet sâhibi memûrlar Rum ili şimendiferleri maddesinin devletçe ahîren mevzû'-ı bahs edildiği sırada tedârik ve ta'yîn olunmuş şeyler olmalı. Zirâ isrâf ve irtikâb gibi fenâlıkların önü alınmış bir zamanda kumpanyanın mukâvele-nâmesi tebdil ve ıslâh edilmiş idi.

Haniya idâre-i sâbıka [1] zamanında taşra memûrlarının tahkik ve teftiş halleri zamanında vilâyetlere takım takım gönderilen jurnâlcilerin şimdiye kadar vukû' bulan tahkikâtına dâir ne İstanbul ve ne de vilâyât gazetelerinde hiçbir şey göremediğimden bunların ne ile meşgûl olduklarını düşünmekte idim. Vilâyât merkezlerinde bulunan muhabirlerimizden bu defa aldığımız mektuplara göre bîçâre jurnalciler de vardıkları mahall-i vâli ve mutasarrıfının üç günden ziyâde yerinde oturduğuna tesâdüf edememişler ki hâlini tahkike başlasınlar. Öyle ya henüz gelmiş ve yorganlığını almadan yola çıkmış bir memûrun nesini tahkik etsin. Kendileri der-bend memûru değil ki yol tezkerelerini yoklasın işte bu cihetle jurnâlciler hâllerini tahkike memûr oldukları zevâtı bir gün "Hoş geldiniz safâ geldiniz" ertesi gün "Uğurlar olsun Allah selâmet versin" istikbâl ve teşyî'den başka bir şeye muvaffak olamamışlar imiş.

Haniya biz abonelerimizin gazetelerini bugün Selanik yarın Erzurum'a öbür gün bilmem nereye gönderilmesi için vukû' bulan iş'ârları üzerine acabâ bunlara ne oldu da bir yerde durup oturmuyorlar diye geçen nüshalarımızın birinde kendilerinden şikâyet etmiş idik. Meğerse hafîlik kendilerinde değil imiş.

İstanbul ahâlîsinin ahvâl-i garîbesinden biri de mu'tedillikleridir. Canım şehremânet-i behiyyesi daha geçenler kıvırcığa beş kırmaya dört buçuk kuruş narh vererek bu fiyâttan ziyâdeye et alınıp satılmamasını şedîden emr ve ilân etti. Etti amma hâli menfaatini tanımaz ve emre itâat etmez acâyip fikirde birtakım inâtçı adamlar olduklarından haniya geçen Ramazanda ahâlî-i gayri-müslimenin gündüz sigara içmemeleri için emânet-i müşârün-ileyhâ cânibinden emr vukû' bulmadı mı idi işte buna kulak vermedikleri gibi buna da ehemmiyet vermeyerek hâlâ etin okkasını sekiz buçuk kuruşa alıp duruyorlar. Frenkler bize tevekkeli barbar demiyorlar heriflerin yerden göğe kadar hakları var. Böyle itâatsiz ahâlîye şehremâneti ne yapsın. Narh dinlemiyorsunuz diye hapsetse olmaz cezâ-yı nakdî alsa o hiç olmaz. Çünkü kendisi menfaat hâli maksadıyla ete beş kuruş narh vermiş ehli dinlemeyip sekiz buçuk kuruşa alıyor. Şimdi bunun üzerine bir de cezâ-yı nakdî konulsa artık etin okkası yirmi beş kuruşa gelir bu da maksada büsbütün mugâyir olur.

[1] Bu idâre-i sâbika Hakâyık'ın vird-i zebân eylediği idâre-i sâbika olmayıp on bir ay evvelden beri olan bir zamandır.

Tuhafi neresi bu kadar halk narha kolan vermiyor da haniya şu ma'hûd bâr-gîr üzerinde koyun lâşesi satan herifler yok mu beş kuruştan bir para aşağı et vermiyorlar. Bunlar zâten yüz paradan dört kuruşa kadar et satar idi şimdi ağızları yükselmiş ben pazarlık etmeye uğraştıkça "Narh beş kuruştur" diyorlar da başka bir şey demiyorlar. Bârî narhın bunlara taalluku olmadığı anlatılsa da ben de pazarlık külfetinden kurtulsam.

BORDEIANU'NUN NÂMÛSU

Bir müddetten beri Çokoy Bordeianu şirket idâresinin Hüseyin Efendisi'ni, idâresini, kaptanlarını, kahvecilerini, hizmetçilerini, el-hâsıl şirkette müteallik her ne var ise kâffesini yere batırmak istiyor. Fakat zannolunmasın ki Bordeianu'nun bu kadar bağırıp çağırması şirketin menâfi'-i umûmiyyeye muhâlif bir hâlini görüp onun ıslâhı içindir, hayır, hayır. Şirket yüzünden büyücek bir ziyân görmüş de onun için.

Geçenlerde şirket idâresi tarafından kömür mübâya'a kılınacak imiş. Bordeianu bunu duyar duymaz derhâl kalkmış şirket idâresine gitmiş. Elinin altında bir kömür tüccârı olduğunu ve ucuz vereceğini ve gâyet a'lâ bulunduğunu hâsılı bir simsârın ne yolda ağız kullanması lâzım gelir ise öylece ifâde etmiş ve bunda kendisinin de birkaç yüz lira simsârlık alacağını dahi söylemiş kim bilir? Şirket idâresi böyle bir millet gazetecisine kömür dellâllığını yakıştıramadığından mıdır nedir? Bunun haber verdiği kömürü almamış. İşte artık sen Bordeianu cenâplarını zapt edebilir isen et. Efendim kim zapt olunabilir. Birkaç yüz liralık bir zarar. Herif şirket hakkında ağzına geleni söylemeye başlar.

[3] Bunun üzerine şirket idâresi de bu hiddetin sebebini ifâdemiz vechile yazarak Levante Times nâm gemici gazetesine göndermiş ve bu vâsita ile umûmun nazar-ı mütâlaası önüne koymuş. Şimdi Bordeianu cenâpları bana simsâr dediler diye daha ziyâde kızmış nâmûs da'vâsına kalkışmış anlıyor musunuz? Nâmûs da'vâsına nâmûs!

Acâyip simsârlık ayıp mı imiş? Hiç ticâret etmek nâmûsa dokunur mu? Bir insân elbette bir ticâreti elden kaçırdığı zaman te'essüf eder, mükedder olur. Meselâ ben dünyâda ne kadar insân var ise benim gazeteme abone olmadıkları için kendimi mutazzırır add ederim.

Bordeianu gel sen şu hiddetten vazgeç. Biliyorum a köftehor kayb ettiğin liralara ziyadece te'essüf ediyorsun. Fakat geçmesine esef fâ'ide vermez. Para yalnız kömür satmakla kazanılmaz ya? İnsânın azıcık aklı başında olur ise para kazanmaktan kolay bir şey yoktur. İşte ben sana birkaç yol göstereyim elbette kömür dellâllığından kazanacağın paranın birkaç mislini kazanırsın. Kulağımı dik de iyice dinle.

Evvelâ tramvay süvârî generali Kara Panosoğlu'nun onları bu kadar zahmete tahammül edemediklerinden pey-der-pey gebermekte imişler. (Beni dinleyip de öküz koşmuş olsaydı hem bu olmaz ve hem sühûletle gider ve alaturka da olur idi.) Şimdi bu zât Macar'dan hayvan celbi için adam arıyormuş. Celb olunacak hayvanların miktarı senevî altı binden on iki bine kadar imiş yüzde on beş de komisyon veriyorlar imiş.

Sâniyen Sulukule demirci esnâfi bu yazın kısa gün ve uzun gecelerinde vakitlerini bâd-ı hevâ geçirmeyip birçok mâşe yapmışlar. Şimdi bunları Beyoğlu'nda sattırmak için bir anbâr ve bir de dellâl arıyorlar imiş. Ve bunların beherinde ikişer para bey'iyeye

verecekler imiş. La-Turquie matbaası ise geçenlerde ilâve kılınan arsa vâsıtasıyla epey vüs'at kesb etmiş olduğundan şunu der-uhde eder isen haylice kârlı çıkarırsın.

Sâlisen geçenki tebeddülât üzerine Mısır Çarşısı'nda günlük fiyatı pek ziyâde tenzîl etmiş olduğundan ma'âzâ'l-lah ileride şayet yine ber-aksine terakkî tarafdârı Bâb-ı Âlî'den içeri girer ümmîdiyle bir miktar günlük alıp saklamak da küllî ticâret-i me'mûldür. Birçok nasîhatlerim var ise de inşaallah onları da birer ikişer söylerim. Artık sen hepsini gözden geçir de hangisini beğenir isen onu kabûl edersin.

Canım memleketimizde pek zengin birisi var idi. O kadar zengin o kadar zengin ki âdetâ asrımız Kârûnu denilebilir. Of! Adı da hatırıma gelmiyor. Haniya bundan beş altı ay kadar mukaddem tütüncülük etmeye karar vermiş idi. Hay Allah lâyıkmı versin dilimin ucunda da söyleyemiyorum. Kristo... Hirista. Hah! Hiristaki Efendi Hazretleri tuhaf şey bir iki aydan beri kimse ile görüşmediğimden midir nedir? Bilmem. Âdetâ dostlarımın ismini bile unutmak derecesine gelmişim. Her ne ise Allah beterinden esirgesin. İşte bu zât tütün kaymak veyâhût tütün i'mâl eder. Bir nev' makine bulmak için mi ne için ise kalkmış Avrupa'ya gitmiş.

Gitmiş amma öyle sallapati gitmemiş. Gayet ihtiyâtlı davranmış meselâ "Hasta olurum da Avrupa'da kendimi tedâvî ettirecek hekim bulamam. Bulsam da belki bana bayağı adam gibi bakarlar." diye zâtına mahsûs olan hekimi ve "Tıraşım gelir de tıraş olacak berber bulamam" korkusuyla berberini de birlikte götürmüş. Âferîn! Hiristaki Efendi âferîn! Canım herif ihtiyâtlı dûr-endîş bir zâttır (Dûr-endîş olmasa zengîn de olamazdı ya!) Öyle ya insânlık bu, Avrupa'da hastalanacak olsa da kendini tedâvî ettirecek hekim bulamasa veya bulsa da herifler kendine âdî bir adam gibi tedâvî etseler ne yapar? Ya tıraşı gelip de berber bulamasa traşsız Frenkler'in yüzüne nasıl bakar? Bunlar hep hesâp değil mi? Fakat bizim Beyoğlu yâdigârları bu kadarcık bir şey'i anlayamamışlar da benden soruyorlar. Allah akıllar versin lakin şu dert var ki acabâ muayenede hekim bulunduğu gibi ma'a-eczâ bir eczacı dükkânıyla bir de eczacı ve birkaç çırak da bulunuyor mu?

AHLÂK BOZUKLUĞUN MÂBA'DI

Velev sâ ve verial [1] ile velev sâ ve verial ve harial [2] ile harial olurlar."

"Bunlar Avedârân [3] vesâ'ir azîz kitâba ve ahlâk kitâbına itibâr etmeyip illâ her yaptıkları hakkında kendilerini haklı çıkarmak için birtakım fenâ darb-ı meseller

kullanır [4] meselâ (Bal tutan parmağını yalar, Köprüyü geçene kadar şeytana dayı demeli, El öpme ile dudak aşınmaz, Yalan ahz ü i'tâ makinesinin yağdır) ve gayrihim ve gayrihim derler.”

[1] Medenî ve âlim

[2] Vahşi ve câhil

[3] İncil-i Şerîf

“Milletimizde hasetçilik ol derecede ileri gitmiş ve kökleşmiştir ki herkes birbiri yaptığını kıskanır, herkes birbiri işine karışır, herkes birbiri yediğini, içtiğini ve giydiğini fasl ü zemm eder.”

“İftirâcılık dahi hasetçilik kadar ileri gitmiştir. Bunlar birbirlerine kötülük yapmak istediklerinde her fenâ tarîki tutarlar, uğraşırlar, çalışırlar ve nihâyet her nev' iftirâyâ dahi kalkışırlar ve esef edecek garîp yeri de şurasıdır ki kâffesi de az çok fenâ yürekli bulduklarından dâimâ bir fenâlık işitmeye hem arzûları vardır ve hem de bir meyelânları. Şöyle ki iyi bir havâdis işittiklerinde eğer hasetlerinden nâşî bütün bütün mahzûn ve mükedder olmasalar dahi hiç değil ise bî-kayd olur. Hâlbuki fenâ bir havâdis bir iftirâ ve kötülüğe dâir bir yalan işittiklerinde akıl ve fikre ve zamîr ve zimmete ne kadar mugâyir olur ise olsun ona da hem inanırlar ve hem de esef edecek yerde gülerler ve sevinirler.”

“Bunlarda din ve îmân ve insâf ve merhamet ol kadar yoktur ki dâimâ aldanmak için biçâreler ve baştan çıkarmak için gözleri kapalı sefiller ararlar. Bu bâbda tekâmîl ma'lûmât almak için Tağakan Horhorlarda [4] ve Patrîkhâne'de dinlenen da'vâların dinlenilmesi iktizâ eder.”

“Bunlar asla iyi ile fenâyı fark etmezler. Biri milletin harâbını mûcip olmakta imiş ve diğer biri dahi millete büyük büyük fedâkârlıklar ve hizmetler etmekte imiş. İkisine dahi aynı nazarla bakarlar ona da selâm verirler ona da, ona da iltifât ederler ona da ve hattâ kötülük yapanlara daha ziyâde itibâr ederler ve teveccüh gösterirler. Çünkü hem kendi ahlâklarına muvâfık bulurlar ve hem de korkak olduklarından bir gün kendülere dahi bir fenâlık yapmasun için korkarlar.”

Mâba'dı Sonra

Teodor Kasap

[4] Millet meclisleri

127 Numara Cumartesi 29 Temmuz 1288 Sene Üçüncü Sene

HADDİN VAR İSE BİR MESLEK TUT DA ONDA DEVÂM ET!

Sadr-ı a‘zam vasiyetnâmesi meydâna çıkar muhâkeme etmek bize kalır, tevcîhât vukû‘ bulur. Gazetelerimiz hazerâtı o bâbda ciddi bir fikir beyânını yine bize bırakır, İskender gelir gölge eder, Eflâtun çıkar küpü yuvarlar, büyüklerden ben de bıktım. Fakat ne çâre ki Hakâyık muhlisimiz böyle dilsiz, Basîret efendimiz böyle basîretsiz durur ise zavallı Diyojen'den başka işe karışacak adam yok.

Ha gerçek! Bizim bir de Ruznâme var idi. Yüz yirmi ikinci karnda bize vâsıl olan rivâyete göre kendini okuyan üç beş kişi için o da şimdi kemâl-i azametiyle bazı bendler yazıyormuş. Nemize lâzım âkıbeti hayr ola! Biz şimdi latîfeyi bırakalım da oldu olacak biraz da fikrimizi söyleyelim. Ma‘lûmdur ki dünyâda efrâda müteallik ne kadar hukûk var ise hepsinin hâmîsi kânûn-ı cezâdır. Kânûn cezâ-i fiilden sâkit durdukça dünyâda devlet teşkîl etmeye, nizâm yapmaya, terakkîye, medeniyete asla imkân kalmaz.

Cezâ tab‘an menfûr bir şey iken kâffe-i edyân ve kâffe-i hükemâ tarafından iltizâm olunması bu mütâlaaya mebnîdir. Yoksa şu yakınlarda gördüğümüz gibi sırf birinin hevesine hizmet için değil. Her ne ise biz gâlibâ şunu demek isteyecek idik. İdâre-i sâbıkanın (Ali Paşa idâresi zannolunmasın) mübâlağalı falanlı birçok sû‘i isti‘mâlâtından bahs olunuyor. Rivâyete göre birçok şeyler olmuş birçok şeyler gitmiş. Bunların içinde iki mes‘ele var ki zihnimize dokunuyor.

Onlarda muhâkemesiz adam nefy etmek ve fermân-ı âlî ile azlden masûn olarak dîvân-ı ahkâm a‘zâlığına “tasarrufları” temîn olunmuş birtakım zevâtı fermânlarda meşrût olmadığı üzere rızâlarıyla başka bir me‘mûriyete ta‘yîn etmeden veyâhût bi'l-muhâkeme töhmetleri sâbit olmadan hizmetlerinden ihrâç eylemek husûslarıdır. Bunun birincisi cezâsız kalır ise emniyet-i şahsiyye gitmiş veya tabîr-i âherle Gülhâne Hatt-ı Hümâyûnu zulm ile pâ-mâl edilmiş demek olur. İkincisi cezâsız kalır ise memâlik-i devlet-i aliyyede serbest mehâkimin vücûduna ve o sûretle adâletin cereyânına imkân kalmaz.

Amma netîcesi ne olur? İhtimâl ki bir benderli daha çıkar vatanımızı bir kere daha muhâtara-i izmihlâle düşürebilir. Şimdiki idâreden halkın me‘mûl ettiği hamiyet ve hakkâniyet hem mu‘adele ve hem de saâdet-i âtiyemiz için zarûret lâzım olan öyle bir

kânûn-perverliğin icrâsından geri durmayacağına kâfildir. Nefy ve ihrâç olunan zevâtın dahi geçmişe mâzî deyip de haklarında vukû' bulan muâmeleye enzâr-ı halkta liyâkat göstermeyecekleri me'mûl olunur.

Mösyö Kombari'ye müjdeler! Yakında nâmı Avrupaca defter-i hükemâya dâhil olacaktır. Niçin mi buyurdunuz? Acâyip! Haberiniz yok mu? İstanbul râsıtları bir kâ'ide-i mahsûsa keşf ettiler. Rusya saatiyle Türk saati nihâyet üç dakika fark-ı sâniye fark ediyor. Geçende küçürek iki adam büyücek bir zâta gitmek için mukâvele etmişler. Bir saat de ta'yîn eylemişler sonra içinden biri biraz geç gelmiş aralarında bir kavga bir kıyâmet kopmuş. Beriki ötekine yalancı, öteki berikine edepsiz demiş? Gürültü büyümüş nihâyet ashâb-ı fen ortaya girmiş. Bir de ne görsünler meğer kabâhat saat farkında imiş. Elbette bu hâller, bu keşifler Avrupa'ya aks eder a! Bir kez de [2] Avrupa'ya aks ederse elbette Mösyö Kombari hükemâdan ma'dûd olur a.

ŞEHİR POSTASIYLA ALDIĞIMIZ VARAKADIR

Cumartesi günü çıkan 125 numaralı Diyojen'de sadâret tebeddülünden dolayı “Bu ne hükümettir ki halkın bu tebeddülde azl edene duâ nasb olunana yine duâ ederek azl olunan için hiçbir şey demedikten başka” ibâresini gördüm ne büyük hata! Halk bu tebeddülde azl olunan hakkında hiss-i derûnunu hâlen ve kâlen yekdiğerine ilândan geri durmadıktan başka yâd-ı dâimisi için ma'zûliyyet tarihleri söyleyerek ahlâfa yâdigâr bırakıyorlar. Binâen-aleyh ma'zûl Lâhik hazretleri hakkında bir şey demiyor dediğiniz halkın misli mesbûk olmamış bir sûretle a'mâl-i fikir ve idâre-i lisân eylemekte olduğunu ilân ederek hatanızı tashîh eylemenizi ihtâr ederim.

UMMÂN İÇİNDE ÇALKANUR BİR SEFÎNEDE MUHÂVERE

Yolcu- Kaptan tebrîk ederiz. Doğrusu ehliyetli imişsiniz.

Kaptan- Böyle şeyler fitrîdir efendim fitrîdir.

Yolcu- Her neden olursa olsun, dün hamlacı iken bugün kaptan olmak hakîkaten güç görünür.

Kaptan- O bana göre değil. Fakîr bu iş için yaratılanlardanım.

Yolcu- İnşâallah gemiyi lâyıkıyla idâre edersiniz.

Kaptan- O şüphe götürür mü hiç?

Yolcu- Estağfurullah! Şüphe ma'nâsına değil. Lakin dün uğradığımız limandan barut almış idiniz ondan bir muhâtarâ tevellüd edemez mi?

Kaptan- Barutun ne tehlikesi olur? Yarın korsana rast gelirsek ne yaparız. Baruta ateş verip gemiyi havaya atmalıyım da miskin miskin teslim mi edelim?

Yolcu- Acabâ geceleri zâbıtalârın odalarında aydınlık bıraktığınız barutun tutuşması korkusundan mıdır?

Kaptan- Yok... İdâre için...

Yolcu- Ya sizin kamarada yanan mumların yirmi otuz kadarını tenzîl etseniz tasarrufa mutâbık olmaz mı?

Kaptan- Olamaz efendim olamaz. Bendeniz gece görmeliyim mumların biri eksik olsa göremem.

Yolcu- Gece vakti ne göreceksiniz ya? Herkesi uykuda...

Kaptan- İşte bende tâ'ife uykuda mı? Uyanık mı onu göreceğim a.

Yolcu- Ha tâ'ife dediniz de hâtırına geldi. Açlıktan ölüyoruz diye şikâyet ediyorlar.

Kaptan- Halt etmişler. İşte her kırk günde bir aylık alıyorlar a daha ne isterler.

Yolcu- Canım onlar aylıktan bahs etmiyorlar. Sofradan aç kalkıyorlarmış.

Kaptan- Zift yesinler! Dört yüz dirhem ekmeği üç yüze indirdik de az geliyor öyle mi? Canları isterse tâ'ifelik etsinler. İstemezlerse cehenneme kadar yolları var. Başkası çok...

Yolcu- Güzel amma yerlerine alacağınız takım gemiye alışmamış olur da zanaatlerini bilmezlerse sıkıntı çekilmez mi?

Kaptan- Onlar zanaat bilsin diye kim demiş? Zanaati kaptan bilecek. Ben bileceğim.

Yolcu- Peka'lâ! Yine siz bilirsiniz. Lakin biçâreler açlıktan pek sızlanıyorlar. Sizin aldığınız dört okka ekme de biraz çok görünüyor. Hiç olmazsa bir okkasını şunlara verseniz de ağızları kapansa olmaz mı?

Kaptan- Ağzlarını ecel kapasın! Ekmeği kaptan yiyecek. Kaptan kuvvetli bulunacak. Ben yiyeceğim, ben kuvvetli bulunacağım.

Yolcu- Bir de bunların ta'yînini kestiğinizden gemi sâhibine ne fâ'ide olabilir? Siz bir takımın ta'yînini kesmişsiniz başka takıma ziyâde ta'yîn vermişsiniz. Bakılırsa masraf ziyâdeleşmiş.

Kaptan- Gemi sâhibinin fâ'idesi onların vazîfesi değil... Kendilerine az ta'yîn verilmek lâzım geldi vesselâm.

Yolcu- Kaptan lakırdıyı bir tarafa bırakalım. Biz nereye gidiyoruz. Buralar sığ. Sakın gemi oturmasın.

Kaptan- Acâyip ben burada değil miyim... Ulan dümenci gel şu güverteyi yıka.

Dümenci- Efendim dümeni kime bırakayım?

Kaptan- Miço ya ver Miço ya.... Gel.... Bana baksana... Sen orada ne yapıyorsun.

Bir Gemici- Efendim bendeniz geminin terzisiyim. Yelken yırtılmış da yapıyorum.

Kaptan- [3] Onu bırak da mâdem dikiş biliyormuşsun gel şuraya kunduram sökülmiş onu dik... Bana baksana... Hiş... Hey... Sen ne yapıyorsun, sen orada.

Bir Diğer Gemici- Kulunuz geminin demircisiyim... Cankurtarandaki zincirin bir halkası kırılmış onu takıyorum.

Kaptan- Bırak onu. Zincirin ne lüzûmu var. Kafesin parmağı kırılmış. Hazır içinde tavuk da yok gel şuna bir parmak tak... Gel... Sen orada ne uğraşır durursun.

Bir Diğer Gemici- Bendeniz marangozum dümenin bir yeri zedelenmiş onu ta'mîr ediyorum.

Kaptan- Vay sen ta'mîr etmek bilirsin. Hele gel ibtidâ geminin şu sâatini ta'mîr et vaktimizi bilmiyoruz. Dümeni başkası yapar kıyâmet kopmaz a... Baksana göğsü ilikli hey... Buraya gel... Sen orada ne başını eğmiş durursun.

Bir Zâbit- Bendeniz gemi hocasıyım efendim hesâplara bakıyorum.

Kaptan- Hesâba bakmanın vakti mi ya? Biz akşama ne yeriz gel şurada bir helva bas.

Zâbit- Efendim kömürün yerini bulamıyorum.

Kaptan- Odun yak.

Zâbit- Efendim gemide odun yok.

Kaptan- Sen de bakalım göğün direklerini kes! Kahpe oğlu koskoca tahta geminin içinde bir yakacak şey bulamıyor musun? İndir şu ufak direği bir helva da pişirmez mi?

Yolcu- Aman kaptan ne yapıyorsun? Gemi direksiz olur mu?

Kaptan- Sen ne korkuyorsun? Yan gel zevkine bak direk giderse Allah yok mu?

Yolcu- Kaptan Allah var amma direksiz gemi olmaz.

Kaptan- Be adam işte iki tanesi daha var. Hem de sana ne oluyor? Yolcu bir âdemsin yerine sağ selâmet gitme de ondan sonra söyle.

Yolcu- Haydi beni bir tarafa bırak. Geminin sâhibine ne cevâp vereceksin.

Kaptan- Bunları ben kendi kendime yapmam ya elbette geminin sâhibi emr etmiştir.

Yolcu- Acâyip, geminin sâhibi sana direği yak da helva pişir mi dedi?

Kaptan- Benim bilişim öyle.

Yolcu- Kaptan eğer mahâretin dediğin gibi anadan doğma bir şey ise ölünceye kadar zekâvetle böyle kalır bir türlü değişmez.

MUHÂVERE

- Nedir bu bed beniz.
- Ne olacak işte beniz bed.
- Kinâye lâzım değil a kuzum ne ağlıyorsunuz.
- Sorma başıma geleni merdivenden teker meker değil paldır küldür birdenbire yuvarlandım da tâ binek taşına düştüm.
- Acâyip, biri mi itti, ayağınız mı sürçtü.

- Nasıl olduğunu ben de bilmiyorum. Bir kazâ-yı nâgehânî gibi başıma geldi.
- Vücûdunuzda ızdırâp var mı?
- Nasıl olmasın her tarafım hurd u hâş oldu. Ne tutacak elim ve ne basacak ayağım kaldı. Hatta şiddet-i ızdırâp zihnime bile dokunuyor.
- Vah vah... Aman ihmâl buyurmayınız. Elhamdülillah aklınız başınızda yaşlı başlı adamsınız. Kalkınız kendinizi Vezir Hân'ında çıkıkçılara, kırıkçılara gösteriniz, sarıp sardırınız, ağlamayınız efendim. Ağlamayınız zîrâ ağlamak bebeğe yakışır.

DİĞER VARAKADIR

Bazı câhil (sözüm yabana) kişi-zâdeler Frengistân'da olduğu gibi Türkistân'da dahi “Nobles” dedikleri asâlet vardır itikâdında bulunurlar. Ben ise bunlara “Parvenu” nazarıyla bakıyorum. Bu iki i'tikâdın hangisi doğrudur? İzâhât-ı mukanna'a ile bildiriniz.

(Bir hâtıra) Unvânı 48 ve (7662) imzâsıyla geçen Çarşamba günü matbaamıza gönderilmiş olan varakanın gazeteye derci mutasavver ise de varaka-i mezkûre münderecâtı üzerine bazı istîzâha ihtiyâç görüldüğünden varakanın gazetemize derci mültezem ise izâhât-ı lâzimeyi i'tâ eylemek üzere sâhibinin matbaamıza mürâcaat buyurulması muktezîdir.

ALABAMA MES'ELESİ

John Bull (Buğa Yavan demek ise de burada İngiliz ma'nâsınadır) ile John Attain (Bu da Amerikalı demektir) nâm [4] iki zât mes'ele-i mezkûre hakkında ber vech-i âtî mektuplaşırlar.

BİRİNCİ MEKTUP

Geçenlerde arabanızın tekerleği bizim arabanın arka tarafıyla sol tekerleğinin parmaklıklarını kırmış olduğu cihetle bu bâbda ne gün mütâla'âtda bulunduğunuzu anlamak isterim?

Dostunuz John Attain

İKİNCİ MEKTUP

Azîz dostum John Attain

O gün arabamı amcazâdenize âriyet vermiş olduğumdan o gün vukû' bulan kazâdan dolayı hâsıl olan ziyânı benim tazmîn etmeğliğim lâzım gelmeyeceği zannında isem de mâdâmki emeğe bu bâbda beni mes'ûl tutmak istiyorsanız o hâlde eğer kabûl eder iseniz amcazâdelerinizden İsviçreli Hals Raytman'ın re'yine mürâcaat edelim.

Muhlisiniz John Bull

ÜÇÜNCÜ MEKTUP

Sevgili John Bull

Raytman'ın re'yine mürâcaat etmek hakkında olan fikrinizi tahsîn eder ve maa'l-memnûniyye kabûl edeceğimi de arz eylerim.

John Attain

DÖRDÜNCÜ MEKTUP

Azîzim John Attain

Vekiliniz bulunan Mösyö Rater Sale'in göndermiş olduğu hesâp pusulasını Mösyö Raytman bana gösterdi. Mezkûr pusuladan arabanızın kırılması sizi pastırma ticaretinden dolayı beş yüz bin dolar zarara uğratmış ve bu zararlarla kâffe-i zarar ve ziyânınız beş yüz bin yedi buçuk dolara varmış olduğu anlaşılıyor. Lakin ziyân-ı mezkûreden kabûl edebileceğim arabanızın yalnız masârif-i ta'mîriyesi olan yedi buçuk dolar olup bakiyyesi ise âdetâ şâyân-ı hande ve istihzâdır.

John Bull

BEŞİNCİ MEKTUP

Muhibbim efendim hazretleri

Mâdemki siz işi Raytman'a havâle ettiniz artık benim hesâplarımaya itirâz etmeye hakkınız yoktur.

John Attain

ALTINCI MEKTUP

Muhibbim John Attain

Da'vâyı Raytman'a havâle etmekten caydım. Çünkü kendisi İngilizce bilmediğinden sonra sizin gülünç iddiânız üzerine bir terslik çıkaracağı şüphesizdir.

John Bull

YEDİNCİ MEKTUP

John Bull

Beyhûde münâza'a etmekte ma'nâ ne? Bu iddianın şâyân-ı istihzâ olduğunu Hals ve Raytman'a ifâde edelim ve onun vereceği cevâba kânî' olalım.

SEKİZİNCİ MEKTUP

Bu iddianın vâhî bir şey olacağını kabûl ediyorsunuz da niçin vazgeçmiyorsunuz? Ve Raytman arabanız ta'mîri için ne kadar para sarf etmeğimi hükm eder ise o hükmü kabûl edeceğim. Der-kâr ise de servet-i mevcûdemi de bu yolda hebâ ederek mahv olup gidememekte ma'zûrum.

DOKUZUNCU MEKTUP

Efendim eğer ben iddiâmdan vazgeçecek olur isem istihzâya sezâ asıl o vakit olurum. Fakat şimdi iddiâmda sâbit-kademim.

Dostluğunuzdan merdûd

John Attain

(Şu nihâyetteki iki mektup biraz sertçe ise de John Bull ve John Attain yine evvelki gibi birâderâne ve muhibbâne geçinmektedirler.)

Teodor Kasap

128 Numara Çarşamba 2 Ağustos 1288 Sene Üçüncü Sene

Tuhaf şey! Acâyip iş! Garîp madde!!! Ağreb mesele!!!! Hani o nâzenîn Hakâyık? O bendler, o alkışlar, o ta‘rîzler, o tezyîfler, o kuruluşlar, o savrukluklar ne oldu? Yok mu bend-i mahsûs? Yok mu hukûk meseleleri? Yok mu ekonomi, politik kâ‘ideleri? Yok mu kâfiyeler? Yok mu şiirler? (Ha gerçek! Ara sıra şiir var o da tarih)

Bir gün şirket vapurlarından birine girer, davlumbaz üstüne çıkarım. Yanıma birkaç beyefendi ... bey...efendi... falan gelir. Vapur “islîm” koyverince bunlar da bülent-avâz ile bir şarkıya başlarlar. Derken “islîm” kesildiği gibi sadâlarının yarısı ağızlarında yarısı havada kalır. Hakâyık'ın avâzları nidâları da ona benzedi. Onun bu hâline bakanlar Nedîm merhûmun

“Ey Nedîm ey bülbül-i şeydâ niçin hâmûşsun.

Sende evvel çok nevâlar güfte-gûlar var idi.” beytini tekrar ediyorlar.

CEHENNEMDE BİR MUHÂVERE

Diyojen- Koca Makyavel! Ne de kibârâne kurulmuş oturuyorsun! Yoksa zebânilere de zulüm üstâdı mı oldun?

Makyavel- Bîçâre Diyojen kitâbımın acısı hâlâ yüreğinden çıkmamış! Bilir misin? Acabâ ben o kitâpta zâlimlere husûl-i merâm için vâsıtamı göstermek istedim yoksa murâdım esbâb-ı zulmü gösterip de halkı mütenebbih etmek mi idi?

Diyojen- Düşündüğün şeye bak! Kitâbının dünyâda hükmü kaldı mı ki yüreğimde acısı dursun? Biliyor musun ki sen buraya geldikten sonra dünyâda ne Makyaveller peydâ oldu ne kâ‘ideler çıktı. İcâdına muvaffak olduğun fenn-i muhterem ne kadar ilerledi.

Makyavel- Acâyip benim kitâbımda olmayan kâ‘ideler mi icâd olundu? Şunlardan biraz izâhât verir misiniz?

Diyojen- Eğlenmezsen konuşalım.

Makyavel- Eğlenmek nedir? Sanemlerden sükûnet casuslardan kulak istiâre eder de öyle dinlerim.

Diyojen- Peka‘lâ hem dinle hem de söyle meselâ sen bir adamı başından def etmek istesen ne yaparsın.

Makyavel- Bulduğum yerde cellât yok mu? Zindân yok mu? Papas yok mu? Müfterî yok mu? Birinden birinin eline veririm çıkar gider.

Diyojen- Her yer İtalya mülkü her vakit “Burciya” zamanı değil? O kadar becerikli adam da bulamazsan elinden ne gelir?

Makyavel- Hiçbir çâre kalmadıysa mahkemede mi yok? Elbette başına bir mes’ele çıkarır. Herifi bir sûretle ithâm ederim.

Diyojen- Ben demez miydim ki dünyâda âkil geçinenlerin hepsi delidir! Sen siyâset şeytânlıklarında allâme geçinirken hâlâ onu bilmiyorsun ki zalemeye lâzım olan kendi hasımlarını bile muhâkemeye cesâret etmemektir. İcrâ-yı garaza adâleti vâsıta etmeye gelmez. Sonra o vâsıtayı insânın kendi aleyhinde de isti‘mâl ederler.

Makyavel- Âferîn Diyojen! Sen hakîkaten Eflâtundan büyük bir hakîm imişsin. Kitâbımın böyle bir kâ‘ide-i sahîhadan mahrum kaldığına ne kadar müte’essif isem senden şu lakırdıyı öğrendiğime o kadar müteşekkirim.

Diyojen- Hoşunuza mı gitti? Peka‘lâ. Fakat [2] su’âle cevâp vermedin.

Makyavel- Bak ben öyle cellâdsız, zindânsız, papazsız, müfterîsiz muhâkemeye cesâretsiz bir iş görmeye muktedir değilim.

Diyojen- Şükür et ki muktedir olanlar peydâ olmaya başladı.

Makyavel- Ey ne yapılabilmemiş bakalım.

Diyojen- Elverişli bir adam bulursan tabîbâne ve hekîmâne ameliyat ile herife pehlivân yakısı hâsiyeti verirsin. Uğraştığın adamın bir tarafına yapıştırırsın, olur gider vesselâm.

Makyavel- Söylediğinizi anlar gibi oluyorum... Lakin... Ameliyâtın kokusu meydâna çıkar da yapana dokunursa...

Diyojen- Evet o muhâtara var. Fakat her zaman sigorta ile iş görülmez ya. Biraz vakit şakullar şakullarsın. Nihâyet sermestâne bir cesâret edersin netîcesinden ne çıkarsa bahtına.

Makyavel- Bendeniz o kadar kan harâretiyle iş görmek tarafdârı değilim. İcâd olunan kâ'ide bu makûle şeyler ise hiç ehemmiyeti yok.

Diyojen- Bunu beğenmedin öyle mi? Dur sana bir şey daha sorayım. Meselâ seni ondan gelmeyecek bir hizmete ta'yîn etseler sonra da iş isteseler ne yaparsın?

Makyavel- Hizmetin vazîfesi icrâsı olmadan gelecek bir yola tahvîl etmeye çalışırım.

Diyojen- Uymazsa?

Makyavel- Bırakıp kaçmaktan başka çâre yok.

Diyojen- Te'essüf etme. Onun da çâresini buldular.

Makyavel- Ne imiş bakalım!

Diyojen- Haniya bir çalgı vardır. Dolabını çevirdikçe üstünde şekli, rengi birbirine benzemez. Birtakım resimler lâ-yenkati' öteye beriye koşar durur? Bilmem senin vaktinde icâd olmuş muydu?

Makyavel- Çocukluğumda öyle bir şey görmüşüm gibi geliyor.

Diyojen- Gördün de hiç ibret almadın mı? O resimlerin hânına zâhirde bir nazîre yaparsın çalaspem bir köşe kapmaca oyunu çıkarırsın olur gider.

Makyavel- Sana göre belki olur gider. Fakat ben yapamam. Sonra adama deli derler. Çünkü öyle oyunlar oyuncaklarla eğlenmek çocuklara mahsûstur.

Diyojen- Koca diplomat! Ben şuraya eğlenmeye geldim. Sen sözlerimi cidde haml ediyorsun da Diyojeni ilzâm ettim zann ediyorsun. Öyle mi? Mâdâmki murâdın bahs etmek imiş. Haydi bakalım şu su'âlîme de bir cevâp ver. Prens Bismark gibi Almanya'nın ittihâdını bahâne edip de Fransa'nın iki eyaletini kendi milliyetlerinin dâire-i ittihâdından ayırmak veyâhût Mösyö Tier gibi Fransa'da ne kadar cumhûrcu varsa cumhûrun bekâsı nâmına kurşuna dizmek yollu tedâbîr-i hakîmâne hiç hâtırına geldi mi idi?

Makyavel- Murâdın âlemin âlem-i terakkî olduğunu göstermek ise işte anladık. Artık çekil oradan sen de bana gölge etmeye başladın!

Merâklı bir beyin sevgili pamuk kedisi bir cengde farelerin vücûduna açtığı yaralardan gözden nihân olması üzerine söylediği mersiye-i mütehassirânedir.

Kedimin her gece böbrekle dolardı sepeti
 Yok idi ni‘metinin, rahatının hiç adedi
 Çeşm-i şehlâ nigehe fârik iken nîk ü bedî
 Sardı etrâfını bin türlü adüvvler türedi

Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

Keyfi gelse bıyığın oynatarak mırlar iken
 Kızdırırsan yüzüne atlayarak hırlar iken
 Kuyruğu geçse ele dırlanarak zırlar iken
 Sofradan her kedinin def‘ini hazırlar iken

Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

Kîseyi kapsa dökerdi yere hep pâreleri
 Ciğere işler idi tırnağının yareleri
 Koşturur oynar idi kukla gibi fareleri
 Deliğe sokmaz idi bir gün o âvareleri

Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

Ne zaman bir tarafa hışm ile saldırsa eğer
 Başı kaplan kesilip kuyruğu gûyâ ejder
 Hasmını yan bakışı eyler idi zîr ü zeber
 [3] Yanına uğramamıştı ebedî havf u hazer

Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

Ürperip tüyleri bir kere deyince mırnav
 Korkudan başlar idi lerzişe bakkalla manav
 Saldırırdı adama bulmaz ise başka bir av
 Yüzünü görse köpekler diyemezken hav hav

Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

Sokulunca yatağa koğmak ile gitmez idi
 Okşamakla tokadı tekmeyi fark etmez idi
 Yiyecek görse gözü mırlaması bitmez idi
 Neylerdi daha kalsaydı eğer n'itmez idi

Kedimi gaflet ile fare-i edbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

Etmedik yer mi kodu savleti dünyâda harâb
 Ne imâret ne kebâpçı ne salaş ne kasap
 Hep şaşıp kalmış iken bahtına akrân etrâb
 Âkıbet eyledi devrân onu da mahv u türâb

Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

(ESKİ ZAMAN TENKÎHÂT MODASI)

(İKİ KÂTİP BEYNİNDE)

–Efendim (Selâm)

–Canım bu ne?

–Evvelleri (Selâmün-aleyküm) denilmez miydi.

–Evet

–Ey! Haniya şimdi bunun aleykümü?

–Hasbe't-tasarruf tenkih edildi.

(İKİ ZARİF)

–Aman efendim gâyet tuhaf bir hikâye tasvîr ettim. Tahrîr etsem bayılırsınız.

–Aman! Nedir?

–Tahrîr edeyim mi efendim?

–Aman çabuk olunuz.

–Efendim bir zât câriyesini ol kadar sever imiş ki aşkından çıldırır imiş. Fakat binlerce engeller elinden bîzâr imiş. Hele bir gün hânesini engellerden hâlî bulmuş.

Rastgele câriye dahi o gün evde kalmış. Herif bu fırsatı ganîmet bilerek memnûnen ve.....

–Ey efendim sonra?

–Bitti efendim.

–Aman nasıl bitti hikâyenin en tatlı yerinde kaldınız. Bunun alt tarafı yok mu idi?

–Var idi efendim amma alt tarafını tenkih ettim.

(HEKİM İLE OĞLU OLAN BİR ZÂT)

–Ah hekim efendi oğlum pek genç vefât etti. Öyle değil mi yirmi beşinde ne-civân idi.

–Ne yapayım efendim siz sağ olunuz. Oğlunuz ne sanatta idi?

–Ah me'mûr idi me'mûr.

–Evet işte onun için böyle genç vefât etti. Çünkü me'mûrlar tenkihâta dûçâr olmadılar mı ya besbelli bunun ömrü dahi tenkih edilmiş.

(MIZIKACI İLE MİRÂSYEDİ)

–Canım Panayot! Bu rezâlet? Ne sen evveli Hicâz Karabatağı'nı böyle mi çalar idin?

–Efendim kulunuzu tekdîr buyurmayınız sebepleri var kusûr kulunuzda değildir.

–Sebebi ne olacak?

–Evvelâ hasbe't-tasarruf karabatağın suyunu kestiler batak kurudu. Sâniyen dikkat buyuruyorsunuz ya kemânın âhenkleri hep yarım"dır. Çünkü sesler tenkihâta uğradığından yarım sesleri ancak çıkarabilirim. Sâlisen peşrevi yukarıdan aşağı tamamı tamamına çalmıyorum. Hasbe't-tenkihât yüzde altmış yedi buçuğunu ancak çalabiliyorum.

(RÛTBE-İ HÂMİSE'DEN İKİ ZÂT BEYNİNDE)

–Efendim tenkihâttan bizim kadar istifâde eden bulunmadı.

–Niçin efendim?

–Çünkü rütbelerimiz hâmise değil mi ya. Islâhât-ı hâzıra sırasında şimdiye kadar icrâ buyurulan tenkihât yüzde kırka vardı. Beşten yüzde kırk nisbetinde tenkihât vukû' bulur ise beş hemen hemen üç kalır. Bu hâlde biz sâlise olmuş oluruz.

(HOCA İLE FALAKADAKİ ÇOCUK)

–Aman hoca efendi ayakların Ka'be'ye varsın.

–Seni habîs seni! Evvelleri yirmi değnek urur idim amma duâ et tenkihâta.

[4] (NEFER İLE NÖBETÇİ ÇAVUŞ)

–Yahu çavuş ağa artık beni değiştir.

–Oğlan dur bakalım daha sen nöbete geleli yarım saat olmadı.

–Ay nöbet müddetleri de tenkih edilmedi mi ya?

(ÂŞIK İLE MA'ŞÛK)

–Hayır hayır sen benden soğudun.

–Niçin elmâsım.

–Evet sen benden soğudun diyorum evvelki kadar beni sevmiyorsun

–Cânım vallahi...

–Yok yok üstüme karşı yemîn etme ben kör değilim ya görüyorum senin muhabbetin azaldı.

–A kuzum billahi yanlıştın var. Muhabbetim henüz ber-kemâldir eğer tenkihâta uğradı ise ona diyeceğim yok...

(LİMONATACI İLE MÜŞTERİ)

–Oğlan bu limonata nasıl limonata

–Nesi var efendim.

–Nesi var nesi yok bilmem. Senin evvelki limonatalarına benzemiyor. Gâlibâ limonu eksilmiş.

–Efendim hakkınız var yalnız limonu değil hasbe't-tenkihât şekeri ve suyu dahi mütenâsiben tenkih edildi.

(SAKA İLE ARAP CÂRİYE)

–Oğlan saka! Karye içinde daha kaldı hepsini neye boşaltmadın.

–Kaldı ya! Dadı kaldı, sürbe içinde kalan suyu tenkih ettim.

(ANASIYLA OĞLU, ÇOCUK TIBBİYYELİDİR)

–Oğlan niçin öyle sıkım sıkım sıkınıyorsun nefesini habs ediyorsun adamakıllı nefes alsan a.

–Anacığım insân bir dakikada otuz beş nefes alır idi. Fakat tenkih edile edile şimdi dokuza indi. Ne yapayım idâre edebileyim diye böyle nefes almaya mecbûrum.

(BİR MAHPÛS İLE HAPİSHÂNE MEMURU)

–Ey aç bakalım kapıyı çıkar şu prangayı

–Niçin?

–Bizim müddet bitti.

–Sebep?

–Tuhaf söylüyorsun be! Tenkihâtan haberin yok mu. Senin aylık indirildi. Bizim ta'yîn indirildi. Her şey indirildi her şey indirildi de bizim müddet-i mahbûsiyyet indirilmedi mi?

(SAATÇİ İLE MÜŞTERİ)

–Saatçi bizim saat silindi mi?

–Silindi efendim.

–Elbette ayar dahi etmişsindir.

–Ettim efendim işte bakınız.

–Vay saat daha dokuz ben akşam oldu zan ediyordum. Amma yine akşam ya bu ayar fenâ.

–Hayır efendi fenâ değildir vâkı'â akşam işte güneş de batıyor. Batıyor amma her şeyde on iki dokuza indirilmedi mi ya? Ben de ayarı tenkih idem.

Mâba'dı Sonra

Teodor Kasap

129 Numara Cumartesi 5 Ağustos 1288 Sene Üçüncü Sene

BİR ZAMAN GELDİ Kİ

İstanbul'da eğlence için çıkmakta olan Diyojen kadar ciddi lakırdı söyler bir gazete kalmadı.

Hakâyık'ın bundan böyle icrâ-yı arz için me'mûriyete gelemeyeceklerinden bahs ettiği "Erâzil" o sözü yazan veya yazdıranlardan ibâret olduğu tamamıyla anlaşıldı.

Şükürler olsun havada bir tebeddül vukû' buldu. İstanbul'da sular şimâl rüzgârının önüne düşmekten kurtuldu.

Bir hey'etin hem bidâyeten hem istinâfen hem temyîzen rü'yet da'vâ etmesi vazîfesi değıştikçe beyninin vaziyyeti dahi değışmesine mütevakkıf olduğu anlaşıl原因 olarak "Mahkeme-i Kebîre-i Merkeziye"ler lağv olundu. Devlet me'mûru her gün bir yerde gezer Tatar demek olmadığı tebeyyün eyledi.

Yirmi otuz sene kitâp önünde dirsek çürüterek ve düşman karşısına göğüs gererek bir mertebe kazanan zâtlar gördükleri hakâreti nâmûslarına âit bilmeye ve nâmûslarını hayatlarından, hürriyetlerinden azîz tutmaya ve binâenaleyh kendilerini hâlâ töhmet altında gibi bilerek nâmûslarının bir muhâkeme-i aleniyye ile hayatı iâde olununcaya kadar da'vâ ve inzivâ hâlinde bulunmaya karar verdiler.

Bir zaman da gelecek ki daha pek çok şeyler olacak... Onları da sırası düştüğü vakit söyleriz.

KARA KARYE'DEN MEKTUP

Ne de acâyip vakitlere kaldık! Ma'lûmunuz olmak gerektir ki buralar (cadı) menba'ı olmakla ma'rûftur. Tanzimât tarihinden beri bu belâdan kurtulduk zannında bulunurken bundan biraz evvel yine zuhûr etmesin mi? Buralarda köy kethüdâlığıyla geçinir bir adam var idi. Adına Bektaş Dayı derlerdi. Baba Paşa yolunda gâyet mütegalip, gâyet şirret bir adam olduğundan dünyâ elinden bîzâr olmuş idi. Âkıbet âhirete teşrîf etti. Meğer herif çok yaşamışsa da dünyâsına doymamış, nasılsa çâresini bulur. (Cadı) olur. Pancar gibi kan kırmızı bir sûret, kaplan gibi iliştiği yeri koparır bir tırnak peydâ eder. Bir hışım bir şiddetle memlekete uğrar.

Amma bilseniz ne de mashara bir (cadı) olur! Ecsâm-ı zî-hayata musallat olan ervâh-ı habîse yanında halt etsin! Her gece evlere girer, seccâdeyi abdest-hâneye serer,

abdest-hâne na‘lınlarını sofranın üzerine kor, mangalı baş aşağı devirir, mangal kapağını baş yukarı çevirir. Ahırdaki hayvanları evin üst katına çıkarır, üst kattaki insânları ahıra indirir, çekmeceleri açar, paraları, mücevherleri bahçeye döker, bahçeyi kazar. Eline geçen taşları, süprüntüleri çekmecelere doldurur, tavanı eğiltir, merdiveni düzeltir. Evdeki gelini babasının, damadı kayınvâlidesinin koynuna kor. Sevmediği, istemediği ne kadar adam, hayvan falan varsa bir dakika bir yerde oturtamaz bir dakika uyku uyutmaz.

Kimini kolundan tutar pencereden aşağı atar. Mahallede ne kadar köpek bulabilirse arkasına düşürür havlatır. Kimine sabaha kadar taş taşır, kimine lâ-yenkati‘ ortalık süpürtür. Sevdiği, istediği adamlar, hayvanlar, falanları ise minâre tepesi, yâr ağzı, canbaz ipi gibi durulamayacak bir yere çıkarır bırakır. Herkesten para çarpar her sofradan ekmek kapar. Âkıbet iş bir dereceye gelir ki herkes canından, hayatından [2] bîzâr olur Cenâb-ı Haktan bu belânın def‘ini niyâza başlarlar. Memleketin en gayretlileri bununla da iktifâ etmezler. Nüşa yazarlar (cadı) ile bi'n-nefs uğraşmaya kalkışır. Bu teşebbüslerin her biri muvaffakiyetin i‘dâdına bir dereceye kadar hizmet eder. Fakat bir te’sîr-i kat‘î hâsıl edemez.

Âkıbet halkın rahatını iltizâm eden ashâb-ı hamiyetten bir zât daavât-ı hayriyye için icâbetgâh olmakla meşhûr olan bir mübârek makâma gider. İbâdullâh üzerinden musîbetin def‘iyçün kemâl-i hulûs ve sadâkatle niyâz-ı merhamet eyler. Bi-tevfikillâh ki duâsı makbûl olur. “Cadı” yine Sûrâh mezârına çekilir. Cenâb-ı Hakka yüz bin şükürler olsun şimdi herkes evinde rahatça uyumakta dükkânında işiyle meşgûl olmaktadır. Cumartesi günü yıkarlar mı imiş, mahkemeden giderler üzerinde i‘lâm mı okurlarmış ne yaparlarmış, bilmem şimdi onu yapıp da bütün bütün ondan kurtarmaya çalışılıyor.

BİR KONAKTA

Efendi– Behlül!

Behlül– Efendim!

Efendi– Behlül mü dedim ya? Ayol ben seni çağırmadım.

Behlül– Vallahi Behlül dediniz efendim.

Efendi– Oğlan ben deli değilim a dediğimi bilmez miyim Ahmet'i çağır Ahmet'i.
Ahmet!

Ahmet– Efendim.

Efendi– Gelsen a şuraya bakayım... Ama sen olmazsın Mehmet'e söyle de o gelsin.

Ahmet– Mehmet! Gel seni efendi istiyor. Koş...

Efendi– Mehmet şuradan Behlül'ü yanına al da ... Ama dur Behlül olmaz Ahmet'i al da gidin şey' edin...

Mehmet– Ne edelim efendim?

Efendi– Canın çıkmadı ya be! Dur biraz lakırdımı dinle... Şundan Beyoğlu'na gidin... Yahut Beyoğlu'na çıkmak lazım değil Galata'ya git orada da bulunur bana biraz şey' alınız... Ama bak okkası kaçadır iyi sor soruştur ki aldanmayasın.

Mehmet– Nenin efendim?

Efendi– Ne demek nenin?

Mehmet– Nenin okkasını soralım ki aldanmayalım?

Efendi– Oğlan ben sana okkası mı dedim? Hiç okka ile satılır mı? Sende mi sağırsın? Ben sana arşın dedim.

Mehmet– Peki efendim.

Efendi– Elhamdülillah anlayabildin mi? Haydi git sor da bakalım kaçadır arşını, okkası deme arşını.

Mehmet– Peki efendim.

Efendi– Hayde hayde git seni göreyim. Git amma aldanma ha! Aldanırsan yâhût bir hıyânet eder de beni aldatırım zan edersen şaşarım aklına.

Mehmet– Estağfirullah efendim haddime mi düşmüş?

Efendi– Hayde bakalım koşunuz üçünüzü de göreyim. İçinizden biri bir münâsebetsizlik ederse ötekenden öğrenirim ha!

Mehmet– Efendim yalnız Ahmet ile gidecek değil mi idim.

Efendi– Ben sana Behlül'ü de al dedim kulağın eşek kulağı mı!

Mehmet– Peki efendim peki.

Efendi– Şimdi siz üç adam oldunuz hesâp et bakayım gidip gelmek için köprüye kaç para vereceksiniz?

Mehmet– Efendim yirmişer paradan altmış para eder.

Efendi– Aferîn gördün mü gözü açık olmalı. Peki Galata'ya gitmek lâzım değil. Gidin bana şundan o para ile bakkaldan biraz şeker alınız da bir helva basınız.

Mehmet– Peki efendim o para bizim cebimizden mi çıkacak?

Efendi– Hay merkep hay! Cebinizden çıkmayıp da fesinizden mi çıkacak?

(TENKİHÂT MÂBA‘DI)

(BİR KÛZE İLE BİR SÂKİT)

–Canım ne kadar çok söylüyorsun! Be biraz da nefes al a herif.

–Ne o canınız mı sıkıldı?

–Sormak lâzım mı ya?

–Vay çok mu söyledim?

–Daha ne kadar söyleyeceksin sabahtan beri ağzın durmuyor.

–Sen duâ et tenkihâte yoksa... Bu söylediğim ba‘de't-tenkihât kalan miktardır. Ya sen beni evvelce dinlemiş ola idin?...

(BORÇLU İLE ALACAKLI)

–Canım şu bizim iki yüz lirayı ne zaman vereceksin.

–Nasıl nasıl iki yüz lirayı mı?

[3] –Evet.

–Hesâp et bakalım efendi! Senin gâlibâ tenkihâttten haberin yok. Sizin iki yüz lira kaçta indi bilir misin?...

(İKİ DELİKANLI BEYNİNDE)

–Beyefendi siz kaç yaşındasınız

–On sekiz beyim.

–Öyle ise kırk sene sonra altmış sekiz yaşında olacaksınız.

–Niçin efendim elli sekiz etmez mi ya!

–Öyle amma sizin bildiğiniz çamlar bardak oldu şimdi dokuz aya bir sene diyorlar.

–Hayır efendim öyle ise sizin yanlışınız var dokuz aya bir sene demiyorlar. Bir seneye dokuz ay diyorlar. O hesâpça kırk sene sonra bendeniz kırk sekiz yaşına gireceğim (bu aralık beş yaşında bir kız geçerek) –Evet evet beyin hakkı vardır ben de o hesâbı ediyorum seksen sene sonra altmış beş yaşına gireceğim de ona daha şimdiden söylüyorum.

–Evet bu hesâp herkesten ziyâde sizin işinize yarar.

(ÂLEM-İ İŞRET)

–Yâhû arkadaşlar meclisimiz a'lâdır mezece hayli tasarruf ediyoruz. Rakıca edilen tenkîhât dahi az değildir. Bu ıslahât-ı serî'a semeresiyle meyhânegiler nazarında dahi i'tibârımız artıyor. Hangisinden ne kadar rakı istikrâz edecek olsak memnûnen verecekler. Arpa suyu, apsent, cin likör gibi şeyleri bütün bütün fesh ve lağv ettik. Şarabın der-kâr olan lüzûmuna mebni ibkâsı ve hatta bir dereceye kadar dahi samemi lâzım geldi. Yemek mi'âdının ıslâhı dahi fenâ mıdır. Sabahleyin kahve altı öğle vakti kuşluk ikindi üstü mide bastırış akşam dahi bu yemek müvâzenece açıklar görünmesinin birinci sebeplerindedir. Şimdi bunları yalnız bire indirin.

(İçlerinden Birisi) Hepsi ne ise ne amma rakıdan edilen tenkîhât pek yolsuz. Rakının cümlece müsellemlen olan hüsn-i hizmetine mükâfâten zammı iktizâ-yı hâl ve maslahattan idi. Yine her hâlde emr ve fermân...

(Diyojen ile Kara Panos)

–Panos efendi! Bu aralık sizin tramvayın adam öldürdüğünü işitmiyorum.

–Öldüreceği adamların miktarı tenkîhâte uğradığı cihetle bize pay düşmüyor.

(Bir Câhil ile Münecim Kombari)

–Kombari efendi! Ben bir şeyi pek merâk etmekteyim. Merâkımı hal etmenizi ricâ ederim.

–Nedir efendim.

–Yazın günler uzanır da kışın kısılır bu neden neş'et eder? Birkaç kişiye sordum bunu bilse bilse Kombari Efendi bilir dediler.

–Efendim kışın günlerin bir miktarı tenkih olunur lakin buna te’essüf etmemeli. Bir gün gelir ki ma’a-ziyâdetin yine zam edilir.

(İki Maliye Kâtibi)

–Canım bu sene kış geçti kar yağmadı bahar oldu yine yağmıyor garîp değil midir?

–Evet fakat gâlibâ geçen senenin bütçesine bu kış için masraf hânesinde (kar) göstermemiş olmalıdırlar. Acabâ bu senenin bütçesinde masraf hânesinde (yağmurda) yürütmediler mi?

–Elbette yürütmüşlerdir çünkü senin dediğin gibi kar, yağmur bunlar masraf değildir îrâddır. Her îrâdı kalem kalem yürüttükleri hâlde bunları niçin yürütmesinler?

–Öyle değil yanlışın var. Yağmur denilen şey bir nev’ maaşa benzer. Arazi bize mahsûlât versin diye o maaşı i’tâ ederler. Şimdi maâşât tenkih edildiği sırada bu dahi ya tenkih edilmiştir veyâhût bütün bütün bu me’mûriyet lağv olunmuştur.

(Mahalle Bekçisiyle Ahâli)

–Yangın var boğaz...

–Canım bekçi baba yangın nerede?

–Söyledim a.

–Yalnız boğaz dedin o kadar mı?

–Hayır yalnız o kadar değil idi. Asıl tenkihât iktizâsınca (Boğaziçi) kalmış idi fakat kûsûr mu... Yoksa kusur... nedir bilemiyorum kalmasın diye (içi) dahi tenkih edildi de yalnız (Boğaz) kaldı. İşte ben borcumu îfâ ettim.

(Kayıkçı ile Müşteri)

–Efendi Ortaköy'e buraya buyurunuz.

–Ortaköy'e kaç saatte gidebilir.

–Kırk dakîka varabilirim efendim hava lodostur sular yukarı...

–Kaç para istersin.

–Bir altılık efendim.

[4] –Öyle ise senin tenkihâten haberin yok. Şimdi sen Ortaköy'e yirmi üç dakıkada ve dört kuruş on paraya gider isen ancak nisbet yerini bulmuş olur.

(AHLÂK BOZUKLUĞUNUN MÂBA'DI)

“Bunların bildikleri yanlış ve yalan şeylere dahi inanıp ehemmiyet verirler. Çünkü doğru ve iyi şeyden hoşlanmazlar. Birisi gelip de bugün bir adam gördüm ki denizin üzerinde karda yürür gibi yürümekte idi der ise ve eğer buradan birisine zarar dokunacağını görürler ise ona da hem inanırlar ve hem de bâd-ı heva delâl olurlar. Lakin mugâyir olarak birisi gelip de falan adam bir saatlik yolu üç çeyrekte kestirebiliyor der ise ve eğer bunun tahtından ya bir iyilik doğacak ise veyâhût fasl ü zemm etmeğe dâir kendileri için bir sermâye çıkmayacak ise inanmazlar.”

“Bunlar iyi bir şeyi iyi bir adamı veyâhût bir iyiliği sevmedikten ve arzulamadıktan başka dünyâda fedâkâr fâzıl ve hâmit ve bâr-geşt [1] adam bulunmasına dahi inanmazlar. Bunlar hiç değil ise bazı atik milletler gibi bir iyi ve bir de fenâ ilâha yani iki ilâha inanmayıp ancak bir fenâlık ilâhına îmân getirdiklerinden her fazîletin tahtında bir niyet-i fâside ararlar ve öyle ma'nâ verip şaşkınları kandırırlar. Bunlar için sadaka vermek dilenciye çoğaltmaktır (bunu dedikleri vakit fukarânın geçinmesi için başka çare düşünmezler ha!) Kiliseye gittin mi gösteriş içindir. Birisinin hânesine gittin mi fenâ bir niyete mebnîdir. Bir kadın ile görüştün ve bir kız ile konuştun mu ırzına kast etmek içindir. Ve gayrühüm ve gayrühüm ve bu itikâtte olmalarında da hakları vardır. Çünkü kendileri sahîhen öyledirler yani [2] herkesin fukarâ kalmasını ve sefil olmasını isterler ki kendileri yüksek sınıfta bulunmuş olsunlar. Kiliselere adam aldatmak ve bir gün kilise ve mektep işine karışabilmek için giderler. Zîrâ öyle şaşkın ahâli içinde temiz fırıldaklar çevirebileceklerini peka'lâ bilmektedirler. Bunlar hangi...

Mâba'dı Sonra

Teodor Kasap

[1] Bu kelime Panosyan'ın kendine mahsûs bir lügat olmalıdır ki biz anlayamadık.

[2] Bu yani ile teşrîh-i merâm etmek istemiş ise de biz bir münâsebet bulamadık.

130 Numara Çarşamba 9 Ağustos 1288 Sene Üçüncü Sene

MATBÛ'AT NİZÂM-NÂMESİ

Kânun nedir? Nizâm nedir? Onu hakimâne ta'rîf etmek İbret'e yakışır. Eğer bir daha çıkabilirse... Ama ta'rîfi sahîh olmazmış. Orasını da Hakâyık düşünsün. Eğer İbret bir daha çıkıncaya kadar yaşamaya muktedir olursa... Ben de ol tasavvurât ile uğraşır hükemâdan idim. Bir fâ'ide görmedim. Bir şey bilmediğimi bilmekten başka bir şey bilemedim. Şimdi yalnız gözümün gördüğü aklımın ayırdığı ahvâli düşünüyorum. Binâen- aleyh benim itikâdımca “Kânun ve nizâm hükmü dâimiyyü'l-cereyân olan evâmir-i seniyye-i hazret-i pâdişâhîden ibârettir” çünkü düstûr öyle diyor.

Lakin it'âb-ı efkârı vüs'üm derecesine götürdüğüm hâlde şunu idrâk edemiyorum ki matbû'ât nizâm-nâmesi nâmıyla hükmü dâimiyyü'l-cereyân olmak üzere sudûr eden evâmir-i seniyyenin cereyân-ı hükmünü dâimi sûretle karar-nâmeler nasıl ta'tîl edebilir? Vekilin re'yi asilin irâdesini icrâdan iskât edebileceğine dâir Yunan safсатаiyyesinden bile bir kâ'ide işitmemiş idim.

Ama biz nizâm-nâmeden memnûn muyuz? Doğrusunu arıyorsa pek de memnûn değiliz, denilemez. Nizâm-nâme memleketimizde hiçbir gazeteyi lağv etmedi. Hatta ta'tîl eylemedi. Onun hükmünce vâkı'â biz devlet-i aliyyenin dost ve müttefiki bulunan hükümdârâne dokunur elfâz ve ta'birât isti'mâl edemeyeceğiz. Fakat “Fransa Cumhur Reisi Mösyö Pierre cenâbları vak'a-i ahîrede medhali olmak töhmetiyle mahkûm olanlardan sekiz hatâr hâatunla onar on ikişer yaşında beş çocuğu lütfen ve tenezzülen kurşuna dizdirmişlerdir” diyebileceğiz ya. Vâkı'â vükelâ-yı saltanat-ı seniyyeye dokunur söz yazmayacağız. (Yazmak da istemeyiz). Lakin “Falan zât falân me'mûriyette iken falân fiiliyle falân nizâmı ihlâl eyledi” demeye muktedir olacağız ya.

Vâkı'â hasmâne müte'arrızâne lisân kullanamayacağız. (Kullanmayı da kim düşünür). Ancak hadd ü edeb dâhilinde olarak her şeyden bahs etmeye me'zûnuz ya. Karar-nâmeler ise ona nisbet “Zerkâ-yı Arab” [1] denilmeye şâyestedir. Hatta tevellüd ettiği gün İstanbul'da üç gazete birden mahv oldu. Ondandır muhâkemesizce sebepsizce ta'tîl edilen gazetelerin miktarı ise bundan biraz evvel gördüğümüz tebeddüllerden pek de geri kalmaz değil mi? Hele biz birkaç kere kapandık. Buna ger ta'tîllerimizin veya zuhûrlarımızın dört adetli bir numaraya tesâdüf temeddün şeâmetinden başka bir sebep tasavvur edememiştik.

Çünkü kulak kuyruktan bahs ettik, kapandık. Birinden kulaktan bahs ettik bir şey demediler. “Hazîne-i fare” dedik kapandık “hazîne muşambası” “fare eti” dedik bir şey demediler. Gazetemizin nihâyetine iki resim koyduk kapandık. Üst tarafında altmış bir ve 74 numaralı nüshada dahi uzun kulaklı bir resim neşr eyledik bir şey demediler. İşte matbû‘ât nizâm-nâmesinin hâli. İşte karar-[2] nâmelerin te’siri... Şimdi umar mısınız ki karar-nâmeler bundan sonra da bekâ bulsun? Heyhât biz birtakım biçâreleriz. Köyde oturmaya ağaç yaprağından esvâp giymeye kabahatimiz olduğu vakit her türlü cezâyâ kâ’iliz. Fakat Allah için olsun hiçbir sebep gösterilmeden dilimizi kesmeye beynimizi ezmeye hele açlıktan midemizi hareketsiz bırakmaya İkdâm'ın bir fâ’idesi var mıdır?

[1] Nuhûsette darb-ı mesel olmuş bir karıdır.

Bizim Sokrat şâkirdleri derlerdi ki “Hiç kimse söz söylemekle veyâhût yazı yazmakla umûmda efkâr hâsıl edemez. Olsa olsa umûmun efkârına tercümân olabilir.” Şimdiki ashâb-ı dirâyette “Her hükûmet efkâr-ı umûmeyi bilmeye muhtâçtır” diyorlar. Hakikat-i hâl böyle ise efkâr-ı umûmiyeyi hükûmete bildirmek için gazeteler gibi bir lisân-ı sadâkat mevcût iken onu koparıp da yerine tahkik-i efkâr hizmetini îfâ için casus denilen uzun kulakları kullanmakta ne letâfet tasavvur olunabilir?

İhsân falan lâzım değil, şu üstümüzdeki gölgeyi kaldırsınlar da biz de biraz ısınalım. Biz de biraz nefes alalım. Cânîleri, kâtilleri, Girit âsilerini, Yunan haydutlarını mahkeme önüne çektiler, hâlâ da çekiyorlar. Muhâkemesiz nefy olunmak, muhâkemesiz habs-i lisâna uğramak, muhâkemesiz ma‘işetten ayrılmak, muhâkemesiz aç bırakılmak yalnız biçâre me’mûrlarla gazetecilere mahsûs bir belâ mıdır? Ama idârenin adâletine emniyetimiz yok mu? Eğer olmamak lâzım gelseydi hiçbir vakit efkârımızı bu kadar serbest söylemeye cesâret edemezdik.

(HAYÂL VE HÂTIRA GELMEZ NELER GÖRÜLMÜŞTÜR)

Meğer bizim ne de umulmaz yerlerde dostlarımız var imiş!!! Fransızca bilir misiniz? Bilirseniz elbette (Nord) gazetesini okumuşsunuzdur. Ne buyurdunuz? Fransızca mı bilmiyorsunuz? Te’essûf ederim. Öyle ise bari Basîret’i okuyunuz. Yâhût onun da ne lüzûmu var. Ben söyleyivereyim: Avrupa’da (Nord) derler bir gazete vardır. (Nord) Fransızca şimâl demektir ma‘lûm a şimâlin mevki’i soğuktur. Halkının beyni de biraz soğuk olur. Pek de mecâz falan bilmezler onun için bir gazetenin adına şimâl deyince iyi bilmeli ki elbette o gazete şimâlin tercümân-ı efkârıdır. Meselâ burada olduğu gibi bir ulâhlının elinde bulunarak hemen yalnızca Ermeni veya Bulgar

mesâ'iline hasr-ı efkâr eden gazeteye (La-Turquie) yani Türkistan ve on bir ay türlü türlü lisânlarla yalan söylemekten ve dalkavukluk etmekten başka bir şeye yaramayan bir gazeteye (Hakâyık'ul-Vekâyi') unvanı veremezler. Böyle kinâye gibi tesmiye bi'n-nakîz gibi bedî' sanatları Şark'ın fikrindeki cevdet ve hayâlindeki galeyân icâbâtındandır. (Âferin bana! Koca Diyojen! Ben feylesofluğu ele alınca böyle tahkîkât meydâna çıkarırım).

Ne diyecektik? Ha (Nord) gazetesinden bahs olunuyor idi. Şimdi bunun adına şimâl dedikleri Rusya gazetesi olduğu içindir, burası anlaşıldı. İşte Rusya'nın vâsıta-i efkârı olan bu (Nord) gazetesi (Ta'rîfâtı çok mu uzattık? Afv edersiniz. Dünyâda söz anlayan olur anlamayan olur). İşte o (Nord) gazetesi vukû' bulan tebeddüle te'essüfle beraber bundan evvel ittihâz olunan tenkîhât ve ıslâhâtın ikmâlini devlete tavsiye ediyor!!! Biz bu dostluğa bu hüsn-i niyete teşekkürden başka ne diyebiliriz. Munsifâne söyleyelim şu tenkîhât fenâ bir şey mi idi. Ama meselâ siz diyeceksiniz ki devletin otuzar kırkar sene hizmetinde bulunmuş birkaç yüz emekdârı açıkta bırakıldı. Güzel ama kesilen aylıklar hazîneye kalmadı ya? Onlardan aldılarsa başka me'mûrlara verdiler. Devlette kimse mükâfât görmesin mi? Para birinden kesilmeyince nerede bulunur da başkasına verilir? Ama (Nord) gazetesinin bu türlü re'ylere okunur iken şunun bunun tenkîhât korkusuyla donlarına kedi kaçar imiş. Onu da doğru söyleyenler mi düşünsün? Siz zan eder misiniz ki tenkîhâttan biz müstefid olup durur iken Rusya dostumuz mutazarrır olur? O fikirde iseniz hezâr taaccüp!!!

Efendim şurasını iyice bilelim. Hükümetin tuttuğu bir kâ'ide mesâlihînin bir cihetine münhasır olamaz. Hatta tenkîhâtı ihtiyâr edenler dahi tenzîlâtı yalnız maaşa hasr etmediler. Memâlik-i mahrûsanın ta... bir köşesinde olan Tunus vilâyetini de Hilâfet-i İslâmiye'nin doğrudan doğruya irâdâtı câri olan dâireden çıkardılar imtiyâzlı bir eyâlet yaptılar. Mahâreti seyr etmeli ki Memleketeyn ile Sırbistan idâre-i dâhiliyelerinde istiklâle ve Mısır imtiyâz-ı verâsete nâ'il oluncaya [3] kadar arada nehirlere gibi kanlar döküldü. Tunus'un böyle bir feyze mazhariyyetine ise kan değil bir hokkalık kırmızı mürekkep bile sarf olunmadı. Ama siz yine diyeceksiniz ki Memleketeyn'in, Sırbistan'ın, Mısır'ın devlete vergisi var. Tunus iki buçuk milyonlu bir yer iken tâbi' olduğu memlekete niçin kırk para vermesin? Sübhânallah vergi bir iyi şey midir fukarâyı mutlaka ezmeli mi? Varsın orası da müstesnâ bulunversin. Kıyâmet kopmaz a. (Bahse tutuştuk az kaldı sadedi gâ'ib ediyor idik). Lakırdıyı nerede kesmiş

idik? Ha... Tunus'un imtiyâzlı bir eyâlet olduğunda...

Peka'lâ iş ondan sirâyet edip de Yemen'in dahi mülkün yekûnundan tarihına teşebbüs olunmadı mı ya? Ben pek iyisini bilmem... lakin olundu diyorlar... eğer olundu ise... farz bu ya o hâlde Tunus'tan Yemen'e sıçrayan tenkîhât Yemen'den Bağdat'a, Bağdat'tan Erzurum'a, Erzurum'dan Bulgaristan'a sıçrayamaz mı idi? Elbette sıçrayabilir idi. O hâlde şimâlde (Kafiye oldu be) bulunan dostumuz ne zarar eder idi. Hiç... Belki birkaç eyâlet kazanır idi. Biz ne zarar eder idik? Yine hiç... Hatta Eksarhos'tan dolayı Rumlar'ın, Kürtler'den dolayı Ermeniler'in şikâyâtından kurtulurduk. Ya ıslâhât hususunda (Nord) gazetesinin isâbet-i efkârına bir diyeceğiniz var mı? Bir kere dikkat buyurunuz, mehâkim a'zâsının azilden ma'sûniyeti kalktı. Demek ki memlekette mahkeme kalmadı. Hemen hiçbir me'mûr idâreye muktedir olacak kadar bir hizmette devâm edemedi. (Devâm edenler var ise elbette yüzde ondan ziyâde değildir). Demek ki mülkümüzde idârenin yüzde doksanı tenkîh olundu. Dünyâda bundan büyük terakkî bundan büyük ıslâh mı olur? Bir kere siz de düşününüz ki insanın saâdeti cemiyetin lağvında değil midir?

“Köpek! Sen benden a'lâsın ki kürkün eskimek bilmez.” Kavl-i hakîmânesi hâtırınızdan çıktı mı? Ya hele kelbiyyûn veyâhût sokakta gezen köpekler kadar olsun dünyâda rahat ve saâdet görmekliğimize mahkeme ile idâreyi lağv etmeyince nasıl muvaffak olabiliriz. Yok mu ukalâ? Yok mu şimâl tarafdârları? Geliniz “Nord” gazetesinin gösterdiği yoldan ayrılmayalım. Geliniz tenkîhâtte devâm edelim. O sayede birçok adam açlığından ölür. Başımızdaki belâlar mündefi' olur. Geliniz ıslâhâtın hiç arkasını bırakmayalım. Şarkta, garpta, şimâlde, cenûpta şuna buna biraz yerler terk edelim. Şu bu o yerlerimize mâlik olunca elbette elimizde kalan yerleri de ister. Belki bu talebi dahi makrûn-i müsâade olur. O hâlde ise bizi evlerimizde bırakmazlar dağlara çekiliriz, giyecek bulamayız, binâen aleyh çıplak kalırız. Oturacak yer bulamayız. Binâen aleyh akrabalık kalkar. İstedığımız yerde gezer istediğimizi yeriz. İstedığımız sâ'ir şeylerin cümlesini icrâ ederiz. Biz de hayvan oluruz, bâri bu yolda olsun, insâniyete misâl gösteririz.

Benim yalnız bir şey canımı sıkıyor. “Nord” gazetesi duysa onun benden bin kat ziyâde canı sıkılır zan ederim. Şurada bir şey peydâ oldu adına efkâr-ı umûmiye diyorlar. Bu mübârek efkâr-ı umûmiye halkı âdemlikte devâm ve terakkîye teşvîk

ediyor. Nord gazetesinin arzu ettiği gibi memleket tenkîh ettirmeye ve idâre ile mehâkimi kaldıracak ebnâ-yı cinsimizi ictimâ' ve medeniyetten tenfir etmeye kat'iyen muhâlefet eyliyor, te'essüf edelim. Hakîkaten te'essüf edelim. Nord gazetesi gibi ne kadar şimâl muhibbî var ise cümlesiyle beraber bir yere gelelim. El birliğiyle bebek gibi ağlaşalım vah yazık üç kere... beş kere... üç beş bin kere vah yazık.

(AHLÂK BOZUKLUĞUNDAN MÂBA'DDİR)

Adam ile görüşmeler ve konuşmalar gözleri ya mallarında veya da ırzlarındadır. Gittikleri evde bayağılıklara başlarlar. Bir kadın yüzlerine güldü mü bir kız ellerini sıktı mı ve bir genç serbestçe gelip iki çift lâkırdı etti mi bunların fikri bulandı. Ondan sonra edepsizliklerini icrâya kalkışırlar. Aldatıp merâmı icrâ edebildiler. Ne a'lâ icrâ edebilmediklerinde ise en büyük köpekliği ele alarak ve gidip ötede beride büyük bir iftihâr ile artık orada Allah diyen îmân ve insâf ve insâniyetin işi yoktur. Ben falan falan karı ve kızı... diyerek iftirâlar ederler öğünürler ve böylelikle dahi çok defa zavallılara korku vererek pençelerine geçirirler.”

Hele şimdiki delikanlılarımızdan çokları bu İblis tarîkini tutmuşlardır. Asla kızların gözleri açılarak aldanmamayı [4] öğrendiklerini istemezler ve âdetâ ol-husûs için kudurmaktadırlar. Hem bunlar öyle hasım ve akraba ve dost dahi tanımazlar ve hatta kolaylık olmasına mebnî hasım ve akrabaları câhillerini daha ziyâde baştan çıkarmaya çalışırlar. Bunlar Pazar ve Yortu günlerini ve kış gecelerini ve düğünleri ve cemiyetleri ancak bu tarz çapkınlıklara tahsîs etmişlerdir ve işte ol sebebe mebnîdir ki öyle günlerde hiçbir fazîlet merkezinde ve cemiyetinde galebelik bulamazsın. Biz geçen sene Samatya'da öyle bir (covino) tanıdık ki kendi kız karındaşının sekiz yaşında bir kızını baştan çıkarmaya çalışmış olduğunu sahîh sûrette bize bildirmişlerdir.

Vâkı'â böyle yabanilikler her vakit ve her yerde vukû' bulabilir. Lakin bizim anlatmak istediğimiz şudur ki bizde ale's-seviyye olmaktadır. Biz bugün ve bu saat öyle kalem sâhibi tanırız ki her gece kör kandil eve gitmekte her oturduğu mecliste şunun bunun karısını ve kızını fasl etmekte ve başkaları da can atarak dinlemekte olduktan başka milletçe en büyük me'mûriyetler dahi ahâli kendisinin değil ne olduğunu bilmediğinden illâ ne çiçek olduğunu peka'lâ bilmekte olduğu hâlde kabul ve itibâr etmektedir. (Milletimizde ahlâk temizliği seyr edelim...) Evet biz bugün ve bu sâat öyle kalem sâhibi tanırız ki girdiği hânenin familyâsına bir leke sürmeye çalışmıştır. Selâm verdiğini bir zarara uğratmıştır. Sokaklarda rast geldiği kadının ve kızın bacağına

sıkmayı ve bir yerini çimdiklemeyi ve envâ'i harf-endâzlıklar etmeyi kendisine bir âdet etmiştir. Bazı geceler sabahlara kadar mahalle arasında gezinerek pes hırsızlığı etmektedir.

Ve bu köpekliklerini de çokları bizden çok iyi bilmekte imişler. Bu cümle ile dahi bu insân cinsi tortusu hâlâ bugün ve bu sâat hem millet ve hem de kilise ve mektep me'mûriyetinde bulunmakta olduktan başka edepsizlik merkezi olan ağzından dahi ahâli için nasihatler çıkarmakta imiş ve ahâli bunu böylece bildiği hâlde adam diye kabul etmekte konuşmakta ve söylediğine ve yazdığına ve okuduğuna kulak vermekte imiş. Artık biz kaba lisân ile ve nezâket sâhiplerinden ma'zûr dileyerek deriz ki bunlardaki kulaklar adam kulağı olmayıp illâ merkep kulağı [1] olmalıdır ve bu makûle adam ile görüşen ve konuşan adamlarda da zerrece âr ve nâmûs bulunmamalıdır. İmdi milletimizde ahlâk temizliği seyr edelim... Kezâlik biz bugün ve bu sâat öyle birisini tanımaktayız ve çokları bizden çok iyi tanımaktadırlar ki kalem tutmaya değil bir iğne tutmaya dahi kudreti olmadığı hâlde kendisini kalem sâhibi yerine koymaktadır ve bu adam ta çocukluğundan beri ömrünü yalnız meyhânelerde ve kârhânelerde ve direnglerde geçirmiş ve hâlâ geçirmekte olduktan başka her sene ilim dağına gidip haftalarca kendi gibi birtakım edepsizler ile çok defa oğlanlar yani köçekler oynattığını ve her nev' rezâlet ve kepâzeliği icrâ eylediğini yüzlerce adamlar görmüşlerdir. Bu insan şeklinde canavar yılda on bir ay boş gezer bir ay kadar gûyâ iş tutar ve kimse bilmez nasıl geçinir bu da bir esrârdır.

[1] Nasıl bilir? Nasıl bilir?

Lakin milletimizde ahlâk bozukluğu ol dereceye vâsıl olmuştur ki böyle esrâr tarîkiyle dahi binlerce adamlar yaşayabilmektedirler ve garâ'ibi şundadır ki bu makûle çapkınları ehl-i ırzlar familyâları içine kabul etmeyip ve bir seng bile oynatmadıkları hâlde ve binlerce adamlarda bunun kendilerinden ziyâde kötü olduğunu bildikleri takdirde korkularından nâşî itibâr edip konuşacak mertebede (Vaduseni) irtikâb etmektedirler ve bu adam insan sıfatının haricinde olup âr ve nâmûs ve şeref ve itibâr denilen şeyin yalnız lügatlerini işitmiş olduğu hâlde bir de ötede beride millete ahlâk ve âdâp nasihati ve dersi vermekte imiş.

Mâba'dı Sonra

Teodor Kasap

131 Numara Cumartesi 12 Ağustos 1288 Sene Üçüncü Sene

Hakîkaten memleketimizde terakkî var. Husûsiyle edebiyat cihetinde... Latîfe söylüyorum zan etmeyiniz. Bu kadar ciddî şeyler zevzeklik götürmez. İnanmadınız mı? İşte size bir mükemmel delil. Ashâb-ı kalemden biri bir meşhûr Celâli Beyi'ne dâir “Bir Fâcia-i Tarihiye” tertîb ediyor ki hitâm bulmuş olan ilk meclisi şudur:

(Perde açılınca tarz-ı kadîmde mülûkâne döşenmiş bir oda, ortada bir işret takımı, odanın bir köşesinde cellâd bakışlı bir gazûb adam görünür)

CELÂLİ-HÂKİM

(Celâli Kendi Kendine)

Biz neyiz? Nereden geldik? Nereye gideceğiz? Of of! Biz bir şeyiz ki ne olduğumuzu hâlâ kendimiz de bilmeyiz. İçimizi dışımıza çevirseler kendimizden en ziyâde yine kendimiz öğreniriz! Kalbimizin hazîne-i ma'neviyâtını açsalar içinde bulunacak seyri'âtın kendimize bile ma'lûm olduğunu istemeyiz! Lanet böyle vücûda... Biz bir yerden geldik ki mahrecimize, mevridimize bir nigâh eylesek hicâbımızdan yere geçeriz! Anamızın sütünden ol beslendiğimiz kanları düşünsek istikrâhımızdan belki tâ geberinceye kadar ağzımıza bir şey koyamayız! Nefrîn böyle ma'îşete.

Bir yere gideceğiz ki daha kapısı açılmadan manzara-i hâilesine bakanların dehşetle her tüyünden ecel terleri dökülmeye başlar! Ya o içindeki yılanlar, çıyanlar!! Ya o nihâyetindeki berzahlar, azâplar!!! Adam... bende mi inanayım ki insan için bir hayat-ı sâniye vardır? Ne beyhûde hayâl... Ne münâsebetsiz ümîd... Lakin... Eğer bu hayat-ı sahîha burada hitâm bulacak ise... Eğer ben bu âlemden gitmekle benliğim de âlem-i vücûttan gidecekse... Cünûn... Cünûn... Cünûn... Olmaz... Bin kere olmaz... Yüz bin kere olmaz... Ben ben değil miyim. Elbette dişimle tırnağımla tabiatın göğsünü, bağrını paralarım. Kendimi zindân-ı ademden tahlîs ederim. Eğer muktedir olabilirim... Ya olamazsam... Kim bilir... Hayf böyle âkıbete. Ne de âcayip şey! Bana bu dehşetli fikirler bu kara haberler nereden hutûr ediyor? Ah! İnsanlar... İnsanlar...

(BİRAZ MÛTÂLA'ADAN SONRA MÛTEHAKKİMÂNE)

Pek güzel! Siz kendinizi bu dünyâya hâkim-i mutlak bilirsiniz. Demek ki bir hâkim-i mutlağın vücûdu câ'iz imiş. Ya niçin kendinize bir hâkim-i mutlak tanımak istemiyorsunuz? Diyorsunuz ki “Senin bir sözün bir adamı kahr ediyor” ya niçin sizin

de bir nefesiniz yüz bin hayvanı mahv ettiğini düşünmüyorsunuz? Diyorsunuz ki “Kânûn-şikensin mülkûn nizâmâtını bozmaya kalkıştın” ya niçin kedinin kuyruğunu keserek merkebi kısrağa çekerek turunca limon aşıl原因arak her gün kânûn-ı tabiati berbâd ettiğiniz hiç hâtırınıza gelmiyor? Diyorsunuz ki “Sen beyt'ül-male veyâhût herkesin malına nasıl tasarruf edebilirsin” ya niçin siz ağıldaki koyunların yapağısına, bahçedeki ağaçların meyvesine tasarruf ediyorsunuz?

(Kemâl-i Hiddetle)

Höd-perestler! Hâinler! Küştenîler!

(Biraz Kendini Toplayarak)

[2] Ah îmânım Fazlu'l-lâh ah! Haksın hak. İnsan âdetâ hurûftur. Onu terkîb edip de ma'nâ-yı hakîkati çıkarmaya can ister. Bak şu erkânsızlara ki kendileri yalnızca bir harf iken canlanmak istiyorlar. Fiillerinde ihtiyâr-ı da'vâ ediyorlar. Terbiyelerine baksan feryâdları göğe çıkıyor. İstiklâlîne meftûn olan hayvanlar gibi –ister güler yüz göster ister korkunç ol- zinciri boynuna yakın görünce elleriyle ayaklarıyla dişleriyle tırnaklarıyla fedâ-yı can edercesine müdâfaa ediyor.

Garîptir ki taştan duvarı yürüten babalar hâlâ merkeb-i âlemi istedikleri yolda yürütemediler. Âvâlimi yerinden oynatan köçekler hâlâ dünyânın hâricinde bir merkez bulup da kürre-i arzı yerinden oynatmaya muktedir olmadılar. Ah öyle bir merkez bulunsa da orada olsun bir kere ayağım düz bassa. Nazarın hakkıyçün şu dünyâyı dağdan dağa küreden küreye çarpar yüz bin parça ederim. İçindeki ateşler eb'âda yayılır, karşısına geçerim, bir kıvılcımından çubuğumu yakar keyfime bakarım.

(Mahzûnâne)

Baba Mürüvvet... Kemer-besteler aşkına Mürüvvet... Yalı uşağyım. Kayıkılıktan geldim, kokorozla büyüdüm. Küstâhlık edersem afv et. O yandırdığın çerâğı sır etme. Osmanlı pek ciğeri yakıyor. Tekkelerimizi kapadılar. Hepimizi göçürmek istediler. Sûfilerimize yapmadıkları kalmadı. Şah İsmâil'e bile kılıç çektiler. Âyîn-i cem câ'iz değildir dediler. Mum söndürmek insana yakışmaz itikâdında bulundular. Ben bunun için kılıca sarıldım. Ben bunun için her belâyaya göğüs gerdim.

(Bu sırada hâkim ile birtakım teba görünür)

O nedir. İkbâl mi geldi? Hükümete mi geçtim? Öyle ya. Öyle ya. Öyle değil mi?

(Kemâl-i Şiddetle)

Cellâtlık kim ister? Câsusluğa kim heves eder? İçinizde para ister ikbâl ister adam yok mu? Söyleyin... Söyleyin... Söyleyin...

(Celâli düşer bayılır)**(Hâkim)**

Yıkıldı... âkıbet yıkıldı... Bak dîvâneye ki daha hâlinden emin değil. Eski ikbâlinin iâdesini düşünüyor.

(Müte'enniyâne)

Düşünsün, düşünsün. Halkda bir garîp itikâd var. Akrebi ezip de açtığı yaranın üzerine urmadıkça yara iltiyâm bulmaz diyorlar.

(Perde Kapanır)

Mü'ellifin kuvve-i hayâline söz yok. Hele tarihi peka'lâ göz önüne getirmiş yalnız eserin şu parçasını okumakla insan devlet-i Osmaniye'nin ta'assüben imhâsına çalışır. Lâzistân'da yetişmiş Bektaşî tekyelerinde tahsîl-i ıstılâh ve âdâb etmiş bir hâris Celâli tasavvur eder. Şu kadar var ki öyle bir Celâli'de o kadar hakîmâne tasavvurların vücûdunu pek de akıl kabul etmez. Burasını mü'ellifine ihtâr ederiz.

Koyun kovalarken tuzağa tutulmuş bir kurd ile o kurdun elinden kurtulmuş bir koyun beyninde muhâvere.

Kurd— Koyun birâder niçin bu tarafa bir kere teşrîf etmiyorsunuz. Beynimizdeki hukukun iktizâsı bu mudur? Vallahi ben muktedir olabilsem yanınıza geleceğim...

Koyun— Beynimizde vücûdundan bahs ettiğiniz hukukun netâyici pek garîp çıkmış idi. Arkadaşlık bu kadar ta'kîbi mi iktizâ eder?

—A birâder sizi ben mi kovaladım. Niçin böyle yanlış fikirlerde bulunuyorsunuz?

—Acâyip ya kim kovalamıştı?

—Canım yine kendi arkadaşlarımız... Yok tâli'iniz... Ha gerçek o da değil çoban kovaladı.

—Ben bu kadar senedir çobanımızın sayesinde geçiniyorum. Bana hiçbir vakit böyle muâmele ettiği yoktu ya.

–Ne bileyim ben? Nasılsa bu sefer de öyle oldu. Şuraya teşrîf etseniz de beraberce başımızın çaresine baksak olmaz mı?

–Başımızın ne türlü çaresine bakacağız?

–Beni şuradan kurtarınız. Size ile'l-ebed hârislik ederim. A'lâ yağlı yağlı yemekler getiririm. Ömrümüz oldukça kardaş gibi geçiniriz.

–Teşekkür ederim. Bizim hârise ihtiyâcımız yok. Sizin anladığınız ve yediğiniz yemekler bizim mideye yakışmaz. Hele biz mübârek [3] dehânınıza bir kere daha düşmek şerefine heves edenlerden değiliz. Uzaktan merhaba.

Hem Tâze Hem Doyulmamış

La-Turquie'nin, Hakâyık'ın daha evlâ memdûhu biraz sonra makdûhu olanlardan ve şimdi şu iki mu'teber gazete tarafından haklarında ne nazarla bakıldığı daha bilinmeyenlerden bir büyük zât bir dostuyla dünkü gün düşmüş. Bir kudret tarafından hakkında neşr olunan müftereyâtta bahs ederken der ki ben bu müftereyâtta iki cihetle bîzârım. Çünkü hakkımda hem hırsız hem budala dediler –budala dediler miydi ya?- şüphe yok. Ben yedi sene mühim mühim me'mûriyetlerde bulunarak elimden milyonlarla altın geçmiş iken üç yüz bin kuruş kadar cüz'î bir paraya irtikâb etti demek hem hırsız hem budala demenin aynı değil midir?

Şirket Vapurunda Bir Muhâvere

Bir Kâtip– Mâşâallah, yine Hakâyık serpildi, çıktı.

Bir Diğer Kâtip– Aman ne diyor?

–Mektup şeklinde bend yazıyor.

–O eski âdetidir. Zararı yok. Bakalım mektubunda ne diyor?

–Acâyip şey! Hakâyık'ın bir muhibbi var imiş. Fransa ile İspanya'ya seyâhate gitmiş. Şimdi Berlin'den kendine bir mektup gönderiyor.

–Var ise o biçâre de Hakâyık gibi yolunu şaşırılmış!

“Tersem ne-resî be-Ka'be ey A'râbî

İn reh ki to mî-revî be-Türkistânest”

–Aman daha ne cevher yumurtluyor?

–İsterseniz okuyunuz?

–Yok siz okuyunuz da bana hülâsasını söyleyiniz. Çünkü ifâdesi pek âhenklidir kulağım gıdıklanır.

–Mektubun ibtidâsına bir satır nokta koymuş da bazı esbâbdan dolayı dâhili politikamıza dâir şimdilik mülâhaza beyânından sarf-ı nazar etmiş. Bunu bir münâsip vakte ta‘lik eylemiş.

–Bu münâsip vakit yalan söylemeye kâse-lebisâne dalkavukluklar etmeye devlet ve milletin ne kadar asdikâsı var ise haklarında av‘avezenliğe müsâid bir zaman demek oluyor. Onu ilâ mâşâallah bir daha göremeyeceğimizden eminiz.

–Evet memlekette ne kadar gazete var ise en mühim mesâ’il-i siyâsiyeden bahse muktedir olduğu zamanlarda Hakâyık'ın sükûtuna bir ma‘kûl sebep bulmak müte‘assir görünür.

–Aman hele bakınız daha neler söylüyor “re’s-i idâreye geçen zâtın ehliyet ve iktidârı hakkındaki emniyet-i kâmile” kendince mûcib-i tesliyet imiş. Acabâ Hakâyık bundan yirmi beş gün evvelde bu itikâdda mı idi?

–Bir yıl evvel başka itikâdde idi. Şimdi yine başka itikâdde bulunursa ne lâzım gelir? Evvelki haysiyetini mi gâ’ib edecek?

–Lakin ben Diyojene acırım. Eğlence gazetesi diye çıkıyor da o yolda fâ’ide görmek istiyor. Elimden gelse ihtâr ederdim. Bundan sonra ciddiyâtten ayrılmasın. Çünkü murâd adam güldürmek ise bunda gazeteler var ki istedikleri maskaralığı mektep seyrine çıkan külâhı çingıraklı boynu havrozlu deliler de ihtiyâr edemez.

–Oku birâder oku da biraz eğlenelim. Hazır vakit geçiyor.

–Bitirdim hülâsasını arazi kimsenin malı değil imiş müşterek imiş.

–Evet vaktiyle da‘vâ-yı nübüvvet eden kezzâblardan biri “Her kim cennette bir köşk isterse evinin parasını bana versin” der imiş. Gâlibâ Hakâyık da “Her kim terakkî ve medeniyet talebinde ise malının yarısını bana versin” demek istiyor.

Köhne Bir Muhâvere

(Nerede olduğunu kim bilirse aşk olsun)

Kethüdâ Bey– Ağalar size izin verildi başınızın çâresine bakınız.

Bir Uşak– Efendim biz bu kapının emekdârıyız. Hizmetinde pîr olduk bundan sonra elimizden hiçbir iş gelmez. Kabâhatimiz nedir ki bize izin veriliyor.

Kethüdâ Bey– Tasarruf için

Diğer Bir Uşak– Tasarruf lâzım ise niçin sizden başlanılmıyor? Siz cümlemizin büyüğü değil misiniz? Böyle şeylerde misâl göstermek size düşmez mi?

Kethüdâ Bey– Misâl falan size lâzım değil. Efendileriniz bu hânedânın me'mûr olmasını istiyorlar. Tasarruf edecekler. [4] Sizi istemiyorlar vesselâm. Allah Allah! Zorla mı hizmet edeceksiniz?

Diğer Bir Uşak– Hayır efendim o demek değil. Efendilerimizden kimleri murâd buyuruyorsunuz?

Kethüdâ– Sübhânallah! Bu hânedânı terkîp eden beyleri efendileri bilmiyor musun?

Yine O Uşak– Bilmiyorum efendim. Bir kere onlara sorunuz bakalım bizi mi istemiyorlar? Sizi mi?

Kethüdâ– Bak sana bir şey söyleyim. Bana adla sân ile Deli Fişek derler. İhâfeden falandan korkmam. Öyle avukatlıklar da dinleyemem. Buradan da bir vakit gitmem. Cehennem olun vesselâm.

O Uşaklar– Biz şimdi gidiyoruz fakat bir vakit gelir ki siz de... gidirsiniz.

Şimendiferle Gelen Mektup

Çatalca'dan Fî-Mart

(Tarihe İtirâz Olunması Bu Kadar Vakitte Ancak Gelebilir)

(Bir Hikâye)

Ol zamanda bir pâdişâhın hazînesine bir hırsız girer bir hayli şey çarpar, gider. Ertesi gün hazineyi açanlar bir tarafında delik deşik bulamazlar. Herkeste merâk

ziyadeleşir. Nihâyet bir ilân neşr ederler. “Hırsız kimse afv olundu. Yalnız gelsin eşyâyı ne türlü çaldığını göstereyim” derler, fakat hırsız bir türlü meydâna çıkmaz. Eskisinden daha cesur, daha mâhir bir hırsız gelir, sirkatin nasıl vukû‘ bulduğunu “Ben gösteririm” der. Hazîneyi açarlar herifi içine koyuverirler. Herif içeri girer. “O hırsız falan mücevheri şöyle almış cebine koymuştur. Falan kiseyi bu türlü kaldırmış sarığına sokmuştur. Şunu şöyle bunu böyle yapmıştır. Eğer benim kadar akli olaydı şuradaki çekmeceyi de şu sûretle koltuğuna, buradaki sandığı da şu vechile arkasına alırdı. Şöylece pencereden çıkar, böylece aşağı iner, giderdi” der, aradan sır olur.

AHLÂK BOZUKLUĞUNUN MÂBA‘DI

Umûm-ı ahlâkı bozukların artık alınmış alınmış da yüze gelmiş olan bu alçak takımı dünyâda her şeyi irtikâb etmekte ve yalnız ötekine berikine sarkıntılık ederek yaşamaklığı bir tarîk-i ittihâz etmektedirler ve bu hesâpları da kendileri için doğrudur. Çünkü bunlar ehl-i ırz takımının kendüye bir rençber etmekte olduğu şu (İrzsızdan ırzını satın almalı çamura taş atmamalı zîrâ üstüne sıçrar) darb-ı mesellerini peka‘lâ bildiklerinden hiçbir şeyden korkmamaktadırlar. Bunlar Allah'tan korkmazlar çünkü din ve îmân ve insâniyet ile işleri bu kadar ve Allah da bunlara doğrudan doğru cezâ vermez. Çünkü bizzât kendileri milletimize bir gazaptırlar. Bunlar için eğer bir cezâ var ise o da bizim bu millette bulunmamızdır, bizim amel ve hareketlerimizdir. Bizim her edepsizliklerini meydâna çıkararak âleme rüsvây etmemizdir. Amma bunlar aldırılmazlar ve utanmazlar imiş zararı yoktur her hâlde yaptıklarını kendi başlarında bir gün bulacaklardır. Hiç değil ise tarihler mezârlarından aşağı la‘netler okuyacaklardır. Bunlar hükümetten de korkmazlar dahi ahlâkça bazı kavânîn bâbında kemâl-i esef üzere söyleriz ki büyük gayret ve dikkate muhtaç bulunmaktadır ve Türkiyâmız'da görülecek...

Mâba‘dı Sonra

Teodor Kasap

132 Numara Çarşamba 16 Ağustos 1288 Sene Üçüncü Sene

Gâlibâ hava daha değişmeden evvel Paris'te uçurtma oynamışlar. Birkaç gündür İstanbula ma'î kâğıt yağıyor! İşin en garîb yeri şurası ki kâğıtların üstünde yazı var. Yazıların içinde mani var, ma'nâların arasında îmâ var. Gûyâ Memâlik-i Osmaniye'de emniyet-i umûmiyeyi âlet ederek istifâde etmek için kırk milyon nüfus sermâyeli bir şirket teşekkül etmiş. Müdürlerinin isimleri ma'rûf. Hatta o kadar ma'rûf ki birini söylesen üç beş yüz kişi birden hâtıra gelir.

Bu şirket bir makine yapmış. Onunla bazı hârik-ı âdeler izhârına iktidâr-ı da'vâ eyliyor. Makinesini Avrupa devletleriyle matbû'âtının himâyesine vermek için bir me'mûr gönderildiği ve para ile sâ'ir-i levâzımın sonradan gönderileceği beyân olunuyor... Nerede? O ma'î kâğıtta. Şurasına dikkat ister. Kâğıda Karagöz diye imza konulmuş. Bu Karagöz elbette sizin evdeki Mihaliç kuzusu değildir. Kadri Efendi'nin oynattığı mukavva parçası da o kadar iş göremez. Tırnovi'deki Karagöz çorbacı ise Bulgar mes'elesinde filan da bazı oyunlar oynamaktan kaçınmaz. Fakat kırk milyon adamın emniyetinden bir şirket teşkiline muktedir olamaz. Demek ki dünyâda ma'rifetli bir Mösyö Karagöz var.

Ama diyeceksiniz ki acaba bu zât niçin Karagöz ismini ihtiyâr etmiş? Ne bileyim ben... Belki perde arkasından bir Karagöz indirmek istediği içindir. Her ne ise Mösyö Karagöz elimize geçse de mâdemki emniyet-i umûmiyeyi istifâdesine alet etmek ister bir şirket bulmuş maksadına hizmet edecek bazı yollar öğretsek. Şimdi ben Karagöz'ün yerinde olsam meselâ demiryol işlerine kemâl-i hâhişle girişirim. O ticârette Mösyö Le Baron Hirsch cenâplarını yalnız bırakamam.

Bundan başka fabrikacıların meğer mülkünden söz anlarlığından bahs olunur. O cihetle esliha gibi sefine gibi siparişlerde de taahhüdât eline girmekten çekinmem. Elbette birkaç yerin rejisini de üzerime alırım. (Hele bir iki ay evvel olaydı fesimi havaya atardım. Teşrifât ile da'vetiye harçlarını iltizâm etmeye bâ-yı hâl çalışırdım. İnsânı böyle şeyler ihyâ eder.)

Ya hele bir de istikrâz simsârlığına muvaffak olabilirim benimle kim söyleşir? Böyle işlerde bir para gibi yüz bin lira kazanılabilir. İşte biz bildiğimizi ve hatırımıza geleni hayır-hâhâne ve bî-garazâne söyledik. Ama Mösyö Karagöz kabûl etmez imiş, orasını da kendi bilir. İşin içinde ne bir pâre kârımız var ne bir pâre zararımız.

AYAKSIZ BİR DEST-GÂHA KAFASIZ BİR DALKAVUK

Dünyâ böyle gider ise orta oyunu tekerlemelerinin birtakımı doğru çıkacak. Haberiniz yok mu? Gemici ile boğaz feneri döğüşmeye başladılar. Neden olduğunu da söyleyeyim mi? Bundan biraz zaman evvel bizim gemici Levante Times'a matbaa-i âmireden “El kîsesinden ihsân, develer olsun kurbân” kabîlinden olarak bir dest-gâh verilmiş. Fakat ihsân pek uğurlu gelmemiş. Dest-gâhı veren zât o sırada makâmından ayrılmış. Dest-gâhın ayakları yine matbaada kalmış.

O acı gemicinin yüreğine işlediğinden midir nedir? Umûma karşı dünyâda ferd-i vâhidin cesâret edemeyeceği yolda bir dalkavukluk tutturarak karayı beyaz göstermeye uğraşiyor. [2] İşte buna Phare du Bosphore'un canı sıkılır, sizin de olsa sıkılır ya! Başlar ta'rize. O söyler, gemici söger. Nihâyet fener gemiciyi düelloya çağırır. Gemici ne buyurursa beğenirsiniz? “Benim o bülbül gibi nefis sadâlarla meddâhlığa me'lûf olan boğazcağazım senin gibi hoyrat herif elinde kesilmeye lâyük değildir” der, yakayı kurtarır.

Lakin Phare du Bosphore'un sözleri de acâyip! Gemiciye sarhoş diyor. Hangi İngiliz gemicisinin ayık gezdiği görülmüş ki bu sarhoş olmasın! Bir de işretinin parasını Phare du Bosphore vermiyor a. Herif iki çakacak sekiz hezeyân söyleyecek. Ona da mı meydân yok? Allah Allah!...

(Şehir Postasıyla Aldığımız Varakanın Bazı Fıkraları)

Diyojen asâ-yı Hakâyık'a değdin. Onu bu kadar mashara etmeye hakkın var mı? Hakâyık fenâ mı dalkavukluk etti? Ama yalan yazmış yanlış yazmış gemisini yüzdürdü ya! Bilmez misin ki “Tezyîn edecek mertebe-i eş'âra yalan kat” derler bu yalan nesirde câ'iz değil midir? Hakâyık düzme mektuplar yazdı türlü şeylere sülûk etti. Ne etti ise etti işini gördü ya “Hubb yap da pâre kap” derler...

Ama siz diyeceksiniz ki şimdi foyası meydâna çıktı. Varsın çıksın yalan ile müdâhane gibi bir sermâye elde iken neden pervâsı olabilir?... Müsellesi's-şekil hubblar yapıp hazırlamaktadır. Şu aralık canlar teveccühte. İstihârede Celcelutiye'ye devam etmekte olduklarından bunların netâyic-i hâsılasını zapt ederek ileride bendler neşr edecek bendler neşr edecek ki haniya o büyük bendlerin suları ve belki denizler bile tathîr edemeyecek.

Artık Diyojen dayansın latîfe hoş ya biraz dilini tut! Encâm-ı mütâlâa eyle! “İltifât eyler gedâ ferzend-i nâ-bînâsına” medlûlunca felek bu ya şâyed bir gün olur da (Allah göstermesin) Hakâyık'ın murâdı üzere tersine döner. Ol-vakit Diyojen Sinop'a değil belki bir adada soluğu alabilir belki alamaz. İşine hayır-hâhâne bu kadar ihtâr ederim. La Turquie hakkında dahi ihtârım vardır. Bundan sonraya ta‘lîk eyledim. Çünkü zâtınızı sahîhen severim. Sakın gücenme dost sözü ağır söyler aklını başına al!...

An zahri'l-gayb

Muhibbiniz

(Bu muhibbimiz de tuhaf bir zât! Felek tersine dönerse sanki dünyâda yalnız ben hatırda imişim de kendisi ve sâ'ir-i halk emniyette kalacak imiş gibi bana nasîhat veriyor!)

128 numaralı nüshamızda münderic Kedi Mersiyesi'ne erbâb-ı kalemden bir zâtın nazîresidir.

Köpeğim her gece kazgânlar ile yerdî yemek

Yoğ-idi yaptığına kaptığına dahledecek

Çeşm-i gecbiynine mahsûs idi keskin görmek

Ne bulursa süpürür idi hemen yahni börek

Bir gece bulmayacak hânede tâ ki ekme

Sallasırt eyledi kuyruğunu bîçâre köpek

Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek

Bulsa bir şaşkın eşek derisini yüzer iken

Karnı doysa nice bin nâz ile göz süzer iken

Halkı aldatmak için türlü düzen düzer iken

Vade-i sayd u şikâr ile bizi üzer iken

Bir gece bulmayacak hânede tâ ki ekme

Sallasırt eyledi kuyruğunu bîçâre köpek

Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek

Görse bir kimsede bir pâre kadar nân-ı azîz

Kapar idi onu yek hamlede bî-ceng ü sitîz

Haşk u terkinde kadîd etmez idi hiç temyîz

Hâsılı kimselere vermez idi cây ü keriz

Bir gece bulmayacak hânedede tâ ki ekmek
 Sallasırt eyledi kuyruğunu bîçâre köpek
 Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek

Gazab-âlûd olarak bir tarafa olsa revân
 Savleti eyler idi her dû cihânı lerzân
 Kendisi bir köpek amma nice yüz bin arslan
 Pençe-i kahrına kılmıştı fedâ-yı ser ü cân

Bir gece bulmayacak hânedede tâ ki ekmek
 Sallasırt eyledi kuyruğunu bîçâre köpek
 Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek

Öyle vird etmiş-idi av'ave-i leyl ü nehâr
 Kim onu gûş eden olurdu cânından bîzâr
 Ehl-i beyt olmuş-idi cümle müheyyâ-yı firâr
 Gözün üstünde kaşın var diyemezken ağyâr

Bir gece bulmayacak hânedede tâ ki ekmek
 Sallasırt eyledi kuyruğunu bîçâre köpek
 Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek

[3] Öyle az himmet ile gayret ile gitmez idi
 Kesmesen ekmeğini hâneyi terk etmez idi
 Bir kedi görse eğer av'avesi bitmez idi
 Daha dursaydı aceb neyler idi n'itmez idi

Bir gece bulmayacak hânedede tâ ki ekmek
 Sallasırt eyledi kuyruğunu bîçâre köpek
 Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek

Konuya komşuya da vermiş-idi hayli zarar
 Olmadık kalmadı âzürde-i dendânı meğer
 Bir iki kendi gibi kelb-i tabasbus güster
 En sonu anları da kıldı heder hükm-i kader

Bir gece bulmayacak hânedede tâ ki ekmek
Sallasırt eyledi kuyruğunu bîçâre köpek
Acıdık doğrusu ya ah köpek vah köpek

Bir Kadın İle Bir Fasülyeci Arnavut

–Haniya Ayşe kadınnnn... İyi Ayşe kadınnnn

–(Bir evde bir ihtiyâr kadın pencereden) Hu kimdir o... Ne çağırıyorsun.

–Yok mori çağırdı. Ben satar fasülye bir okka kifroş.

–A... Ayol kimi istersin ne çağırıyorsun diyorum.

– More canım satar ben Ayşe kadın fasulye.

–Hay Allah ceza versin... Anladım Ayşe kadın fasulyesi satıyorsun lakin ayol sen Ayşe kadın diye bağıriyorsun. Niçin Ayşe kadın fasulyesi demiyorsun

– O mori duymadın sen. Vardır tenkiyât.

–Ha anladım sen de tenkîhâta uğramışsın.

(MÜLK Ü VATANIN HÂYIR-HÂHI BULUNAN DİYOJEN GAZETESİ MATBAASI'NA)

Haniya geçen sene illet-i mahûfe hükmünü şiddetle icrâda Kasım Paşa deresinin bi'l-cümle bilâd-ı erba'a sekenesine ne derece sû'-i te'sîri görülerek gerek ahâlinin Hudâ-negerde bir daha o gibi zarûret mûrisü'l-küdûreti görmemesi ve gerek hükûmet-i seniye-i ebediyete'l-devâmın Allah için deyince esrikmezcesine edilen bunca masârif fevka'l-âdesinin ileride bir dahasından ictinâben envâ'ı ta'affünât ve mazarrâtı dâ'î olan o ma'hûd derenin bir hüsn-i surete ifrâğı tasavvur buyurulup dâire-i belediye-i sâdise tarafından birkaç kereler edilen keşif ve tahmînden sonra en-nihâye on dört bin lira masrafla tramvay kumpanyası tarafına ihâle olunduğu veya olunacağı der-saâdetin cerâid havâdisiyle bi'd-def'ât ilân olunmadı mı idi? İşte hâlâ çâr-çeşm tahassürle tasavvurât-ı ma'hûdenin icrâ-yı filiyâtına muntazırız.

(Ha gerçek işe yalan karışmasın. Geçenlerde birkaç amele gelip derenin bir kenârında bir ufacık su yolu küşâd ederken yine pişman olup bırakıp gittiler idi). O bir taraftan yine ta'affünâtından bahs edilen Hasköy deresinin civârında tütün tutan makinist İngilizler sefârethâne vesâtetiyle (Şehremânet-i Behiyyesine olmalı) hâllerini

anlatarak mezkûr Hasköy deresine a'lâ hâlis harçla memzûç bir Tulus kemer inşâ ettirip de bizim Kasım Paşamızın ma'hûd deresi şu bir iki gündür yağın yağmurdan hâsıl olan seyl ile karışık lağımın necâseti evlerimizi ve dükkânlarımızı birkaç kere yıkayıp mazarrât adîdesi bu gibi daha birkaç varakayı imlâya kâfi olan belâyâ-yı azîmesini âyâ nokta kadar bize musallat edecek.

Vâkı'â dâire-i belediye dahi bu işe haylice sarf-ı efkâr ettiyse de biaynihi Hasköy İngilizleri'nin ta'cîzâtı gibi Beyoğlu senyörlerinin izâcâtı mecbûriyetiyle hâlâ büyük caddenin şoseleri kaldırım ve lağım ve gazları ve Taksim bahçesinin envâ'-ı tezyînâtı dâireyi hâlî bırakmaz ki onların bahçelerine mukâbil biz de bâri necâset kokusu içinde yaşamaktan kurtulalım. Ancak geçen seneden beri aldığımız vaadlerden daha me'yûs olmadığımızdan başka i'mâr-ı mülk ve memleketçe bütün cihânın gözlerini kamaştırmış olan Sadr-ı Lâhik Efendimiz hazretlerinin ihyâ-yı bilâda masrûf olan himemât-ı mütevâliye-i cihân ârâsteleri âsar-ı fiiliyesiyle meşhûdumuz olduğundan sadr-ı âlî-i vekâlet-i mutallakaya sâye-endâz iclâl buyurulmaları bizi yeniden bir ümîd-i necâta düşürmüş ve fi'l-hakîka an-karîb nâ'il-i âmâl olacağımız azm kuyusunda bulunmuş olduğumuzu arz ve inhâ etmenizi sığâr ve kibârımız gazete-i mu'teberenizden bekleriz.

AHLÂK BOZUKLUĞUNUN MÂBA'DI

Bu makûleden bir edepsiz aleyhinde hükümete teşekkî ettin mi aylarca ve belki de yıllarca kapıya gidip gelmek iktizâ etmekte olup ve ehl-i ırz adam ise da'vâcı olduğundan öyle [4] aylarca ve yıllarca işini ve gücünü ve kâr ve kesbini bırakarak arkasından dolaşmayacağında şüphe yoktur. Ehl-i ırz için bir dakika gâyip etmek büyük zarardır, hâlbuki edepsiz için zarar yoktur.

Zâten nâmûs yoktur ki nâmûsunu, itibârı yoktur ki itibârını, şerefi yoktur ki şerefini ve duygusu yoktur ki duygusunu ve malı yoktur ki malını gâyb eder diye korksun. Bunlar ahâleden dahi korkmazlar. Çünkü hem efkâr isterler ise milletin yüzde doksan dokuzu bilerek ya bilmeyerek kendi efkârındadır. Her nereye gitseler dost ve arkadaş bulmaktadırlar ve hatta milletçe en yüksek mecliste bile yer bulabilmektedirler. Çünkü hâliyle ahlâkı bozuk olan ahâlinin ekseri kendileri için kur'a vermektedir.

Bîçâreciler zavallı ahyârlar! Hiç me'mûl ederler mi idi ki besleyip büyüttükleri karga şimdi gözlerini oymaya çalışacaktır. Herifler millet gayreti güderek bu kadar çalıştılar, çabaladılar, giydirdiler, kuşattılar hâsılı uzun kulağı insân hâline koyup

meydâna çıkardılar. İşte o nâzım da makâm-ı teşekkürde gazetesine o ma' hûd ahlâk bozukluğu bendini yazarak o koca milleti tahkîr eyliyor. Terzîl edinir. Ve o millete kendisinin bile alenen kabûl edemeyeceği bazı hâller atıf ve isnâd eyliyor.

Efrâd-ı milletin ise mâhiyeti meydânda olan bir herifin tefevvühâtından, hadsizliğinden, edepsizliğinden ne derece müte'essir olacaklarını ta'rîf iktizâ etmez. "Zer-dûz palan ursan eşek yine eşektir" mısra'ı gibi bazı beyitlerin tekrar ve tezkârıyla mütesellî oluyorlar. Her ne ise bu defa Panosyan ahbâr gazetesinin üçüncü numaralı nüshasında mezkûr bendin alt tarafını okuduk ve bazı fıkralarını on beş senelik gazeteci eskisinin cevher-i zâtiyyesini yani kulaklarının uzunluğu nisbetinde iktidâr ve kabiliyetinin kısalığını müvâzene için bir güzel mizân olabileceğinden ber vech-i zîr aynen nakl eyledik.

"İşittiğimize göre birtakım sahte âsafa-serler (muhibb-i millet) gûyâ muhabbet-i milliyyelerinden nâşî bu ahlâk bozukluğu bendimize karşı hiddetlenmekte imişler. Lakin bizim hiç şüphemiz yoktur ki merkûmânın hiddetine sebep gayret-i milliyyeleri olmayıp illâ bazı çirkinler ile bazı ihtiyârların kendilerini pek berrâk surette göstermekte olan âyînelere bakmak istemedikleri gibi bunlar dahi bizim bu bendimizde a'lâ Fransız âyinesi derûnunda tasvîrlerini görür gibi ahlâkları tasvîrini görmeleri olmuştur.

Besbelli bu adamlar da ol mertebe âşikâr sûrette ahlâk bozukluğu olmalıdır ki bizim bin kişi için ayırdığımız ahlâk temizliği sancağı altına dahi girmeye cesâret edemediklerinden mezkûr sancağı küşâd edene küfür ve hakâret ederek tesellî bulmaya mecbûr olmuşlardır."

"Samatya'da dilencilik bu senelerde her semtten ziyâde ileri gitmektedir. Bir iki bin lira ile bir kilise yapılabilir iken on bin yirmi bin lira dilenilerek bir mükemmel kilise yaptırmaklık niyetiyle Tzakan Horhoruk (Millet Meclisi) tarafından her tarafa dilencilige el atılmıştır. Hatta Rusya'ya bile mürâcaat olunmuştur. Sebep çünkü halkımızın ahlâkında dilencilik vardır. Eğer mezkûr-ı huy olmasa idi yüz kıt'a meyhâne ve kahve beslemekte olan bir Samatya ahâlisi şimdiye kadar on kere...

Mâba'dı Sonra

Teodor Kasap

133 Numara Cumartesi 19 Ağustos 1288 Sene Üçüncü Sene

Gazetelerin muhâkeme-i vukû'âtça hâ'iz oldukları me'zûniyet kuyûd-ı edebiye ile mukayyet ve meşrût olduğu gibi matbu'âtın tarz-ı münâzarası terbiye-i umûmiyenin numûne-i imtisâli olmak lâzım gelir iken Diyojen gazetesinin şu aralık kullandığı lisân hudûd-i ma'rûfi tecâvüz etmiş ve hatta 132 numaralı nüshasında derc eylediği manzûmede birtakım ta'bîrât-ı galîze ve müstehcene-i isti'mâline kadar gitmiş olduğundan bu tür mütecâvizât bir daha tekerrür eder ise ta'tîl edileceği ihtâr olunur.

25 Cemâziye'l-âhir sene 289 ve 17 Ağustos 288

Tercümân-ı Dîvân-ı Hümâyun

Sadullah

Ta'bîrât-ı galîze ve müstehcene köpek destânı mündericâtı mıdır? Anlayamadık öyle ise bir köpek için yazılan manzûmede acabâ nasıl ta'bîrât-ı isti'mâl etmeli idi? Manzûmenin derci dâ'î-i tevbih oluyor ise köpekler hakkında söz yazan yalnız Diyojen midir? Der-saâdet gazetelerinin kâffesi de yazdı ve hâlâ da yazıyorlar hem yalnız söz yazmak değil vücûdunun dünyâdan kaldırılması lüzûmunu iddiâ ve ısrâr ediyorlar. Niçin mes'ûl olmuyorlar? Murâdımız gazeteler köpeklerin mazarratını iddiâ ettikleri için mes'ûl olsun demek değil çünkü muzırrın def'i mazarratını iddiâyâ herkesin hakkı olduğu gibi benim de köpekleri tahkîrde salâhiyetim vardır. Mâdâmki köpekler meydân buldukça şunu bunu ısırıyorlar ve ekseriyâ kudurup halkı âzürde-dendân ederek bayağı telef-i nefse kadar sebep oluyorlar. Öyle bir mahlûka niçin söz söylenilemez?

Diyojen ta'tîlinden o kadar içtinâb etmez. Çünkü istediğini söyleyememekle bütün bütün sükût etmenin bir farkı yoktur. Fakat muhâkemesiz kapanmaktan korkar. O da kendi menfa'ati için değil. Hükûmetin şân-ı adâletini muhâfazaya meylî içindir. Çünkü gazete kapandıktan sonra ister muhâkeme edilsin ister edilmesin gazetecinin menfaatince olan te'sîri kat'en değişmez.

(Devir) isminde bir eğlence gazetesi çıkmış gördünüz mü? Görmediğinizden şüphem yoktur. Gâlibâ dur yâ mübârek dediler de dur deyinceye kadar gözden dûr oldu. İlk numarasında bir ay müddetle ta'tîl olundu, sebebi de pek çok güldürdüğüdür. Bana su'âl olunursa fenâ olmadı zîrâ insânın gülmeden okumaya vakti olmuyor ki okusun

başka yazdıklarını bir tarafa bırakarak isbât-ı müddeâ etmek üzere birkaç satırını ber vech-i âti derc eyledim. Gülmeden okuyabilirsiniz aşk olsun.

“Ey vekîl-i mutlak u sadr-ı sâdık

Sen bizim kim olduğumuzu biliyor musun? Bize Osmanlı derler Osmanlı! Sakın başka zan etme. Biz buraya nerden geldik hem nasıl geldik ve ne zaman geldik ve niçin geldik ve ne yapmaya geldik bilmez isen öğren.

Ey vezîr-i sıddık.

Biz buraya iki yüz atlı geldik içimizde eşekli katarlı develi kimse yoğidi. Bu kıyâfetle Söğüt nâhiyesinden fırlayıp Kavak karyesine kadar gittik.

Ey gayretli vezir şimdi sen bize mektep ver yıkarsak kabâhat bizim! Bize hürriyet ver sû-i isti‘mâl edersek kabâhat bizim! Bize bıçak ver elimizi kesersek kabâhat bizim! Bize tüfenk ver düşmeni öldürürsek kabâhat bizim! Bizi ateşe at yanarsak kabâhat bizim...”

Şimdi buna hâlâ gülüyorsunuz ha! Vallahi ben de gülüyorum fakat bunu yazan bendi bitirdikten sonra kendi kendine (Aman Yârabbi İstanbul'da da böyle bir zeki adam var mı imiş diyip) gitmiş ve o gece bir rahat uyku uyumuş olmalı. [2] Rahat uyku uyumaya çâre bu ise ben ne duruyorum şimdiden sonra ben de böyle bendler yazacağım. Ancak bir de karın doyurmaya çâre olacak bir bend yazmanın usûlünü de bize öğretse de birkaç adet de öyle bendler yazsak...

Bâd-ı Hevâ Bir Kâr!

Her kim Beyoğlu zâbıtasına gidip geçenlerde Avrupa'dan sahte telgraflar çekerek Bursa'yı alt üst eden ben idim der ise derhâl kendisine beş yüz lira verilecektir. Yalan söyleyecek değilim â inanmaz iseniz Beyoğlu gazetelerindeki ilâna mürâcaat ediniz. O sahte telgrafların sâni‘anı her kim haber verir ise muhbir velev sahtekârlıkta fâ‘il veya şerîk bulunmuş olsun cinâyeti afv olunarak kendisine beş yüz lira mükâfât verileceği sarâhaten münderictir. İşte bundan a‘lâ kâr mı olur? Ama bu mükâfât en evvel gidip ihbâr-ı keyfiyetle kabûl-i cinâyet edene verilecek imiş varsın öyle olsun. Mâdâmki ilân olunan mükâfât yalnız sahtekâra â'id değildir ihbâr-ı keyfiyette geri kalanların da evvel gidip haber veren ile iddiâ-yı şirkete hakkı olabilir.

(Bir Varakadır)

Muhibb-i vefâ şî'ârım efendim

Doğrusu İstanbul gazeteleri hakkında her ne kadar söz yazsanız hakkınız var zîrâ hiçbirisi kendi vazîfesini tanımıyor. Gazetecilik gâyet nâzik ve gâyet güç bir sanat olduğundan herkesin kârı değildir zîrâ gazete denilen şey ileride müverrihinin yazacakları tarihlere me'âhiz olacaktır. Onun için gazeteler vakâyi'î bihakâyıkha haber vermeye borçludurlar zîrâ yanlış bir şey yazarlar ise ileride tarihlere dahi yanlış geçer.

Gazetecinin vazîfesi çok ise de en evvel yazdığı şeyin sıhhatine dikkati lâzımdır. Hâl böyle iken meselâ şu Phare du Bosphore muharriri bugünlerdeki nüshalarının cümlesinde Levante Times muharriri Mösyö Hanley her gün öğleden sonra konyak için sarhoş oluyor diye ısrâr ediyor. Şimdi Phare du Bosphore'dan alarak tarih yazacak. Adam elbette mûmâ ileyh Mösyö Hanley'nin adına konyakçı Hanley diyecek o ise konyak içmeyip rom ve her gün öğleden sonra başlamayıp ekseriyâ öğleden bir iki saat evvel içmeye başladığı cümlenin ma'lûmudur.

Binâenaleyh ahlâkımız müverrihlerinin yazacakları tarihin sehv ve galattan muhâfazası onun için ricâ ve niyâz eder ki işbu varakamı önümüzdeki Diyojen nüshasına derc ediniz de ileride gelecek müverrihler vatanımızın şu asrî matbu'âtından bahs ettiklerinde bir de İngiliz gemici gazetesi muharriri olarak konyakçı Mösyö Hanley vardı demesinler Rumcu Mösyö Hanley vardı desinler. Ekser Fransızlara Almanya kavgasındaki mağlûbiyetlerinin sebebi soruldukta kendilerinin muhârebeye hazır olmadıkları cevabını veriyorlar imiş. Acabâ bunlar musâlahaya ne vakit hazır edilir ki...

Al Sana Bir Kıyâmet Alâmeti Daha!

Ne olacak dünyâda doğru söyler hiçbir adam kalmamış! Evet kalmamış ya!! Bir iki seneden beri birisi türedi halkın kimi (Diyojen) kimisi Diyojen Baba diyip hakkında olan hüsn-i zan ve ihlâs-ı itikâdları ta'rîf olunmaz bir dereceye vardı. Ben de merak ederek her gün bunun ahvâlini su'âl ettimse âlemde asla bir şeye taalluku olmayıp dünyâ ve mâfihâdan i'râz etmiş bir feylesof olarak müddet-i ömrünü bir küp içinde imrâr ve hatta İskender gibi bir pâdişâhın ihsânını adem-i kabul ile âlemde şöhret-şî'âr olmuş bir hakîm imiş şöyle imiş böyle imiş diye birçok vasıflarını dinledikçe ve gazetesinin münderecâtını ve ale'l-husûs 130 numaralı nüshasında (Biz küpte oturmaya ve ağaç yaprağından esvâp giymeye kâ'iliz) kelâmını gördükçe ben de herkes gibi zihnimde öyle bir perhizkâr Diyojen tasavvur eylediğimden şu zâtı gidip ziyâret ve bir

hayır duâsını alayım efkârıyla küpün ne semtte olduğunu su'âl ve abacılar içinde olduğunu haber alarak ve o bîçâre besbelli aba kıynetleri ile küpü sarıp sarmalayıp şu kışın şiddetinden muhâfaza olmak için buraya gelmiş olmalı diye mahall-i mezkûrda burada bir Diyojen var imiş acep mahalli neresidir dediğimde som kârgir ve kapısının iki kanatları küşâda bir ebniye-i âliye gösterdiler.

Canım burası değil benim istediğim Diyojen küp içinde oturmuş dedim evet işte burasıdır diye kapıda bulunan müteaddid huddâm beni alıp hânenin birinci katına ondan ikinci kata ve hakezâ böyle birkaç kat dâireleri geçerek nihâyet üst katta birbiri içinden geçilir birkaç dâireye münkasım ve her bir mahalli akmişe-i nefise ile mefrûş ve gâyet müzeyyen bir mahalle îsâl eylediler ve sadr-ı sedirde câlis birisini işte budur diye uzaktan gösterdiler. Ol zaman artık ne hâlde bulunduğum ta'rîf istemez. Kemâl-i hayret ve dehşetinden (efendim [3] güzel nâmınızı işittim onun için geldim) demekten başka bir lakırdı bulamayıp bel bel ve alık alık etrafıma bakmaya başladım. Benim bu hâlim ol feylesof-hâne berdüşun manzûru oldukta büyüklüğe mahsûs bir tavır ile bizi taltîf ve birkaç resmi kelâmdan sonra lakırdısını hânesinin ikmâl ve intizâmı bahsine çevirip (Şuraya bir konsol ısmarlamış idim hâlâ gelmedi, buranın sâati ile âyînesi hazır ise de konsol olmadığından mahalline konamadı) gibi olmaz bitmez bir tûl-i emele dûçâr ve akl u fikri birtakım işgâlât-ı dünyevîyeye giriftâr olduğunu görerek artık bundan böyle âlemde bir kimsenin kelâmına inanmayıp ve böyle kavli fiile uymaz adamların kurbiyyetinden kemâl-i derece ictinâb ve teneffür eylediğim hâlde vedâ' ederek avdet eyledim.

Ey Diyojen! Bunu sana yazıp göndermekten murâdım ihtişâmına hased etmek değil ancak sen bu debdebe ve dârâtın ile tecerrüd ve feylesofluk da'vâsında bulunursan benim ne olmaklığım îcâb eder? Ve sizin şu ta'rîf olunan hatanıza küp tabir ederseniz benim karpuz salâşı gibi olan evciğime ne demeliyim? Gücenme darılma doğru ve haklı bir cevâp isterim.

İmzâ

Bu hâlinizi görmezden evvel muhibbiniz şimdi müteneffiriniz

Diyojen'in yüz yirmi sekiz numaralı nüshası pek çok aranmakta ise de matbaamızda kalmadığından ve sebep taharrî ise mezkûr nüshada münderic kedi mersiyesi idüğü haber verildiğinden zikr olunan mersiye işbu numaramıza dahi derc

edilmiştir. Meraklı bir beğın sevgili pamuk kedisi bir cengde farelerin vücûduna açtığı yaralardan gözden nihân olması üzerine söylediği mersiye-i mütehassirânedir.

Kedimin her gece böbrekle dolardı sepeti
Yok idi ni‘metinin rahatının hiç adedi
Çeşm-i şehlâ nigehe fârik iken nîk ü bedî
Sardı etrâfını bin türlü adüvvler türedi

Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

Keyfi gelse bıyığın oynatarak mırlar iken
Kızdırırsan yüzüne atlayarak hırlar iken
Kuyruğu geçse ele dırlanarak zırlar iken
Sofradan her kedinin def‘ini hazırlar iken

Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

Kîseyi kapsa dökerdi yere hep paraları
Ciğere işler idi tırnağının yaraları
Koşturur oynar idi kukla gibi fareleri
Deliğe sokmaz idi bir gün o âvareleri

Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

Ne zaman bir tarafa hışm ile saldırırsa eğer
Başı kaplan kesilip kuyruğu gûyâ ejder
Hasmını yan bakışı eyler idi zîr ü zeber
Yanına uğramamıştı ebedi havf u hazer

Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

Ürperip tüyleri bir kere deyince mırnav
 Korkudan başlar idi lerzişe bakkalla manav
 Saldırırdı adama bulmaz ise başka bir av
 Yüzünü görse köpekler diyemezken hav hav

Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

Sokulunca yatağa kovmak ile gitmez idi
 Okşamakla tokadı tekmeyi fark etmez idi
 Yiyecek görse gözü mırlaması bitmez idi
 Neylerdi daha kalsaydı eğer n'itmez idi

Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

Etmedik yer mi kodu savleti dünyâda harâb
 Ne imâret ne kebapçı ne salaş ne kasap
 Hep şaşıp kalmış iken bahtına akrân-ı etrâb
 Âkıbet eyledi devrân onu da mahv u türâb

Kedimi gaflet ile fare-i idbâr yedi
 Buna yandı yüreğim ah kedi vah kedi

AHLÂK BOZUKLUĞU'NUN MÂBA'DI

Mezkûr kiliseyi yapabilir idi. Nasıl ki kendi içlerinden bazı cenâb taşıyan vakârlı zâtlar zuhûra gelmekte ve irtikâb olunmakta olan dilencilikten dolayı hicâb ve kendi kendilere teşekkî etmektedirler.

Ey şimdi gördünüz mü bu zâtın dirâyetini? Bu millet gazetecisinin fetânetini? Herif hâlâ kiliselerin birtakım ashâb-ı servetin i'ânesiyle yapıldığını bile bilmiyor. Vah! Panosyan vah! Sen bu kadar câhilsin ha! Aman durunuz aklıma geldi. [4] Şu herifin kulaklarından yapışmış iken biraz daha çekip uzaltayım.

Tuhaf değil mi? Bu nazlım geçenki nüshalarının birinde Mithat Paşa Hazretleri'ne birtakım nasihatler vermiş. Ben şimdiye kadar bu yolda hiçbir şey görmediğimden midir

nedir? Pek zevkime gitti. Tabakvan Manastırlarında seksen sene mülâzemet etmiş küflenmiş paslanmış bir papas kaleminden çıkmış gibi yani henüz misli görülmedik bir tarz-ı garîpte ve bir üslûb-ı acîpte yazılmış. İşte okuyunuz da bakınız.

[1] “Efendim şevketli kudretli pâdişâh-ı adâlet-penâh efendimiz hazretleri sizin gibi bir zât-ı fetânet-simâta mâlik olmuşlardır. Bu bir şereftir ve kâffe-i vatan evlâdları için bu bir ni`mettir, bu bir ikbâldir ve bir büyük istikbâl şafakıdır.”

[2] “Efendim bugünkü gün buyurulduğunuz post veyâhût makâm pek mukaddes bir posttur. Lakin mes’ûliyet gülleri ve dikenleriyle memlûfidir.”

[3] “Mezkûr-ı makâm-ı celîl yalnız bir ya birkaç yüz veyâhût birkaç bin kişinin ya ikbâl ü idbârı veyâhût hayat ve memâtını mü’eddî olucu bir makâm olmayıp illâ otuz milyon ahâlinin ikbâl ü idbâr ve hayat ve memâtını bâdî olucu pek büyük bir makâmıdır.”

[4] “Mezkûr posta mâlik olan zât otuz milyon ahâlinin hâle ve istikbâle dâir olan mes’ûliyetini der-uhde etmiş olacağından hâliyle otuz milyon ahâlinin akıl ve dirâyetçe adâlet ve hakkâniyetçe ve hüsn-i tedbîr ve icrâ anca mâ-fevkinde bulunacaktır.”

[5] “Efendim milletlerin ve devletlerin çok defa yalnız birer zât ya ikbâl ve saâdet hâlini veyâhût harâb ve mezelletini mücib olmuşlardır.”

Mâba’dı Var

Teodor Kasap

[1] A Panosoğlu sen böyle kimsenin bulup çıkaramayacağı birtakım şeyleri istihrâc için bu kadar elkâb-ı fikir etme. Sonra çabuk ihtiyâr olursun. İşi azıcık oluruna bağlayıvermelidir. Can senin canın a kuzum.

[2] Âferin Panosoğlu Allah senden râzı olsun. İhtimâl ki bu makâm yahut postun mes’ûliyetli bir makâm veya post olduğunu Mithat Paşa bilmez idi. Elbette şimdi öğrenmişlerdir. Fakat şu kadar var ki yazdığın bu cümle Ermeni Türkçesi midir yoksa Türk Ermenicesi midir! Eğer bu kadcık bir müşkilimi hal eder isen nerede Allah postunda veyâhût makâmında dâim ve ömrünü de kulaklarından uzun etsin.

[3] Yâhû eğer şu herif na‘lları atar ise hâlimiz yaman çünkü o vakit bu gibi şeyleri kim yazacak? Ve halkın sehvlerini kim tashîh edecek? Ben şimdiye kadar umûm teba‘a-

i Osmâniyeyi yüz elli ile iki yüz arasında tahmîn etmekte idim. Hâlbuki otuz milyon imiş.

[4] Burası peka‘la fakat bu otuz milyon insânın kâffesini takaddüm etmiş bulunan bir zâta ders vermek nasîhat etmek iktidârını hâ‘iz olan kimsenin ne mertebe ve menziline bulunması lâzım gelir? İşte burasını müvâzene etmemiş.

[5] İşte burada saçmaladık ama zararı yok. Hepsi içinde mahz-ı hikmet yâhût hikmet-i mahz olamaz ya arada bir de böyle saçmalar da bulunur.

134 Numara Çarşamba 23 Ağustos 1288 Sene Üçüncü Sene

Numaramıza dikkat buyurulsun. Tenbîhnâme de aldık

(130 Numara)

“Hele biz birkaç kere kapandık. Buna ekser ta‘tillerimizin veya zuhûrumuzun dört adetli bir numaraya tesâdüf etmesinin şe‘âmetinden başka bir sebep tasavvur edememiştik.” Elbette numaramızı gördünüz... Ne diyelim... Tevekkeltü Alallah

(Gâyet Mühim İlanât)

Diyojen'in uşak fıkrasını hâvî olan yüz yirmi sekizinci nüshası bittiğinden ve pek ziyâde arandığından yakında tekrâr tab‘ olunacaktır.

Diyojen'in 128 numaralı nüshasında neşr olunan muhâkeme bendinin hükmü yakında çıkacak imiş. İsterseniz o bendin sûretini de tekrâr biz çıkarırız.

Diyojen'in 128 numarasında hâli ta‘rîf olunan kaptan direği karararak pişirttiği helvayı yiyememiş, canı isteyen varsa buyursun.

Diyojen'in 127 numaralı nüshasında Hakâyık'a hitâben neşr olunan “Ey nedîm ey bülbül-i şeydâ niçin hâmuşsun. Sen de evvel çok nevâlar güfte-gûlar var idi.” beytini bir zât hüsn-i hata ile yazmış bir diğerk zât da litoğrafya ile taş üzerine çekiyormuş. Bittiği zaman kıraathânelerde Sahaf Çarşısı'nda barakalarda Sultân Bayezid ile Mahmut Paşa başında yani orada bulunan kâğıtçılarda satılacak imiş. Ama gazete müvezzi'lerine verilmeyecek imiş. Çünkü müvezzi' eline her ne düşerse murdâr oluyormuş.

Diyojen'in kedisi bitti ama ibtidâki basılan da bitti. Sonra ayrıca bastırılan dört bin beş yüz de bitti. Daha sonra istediler otuz üç numaralı nüshamıza koyduk ve iki bin beş yüz bastık o da bitti yine bastıracağız o da bitecek. Yine bastıracağız o da bitecek. Yine bastıracağız o da bitecek gibi görünüyor. Diyojen'in kedisi bir tuhaf mırlamaya başlamış. Bu mırıltıdan hicâz-kâri tuhaf bir makâm çıkmış. İnanmazsanız ilânât-ı âdiyye sırasına bakınız.

Tuhaf şey! Diyojen'in kedisi bazılarına pek de güzel görünmüş hatta ashâb-ı tabiatten birisi kurbağa gözüne âşık olmak kabilinden olarak “çeşm-i şehlâ nighine” meftûn olmuş kediciğimin vasfında söylenen mersiye'nin her mısraını zihnine almış

onların her birinden birer resim çıkarmış yakında cümlesi birden basılacak. Her yerde satılacak her yerde.

128 numaramızda olan Makyavel bahsini beğenmemişler çünkü gâlibâ Makyaveli bilmiyorlar. Darılmayınız onu bir daha bastıramayacağız çünkü bassak satılmaz.

Lakin 129 numarada olan cadı bendini bir kere mi olur birkaç kere mi olur yine basacağız çünkü pek çok istiyorlar, pek çok satılacak.

Nord gazetesinin efkârını tervîc için yazdığımız bendi Petersburg'dan istemişler elimizde iki nüsha kalmış idi birini gönderdik diğerine bir lira verseler veremeyiz çünkü içinde Matbû'ât Nizâm-nâmesine dâir bazı bahisler var. Şâyet matbû'ât odası isterse ne gönderelim? Onu da yeniden bastıramayız ya! Bastıracak olsak bir lira masrafını korumaz.

[2]130 numaramızda olan tiyatro parçası o kadar hüsn-i kabul olunmuş ki Eren Köyü Bektâşi tekyesinden bile tekrâr tekrâr aynını istediler. Mü'ellifine ihtâr ederiz. Fâciası ne vakit biter ise bize getirsin gazetemize de koruz ayrı basar bâd-ı hevâca kendine de veririz.

132 numaramızda münderic mâ'i kâğıdı bulunca zan etmişler değil. Paris'ten gerçekten İstanbul'a mâ'i kâğıt geldi. Vallâh billâh inanmazsanız tecrübesi bâd-ı hevâyâ gidiniz Beyoğlu'nu bir kere arayınız.

132 numaramızda münderic olan kedi mersiyesinin nazîresine beste yapıyorlar. Gâlibâ resim de yapacaklar imiş. Tabiat bu ya herkes bir şeyi sever.

133 numaralı nüshamızda Matbû'ât Müdürlüğü'nün tenbîh-nâmesi var idi. Fakat dörtlü numaraya tesâdüf etmediğinden gazete kapanmadı.

Geçen on bir ay zarfında vukû' bulan davetiye ve teşrîfâtı harcını iltizâma hırslandığımız tevcihâta dâir bir istatistik cetveli yapılmış umûm-ı tevcihâtın yükünü altı bin sekiz yüz bu kadara bâliğ oluyormuş. Bu istatistik cetveli yakında basılıp idârehânedede satılacaktır.

PARDON DOKTOR ZİFOS!

Bundan sonra hekim hastaya şifâ verir dediğimize de inanacağım. Hatta ayak terlerimiz ucuzdur buyursanız onu bile inkâr edemeyeceğim. Hakkın var meğer yemek

daha hazm olmadan uykuya yatmak, yatakta eliyle kalbi örtmek ne de muzırr şey imiş. Geçen gece nasılsa yemek çokça kaçmış. Başıma sersemlik geldi. Saat daha üçe varmadan gözlerimin kapakları gûyâ kirpiklerime birer çeki taşı asılmış gibi sinirlerimin mukâvemetine galebe ederek aşağı aşağı düşmeye başladı. İhtiyârsız uyudum. Hatta uyurken iyice biliyorum elimi de yüreğimin üstüne koymuş idim.

Bir de kendimden geçip de rûyâ âlemlerine girince ne göreyim. Mâ-haşrullah bir kalabalık. İğne atılsa yere düşmüyor. Herkes kemâl-i hayretle bir şey'e muntazır olmuş duruyor. Öteden “Karakuş hortladı” diye acı acı bir feryâd koptu. Herkesin gönüllerini öyle bir dehşet istilâ etti ki çehrelerde aksini görenler bir kat daha medhûş olurdu. Bu hâl-i ızdırâb arasında karşıdan bir koca alay belirdi.

Alay yaklaştıkça ne göreyim ki arasında bir Rusya bayrağı mevc urarak geliyor. Gele gele yanımıza vâsıl oldu. Bir mürtefi‘ makâma rekz edildi, durup dururken içinde olan karakuş tecessüm etmeye başladı, nihâyet canlandı. Nâzende nâzende bir salınıyla meydâna uğradı. İlk ağızdan “Devrân benimdir, hükm-i karakuşî ne demek olduğunu şimdi görürsünüz.” diye çatlak borudan çıkar gibi sâmi‘a-hırâş olacak bir sadâ ile feryâda başladı.

Ben ise kendi kendime “Karakuş Mısır'da vefât etmiş. Mısır'da defn olunmuş idi. Şimdi hortlak olmuş, peka'lâ olsun. Lakin onun Rusya bayrağında ne işi var” diye mütâlaada bulunadurayım, karakuş feryâdı azdırdıkça azdırdı.

“Bu tarih” “hatm-ı rahm” tarihidir. Kimse “adl ü ihsân” kelimelerini ağzına almasın. Kimse kânûna, nizâma istinâd etmesin, kimse hakkına mağrûr olmasın. Ben ne fermân edersem o hâsıl olacak. Bana kim fermân-ber olursa dünyâda o rahat edebilecek.” yollu dehşetli dehşetli na‘ralar atmaya başladı, gittikçe ağzı köpürdü, gözleri döndü, tüyleri ürperdi, koltukları kabardı, bir kanat urdu. Büyük büyük birtakım adamların herbirini bir tarafa fırlattı. Bir kanat daha urdu. Birçok bünyesi kavî zâtları zîr ü zeber eyledi. Gâlibâ bu sadmeler kendince birer tecrübe imiş. Hayvan kudretinin o derecelerde te'sîrini gördükten sonra azdıkça azdı. Başladı muttasıl kanatlarını sallamaya.

Rûyâ bu ya! Kanatlarının ihtizâzından o kadar dehşetli bir hava peydâ oldu ki galebeliğin içinde üniformalı ne kadar adam varsa hiçbirisi bir dakika bir yerde durabilmek mümkün olamadı. Hatta yerinden oynayan bir adam üniformasız da olsa

ayağı yerden kesilir kesilmez arkasında bir üniforma peydâ olurdu. Sırmalı esvâp giyinmiş hadsiz hesâpsız adamların yaldızlı kelebekler gibi uçuşup durması- veya daha doğrusu istenilirse dâima uçuşup bir yerde duramaması- o kadar tuhaf görünürdü ki herkes böyle bir azîm-i dehşet içinde iken bî-ihitiyâr gülerdi. [3] Karakuş ise yalnız kanadının ihtizâzıyla böyle bir tarafa temâşâ vücûda geldiğinden dolayı hâlik-i rek-i sermestâne vecd ve heyecânını artırmakta olduğu gibi bir taraftan dahi bir minkâr salladı.

Kanadının kuvvetiyle uçuşanların üstünden başından her ne döküldüyse cümlesini topladı avurduna sakladı, birkaç kere daha minkâr salladı. Kîseleri, torbaları, hazineleri, kubbeleri, gemileri, demir yollarını! Tütüncüleri sarrâfları hâsılı önüne rast gelenleri birer ikişer bel' etmeye başladı. Bu kuvvetle pazusuna güvendi, bir pençe attı. Yerin kocaman bir parçasını zorla kopardı bir adamın eline teslîm etti.

Rûyâ hâli acâyip sanki bir hamur gibi imiş. Koparılan parça ile toprak arasında ince ince birtakım râbitalar vardı. Düşündükçe hâlâ gözümün önüne geliyor. Biz bu kargaşalığa baktıkça “Ya Rab bu işittiğimiz hüküm-i karakuşî iyi de geçti. Önümüzdeki mahlûk deccâl mıdır? Dabbete'l-arz mıdır? Kara koncolos mudur? Ne belâdır?” diye düşünmekte, karakuş ise lüzûmsuzdur fâ'idesizdir yollu feryâdlarla bir pençesini atarak yerin bir iki parçasını daha koparmaya diğer pençesini uzatarak “Bunda hazîne var, hazîne de define var, definede iki milyon fâ'ide var.” yollu sözlerle tramvayın demirlerini falanları yerinden sökmeye çalışmakta gagası dünyâyı bel' etmeye kanâdı memleketin altını üstüne getirmeye isti'dâd göstermekte idi ki kulağıma gâyet şiddetli bir “İllallah” sadâsı geldi birdenbire uyandım.

Meğer gördüklerim rûyâ imiş. İşittiğim ses ise mahalle câmi'inde sabah ezânı okunmuş da kelime-i tevhîdin son parçasından ibâret imiş. Rûyâ elbette bir sâat kadar sürmemiştir. Fakat bir yıl lâ-yenkat'i kâbus pençesinde kalmış kadar hüküm verdi... Ey ihvân-ı vatan! Gelin kâide-i hikmetten ayrılmayalım. El-hazer el-hazer hazımdan evvel uykuya yatmadan... İctinâb! İctinâb! Yatarken göğsü üzerine el koymadan...

UFACIK BİR MUHÂVERE

—Aman Behlül! Ah Behlül! Ah ah ah!

—Efendim ne oluyorsunuz herkes gülmek sevinmek işret eder. Siz ise içtiğiniz şey kadar gözünüzden yaş döküyorsunuz.

–Aman Behlül! İşret benim yüreğime su mu serpiyor sanıyorsun? Gönlümdeki ateşi alevlendiriyor. Hâlime baksana! Ben bundan sonra ne ile eğlenirim.

–Ey efendim o da bir iş mi? Hiçbir eğlenecek bir şey bulamazsanız bâri Diyojen okuyunuz.

(BİR ŐALGAMIN YARISI BU YARISI O)

Bundan sonra doktor Zifos'un hazâkatine değil alâ'im-i semâ altından geçen kızlar erkek olur diyenlerin kavline bile itimâd edeceğim. Aman ne de mashara mashara. Garîbeler zuhûr ediyor! Bakınız başımıza gelenlere!!! Meğer Hakâyık'ın fikri Basîret'in mesleği var imiş, Sübhânallah!!! Yârabbi nelere kâdir değilsin!!!

Mösyö Hakâyık devlet-i aliyenin istikrâzatına dâir bir defter yapar da altında der ki “Asıl gazetelerin vazîfesi bunun gibi mühim mevâda dâir çâre-cûyâne re'yer beyân etmektir. Yoksa falan gazete mukaddemâ falan zâta mensûb idi. Ben de şimdi falan zâta intisâb ederim yollu hareketlerde bulunmak cesâret ve ma'rifetten eser değildir.”!!!

Vâkı'â Hakâyık yalnız filan zâta değil seksen altı kere falan zevâta intisâb etmişti. Fakat şimdi yağmacığa... Hakâyıkı değil gerçekten nâmûslu gazeteleri bile yanaştırmıyorlar. Devlet de anladı ki hükümetin dalkavuğa ihtiyâcı yoktur. Var kuvveti pazıya vermeli iki yüz elli nüsha satmalı fasûlye piyazıyla geçinmenin çaresine bakmalı “Bardak oldu şimdiki eski camlar”

Ağa Basîret! Devr'in neşr ettiği ilâvedeki mülâhazaya yazık. Senin hangi lisânına yakışmazdı ya? Biz kırk kişi mi değiliz? Yoksa kırk kişiyiz de birbirimizi mi bilmeyiz? Arkadaşlar! Siz masharalığı bu dereceye kadar götürürseniz bize de ekmek kalmayacak. Diyojen hakikat eğlence gazeteliği sıfatından istifâ edecek. Ne buyurursunuz? Birer cıngıracıklı külâh giysen de meydân-ı muhabbete çıksak acabâ nasıl olur?

(BİR ÇOCUK TARAFINDAN GELEN VARAKADIR)

Canım Diyojen sen çok yaşamışsın çok görmüş hükemâ-yı [4] be-nâmndan olduğunu bey babamdan işittim onun için âtide beyân edeceğim. Müşkilimi hal etmek üzere size mürâcaat ediyorum. Bendeniz henüz sekiz buçuk yaşındayım. Adalara Kartala işleyen Azîziye İdâre-i Mahsûsası vapurlarına biner isem para almıyorlar. Şirket-i Hayriye'ye süvâr olursam yarım nevl alıyorlar. Şimendiferle tramvaya râkib olduğumda tam nevl istiyorlar. Acabâ ada vapurlarında adamdan ma'dûd değil miyim.

Şirket-i Hayriyye'de yarım adam mıyım ayağım karaya basınca büyük adam mı oluyorum. Ve'l-hâsıl ikisi berrî ikisi bahrî dört nev' şirketlerin birbirine uymaz şu hâlleri nedir. Çocukluğum cihetiyle ayıp değil ya aklım bir türlü ermedi.

İmzâ

D...d

(Bu şirket ve kumpanyaların işine benim de aklım ermiyor.)

AHLÂK BOZUKLUĞU'NUN MÂBA'DI

[6] “Bu mülk ü millet dahi sâye-i ma'mûriyyet vâye-i hazret-i pâdişâhîde sizin gibi bir zât-ı muazzama muhtâc bulunmakta idi. Bu ikbâle nâ'il oldu ve kâffe-i ümmîd ve arzuları ikmâlîni görmeklik şeref ve iftihârına dahi nâ'il olacağı emel-i ağlebdendir.”

[7] “Efendim otuz milyon ahâleden ale'l-husûs hiç değil ise yirmi dokuz milyonu pençe-i zulmette esîr bulunduğundan ulûm ve fûnûn ışığına ve köyler ve kasabalar ve şehirler, mekteplere, medreselere, hastahânelere, bîçâre-hânelere, ıslâh-hânelere, hekimlere, eczâcılara ve cerrâhlara muhtâc bulunmaktadır. Memâlik-i mahrusanın her tarafından matbaalar, gazeteler, envâ'ı kitaplar ve ulûm ve fûnûn ve medeniyetin her şubesine dâir cemiyetler, cemiyetgâhlar ve uhuvvetler ve emniyet ve mu'âvenet sandıkları zımnında ihtiyâc-ı şedîd sadâları işitilmektedir.”

Mâba'dı Var

Teodor Kasap

[6] O! O! Artık sana ma'tûh diyeceğim geliyor bunu şimdi yukarıda söylediğin hâlde ne çabuk unuttun?

[7] Allah! Allah! Bu da tuhaf şimdi otuz milyon halktan bir milyonu aydınlıkta yirmi dokuz milyonu karanlıkta kalmış öyle mi? Eğer öyle ise bunlar gelip de o “ulûm ve ma'ârif ışığından” niçin istemiyorlar? Acabâ o karanlıkta kalanlar dilsiz midirler? Beride köylere, kasabalara, şehirlere mektep medresenin vesâ'irenin hiç lüzûmu yoktur. Bu gibi şeylere insânlar muhtâçtır. Haydi bakalım Panos şu medeniyet sayesinde köyleri, şehirleri, kasabaları da okutup yazdırarak adam edebilir misin?... Matbaa, kitâb vesâ'ireye olan ihtiyâcımıza dâir biz hiçbir sadâ işitmiyoruz. Şüphesiz ki bu da o ma'hûd kulakların semeresidir. Hem darılma ama senin gözlerinde za'ifiyet olmalı.

135 Numara Cuma 25 Ağustos 1288 Sene Üçüncü Sene

Elli yaşını geçenlere müjdeler! Bundan sonra dünyâda bize ekmek kalmıyor. Biraz daha böyle giderse çocuklar analarından aksakallı doğmaya başlayacak. Dün matbaamıza daha on yedi yaşına girmemiş bir çocuk gelir. Yeni mektepten çıktığına kalemini tecrübe için şu zîrdeki bendi yazdığına İstanbul'da bulunan sâ'ir Türkçe gazeteler parlak dalkavukluk ve soğuk masharalıktan başka bir şeye yaramadıklarından dolayı bize mürâcaat eylediğine dâir birçok mukaddimeler serd eder de eserini gazetemize bastırmak ister.

Canım biz eğlence gazetesiyiz deriz. “Ya öyle ise niçin Ali Paşa'nın vasiyetnâmesini muhâkeme ettiniz? Niçin câsuslara dâir ciddî sözler söylediniz? Niçin sadr-ı sâbık hazretlerinin muhâkemesine lüzûm olduğunu ilân eylediniz?” yollu birtakım şakşakalara başlar. Ay oğul sonra bize Matbû'ât İdâresi ne der? Gel başımızı belâya uğratma yollu sözler söyleriz.” Matbû'ât odası şimdiye kadar ciddî yazdığınız sözler için bir şey demedi ki şimdi söylesin” kılıklı ta'rîzâtın ardını arasını kesmez.

Hâsılı şeytan bize hem bendini kabûl ettirdi hem gazetemizi vaktinden bir gün evvel neşre muktedir oldu. Şimdi bu yaşta bir çocuğun kalemindeki mahâretine mi hayrân olursunuz sözündeki nüfûza mı? “İşitildiğine göre sadr-ı sâbık übbehetlü devletlü Mahmûd Nedîm Paşa hazretleri istikrâz-ı ahîr müteahhitlerinden bazılarına gûyâ hizmetlerine mükâfât olmak üzere meclis-i vükelânın re'yi munzam olmaksızın ve irâde-i seniye taallük etmeksizin yüz bin lira i'tâ etmiş olması üzerine bundan birkaç gün mukaddem makâm-ı sâmi'î sadâretle o zamanlar meclis-i hâs a'zâsından bulunan vükelâ-yı fihâm hazerâtı beyninde başlamış olan muhâbere hitâm bularak müşârün ileyh hazretleri istintâk ve muhâkeme için Perşembe günü Bâb-ı Âlî'ye da'vet olunmuştur.

Nizâm ve kânûn haddizâtında kendi kendini icrâ ettirmek hâsiyetinden mahrûm olmakla muhâfaza-i mer'iyet ve masûniyeti cihân-ı adâletin silah müdâfaası denilmeye şâyân olan kâ'ide-i mes'ûliyet ve kânûn-ı cezânın her ihtiyâç görülen mesâ'ilde husûl vesâtetine muhtâc olduğuyçün bu mukaddeme-i beşâret memleketimizde mu'addilinin hüsn-i cereyânına kâfil olabilecek mevâddandır.

Vâkı'â makâm-ı celîl-i sadâret-i saltanat-ı seniyenin usûl-i idâresi hükmünce hilâfet-i celîle-i İslâmiye'nin vâsita-i icrâ-yı irâdâtı ve mesâlih-i devletin merci'-i küllîsi olduğuyçün oraya gelen zevâtın bir imtiyâz-ı hürmet ve mutâ'iyete mazhariyeti

münkir değilse de bu temâyüz hiçbir vakit irâde-i seniyyeden hâriç olarak devletin en zarûrî olan havâyicine sarf için birtakım şerâ'it-i şâkke ile istikrâz ettiği mebâliği hôte-be-hôte îzâr etmek ve Tanzîmât-ı Hayriyye ve nizâmât-ı seniyyeyi pây-mâl ederek muhâkemesiz adam nefy edebilmek derecelerine varamaz. Ve vardırıldığı hâlde devletin kavâ'id-i esâsiyesi tamamıyla ke'en lem-yekün hükmüne girerek cümlesinin yerine irâde-i keyfiye kâ'im olmuş olur.

Bunun gibi buhrânlar ise her devlet için en şedîd sadmelerden ma'dûd olduğu gibi saltanat-ı seniyyenin bulunduğu hâl ve mevki'de der-kâr olan nezâket cihetiyle muhâtara sâ'ir devletlerden birkaç kat şedîd olur. Hatta Avrupa'dan mu'ahharen avdet eden e'âzımdan beri idârenin sonraki hâli bir iki ay daha sürmüş olsa ne'ûzu-billâh te'âlâ Avrupa'dan şiddetli bir müdâhale vukû' bulmak [2] mukarrer olduğunu söylemekte bulunduğu sûret-i mevsûkada işitilmiştir.

Şurasına tavsiye-i dikkat ederiz, saltanat-ı seniyyenin bekâ ve istiklâlini te'mîn eden esbâbın en kuvvetlisi bulunduğu mevki' hükmünce tamâmiyyetinin Avrupa müvâzenesine olan lüzûmudur. Fakat Avrupa'yı kendi menâfi'ine bile hizmetten âciz kalacak bir mevki'de bırakmamalıdır ki bu lüzümden lâyıkiyle istifâde etmek kâbil olabilsin.

Devlet-i Âliye'nin tamâmiyyeti Sultân Mahmûd-ı Sâni zamanında dahi politika müvâzenesine lâzım ve bu lüzûm o vakitler düvel-i muğazzamayı idâre eden ricâl-i hükûmet indinde dahi ma'lûm idi. Maamâfih o zamanın vükelâsı Hâkân merhûmun arzu ettiği ıslâhâtı fiile getirmeye muktedir olmadıklarından devletin bulunduğu idâre-i örfiyye ile beraber Osmanlıları Avrupa nazarında müddeî sıfatında göstermek kâbil olmadıkları için Yunanistan'da silaha mürâcaat eden birkaç haydut fırkasına memâlik-i garbiyyede mü'essis medeniyet olan eski Yunanlılar'ın hayru'l-halefi nazarıyla bakıldı. Efkâr-ı umûmiyenin galeyânı bir dereceye geldi ki İngiltere ve Fransa hükümetleri bi'z-zarûre hıfz-ı hayât için zehir içmek yolunda bir meslek ihtiyâr ederek Âvârîn Vak'asını fiile çıkardıktan başka Rusya'nın süngülerine tâ Silivri'de görünecek kadar meydân verdiler.

Reşid Paşa merhûm bu hakîkati tamamıyla idrâk ettiği için Tanzîmâtı neşr ederek ve husûsiyle Avrupa'nın taht-ı nezâretine bırakarak devlet-i âliye'yi tekâfül-i umûmî dâiresine kabûl ettirdi. Gerek kendisi ve gerek mektebinde yetişenler idârede birçok

hatâlarıyla beraber hiçbir vakit bu noktayı gözden ayırmamış ve medeniyet-i garbiyye peyrevliğinde sahîh ve ca'li bir hayli terakkîler ibrâz ederek Avrupaca efkâr-ı umûmiyeyi okşamakta ihmâl etmemiş idiler.

O kuvvetle Rusya'nın silah desâyisine galebe ederek Kırım muhârebesinde üç devleti saltanat-ı seniyyeye mu'âvenet edebilmek iktidârın da bulundurdular. O kuvvetle Napolyon gibi Fransa halkını işgâl için dünyânın her cihetinde gâ'ile taharrî eder. Bir adam Avrupa'nın nefsi emmâresi bulunduğu zamanlarda bile Memleketeyn ve Karadağ ve Cidde ve Sırbistân ve Suriye ve Girit mes'elelerini bir dereceye kadar az mazarrat görerek tesviye edebildiler. Bu meslek-i medeniyet-i cûyânede devâm etmek ve husûsiyle bu devâmın berâhînini hiçbir vakit Avrupa'nın nazarından ayırmamak hârici politikamızın esâsıdır.

Çünkü Cenâb-ı Hak ile'l-ebed şevket-nümâ-yı istikrâr eylesin. Devlet-i aliyyenin ileride ve belki pek az zaman içinde iktidâr zâtıyyesiyle her türlü hukûkunu muhafazaya muktedir olmak şöyle dursun Sultân Süleymân zamanının ikbâl ve azametini bile ihrâza muvaffak olacağına kemâl-i şevk ve hâhişle ümmîdvârız. Şu kadar var ki Allah göstermesin yine şimâl taraflarından mülke bir te'addî zuhûr eder de etrafımızda bulunarak şimdiye kadar kendi ecelini istikbâl edercesine bir garîb politika ihtiyâr eden ufak tefek hükümet ve idârelerde yine bu sakîm yolda devâm ederse bütün bütün ma'ıyyetsiz kalmamak zarûretinde olduğumuzu hâtırdan çıkarmayalım.

Hele mu'îne muhtâç olmadığımız zamanlarda bile tabi'î bize yâr olan kuvvetleri hasımlarımıza tarafdâr etmek hiçbir aklın kabûl etmeyeceği ve hiçbir kalbin arzu edemeyeceği şeylerdendir. Avrupa ise bizi hakikat-i kânûn altında idâre olunur bir kavm add etmedikçe mu'âvenetimize kıyâm etmeyeceğini pek kanlı ve pek ağır tecrübelerle anlamıştık. Dâhile gelince ruhu'l-vakt-i ıtlak olunan efkâr-ı umûmiye bir seneden beri ibrâz etmekte olduğu sükût-ı müte'essirâne ve feryâd-ı ma'deletcûyâne ile temâyülâtını izhâra başladı. Ne kuvvette ne mekânette ne arzuda ve bâ-husûs ne sadâkate bulunduğu bütün bütün meydâna çıktı. Müşârün ileyhın muhâkemesinden dolayı koca pâyitaht içinde yirmi hâne görülemezdi ki sûr-ı sürûr hâlinde bulunmasın.

Fakat şurasını lâyıkıyla bilmek lâzım gelir ki halkın bu hâli mücerred hazîne-i celîleye irâde-i zâyi' olan yüz bin lirayı kazandırmak hevesinden ibâret değildir. Vâkı'â dünyâda hiçbir kavm-i vatanın saâdeti için vermekte veya bedelini te'diye etmekte

olduğu paranın meclis-i vükelâ karârı altında bile bulunmayacak kadar yolsuz bir tarz ile isrâf edilmesine kâ'il olamaz. Fakat hıfz-ı nizâm husûsunda olan ehemmiyetin derecesi herkesçe ma'lûm olduğundan makâm-ı sadâreti ihrâz etmiş bir zâtı muhâkeme tahtında görmek halk indinde yüz bin değil yüz milyon lira kazanmaktan bile yüz bin derecede kıymettârdır.

Herkes Tanzîmât-ı Hayriyye ve nizâmât-ı seniyyeyi mal ve can ve nâmûs ve hürriyetine ve Avrupa'nın hakkımızda hüsn-i itikâdına kâfil biliyor ve binâen aleyh mal ve can ve nâmûs ve hürriyeti ve [3] vatanın menfaati kadar mukaddes tutuyor. Halkın bâlâda bahs olunan muhâkeme emrini kazandığımız pek çok şeylerden büyük bir muzafferiyet add etmesi dahi onun içindir. Ümmîd olunur ki emr-i muhâkeme bu had içinde tutulmaz ve sâ'ir-i mu'âmelât-ı nizâm-şikenâneye ta'mîm edilerek ibtidâ edilen mebnâ-yı adâlet etrâfiyla ikmâl buyrulur.”

TUHAF BİR FIKRADIR

Vaktiyle bâb-ı fetvâ çohadarlarından Mehmet Ağa nâmında birisi me'mûren Dimetoka'ya gitmek üzere Havza kazasına varıp menzilhânededen hayvân değiştireceği sırada biraz ısınmak ve dinlenmek üzere sıcak bir mahal arayarak Havza Mahkemesi'nin önünden geçer iken mahkemenin üst katındaki pencerelerden birinin camı arkasından:

Kadı Efendi– Mehmet Ağa...Yukarı gel.

Mehmet Ağa– (Yukarı çıkarak) Efendim ne istersiniz buyurun?

K– Mehmet Ağa a birâder Havza'ya gelirsın de beynimizdeki hukûka hürmeten bir kere mahkemeye uğramak yok mudur?

M– (Kadıyı tanıyamadığından) Efendim afv edersiniz sizi bilemedim.

K– Canım Mehmet Ağa sizinle bunca seneler İstanbul'da kapı yoldaşlığı etmedik mi?

M– (Bilemediğinden mahcûb olarak) Efendim ricâ ederim kendinizi bildiriniz.

K– Canım hâniyâ ben bir vakit kapıda Arzuhâlcı Efendi'ye hizmet etmez mi idim!..

M- (Dikkatlice yüzüne bakarak) Vay Ispanakçı oğlu sen misin? İşte şimdi bildim lakin bu kıyâfet ne? Sakal kavuk falan gerçekten adama dönmüşsün! Ey nasıl oldu da böyle Havza kadısı oldun be?

K- İşte beni tanıdın ya artık alt tarafını sorma.

M- Söyle söyle Ispanakçı oğlu beni merâkta bırakma.

K- Canım işte her nasılsa Arzuhâlcî Efendi'nin sâyesinde tarîk-i kazâyâ dâhil olarak buraya geldim.

M- Pekiyi ama senin ilmin yok mahkemeyi nasıl idâre ediyorsun?

K- Adam ne var? O da bir şey mi? Ben burada cehlime vâkîf olanları mahkemeden birer birer def' ettim yerlerine kendim gibi derme çatma birkaç câhil tedârik ettim. Şimdiki hâlde mahkemeye mürâcaat edenleri zar zor istediğim gibi sulh ederek kullanıp gidiyorum.

M- İyi ama böyle böyle hukûk-ı ibâd nasıl olur? Hem de bunun sonu çıkar mı?

K- Adam işin mi yok? Her ne ise ben vaktimi hoş geçiriyorum ya halkın işi nasıl olursa olsun ben oraları düşünmem bile.

M- Çok şey!!! Lakin bu gidiş ehl-i insâf harcı değil.

K- Canım hele sen şimdilik oraları geç. Gel seninle biraz rakı içelim de muhabbete bakalım ötesi nene lazım (diyerek yerinden kalkar odanın içindeki dolapta gizlemiş olduğu hasırlıdan iki fincan doldurur Mehmet Ağa ile içerek yine yerlerine otururlar.)

K- (Bir aralık pencereden dışarı bakarak) Mehmet Ağa hele şu tesâdüfe bak Allah müstahakkını versin bizim müftü olacak mutaassıb birisi var o geliyor hele sen yine şu dolabı (diyerek kendisi de mangâla kâğıt doldurur. Müftü gelince her nasılsa bir sûretle savdıktan sonra)

K- Aman Mehmet Ağa, bakındı, şimdi de bizim köy imâmı geliyor o da gâyet sûfî bir heriftir hele şu dolabı ört de bakalım şunu da geçiştirelim (diyerek kezâlik mangâla bir kâğıt atar. Bir sûretle onu da savıp ondan sonra karye muhtârı ve mahalle ihtiyârı falan da gelirlerse de her birisi geldikte kezâlik dolabı örtüp mangâla kâğıt atarak ve her birisini bir sanî'a ile hiçe satarak def' eder. Şu minvâl üzere bir iki sâat oturdukları cihetle Mehmet Ağa gerek dışarıdan ve gerek içeriden gereği gibi

ınsındığından uzunca ülfet ve muhabbeti avdetine ta'lik ederek kadıyı külfetsizce bir vedâ' ile yoluna devâm eder lakin Mehmet Ağa bunun gerek ahvâline ve gerek mahkemeyi öyle bir sûret-i garîbede idâresine ziyâdesiyle taaccübte kaldığından o günün ahşâmısı varıp gecelediği köyde kadıdan hoşnûd olup olmadıklarını ahâleden su'âl eder.

Köylülerden Kimisi- Bırak bırak sorma şu câhili

Bazısı- Anma ! Anma! Bırak şu uğursuzun adını

Birtakımı- Aman açma şu zâlimin lakırdısını

M- (Şu hâlden daha ziyâde taaccübde kalarak) Be canım o adam size ne yaptı ki bu derece nefret ediyorsunuz?

Köylüler- Ne mi yaptı? Ne mi yaptı? Çoktur ağa sen ne söylüyorsun? Onun yaptığını cihânda kim yaptı?

M- Canım hemşeri ağalar! Bu adam haksız yere bir şey mi hükm etti!?

[4] Köylüler- Ah keşke yalnız öyle olsa!!

M- Ey yoksa mazlûmların cezâlanmasına fetvâ mı verdi!?

Köylüler- Ah! Keşke dediğin kadar olsa!! Bunlar bir şey değil...!!!

M- Ey bâri siz söyleyiniz! Bu adam ne yaptı? Kime fenâlık etti?

Köylüler- Ne yapmadı fenâlık etmediği kim kaldı.

M- Canım iyi ya bir adam ne fenâlık edebilir ki umûma sirâyet etsin.

Köylüler- Ah zâlim ah! Daha ne yapacak? Mahkemenin sicilini yaktı... sicili...!!!

M- Acâyib!!! Lakin bu işte kendisince ne fâ'ide hâsıl...

Köylüler- Evet işte bizim de en ziyâde yanıp yakıldığımız orası değil mi ya? Bu iş kendisince de pek muzırr olduğu hâlde Cuma günleri mahkemede işret kullanırken yanına girenler ağzının kokusunu anlamasın diye kemâl-i cehlinden sicillik kâğıtlarını yırtar yırtar mangâla atar idi ve böyle böyle kaç yıllık koca defteri ateş cehline püryân etti. İşte bundan dolayı İbâd'ul-lah'ın işi gücü karmakarışık oldu gitti. Şimdiki hâlde kazâmız kaptanından yalnız menzilhâneye müteallik birkaç parça şey kaldı ki o da

defter kabının dış tarafına yapıştırılmış olduğu için yalnız onları yırtıp yakamadı. Yoksa onlardan başka eski usûl nâmına hiçbir şey bırakmadı!!!

M- Şu hâlde engüşt-i pür dehân-ı hayret olarak hemşeriler meğerse gerçekten hakkınız varmış. Artık varın söylenin istediğiniz kadar bundan sonra sizinle beraberim.

İşte sana söz anlamaz budalanın birisi daha! Canım ne de acâyib insanlar var! Bu da kalkmış kara vapurunun vakit hareketleri alaturka saat ile olmayıp da alafranga olduğu için taarruz etmeye. Oh ne a'lâ! Be adam sen deli misin kara vapuru dedikleri şey hiç alaturka hareket edebilir mi? Alaturka hareket eylese şimdiki sür'ati kalır mı? O zaman bizim ma'hûd öküz arabalarına dönmez mi? Sokakta bizim yürüyüşümüz ile Frenkler'in yürüyüşünü görmüyor musun? Arkasından birisi kovalıyor gibi onlar nasıl sür'atli yürürler. Böyle yürüyüş alafrangaya mahsûs değil midir? Yoksa sen bu şimendifer sür'at seyrini ma'nevî bir kuvvetten mi kıyâs ediyorsun? Böyle ise şaşarım aklına! Ancak bunlar Avrupa'dan gelmiş ve orada terbiye olmuş olduğundan böyle tîz-reftârdırlar. Şimdi bir Türkistân ahalisinin usûl ve âdetine ittibâ'en bu kadar katarlar revîş ve hareketini değiştirebilirler mi? Tuhaf be! Hem ne zararı var ey efendim? Ama senin saatin gurûbî imiş alafranga yap zor bir şey değil ya! Kombari'nin topunu duymuyor musun o zaman sen de saatini on ikiye getir olur saatin zavâllı! Ve's-selâm. Ha diyeceksin ki evkât-ı hamseyi nasıl bileyim onu da Mü'ezzin Efendi'den su'âl eyle bu kadcık şey aklına gelmiyor mu? İşte ben sana söylüyorum böyle olduğunu bil de artık öyle olmayacak şeyleri efkâr edip beyhûde mırıldanma!!

Teodor Kasap

136 Numara Salı 29 Ağustos 1288 Sene Üçüncü Sene

KEDİ İLE FARE BEYNİNDE BİR MUHÂVERE

Kedi– (Gazûbâne etrafına bakınarak) Mırnav.. Mırnav.. Tıs.....

Fare– (Kemâl-i telâş ile koşarak) Cik... Cik...

Kedi– (Hiddet ve mehâbetle) Ne tarafa? Fare Bey.

Fare– (Kuyruğunun üzerine oturmuş ve iki ayağıyla şâha kalkmış olduğu hâlde sıkı sıkı burnunu kulaklarını oynatarak) Efendim... Şey... Pek yan bakıyorsunuz da... Merhametinize mürâcaat ederim. Kulunuzdan efendimize ne zarar terettüp edebilir? Bendeniz velî ni‘metimin me’kûlâtına mı karışabilirim? İhsânınız sâyesinde birkaç mısır buğdayıyla geçinip duruyorum. Fermân buyurunuz, koz kabuğuna gireyim, aczime merhamet buyurunuz.

Kedi– (Vakûrâne) Bu kadar telâşa sebep?

Fare– (Eski vaz’ında ve fakat daha şaşkın bir hâlde) Hayır efendim... Lakin... Kulunuzu efendimize fenâ anlatmışlar da... Bilmem çâkerinizi de ebnâ-yı cinsime mi kıyâs buyurursunuz? Bendeniz zât-ı ulyânıza gerçekten hizmet etmek arzusunda bulunanlardanım.

Kedi– (Mütecellidâne) Re’yuniz sâ’ib, sizin gibi acezeye lâyıık olan da budur. Eğer sâdıkâne hizmet ederseniz berhurdâr olursunuz yuvanız da iliniz de kalır.

Fare– (Kendi kendine) Bunun “içi çift çarşısıdır” derler ama... ne bileyim... hele dur bir bakayım... (kediye hitâben) A velî ni‘metim Elhâmdüli'l-lah hiçbir şeyde acziniz olmadığı gibi tecrübeye de iktidârınız meydândadır. Bir iş fermân buyurunuz. Eğer uhdesinden gelemesem o vakit yine irâde sizindir.

Kedi– (Tahkîr-âmîz bir nazar ile) Siz pek çok deliğe deşîge girer çıkarsınız. Bakayım... Nerelerde lokma var? Nerelerde biz hazretlerinden bahs olunuyor?

Fare– Zât-ı ulyânıza göre her yerde lokma bulunabilir. Fakat bir yerde bahis işitmiyorum. Eğer işitsem alima'l-lah dişimle tırnağımla söyleyenlerin dilini dudağını koparırım.

Kedi- (Gazabından tüyleri ürpererek ve hücûma müheyyâ gibi görünerek) Habîs! Beni de mi aldatmaya çalışıyorsun?

Fare- (Vaz'iyetini gâ'ib ederek ve ifrât-ı sür'atle bir köşeye çekilip yerlere kapanarak) Aman efendim... Estağfiru'l-lah... Ben ne makûle herifim... Kusûrumu afv buyurunuz... Şeytâna uydum... Cik... Cik... Cik...

Kedi- (Gâyet tehdîtli bir sûretle) Mırrrrr... Doğru söyle bakayım.

Fare- Söylüyorlar efendim... Her şey söylüyorlar efendim... Efendimize zâlim diyorlar efendim... Memleketin altını üstüne getirdi diyorlar efendim... Matbahlarda ciğer bırakmadı diyorlar efendim... Yan yan bakışına tâkat gelmez diyorlar efendim... Nerde kîse görürse parça parça eder diyorlar efendim... Kedi değil mesellerde işittiğimiz Tekir Çavuş gibi cinnî tâ'ifesindedir çünkü rast geldiğini çarpar diyorlar efendim...

Kedi- (Vakûrâne) Sen yüzmek bilir misin bakayım? Gâlibâ buradan karşı taraflara da geçiyormuşsun.

Fare- (Yine yüzünü yerlere sürerek) Evet efendim... yüzerim efendim... Cinsimiz suya batmaz efendim... Karşıya da geçerim efendim... Orada daha fenâ şeyler söylüyorlar efendim... Pek fenâ efendim...

Kedi- (İfrât-ı gazabla dişlerini göstererek tüylerini ürperterek hücûm üzere bulunduğu hâlde) Mırrr... [2] Mırrrrr... Tıs... Tıs... (Fare kedinin pençesinde) Cik... Cik... Aman efendim... Merhamet buyurunuz efendim...

(Kedi bu sırada fareyi fırlatır pencereden aşağı atar)

Fare- Kahr olunuz efendim... Cik... Ah... Belim kırıldı... Vücûdum parça parça yara içinde... Hele ne ise beni de bütün bütün yiyecek zan etmiş idim... Buna da çok şükür... Ah... Cik... Cik... Cik...

KIZIL CAN İLE AKBABA'NIN MUHÂVERESİ

Kızıl- İmânım erenler hu

Ak- Eyvâh babacan demin artsın.

Kızıl- Erenler nazarın ile hayli demdir kalpleri birleştiremedin koklaşamadık.

Ak- Haksın erenler hak. Ma'lûm a devrân müsâ'id değil. Ne yapalım şimdilik hoş gör erenler hoş.

Kızıl- A imânım fakîrce yürümek müşkil bâri ser-enzârın yürü

Ak- Erenler şimdilik fakîrcede hayli müşkilât var yürüyemem şu hâl-i pîride Hakk'a bile yürüyemiyorum. Nerede kaldı ki nazarına yürüyeyim.

Kızıl- Ne için imânım ne mâni' varmış yürü de ak yazılı sultân meydân görsün, dem devrân sürülsün, lokmalar nûr olsun, hayrât-ı tulumbalar işitilsin, Oklubayır'da tîğ seyrânına çıkılsın. Ne var meydân erenlerin değil mi?

Ak- Eyvâ'l-lah baba bu nutkunda hakkı münkir değilim lakin nazarın pîr evinde terbiye görmüş canlardan olup da böyle ne için meydân görmemiş, tîğ-i bend kuşanmamış, fenâyı sarınmamış hâm ervâh gibi nutuk hakla yürüsün. Gâlibâ çelik istiyorsun çelik

Kızıl- Neden erenler neden

Ak- Nasıl neden nazarın kabz ü bastî ârif değil misin nasıl cansın biraz hâmûş ol hırka-pûş ol. Pek dur şimdilik tek dur.

Kızıl- Ah ah erenler aynı nutkunuz gibi pîr evinden de sıkı bir nutuk yetiştirildi. Derhâl hâmûş oldum ise de pek hoş olamadım.

Ak- Ne ise hoş nâ-hoş o nutuktan sonra demek ki tek duracaksın.

Kızıl- Ey ne yapayım duracağım ama bazı dem sürülürken can sıkıntısından hücrede dinç canlarda bulunuyor bütün bütün durulamıyor baba.

Ak- İmânım onda be'is yoktur zîrâ hem fâsık niyâzıdır hem de erenlerin cilve ve nâzıdır, durma cünbüşlen baba cünbüşlen.

Kızıl- İşte imânım erenler şu muhabbetlerde kalplerin birlikte olmasını arzu etmekteyim.

Ak- Hayır hayır fakîri hiç arzu eyleme muvakkaten terk et çünkü nazarın şimdilik merdûdsun. Eğerçi kalıplar birliğe dökülürse fakîrin paşmakları çevrilir seyyâh verirler olamaz erenler.

Kızıl- Vay imânım kalıplar birleşmemiş olsa paşmağın çevrilmeyecek mi? İ'tikâdında bulunuyorsun geç imânım oralardan geç.

Ak- Yok fakîrin de nazarın gibi sağ ayakkabı olmadığımı gerek Paşmakçı Dede gerek sâ'ir hep tarîk canları anladı fakat biraz daha meydân verilse de pîrlik deminde ganîce imân tedârik eylesem derim.

Kızıl- Baba geç geçinden o nazarımızda iken olurdu şimdi keşküle ne düşmüş ve nasîb ne olmuş ise Hak erenler berekât versin dîde-i paşmaklarını lakin zâviyeyi elden çıkarma malın çâresini gör.

Ak- Vay erenler zâviye elden çıkar mı dersin.

Kızıl- Nazarın ona şüphe mi edersin.

Ak- Aman erenler bu nutkuna pek yandım çok sıkıldım.

Kızıl- İmânım ne yan ne sıkıl eski hücrene takıl ne yapacaksın elden ne gelir bak fakîr öyle zaviyeye maviyeye muhabbet gösterdi mi hemen gözümün birini Şark'a birini de Garb'a dikip imân celbiyle uğraştım.

Ak- Ah ne diyeyim ne nutuk edeyim bilemem. Hak erenler nazarında olan imânı bütün bütün selb eylesin. Yakandan ak yavaş fıkrası bir dem eksik olmasın. Ekmekçilikten bir an hâlî kalmasın. Çukurdaki gözüne münâfik şeşperi girsin.

Kızıl- A erenler ne için böyle bed bed nutuk edersin.

Ak- Aman nasıl etmeyeyim nasıl hep nazarın ile hem-dem bulunan canların çekeceği derd ve belâlara sebep hep nazarının küstâhlıkları değil mi?

Kızıl- Ne için baba fakîr küstâhlığı neden olsun. Bu bîçâre kime eğri bakmış hangi canı incitmiş birtakım canlara feyz yetiştirmede mi bu küstahlık mıdır?

Ak- Pîr-i evvel himmetin var ola kabrin lâne-i mâr ola. A babacân topu topu beş altı kadar hâm ervâhı feyziyledirdin hesâba [3] gelmez canları zedeledin şimdi fiilini inkâr mı edeceksin fakîr dolgunum nutuk haklatma.

Kızıl- Hakla imânım erenler hakla göreyim nasıl can zedelenmiş.

Ak- Be münâfik artık fakîri de mi kandırmak istersin. Gözlerin görmez ise kulakların da işitmez mi bak gör işte sarstığın canlar meydândadır nazarına hep yok borusu çalıyorlar. Hasletini neşr için mersiye okuyorlar, rûyâlar nakl ediyorlar, mezârlardan hortlaklar çıkarıyorlar. Bütün meydân odalarında nazarın haklanmadıkça muhabbete kaynak veremiyorlar.

Kızıl– Ha şu canları mı hikâye edersin eyvâ'l-lah eyvâ'l-lah âgâh oldum. Baba o canları fakîr gördüm ki cin evine yürüyorlar, tas hakkı yiyorlar, kalplerine demir âlâtı dokunduruyorlar, teslimiyette bulunup meslek-i fakîre sâlik olmuyorlar. Anın-çün dergâhtan tardları ve birazlarının seyâhatleri muktezâ göründü. Pîr evinden ahz-ı icâzetle paşmakları çevrilmiş idi bu canları mı nutuk buyuruyorsunuz.

Ak– Evet evet imânım işte bu canlardır lakin böyle pek küçük bir özür bile denilemeyecek hâlleri bahâne edip de babacan bu kadar can ürkütülemez.

Kızıl– A imânım ama sakarsın hikmet tahtında hikmet

Ak– Ha o hikmet nedir

Kızıl– O canlar çıkarılmadıkça baba bizim keşkül-i fukarâ leb-â-leb dolamaz.

Ak– Eyvâ'l-lah ha baba sırrı keşf et şöyle

Kızıl– Nazarından neyi sakladım ki bunu ketm edeyim işte hikmet bu

Ak– Çok güzel erenler ey şimdi keşkülü tamamıyla doldurdunuz mu

Kızıl– Hu imânım Hak erenler ziyâde eylesin bir raddede doldu ki taşıtı.

Ak– A erenlerim nazarın maşrıktan mağribe yürüdükte niçin keşkül ve kemerler doldurulduğu cümlece mesmû' idi. Onlar boşaldı veyahut pîr uğruna nisâr edildi de bu keşkül yeniden mi dolduruldu.

Kızıl– Erenler o mesmû'ât hilâftır hangi hâm ervâh öyle laf urmuş ol vakit keşkülümüz dolmaya karîb idiye de yine noksân var idi. Deryâ kutbu iken biraz daha kancaklamış idim yine eksik idi işte bu kere baba pek hoş oldu hoş

Ak– Vâkı'â nazarınca hoştur ama sonu pek boştur bak erenler Te'ekkül Baba Dergâhı'na kadar küstâhlığın duyuldu oradan bile pîr evine nutuk gönderildi ki bir daha bu cana meydân verilmesin.

Kızıl– Aman erenler fakîrin ahvâli Karabaş canlarca da melv midir ya

Ak– Baba edep erenlere nazarına uzun kulak can diyeceğim

Kızıl– Sebep ne erenler

Ak– Ne demek sebep ne kavlinden fiilinden gerek ak gerek kara zâhir olmadık nesne var mı

Kızıl– Aman erenler kancakladığım kızıl imânlara vâkîf var mı

Ak– Nasıl yok nasıl sarsılan canlara pîr evinden bir işâret olsa da görsen nazarını ne sûretle çelikleyeceklerdir.

Kızıl– Babacan işâret me'mûl müdür

Ak– Ziyâde isti'dâd görüyorum berzahın yakındır baba yakın işte alâmeti belirdi.

Kızıl– Aman imânım ne niyâz üzere bulunsak teveccühle kemerbeste olup da selâmette olsak aman erenlerim nutk-ı hakla

Ak– Eyvâl-lah baba bu bâbda fakîrce nutuk müte'azzirdir zîrâ buna kasık niyâzı kaynak piyazı gerekmez hâl yamandır yaman.

Kızıl– İmânım etme bunun hiç mi yolu yok fakîre yol erkân-ı aşk et.

Ak– Baba ne aşk edeyim yüz bin aded nefir çalsın kıpkızıl kesilsin yol bu kadar olsa olsa bir yol bulabilirim başka çâre bulunamaz.

Kızıl– Nutuk ile a ruh-ı revânım nutk-ı hakla

Ak– Erenlerim doğrusu cana seyyâh vermektir anlayamadın mı

Kızıl– Şaşırdım erenler derk edemedim aç nutkunu şerh eyle.

Ak– Baba hırkayı çekip bir hoşça kakırdamaktır.

Kızıl– Erenler aman daha dayanmak isterdim şimdi nasıl kakırdayım.

Ak– Nazarın bilir artık fakîr nutuktan kesildim.

Kızıl– Ey şöylece kakırdamış gibi bir hâlde olsam olmaz mı

Ak– Olamaz baba laf urma sonra tepene cûylar kakılarak belki kalbine de Azrâ'il düdüğü çalınarak kakırdarsın.

Kızıl– Aman erenler yüklenecek er yok mu

Ak– Mahvın için çalışacak yer götürmez er var ama yüklenecek ere aklım ermez.

Kızıl– Ey imânım ne yapalım ne tedbîr edelim

Ak– Yapacak kalmadı mersiyelerin er meydânında okunuyor artık baba mırıldanma hırıldanma hemen kakırda da durağın yaldıranlık olsun vesselâm.

[4] Yahu Diyojen bugünlerde terakkî-i ma'ârifi görüyor musun ortalık münşe'ât risâleleriyle doldu. Lakin içlerinde pek tuhafları zuhûr ediyor. Meselâ Muharrerât-ı Nâdire, (gâlibâ isim yanlışlıkla tesmiye olunmuş bana kalsa "Muharrerât-ı Resmîyye-i Mâziyye" demeli) nâmiyla çıkan resâ'il ile geçende tab' ü neşr olunan Gencîne-i Münşe'ât'ın ittihâdı olur şeylerden değil. Gencîne-i Münşe'ât (Muharrerât-ı Nâdire'nin mündericâtından gayri olarak Muharrerât-ı Sâbık'a'yı derc edeceğiz) der. Ve bir de Muharrerât-ı Nâdire'nin beşinci cüz'ünü kopya eder yâhût evânın. Ne ise arada bir yanlışlık olmalı gâlibâ Gencîne-i Münşe'ât "Muharrerât-ı Nâdire mündericâtının aynı diyecek yerde gayrı demiş" isterseniz Muharrerât-ı Nâdire'nin beşinci cildi 197 sahîfesiyle Gencîne-i Münşe'ât'ın birinci cüz'ü 14 sahîfesindeki Bedirhân Bey'e yazılan mektubu mukâyese etmeli. Ha unutmayalım şu kadar fark var ki birinde Bedirhân diğesinde Bedirhân yazılı. (Sevâbına bari birisi daha şu mektubu neşr etse de üzerine Bedirhân Bey'e yazsa... Eşfed ile neşfed arasında bir de eşhed peydâ olurdu.)

AHLÂK BOZUKLUĞU'NUN MÂBA'DI

[8] "Efendim memâlik-i mahrûsanın ovalar, dereler, ormanlar, madenler ve tarlalar mülk ü vatan serip ve ma'mûriyetini bâdî olmak için gerçi biz her lahza hazırız lakin çalışan kollara, teşvîk edici yüreklere emniyet verici me'murun ve akıl ve fikre yardım edici aletlere ve engîzlere muhtâcız diye rûz u şeb nidâ etmektedirler."

[9] "Efendim vatanımızın kâffe duygulu evlâtları her medeni millet ile tekmîl muvâzene üzere bulunabilmek için her ıslâhât her takaddüm ve her ma'mûriyyet ve servetin mâyesi ve vâlidesi olan sahîh hürriyete (azâd ve tek) tekmîl adâlete ve tekmîl hakkâniyete bekleme derler"

Mâba'dı var

Teodor Kasap

[8] Haydi! A kuzum budala mısın? Hiç tarlalar, odalar, modalar haykırırlar mı? Nidâ ederler mi?... Sen gâlibâ esrâr yemişsin. Yoksa zerre kadar akıllı olan bu gibi saçmalar söylemez.

[9] Ne ifâde-i selîse? Ne ta'birât-ı latîfe? Ey vatanın duygulu evlâtları hürriyetin mertebe-i gâyesine varsalar yani azâduna nâ'il olsalar ne olacaklar?

137 Numara Cuma 1 Eylül 1288 Sene Üçüncü Sene

BÖYLEDİR AHVÂL-İ ÂLEM KÂH ŞÂDÎ KÂH GAM

Bu kârgâh-ı âlem bir hikmet-hâne-i ibret-engîzdir ki meselâ İstanbul'un bir köşesinde ateş-i hân mân-sûz-ı tenkîhâta uğramış yürekleri yanık sabahlara kadar gözleri uyanık nice felâket dîdeler görüdüğü zamanlarda bile Galata'nın bir köşesinde baraka-i hîred-fersâ-yı aşk ve sevdâ ile cepleri boşanmış gönülleri bulanmış bunca felâket-zedeler meşhûd olur.

“Ehl-i mâtem giryede, kitâb-ı kısmet handede, cân-sitânın verdiği ma‘cun zühânhinlidir”

–Efem...! Kâfiyeli şiirli yazı yazmak yalnız dalkavuk veye ta‘bîr-i âhîrle Hakayık muharriri olmaya mı mütevakkıftır? İsteyince biz de yaparız. Ne buyurdunuz. Hezâr öksürük! Sormak ayıp olmasın ama? Siz Galata'da hiç çalgılı gazinolara gider misiniz? Ne yalan söyleyim, ben giderim, gider de iyi halt mı ederim? Orasını bilmem fakat yine giderim, hatta geçen akşam da gitmiş idim.

Buyuracaksınız ki çalgılı kahvede ne var? İbtidâ bir çalgı var. Elbette Diyojen'in kedisi ondan iyi mırlar. Hele tramvayın boruları gelip geçer iken o nâzenîn kemanlara o nâzlı filavtalara ahenk tuttukça insanın yüreği karga sesi işitmiş gibi delik delik oluyor.

Daha mı ne var? Lebbeyk.. Her türlü işret var. Ama kimisinde göztaş, kimisinde şâb, şarâbında sirke konyağında şarâb, (Gördün mü kâfiyeyi) bulunmuş orasına karışmam.

Ama uzun ediyordunuz! Her nesi varsa onu da söyleyecek değilim a. Allah Allah! Bu kadar da yalvarmaya tâkat mi gelir? Ey.. evet.. işte.. Var ne yapacaksınız..

Ne var mı buyurdunuz? Be efendim.. Haniya şu.. Siz hiç “Arabada kızlar var” şarkısını işitmediniz mi? Ondan da söylüyorlar. Ne kaşınızı gözünüzü oynatır durursunuz? Kızlar var dediğime mi? Evet.. Yine derim var.. Var.. Var.. İnâd bu ya var...

Aman... Hele bir tanesi var, saçlar yapma, kendininki ne türlü olduğunu bilemem, kaşlar tıpkı iki sülük. (Sakın tabiatsızlığe haml buyurmayınız sülük güzeldir. Hatta Çinliler pek severler. En baş yemekleri bile sülük yemeğidir.) Ya gözler! Kara desem

değil, mâ'ûn rengi desem o da değil, mâ'i hiç değil, yeşil nerede... Sarıya benzese cana minnet. Hâsılı renkler hâricinde bir şey.

Lakin birinin letâfetine hiçbir diyecek bulunamaz. Kaşlardan aşağı inildi mi? Bir çukur, biraz daha aşağıda bir tümsek, biraz daha aşağıda bir çukur daha. Daha aşağı inildi mi? Bir tümsek daha, merhûm Hayrâtiye Köprüsü yanında halt etsin.

Ah hele o ağız! O başka şey! O büyük şey! Hakâyık'ın yalanlarından da büyük. Basîret'in tenâkuslarından da büyük merhûm İbret'in nüfûs bendinden de büyük. Phare du Bosphore'un kıt'asından da büyük. Diyojen'in cadûsundan da büyük. Hatta Prens Bismark'dan bile büyük.

Çene şeytânın birliğine emânet, zindân değil ama ağızyla çenesinin ortasındaki çukur gerçekten bir kuyuya teşbîh olursa pek de mübâlağa sayılamaz. Gerdenini görmedim, şu kadar gördüm ki omuzları kulaklarıyla müsâvî idi. Bununla beraber-vâkiâ ba'îdir ama- bu yeni olmakta ihtimâlden bütün bütün hâriç değildir. Şimdi endâmına mı geldik? Omuzları dört karış sekiz parmak [2] arzında, beli ondan ince değil ki bir mikyâs daha beyân edeyim.

“Memeler sanki iki yağ tulumu, budur erbâb-ı safânın ölümü.” Kollar demir pehlivân ile pençeleşmekten pek de âciz kalmaz. Her parmağı kemer patlıcanı kadar yoksa ben fakir oğlunuzun eline iki parmağım kadar var. Tırnaklar yangından kurtulma bakır gibi yamru yumru delik deşik. Bacaklar insan belinden, ayaklar bahçe belinden nişân verirdi. (Hem kâfiye var hem cinâs!!! Beğenmez iseniz yine keyfiniz bilir.) Ya o işveler! Ya o nâzenînlikler!

“Serv-i nâzım taklabâzım pek beğendim ben seni” ârsızlığına karşı kerd kerd kekirir “Şüyûhâ miküned ki har neküned” mısra'ına bir tazmîn-i mücessem olur idi.

“Üftâdeler, avâreler, meftûnlar, bîçâreler” dedik de hâtırımıza bir şey geldi. Hakîkaten kurbağa gözüne âşık olan her kim ise bizim memlekete gelmiş olsa idi elbette müşkil-pesendlerin reisi add olunabilirdi.

Yine diyelim aşk ile şevk ile “Üftâdeler, avâreler, meftûnlar, bîçâreler” içinde başı açık var, fesli, açık saçık var, sarıklı var, sarıksız vücûdu zâten ma'lûm püsküllü belâ mevcûd. Püskülsüz budala da ma'dûm değil, Cebelî var, paltosuz var, şalvarlı var,

donsuz var, kunduralı var, potinsiz var, sakallı var, bıyıksız var. İşte bu –eğer ta‘bîr-i câ’iz ise–insan ciheti mi?

Ef‘âle gelince aferinler yerde yüzüyor, tahsînler havada uçuyor, alkıştan eller paralanıyor, feryâddan boğazlar yırtılıyor. Se creer tonnerre!! (Ay gerçek Fransızca söyleyecek değiliz.) “Napar Odyalos” (Rumca hiç söylemeyecek idik a) sözümüzü şaşırdık. Hay Allah iyilik versin!!” bu Türkçedir değil mi?

Evet Türkçedir lakin şampanya kelimesi Türkçe değil hem belâya bak ki Türkçesi de yok. Efem şimdi şampanya hâtırınıza nereden geldi mi buyurdunuz? Siz gerçekten bizim çalgılı gazinolara gitmemişsiniz oralarda aklı zıvanadan sıçrayanların sâyesinde o kadar şampanya tapası kırılıyor o kadar şampanya tapası kırılıyor ki seyr edenler şampanya eyâleti Prusya korkusuyla yerinden fırlamış da sıçraya sıçraya eğlenmek için bizim gazinolara gelmiş zan ederler. Oralarda para su gibi mi akıyor? Evet akıyor. Altın oluktan mı dökülüyor. Evet dökülüyor... Lakin ne yapalım... Çare ne...Elden ne gelir.. Âkîbet Mahmûd bâd..

Yalpak şeytân.... yanaz çocuk... yaramaz çocuk... sırnaşık çocuk.... Dün yine matbaamıza gelmesin mi? Tü.... Ne de kara belâya çatmışız! Bir türlü yakamızı elinden kurtarmak mümkün olamadı. İşte muhâveremizi yazıyorum. Siz benim yerimde olunuz da red ediniz.

Çocuk– Kuzum Diyojen... Bir şey söyleyeceğim yazıversene... Ne olursun ay oğulcuk... İşte kâtipliğe hevesim var. –Seni de çok adam okuyor. Ben de yazdığım şeylerin okunduğunu gördükçe hevesleniyorum. Benim mini mini Diyojenciğim... Yazacaksın değil mi?

Diyojen– Yazamam yavrum. Sen bizim gazetenin lisânını bilmiyorsun hep senin istediğin gibi şeyler yazarsak –hani şimdi Diyojen'i çok okuyorlar demiyor muydun- sonra hiç okuyan kalmaz.

Çocuk– Hele şuna bak. Sanki sizin gazetenin lisânı da bir şey mi? Aklına geleni söyleyiverirsin olur gider.

Diyojen– Sen ağzına geleni söylemeye başladın. Şuradan selâmetle gider misin?

Çocuk– Oh benim mashara Diyojenciğim, pamuk kediler gibi güzel Diyojenciğim, şekerler gibi tatlı Diyojenciğim, darılma ey oğulcuk ben fenâ bir şey söylemedim.

Diyojen– Çocuk sırnaşma. Seninle uğraşmaya vaktim yok. Anlaşıldı mı?

Çocuk– Diyojen, söyleyeceğim lakırdıları yazmazsan ama küpünü kırarım. Ömrüm oldukça karşında durur gölge ederim. İskender'in ne kadar silahı Eflatun'un ne kadar kitabı var ise getirir birer birer başına ururum. Ağlarım ağlarım ağlarım gözlerimi yumruk gibi şişiririm. Döğünürüm döğünürüm döğünürüm. Vücûdumu pestil gibi çürükler içinde bırakırım. Babama giderim anneme giderim halama giderim dayıma [3] giderim İmâm Efendi'ye giderim Nâtûr Hanım'a giderim Diyojen beni dövdü derim kıyâmetleri koparırım seni bir daha mahalleden geçirmem. Vallahi ha! Eğer yapmazsam köpekten alçak olayım.

Diyojen– Vesselâm be çocuk bizimle zorun ne?

Çocuk– Zorum ne mi? Ben gazeteye yazı yazacağım. Anladın mı? Gazeteye yazı yazacağım. Türkçe'den başka lisân bilmem şimdi çıkan Türkçe gazetelerinin hepsi de kalemi kör değneği, hokkayı dilenci çanağı, kâğıdı “makâmın cennet ola” pusulası zan etmişler, ben sâ'ile-i yedekçi olamam. Onun için sana geliyorum. Sen yine ne ise deli dolu söylüyorsun.

Diyojen– Ha....

Çocuk– Oh benim papağan Diyojenciğim, oh benim kanarya Diyojenciğim, oh benim... oh benim... oh benim kıvırcık kuzusu Diyojenciğim. Adam baksana nasıl yalvarıyorum. Neye o kadar kaşlarımı çatıyorsun ya.

Diyojen– Ey, peka'lâ, peka'lâ, şu hayvan teşbîhleriyle iltifâtı bırakalım da işimize bakalım.

Çocuk– Ben cadıyı gördüm.

Diyojen– Hangi cadıyı?

Çocuk– İşte cadıyı...

Diyojen– Tuhaf şey! Nerede gördün? Nasıl gördün.

Çocuk– Söylemem.

Diyojen– Lebbeyk.

Çocuk– Söylemem ya... oh ya... ohocuk ya... Senin dünyadan haberin yok ya... Oh ya... ohocuk ya...

Diyojen– Ey sonra nasıl ederiz?

Çocuk– Demin koğuyordunuz ya bırakır gideriz.

Diyojen– Sen bilirsin... Ama gitmesen iyi olur... Gel şu cadıyı nasıl gördüğünü söyle de yazalım.. Şekerden yemiştin bir şey ister misiniz beyim?

Çocuk– Bir limonata ısmarla bakayım. Diyojen'in bir de mecmûasını getir... Bir kedi şarkısının notası... Bir Monte Kristo... Ha gerçek bir de mâ'i kâğıtlı uçurtma isterim... Şimdilik ha... Yoksa billahi bırakır kaçarım...

Diyojen– İşte beyim... Geliyor beyim... Ay efendim... Sen de bizi öteki gazetelere çevirdin... Âdetâ kendine dalkavukluk ettiriyorsun a...

Çocuk– Yine mi hiddetlendiniz?

Diyojen– Yok... Estağfirullah... Hani biraz da işimize baksak derim... İşte mâ'i uçurtma da geldi.

Çocuk– Üstünde yazısı yok. Fransız malı değil lakin ne ise... Ben cadıyı gördüm... Ama nasıl gördüm? Rûyâda gördüm.

Diyojen– Ey...

Çocuk– Allah hayırlara tebdil eylesin. Bir kalabalık.. Bir kalabalık... Bir kalabalık! Ben de sanki içlerinde bulunmuşum. Herkes cadı gelecek... Cadı gelecek... Cadı gelecek diye... söyleşiyorlar, gülüşüyorlar hatta bayramlaşıyorlardı. Ben kendi kendime cadı gelecek de ne olacak bu kadar sevinmenin ma'nâsı nedir? Nedir diye taaccübde iken cadı gelmiyor.. Cadı gelmiyor.. Cadı gelmiyor yollu bir feryâd koptu. Kimsenin benzinde kan kalmadı. Herkes "Bu cadı vatani da yutacak.. İpi tutanı da yutacak" diye söylenmeye başladı.

Ben ne telâşın hikmetini anlayabildim ne lakırdıların ma'nâsını ... Ömrümde başıma gelmemiş derecelerde hayretlere uğradım. Ben öyle alık alık etrâfıma bakıp

dururken herkes birer birer dağılmaya başladı.. Derken hava karardı.. Kandiller yandı.. Sonra yine hava açıldı.. Ortada cadı diriliyor diye bir feryâd koptu. Etrafıma baktım. Kimi gördüm. A‘zâsının her biri ayrı ayrı titremekte idi.

Yine hava karardı. Bulduğum yer Boğaziçi gibi ve iki tarafa ayrıldı. Şimâl tarafında cadı dirildi. Cenûb tarafında yarın cadının i‘lâmı okunacak. Vücûdu çalı ile çırpı ile tezekle... falân ile yakılacak sadâları ayyuka çıkmakta idi.

Bu hâlde yine hava açıldı. Etrâfıma baktım kimseler yok. Uzaktan dalga çağılısı gibi derin derin bir ses gelmeye başladı. Dikkatle dinledim. Yine cadı geliyor cadı geliyor diyorlar.

Dikkat ettim. Öteden birtakım vakârlı heybetli adamlar gelmeye başladı. Etrâfımda olan bir iki kişi bu adamları görünce işte cadı işte cadı insanlar içine karışmış diye bir velvele kopardılar.

Dikkatle baktım. İçlerinde biri var. Yüzü kırmızı mı? Kırmızı mı? Kırmızı mı? Bir aşî boyası fiçısına iki ayak takmışlar da gezdiriyorlar sandım. Beş yaşında iken [4] işitmiş idim. Cadı kan tulumuna benzer derler idi. Bunu görünce o rivâyet aklıma geldi.

Daha dikkatle baktım. Kıyâfeti korkunç mu? Korkunç mu? Korkunç mu? Sanki zulüm yahut ölüm canlanmış da ortada geziyor kıyâs ettim. Üç yaşında iken işitmiş idim cadı mezârdan çıkınca Azrâ‘il'e vekil olur imiş. O hikâye hâtırına geldi.

Ben bunları düşünüp durur iken o heybetli vakârlı adamlar cadıyı ortalarına aldılar yüksekçe bir yere doğru çekildiler gittiler. Bütün memleketin taşlarına topraklarına varıncaya kadar her zerresi lisana geldi. Elhamdülillah mahkeme cadının yakasını elden bırakmıyor yoksa bu Cumartesi günü kurtulup da mezârında rahat kalaydı kimbilir daha nelere cesâret eder idi demeye başladı. Dört yaşında işitmiş idim cadıları Cumartesi günleri mezârlarında bulurlar. Cumartesi günleri üzerlerine i‘lâm okurlar. Cumartesi günleri yakarlar imiş. O mesel hatırıma geldi. Bu hâlde uyandım mu‘abbir mu‘abbir dolaştım cadıyı yaktılar mı? Yakacaklar mı? Bir türlü tahkîk edemedim.

Diyojen— Çocuk Allah lâyıkmı versin. Bana kara kuşun rûyâsında çektiğim eziyetleri hatırıma getirdin hâlâ tiril tiril titriyorum.....

Çocuk– Korkma Diyojen. Bu kadar dehşetli rûyâlar çiçek illeti gibi insâna ve insâniyete ömrü içinde bir kere gelir imiş. Ben hekimlere sordum, tekerrürü muhâldir diyorlar.

Kedi mersiyemize nazmen nazîre söylendiği gazetemizde görülmüş idi. Bu mersiye ashâb-ı hünerden bir zâtın hicâzkâri olarak tertîb ettiği bundan evvelki nüshada ilân olunan beste dahi ashâb-ı tabiatten diğer bir zât makâm-ı Kara Mahmûdî'den bir nazîre yapmakla meşgûl olduğu işitilmiştir.

Teodor Kasap

138 Numara Çarşamba 6 Eylül 1288 Sene Üçüncü Sene

FIKRA

Birtakım ördekler gölün birinde yüzüp yıkanmakta iken dere kenârında işittikleri ayak patırtısından ürküp etrafa bakındıkları sırada derenin kenârında imâmeli benşli gözleri sürmeli yetmiş seksen yaşında misvâki başında bir adam görmeleriyle böyle zî-sulehâda bulunan bir zâttan kendilerine hiçbir mazarrat gelmeyeceğini tahattur ederek yine kendi âlemlerinde suya dalıp çıkmaya başlarlar. Bu aralık şahs-ı ma‘hûd benişi altında olan elini çıkarıp ördeklerin üzerine bir taş atarak birinin kanadını kırar. Ördekler bu hâli görünce vakvaka ve feryâdı göklere çıkararak huzûr-ı hâkime gidip şahs-ı ma‘hûd ile icrâ-yı muhâkemelerini isterler. Anın üzerine vukû‘ bulan murâfa‘a herifin dahi bir kolunun kesilmesi hükmüyle netîce bulduğundan hâkim kısâsın icrâsını emr eyledikde ördekler tekrar feryâda ağâz ile aman efendim! Bizi bu felâkete uğratan bu adamın kavli değil belki zey ve kıyâfetidir. Binâenaleyh merkûz tıynetî olan zulm ü gadri setre medâr ittihâz eylediği şu hey’et ü kıyâfetten tecrîd buyurun ki ba‘dezin gördüğümüz yerde kendisinden kaçalım demişler...

(DİĞER)

Bir sürü tilki buldukları dağın bir köşesinde dolaşıp dururken zağar ve tazıları ile birkaç avcının kendilerini ta‘kîb etmekte olduklarını uzaktan görmeleriyle beyinlerinde çâre-i firârî müzâkereye başlayıp kimisi münferiden ve kimisi müctemi‘an kaçmayı teklif ve âkıbet her biri ayrı ayrı birer tarafa savuşmak sûreti tasvîb olduğu sırada içlerinden bir ihtiyâr tilki bana kalır ise selâmet şu cemiyeti bozmayıp topluca kaçmaktadır. Çünkü ayrı ayrı kaçacak olursak artık kürkçü dükkânında birleşebiliriz demiş!

Tütün ticâreti bundan bir sene kadar mukaddem dûçâr olduğu illetten rehâ-yâb olamayarak şehir Ağustos'un otuz birinci Perşembe günü akşam üzeri terk-i dağdağa-i dünyâ eyledi. Mütevaffâ sâyesinde yirmi beş binden mücâviz eşhâsı ve bunların başında bulunan evlâd-ı ayâlleri lâ-akall beşer-i keşîden ibâret farz olursa yüz yirmi beş binden ziyâde nüfûsu idâre ve iâşe eder bir şahıs idi.

Cenâzesi geçen Cuma günü ale's-sabah Hiristaki ve Kara Panos Efendilerle Zarifi bâzergân ve sebeb-i mevtâ olan diğer bir zât tarafından salla amûz edilerek ve sâyesinde

ta‘ayyüş eden dükkâncı, dest-gâhçı, kapıcı, tahsildâr, dellâl, simsâr, çırak olarak yüz elli bin nüfûs vâ-hasretâ!.. vâ-fırkatâ! çağırarak ve dört yüz bin kadar tiryâki dahi başlarına birer Bafra yaprağı takıp icrâ-yı mâtem için ağlayıp ... bağıarak muntazam alay ile İstanbul'dan üç saat ötede bir mahalle getirilip defn olunmuş ve ibkâ-yı nâmı için başına bir taş dikilip üzerine dahi şu beyit yazılmıştır.

Himmet-i Mahmûd-nedîmle iltizâm oldu duhân

Sebep verdi Hiristaki affeder otlakçılar

REJİ KOLCUSU İLE BİR ZÂT

–Canım efendim sormak ayıp olmasın şu içtiğiniz sigaranın tütününü nereden aldınız?

–Senin ne vazîfen?

–Afv edersiniz efendim kaçak tütün müdür değil midir bilmek isterim de....

[2] –Kaçak tütün olması şüphesiz nereden aldın?

–Vâkı‘â efendim siz küberâdan bir zât olduğunuzdan öyle kaçak tütün içmeyeceğiniz ve içeceğiniz tütünü elbette rejiden alacağınız derkârdır. Fakat şu sigaranızın kokusu bizim rejî tütününün kokusuna benzemiyor da....

–Acâyip! Niçin?.... Gübre kokusuna benzemiyor ha!

Hakâyık'ın dilini bizim kedi mi yedi. Yoksa arslan görmüş deve gibi ürktü de ağzı mı köpürdü. Ne oldu ben de bilmem.

Haniya o mühim bendler makaleler o ehemm havâdisler icrââtler hele âlemi hayrân eden güzelim hikmetler göze görünmez oldu gitti.

Haniya tardlar, tarhlar, darblar, taksîmler, nefyler, isbâtlar, falânlar filânlar hakkında siyaset dellâli olan Hakâyık lâl oldu gitti, ben de bilmem ne oldu.

Şu aralık birçok gazeteler su‘âl cevâp yok yüz bin lira diyerek az çok sözler yazıyorlar.

Hakâyık'da ise bundan lâm u cim kat‘an bahs yok. Bana inanmaz iseniz Perşembe yahut Cumartesi gününden beri çıkan nüshalarını alınız da birer birer okuyunuz bir şey bulabilerseniz o vakit söyleyiniz.

İşittiğime göre Hakâyık bu günlerde sağır olmuş da böyle şeyleri duymuyor imiş. Bu sahîh ise gam yemesin hemen varsın Panosyân ahbârdan bir kulak alsın.

Yok böyle olmayıp da masallarda söylendiği mislü (cadu) lar yıl uykusuna yatarmış. Bu yâdigâr dahi bir daha kalkmamak üzere derin bir uykuya varmış ise – heyhat.

Acâyip? Hakâyık eyyâm-ı mahsûsasında çıkıyor. Cinâyet-i istikrâz Rum ili şimendiferi bendlerini ilânlarını yazıyor. Daha ne yapacak denilirse... A canım biz de bu adamın nefesi bütün bütün tutuldu demedik ya! Uykusu arasında bir insan sayıklamaz mı işte bu da sayıklıyor. Ona kim karışır. İsterse rûyâda görsün kıyâmetin son gününe kadar sayıklasın yatsın..... bize ne.

Sâbık Fransa İmparatoru Napolyon cenâplarının akrabâsından bir zâtın İspanya'da mutasarrıf olup bu kere mezâda vermiş olduğu emlakine Rum ili demir yolu müteahhidi Baron Hirsch'in zam ile tâlip olması üzerine İngiliz gazetelerinden birisi “Böyle imparator ve hânedân kralına lâyük emlakî Baron Hirsch alsa çok görülmez çünkü Türkistân demir yollarından kazandığı servet az şey değil idi” diyor.

Bizim Baron Hirsch'in Türkistân'da kazandığı serveti acabâ bu İngiliz dostumuz niçin çok görüyor? Yoksa bir İngiliz gibi bizim de hizmetimizde bulunanları sefâlete uğratmamızı mı istiyor? Biz Türküz ihsân ve atıyyeye me'lûfuz hizmetimizde bulunanları ihyâ etmek için elimizde meskûkât-ı mütedâvile bulunmasa bile çoluğumuzun çocuğumuzun üstünde başında bulunan Mahmûdiye altınlarını söker veririz.

Demir köprü nihâyet yerini buldu. Şükür olsun bu günlere de yetiştik. Fakat köprünün Unkapanı ile Azâp Kapısı arasına biraz uzunca gelerek sıkıştığından mıdır nedir beli kırılmış gibi görünüyor. Bana kalır ise biraz hazîne muşambası urulsa fenâ olmaz çünkü ben bir vakit uğradığım bel ağrısından o ilaç ile kurtulmuş idim.

Unkapanı'ndan kaldırılan eski köprü Eyvansaray ile Halıcıoğlu arasına konulmak istenilmiş ise de oralar ahâlisi acâyip ve ihtiyâtsiz adamlar olduklarından şâyet üzerinden birisi geçer mülâhazasıyla o efkârdan sarf-ı nazarla köprünün bozulup yakılmasına karar verilmiş.

Reji kumpanyası bizim Panosoğlu'nun ahlâk bozukluğu bendini okumuş olduklarından tütün paketlerinin üzerlerine Türkçe ve Fransızca ve Rumca yazılarla fiyat işaret eylemiş olduğu hâlde Ermenice yazmamış. Şu hâle nazaran reji kumpanyası ahlâkı bozuklarla alışveriş etmeyecek olur.

Hakâyık câriyeniz Devr'in ta'tîli ilgâya tebdîl olduğuna dâir gâlibâ Levante Herald'tan yâhût gemiciden rivâyeten bir söz nakl eder de alt tarafına mahbûbunu rûyâda görmüş ve sonra uyanmış [3] âşıklar gibi hazîn hazîn içini çekercesine acâyip! Bir “doğru olmamak gerek” ilâve eder. Taaccüb olunmasın def'-i ağyâr Hakâyık'ın değil anti hasunist fedakârlarının bile kendinin def' edemedikleri infîâlât-ı noksaniyedendir. Hele Hakâyık bu bâbda bütün bütün ma'zûr görülebilir. Çünkü işittiğimize göre hani imzâsında mı bilmem nesinde geçenlerde bir tebdîl vukû' bulmuştu ya. O tebeddül mü yoksa başka bir tebeddül mü? İki yüz elli liraya oturmuş. Bu bir rivâyet... Günâhı söyleyenlerin boynuna..... Bizce karanlık.

BİR VARAKADIR

Bâr-gîr hamallarının ellerine düşen hayvânlara tahammüllerinden ziyâde ve pek insâfsız ve nisbetsiz sûrette yük urmakta oldukları şimdiye kadar her görenin nazar-ı merhametini celb edip durur iken şimdi de tramvay bunlara rahmet okutuyor. İçine otuz kişi kadar binmiş bir tramvay arabasını geçen gün o biçâre hayvancağızların Soğuk Çeşme Yokuşu'nu ne hâl ile çıkardıklarını görenlerin yüreği elbette parça parça olmuştur. Acâbâ bunlara insâf ve merhamet eder kimse zuhûr etmeyecek mi?.. Zannıma göre hayvânâta tahammülünden ziyâde yük urulmaması hakkında da nizâm vardır.... Köpeklerin envâ'-ı mazarrât ve kabahatiyle beraber mazhar oldukları müsâadeye şu hayvancıkların dahi mazhariyeti lüzûmunu Kara Panos Efendi'ye ihtâr ederiz.

Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis'in bin dokuz yüz doksan iki numaralı büyük nüshasında “Saltanat-ı seniyyenin Rum ili demir yolu kumpanyasının der-saâdet vekili Mösyö (Otre) bu kere istifâ-yı me'mûriyet eylemiş olduğundan mûmâ ileyhın yerine der-saâdet Rusya sefârethânesi müsteşârı Mösyö (Komani) der-saâdet vekili ta'yîn olunmuş” olduğu muharrerdir. Mösyö Otre dahi bir vakit Fransa sefâret müsteşârı idi. Ondan münhall olan me'mûriyetin Beyoğlu haritasınca bir İngiliz'e vusuluyçün yukarı doğru gideceğini zanneder idin ama aşağı doğru giderek yolda Rusya sefâretine tesâdüf

eylemesine bakılınca ileride Mösyö (Komani) dahi istifâ edecek olur ise me'mûriyet hat hareketi iktizâsınca Avusturya sefâret me'mûrlarından yerine vâsıl olacaktır.

(MÜŞTERİ İLE TÛTÛNCÛ BEYNİNDE BİR MUHÂVERE)

Müşteri— Tütüncü bakalım reji dostumuzun tütününden versene okkası terâzûsu yok amma ne ise

Tütüncü— Al efendim yüzlük yüz ellilik iki yüz iki yüz ellilik üç yüzlükten onar dirhemlik birer paket

—A oğul bu paketler onar dirhemlik diyorsun amma sekiz dirhem bile gelmeyecek acaba bunlar da mı tenkîh olundu.

—Efendim eski bildiğiniz okka değildir ki dirhem de o dirhem olsun. Şimdi kilogram hesabınca okka üç yüz yirmi beş dirheme tenezzül etti onun için on dirhem de sekize indi.

—Oh vah a'lâ doksan senesi olmuş da okkaların tenzîli zamanı gelmiş veyâhût bir seneden beridir icrâ olunan tenkîhâtte seneler de tenkîh olmuş haberimiz yok.

—Yok yok ne doksan senesi oldu ve ne de seneler tenkîh olundu okkanın üç yüz yirmi beş dirhem itibârı reji idâresinin imtiyâzâtındandır.

—Öyle ise diyecek yok a kuzum amma benim işittiğim reji eski okka hesabıyla satacaktır ve parasını da geçer okka alacaktır. Eğer dediğin gibi bir imtiyâzı olsa ilânında beyân olunur idi. Bundan fazla şimdi bir de lirâyı fiyât asliyesi üzere hesap etmek istiyorsan bu hesapça yüz elliye diye sattığın tütün iki yüze geliyor.

—Evet gelir a mecbûren alacaksınız.

—Peka'lâ gelsin amma bâri içilecek tütün olsa işte bunun gübreden az farkı var bu kadar. İnhisârdan evvel satılan otuz kuruşluk tütünden de aşağı

—A efendim dumanın doğru çıktığına bak başka şey nene lâzım...

—Tamam sözün de doğrusu bu lakin insan diğerinden beş kat ziyâdeye aldığı şeyin tab'an muvâfik olmasını istemez mi adam bu tütünü içtikçe yüreği yanmaz mı ve sebep olanları [4] hayr ile yâd etmez mi.

–Evet evet. Fakat ne çâre ki hazînenin bu işte külliyetli temettü'ü var imiş onun için katlanmalı

–Güzel amma Çelebi bu temettü'ü hazine tütün satanlara birer resim tarh etmek gibi sâ'ir tedâbîr ile hâsıl edemez mi idi bizim bildiğimiz gibi hazinenin menfaati halkın râhatıyla meşrût değil midir.

–Vâkı'â öyledir fakat onu bilenler bilir yoksa zâhirde hazineye îrâd bulmak ve bâtında bir koca memleket ahâlisini ızrâr ile beraber reji idâresine esir etmek yolunda mülâhazasız iş görenler bilemez ya.

–A canım biz sana bu tütün maddesi mülâhaza ile yapılmış akıllı işidir demedik ki bize hakîmâne makîmâne söz söylemeye kalkışıyorsun. Biz bu işin kör körüne yapılmış bir şey olduğunu anlamadık mı ya artık sözü kısa kes ne ise oldu başa bir püsküllü belâ geldi lakin şehremâneti mi bakacak kim bakacak ise kerem etse de bâri satılan tütünleri bir kere gerek dirhemce ve gerek kıymetçe bir muâyene etse fâ'idesi olmaz ise bile bir gözdağı verse halka biraz teselli olur veyâhût reji idâresi keyfe mâ-yeşâ hareket edecek kimse karışmayacak denilse de herkes de tütünü terk etmenin yolunu bulup bu belâdan kurtulsa.

Teodor Kasap

139 Numara Cuma 8 Eylül 1288 Sene Üçüncü Sene

Yahû duyuldu hüsnün yüreği ne dersiniz üç yıldan beri koskocaman aksakalım ile hikmet-âmîz letâfet-engîz resâ'il ve mesâ'il (*) yazıyorum söylüyorum da bir kere olsun kimsenin mazhar-ı takdîri olduğu bilmiyorum. Bak şu bizim günümüzü şaşırtan çocuğun yazdığı bend herkesin nâ'il-i tahassünü olduğu gibi (Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis) dahi bu bâbda (Diyojene teşekkür) ünvânlı bir makale neşr eylemiş bi'l-mukâbele biz de teşekkür ederiz. Bu makalesinde (Avrupa'dan ahîren Der-saâdet'e muvâsalat etmiş olan e'âzımdan bir zâtın sonraki hâli bir iki ay daha devâm etmiş olsa idi Avrupa cânibinden müdâhale vukû' bulması mukarrer olacağına dâir) bizim yazdığımız sözü te'yîden (Yine o zât Viyana'dan mürûrlarında görüştüğü en büyük bir zât tarafından devlet-i aliyyeden bahs olunduğu sırada evvelki idâre-i saltanat-ı seniyyenin teşvîş idâresine bâ'is olup devâmı pek çok mazarratı dâ'î olmak muhtemel iken vukû' bulan tebeddül o mahzûr ve muhâtarayı def' ve izâle eylediği beyânla sûret-i hâlisâ ve mahsûsada beyân-ı memnûniyet olunduğu resîde-i sem' tahkîki idüğünü) yazmıştır. Aferîn çocuk bu teşekkür bana değil zât-ı müstakîmânenizedir. Takvîm'den sonra Türkçe de birinci gazetede olup şimdiye kadar "Keçeden minâre dikme yıkıldım ve edeplerinde kâh nîm resmi ve kâh gayr-i resmi kûsûresi içinde soğuktan sıcaktan kendisini sakınan (Cerîde) bile hem şîve-i ifâdeni ve hem de sıdk-ı müdde'ânı tasdîk ediyor.

Yârabbî ne günlere kaldık. Yârabbî ne kadar bunaldık. Haniya o pîşekâr (Hakâyık Bey) haniya (Basîret Hazretleri) Taş batur tavşan uyur. A oğullar Osmanlılar tavşanı araba ile avlarlar, mütebasbîsân ise böyle uzaktan bakar.... Doğru söz hiçbir zamanda eğri olmaz farazâ eğri söz bir zamanda kerhen tasdîk olursa bile elbet bir zamanda eğriliği meydâna çıkar anladınız mı Çelebîler.

(*) Hakâyık şu tarsî' marsî' saatlerine dikkat.

Ey çocuk sen de aferîn aldım diye bir daha yaramaz yaramaz matbaama gelip başıma püsküllü belâ olma elverir artık zîrâ senin lisânın acâyip. Çocuktan al haberi der iken başımızı nâra yakacaksın.

ESRÂR-NÂME

Geçen akşam korkunç korkunç rûyâlar gördüm, yârdan uştum, ağırlık bastı. Aftâb cihântâb henüz tenvîr-âb ve türâb etmeksizin pister-rahattan kalkıp arkama kayyûm kürkü almaya terkeş çubuğu Hiristaki Efendi'nin reji duhânıyla mâl-â-mâl kîseyi aldım tahta papuşuyla doğru Taksim'deki bahçeye gittim.

Gözümü Üsküdar semt selâmetine diktim de bir şekerli kahve ile bir konyak parlattıktan sonra seherin hâli mevki'in manzara-i letâfet-i iştimâli tenessüm-i sabâ ile berk ve şukûfenin mânend serv-i mevzûn iki yana ihtizâz ve meyelânı hele rû-yı deryâda küçük küçük dalgaların yekdiğerini ta'kîb eder gibi sâkinâne cûşîş cereyânı beni hilye-i şu'ûrdan tecrîd hubb-ı fenâdan tebrîd eder derecelerde bir hâl-i vecd ve şevke getirdiği sırada gözüm bir hurde-bîn olup önünde zerrât gibi birçok pırıltılar tayerâne başladığını gördüm, pertev per ü bâli meş'ale-i subh-ı rûşenin ve bâli şa'saa-i bâraka-i kemâli mihrimizin sehâb-ı zavâllı sandım.

Böyle bir temâşa-yı hayret bahşâda iken birdenbire kendimden geçiverdim. Uykuya mı daldım? Hülyâyâya mı kapıldım? Ne olduğumu ben de bilmiyorum kendimi bir âlem-i zulmet içinde buldum ne bakayım ki gûyâ şecer vaktine sihr edilip de kapkara kararmış mevki'in letâfet-i manzarası umacı kıyâfetine girmiş [2] ağaçlar fidanlar şecer-i vakvaka dönmüş, rûy-ı deryâ katrân olmuş, dalgalar birer ejder kesilmiş. Hevâ-yı nesîmi zehr-i helâhil ile mezc edilmiş. Bu hâl bu el-acibi görür görmez her tarafımı hezârân hezâr beht ve hayret kaplayıp Yârab kıyâmet mi koptu? Haşr ü neşr mi oldu!!! Bilmeyerek işlediğim bir günâhtan dolayı cennette iken cehennemlik mi oldum diyerek meşgul-i istiğfâr iken bir de Üsküdar'dan doğru havayî fişenkler çarh-ı felekler ardi arası kesilmeksizin atılmaya başladı.

Hele ne yalan söyleyeyim fişenklerin her şerâresi kanatlı cadı gibi uçtuğu hâlâ gözümün önünden gitmiyor. Böyle bir hâl pür-melâl içinde iken bâğçevân (Efendi kalk çubuğun düşmüş kıvılcımı eteğini yakmış etrâfını duman bürümüş) diye yakamı paçamı çekmekte olduğu hâlde birdenbire gözümü açtım. Kendimi bahçeye geldiğim zamanda oturduğum iskemle üstünde ağaçları hâl-i tarafa ve tünd denizi hâl-i sükûnette buldum. Ancak güneş doğup bir mızrak boyu fırlamış rüzgâr biraz şiddetli esmeye başlamış. Bahçenin evvelki hâlini rûyâda gördüğüm ahvâlini düşündüm şimdiki gördüğüme de baktım. Hayret içinde hayrette kaldım. Aman yahu bana ne oldu bu ne hâldir diye vâfir-i umman mütâlaaya daldım çıktım.

Buna bir sebep bulamadığımdan ferd-i hiddetle bizim terkeşe saldırdım, lülede tütün kül olmuş. Bizim Hiristaki Efendi'nin rejisi ile memlû kîseyi yine ele aldım, içinde ne bulsam a'lâ, makine vâsıtasıyla deniz suyu tavıyla kıyılmış ıspanak, lisânü's-sevr, lâbada, kuzu kulağı, somak, kettân yaprağı, bostan teresi bunlardan başka bir de haşhaş yaprağı çıkmasın mı. Meğerse beni reji duhânı yani haşhaş-mest lâ-ya'kil etmiş esrâr şerrine uğramışım da hâlâ kendimden kendim bile hâberdâr değilim.

Baktı, şu bizim ma'hûd kedi ne kadar bahtiyâr ne kadar sâhibü'l-vakâr ve'l-îtibâr imiş. Ne dersiniz herifçioğlu gözden nihân olmadıkça kadri bilinmedi gitti. Dey kedi kedi dey. Cilve nümâ-yı meydâ-yı vâ-veylâ olduğu zamanlarda mırnav edişi tarfa-nevâ, pençe salışı acaba belâ, göz süzüp bıyık oynatışı olmaz edâ, hele kuyruk sallayışı görülmemiş temâşâ iken mukâdderi anlaşılmadı gitti.

Ama kedi deyüpte keçi vermeyelim. O kadar terbiyeli, o kadar usta, o kadar mashara, o kadar külhânî idi ki denize düşse yüzer, çırakmandan uçsa dört ayak üstüne düşer, sever isen mırlar, kovar isen mır mırnav nagamâtına başlar idi.

İşte böyle bilgiç böyle hezâr-fen kediciğim gözden nihân olur olmaz “Zâten dahi meçhûl değil ise de” bütün bütün ne mahlûk olduğu ma'lûm oldu. Ne dedim dur bakayım? İpliği pazara mı çıktı, yoksa ay akşamdan mı doğdu, yok yok, Şarkı çıktı, Şarkı değil Garbı, of, ne kadar söylediğimi ben de bilmiyorum.

Doğrusu el âlem mütehassirâne mersiyeler söylüyorlar. Makâm-ı âşinâ-yı rûzgâr o mersiyelere hicâzkârî besteler bağlıyorlar. Notalar yapıp âleme teşhîr ediyorlar. Hâsılı defe koyup çalıyorlar. Ne buyursunuz bu havaları beğenmiyorlar da bir de Türkmân ağzı koşma Kara Mahmûrî makâmından tekerleme düzüyorlar. Saza söze de uyduruyorlar. Yârab bu ne kadar mazhariyet. Bu ne büyük muvaffakiyet Bârek Allah.

Bakındı bir kere mersiyeler, besteler, notalar, ezgiler, şarkılar, mâniler bunların hepsi sana hebâ. O mersiyeye erbâb-ı kalemden birisi (Mırnavnâme) nâmıyla şerh yapıyor imiş, hatta yarı yerine dahi gelmiş. Hitâmında tefrika kılıklı basılmak üzere bize gönderecek. Müjdeler olsun size.

Sözüne i'timâd eylediğimiz bir zâtın rivâyetine göre bu şerhe pek çok ashâb-ı isti'dâd nazmen ve neşren takrîzler hazırlıyorlar. Birtakım erbâb-ı hamiyet dahi bu şerhin üstüne bir hâşiye düşmek üzere kalemlerini şimdiden yontuyorlar imiş, sa'yları meşkûr ola.

Eyvâh şu bizim kediye doğrusu hiçbir diyecek yok âlemde kabûl-i umûmi olursa da bu kadar olabilir lakin benim gözüm yok Allah daha ziyâde eylesin.

İSTANBUL VE GALATA VE BEYOĞLU AHALİSİNE GÂYET MÜHİM BİR İLÂN

Müjdeler.... Bin kere müjdeler... Üsküdar ve Eyüp [3] ahâlisine de müjdeler.... Gözleriniz aydın artık gazetelerde, kahvehânelerde, seyir yerlerinde, çarşılarda, pazarlarda yetmiş... Yok daha yetmemiş a canım şöyle olmuş... Böyle olacakmış daha henüz olamamış... Yok yok birkaç güne kadar olup bitecekmiş diyerek mübâhase ve muhâverelere mahall kalmadı artık ahâlîmiz bir büyük intizâr ve endîşeden kurtuldu ancak bir ufacık merâk olunan mahallî var onu da beyân ve ta'rif eylediğimde o endîşeden de kurtulursunuz yani demek isterim ki nice zamanlardır beklenilmekte ve bütün gün eni boyu ölçülüp biçilerek acabâ şöyle mi olacak hayır hayır böyle olacak diye zihinleri işgâl eden ma'hûd demir köprü yerine konuldu!!!

Lakin üzerinden geçenler zemininin tahta ile döşenmiş olduğunu iddiâ ediyorlar belki de öyledir. Ancak te'mîn ederim ki pek az zamanda o tahtalar mahv olacak yalnız demir kalacak. Hatta bir mikyâs olmak üzere üzerinden gelip geçenlerin nazar-ı dikkatine arz ederim. Köprünün vazi'inden üç gün mürûrunda mezkûr tahtalar yüzde beş nisbetinde kendilerini çektiler bu hesâb vechile altmış gün mürûrunda kâmilen mahv olacak yalnız demir kalacak. Kalacak ama ne netîce hâsıl olacak bilir misiniz?

Şimdi siz Frenkleri beğenmezsiniz.... Öyle değil mi? Herifler ne yapsalar yine yaranamazlar çünkü bizlerin merâkı bir şey gördük mü hemen başlarız vay ne demek... Bu şöyledir... Yok yanlıştır... Bu olamaz ya efendim böyle şey olmaz diye bir şeyin nihâyetini beklemeden gürültü ve patırtı etmeye kalkışırız. Bu oldu mu ya? Bir kere dikkat buyurulsun bu köprü bize neler keşf ettirecek. Evvelâ tahtaları mahv olarak yalnız demirleri kaldığı hâlde bir köprü (iskerleti) teşrîhi görmüş olacağız.

Sânîyen bin yıllık ta'bîrlerimizi tashîh edeceğiz ne demek bu âlem-i şarkiyyede her şey terakkî eder de o bin yıllık ta'bîrlerimiz ve darb-ı mesellerimiz öyle eski hâliyle kalmak olur mu? Allah için söyleyin buna hangi insâf kâ'il olur? Çünkü bir kere köprü denildi mi biz hemen zihnimize bir kemer veya bir künbet tasavvur ederiz. Gûyâ dünyâda kemersiz, hörgüçsüz köprü olmazmış. Sübhânallah ne de yanlıştır zehâb!! İşte al sana iki başları düz ortası çukur bir köprü şimdi buna ne dersin. Ama biz evvelleri

büyük ve hörgüçlü burunlara köprü gibi derdik. Şimdi ise bu ta‘bîri bass ve ortası basık burunlar hakkında isti‘mâl etmek lâzım gelir. Meselâ günün birinde bir herifin burnunu ta‘rîfte köprü gibi dedin mi herif bunu işittiği anda gelir adamın kulağında yakalar köprüyü gözüne sokar. Gördün mü belâyı? O zaman ne cevâp vermeli çâre yok Galata'ya koşup çalgılı gazinolardan bir çalgıcı madam yok... bir matmazel bulup onun yüzünü göstermeli öyle değil mi? Herif o zaman ne diyebilir? Hiç herif ne desin buna tahsînde başka kimse bir şey diyemez. Fakat latîfeyi bir tarafa bırakalım da biraz da ciddî söyleyelim sizi de merâktan kurtaralım.

Demir köprünün bu tarzda inşâsı mücerred Frenkler'in bizlere olan muhabbet ve sıyânetleri eserdir. Yani şu ma‘hûd kuyruklu yıldız şâyi‘ası üzerine şayet geriye çarptığı zaman dünyâ alt üst olursa yine köprünün nisbetine hâlel gelmemek mülâhazasına mebnîdir. Dünyâ her ne zaman alt üst olursa bizim kârlı çıkacağımızı Frenkler daha iyi bilmiş oldukları için bu tedbîrde bulunmuşlar ve bu dirâyetlerine mükâfat kıymetinden ziyâde para almışlardır.

UNKAPANI'NDAN REJİ İDÂRESİ'NE

Kâ'idemiz üzere paketlerle kapalı olarak satmakta olduğum tütünden herkes aldığı sırada mâh-ı hâlin ikinci Cumartesi günü iki çeyrek fiyâtlı tütünden bir kadın bir paket istedi. Ben de verdim o da bir bez parçasına bağlı işte iki çeyrektir diyerek bir çıkın bıraktı tütünü aldı gitti. Bir de çıkını açsam ki ne bakayım yirmi paralık bakır çeyreği olduğunu gördüğümde hemen kadının arkası sıra koştum. Soluk soluğa güç hâl ile yetiştim aman hanım aldığımız bir paket tütün için iki çeyrek diye verdiğiniz akçe yirmi paralık bakır çeyreğidir üzeri kapalı olduğu cihetle sonradan anladım paketin fiyâtı olan iki beyaz mecdiye çeyreği talep eyledim. Kadın sen tütünü kapalı olarak vermedin mi ben de parasını kapalı olarak verdim. Bu bâbda daha para istemeye ne hakkın var senin verdiğin tütün paketinin içinde nasıl tütün olduğunu ben bilmeyerek ve kat‘an ses çıkarmayarak kabûl [4] ettiğim hâlde parasını kapalı olarak niçin almıyorsun. Bunun içinden istiyâk tarlası çıksa sen geri alır mıydın diye cevâb verdi, beynimizde laf uzadı netîce bir arbede arabada çıktı. Nihâyet iş zâbitaya dayandı ben da‘vâmı ber vech-i muharrer-i beyân o cevâbımı tekrâr etti..... İş böyle giderse sermâyeyi Diyojen'in şehlâ-nigeh kedisine yükleteceğimizde asla şüphe edilmesin. İdâremiz bozuk gidiyor bir de bizim idâre başlıyalı tiryâkîler modalaştı da Frenk çigarası arıyorlar şu

hâlde Avrupa'yı da reji etmeliyiz ki ahz ü i'tâmıza sekte gelmesin. Bunlardan başka Tönbekiyi de reji etmeli Mısır'a İran'a şuraya buraya mahsûs me'mûrlar göndermeli nargile şişeleri için Viyana, Londra, Fransa fabrikatörlerini dahi reji etmeliyiz, marpuşlar, lüleler için de bi'l-cümle esnâfi reji tahtına koymalıyız, kahvelerdeki köhne nargilelere reji damgası urup damgasız nargile şişelerini, serlerini, marpuşlarını yakmalıyız, bakmalıyız, kırmalıyız el-hâsıl maksûdumuz ticâret ise kat'ât hamse-i âlemi reji idâresine sokmalıyız bendenizden bir ihtâr artık ilerisini siz bilirsiniz vesselâm.

İmzâ

Meşhûde

Teodor Kasap

140 Numara 12 Eylül 1288 Sene Üçüncü Sene

“BEBEK EĞLENCESİ”

–Hacıyatmaz niçin yatmıyorsunuz

–Efendim kurşun akıttılar

–Şeytân kulağına kurşun bunu da hiç işitmemiştim hay Allah iyilik versin. Bu kurşunu size ağır bassın okka çeksin diye mi akıttılar.

–Dünyâ bu ya işte bu da yeni bir moda fakat pek ince eleyip sık dokumaya başladınız onun orası senin üzerine lâzım değil

–Darılma, öfkelenme demevî'l-mizâçsınız kan başınıza sıçrar da bir şey olursunuz.

–Ne demek darılma, öfkelenme âdetâ hiddet topuklarıma merdiven kurdu da diz kapaklarıma doğru tıpış tıpış çıkmaya başladı.

–Hay gidi şaklayan hacıyatmaz hay. Ne tuhaf mukallidliği de hiç elden bırakmazsın sizin bu hâllerinizi görenler henüz peynir dişi çıkmış sakallı bebek sanırlar zîrâ ağlarken güler, gülerken ağlar severken kapar kaparken seversiniz.

–Ne sandın ya insân dediğin böyle olmalı bir dakıkada bin türlü renge boyanmalı. Netîcesinde el âlem onun hâline hayrân olup kalmalı

–Âferin hacıyatmaz aklın kadar ömrün uzun olsun âkıbetin hayr olsun.... Şimdi latîfeyi ber-taraf demincek sizinle sohbe başlar başlamaz bendenize bir şey merâk oldu. Biraz hiddeti bırak da insânca konuşalım

–Nedir bakalım söyle görelim

–Şu vücûdunuzdaki sivilceler çibanlar ne oluyor

–Kan fesâdıyla karışık isilik.

–Ay hakîkaten isilik ise sana bir ilâç ta'rif edeyim bunun en kolay çâresi denize girmektir. Lakin siz efendimiz bu ağırlığınızla denize girer iseniz tepesi üstü giderseniz yoksa kavak mı durursunuz.

–Bakındı. Merâk eylediğin şeye bendeniz yengeç gibi yüzgeçliği bilir Dakâyık-ı Bahriye'ye âşinâ deryâ- dil bir âdemim öyle kolayca batmam. Belime kabak da bağlar isem batmak nerede sayd ve şikâr bile eder de gönlümü eğlerim.

–Demek oluyor ki tabiatınızda denize batmamak var

–Öyle ya bir de kabak sana caba.

–Tabiatten bahs olunmaz lakin kabak bağladığınız vakit içtimâ'-ı sâkinîn vâki' olup nutk-ı müte'azzir olmaz mı

–Daha ne istersin

–Öyle Hacı Baba pek doğru söz. Kabak tadı vermekte de ma'nâ yok ya fakat deniz vakti geçti bu kan fesâdıyla karışık isiliğin devâsını ne güne göreceksiniz

–Adam o da bana tasa mı tebdîl-i hava edeceğim

–Niyet-i şerîfiniz ne taraflara

–Alacaklılar eğer yakamı kapıverirler ise erenler himmetiyle Yakacık'a gideceğim çünkü oranın havasındaki şiddet-i bürûdet kan harâretine mahz-ı sıhhat imiş.

–Sormak ayıp olmasın ama Yakacık ne taraftadır

–Kartalın üst başında

–Kimlerle gideceksiniz

–Bizim ev halkıyla

–Rabbim selâmet versin Kartal'dan başka Yakacık'ın bir kestirme yolu yok mu

–Kadıköy'nden Nerdibânlı köyünden dahi gidilebilir

–Canım Uzun Çayır'ın yanındadır orasının bir adına da Erenler [2] Köyü derler

–Ha Nerdibânlı Köyü'nün bir adı da Erenler Köyü öyle mi

–Evet öyle ya

–Hay Allah seni ıslâh etsin hiç bilmez idim fakat Hacıyatmaz demiş Dakâyık-ı Bahriye'ye vâkîf olduğunuzu söylediniz pek güzel. Hakâyık-ı Beriyye'yi dahi ârif misiniz

–Evet ne sandın onu da alâ bâlâ bilirim. Yer köstebeği gibi karın üstünden yürümede izimi belli etmem.

–Öyle ise pek iyi efendim. Bunu sormaktan maksadım Nerdibânlı Köyü ismi gibi çapraşık mapraşık bir yer olduğunu kelâm gerek gelişinden anlıyorum. Kanınızda ise fesâd olduğunu siz söylediniz şimdi o köyden geçtiğiniz zaman “Nerdibân iner iken” “Ayağıma battı diken” türküsüyle hayret oluverip de düşersiniz sonra sen de kıyâmete kadar “Hacıkalkmaz” derler bizlerde “Heyhât” deriz vesselâm

İştirâk-i emvâl mes’alesi İstanbul'da gerçekten ilerlemeye başladı. Bu türlü terakkî fikirlerinde Avrupa'ya bile müsâbakat ediyoruz!!!

Daha geçende adamlar gördük ki umûmun malından yüz binlerce liralara tasarruf etmeyi mübâh bilirdi.

İştîğimize göre şimdi eşhâsın malına tasarrufta kendini haklı görenler de peydâ olmaya başladı. Hatta geçende bir zât bir kâğıtçı dükkânına girer diğer bir zâtın kâğıt üzerine basılmak üzere bıraktığı damgayı görür “Tamam bu benim ismime mütâbık. Bizim kâğıtların üzerine de basıyoruz” der. Damgası gâyet güzel birkaç deste kâğıt kazanır.

Rivâyete bakılırsa bu damganın sahibinde fennî yazısıyla gâyet nefis bir de mühür var imiş. Öteki zât bir himmet savurur. Onu dahi müşterek kullanmaya muvaffak olabilirse iştirâk-i emvâlin en harâretli tarafdârlarından olan Hakâyık tarafından nazm ile nesir ile büyük büyük tahsînlere âferinlere mazhar olur zan ederiz.

(DİYOJEN İDÂRESİ'NE)

Sevgili kedisinin kazâ-zede olmasından müte’essir olup mersiyeler neşr ve ilân ve her yüreği yangını giryân ciğerlerini püryân eden efendiye âcizlerinden selâm ve şu vukû’ât-ı atiyeden mütesellî olmasını beyân edin, eğerçi kedisi şimdilere değin sağ ve bizim kediler gibi dûçâr-ı sefâlet olarak leyl ü nehâr figân ü zâr ve hâne halkını müheyyâ-yı firâr ettirdiğini görmüş olsa daha ziyâde müteellim olacağı der-kâr idi. Çünkü biçâre kediciklerin her sabah çâr-çeşmle vürûduna intizâr ve sadâ-yı kerhi'l-edâsını istimâ’a cân ü niyâz eyledikleri ciğercilerin bir müddetberü terk-i geşt ve güzâr eylemeleri zavallıclıkların ezdiyâd-ı dâd ü feryâdları olarak rahat ve huzurumuzu mütesellib eylediklerinden bi'z-zarûr merkûmların terk-i kâr ve kesb eylemelerine sebep

aramaya mecbûr oldum. Bunların kimi atlı kimi yayan Duhân Rejisi'ne dîdyân ve bu yüzden ticâret-i zâtîyyelerini terk ile o yola revân olduklarını tahkîk eyledim. Fî'l-vâki' merkûmların şekil ve hey'etleriyle sahte yapışlarından ve ara sıra bellerine taktıkları kılıçlara ciğer sarığı olmasın diye yan gözle bakışlarından ve sarığı kılıca tebdîl eylediklerine sevinerek cin baş gibi seri dişlerinden ciğerci Arnavutlar'dan olduklarını ve kendilerine muhâlefet edecek olur ise orman kebabı gibi ellerindeki şişe saplayacaklarını anladım. Bu heriflerin şu me'mûriyete ta'yînlerini doğrusu pek beğendim çünkü bu işte bulunacaklar merkûmlar gibi ciğer sarığı altından çıkmış ve sûretlerine işkembeden perde-i hicâb çekmiş olmasalar îfâ-yı me'mûriyet edemeyeceklerini teslîm eyledim. Zîrâ her sabah dükkânına ve akşam hânesine gidip gelen esnâfin iskele başında torba ve boğça ve ve kabaca görünen ceplerini arayıp taramak ve hazîne bendlerinin küşâdına kadar cür'et ederek kollarını bend ettirmek haylice ma'rifettir aşk olsun babam.

İmzâ

K M R

Geçen on buçuk ay sekiz gün zarfında serzede-i sâha-i zuhûr olan vukû'ât ve tebeddülâtı mübeyyin bir tarihçenin ve resm-i teşrîfât üzere bir de tevcîhât cetvelinin derdest tahrîr ve tertîb idüğü mesmû'amız oldu.

Bu tarihçenin revîş-i ifâdesi leff ü neşr-i müşevveş adında yani vakâyî'in lisân-ı hâl ile talep eylediği bir tarzda kaleme alınıp başlıca mündericâtı emsileden “Binâ'en ma'lûm” binâdan maksûttan “Müteaddî, lâzım, ecvef, nâkıs” [3] nahvden “Harf-i cerr, muttasıl, mansûb, munfasıl” mantıktan tasavvurdan hâriç tasdîkten eb'ad “Safsata-i mugâlata” hikmet-i tabî'iyyeden “İrâde-i keyfiyye” menâsıbdan “Devr ü teselsül” binecekten “Rum ili şimendiferi” gezecekten Yemen illeri” yiyecekten “Mısır buğdayı” içecekten “Tütün rejisi” giyecekten “Tunus fesi” kuşanacaktan “Trablus şalı” yakacaktan “Maden kömürü” alacaktan “İstikrâz” çalacaktan “Bulgarî” musikîden “Hüseynî ile Muhayyer-Kürdi” söyleyecekten “Rim Papa” sipariştan “İstori” isti'ânedan “İ'âde-i peşin” kimyâdan “Da'vetiye” da'vâttan “Sübha-i sıbyân” ticaretten “Bank mank” Tabakâtü'l-Arz'dan “Bûstân” Bûstân'dan “Anadolu yakasındaki bağlar” bağlardan “Dağlar” dağlardan “Bebek ağlar” ağılardan “Balık avlar” fenn-i mimâriden “İ'mâr-ı işhâne” “Cellâd çeşmesinde kâşâne” coğrafyadan “Hersek ile Yeni Pazar'ın münâsebet-i mevkiyyesi” fenn-i servetten “Şirket hisseleri” tasarrufâtan “Fark-ı fâhiş-i

düyûn” tedbîr-i menâzilden “Kayın ana gıcirtısı” aruzdan “Mef’ûlün fâ’il- fâ’ilün mef’ûl” bahr-ı remelden “Âzere ke’sen ve nâvilühâ –illâ ya eyyühe’s-sâkî” hikmet-i siyâsiyyeden “Tard-ı lâzım tayy-ı melzûm” Eyüp oyuncağından “Hacıyatmaz” tarihten “Vak’a-i alak mı” yahut “Facîa-i Hülâgu” sürûryâne müverrihlikten “Hatm-i rahim 1288” ilm-i tıbdan “Tahlîl-i semm” teşrihten “Kat’-ı a’zâ” bitmez işten “Tersâne-i umûrî” riyâzetten “Kıbrıs kumandriyesiyle böbrek” nücûmdan “Kırk yılda bir doğan kuyruklu yıldız” remelden “Rus adası” cefrden “Def’u'l-nun ilâ el'kâf fi'l-cim” esrârü'l-hurûftan “Türâbî, Mâ’i” menâzırdan “Neyzen nigâhı” Câvidân'dan “Âyin-i Cem” Cem'den “Mey” meyden “Aks” aksden “Bi'l-akis” “Nokta” noktadan “Haber” haberden “Mübtedâ” Mübtedâ'dan “Telgraf ve posta” telgraftan “Karantina” karantinadan “Mahkeme-i kebîre-i merkeziye” şu kebîreden “Eşrât-ı sâat” eşrât-ı sâatten “İçtimâ’-ı vezâ’if-i mütevevvia-ı gayr-i matarada bidâyet ve istinâf ve temyîz...” Bu kadar tetâbu’ ve izâfetten mütevellid bir de “İ’âde-i muhâkeme” i’âde-i muhâkemededen “Hesâb” hesâbdan “Ma’a’t-taksîm kara cümle” şu cümleden “Hendese” hendeseden “Ba’d ü imtidâd, nefy, isbât, müsellesât” ilm-i cebirden “İstihrâc-ı aded-i meçhûl” hikmetten “Ne bu hikmet” ledünden “dem.... dem ” el-hayâtta “İllallah” hâsıl kelâm-ı ma’ânîden bedî’adan kelâmdan tasavvuftan mantıktan falandan filandan dereden tepeden lafzı ma’nevî bir yığın “ta’kîd” “inzivâ” “i’tizâl” “tenkîh” “tasarruf” “kıyâs” “zihâf” “nâ-mütenâhî” “haşv-ı zâ’id” “netîce” “efsûn-i nefes-i ham”... “heyhât” gibi birtakım mesâ’il-i mühimmeden ibâret olacak imiş.

Bu tarihçe hakîkaten âlemlere müstelzim ibret bir güzel eser olacağından hitâmında mü’ellifini tebrîk edeceğim.

Lakin merâk bu ya her birinin cesâset ve ehemmiyeti şimdilik şöyle dursun “vukû’ât-ı mebhûsayı eyyâm-ı mahdûde-i mezkûrdeye taksîm eylesek her gün kaç tane düşecek” vaktim olur ise bunu hesâp kitâp eyleyeceğim...

BİR VAK’A-İ GARÎBE

Akşamüstü saat bir raddelerinde Edirne Kapısının'dan arkadaşım ile gelir iken Çukurbostan'daki harîk mahallinde –yanında takrîben on yaşında bir çocuk olduğu hâlde- hadîsü's-sin bir zâta tesâdüf eyledik. Bu zât zî ü kıyâfetçe pejmürde bir hâlde idise de nâsiyesinden necm-i dirâyet leme’ân ederdi.

Kendüsü efkârının izdihâmından hayli çakmış olup gerçi kendisini idâre etmek isterdise de –âlem-i işret ma‘lûm ya yine büsbütün âzâdeliği elden bırakamaz idi. Bununla beraber dâ’ire-i terbiyenin hâricinde bir tavır ve harekette bulunmazdı.

İşte bu zât tesâdüf ettiğimiz zaman yanındaki çocuğa nu‘ut-i ilâhiyyeye dâir bazı kasâ'id-i belîğ-âne okuttururdu. Kasâ'idin dehşeti ve çocuğun hazin hazin okuyuşu bizi hayli ağlattı. Ondan sonra babası zîrde muharrir duâ ile nutku îrâd eyledi.

Bilmem kendi fetânetten midir? Yoksa babasının terbiyesinden midir? Bu esnâda çocuktan kâhî savt-i bülend ile âmin sadâsı işitilir kâhî tahsîn imâreleri müşâhede olunur kâhî iki gözünden çıkan hatlar babasının söylediği sözün noktamız ayasına müntehâ olup gûyâ evvelden büyük adam imiş de sonra [4] havâdis-i dehriyenin sademâtıyla ezilip küçülmüş gibi kendisinden öyle bir eser-i hüzn ve te'essür-i nümâyân oluverdiği bu hâli gören müte'essir olmamak ve ağlamamak muhâl idi.

(DUÂ)

Cenâb-ı Hak vatan çocuklarını yekdiğerine sarılmış fidânlar gibi birbiriyle müttehid ve yekdil buyursun (Çocuk-Âmin). Osmanlı milletinin şân ve şerefini çâr-aktâr cihâna neşr eylesin. (Ç-Â) Kudurmuş köpeklerin şerrinden etfâl-i nevresîde-gânî himâye buyursun. (Ç-Â) Onları bilâ ma'âş tenzîfât-ı esvâk ve gece bekçiliği hidmât-ı müşâkasından ve insânları onlardan halâs buyursun. (Ç-Â) Tese'ül bahânesiyle evlerin kapılarını çalıp bilmeyerek açıldıkta öteberi sirkat eden gayr-i müte'ârif hırsızların vücûdlarını kaldırsın. (Ç-Â) Diyojen'in küpünü sırlandırsın onun gibi bir feylesof hakikat-i şî'ârî Türkiyamız'dan eksik etmesin. (Ç-Â) Bâd-ı sarsar ile harâbezâr olan vatanımızı gülşen-i âbâd eylesin. (Ç-Â) Basîret'in dîde-i basîretini feth ve küşâd eylesin. (Ç-Â) Çocukları vatan anasına hizmet etmeye muvaffak eylesin. (Ç-Â) Hakâyık hiç olmaz ise bir hakikat söylemeyi nasîb ve müyesser eylesin. (Ç-Â)

Mâba'dı Sonra

Teodor Kasap

141 Numara Cuma 15 Eylül 1288 Sene Üçüncü Sene

(AKBABA İLE KIZIL CAN'IN İKİNCİ MUHÂVERESİ)

AK–İmânım erenler hu!

KIZIL–(Gâyet hiddetle) Sükût.

AK–Yahu! Çatal nazarlı âşık nutk yok mu? Erenlerim neden hâmûşsun? İmânım niçin nâ-hoşsun? Nutuk hakla küsme sakın fakîri süsme nutuk yarat baba nutuk..

KIZIL–(Kemâl-i gazabla eğri eğri bakarak) Yine sükût.

AK–Beyt “Ey kızıl ey hirre cân şimdi neden hâmûşsun, sende evvel çok mırıltılar miyâvlar var idi” n'oldu nazarına? Haydi imânım haydi! Nutuk yarat koklaşalım. Gel Ulu Tekir Baba'nın cemâli aşkına olsun bir nutuk hakla.

KIZIL–(Cân ü yürekten içini çekerek bir âh edip) Ne tâli‘i bir berbâd cânmışım! Bu hâm ervâha vaktiyle neden kapılmışım! Bir dolgun ere benzer fakîre belki destegül olur kemerbeste bulunur zannıyla şu uyandırdığımız kabağı boş cânâ bak! Fakîre şimdi münâfik cilvesi oynatıyor. Tartı ile nutuklar haklıyor yuf kalbine!.

AK–İmânım nazarın hakîre ne için iliştin? Sebebi nedir? Ne ise aşk eyle de aşkın cemâl olsun cemâlin nur olsun! Baba gel gazab-nâk olma tarab-nâk ol. Dem gör devrân sür böcek seyrânına çık cin evi halkından meled cânların künbedini yık, tığ-i muhabbetlerinden bık cünbüşte bulun safâ nazar-ı âşık!

KIZIL–Yazık imânım yazık ki! Fahr altındasın ikrâr üstündesin âyîn-i muhabbet bu mudur baba?

AK–Ay erenlerim nazarın nutku mu köşke menkûş etmiyorsun. Zannım yine çelik istiyorsun çelik. N'oldun imânım nazarına pis mi dedik? Ne huysuz cânmışsın! Eğer şu vezin ile hakladığımız nutka gazablandın ise o nutku fakîr yaratmadım onun aslını vaktiyle nüdemâdan bir dolgun cân yaratmış. Geçenlerde Diyojen Baba onu yâd eylemiş olduğundan hâmûşluğundan dolayı hâtıra geldi de fakîrde nazîre aşk ettim. Ne var imânım bunda incinecek? Hoş gör baba hoş gör!

KIZIL–Çâre yok beyhûde çene takırdat! Bir cân ki kalbi kütük böyle imânı gök ola. Ne nutuk haklarsın ki kalbine te’sîr ede? Etmez.

AK—Haksın baba hak ama biraz da fakîre bak. Hakîr bir taksîrde vâkı‘â nazarın kadar imân ganî değildir çok güdüktür zîrâ nazarına oynadığı gibi fakîre mağrip seri oynamadı. Deryâ kutbu olup da garantiye sokularak tekne niyâzına yatılmadı sonra da gavs olup karaya suya hükmedip kızıl kara cânlar mest edilerek sızırıldı. Anın-çün güdüktür münkir değilim. Fakat şimdi imân yarıştırmamanın demi değil. Şu ilişkinizin sebebini aşk et imânım?

KIZIL—Vay babacan ilişğin sebebinden şimdi tecâhül ha?

AK—İmânım tecâhül etmem kalb eskidir belki tedâhül

KIZIL—Erenlerim pek de unutulacak kadar oldu mu ya? Ne ise hani geçenlerde fakîri meydân odasındaki ayın-ı Cuma okudulardı hakîri erkânsız nefirler üflenmiş diye o ulu cânlar sıkıp zedelediler. O demde fakîre ne için hızır yaratılmadı? Neden o yolsuz çalınan nefirleri fakîr yüklenmek istedin? İmânım nasıl ilişmeyeyim? Nasıl yuf borusu çalmayayım? Kalbine Azrâ‘il düdüğü öttürmüş olsam hakkım var imânım.

AK—Çal, öttür imânım nazarın çalmak için fakîreden ser oynatmak için yaratılmışız. Lakin nazarının veled-i ma‘nevîsi yok mu ya? O da inkâr olunmaz baba. Doğrusu ceng ü ahenkde yeni yetişmiş er küçüğüdün. Ne ise imânım geç demek ki fakîre olan ilişik yalnız yüklenmediğimiz için erenler.

KIZIL—Doğrusu bu imânım hem yüklenmedin hem de o ulu cânlar [2] arasında fakîri pek ziyâde üzdün.

AK—Ay imânım nazarında o meydân odasında mestân gibi herkese ne gözler süzdün?

KIZIL—İmânım hakîr gibi pašmakları çevrilmiş kalbi dürülmüş câna öyle tartılı tartısız nutuklar haklama. İmânın yoksa dermânını olsun saklama babacan!

AK—Bak erenlerim bak nazarının seyyi‘âtı pek çoktur, küstâhlığının hesâbı yoktur. Değil boynundaki teslîm küstâhlığından alnındaki haydarînin habbesi mikdârını bile yüklenemem zîrâ Gülbaba dergâhının komşularından dalyancı karabaş cânların en ulu pîrinden her nasılsa bir teslîm koparmışın sonra o ulu pîr nazarının ne küstâh olduğunu anlamış belki de geçende Gülbaba'dan gelen nutkun kokusunda duymuş şimdi teslîmi geri istiyor anladın mı? Küstâhlığın Gülbaba'dan geçti de tâ Kızıl Elma'ya kadar

duyuldu. Bütün cihazını soyacaklar habbeye varınca alacaklar fakîr bu hâlde nasıl yüklenebilirim?

KIZIL—A imânım devrân içinde kalbî bir yer edilen bin dolgun bir ulu erden uyanmış mücerred ikrârı vermiş meydân görmüş serinde nice serler oynamış. Hayvân hakkı yerine bütün Akyazılı kızıl deli yürütmüş kıpkızıl kesilmiş fakîr gibi bir ma'sûm cândan öyle küstâhlıklar umulur mu? İmânım bunlar münâfık nutkudur sakın kulak tutma babacan!

AK—Haksın yine hak. Sahîh bin ulu erden uyandın agâhım imânım agâh-ı hak erenler demini dâ'im kalanı kabrinde kâ'im etsin. (Sa'îdî) Baba'nın ravzası gülüsün imânım nazarını koklayanlar bilir ne cânsın baba ne çiçeksın erenler...

KIZIL—A imânım babanın fakîrde oynayan o büyük serine de agâh mısın?

AK—Ne demek erenler nasıl agâh değilim hani şu babanın üç defa öz cevherini mass ettin. O ser değil mi ki o demde kalbin baştan ayağa dek feyz ile lebrîz oldu. Cihânda hangi câna böyle ser oynadı ne mutlu baba ezelde sade nazarına verilmiş bir haslettir baba.

KIZIL—Ay erenlerim nûrum işte fakîr hazretten bu veçhile istifâza etmiş-iken hakîrden artık küstâhlık sâdır olabilir mi? Buna inanılır mı imânım?

AK—Ha babacan irfân isterim irfân. Zâhiri geç bânına gel burada pek ince dikkat edecek yer var sır içinde sır var. Artık rûşen edelim keşf eyleyelim.

KIZIL—Eyvâllah nûrum sırrı keşf et agâh olayım erenler.

AK—İmânım babanın cevheri mass edildiği dem kendisinin ziyâde cezbe dolgunluğuna rastgeldi. Cevheri hem özlü hem de ganî yürüdü tamamıyla hazm edemedin. Sonra nazarında vecd hâli zuhûr eyledi artık ne yaptığını bilmedin. Bütün cânları birbirine kattın cânlar nazarının hâline baktılar şaşılar bu ne cândır? Bu ne hâldir? Dediler hayrette kaldılar nazarına benzetmedik şey bırakmadılar bazıları. Bu cân yağ küpü bal mal arıyor Âdem Baba şeklinde câdı olmasın dediler. Bazı cânlar da hayır bu cadı değil bunun her tüyü bir türlü saz çalıyor çalmaktan usanmıyor bu deccâldir dediler. Hayır hayır bu deccâl de değil nazarlarına bakınız bu adam hey'etinde hirretül-arzdr. Böbrekler tirmalar ciğerler pençeler kanlar sızırır. Bunu torbaya koyalım meydân göstermeyelim dediler de nazarını torbaya koydular o vakit hep cânlar pençenden halâs

oldu yoksa incitmedik cân bırakmıyor idin. İmânım anla nasıl küstâhlıklar etmişsin erenler anla!

KIZIL—Erenlerim sahîh mi o kadar küstâhlık eyledim mi? Hakîre bühtân olmasın imânım.

AK—Baba nasıl bühtân ettiğin küstâhlığın onda birini kara su ile karalamış olsak câvidân kadar yüz kitâba sığmazdı erenler.

KIZIL—İmânım şu küstâhlıklardan bir ikisini olsun cemâlin hürmetine nutuk eyle de fakîrde kalayım erenler.

AK—İşte imânım meydânda bunların hangi birini nutuklayım. Dur erenler bâri en küçük iki küstâhlığını aşk edeyim sana gûyâ agâh değilsin ha! Ne ise hani erenler şu pîr evinde mevcût gerek erden gerek bacıdan ziyân torbalarını ucuz ucuz o acı ottan doldurup bol bol duman ağacı üfleyen kâğıttan zurnalar çalan hesâba gelmez nice bin cânı ne hâle koydun. O acı otu birtakım karabaş cânlara hasr ettin kasr ettin de o birkaç cânı nasıl mest edip sızıldım o acı ot nazarına ne tatlı geldi imânım?

(Mâba‘dı Sonra)

Diyojen'in mezhep ve meşrebi herkese merâk olmuş da Diyojen acaba Moskov mudur Rum mudur Bulgar mıdır yoksa Katolik midir [3] Katolik yoksa Hasunist yahut anti Hasunist midir Protestan mıdır Yahudi midir Kıptî midir Türk müdür Arab mıdır Acem midir İngiliz gemicisi midir Yunan palikaryası mıdır nedir diye muttasıl aslımızı araştırıyorlar. Merâk etmesinler ben bunların hiçbirisi değilim Diyojenim Diyojen vesselâm.

İşte sana bir merâk daha! Tütün rejisi şimdi sermâyeyi kolay tedârik ediyor lakin kış gelip de ağaç gazeli patlıcan yaprağı kalınca o zaman İstanbul ahâlisine acabâ ne içirecek? Yoksa kendi de (Husemâ-yı Duhân) cemiyetine mi dâhil olacak? Kuzum Diyojen beni şu meraktan kurtar.

İmzâ

Bende-i sâbık-ı duhân

Âşâm

Diyojen doğrusu hem hased hem de taaccüp eyledim. Neye olacak 139 numaralı nüshanda (elime Terkeşi çubuğu Hiristaki Efendi'nin reji duhânyıla mâl-â-mâl kîseyi aldım) demişsin. Bir kîseyi reji duhânyıla nasıl mâl-â-mâl edebildin. Bu sefâhete mal mı yetişir! A oğul tütüne cüz'i müşâbeheti olan kıyılmış yaprakların kibrit kutusu kadar bir paketi altı kuruşa altı!! Bunun ile bir kîseyi doldurmaya nakd-i mevcûdun nasıl kifâyet etti. Eğer sahîh ise (Rothschild) gibi bir adam imişsin işte buna hased ederim ya! Hem şu vakitte tütün ta'bir olunan yâdigâr ile bol bulamaç çubuğa doldurulup zâyi' edilir mi? Hele ben helâl kalınlığında bir sigara bulup yaktığım zaman verdiğim paraları düşündükçe içtiğim tütün fitil fitil burnumdan geliyor! Doğrusu sana hased eyledim ister gücen ister gücenme.

İmzâ

Mehmûr-i Duhân

Bâlâdaki bir ikinci varakaların cevâpları ileriki nüshamızda verilecektir.

(BİR VAK'Â-İ GARÎBE'NİN MÂBA'DI)

(NUTUK)

Oğlum bu âlem bir mahkeme-i âdalettir ki anda zâlim olana zulmüne göre mücâzât âdil olan adline mu'âdil mükâfât olunur. Hiçbir sâhib-i hakkın hakkı heder olmaz ve hiçbir zâlimin zulmü mücâzâtsiz bırakılmaz. Zâlimlerin zaman devlet ve ikbâline bakma. Onlar elbette bir gün azîzün zül-intikâmın olan mâlûkû's-seyf adâletiyle kahr ü tedmîr olunurlar. Ama âdiller her ne kadar hazîn ve keder içinde bulunsalar bile hazîne-i gaybdan elbette bir mükâfât-ı ebediyeye nâ'il olurlar. Âkıbette zâlimlerin idbârına âdillerin ikbâline dâir gazetelerde gördüğümüz havâdis bu da'vâyı isbât ve tasdîke kâfi değil midir? İmdi oğlum her hâl-kârını rızâ-yı İlâhi'ye tevfiik eyle ki bedraka-i hidâyet ile derece-i kusvâya nâ'il olası. Muhâlefet eyleme ki terbiye-i ma'nevîyeye müstahak olup çâh-ı idbâr ü nuhûsete düşmeysin. (Çocuğun bir fikri-umk ile hasr-ı nazar eylemesi!!!)

Oğlum gazetelerde görüyorum ki esnâ-yı tenkîhâtte afv olunup da başka işe yaramayan ve muktedir olmayan bîçâre-gân münâsip me'mûriyetlerde istihdâm ve maâşları beş binden aşağı olup mahall-i me'mûriyetine devâm eder ve elinden iş gelir me'mûrların maâşlarına mikdâr-ı münâsip zam olunacakmış. Ve buna karşılık beş

binden yukarısı tutulacakmış. O bîcâreler bu ihsân-ı nâgehânîye nasıl çâr-çeşm intizâr ile müterakkib oluyorlar? Metbû'-i mefhûmları pâdişâh-ı adâlet-küster efendimizle fehâmetlü, devletlü, Mithat Paşa Hazretleri'ne bu husûsta nasıl duâlar nasıl teşekkürler ediyorlar? Bilir misin? İşte burasını kalemen ya şifahen ifâde etmek mümkün değildir. Yalnız anlar değil başlarındaki çoluk çocuk cümlesi âlem ve âlemiyân yed-i kudret İlahiyyesi altında bulunan mülk-i hakîkinin huzûr-ı ma'nevîsinde dest-güşây niyâz ve ve temâdî ikbâl-i hazret-i şehenşâh duâsıyla eşk-rîz-i meserret oluyorlar. Buna oğlum elbette vâliden de kardeşlerin de ve sen de teşekkürler edersiniz.

Çünkü ol vakt meşakkat çekilmedikten başka sana lâzım olacak kitâplar da alınabilir. (Çocukta tahsîn emâreleri) Ey şecere-i hayâtımın tatlı meyvesi ey ciğer pârem oğlum efkârım biraz daha mümted olur ise keşf ediyorum ki hemm ü keder sâ'ikasıyla yakında pençe-i mevte giriftâr olacağım. (Çocuk bu sözden müte'essir olup yürekler dayanmaz derecede ağlaya ağlaya babasının boynuna sarıldıkta buna bir taraftan bizim te'essürât-ı kalbiyyemiz diğer taraftan mahall-i harîkin yüreğinin yanıklığı zemm olarak ol-hâlde mahall-i mezkûr deşt-i Kerbelâyı andırırdı) Yok oğlum murâdım hissiyât-ı derûniyemi anlatmaktır. Ve'l-en-vakt [4] olacağını kim bilir? Gelelim biz sadede eğer bana bir emr-i İlâhi vâki' olur ise Rüştîye Mekâtibin'den birine girmelisin. Çünkü ben seni gayr-i muntazam mahalle mekteplerine gönderip de hengâm-ı sabâvetini mâ-lâ-ya'nî ile tezyî' ettirmedim ki hatta Mekâtib-i Rüştîye'de okunacak fenleri anlamaya kâbiliyetin olmasın. Ben sana... yazarak bir tarz-ı mahsûsada okuttum. Ondan sonra ahlâk risâlelerinin hülâsasını kavâ'id-i Osmâniye'yi ufak ufak ibâreler ile tanzîm ederek okuttum. Şimdi mâşâllah gazeteleri saldır saldır okuyorsun. Ondan sonra biraz hisâb ve mecmû'atü'l-hendesinin kısm-ı evvelini ve namâz surelerini okuttum. Şimdi onlardan da oldukça bîgâneliği izâle ettin. Rüştîye Mekâtibi'ne girecek olsan elbette okunacak dersleri anlayabilirsin.

Oğlum oradan çıktıktan sonra açılması me'mûl bulunan ve arzu olunan Mekâtib-i Âliyye'den birine girmelisin. Zîrâ asrımızın icâbından dinimizde ilm pek e'azz ü elzemdir. Tahsîl-i ilm her müselleme ve müsellemeye farzdır. Bunun şeref ve meziyyetini nâtik pek çok âyât ve ehâdis vardır. Ez-cümle şu âyet-i kerime... Ulemânın sîne-i iftihârına ta'lîk olunacak bir nişân-ı zîşândır. "Hiç bilenlere bilmeyenler müsâvî olabilirler mi?" Oradan çıktıkta sâ'ir çocuklar gibi gözünü hazîne-i devlete dikme. Başka bir işe sülûk eyle. Gülşen-i Sarây'ın ma'îşet ünvânlı bendini okuyup neler

söylediğini ve asrımızdaki me'mûrîn inkılâbâtını gözünle gördün. İşitmiyor musun? Ki bizim mezheb-i sâhibimiz İmâm-ı A'zam Hazretleri ilm-i hukûkta derece-i kusvâyâ varmış iken hâkimlik teklîf olundukda kabûlden imtinâ' buyurdular. Kendi sun'larıyla bey gibi geçinirlerdi. Hem bir de düşünelim hepimiz ashâb-ı maâş olunca hükümet kimden para alsın da bize versin. (Çocuk tahsîn emâreleri)

Hadîka-i fu'adımın mahsûlü oğlum vaktiyle babalarımız bizi bu yolda terbiye edeydiler şimdi geçinişimiz hükümetin lütf-i mahsûsuna münhasır kalmaz idi, kendi kazancımızla geçinirdik, lakin ne fâ'ide ki böyle terbiye etmediler. Onun için biz ma'zûruz. Ama sizin terbiyeniz muntazam ve mükemmel olduğu hâlde çalışmazsanız kabâhat sizindir, mes'ûliyet size âittir. İmdi çalışın gayret edin o vakit hem siz müstefid olursunuz hem vatanımız başka renk ve letâfet kesb eder. İşte ben sana bu kadar nasîhat edebilirim. Ötesini senin zekâvetine fetânetine havâle eylerim.

(Çocukta memnuniyet emâreleri)

Söz buraya mücehhez oldukta nutka hitâm verip bizi gördü. Ve bir âşinâlık ederek hemen kalktı gitti. Bu hâlden taaccüb ve hayrette kaldıksa da kendüsüne sormaya cesâret edemedik.

Teodor Kasap

142 Numara Salı 19 Eylül 1288 Sene Üçüncü Sene

(AKBABA İLE KIZIL CAN'IN İKİNCİ MUHÂVERESİ'NDEN)

(MÂBA'D)

KIZIL—Baba ben anı hizmet için ettim bu küstâhlık mıdır?**AK**—Fakîr nazarının her hizmeti içinde bir hikmet gördüm**KIZIL**—Erenler bu acı otunda hikmet var mı ya?**AK**—Nasıl yok erenler acı otlar dertlere devâdır derler agâh değil misin?**KIZIL**—Hikmetten çok dem uruyorsun imânım geç oradan hani bir daha nutuk haklayacaktın haydi!**AK**—Ha birisi de erenler hani Rûmîler diyârına tayy-ı mekân ettirilecek çarhlı sandıkların yolunu bozup o yolcu yabancı cânı bir mest edip sızıldın ki mürâ'î cânlar ne büyük hizmet oldu diye koşuştulardı nasıl ayyâr cânsın! Şu kâ'inâtta ne kadar cân var ise sızırısın cümlesini demlesen kanmazsın doymazsın baba!**KIZIL**—Babacan bu defa doyar gibi oldum fakat kanıkmağa meydân kalmadı**AK**—Nazarın kanıkmış olsan da nazarının nazarları doymaz**KIZIL**—İmânım nazarlarım ne için doymaz nasıl nutuktur bu?**AK**—Ey gel sana anlatayım imânım bak makbûl yaratılmış cânlar bir şey'e nazar salarlar ise nazarları bir noktada cem' olur. Nazarın ise nazarlarını nereye sallasan biri cenûba biri şimâle meyl ediyor ikisi birleşmiyor lakin dikkat edilirse şimâle meyl cenûbdan daha ziyâde, nazarında hikmetsiz şey yok dedin ya. Bu da boş değil imânım fakat dolgun cânlar agâhtır işte doyamadığının sebebi budur baba!...**KIZIL**—Ey imânım nazarın artık kalbime ilişmeye başladın. Nazarlarım Şarktan Garba Cenûbtan Şimâle her nasılsa böyle yaratılmış çevrilir mi doğrulur mu bu kible nümâ mıdır?**AK**—Erenlerim pusula mıdır kible nümâ mıdır fakîrde bilemem şu kadar anladım ki berzahın pek yakındır ama subha mıdır? Şâme midir? Nazarın daha iyi ârifsin imânım.

KIZIL–Etme imânım yine kalbimi çürütüyorsun

AK–Onu ben çürütmüyorum haniya Diyojen Baba'ya geçende bir yavruca gelip zuhurât nakl eyledi mi idi işte anın ta‘bîri iktizâsınca çelikleneceksin. Kalbinin merkezinden kara çalı ile mihlanacaksın o vakit çürüyeceksin imânım

KIZIL–Ey babacan fakîri imâncı erenler korur imânım nazarın zevkinde ol baba. Arasına muhabbetler edelim, koklaşalım lakin erenlerim nazarınla olan bu muhabbet nutuklarını Diyojen Baba yâd ettikçe nazarın ilişivermişsin. Babacan ilişme sakın hoş gör bu erenler cilvesidir, dolgun cânlar cümbüşüdür

AK–İmânım nasıl ilişmeyeyim bak hâm ervâhlar esrârımızı bütün fâş ettiler fakîri dil-hırâş ettiler

KIZIL–Babacan ilişme hoş gör nazarın demini sür cür‘aları o hâm ervâhların sakallarına serpi serpiver. Safânı arttır âleminde ol yine böyle kalpleri birleştiririz. Ey erenler şimdilik sizi yâhû!

BİR VARAKA

Anadolu'dan hemücek gelmiş hamâlin biri bir gün İstanbul sokaklarında gezerken bir kutu bulur kutunun üzerinde her ne kadar o civârlardaki Zaptiye Merkezi'nin me'mûruna mahsûs idüğü muharrer ise de bîçâre hamâl okumak bilmediğinden kutuyu açar, bakar ki içinde bir iftihâr nişânı “Tamam! Oh ne a‘lâ benim de markam yoğ-idi bunu bana Allah gönderdi” diyip göğsüne takar birkaç gün öylece gezer. Bunun bu hâlini görenler acaba askerden mi çıkmış yoksa bir gavgada mı bulunmuş taraflarına [2] zâhib olarak herkes hamâlin hakkında başkaca bir hürmet ve riâyette bulduklarını dahi bîçâre hamâl hissedemeyerek lâ‘übâliyâne gezmekte iken geçende bir gün şehremâneti me'mûrları kemâl-i ta‘zîm ve tekrîm ile bunun yanına gelip “Haniya sizin markanız” diye sû'al ettiklerinde elini göğsüne urarak dey ha!!! Görmüyon mu? diyerek göğsündeki nişânı gösterdiğinde me'mûrîn bu nişân bunun olduğunu ve bunda mutlaka bir yanlışlık var idüğünü anladıklarından nişânı göğsünden alıp merkez me'mûrlarına teslîm ve kendisine başkaca bir marka verilip sene-i iftihârı onunla tezyîn edildiği mesmû‘ât-ı garîbe ve vukû‘ât-ı acîbeden olarak haber alınmıştır.

DİYOJEN'E MAHSÛS OLARAK VÛRÛD EDEN TELGRAF HAFÎDİR

Cemil Paşa merhûmun vefâtı haberi Fransa'ya her yerden ziyâde te'sîr ettiği vârid olan telgraflardan anlaşılmiş. Hâlbuki buraca olan te'sîrât Fransa'dan dahi ziyâde olduğu hâlde vefât haberinden üç gün sonra te'sîr-i mezkûr bir kat daha teşeddüt eylemiştir.

DUHÂN REJİSİ İDÂRESİ'NİN İLÂNÂTI

Tütün kumpanya meclisi (meclis değil mültezim odası) aşırı mertebe esef etmiş (vah vah galibâ me'mûl ettiği ticâret hâsıl olmayacak) şunun için ki (Ne için efendim buyurunuz bakalım) dükkânlarda küçük tütün paketi bulunmadığıyla (İşte şurası tuhaf! Kumpanya kendi yaptığını da bilmiyor. A canım o kibrit kutusu kadar paketleri kim yaptı?) tütünün yapılmasınca bazı gûnâ noksâniyyet vukû' bulduğuna (Noksâniyyet ne demek bütün bütün murdâdır. Gerçi murdârlık tütünün hîn-i mu'âyesinde direktörlerinin isti'mâl etmesinden neş'et ettiği bedîhî ise de noksâniyyetine sebep veren kim olduğunu bilemem) ve bu sebeplerden dolayı ahâli hem tas'îbâta dûçâr ve hem de memnûn olmadıklarından (Âferîn kumpanya işte bunu doğru söyledin, bak kusûrunu nasıl itirâf ediyor) vukû' bulan sehviyyâtı düzeltmek üzere (İnşâallah bu sehviyyâtın içinde tütünün ta'affünü de dâhildir. Her ne ise haydi bakalım düzelt) ol emirde şimdilik olarak (ne güzel şiveli terkîb ne de a'lâ lisân diplomatik bilmem daha aşağısını okumadım ama anlaşılın şu ilândan murâdları her ne ise ileride yine icrâ etmeyecekler) der-akab küçük paket bulunmayan dükkânlarda (Allah bilir bu herifler yaptığını bilmiyor be canım o servi kozalağı cirminde eğer ta'bîr kaba düşmezse deve kestânesi hacminde paketleri kim yaptı çatlayacağım be!) büyük paketleri açıp ahâliye dilediği tütünden kaç dirhem isterler ise vermeleri için esnâfa ruhsat verilmiş (mürüvvetinle bin yaşa ömrün tramvay yolları kadar uzun olsun her ne ise bu bir parça fikra hakkında iyi fakat o yukarıda geçen şive-i terkîbi güzel "ol emirde" ile karışık "şimdilik olarak" ta'bîrini kaldırmalı, tütünleri düzeltmeli yani fiyâtına nisbet kabûl ettirmeli hülâsa açık satılmazsa bile herkesin parasına göre paket bulundurmalı da ahâlinin hoşnutsuzluğunu bu karârda bırakmamalı) ve ahâlinin istirâhatleriyle memnûn olmalarıçün ne derecede çalışmakta olup (Ha! Bak heriflerin murâdı yalnız mükeyyifâta dâir olan tütünü düzeltmek değil bizim istirâhatimize çalışacak imiş öyle ise rahatsız olanlar tütün kumpanyasına mürâcaat etsin rahatlandırılmakmış anlayamadın mı? Efendi latîfeyi bırak da bak ben sana anlatayım meselâ yarın ekmek rejisi et rejisi

su rejisi olacak hatta sokakta gezmek ve uyku uyumak bile reji tahtında bulunacaktır. Eğer me'kûlâta müteallik şeyler olur ama herkesin hürriyetine âid şeyler nasıl olur diyeceksin ya seni zukâklarda beğendiğin yerlerde enine boyuna gezdirmezler ya! Selâtîn cevâmi' içlerinde ahşâmlara kadar uyutmazlar ya! İllâ kuzum sabahleyin konaktan çıktın mı bir de bakarsın ki kapının önünde bir me'mûr efendim teşrîf ne tarafa falan yere denildi mi oranın mesâfesine mahsûs biletlerden bir adedini sirke fuçularına yapıştırıldığı gibi alınaya yapıştıracak ve ta'rifesi mûcibince senden para alacak işte uykuda buna makis tutulacaktır. Meselâ öğle namâzından sonra Hacı Baba'ya bir miskinlik çöktü de cami'de uyumak istedi değil mi? Kaç sâat uyuyacak ise bir bilet alıp alınaya yapıştıracak ondan sonra uykuya varacak biz sadedden çıktık ama afv edersiniz gelelim bahsimize) ve azâde-i beyân olduğu üzere böyle bir büyük umûrun bidâyetinde her hâlde sırasına konuluncaya değin biraz vakte muhtâç (Ne demek tütünün iyi olması yani fiyâtına göre bulunması neden vakte muhtâç oluyor anlayamam) ve ne güçlük [3] çekilmesiyle vücûda geleceği cümle indinde müsellemler bulunduğundan (efem anlayamadık bu nâz kime zîrâ mültezim lakırdısı değil yeni teşkil olunmuş bir hizmete ta'yîn olunup da idâresinde acz gösteren me'mûr sözü) bu bâbda ahâli dahi insâf ederek ta'cîl etmemeleri için kendilerine ricâ olunur. Aklına fikrine insâfına mâşâallah herif yetmiş seneden beri mel'ûf olduğu bir şeyden bir anda dûr edilsin ve anınla beraber tabiatine muvâfık bir tütün bulamasın bulsa bile yirmi para verip aldığı tütünü üç kuruş verip almaya iktidârı olsun nihâyet yüzler gözler şişip hastalansın da yine ta'cîl etmesin....

Vah zavâllı Basîret! Nâzik Basîret! Bîçâre Basîret! İnce Basîret! Çelebi Basîret! Sen gazetecilik gibi güç bir sanata düşecek adam mı idin hayır hayır değil idin ama mel'ûn şeytânın işi gücü yok da tutmuş seni gazeteci etmiş. Hakîkatte gazetecilik pek güç bir sanattır hamâllıktan da güç her şeyden de. Bunları ben cebimden uydurmuyorum a Basîret'in geçen Salı günü nüshasında birkaç sütûn arasında döktüğü gözyaşlarının içinde gördüm gazeteciliğin güçlüklerini sayıştırdıkça figânı göklere çıkıyordu ancak Basîret'in hakkı var ise de doğrusunu da söylemeli ya kabâhatin bir parçası da kendüsünüdür niçin gidüp de şeytânın ağvâsına uyarak öyle bir güç sanatı ihtiyâr etmeli. Gençliğine çelebiliğine nâzikliğine kibârlığına eline yüzüne gözüne yakışır mı? Evet ben de gazetecilik ediyorum ediyorum ama! Ben kaba saba bir adamım da bana

güç görünmez..... Şurası da var ki ben Basîret gibi kalkıp da elimin çamuru ile hamur işlerine karışmam zevzekcesine aklıma geleni yazarım

Önüme gelene gülerim bugün tramvayı tutarım yarın tütün rejisi ile eğlenirim. Hiçbir yazacak bulamadığım hâlde de Panosyân'ın kulağına gel beri derim. Öyle olur olmaz hamur işlerine karışmam benden büyüklere benden akıllılara öğüt veririm. Bilmediğimi biliyor gibi göstermem, kaba derler güler otururum açarlar oturur yazarım. İşte benim işim böyle gelmiş böyle gider, Bey Basîret ise bu yolda bir meslek-i ihtiyârî yerine kalkmış adam içine karışmak istemiş sağa sola nutuklar etmeye kalkışmış. Elbette kolay değildir ya iki sözü bir arada söylemek hayli hünerdir, dünkü söylediğini bugün unutmamak yarınki söyleyeceğini bugünden iyice mütâlaa etmek.... Kolay şey değil a efendim en güç sanattır. İşte onun için bana kalırsa Basîret Beyefendi iyi adını zevzekliğe çıkarmaksızın vakit erken iken gidip şu civârlarda bir çoban olsa pek fenâ bir şey olmaz. Haniya kendüsü de geçenlerde çobanlığı gâyet kârlı ve kolay bir sanattır diyerek bütün yanına gelenlere selâm verdiklerine uzaktan gördüklerine ve hatta görmediklerine bile elinize birer değnek, koltuğunuza Bulgar gaydası, arkanıza şayak, başınıza birer kalpak ve yanınıza birer köpek elinize bir parça ekmek alarak gidiniz, çoban olunuz diye öğüt vermiyor mu idi? Gel Basîret Baba sen benim sözümü dinle gazetecilik gibi böyle bir güç san'atta ısrâr etme yoksa ben karışmam böyle gidersen herkesin kapısının önünden Bağdat'a bir yol gider derlerse de az vakitte senin kapının önünden tımârhâneye kırk iki yol gidecektir.

Hani ayda bir çıkar bir Devir gazetesi yok mu idi bu ay o çıkmıyormuş da onun yerine Bedr nâmıyla bir gazete çıkıyormuş ama o gazete dahi kaç günde bir çıkacak haber alamadık. Şimdilik bir gün çıkıp bir gün çıkmıyor ve çıktığı gün okumaktan yorulanlar çıkmadığı günde istirahat ediyorlar işte bu usûl fenâ değildir ancak yorgunluğu ziyâde verdiği için bu dahi Devir gibi ayda bir çıksa fenâ olmaz.

İşbu Bedr gazetesi sözü uzatmayıp kısa keseceğini mukaddimesinde vaat etmiş ise de vaadinde durmayıp ilk nüshasını yine sınıksıkı doldurmuş tastamâm yirmi dört sütûn yani sekiz sahîfe lakırdı söylemiş ve bu lakırdıları söyleyende (şimdiye kadar ilm-i matbû'atta isbât-ı vücûd etmemiş imiş ise de bu Bedr gazetesinin çıkması lüzûmuna mebnî artık bu bâbda isbât-ı vücûd etmesi icâb etmiş imiş de ol sebepten baş göstermiş. Bizce hiç göstermese daha iyi olur idi ama artık göstermiş ne yapmalı inşâallah Mustafâ

Baba'ya rast gelir de başına bir duâ okutur bir de bunun sâhib-i imtiyâzı kim ise o meçhul bir zât olarak yerine bir vekil bırakmış adı da Mehmet Cevdet imiş ama şimdi ahâli hiç tanımamış görmemiş olduğu müvekkilin vekilini nasıl kabûl edecek hiç olmaz ise [4] vekilinin baş gösterdiği gibi kendisi de vücûdu şöyle dursun yalnız başını gösterse idi de ne başı olduğunu anlasa idin merâkta kalmamış olur idin çünkü kendüsünü tanımış olsa idin vekilini de ana göre tanıyıp itibâr eder idin.

HUSAMA-YI DUHÂN CEMİYETİ TARAFINDAN DİYOJEN'E VÂKİ' OLAN BEŞ ALTI SU'ÂL'İN BER VECH-İ ATÎ CEVÂPLARIDIR

BİRİNCİ SU'ÂL– Tütün reji idâresinin reisi gelen tütün tüccârlarına niçin sert muâmele ediyor niçin tenezzül edip huzûruna kabûl etmiyor?

CEVÂP (Sâ'ir tütün tüccârları arzuhâl verip de hûd-be-hûd kendisine mürâcaat ettiklerinden azametine dokunup bunlara âdî mu'acciz nazarıyla baktığıyçündür)

İKİNCİ SU'ÂL– Tütünü bed vâhid usûlune koyarak vatana hizmette bulunduğu mükâfât olmak üzere Hiristaki Efendi'ye şimdiye kadar niçin bir iftihâr nişânı verilmedi.

CEVÂP (Vatana bu mesellü hizmette bulunanlara mükâfât olarak iftihâr nişânı verilmek usûlü elli günden beridir ki mahv oldu)

ÜÇÜNCÜ SU'ÂL– Reji nizâm-nâmesinde paketlerin açılması şedîden yasağ iken şimdi niçin açılıyor

CEVÂP (Nizâm-nâme-i mezkûr yapıldığı sırada İstanbul ahâlisi denizde balığı pazar eder ve alır zannında bulduklarından)

DÖRDÜNCÜ SU'ÂL– Reji idâresi tütünleri bir okka dört yüz dirhem hesâbıyla alır da niçin okkasını üç yüz on dirhem hesâbıyla satar

CEVÂP (Bilmem!!!)

BEŞİNCİ SU'ÂL– Reji kumpanyasının hükümet-i seniyye ile olan kontratosunda tütünün okkasını yirmi kuruştan üç yüz kuruşa kadar satacağı muharrer ve musarrah iken niçin otuz altı kuruştan dört yüz seksen kuruşa kadar satıyor

CEVÂP (Reji idâresi tütünleri bir okka dört yüz dirhem hesâbıyla alır ve sonra üç yüz on dirhem hesâbıyla satabilir de anın için)

ALTINCI SU'ÂL– Tütünün en fenâsını niçin askerlere veriyor

CEVÂP (Sakallarını döktürüp de traş külfetinden azâde etmek için)

YEDİNCİ SU'ÂL– Reji kumpanyası hey'eti de elbette reji tütünü içerler lakin bunlardan hangisinin hangi cins tütün içmesi münâsip olur

CEVÂP (Bunlardan Zarifi Yenice, Kara Panos Bafra, Hiristaki Samsun içerler zan ederim

MEKTEP'TE

ÇOCUK– Aman hoca efendi çocuklar beni dögecek imiş arıyorlar imiş

HOCA– Ay oğul kim dögecek imiş?

ÇOCUK– Vallahî bilemem ama öyle diyorlar

HOCA– Mâdâmki kim dögeceğini bilemiyorsun kim dögecek ise dögsün de dögdüğü vakit ben de anı dögerim..

Teodor Kasap

143 Numara Cuma 22 Eylül 1288 Sene Üçüncü Sene

Devir ne acâyip Devir idi! İnsân düşündükçe istiğrâb etmemek elden gelmiyor! Ne buyurdunuz? İsti'âze mi etmeli dediniz? Evet Devir pek garîb Devir idi, inkılâblı Devir idi. Devir ayda ayda bir Bedir çıkardı ki görenler mâşâllah! Fetebârekallah! Ay gördüm Allah! Âmentü billah! Aylar mübârek elhamdülillah! Dediler. Gördünüz mü Devir inkılâb eder ise neye munkalib olurmuş? Bedir'e. Hem öyle Bedir ki zulmât Devir ile etrâfını göremez dereceye gelen gözleri tulû'yle kamaştırdı. Rabbim bu Bedir'i ey ahîrine değîn fenâ ve bulutlu havalardan ve husûf nâgeh-zuhûrdan mahfûz ve me'mûn ve Nasreddin Hoca merhûmun eski ayları ne yaparlar sû'aline (kırkarlar kırkarlar yıldız yaparlar) diye verdiği cevâp sırrına mazhariyetten masûn eylesin amîn! Amîn ama şuâ'-i duâ hedef-i icâbete resâ olsa bile mâdâmki Bedir Devir'den maktûbtur yine Devir'e inkılâb edebilmesi me'mûldur onun temâdi-i ziyâsına pek de aldanmamak yani ihtiyâtı elden bırakıp fenersiz sokağa çıkmamak lâzımedendir.

(Bedir) hakkında şu ettiğimiz duâlar da kifâyet etmeyecek zan ederiz. Canım böyle sabırsız böyle acûl şey olmaz ki bir daha olsun!..

Acelesinden öyle şeyler yazıyor ki okudukça insân gülmekten bayılıyor!

Bakınız zuhûrunun üçüncü günü çıkardığı üç numaralı nüshasının havâdis dâhiliyyesi sırasında sadr-ı sâbık Mahmût Paşa Hazretleri'nden istirdâdı mahkûm olan ma'hûd yüz bin liraya dâir yazdığı bendin nihâyetinde (acaba akçenin istirdâdından başka kânûnen dahi bir mu'âmele yok mu imiş?) diye bir (mülâhazacık) ilâve ediyor.

Acâyib! Müşârün ileyhâ mevki'-i muhâkemeye çeken ve akçenin kendilerinden istirdâdını hükm eden kânûn değil mi? Elbette kânûndur çünkü idâre-i keyfiyyenin icrâ-yı hükm edebildiği zamanlar çoktan geçti... Ama sen diyeceksin ki yalnız istirdâd ile iş biter mi? Hakkın var ama sana iş bitti diyen var mı? Acelen ne dur bakalım? Mâdâmki kânûn hükmüne mugâyir bir hareketten dolayı müşârün ileyhâ taht-ı mes'ûliyyete aldı ve yüz bin liranın istirdâdını hükm ile hukûk-ı hazîneye müteallik ciheti ikmâl etti elbette bundan dolayı kendisine müteferri'-i mu'âmelât-ı cezâ'iyi de mevki' icrâya koyacaktır.

Ma'hûd yüz bin liranın sûret-i ibzârı hakkında bazı te'vîlâtı şâmil İmparcial gazetesinin İstanbul muhâbirinden alıp derc ettiği mektûbu Levante Times gazetesinde

okuduk. Bunun için bazı gazetelere bendler yazdırılacağını (yâhût yazılacağını) evvelce rivâyet kabîlinden olarak işitmiş idik. İşte İmparcial gazetesi Levante Times'ı yardâh alarak te'vîle başladılar. Biz anlara haber veririz ki bu iş artık bitti, bunun için nâfile zahmet almasınlar, iki kere iki dört eder.

Rum ili şimendiferlerinin sâbık der-saâdet vekili Mösyö Ostre'nin yerine kumpanya cânibinden Rusya der-saâdet sefâreti müsteşârı Mösyö Komani ta'yîn olunmuş olduğunu geçenlerde bir gazeteden naklen ifâde ve ol-bâbdaki efkârımızı ilâve etmiş idik. Mösyö Komani'nin şimendiferler vekâletine me'mûriyyetini hükümet-i seniyye kabûl ve tasdik eylemediği bu defa Tiyadis nâm Rum [2] gazetesinde görülmüştür. Tiyadis'in şu rivâyeti sahîh ise yüz otuz sekiz numaralı nüshamızda gösterdiğimiz hatt-ı hareket iktizâsınca bu me'mûriyet Avusturya sefâret me'mûrlarından birine vâsıl olacak olup ancak hatt-ı hareketi yukarı doğru çevirip işi İngiltere sefâreti me'mûrlarından bir zâta îsâl etmesini kumpanyaya hâlisâne tavsiye ederiz. Ma'lûm a İngilizler'in böyle işlerde mahâreti sâ'irlerine müreccahtır.

Gördünüz mü İbret gazetesi yine çıkmış, hoş çıktı safâ çıktı lakin hâtırına geliyor ki bu gazete-i mukaddemâ ta'tîl olduğu sırada bir varaka neşr ederek Ramazân'ın üçünde çıkacağını ilân etmiş idi. Kendi ta'yîn ettiği vakitten evvel zuhûruna ne buyurursunuz? Bana kalır ise Ramazân'ın beşinde çıkacağını yazar iken inşâallah dememiş olmalı ki böyle bî vakt zuhûr etti.

La-Turquie'de mûnderiç bir istatistiğe göre Amerika Hükûmât Müctemi'âsı'nda yirmi bir milyon köpek var imiş ve bunların biri için lâ akl sekiz dolar sarf edildiği cihetle masârif-i seneviyyesi 268 milyon dolara bâliğ olur imiş. (Türkçe hesâb eder iseniz otuz üç milyon altı yüz bin kîseye) (lira değil kîseye) kadar bâliğ olur, yalan değil ise çok şey!

Vâkı'â bizim memleketteki köpekleri hesâb etsek yirmi bir milyon diyemez isek bile yine birçok milyona varır. Hele bir iyisi bizim köpekler için bir para sarf edildiği yoktur, o çalışkan millet kendi boğazlarını yine kendi himmetleriyle doyurup ne hazîne-i devlete ve ne de hiçbir velîyyü'l-ni'mete muhtâç olmazlar.

Köpekçiklerimize yine âferîn, öyle değil mi? (Bedir) işte gördün mü insâfça lakırdıyı? Gûyâ bizim köpekler hükûmet sandığından maâş isterler veyâhût bir me'mûriyet istihsâli için büyük efendilerimizi ta'cîz ve tasdi' ederler imiş gibi herkes

bunların aleyhine kıyâm etmiş idi. Kimisi cümlesini öldürmeli kimisi hayır adaların birisine nefy etmeli orada kendi kendilerine ölsünler der idi. Bunların kabâhati ne imiş! Geceleri havlarlar veyâhût (uv uv) diye ulurlar imiş. Havlarlar ya! Herkes serbest de onlar olmasın mı? Hem herifler ehl-i kanâat çalışır çabalar karnını doyurduğu gibi şarkı çağırmağa başlar. Onların sizin gibi gamları kasâvetleri yoktur ki düşünsün taşınsın deryâ-yı gam ve kasâvete dalsın, herifler hürdürler be yaşasın köpekler.

FIKRA

Bir şahıs yâve-gû bir hekimin yanına gidip bî fâ'ide sözler ile hekim mûmâ ileyhâ bir zaman müte'ezzî ettikten sonra pek çok söyledim artık sükût edeyim dediğinde hekim ona cevâp olarak "Sen söz söylemedin ki hatta sükût edeyim diyorsun" demiş.

DİĞER

Herifin birisine bugün Mâh-ı Safer'in kaçırır diye vukû' bulan su'âle ben bu beldenin ahâlisinden değilim ma'lûmum değildir diye cevâp vermiş.

Milliyet efkârı dünyânın her tarafında gittikçe ilerlediğini biliyorduk. Meğer bu fikir Memâlik-i Osmâniye'de her yerden büyük terakkî göstermiş. Bir derecedeki insânlarda kalmamış cemâdâta da sirâyet etmiş hatta Ortaköy ile Bebek arasında olan karyeye "Arnavutköy" diyorlar. İnanmazsanız şirketin ilânlarına biletlerine davlumbaz üzerinde olan tahta parçalarına bakınız.

Şu kadcılık var ki bu köye niçin "Arnavud" denildiğini bilemedik!! Meselâ mevki'i birbirinden ibâret olmasına nazaran şirket tarafından adına "Arnavutköy" denileceğine "Ermeniköy" denilse daha münâsip olurdu zannederiz. Şirket o köye bu ismi biz vaz' etmedik, kadîmdir demek isterse biz onu kabûl edemeyiz. Zîrâ köyün eski ismi—ahirinde iki ya ile— "Arnavutköyyü" idi. Şirketin yazıp neşr ettiği gibi—yalnız bir ya ile "Arnavutköy" değil ama... Meselâ rumuzları öyle telaffuz ederlermiş pâ-yi tahtta Yanya'nın Girit'in değil Sivas'ın Kastamonu'nun bile imlâsına ittibâ' olunamaz, öyle değil mi?

[3] (BİR VARAKADIR)

Canım Diyojen şu (Husamâ-yı Duhân) Cemiyeti'ne ben de dâhil olmak emelindeyim lakin şeriklerimiz kimlerdir ve nasıl adamlardır öğrenmek isterim. Ma'lûm ya Husamâ-yı Duhân Cemiyeti demek Duhân düşmanlarından mürekkep bir cemiyet

demek olup bunların içinde Kara Panos, Hiristaki, Zarifi Efendiler var mıdır eğer dâhil etmediniz ise pek te'essüf olunacak şey zîrâ bu zâtlar tütünün asıl hasm-ı kavîsi olarak hatta herkes şundan elini çeksün için fi-i sâbıkânı ol derece yükselttiler ki alması âdetâ müte'azzir hükmüne girdi ve sahîhen de girdi çünkü bir tütüncü dükkânı bulup içinde de senin parana göre istediğin cinsten paket bulmak meğer tesâdüfî ola ekseriya “o cins paket kalmadı” cevâb-ı ye'isiyle dönülmekte iken buna da kanâat etmeyip belki bahâsına ve her bir meşakkate tahammül ederek bulup alan olur havfıyle İstanbul'dan bütün bütün vücûdunu kaldırarak onun yerine ağaç ve bazı sebze yapraklarını tütün diye ahâliye çâr ü nâçâr içirmekte ve şu veçhile koskocaman bir İstanbul ahâlisine tibben mazarratı derkâr olan tütünün yüzünü göstermemekte olduklarından hakîkaten kendilerine teşekkür olunur ve bununla beraber sizin de cemiyetinizin şu zâtlardan mahrûm kalması bir vechile tecvîz olunmaz. Eğer nizâm-nâmeniz mûcibince mâh-be-mâh i'tâsı icâb eden on kuruşu belki vermezler diye havf ediyorsanız artık bu pek tama'kârlık bir kere insâf eyle! Ettikleri bunca sa'y ve gayretin on kuruş kadar kıymeti yok mu?..... Ha gerçek dâhil olup olmadıklarını daha ben de bilmiyorum ya! Ancak isimlerini şimdiye kadar işitmediğimden şüphe üzerine söylüyorum ve sahîh bir haber vermenize de muntazırım efendim bâkî duâ

İmzâ

İcâb etmez

M

Reji idâresinin bu kere dest-res olduğumuz nizâm-nâmesinin şâyân-ı dikkat bazı bendleri ber-vech-i âtî derc edilerek mündericâtı hakkında vârid-i hâtır olan mütâlaât zîrlerine işâret kılınmıştır.

(Reji kumpanyası idâresi cânibinden irâ'e edilen mağazadan duhân alıp fûrûht etmekte olan... nâm kimse ruhsatnâme-i mezkûrun zuhrunda mestûr dokuz bendi şâmil nizâmnâmenin aslen ve kat'an mugâyir ve hilâfında bir güne hâl ve harekette bulunmayarak bir mûcib nizâmnâme-i mü'essise tütün fûrûhtu için mûmâ ileyhâ memhûr ve mûmzî olarak işbu ruhsatnâme i'tâ olundu) Peka'lâ haydi diyelim ki bu tütüncüler rejinin nizâmnâme-i mü'essise dediği usûle ittibâ'a kendilerini mecbûr ad etsinler! Etmezler ise acabâ reji idâresi ne yapacak? Şurasını öğrenmek için işim olmasa birkaç gün tütüncülük eder idim!.....

(Tütüncülük sanatında bulunup tütün alıp fûrûht edecek olan esnâf ol emirde Duhân Reji İdâresi cânibinden mukaddem cerîdelerle edilen ilân mûcibi ruhsatnâme tezkiresinin ahzıyla zîrde beyân olunan borçludan bâ-senet nizâm-nâme'ye mutâva'at edeceği)

–Acâyip tütüncülük de sanat imiş ha! Ben ise ticâret zannederdim vâkı'â birtakım süprüntüyü tütün diye kâğıtlara doldurup ve üzerini kapayarak satıp halkı aldatmak sanattır ama bu sanat şimdiye kadar tütün satanlarda görülmüş bir şey olmadığından belki rejiye mahsûs bir mahârettir. Rejiden tütün almamış oldukları hâlde okkası dört yüz dirhem olarak Vâlîde Hânı'nda vızır vızır tütün satmakta olan bir nev' esnâfa acaba reji lisânınca ne ta'bîr olacak.

(Birinci bend Bulunmuş olduğu dükkânda fûrûht etmek için iktizâ eden miktar duhânı kendi dükkânına karîb olan reji kumpanyasının kendisine irâ'e eylediği ve mukayyed bulunduğu mağazadan ahz edeceği)

Bu tütünleri satacak herifler eski dükkânlarında değil ki müşterilerini bilsin de ona göre satabileceği duhânın miktârını ta'yîn etsin. Hem baksanıza “kendi dükkânına karîb olan reji kumpanyası” ta'bîriyle kayd ediyor demek oluyor ki tütün satılacak olan dükkân hem kumpanyaya karîb olacağı hem de satacak olan adamın kendi malı bulunacak. Bu hâlde göre dükkân kira ile tutulmuş olur ve kumpanyaya uzak bulunur ise derûnunda tütün satılamayacak öyle ise Vâlîde Hânı'nda tütün satanların böyle bir ma'nâsız nizâm altına girmemek için gizli gizli alış veriş etmede hakları var imiş.

(Bend-i sâmin Almış olduğu duhânların paketlerinde muharrer ve murakkam fiyât mukarrarasından ne ziyâde ve ne de eksik fiyâtle satamayacağı)

Heriflerin göbekleri çatlayarak ak ile karayı seçerek bazı [4] tiryâkîler yüzünden bin türlü belâlar geçirerek yirmi paralık tütünü zor belâ üç kuruşa satabiliyorlar, ondan fazlaya nasıl satabilirler, halka zor ile verecek değiller a, bir de vermişler kim alır?....

Gelelim eksiğe beşinci bend hükmünce mâdâmki tütüncüler alacakları tütünlerin parasını peşinen vereceklerdir, artık mal kendilerinin olmaz mı? Ve insân malını ister satar ister bahşeder ne yapar ise yapar artık kimse karışır mı?. Bu hâlde diledikleri fiyâta satmaya ne için salâhiyyetleri olmuyor yoksa salâhiyyet dahi tütün ile beraber taht-ı inhisâra mı girdi?

(**Bend-i sâbi**‘ Şâyed verilen duhân paketlerinin üzerine vaz‘ olunan marka ve murakkam bulunan fiyâtlarında veya fek olunmuş ve silinmiş cüz’î bir imâre görüldükte bu misillü hâle mütecâsir bulunan esnâf sahtekâr demek olup ve cezâ kanûnuna meh-i hümâyûnunda münderiç sahtekârân hakkında ne gûnâ mücâzât-ı şedîdeye uğrayacağını her hâlde bileceği)

Demek oluyor ki paketin içi nasıl olur ise olsun be’is yok yalnız hey’etinde ve marka ve fiyâtında bozukluk olmayacak ve olur ise yapanlara sahtekâr nazarıyla bakılacak.

Artık tütüncüler öyle bir şey vukû‘undan ihtizâz etsinler. Etsinler ama bunlar tütün mü satacak yoksa paketlerin üzerine kondurmamak üzere sinek mi avlayacak? Şâyed birisi konar da markanın önüne bir nokta kor ise tütüncü ona ne yapsın?

Kime edilmesi bilinmeyen mu‘âmele-i cezâ’iyye bahsine gelince (Üzerinde tütün yazılı içi sumak yaprağı dolu) paketlerin sâni‘i müstesnâ olarak paketlerin şekil ve hey’etini tağyîre mütecâsir olan tütüncüler (Cezâ kanûnuna meh-i hümâyûnunda münderiç sahtekârân hakkında ne gûnâ mücâzât-ı şedîdeye uğrayacağını her hâlde bilecekler) imiş....

Bizim bildiğimiz cezâ kânûnuna meh-i hümâyûnunda sahtekârlar münderiç değildir yalnız sahtekârlar hakkında icrâsı lâzım gelen mu‘âmelât-ı cezâ’iyye münderiçtir. Reji idâresi kendine mahsûs ve öyle sahtekârân âsâyîşini hâvî bir cezâ kânûnu icâd etmiş ise orasını bilemeyiz.

Mâba‘dı Sonra

Teodor Kasap

144 Numara Salı 26 Eylül 1288 Sene Üçüncü Sene

TUHAF BİR VAK'ADIR

S– Vay birâder şükür görüştüğümüze, kaç vakittir nerelerde kaldınız

C– Ah ah sorma başıma gelen beliyeyi

S– Hayr olsun

C– Hayır, şer bir kere aldandık. Bir daha öyle her evrâk-ı havâdiste gördüğüm şeylere inanmaya ve Hakayık'ın kavline itimâd edip yola çıkmaya pek büyük tövbe ettim ama çe fâ`ide ki bir kere paparasını yedim.

S– Acâyip bu nasıl şey

C– Geçen gün İzmit tarîkıyla Geyve ve oradan da Adapazarı'na gitmek üzere buradan vapura binip akşama İzmit'e çıkarım, hani Hakayık'da muhâl mezkûr yollarının intizâmını zâten işittik idi ya burası kulağımda kaldığından gece mehtâpta serin serin yolu kolaylar giderim hülyâsıyla bir hayvân tutup çıkarım vâkı'â bu yollar birinci derbende kadar a'lâ ve vaktiyle gâyet ra'nâ yapılmış ise de şimdiki hâli ve hele ilerisi köprü gâ'ilesinden ârî olduğu hâlde bozulan köprülerin yalnız direkleri kalıp ortası kalbur gibi delik deşik olduğunu dört saat ileriye varınca haber aldım ise de iş işten geçti ve saat beşe yanaştı.

S– Aman bari geriye dön ki bir muhâtaraya uğramayasın

C– Hele dinle hayvânın yuları elimde ve Hakayık'ın şu ilânından dolayı duâsı dilimde olarak bir bataklıktan yol arayıp bari bellerime kadar çamura karıştığım hâlde tesâdüf ettiğim bir arabada diğer benim gibi kavli-i mezkûre aldanıp yola çıkan üç kişiye tesâdüf edip bununla mütesellî olarak ve var kuvveti cümleten tabanlara vererek ve eğerçi zikr olunan köprülerde şâyed pek çok olduğu gibi bizim hayvânların ayağı geçip kırılacak olur veyâ sâ'ir sûretle bir zâyi'ât vukû' bulur ise ol hâlde tazmîni için nereye mürâcaat edeceğimizi söyleşerek güç hâl sâhili bulabildik ama ne çektik!!

S– Çok şey, demek ki Hakayık'ın ol havalı şoselerinin intizâmına dâir uzun uzun bendleri nereye gitti.

C– Eğerçi ona inanıp da yola çıkan olur ise işte beni numûne tutsun ve bir daha kimse aldanmasın ve mezkûr köprülerin bu hâli kesb edişi yalnız cûylarının henüz

gönderilmediğinden zuhûra gelmiş olmakla bu cûyuları her kim gönderecek ise Allah ona insâf vere ve böyle görünür görünmez kazâdan cümlemizi emîn eyleye, Amîn.

(YAKAYI ELE VERDİK)

Bizim mektep çocuğu Cuma günü matbaamıza yine gelmesin mi. (Çattık belâ-yı mübreme) Kaşlarını çatmış yarım bir aşınâlık ile oturdu, oturdu ama bu oturuş evvelki oturuşlardan hayli farklı idi.

Çocuk– Kemâl-i vakâr ile– Ey (Diyojen) doğru söylemek ve istikâmetten ayrılmamak ve iyiyi kötüyü tekâpudan ârî olarak dermeyân etmek mesleğinin, mizâcının iktizasındandır, ben böyle bilirim ve benim mektep arkadaşlarım dahi böyle bilirdi fakat sen de nâfile.

Diyojen– Ey çocuk sen de nâfileye buraya gelmediğini anlıyorum. Bu nâzların bu yapışların elbette altında bir şey çıkacaktır a. Haydi bakalım sen de nâfile demek ne demek

Çocuk– Dedin a sen de nâfile

D– Canım pek'alâ ben nâfile ama sen öyle nâfile bir şeytâna benzemiyorsun, murâdın nedir

Ç– [2] Sen feylesof bir adamsın, feylesoflar tabiat-ı âleme vâkîf ve efkârlarını ısrâr ve hafâyâ-yı hikemiyye cihetlerine âtıftırlar.

D– Bak bak haspa çocuğa, öyle birtakım müsecca' sözler, öyle babayâne fikirler ile bizi kendi karşısında, kendi yaşında, kendi makâmında addediyor, a çocuğum söyle canım murâdın nedir.

Ç– Söyleyim ama dediğimi yapacak mısın

D– Hele söyle bakayım yapılacak bir şey ise pekiyi fakat öyle çocuk işlerinin hepsi yapılamaz.

Ç– A Diyojen bizim seninle beynimizde haylice vakitten beri ülfetimiz vardır, şimdiye kadar hikmet ve hakîkate mugâyir benden bir lakırdı işittin mi

D– Peka'lâ canım, of söyle istediğin nedir, yazı yazdırmak mı istiyorsun

Ç– Hay hay aferîn Diyojen, sen daha ihtiyârlıkla bunamamışsın

D– Yok çocuk a, vakit vakit gelip başımı patlatıyorsun. Onunla beraber de fazla muâmelâta hakkın yoktur artık senin yazını yazmayacağım.

Ç– Sen yazmaz isen haniya bir başka gazete var idi benim yazdığımı beğeniyor o nedir onun ismi nedir, oraya gider yalvarır yazdırırım.

D– Hakayık

Ç– Bırak şunu lalam, akıl da bir şeydir o ben anı sevmem

D– (Durunuz bakalım iş nereye varır, onun murâdı Rûznâme Ceridesidir anlaşıldı, çünkü geçende bir aferîn almış idi) Basîret

Ç– Sade seyret, hayır hayır (Diyojen) haniya geçende ben sana yalvardım da gazetene yazı yazdım sonra benim yazdığımı aferîn yazmış idi, Zûrnâme mi ne idi o.

D– O Zûrnâme değil oğlum Rûznâmedir, fakat orada sana pek yüz vermezler çünkü senin meşreb ve terbiyeleri birbirine mugâyir müteaddid lalaların olduğu cihetle terbiyen pek tamam değildir diyemez isem de nâzlı büyüdüğün cihetle her ne kadar senin zekâvet-i efkârını beğenecekleri meczûm olup fakat orada seni pek söyletmezler.

Ç– Ne demek benim lalalarım çok olmakla meşrebimin hatırda olmaması neden lâzım gelsin. Ben hepsinin terbiyesini görmüş ve kendi kendime bir mizâç hâsıl etmişim, terbiyesiz demeye salâhiyyetiniz var mı.

D– Estağfurullah terbiyesiz demedim afv edersin, bak işte lalalarında kabâhat ama senin mizâcın bir parça titizce.

Ç– Kuzum Diyojen, babam Diyojen benim işim var, arkadaşlarımla eğlenmeye gideceğim, benim yazımı yaz, bak göstereyim eğer beğenmezsen yazma.

D– Aman yarabbî, bu çocuğun elinden kurtulamadım, haydi bakalım çıkar yazını bir okuyalım, sakın delilik olmasın.

Ç– Nasıl delilik Diyojen baba nasıl delilik, doğruluk.

D– Okuyalım bakalım şunu hevesi hoşnûd edelim, ne yapmalı.

(DİYOJEN MATBAASI'NA BENDİMDİR)

Sadr-ı sâbık Mahmûd Nedîm Paşa Hazretleri mesned-i sadâreti ihrâz eylediği dakikadan infisâline kadar kâffe-i teşebbüsâtında gösterdiği garaz ve kine ve efkâr-ı hûd

serânesi ma'lûm ve seyyi'âtının başlıcaları emvâl-i hazîne-i devleti bezr u telef ve birkaç müşîri bilâ muhâkeme ve lâ cünha öteye beriye tard ü nefy ile cümleyi dûçâr-ı hayret ve esef etmesi maddeleri idüğü meczûmdur.

Şevketlü pâdişâhımız efendimiz hazretleri müşârün ileyhin seyyi'ât vâkı'asına vukûf-ı hâsıl ve azl ile istintâk olunmasını fermân buyurmuşlar idi. Mesmû'âtıma göre istintâk ve muhâkemesi hitâm bulmuş ve yapılan mazbatası hâk-pây-i şâhâneye takdîm olunup mücibince mahkûmun bih yüz bin liranın tahsîline irâde-i seniye taalluk eylemesi üzerine makâm-ı âlî-i vekâlet-penâhîden bir kıta tezkire-i sâmiye terkîm ve irsâl olunarak paralar istenilmiştir.

İstenilmiş ama sonra ne olmuş buraları gazetelerde görülemiyor? Çünkü mu'ahharen zuhûr eden şâyiaya nazaran Mahmûd Paşa servetinin yüz bin lirayı vermeye müsâadesi olduğu cevâbını vermiş ve bir rivâyette dahi hükme itirâz ederek irâde-i muhâkeme talebinde bulunmuş ise de malından tesviye ve istifâ olunmasına irâde-i seniye tekrâr şeref-sünûh etmiş.

Hâlbuki ben çocukluğumla beraber yüz bin lirayı birkaç kere ödeyecek kadar çuval dolusu liralara aldığımı bilir ve yerlerini irâ'e ve ta'yîn edebilirim.

İrâde-i muhâkeme talebi sahîh ise burası pek garîbdir. Ancak meclis-i hâs-i vükelâ derece-i evveli mahkemesi olduğu gibi zât ü maslahata müteallik olan deliller temme't-tedârik bir iki seneden ve o yolda vukû'u melhûz olan mücâvebe iki sözden ibârettir. Orası dursun ve ona yüz bin lira haydi tamâmen verilsin hey'et-i devlet ve şehenşâh-ı zî şevkete ma'lûmât verilmemesi ve keyfi mücibince hareket eylemesi akçeyi istirdâda şehâdet kâfidir.

[3] Bu kadar fenâlıklar böyle birkaç müşîri haksız nefy etmeklikler..... daha daha nelerin iktizâ ettirdiği mu'âmele-i cezâ'iyye hâlâ anlayamadı. Şems-i hakikat sehâb-ı istinâd altında ve gözler intizârda kaldı.

Şimdi ilâve kabîlinden işitiliyor ki gûyâ sadr-ı sâbık müşârün ileyhin pederleri müteveffâ Necip Paşa'nın Bağdat Valiliği hengâmında Bağdat hazînesinde otuz bin kîse kadar alacağı kalmış ve Nâmık Paşa Hazretleri'nin şûrâ-yı devlet riyâsetlerinde beher mâh bin bu kadar kîse hazîne-i celîleden te'diye ve bu sûretle otuz bin kîsenin tesviye olunmasını taht-ı karâra aldırıp hatta iki aylık kadar aldıktan sonra infisâli vukû' bulmuş. Buralarını herkes bildiği cihetle tafsîle hâcet yoktur ancak netîce-i muntazırının

mir'ât-i şuhûdda cilve-nümâ olması cümleden ziyâde merâkımı celb etmiş ve âdetâ ciğerimi yakmıştır.

D– Aferîn çocuk bu yazışlar, bu düşünüşler çocuk işi değil, bu genç yaşta bu isti'dâd çok şeydir.

Ç– Ben çocuğum ama adamakıllı çocuğum, sen orasından vazgeç şu merâkımı ben ne sûretle izâle edeyim ne tarafa gidip kimden ma'lûmât arayayım.

D– Artık ben orasını bilemem işte hâtırın için son defa olarak yazını yazdım, benden başka şey sorma.

MUHÂVERE

Vâlidesi– Oğlum Allah sana reji tütünü gibi mestûre bir kız kısmet eylesin!

Oğlu– Vâlide inkisâr mı ediyorsun?

V– Niçin oğlum?

O– Görmüyor musun o münâfıkın içi dışına benziyor mu? Tütün diye aldığı mestûrenin içinde neler çıkıyor.

V– Ben içmiyorum ki içinden neler çıktığını bileyim. Ancak bunları evvelki tütünler gibi pazar mahallerinde kaldırım üzerinde açık saçık hâlde görmediğimden söylüyorum.

O– Ha anlaşıldı demek ki sen onun mestûreliğini nezâfetinden zan eyledin öyle mi?

V– Zâhir oğlum elbet iyi bir şeydir ki böyle kâğıtlara sarmışlar dükkânlarda raflara koymuşlar, keşke sen de ondan alsan.

O– Öyle ise o kâğıtlar içinde gördüğün nâzlımı sana göstereyim (gösterir). İşte okkası da yüz kuruşa olduğu üzerinde yazılı.

V– A o nedir o!.... gibi simsiyâh, utanmadan bunu tütün diye nasıl satıyorlar, a oğlum senin de hiç gözün yok mu alır iken niçin açıp bir kere içine bakmıyorsun?

O– A vâlideciğim parasını verip aldıktan sonra hiç içine baktırıyorlar mı?

V– Abone alır iken de içine bakmadan böyle kapalı mı almalı?

O– Hay hay!

V– Ayol herkes parayı sokaktan mı topluyor?

O– Herkes parayı sokaktan toplamıyor ama onlar herkese içireceğini topluyor.

V– Aman yarabbim âhir zaman daha neler göreceğiz.

O– Anladın mı vâlide, işte benim için istediğin kızın mestûreliği reji tütünü gibi olur ise sonra içinden ne mal çıkacağı ma'lûmun olsun da hemen Cenâb-ı Hak cümlemizi içi dışına uymazsızlıktan esirgesin yoksa insan böyle âleme mashara olur.

Tütünsüzlükten ciğeri yanmış bir tiryâkînin hâline kesb-i vukûf eden bir zât tarafından söylenip makâm-ı Aşinâ diğer biri cânibinden makâm-ı Nihâvendide bestelenmiş olan şarkı tuhaf bir eser olduğundan derc ü neşri münâsîp görünmüştür.

Tütün şimdi paketlerde nihândır
Yamandır hâl-i tiryâkî yamandır
Rejinin müddeti hayli zamandır
Yamandır hâl-i tiryâkî yamandır

Duhân etti o rütbe-i kesb kıymet
Yetişmez kıyye ile ahza kudret
On iki dirhemi etmez kifâyet
Yamandır hâl-i tiryâkî yamandır

Çubuk kullanmada eylerse ısrâr
Olur üç günde iflâsına giriftâr
Frenk sigarası içmekse düşvâr
Yamandır hâl-i tiryâkî yamandır

[4] (MANTIK)

Mâdâmki bir şeyin fâ'idesi bir cihete âiddir... zararı dahi ol cihete râci' olmak iktizâ edeceğini veyâhût lâzım geleceğini unvân bahsimiz yani “mantık” dediğimiz şey bize peka'lâ... pek sahîh bildirir.

İşte şu kâideye mutâbakatını derhâl teslîm ettiğimiz bir vak'ayı kendi gözüyle gördüğünü ehîbbâmızdan sadâkatine itimâdımız olan bir zât söylemiştir.

Zâtın... veyâ adamın biri geçen gün Tophâne civârlarında veyâ üst taraflarında giderken ve elinde bulunan sigarasını içerken, sigarasının bittiğini görünce bir dükkânın üzerine çekilen tente üzerine atar... tente tutuşur, yanar, yanarken etrâftan yetişilir, söndürülür.

Kim ne diyebilir??? İnsanlar (hür) dür.. diyoruz, istediğini yapar!! Sigarasını atar!! Yakar! Yıkar! Yapar! Yapar!

Lakin şu kadar var ki.. mâdâmki.. yine mâdâmki sigarasını atan adam nasıl (hür) ise tentesi yanan adam dahi öylece (hür) dür. Elbet bu adamın da bir iddiâyâ salâhiyeti.. yani gâ'ib ettiği hukûkunun istircâ'ını da'vâya istihkâkı olabilir.

SU'ÂL

Ey şimdi bu adam... tentesinin kimden tazmîni da'vâsına kıyâm edebilir.

CEVÂP

Rejiden.....

(MANTIK)

Yine diyebiliriz ki... mâdâmki (mantık) bir şeyin fâ'idesi ne cihete âid ise zararı dahi o cihete râci'dir diyor.

Ve mâdâmki sigara tütünden yapılıyor... ve tütünün fâ'idesi ise rejiye âid oluyor, zararı dahi rejiye râci' olacağından doğrusu mantıkça işbu zararın yani sigara tütünden olduğu ve tentenin sigara ateşinden yandığı için tazmîninin dahi rejiye râci' olmak iktizâ edeceği mantıkça kazâyâ-yı bedihiyedendir... ama bu yolda tazmînâttan Hiristaki Efendi batacak imiş... kimin umûru???

(MUAMMÂ)

Rejinin zararı mütevâtir... ahâlinin bu bâbda gördüğü zarar meydânda.... Reji zarar eder!! Ahâli zarar eder!! Arada kazanan kim?? Bilen varsa salla???

7 numaralı Bedir'in 7.sahîfesinin 3.sütûnunda muharrer eğlencenin cümle-i ahiri

(HAKAYIK'A)

“Zirâ on on beş lira ile basar Basîret'i boyanarak bol bol odabaşı duâsına kimsenin vakti yoktur kuzum” Bedir anladın mı Panosoğlu.. öyle bir tabak fasulye piyâzına,

kantolara, duâlara kimsenin vakti yok diyorlar!! Biraz da insâfâne söyler isek, Allah da kimseyi Bedir'in duâsına muhtâç etmesin.

Lakin ne bahâcî adam imiş.. on beş lirayı da beğenmiyor... en fenâsı burası ki işittiğime göre (lâzım gelen çavuş duâlarını) Bedir gazetesi taht-ı inhisâre almak istiyormuş.. duâ rejisi olacak imiş (A safâs yardımcı gallas)

Teodor Kasap

145 Numara Cuma 29 Eylül 1288 Sene Üçüncü Sene

Yeni doğan Bedir geçen bir nüshasında bir rûyâ görmüş. Gûyâ Diyojen'i küpünün içinde olduğu hâlde hakayıktan yapılmış bir çadır altında bulunan bir zâtın huzûruna getirmişler. O zât dahi Diyojen'i istintâka çekip bana cadı diyen sen mi idin, kedi diyen sen mi idin dedikçe Diyojen dahi (hayır efendim aman efendim) der imiş. Nihâyet kaldırmışlar Diyojen'i küp ile beraber Sirkeci İskelesi'nden denize atmışlar. Elbette siz de bu rûyâyı (görmüşsünüzdür diyemem fakat) okumuşsunuzdur lakin siz umar mısınız ki Diyojen öyle cevâp versin?

Diyojen! Diyojen! Haniya şu (Gölge etme başka ihsân istemem) Diyojen!

Hiç bu Diyojen sahîh olan bir şeye evet demekten korkar mı? Öyle olsa doğru olan bir şey'e dahi hayır demek mi lâzım gelir.

Diyojen neden korksun? Kendisini küp ile beraber Sirkeci'den denize atacaklar imiş öyle mi?

Tamam küpü beraber olduktan sonra mâdâmki Sarayburnu akıntısı Garb'a doğru akıyor mâdâmki Çanakkale Boğazı'nın akıntısı Garb'a akıyor mâdâmki Sebte Boğazı'nın akıntısı dahi Garb'a doğru akıyor, akıntıdan akıntıya çalkana çalkana Amerika'ya kadar gider, hatta yolda gider iken Gelibolu'ya bir de selâm verir.

Amerika'ya gitti mi? Orasını (Gölge etme başka ihsân istemem) demeye müsâ'id görür ise yine küpçeğizinin önüne çıkarak o beyti söyler durur. Zâten bundan başka ne söylediği var ki? Kimin kedisine pist dedi? Kimin köpeğine hoş dedi?

Ben bir şeyden korkar idim, bazı piçler gelip de küpü kırmasınlar der idim. Fakat Atina'da onu da gördüm o da başıma geldi.

Bir kere yağmurdan ıslandıktan sonra artık serpintiden ne pervâm kalır?

Yâhû şaka hoş ama Bedir'in rûyâsı çıkıverir ise ne yaparız. Elbette (hayır efendim aman efendim) demeyiz, onu ne ben derim ne Bedir çünkü bizim merhûm ve mağfûrla (Devir) dahi demez idi.

Fakat biz "Evet ben idim ne yapacağın bakayım, yalanı söylemiş idim?" dedikçe acabâ o çadır altında zât ne kadar tehevür eder idi?

Vallahi Şu hâli görmek ve bununla dahi eğlenip gülmek için âdetâ böyle bir rûyâ dahi ben görmek istiyorum.

Fakat Bedir'in gördüğü gibi öyle denizin kabarmaz, geminin yalpa urmaz falânı görsem korkarım zan ediyorum çünkü ma'âzâllah sahîhen korkulacak bir Şeydir.

(BARON HİRSCH TARAFINDAN NÂFİ‘A NEZÂRET CELÎLESİ'NE)

(ARZUHÂL)

Arz u beyâna hâcet olduğu üzere âcizlerinin sâye-i saltanat-ı seniyye'de Rum ili demir yolu imtiyâzından dolayı mazhar olageldiğim müsâade ve ihsân fevka'l-âde ve hele tesviye-i ahîrede dest-res olduğum servet ve sâ mân pek ziyâde olarak Şu yüzden evvel ve âhir nâ'il olduğum inâyât ve müsâadât-ı celîleden dolayı ne türlü hamd ü senâ etsem yine vazîfe-i Őükr-güzârîyi bi hakkın ifâ edemem. Binâ'en aleyh ol bâbda itnâb-ı mukaddemât-ı âdiyyeden sarf-ı nazarla mezkûr demir yolunun te'mîn ve teksîr vâridâtı hakkında lâyh hâtır-kâsır olan bazı mütâlaâtın arz [2] ü beyanına ictisâr ederim.

Ma'lûm âlî-i nezâret-penâhîleri buyurulduğu üzere bir mülkte demir yolu inşâsından maksat o mülkün vesâyit-i nakliyyesini teshîl ve bu suhûletle mu'âmelât-ı ticâriyyesini tehvîn ve tevfir etmek olup bu da derûn-ı mülkde olan Şehir ve kasabalar ve karyelerin ekseriyet üzere demir yolu güzergâhında bulunmasına mütevakkıf olduğu hâlde bi'l-akis bizim demir yolu güzergâhı üzerinde ne bir karye ve kasaba ve ne de bir Şehir bulunmadığından ve bu hâlde memâlik-i sâ'irede demir yollarından edilen istifâde burada kâbil olamayacağından mezkûr Rum ili demir yoluna ba'îd kalmış olan Şehir ve kasabalar ile karyelerin güzergâha nakl edilmesi zımında ahâlisine evâmir-i ekîde-i istârı ve isgâ edildiği takdîrde âdetâ kuvve-i cebriyye icrâsı hakkında iktizâ-yı hâlin ifâsı husûsuna müsâade buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i menlehü'l-emrindir.

Bende-i Baron Hirsch

Bedir gazetesi on numaralı nüshasının ahvâl-i umûmiye bendinde (tedârükât-ı sulhiyye) unvânıyla derc etmiş olduğu makâlenin nihâyetinde (İngiliz gazeteleri henüz “Berlin mülâkâtı sulhu te'mîn ediyor ama zımında çok ahkâm görünüyor” mütâlaâtıyla uğraşıyorlar) dedikten sonra: Acabâ biz ne mütâlaât ile uğraşıyoruz? Burasını Diyojen'den sormalı: demiş.

Biz Bedir gazetesi mütâlaâsıyla uğraşyoruz, bu iştigâlimiz Bedir'in sâhib-i imtiyâzi vekiline kifâyet etmez mi?

DİYOJEN GAZETESİ İDÂRE-İ BEHİYYESİ'NE

Bendeniz İstanbul'a kadar bir seyâhat etmek üzere bundan bir buçuk ay mukaddem memleketimden çıkıp sekiz günden beri İstanbul'dayım. Lakin seyâhat denilen şey ne kadar fâ'ideli imiş, insan pek çok şeylerden ma'lûmât alıp efkârını tevsîf eder yanlışlar daha beni tashîh eder, hâsılı pek çok şeyler kazanır. Bu yalan değil işte bu seyâhat-i ma'rûzede nefsimde tecrübe ettim, pek çok yanlışlar ma'lûmâtı tashîh ettim. Ez an cümle Hakayık şöyle söyledi, böyle yazdı..... diyerek herkesin ağzından değil ve bu Hakayık'ı bir adam zan ve tasavvur ederdim meğer bayâğı bir varak-pâre imiş... yazıklar olsun şu benim evvelki ma'lûmâtıma ne dersiniz. Bizde gazetelerin gâyet ve mâhiyyetini tahkîk ettim, gazete te'lîf etmek pek kolay bir şey imiş hatta bu tahkîkât üzerine ben dahi gazete neşrine mübâşeret edeceğim. İsmi ve mukaddimesini bile hazırladım her ne kadar mûcib-i tasdîf ise zîrde muharrerdir kırâ'at buyurun. Kırâ'at buyurduktan sonra mezkûr gazetenin ne yolda hizmet edeceğini anlarsınız.

GAZETENİN İSİMLERİ

Muallim-i hakayık-ı hıyânet Hâce-i riyâ ü rezâlet Mu'arref-i küfr-i ni'met

Nâşir-i denâ'et Müfsid-i ahlâk-ı millet Mürtekib-i fisk-ı habâset [1]

MUKADDİMESİ

İşbu gazete-i Hakayık ahvâlden bahs edecek ve haftada beş defa çıkacaktır, iki yüzü dahi kara olacaktır. Müdâheneliğe dâir her ne olur ise olsun meccânen kabûl ve sâ'ir şeyler para ile tab' edilecektir. Hey'et-i tahrîriyyesi bir sûrî sürü keçilerden ibâret olacaktır. Direktörün rütbe-i kâbiliyyeti derece-i sâniyede ve kadd ü kâmeti file benzer bir şey olacağı gibi matbaa ameliyyesinden yetişme olmak üzere intihâb olunmuş şart kılınacaktır.

Ümmîd ederim ki gazetenin isimleriyle hem-nâm olanlar tarafından hayli muâvenet olunur, hem ederler ederler haydi bakalım yüzü karalar, işte çıkaracağım gazetenin isimlerini mukaddimesini okunuz a beğendiniz mi? Ben beğendim lakin gazeteyi birkaç gün sonra yine memleketime avdet edeceğimden çıkarmayacağımı müte'essifen arz eylerim. Hiç olmazsa ismini ve mukaddimesini ilân edebildiğimden

memnûnum. Gazetenizin himmeti var olsun Allah Teâlâ Hazretleri mesleğini gâ'ib ettirmesin.

N

M R

DİYOJEN

Biraz daha ilâve eder isek hem mukaddimenin süs bozulu ve hem de zevki kaçaru ha!

Şimden sonra Diyojen “Allah ömrünü İstanbul gazeteleri muharrirlerinin kuvve-i hâfızası kadar uzun eyleye” lafzını düşmanlarının duâ makâmında isti‘mâl edecektir.

[1] Tarafınıza ricâ ederim ki eğerçi buna dâir daha başka isimler hatırlınıza gelir ise Allah aşkına ilâve buyurun.

[3] (Levant Herald) nâm İngiliz gazetesi sonraki ta‘tîlinden sonra çıkan ilk nüshasında sadr-ı sâbık Mahmûd Paşa Hazretleri hakkında birçok atıp tutuktan sonra mezkûr ta‘tîlinden dolayı paşa-yı müşârün ileyhâ bir cesîm da‘vâ açacağını vaad ile hatta biz Londra'da İngiltere Kraliçesi'nin avukatı bulunan Mösyö bilmem neye dahi su'âl ettiyse pek haklısın aç da‘vânı kazanırsın demiş idi. Yine mezkûr nüshasında söylemiş idi, müşterileri da‘vâ beklerken mezkûr gazete yelkenleri indirip şimdi Levant Times nâm ma‘hûd gemici gazetesi kendi eskiden yoğurttan beyaz dese o siyah dediği hâlde şimdi onun ile bi'l-ittifâk el ele vermişler gidiyorlar, Allah selâmet versin. Ey!! Şimdi hakkım yok mu düşmanlarıma bu yolda duâyı ihtiyâr ettiğimde?

SEVGİLİ (DİYOJEN) İM

143 numaralı nüshanızda (bizim köpekler için bir para sarf edildiği yoktur, o çalışkan millet kendi boğazlarını yine kendi himmetleriyle doyurup ne hazîne-i devlete ve ne de hiçbir veliyyü'l-ni‘mete muhtâc olmazlar (köpekçilerimize âferîn)...)

fıkrası münderic olduğu esnâ-yı mütâlaada müşâhede kılındı. Bu insâfça lakırdınıza diyecek yoğ ise de bazı gazetecilerin (İ‘râb u ibâre) cihetinden vukû‘ bulan sehv yanlarını tashîh buyurmakta ve öteden beriden sorulan su'âllere dahi sanki iknâ‘ eder sûretlerle cevâp vermekte olduğunuza mağrûren (fikra) mezkûrece (ma‘nâ) hâsıl olan müşkilâtın (lütfen) hal ve tavsîh ve benim gibi bir câhilin anlayabileceği sade lisân

ile hülâsa-i efkârın tasrîh buyurmanızı istirhâm ederim. Şöyle ki mezkûr fıkranın (ne hazîne-i devlete) (ve ne de bir veliyyü'l-ni'mete) terkîplerinde olan (ne) lisân-ı Türkî'de edât-ı selb ve nefy değil midir. Edât-ı nefy ise alt tarafında (olmazlar) kelimesiyle te'kîd-i nefye hâcet var mı ve burada (olmazlar) diyeceğimize (olurlar) demiş olsak acaba daha güzel (ma'nâ) anlaşılabilir mi. Arabî kâidesinde istifhâm-ı efkârî câ'iz de (Türkçe'de) cevâz yok mu. Buralarının etrâfıyla bildirmenizi temennî ederim.

DİYOJEN

Evvelâ su'âl buyurulan nefy olsun isbât olsun bizim değil haydi farz edelim ki yalnız siz anlayamamış veyâhût anlamış da şöyle bir ipucu tutarak Diyojen ile eğlenmesini istemiş olabilirsiniz. Lakin Diyojen Türkçe, Arapça, Acemce bilmediğini kâmillere ve acemîlere birkaç kere ihtâr etmiş olduğundan burada tekrârına hâcet yoktur bir de ayol bizi göreceğine ayın on dördü gibi Bedir'i göremedin mi?

Canım Diyojen Efendi sana bir şey su'âl edeceğim, doğrusunu söylemenizi ricâ ederim. Bendeniz her gün mektebe gidip gelir iken tramvay arabalarını görüyorum. Bunlardan Galata'da olanları da görmek üzere geçen Cuma günü kitâp almak bahânesiyle o tarafa gittim, arabaları gördüm ve orada birçok Yahudiler şimendifer numarası bir çeyrek mecidiyeye diye bağıyorlar. Sebebini su'âl ettim, kârlı bir şey olduğunu anladım. Benim pederim âdî esnâf olduğundan yevmiye bana almış para veriyor, bendeniz de yirmi parasıyla bir gazete alıp okuyorum. Vâkı'â kuruşluk gazetelerin iyi olduklarını fiyâtından anlıyor isem de bunlara çâr ü nâçâr yanaşmıyordum.

Her ne ise okuduğum gazeteler dâimâ zengin olun diyerek nasîhat verdiklerinden tamam bu kâğıtlardan bir tane alınır ise zengin olurum diyerek alacağım kitâbın parasını vererek bir tane aldım. Akşâm eve geldim babama gösterdim, biraz tekdîr ettikten sonra hiç Frenkler beş kuruş ile üç yüz bin Frank verirler mi. Bunlar herkesi aldatmak için vâsıta dedi. Bendeniz de cevâp olarak efendim böyle şey olur mu bizim mektepte bir çocuk diğer bir çocuğu aldatmış olsa hoca efendi birinci kere nasîhat eder ikinci kere tekdîr eder falân eder, o çocuğu terbiye eder ve öyle fenâ huylarından vazgeçirir. Frenkler ise gâyet terbiyeli ve medenî adamlar olduklarından herkesi ızrâr etmezler ve eğer birisi böyle bir şeye cesâret edecek olsa men' olunurlar veyâhût gazeteler ilân eder dedim ve gazetelerin ol derece nâfi' şeyler haber verdiğini lâıykıyla anlatmak için

gazetenin birinin Garbiyye diyerek Mösyö Tier'in gecelik haftânının sehven birkaç kere kat' olunduğu fikrasını nakl ettim. Böyle dünyânın öbür ucunda cereyân eden vukû'âtı haber veren gazeteler İstanbul'da olan bu mislü işleri haber vermezler mi dedim. Bunun üzerine pederim güldü ve evlâdım köprü'nün karşı tarafında birer tarz ile Frenkler'in aldıkları akçelerin hesâbı yoktur, bir daha karşı tarafa gitme daha [4] senin aklın ermez dedi. Kuzum Diyojen Efendi bu şimendifer numarası sahte bir şey midir ve Frenkler adam aldatırlar mı ve Mösyö Tier'in gecelik haftânının birkaç kere kat' olduğu sahîh midir, buralarını doğruca söylemenizi ricâ ederim.

Bir şâkird

DİYOJEN

Yârab! Sana sığındık! Sıbyânların elinde kaldık be! Evlâdım bana şimden sonra böyle güç su'âller sorma benim aklım yetmez. Müşkilliği de hal etmek istersen babanın şu "Hiç Frenkler beş kuruş ile üç yüz bin Frank verirler mi" sözünü iyi mütâlaa eyle işte ben bu kadar diyebilirim.

(BEDİR)

Efendim Hakayıkul'-vekâyi' gazetesi bakmış ki Avrupa gazetelerinden bazıları Vekâyi'in Hakayıkını yazmıyorlar, yalan yazıyorlar, ağrâza hizmet ediyorlar. Birtakım özü doğru adamlar aleyhinde idâre-i efkâr ediyorlar.

Şimdi bu gazete Avrupa'da dahi bir şube açacak imiş, orada Vekâyi'in Hakayıkından bahs eder bir gazete çıkaracak imiş hatta diyorlar ki izzetlü Filip Efendi bu yakında Avrupa'ya gidecek imiş.

Şimdi siz benden bu havâdis üzerine efkârımın ne olduğunu sorarsınız? Doğrusu ben Avrupa'da dahi bir Hakayıkul'-vekâyi' çıkarılması lüzûmunu kemâliyle tasdik ederim zîrâ Avrupa'da doğru havâdis yazan yalnız bir Morning Post gazetesi vardır, nasilki bunun Hakayık tarafından tercüme edilerek okumuş olduğunuz bazı bendlerinden siz de anlamışsınızdır, fakat ne fâ'ide ki ismi Hakayıkul'-vekâyi' değil.

Ancak benim bir mütâlaam var, bunun için Avrupa'ya izzetlü Filip Efendi gitmemeli, izzetlü Filip Efendi burada kalmalı, çünkü izzetlü Filip Efendi Almanca bilmez. Avrupa'ya Almanca bilir bir zât gitmeli. Hem Almanca bilmeli hem de hikmetten dem uralı. Almanca bilmez ise olmaz, hoş bilirse de olmaz ya? Fakat

hikmet bilmeyince hiç olamaz. Dünyâda bir adam hiçbir şey bilmez ise, hikmet olsun bilmelidir ki hiç olmaz ise hikmetten dem urabilsin. Burda hikmet dediğimiz şey sizin bildiğiniz dahi değildir. Şimdi hikemiyât-ı Kostantiniyye nâmıyla yeni bir hikmet çıktı onu bilmelidir. Bu hâle göre izzetlü Filip Efendi Almanya'da ne yapar? Hem Almanya matbaalarının makineleri vapur kuvvetiyle dönüyormuş!

DİYOJEN

Şu bendi herkes okumuş elbet me'âlini ve muharririn merâmını da belki anlamıştır hatta ben de bir dereceye kadar anladım fakat (Almanya matbaalarının makineleri vapur kuvvetiyle dönüyormuş) bu ne demektir. Ha! Demek oluyor ki vapur ile çevrilen makineler çok yazı istermiş öyle mi? Çok şey zâhir izzetlü Filip Efendi o kadar yazı bulamayacak öyle mi? Ya! Öyle ise yuf! İzzetlü Filip Efendi bir gece velev gündüz olsun bir saat kadar uykuya yatsa bin gazete dolduracak kadar rûyâ görür, hülyâları da sana caba. Lakin ben yine Bedir'in bu bâbda olan merâmını lâyıkıyla anlayamadım eğer izâh-ı merâm ederse benden de bir pardon cabası var.

Teodor Kasap

146 Numara Salı 3 Teşrîn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

(RUM İLİ AHÂLİSİ TARAFINDAN NÂFİA NEZÂRET CELÎLESİ'NE)

(ARZUHÂL)

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Rum ili demir yolları sâhib-i imtiyâzî Baron Hirsch tarafından Nezâret Celîleri'ne takdîm olunan bir kıta arzuhâlde demir yolunun güzergâhı üzerinde hiçbir karye ve kasaba ve şehir bulunduğuna ve bir mülkte ise demir yolu inşâsından maksat o mülkün vesâ'it-i nakliyyesini teshîl ve bu suhûletle mu'âmelât-ı ticâriyyesini tehvîn ve tevkîr etmek olduğundan bu hâlde memâlik-i sâ'ire demir yollarından edilen istifâde burada kâbil olamayacağından bahisle demir yoluna ba'îd kalmış olan şehir ve kasabalar ile karyelerin güzergâha nakl edilmesi zımnında ahâlisine evâmîr-i ekîde istârı ve isgâ edildiği takdîrde kuvve-i cebriyye icrâsı husûsu arz ve beyân kılınmış olduğu gazetelerde mütâlaa olunmuş kulları ise kuvve-i cebriyye isti'mâline hâcet olmayarak ma'a'l-memnûniyye nakle hazır ve müheyyâ bulunduğumuzun mahall-i mezkûra nakilden sonra mûmâ ileyh Baron Hirsch mezkûr demir yolunu oradan kaldırıp da diğer daha uzak mahalle getirmeyeceğine dâir ol emirde kendüsünden sened-i kavî ahz olunmasına himem-i âlî-i cenâb-ı âsafâneleri ibzâl buyurulmasını istirhâm eyleriz ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i menlehül'emrindir.

İmzâlar

Beş Diyojen dolusu

BİR VARAKADIR

Pîr evine yeni bir falcı gelmiş lakin neler keşf ediyor görmeye şâyeste bir şey hatta bana haber verende bu yolda ta'rîf eylediğinden geçen gün gidip bir fal attırdım ber vech-i âtî keşfe başladı.

FALCI

Denizde mi dedim.. yohsa.. demir içinde mi.. zan ederim ikisinde olmalı.. biri fırından çıkmış..diğerleri fırının içinde..deniz üstünden de.. hem demir kovuğunda bulunmuş yâhût gezmiş.. yâver müstesnâ.. birler.. altılar.. daha daha.. yok yok.. şimdi yalnız bunlar.. hem çalı yuttular.. aldıklarını isteyecekler.. verilenleri geri alacaklar..

vereni verem edecekler.. yediğini kusturacaklar.. fakat yedirdiğini zorla kendisine yedirmedikçe kimse râhat edemeyecek hem kimse öcünü alamayacak gibi gözüküyor demiştir.

İşte benim vukû‘ bulacağını bildiğim maddeleri aynıyla söylemiş olduğundan her kimin merâkı var ise hemen gidip pîr evinden su‘âl eylemesini hâlisâne ihtiyâr ile tab‘ını ricâ ederim.

İmzâ

Bir fal merâklısı

DİYOJEN

Lakin acâyip keyfiyet, vâkı‘â pîr evinde dahi usta falcılar bulunur fakat bizim de efkâr-ı umûmiyye nâmıyla âyîneye bakar genç bir kız falcımız olup mukaddemâ mûmâ ileyhâya baktırdığımız zaman verdiği haberler kâmilen bunun mugâyiri idi. Hatta bu varaka üzerine tekrâr mürâcaatle yeniden baktırdığımızda yine kelâm olanı tekrâr ve te‘yîd ile onun işi bitti bitti cevâbını vermiştir.

TEK Mİ? ÇİFT Mİ?

DİYOJEN

Tek... hayır hayır çift... nedir o? Bil.. Ne[2] olacak gâlibâ Vâlide Hânı'nda vukû‘ bulan Acem kavgası.. öyle ise tek..

Hayır hayır yine hayır... çift

Canım Vâlide Hânı'nda bir şey oldu.. elbet tekdir.. hiç çift olur mu!!!

Hem çift hem de bir çift iki çift üç çift dört çift beş çift altı çift yedi çift de değil de tamam sekiz çift.. Eğerçi Bedir'in en sonra yazdığı dahi hesâba konur ise ol zaman sekiz çift bir tek olmuş olur.

(Diyojen) anladınız mı... Herkes Vâlide Hânı'nda bir şey olmuş diyor ise gazetelerin rivâyetine bakınca bir şey yani bir kavga olmamış tamam on altı muhârebe olmuş daha ziyâdesi var ise o da caba.

VUKÛ‘ÂT-I VÂLİDE HÂNI

HÛLÂSA

(BEDİR)

Vâlide Hânı'nda vukû' bulan hâdise-i faciayı idâre hânesi dahi haber almış. Derhâl bir me'mûr göndermiş fakat gece imiş... karanlıkta kim kime hiçbir şey anlayamamış. Merâk bu ya sabaha kadar da sabır ve tahammül de edememiş... artık o gürültüde ne işitmiş ise yazmış demektir.

BİRİNCİ LÂYİHADA VÂKİ'Â

Asâkir-i şâhânedan bir nefer Vâlide Hânı'nda ucuz tütün satıldığını işitmiş, tütün almak için hâna girmiş. Keyfiyet bazı tütün kolcuları tarafından görülmüş. Bir kanuna haber verilmiş kanun içeri girmiş İrânîler kanundan müdâfaaya başlamış. Kendisini darb etmişler sonra Bâb-1 Seraskerîye'den on (nefer-i resmî) gelmiş (fotoğraf mı litoğraf mı) bilemiyoruz. Sonra İrânîler ezdirmişler nihâyet bir bölük asker gelmiş. Zorla içeri girmişler süngü davranmışlar (pek güzel davranmışlar) Askerden on üç, İrânîler'den bir hayli mecrûh varmış.

İKİNCİ LÂYİHADA MUHARRER FIKRA

Bir İrânî ekmek satarmış, şehremâneti me'mûrlarından biri ekmeği tartmak istememiş. Acem de olmaz bu ekmek İrân kâridir demiş, tarafeyne kanâat gelmemiş müşâteme derken mudârebeye varmış. İrânî çavuşu vurduktan sonra hâna firâr etmiş, bir asker kanunu gelip İrânî'yi vurmuş. Onun üzerine Bâb-1 Seraskerîye'den (bu sefer) bir tabur celbine lüzûm görünmüş. Tabur gelmiş İrânîler'in hânın pencerelerinden askerin başına taş ve çanak çömlek atması hücûm borusu çaldırılmasını icâb etmiş bir hücûm gösterilmiş. Asâkir-i şâhânedan on iki, İrânîler'den bir hayli mecrûh vukû' bulmuş.

ÜÇÜNCÜ LÂYİHADA MUHARRER FIKRA**BİR ZÂT TARAFINDAN GELEN VARAKADIR**

Vâlide Hânı vak'asının bidayetinden nihâyetine kadar ma'lûmâtım vardır. Der-sâadette misâfir bulunan Rusyalı Grandük (görünüşe bakılır ise bu hepsinden doğru çıkacak) Salı günü der-sâadete geçerek bazı mahalleri ziyâret edeceğinden şehremâneti me'mûrlarından biri Vâlide Hânı önünde ve Grandük müşârün ileyhin güzergâhında bulunan bir Acem ekmekçisinin çekilmesini emr etmiş (Saçma etmiş artık müşârün ileyh Vâlide Hânı'nı da ziyâret edecek değil a) Aralarında kavga çıkmış İrânî me'mûru kanun İrânî'yi yaralamış. Bunun üzerine Bâb-1 Seraskerîye'den asker çıkarılmış, iş

Vâlide Hânı'na dayanmış (Metin bir nefer dayanılsa korkulmaz) İrânîler askere, asker İrânîler'e hücum göstermişler. İrânîler'den otuz beş mecrûh iki kişi fevt olmuş.

DÖRDÜNCÜ LÂYİHADA MUHARRER FIKRA

BİR İRÂNÎ TARAFINDAN AYN-İ VARAKA

Acem'in biri saat on buçuk raddesinde ekmeğe sattığında komisyon çavuşu ekmeğinin tartısı üzerinde Acem ile da'vâ edip birkaç asker çavuşu mu'âvenet edip da'vâ onun üzerine büyümüş. Asker gelmiş İrânî hâna kaçmış, cebren kapı açtırılmış. Zabitanı ma'rifetiyle hânın içinde boru çaldırılmış. Zâbit kendisi kılıç çekmiş ve askere söylemiş darb edin (selikaya bakın) Asâkir-i şâhâne İrânîler üzerine hücum etmişler. Otuzu mütecâviz mecrûh iki Acem vefât etmiş, telefât-ı akçe şâl ve gayr-i yağma etmişler. (Hatta rivâyete göre de milyon külâh min tuman giyâh) zâyî'ât varmış. Bakın neler olmuş, bunları Bedir yazıyor, gelelim diğerlerine.

BASİRET

Salı günü akşam üzeri Çakmakçılar'da ekmeğe satan Acem'in birinden bir asker ekmeğe almış, parasını peşin vermiş (büyük kabâhat etmiş, hiç Acem'e peşin para verilir mi!!) Sonra Acem tekrâr para istemiş (şu vakitte iki defa para verilir mi!! Tabî'i düşük netice vermiş) orada [3] bulunanlar dahi gürültüye karışıp mudârebe muhârebe rengini bulmuş asker gelmiş, İrânîler hâna kaçmışlar. Hânın ağzını (pardon) kapısını kapamışlar, asker hücum borusu çalmış hücum kıyâmet. Acemler askerden bir hayli mecrûh bir iki vefiyât vukû' bulmuş. Ertesi gün hele maslahat-güzâr efendi mezkûr hâna gelmiş (bereket versin çabuk yetişmiş) serseri Acemler'i zaptiyeye gönderip habs etmiş. Basîret'in ma'lûmâtı bu kadarmış.

HAKAYIK

Geçen Salı akşamı yufka ekmeği satan teba-i İrânîyye'den Acem'in ekmeğini komisyon çavuşlarından biri muâyeneye kalkmış, beyinlerinde münâzaa zuhûr etmiş. Te'lîf için birkaç asker gelmiş ise de İrânî bıçakla mukâbele edip me'mûrun burnunu kesmiş olmasıyla birtakım asâkir zabıtaya yetişip cârih tutulmak istenilmiş ise de İrânîler tecemmu' etmişler. İş uzamış asker gelmiş, kapı açtırılmış. Birçok gûşdan sonra

zî müdhâl olanlar Bâb-ı Seraskeri'ye götürülmüş. Tarafeynden birkaç kişi yaralanmış olduğu da rivâyet olunuyormuş.

RÛZNÂME

Geçen Salı günü on iki raddelerinden Nizâmiye kanunlarından Yusuf Çavuş Mercan'da tabla ile ekmek satan meçhûl'l-ism bir İrânî'dan (Yani ekmekçi Acem meçhûl Ağa'dan) beyinlerinde her nasılsa (Orası bize lâzım değil a) münâzaa zuhûr etmiş, iş büyümüş, asker gelmiş, İrânîler taşlarla, bıçaklarla, kamalarla Nizâmiye üzerine bir yürüyüş göstermişler (Nitekim bender-i bu şîrde İngiliz askerine de böyle hücum etmişlerdi) ve birkaç neferi beraberlerince alıp hâna getirmişler, Nizâmiye kolu dahi bunları kurtarmak için hân derûnuna girmiş. Tekrâr kavgaya tutuşmuşlar ve İrânîlar şiddet ve kesretle hücum etmişler ise de Nizâmiye neferâtı kurtarıp ve otuz kadar Acem alıp Bâb-ı Seraskeri'ye getirmişler. Askerden ve İrânîler'den birkaç kişi mecrûh var ise de işin netîcesi henüz tamamiyle bilememiş imiş.

İBRET

Salı akşamı saat on ikide Mercan'da dört yol ağzında ekmek satan bir Acem ile bir asker beyninde her nasılsa zuhûr eden münâzaa orada bulunan Tönbekici'nin teşvikiyle mudârebeyi müntic olarak Acemler tablalarının altında sepâları kırarak münâzaa yatıştırılmasıçün birkaç nefer asâkirin üzerine hücum etmişler. (Yatıştırılm derken kızıştırmışlar) bir miktar asker gelmiş. Acemler de Vâlide Hânı'ndan sopalarla yetişmişler (Ama nasıl Acemler palikaryalar imiş gerçi Acemler'den her esnâfta var ise de palikarya olduğunu dahi şimdi işittik) Acemler söz anlamamışlar. Nihâyet Acemler'in hücumunu men' için asker süngü davranmaya mecbûr olmuş. Bunun için Acemler'den çend (Farsîdir) şahs mecrûh ve asâkir-i şâhânedan bir zâbit ile birkaç nefer cerîha var olmuş.

Yüz kırk numaralı nüshanızda Akbaba ile Kızıl Can'ın ikinci muhâveresinde imânı gür ta'biri dünyâlığı olmayan bîçâregânı şaşkırtmış ve hayrette bırakmıştır. Zâtınız ise Diyojen bulunduğunuzdan zâtında dünyâlığı olmayıp kuvvet-i lâ-yemût geçinenler ile tenkîhâttan dolayı akçesiz kalıplara dünyânın tedârîki yani imânı kör olmanın çâresini mübeyyen nasihat âlîlerini bekleriz.

İmzâ

Çıplak

DİYOJEN

Âferîn Çıplak bu su'âl sahîh lâzımdır, buna cevâp verilir ancak bazı ashâb-ı merâk ve ehl-i dil taraflarından buna bir cevâp verilir mi bekleyelim.

VARAKA

Hakayık sâhib-i imtiyâzî izzetlü Filip Efendi'nin hürmetli matbaasını Almanya'ya nakl edeceğini işitmiş iseniz de efendi-i mûmâ ileyhin Almanya lisânına gayr-i âşinâ bulunmasını dermeyân ile bu azîmetin aslı olduğunu geçenki nüshanızda yazmış idiniz... (Diyojen) in bu kadar fark-ı nâ-şinâs olduğunu bilmezdim!!! Taaccüb ettim.. İzzetlü Filip Efendi'nin fazih (van) ca bildiğini ve hâlbuki (Van) canın da (Alman) ca'dan pek de farkı olmadığını belki ya (Van) ca (Alman) ca'dan veyâ (Alman) ca (Van) ca'dan müştak idüğünü kim bilmez hatta Misailidi Efendi bile.

MASAL

GAZETELER DEĞİL TİYATROLAR

Vâkı'â bence şimdi ehemmiyet kesb ettiğinden ol vakt tarihini numarasını zabt etmemiş idim... Bilmem hangi tarih ve hangi [4] numarada (Hakayık) şöyle bir şey neşretmiş idi? Belki hâtırında falân da vardır!!!

HAKAYIK

Bugün (Ama o hangi gün idi? Diye su'âl vârid olur ise tarihini zabt etmedim dedim ya bilemem) Evkâf hazînesinin dârü'l-fünûna nakl ettiğini (La-Turquie) yazıyor. Ya rübâb-ı mütâlaaya bir kerecik ihtâr ederim ki şu (La-Turquie yazıyor) cümlesini hâtırdan çıkarmasınlar... Zîrâ mes'elenin ruhu mesâbesindedir.

CÂBÎ MOLLA AĞA

Bu adam sahîhen pek tuhaf... pek güzel yaşar bir adamdır... Vâkı'â her şeyden ziyâde işini, aşını, eşini düşünür... yani dâimâ çıkarına bakar.. Her gün sabahleyin erken kalkar, tedârikât-ı beytiyyesini ba'de'l-itmâm vaktinde Evkâf-ı Hümâyûn hazînesine gider, işi gücüyle uğraşır, akşam evine gelir, iki parlatır, âlem vazîfesinde değil, eğlenir ise de yine havâdis-i eyyamdan gafleti kendince pek güzel görmez.. Dünyâda ne oluyor ne bitiyor oralarını da etrâftan araştırır, sorar, su'âl de eder hatta bazı gâzetelerin kâffesini ve Diyojen'i bile alır... Akşam iki parlatır dedik ya,

parlattıktan sonra mahalle kahvesine gider de Evkâf ketebesinden Vâhid Efendi ile ülfeti pek kadîm pek ziyâde olduğundan ona okutur. Şu kadar ki yalnız değiller, öyle zihninde havâdisi muhâkeme etmez... Bîcâre (saf derun) adam hepsine inanır!!!

İşe (Tarihini bilmediğim o gün yok mu) o gün bu vâk'âyı yani Evkâf-ı Hümâyûn'un dârü'l-fünûna naklini (La-Turquie yazıyor) fikrasını Vâhid Efendi okur...

(Saf derûn dedik ya) Bu adam buna da inanır... şu kadar ki (La-Turquie) ne demektir... (Dârü'l-fünûn) ne der Vâhid Efendi'den sorar..

VÂHİD EFENDİ

(La-Turquie) bir matbaadır ki gazete basar, (Dârü'l-fünûn) demek içinde ders okunan mahall demektir ki âdetâ senin anlayacağın kaba Türkçe mektep demektir..

CÂBÎ MOLLA AĞA

Peka'lâ.. Câbî Molla Ağa o sabah da kalkar, önce işini bitirir, Evkâf'a gideceğini düşünür, kendi kendüye (Acaba Evkâf hangi matbaaya veya mektebe gitti!! Der, başlar.. mektep, matbaa gezmeye).. Bizim gâyet tuhaf Câbî Molla Ağa... doğruca Bâb-1 âlî karşusunda El-cevâ'ib matbaasına gider.

CÂBÎ MOLLA AĞA

Oğlum Evkâf buraya mı geldi?

AHMET FÂRİS

(Eş neam)

SELİM EFENDİ

Ne ister ne ister..??

CÂBÎ MOLLA AĞA

Evkâf hazînesi burada mı, La-Turquie yazmış

AHMET FÂRİS EFENDİ VE SELİM EFENDİ

(Selim Efendi) Yekteb (La-Turquie) an hazînetü'l-evkâf yecî fi'l-matbaatü'l-cevâ'ib.

(Ahmet Fâris) lâ-mekûl.. an hazâ alâmetü'l-kıyâme. Bizim Câbî Alî Efendi bu Arapça sözlere kızar, oradan kalkıp doğruca Filip Efendi'ye gider.

(Mâba'dı Sonra)

Teodor Kasap

147 Numara Cuma 6 Teşrîn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

Kâri'în-i kirâmın e'âzım-ı mu'teberânından bazı zevât kerem-i saffât “Diyojen daha çıkmadı mı? Diyojen bugün çıkmayacak mı?” diye su'âl ettiklerini uzun kulakla işittim. Diyojen'i vaktinden evvel çıkarmak, üç gün çıkarmak, beş gün çıkarmak murâd buyurulduktan sonra bu da bir iş mi? Hiç tavuk kümesinden vaktinden evvel piliçleri tavukları çıkardığınız yok mu? Ne yaparsınız? Elbette kümes kapısının önüne birkaç avuç darı serpersiniz. Hem yalnız bununla da olmaz, darıyı serpersiniz sonra da hayvancağızlara vahşet gelmesin diye kendiniz biraz çekilirsiniz. İşte bu tecrübe sebkat etmiş ise de Diyojen'i her gün değil her zaman çıkarmak mümkündür. Küpçeğizin önüne birkaç avuç darı serpmeli, o darı biraz nâdirce bulunur darıdır. Ama Diyojen'i çıkarmak murâd ettikten sonra yine bulunabilir. Kuş sütü değil a? Gâyeti darıdır ama serbestî darısı imiş. Gâyeti darıdır vesselâm. İşte bu darıdan küpün önüne birkaç avuç serpmeli biraz da (Gölge etmemeli) Bakınız o zaman Diyojen nasıl çıkar.

Zamanımızda insâf kalmadı derler idi de benim dahi bayâğı inanacağım gelir idi ama ne yalan imiş. Bakınız Zarifi'ye, Allah eksik etmesin, Allah bunun gibileri çoğaltsın. Otuz bin lirayı vermiş işi bitirmiş. Gördünüz mü insâfi? Sahîhen zarîf adam imiş. Böyle bir idârede halk onu gördüklerinden dolayı hoşlanmıyorlardı, şimdi hoşlandılar, elbette hoşlandılar, ben de hoşlandım. Otuz bin lira vermiş ya Allah bereket versin, Allah bereketini arttırsın.

Efendim olduktan sonra niçin vermemeli? Niçin Âlî Cenâb olmamalı? Sen ver ki Allah da sana versin. Ama rejide bulunduğu otuz gün zarfında onardan üç yüz sigara içmiş de beher sigarası yüzer liraya gelmiş, mâşâallah. Elbette öyle gelmeli, Zarifi olmak başka nasıl olur? Ben Zarifi olsam da bir reji yapsam beher sigaraya üç bin lira bile verir idim. Ne ise yine tekrâr edeyim, Allah bereket versin efendim. Hoş geldiniz safâ geldiniz. Rejiden ne kadar kusûrumuzu gördünüz ise afv edersiniz.

Bedir'in bir husûfa uğramasındaki havfımızı beyân etmiş idik, uğradı ya. Demek oluyor ki “Devir” müddet-i ömründe bir çıkar gazete imiş. “Bedir” dahi müddet-i ömründe on iki çıkar bir gazete oldu. Ben şaşıyorum ki bunların gerek sâhibi ve (husûsiyle) gerek sâhib-i imtiyâzînin vekili ne mütâlaası az adamlar imiş. Daha vaktiyle gazetelerinin başına (bu gazete ömründe bir kere çıkacaktır) ve (bu gazete dahi ömründe on iki defa çıkacaktır) demeli değil mi idi?

Bunlar ise (yevmî gazete) ve (Cuma ve Pazar'dan mâadâ gazete) diye halka yanlış ma'lûmât vermişler idi. Şimdi şayet bir de ser-pâ çıkar ve onun bir sâhib-i imtiyâzînin vekilinin vekili olur da gazetesi müddet-i ömründe yirmi dört kere çıkacak ise bâri o olsun kaç defa çıkacağını gazetesinin baş tarafında yazsın ki halk dahi ne edeceğini bilsin.

[2] Canım! Şu bizim halk da ne kadar saygısızdır, ne hâlden anlarlar ne sözlerini sohbetlerini bilirler, ağızlarında da bakla ıslanmaz. Üç beş gündür idârehânemize yağmur gibi varakalar yağıyor. Sâhipleri dahi (lütfen) derc edilmelerini ricâ ediyor. Diyorlar ki Diyojen (4) adet meş'ûmuyla dâimâ kapanır iken geçende (44) diye bu adet meş'ûmun iki tanesini birden koyduğu hâlde niçin kapanmadı?

Ben bu kabîl varakaları gazeteme koyar mıyım? Hele nasılsa bu sefer gözlerine ilişti de kapatmadılar diye sevinmekte idim. Zâhir ben bu varakaları (lütfen) derc ve matbûâta keyfiyeti ihtâr edeyim de matbûât da yine beni ta'tîl etsin, öyle mi? Ben artık kendi menfaatimi tanımaya başladım. Öyle zararı kendime âid olan varakaları gazeteme koymak şöyle dursun elime bile almam.

(MÜHİM BİR İLÂN)

Matbaalarda tütün bulunmasında şüpheli olan reji kolcuları artık Bedir idârehânesine gitmesinler. Kütüphânelere falana dahi bakmasınlar çünkü orası kapandı. Eğer mutlaka tütün aramak isterlerse bizim küpe buyursunlar. Hem de ben Bedir hey'et-i tahrîriyesi gibi okumuş olmadığımın kitâplarım falanım da yoktur. Yalnız bir gömlek giydiğimden hatta ceplerim bile yoktur. Daha kolay arayabilirler ve ihtimâl ki aradıklarını bulurlar!

(REJİ İDÂRESİ'NE HABER)

Size tütün haber vereceğim fakat ihbâriyesi benim ha! Zarifi Efendi'nin Hiristaki Efendi'nin konaklarında beş on okka a'lâ tütün olduğunu sahîh olmak üzere haber aldım. Hem de reji tütünü değil, a'lâ Yenice, hemen gidip çıkarınız fakat ihbâriyesi benim dedik a, onu unutmamalı.

ZÜĞÜRD İLE BİR ÂKİL'İN MUHÂVERESİ

A- Merhaba züğürd

Z- Merhaba ki merhaba bir de sana al caba.

A- Vermeyince ma‘bûd neylesin Mahmûd behey..... züğürd.... nereye

A- Bir parça elime dünyâlık geçti de Allah kurtarsın şu ma‘hûd rejiden tütün almaya.

A- Allah kurtarsın diyerek elindeki akçeyi yine tütüne vermek ne demek, kazandığını vermek demektir ve teneffüre sahîhen taaccüp ettim dedim de bir şey geldi hâtıra..... bak şeytâna her ne ise sükût

Z- Âferîn akıllı ben seni her şeyi bilir zanneder idim. Artık anlatayım sana bak bak ben nâmımı züğürd çıkarmaktır murâdım yoğ ise elhamdülillah banknotum var yalım var, konağım var, bağım var, malım var, param var, altınım var, elmasım var daha neler. Deli fişeklik bu ya ben ızdırâbımdan bahsime sahîh mi sanırsın. Usûldendir usûlden ben senin gibi yüz bin kişiyi cebimden çıkarırım. Allah kurtarsın dediğim tütünden demek isterim. Haniya rejiden alınacak tütün değil âdetâ türlü yaprakların kurumuşundan kıyılmış bir şey olduğundan (yaptım) evet evet aldım diyecek yerde bak ben (yaptım dedim) ben yapmadım ya böyle sözümdeki sehv ve hatâlar nedendir. Acabâ demden midir yohsa sinnim kemâlde de ateh mi getirdim. Bütün çektiğim günâh mı ben bilmiyorum bununla beraber reji müteahhitleri ziyân göreceklerinden midir terk edecekler imiş eğerçi terk etmezler ise ziyân ederler ya ama bana ne altmış bin kişi böyle söylüyor.

A- Yüz bin benim gibiyi cebinden çıkaracaksın bilirim.... hay hay çıkarırsın ya ne söylüyorsun ve ne demek istersin. Bugün sözlerin gâyet acâyip hasta mısın nesin sarhoş musun kızıl sultânı ben de terk etmek istiyorum. Sen de artık dem geçirmekten ferâgat eyle işte sen ikrâr etmeye başladın mevtini tefekkür lâzımdır altmış bin kişi senden sorar ya sorar.

Z- Hayır hayır bir şeyim yok size ettiğim şakaya gücendiniz

A- Ben güvenmedim sen yüz bin benim gibiyi çıkaracaksın. Bana bundan bir şey dokunmaz ve darılmam artık iplik pazara çıktı. Bu defalık bu kadar hasbîhâl elverir. Anlayana sivrisinek sazdır, anlamayana davul zurna azdır az.

Z- Aman böyle mektûma sözler neden lâzım geldi.

A– Evet evet bunlar gizli bir söz değil meydânda kulağını [3] ardına ver, gözünü aç, aklını başına devşir. Ben senden bıktım ben senin artık esirin miyim, ahbâblık bu kadar elverir. Ben seninle şerik değilim, senin işin başka benim işim başka.

Z– Aman yahu ben haydi deli fişeklik bu ya böyle olmuş şöyle gitmiş her ne olmuş ise olmuş, senin için büyük meydânda dem-keş olduğunuzu ve bununla beraber daha neler..... neler söylüyor. Senin işin gâlibâ benden fenâ zan ederim.

A– Artık şimdi de beni diline doladın kimse senden emîn olmayacak sen dem geçirmeyi terk eyle senin için tedbîr ölmektir ölmek.

Z– Birçok sükût.....!!!! Ba‘de aman sebep sebep

A– Vay vay yine hiddet öyle mi ben artık karışmam işte bu kadar destûr (hatm-i kelâm) gibi işte (hatm-i rahim) tarih imiş vesselâm.

MASAL

GAZETELER DEĞİL TİYATROLAR'DAN MÂBA‘D

CÂBÎ MOLLA AĞA

Evkâf buraya mı geldi?

İZZETLÜ FİLİP EFENDİ

(Tercümânına hitâben) Zo çıldırmıştır.. ne?

TERCÜMÂN BOGOS EFENDİ

(Gülerek) Bilmem...

El-hâsıl sözü uzatmayalım. Câbî Ali Efendi (La-Turquie) matbaasından (no) denir kovulur, Panosoğlu'ndan zo denir kovulur, mekteplerden kendini pabucu büyüğe okut denir kovulur.. akşama kadar mektep, matbaa gezer.. nihâyet eve gelir.. eve gelir iken yine ashâb-ı cibâyetten Alî Efendi'ye rast gelir... macerâyı nakl eder... Câbî Alî Efendi evkâfın yerinde olduğunu nakl eder... Bizim Câbî Molla Ağa ertesi gün evkâfı eski yerinde görür de bir daha gazetelere inanmaz!!! Hakkı da var ya!!

Meğer kahveci Yakup Efendi vâk‘anın vukû‘u akşam tafsîlini Vâhid Efendi'den işitmiş ve zihninde güzelce hıfz etmiş imiş. Olacağa bak, dünkü gün Yakup Efendi şehremâneti önünden geçerken mevsim-i şitânın takarrübünü ve kahvesine devam eden

zürefâ-yı ehibbâsından bazılarının o mevsimlerde (çay) istediklerini der-hâtır ile haydi bir de o bulunsun diye bir (çay) fûrûtu ruhsatiyyesi almak ister.. şehremânetine girer... girer ama kime ne desin... çünkü kimsenin kimseyi ve husûsen Yakup Efendi'yi dinlemeye vakti yok ki... Ne oluyor da ... ne olacak bir (burun) yoklamasıdır gidiyor.

Yakup Efendi bu hâli aşırı merâk eder ise de kime sorarsa bir şâfi cevâp alamaz.. En sonra ehl-i vukûftan biri biraz sertçe ama zararsızca vâkı‘ayı şöyle nakl eder...

(Canım sana ne oluyor!! Dünkü gün (Hakayık) Acemler'in vâk‘asına dâir yazdığı bendde şehremâneti me’mûrlarından birinin dahi (burun) u düştüğünü rivâyet ediyorsa da bu me’mûrun kim olduğunu söylemediğinden şimdi me’mûrînin (burun yoklaması icrâ olunuyor) der demez Yakup Efendi bir kahkaha koparıp şu yukarıki yazdığım masalı hikâye ile öyle gazetelerin her yazdığına itimâd etmek câ’iz değildir demesi üzerine hikâye ondan ona aks edip ve herkes de burunlarının yerli yerinde olduğunu yoklama tamamında anlayıp yekdiğerini tebrîk ve husûsen Yakup Efendi'ye büyük büyük ikrâm ederler.

O arada Panosoğlu'nun müvezzi‘i şehremâneti dâiresinde bulunmasın mı!!! (Nakur yok) Beyoğlu'na..

Sıkı sıkı soluyarak (usta) değil değil şaşırıdım (Ahbâr şehremânetinde birinin (burnu) düşmüş.. Acemler kavga etmişler he.

Panosoğlu kemâl-i telâş ile... oğlan burnum yerindedir??? Çabuk at diyorum.

(Birinci perde kapanır)

ZÂDE Fİ‘T-TANBÛR-İ NAĞMETEN UHRÂ

Buyurunuz efendim! Çocuk bir kâğıt göndermiş, bakınız neler söyler.

“Diyojen! Bir memnûnum bir memnûnum ki dünyâda hiçbir vakit bu kadar sevindiğimi bilmiyorum. Niçin? Dersen birincisi bundan birkaç gün evvel bir yerde “Diyojen pek ihtiyâr biraz ateh getirmiş” dediydim, kimse inanmadı, şimdi delil gördüler, inanmaya başladılar. İkincisi bizim birâderin de yazdığı şeylere [4] umûmun rağbet edeceği meydâna çıktı. Hem gazetenizin üstünde iki tane “dert” var iken kapanmasına bahâne oldu. A şaşkın geçen gün sana gelip de yazdığın muhâvereyi eden ve ibtidâsında “Sadr-ı sâbık Mahmûd Nedîm Paşa Hazretleri” ve intihâsında “netîce-i muntazaranın mir’at-i şuhûdda cilve-nümâ olamaması cümleden ziyâde merâkımı celb

etmiş ve âdetâ ciğerimi yakmıştır” yazılı olan bendi veren ben mi idim? Biz vâkı‘â birbirimize pek benzeriz ama iki çocuk birbirine benzemekle bir çocuk mu olmak lâzım gelir? Hiç de dikkat etmedin mi? Benim saçım kumral onun saçı siyah....

Ne ise kardaş değil miyiz? Ha o olmuş, ha ben olmuşum, zararı yok? Ama herkes Diyojen'e biraz sersem dermiş, orasını da ben düşünecek değilim ya.

Aferîn benim cici Diyojen'ciğim! Şu kardaşımın yazdığı bendi kabûl ettiğine büyük büyük teşekkür ederim. Öteki gazeteler ak veyâhût köse sakallı bir ma‘tûh görmeyince hiçbir bend kabûl etmiyorlar. Hatta geçende bir şey yazmış idim bizim Ayvaz'la... matbaasına gönderdim. Memnûniyyetlerle iftihârlar almışlar, dört gün evvel çıkardığı nüshanın baş tarafına yazmışlar! Ben getirmiş olsaydım çocuktur diye yüzüme bile bakmazlardı. Hem kardaşım pek iyi huylu bir çocuktur, küçük iken kabâhatini örtmek için bile yalan söylemezdi, hele şimdi hiç söylemez.

Hani Mahmûd Nedîm Paşa Hazretleri'nin mahkûm olduğu yüz bin lirayı birkaç kere ödeyecek kadar çuval dolusu altınları olduğunu söylememiş mi? Bu lakırdısının da sâ'ir her sözü gibi doğru olduğuna itimâd ediniz. Mutlak müşârûn ileyhın birkaç yüz bin ve belki bir milyon lira vermeye kudreti vardır. Bu da‘vâyı isbât etmek de pek güç bir şey değildir.

“Bana versinler inanmazlar ise teftîşe”

DİYOJEN

Aman yârab! Artık çocukların da masharası olduk! A çocuk karındaşın beni aldatmış diyorsun, beni aldatabilmeye muktedir olan ve aldatmış olduğu yine senin şehâdetinle meydâna çıkan bir şeytân çocuğa ben ne yapabilirim. İşte aldatmış fakat işin bir ciheti var. Demek olur ki o senin karındaşın senden daha şeytân imiş. Artık kendisinden gözüm korktu, o kadar korktu ki hâlâ şimdiki hâlde senin sen olduğuna inanamıyorum. Ya şimdi sen gibi gördüğüm çocuk yine o ise! Bu defa da gelip beni bu yolda aldatmak istiyor ise! Artık çâre kalmadı, şimdiden sonra ne sana inanacağım ne ona. İnşâallah bir üçüncü karındaşımız daha meydâna çıkmaz zîrâ bütün bütün kendimi gayb ederim.

Teodor Kasap

148 Numara Salı 10 Teşrîn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

“GÜLMEK REJİSİ”

Diyojen gülmeyi reji altına aldı. Bunun için kaleme alınan nizâmnâmeyi ber vech-i âtî ilâna müsâraat ederiz.

Birinci madde– Kürre-i arz ile etrâfından üç saat mesâfeye kadar mahallerde gülmek ve güldürmek reji usûlüyle Mösyö Diyojen uhdesine ihâle kılınmıştır.

İkinci Madde– Bu reji yalnız gülmeye mahsûs olup duhân rejisinden Tönbeki hâriç olduğu misillü bundan dahi ağlamak hâriçtir. Canı isteyenler serbest serbest ağlayabileceklerdir.

Üçüncü Madde– Mösyö Diyojen tebessüm ve dıhk ve kakhaha cinslerinden her nev‘ gülmeleri kendi nüshalarından ibâret paketler içine koyacak ve üzerlerini dahi “Gölge etme başka ihsân istemem” mührüyle temhîr edecektir.

Dördüncü Madde– Reji dâhilinde bulunan mahallerde dıhk ve kakhahayı mûcib ne kadar emtia var ise başka yere satılmayıp erbâbı bunları Diyojen rejihânesine getirecek ve oraya satacaktır. Diyojen dahi paketler içine koyarak ol vechle fûrûht edecektir.

Beşinci Madde– Tebessüm veya dıhk ve kakhahanın kıymetlerine göre münkasım oldukları paketler (Tütün rejisi kadar insâfsız olmadığımızdan üç kuruşa değil yalnız) kırk paraya verilecek ve yetmiş sekiz paketi üç mecdiyeye ve yüz elli altı paketi dahi bir liraya satılacaktır. (Bu sûret idâresini bilenlere mahsûstur.)

Altıncı Madde– Asâkir-i şâhâneye her şey nısf ücretle verilmekte olduğundan Diyojen dahi bu nisbeti buldurmak için bunlara bir kere okuyarak iki defa gülmek salâhiyyetini veriyor.

Yedinci Madde– Reji hâricinde güldürenler ba‘dazın birer ondalık yine yine Diyojen hesâbına olarak güldüreceklerdir. Bundan başka sûretle güldürenler mes’ûl olacaktır.

Sekizinci Madde– Mösyö Diyojen her mahalle takım takım kolcular çıkaracağından eğer bir hâne veya bir dükkânda büyük burunlar önünde ve uzun

kulaklara karşı veyâhût şık beyler veya der-saâdet gazetelerinin müttehit rivâyetleri için gülen olur ise kaçak nazarıyla bakılarak iki kat ücret alınacaktır.

(ZEYL)

Mösyö Diyojen bu rejiyi bir ay idâre ettikten sonra otuz bin lira verip de rejiden elini çekmeyecektir. Rejiyi hüsn-i idâre edip kimseyi aldatmayacak olduğundan rejide devâm edecektir.

Tütün rejisi hakkında olduğu gibi bizim reji hakkında dahi gülmemek için inâd edenler olur ise inâdlarında muhtârdırlar. [2] Şu kadar var ki Diyojen bunları himâye etmeyip şedîden hicv edecektir.

İstanbul'da sahîh olmak üzere edilen her rivâyete artık inanacak hâlimiz kalmadı ama rivâyetler pek çok da insân birisine inanmaz ise diğerine inanacağı gelir.

Geçen gün dahi Frenk'in birisi Beşiktaş'ın üst tarafında kendi kendisine denize akar bir su bulduğundan bahisle bu suyun imtiyâzını istemiş ve fakat bu su vakf olduğu için istediği ruhsat verilmemiş de Frenk şaşır duruyormuş.

Ne şaşıyorsun Çelebi, vakftır zâhir, sen vakf ne demek olduğunu bilir misin? Dükân, hâne, hân, hamam ve sâ'ire olarak birçok şeyleri bir yere vakf ederler ki bunların hâsılatı o yerde cem' olur.

Hiç coğrafya okumadın mı? Denize vakf olunan su yalnız bu mudur? Tuna, Kızılırmak, Yeşilirmak, Mâ'î ırmak, Deli Kamçı, Akıllı Kamçı hiç bunları görmedin mi? Bunlar hep denize vakf olunmuştur. İşte sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât o suyu da Boğaziçi denizine vakf etmiş. Şimdi bu gibi evkâfı senin gibi temettü'ünü arayanlara teslîm etsinler de denizi kurutsunlar mı? Orada bu kadar balık bu kadar çağanoz bu kadar midye var. Bunları nereye iskân etsinler? Şirket-i Hayriyye'ye top mu atıracaksın? Bak eğer başka tarafta deniz için su bulup da getirebilir isen sen de bu sudan istediğin kadar iç.

Ey erbâb-ı mütâlaa! Vâlide Hânı'nda ne oldu diye gazete okumak için nâfile hiç gözlerinizi yormayınız. Ben sizin için bu zahmeti ihtiyâr ederek terk-i Rum, Ermeni, Fransız, İngiliz hâsılı her gazeteleri okudum, cümlesinin hülâsasını işte size yazdım, bunu okuyunuz kâfidir.

“Geçen haftanın günlerinden birisinde yani ya Pazartesi ya Salı veyâhût ihtimâl ki Çarşamba günü sabahleyin saat birde veya akşam on birde veyâhût gece ikide ya Acemlerle asker arasında veya askerler ile şehremâneti me'mûrları miyânında veyâhût onlarla Acemler arasında bir münâzaa zuhûr etmiştir.

“Bu münâzaanın sebebi ekmekçi yahut börekçi veyâhût tütüncü bir Acem ya Vâlide Hân'nın içinde veya dışında veyâhût civârında ve ihtimâl ki başka bir hânda veya Bâb-1 Seraskerî yanında veyâhût Uzun Çarşı başında bir askere veyâhût şehremâneti çavuşuna ekmek veyâhût börek veya tütün satar iken ya ekmeği tarttırmak istemediğine veya askerden çok para istediğine veyâhût asker parayı vermediğine veyâhût ziyâde para verip de Acem'in red etmesi lâzım gelen beş parayı red etmediğine mebnî ya asker Acem'i veyâhût Acem askeri ya sövdüğü veyâhût dövdüğü cihetle etrâfta bulunan Acemler ya Acem'e veyâhût askere yardıma gelmiş ve askerler dahi yine böyle ya Acem'e veyâhût askere yardıma gitmiş olduğundan iş büyüüp ya Bâb-1 Seraskerî'den bir bölük veyâhût tabur veya alay veyâhût yüz elli nefer asker veyâhût Bâb-1 Zaptiyye'den ol-miktar zaptiye gelip veyâhût gidip hâna girmek istemişlerdir.

Bunun üzerine hândaki Acemler ya odaların penceresinden veya damdan asâkir-i şâhâne veyâhût zaptiye üzerine ya taş toprak veyâhût sandalye iskemle veyâhût mangal veya desti attıklarından asâkir dahi ya hânın kapısını kırıp veyâhût açıp içeriye girdiklerinde ya boru ya tranpet veyâhût davul çaldırmalarıyla beraber asker dahi ya süngüye ya tüfenge veyâhût taşa toprağa davranıp işte arbede bu sûretle büyümüşür. Pek sahîh ve kavî olmak üzere haber verildiğine göre Acemler tarafından ya beş ya on beş ya yüz on beş yaralı veyâhût vefiyât veyâhût yorgun vukû' bulmuş ol-mikdârı dahi ya esîr edilmiş ya habs olunmuş veyâhût taht-1 tevkîfe alınmıştır.

Asâkir-i şâhâne tarafından ya bir yüzbaşının veya bir şehremâneti çavuşunun ya burnu ya kulağı cerh olunup birkaç nefer asker dahi ya hafifçe veyâhût ağırca yaralanmıştır.

Bu vak'a der-saâdet için pek büyük veyâhût küçük vakâyi'den olup zât-1 hazret-i sadr-1 a'zamı ile İran sefiri bunun için müzâkerât-1 lâzımeye aldı el-teşebbüs İran sefiri ya Acemler'i Bâb-1 Âlî'nin dest-i terbiyesine teslim edecek veyâhût zarar ziyân da'vâ eyleyecek imiş.

Bâb-ı Âlî dahi bu karârı kabûl edip ya öyle veyâhût böyle yapacak imiş. İşte vukû'âtın sıdk u hakîkati şunda ibâret olup eğerçi ya Hakayık ya Basîret ya Bedir ya Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis yahut Rum gazeteleri Ermeni veyâhût Fransız ve İngiliz [3] gazeteleri daha birtakım ma'lûmât vermiş idise de bunlar ya yalan ya yanlış ya sıdk u kizbi muhtemel şeyler olduğundan şimdi Matbûât-ı Osmaniye'den hülâsa etmiş olduğumuz şu ma'lûmâtı ya kabûl etmeniz veyâhût etmemeniz veyâhût ister kabûl ve ister red eylemeniz için aynen buraya derc eyledik.

(VARAKA)

AL SANA BİR HAYIRLI VE TUHAF ŞEY

Bozdoğan Kemerî'nden Edirne Kapısı'na varıncaya kadar bin yıllık Halkalı suyunun yolu bütün bütün zâyî' olmuş. Bu kadar aramışlar altını üstüne getirmişler bulamamışlar. Eğer bu caddede tramvay olmuş olaydı onun günâhına girer idik. İşbu suyun yolu zâten bozulup bitmesi koca Sultân Bayezid Câmî'-i Şerîfi'ni ve medâris ve hayrât-ı sâ'ireyi ve bunca hâneleri üç aydan beri kurutmuştur vah vah vah tahkîkât-ı vâk'aya göre bu bâbda gûyâ evkâfın da kabâhati yoğ imiş. Eğer mâliye hazînesi para verirse ve Evkâf hazînesi mübâyaasını murâd ederse ve tüccâr ile pazarlığı uyarsa ve su yolcular hamamlarca hizmetleri kolaylaşıp da merhamet ederse yeniden demir boru döşenecek imiş ve eğer bunlar olmazsa vaktiyle bunca himmet ile hâsıl olan ve iki yüz otuz mısra munzam olduğu hâlde rub'ı öteden beri zâyî' olagelen (Şimdi ona da râzı olduksa da yok) koca Halkalı suyu dağlara ve derelere akıp gidecek ve buradaki halk ağzını poyraza açıp ve gözünü yağmur bulutlarına dikip yağmur duâsıyla meşğûl olacak tuhaf değil mi.

AL SANA BİR GARİP VE NÂDİDE ŞEY DAHA

Taksim civârında caddede bir müflis Frenk hem panoramacılık ve hem de meyhâ necilik ediyor. Lakin dükkânın kapısının dış tarafına bir kulaç büyüklüğünde muşamma' üzerine yapılmış bir resim asmış Murâdî Müşteri Çelebi

Bir de resm-i mezkûre dikkat ettiğine beyt-i mükerrerin resmi bunu biz ekseriyâ cevâmî'-i şerîfe ve mevâki'-i mukaddesede görmeye alışmış olduğumuzdan meyhâne kapısında görüşümüz gücümüze gitti ve altıncı dâirenin görmezliğini göstermiş oldu vah vah vah

Dâvud

DİYOJEN MATBAASI'NA

Ay aydın güneş belli (Bedir) buluta mı girdi ba'demâ yalnız (dır) çıkarsa haber onda mıdır. Fakat üçüncü defa olacağına işâret olmak üzere bâ-yı Acemî'yle noktayı dahi avuçlar da (Bedir) çıkarsa artık Basîret Efendi'nin ri'âyet etmesi lâzım gibidir zan ederim efendim.

Viyana Sergisi'ne gidecek eşyâ için der-saâdette teşekkül eden komisyon sergiye gönderilecek şaraplar sirke olur ise ne yapacaklarını müzâkere etmekte imiş. Bâri babam cânı için şunlara da bir nasîhat vereyim. Ay oğul, Hoca Nasreddin birâderimizin hikâyesini işitmediniz mi?

Hoca bir gün bir tavşan bulmuş evirmiş bakmış çevirmiş bakmış ne kediye ne geyiğe benzer hayvan olduğundan bunu cemâate göstermek için kırdı bir ölçek altına kapamış ve gelip cemâati “Geliniz size bir şey göstereceğim” diye da'vet etmiş.

Meğer kendisi gaybûbet ettiği zaman bir piç gelip ölçeği kaldırarak altından tavşanı kaçırmış imiş. Hoca cemâatle gelerek “Ey cemâat işte bu ...” diye ölçeği kaldırıp da altından tavşan çıkmadığını görünce cemâat huzûrunda mahcûb kalmamak için sözünü asla bozmayıp “Ölçek bundan sonra hakk-ı ölçek olacaktır” demiş.

Şimdi komisyon dahi şarapları Viyana'ya getirir, komiser şişeyi bir eline ve bardağı öbür eline alarak “Efendiler işte bu da Türkistân'ın sir...” diyecek iken sirke çıktığını görünce lakırdısını hiç bozmayıp “kesi” demeli ve şarapları Türkistân'ın sirkesi olarak teşhîr etmeli.

Bu hâlde eğer sergi hey'eti “Haniya sizin memlekette şarap yok mudur?” diyecek olur ise onun dahi cevâbı pek kolaydır. “Bizim memlekette şarap içmek harâmıdır” denilir ise kifâyet eder.

[4] DİYOJEN GAZETESİ MATBAASI'NA

SATIR	HATÂ	SAVÂP
4	Yanlıklar	Yanlıklarını
7	Yanlıklar ma'lûmâtı	Yanlıklar mı
9	Ağzından değil	Ağzından değiller

11 Bizde gazetelerin Bir de gazetelerin

İstanbul'dan esnâ-yı müfârekatımda (Diyojen'e) bir mektup göndermiş idim. 145 numaralı nüshasında derc olunduğundan bazı vukû'ât-ı râhiyyeyi hâvî olarak tekrâr bu mektubu evvelki mektubumun yanlış tab' ettirilen ibârelerinin bâlâdaki savâb ve hatâ cetveliyle beraber göndermeye cesâretlendim.

İstanbul'dan esnâ-yı müfârekatımda vapura gitmek üzere Sirkeci iskelesinden bir kayığa bindim, iskeleden açılır açılmaz deniz yüzünde çabalar ve feryâd ve figân eder bir.....Sussssss!!!.....

AYN-İ VARAKA

Geçen Perşembe günü Yeni Câmî'den geçmekte iken önümde giden bir hamâlin koltuğunda bir insan bacağı gördüm. Bir vakit Karadağ'da kolu kesilmiş olan bir adamcağızın kolunu koltuğuna sokarak dilenmekte bulunduğunu görmüş olduğumdan bunu da öyle bir şey zan ettim ise de hamâlin ayaklarını saydığımda tamam bulduğumdan sakın bu hamâlin üç bacağı olup da birisi eksilmesi şüphesiyle mes'eleyi hamâldan istizahâ mecbûr oldum, sordum. Hamâl "Baksan a benim bacaklarım kıllı bu erkek bacağına benzer mi" diye önünde giden bir sedyeyi gösterdi. Aman yârab! Ne feci' şey! Bir bîçâre kadın al kanlar içinde yatıyor.

Meğer bu ameliyât-ı cerrâhiyyeyi dahi bu gibi ameliyâtında mahâret-i kâmileleri artık teslîm edilmiş bulunan tramvay yapmış. Şu kadar var ki kadıncağız derhâl vefât etmiş.

Bu vukû'âtı hangi matbaaya yazayım diye düşündüm. Hepsi terekkiyât-ı medeniyye-i hâzırânın tarafdârı olup bu gibi vukû'âtı yazmak değil yazıldığı zaman bile setr edeceklerini bildiğimden ve Diyojen'i doğru söyler ve hem de doğruyu kâh gülerek ve kâh ağlayarak söyler bir feylesof tanıdığımından bu vak'ayı dahi ağlayarak haber vermesi için kendisine yazdım.

DİYOJEN

Biz gülmeyi ve güldürmeyi yed-i inhisârımıza alarak ağlamayı ve ağlatmayı rejiden müstesnâ bırakmış idisek de böyle gider ise gâlibâ onu da yed-i inhisârımız altına alacağız.

Latîfe hoş ama tramvay hakkında bir mütâlaa-i mahsûsa vardır. Mösyö Zarifi birtakım yüreklerin inkisârından korkarak otuz bin lirayı fedâ edip işin içinden elini çekti. Acabâ tramvay idâresi için bu sûret mûcib-i ibret olmayacak mıdır!

Vâkı'â tramvay reji gibi olmayıp idâreye bir hayli para getiriyor. Lakin neyleyim o parayı ki insan kanıyla mülemma' olduğu hâlde geliyor. Doğrusu ya benim için arkasıyla yük taşıyarak kırk para kazanıp da geçinmek ciğer kanıyla mülemma' olarak kazanılacak kırk bin liradan evlâdır.

Teodor Kasap

149 Numara Perşembe 12 Teşrîn-i Evvel 1288 Üçüncü Sene

(BİRAZ DA ŞUNDAN BUNDAN)

İstanbul'da sokakta bir Frenk gider iken arkası sırası bizimkiler yani hoş hoşlar havlarlar idi. İşte bunlar dahi o koca şapkalılar ile me'nûs olarak havlamamaya başladıkları gündən beri mübâhaselerde ve hatta darb-ı mesellerde bile “hak” ta'bîri bayâğı kalktı. Evvelleri “Bu işte senin ne hakkın var” derler iken şimdi “Bu da muvâfık medeniyet midir” yâhût “Bu da alafrangada var mıdır” diyorlar. Bu bâbda her gün bin misâl görmekte olduğumuz gibi ahîren bir misâl dahi Phare du Bosphore gazetesi gösterdi, diyor ki:

“Altıncı dâire kahvecilerden resim alıyorum diye kahvecilere sokak ortasına masa ve iskemle koymak için ruhsat veriyor fakat medenî memleketlerde böyle şey olmadığı için altıncı dâire dahi yapmamalıdır”

İşte gördünüz mü? Medenî memleketlerden gelen gazeteciler nasıl bahs ediyorlar? Bunu bizim gibi bedevî memleketlerde bulunan gazeteciler yazacak olsa ancak şu kadcık diyebilirler idi. “Sokak umûmi bir yerdir, bunu havâsa tahsîs etmek için kimsenin hakkı yoktur. Binâberin dâire dahi bu hakkı bulamaz ki kahvecilere şu müsâadeyi versin.

İşte gördünüz ya? Bizim bedevî gazeteler böyle derlerdi de böyle söylemek “Alafrangada olmadığından” kapanırlar idi. Bundan sonra biz de böyle söyleyeceğiz, meselâ diyeceğiz ki: Medenî memleketlerde bir gazetecinin “laf söylemesin” diye ağzını kapamıyorlar hâlbuki burada kapıyorlar, bu alafrangada var mıdır?

Medenî memleketlerde bir gazeteyi muhâkeme etmeksizin cezâ ve tekdîr etmiyorlar, hâlbuki İstanbul'da ediyorlar, bu da muvâfık medeniyet midir.

Ha! Gazete muhâkeme falan dedim de hâtırma geldi. Medenî memleketlerden gelip de bizim memlekette gazete çıkaran senyörler dahi muhâkemesiz cezâ görmek alafrangada olmadığından dâimâ muhâkeme görüyorlar.

Hatta o kadar ki böyle gider ise Bâb-ı Âlî'de boş dâire kalmayıp cümlesi gazeteleri muhâkeme için (Komisyon mahsûs) dâiresi ittihâz kılınacaktır. Çünkü medenî memlekette gelip bu bizim bedevî memlekette gazete çıkaran Phare du Bosphore halkın nâmûsuna dokunmak dahi alafrangada vardır diye cesâret alarak ma'hûd yüz bin

liranın altı bini Hurşîd Beyefendi'ye verildiğini yazmış olduğundan bunun için dahi muhâkemeye çekilmiş. Bu hâle göre Bâb-ı Âlî'de gazete muhâkemesi komisyonu üçleşti.

Bundan sonra ben dahi belâ-yı tekdîrden kurtulmak için gazetemin başına LE DIOGENE yazacağım. Çünkü böyle alafranga yazılı gazeteyi ihtârsız muhtârsız kapatmak veyâhût tekdîr etmek alafrangada yoktur.

Söz sözü açar derler sahîh imiş. Hele alafranga söz olur ise uzatıp götürür. Tebeddül-i ahîr üzerine hükûmet-i seniyye gazetelerde bir vakitten beri görülmekte bulunan mübâhasât-ı şahsiyyeden artık bahs edilmemek lâzım geleceğini emr etmiş idi. Fakat gazetelere böyle bir emr verilmek alafrangada olmadığından ve muvâfık medeniyet bulunmadığından buna yine Diyojen'den başkası mutâvaat göstermemeye başladı. İşte Levant Times ile Courier D'orient dün azl olan sadr-ı sâbık übbetlü devletlü Mithat Paşa Hazretleri'ne karşı bugün bendler yazmaya başladılar. Benim aklım ermez ama belki alafranga böyle imiştir. Belki medenî memleketlerde böyle yaparlar imiştir.

[2] Haber aldığıma göre geçen gün ehl-i merâktan birisi tramvay anbârlarını gezmeye gitmiş. Demir çubuklar deposunu koşumlar deposunu vesâ'ireyi vesâ'ireyi gezdikten sonra nihâyet gâyet müdhiş ve hevl-nâkda bir depo daha gezmiş.

Bu depoda tramvaya müteallik hiçbir alet ve edevât olmayıp bir tarafında küçük büyük beyaz siyah on dokuz kadar insan naaşı ve bir tarafında otuzdan mütecâviz bacak veyâhût ayak bir tarafında da ol miktar kol ve hele bir tarafında yüz elliden mütecâviz köpek naaşı ile bin beş yüze karîb köpek ve merkep ayakları var imiş.

Bu zât işbu depoyu görünce vücûduna bir ra'ş'e gelerek bunun hikmeti ne olmak ihtimâlini düşünmüş düşünmüş de bulamamış.

Bana kalırsa bunda iki hikmet vardır. Ya tramvay idâresi sene başı hesâbında hissedârâne şu kadar bin lira insan ve hayvan tazminâtı verdim dediği zaman masârif-i mezkûrenin mahall-i sarfını göstermek için bunları o depoya yığmış veyâhût yarın huzûr-ı mahşerde kendisine “Diyojen senin için şu kadar insan öldürdü bu kadar kol ve bacak kırdı şu kadar bin kelbi vesâ'ir hayvânâtı kılıçtan (Hayır değil tekerlekten) geçirdi” denildiği zaman idâre “Hayır efendim o bir mübâlağacı adamdır, dâimâ

mübâlağa eder, o kadar değildir bu kadardır” diye sahîhini göstermek için der-anbâr etmiş olmalıdır.

İşte benim aklıma gelen bu. Eğer erbâb-ı fikir ve mütâlaa buna başka bir ma'nâ verir de bize mürâcaat eder ise biz de depoyu gezmiş ve görmüş de bir ma'nâ verememekte bulunmuş olan zâtı merâkından kurtarmak için sevâbımıza keyfiyeti kendisine ihbâr ederiz.

Ey canım! Dünyâ yeniden yeniye, evvelleri bir kimseye su'âl sorar idin de cevâp alamaz idin. Şimdi ise su'âl sormadığımız hâlde cevâp alıyoruz. Fenâ değil, demek oluyor ki yeniden yeni tuhaflıklar zuhûr ediyor.

Meselâ Basîret kimse su'âl etmeksizin gazetesinin mukaddimesini yedi yüz elli yedinci numarasına koyup bunda gûyâ kendisinden su'âl eden var gibi mesleğini ta'yîn etmiş. Fakat bizim bildiğimize göre böyle mukaddimleri gazetenin baş tarafına koymak lâzım gelir iken şimdi moda olarak üçüncü sûtûna koymuş.

Koymuş da şimdiye kadar devletin muazzamât-ı umurunda bulunan zevâta ne itirâz ettiğini ve ne de etmediğini gâlibâ ya itirâzda haklı olduğunu veya itirâz etmemekte ma'zûr bulunduğunu ve'l-hâsıl pek de dikkat edemedim ama ya bundan sonra da itirâz edeceğini veyâhût etmeyeceğini ve bir ihtimâle göre haksız olur ise etmeyip yalnız haklı olur ise edeceğini beyân eylemiş. Demek oluyor ki mesleğini şimdi ta'yîn ediyor. Fakat buna mesleğini kim sormuş ki ta'yîn ediyor. Halk onu bilmiyor mu?..... İhtimâl ki kendisi öğrenmek üzere yine kendisi için yazmış olmalıdır.

Fakat Basîret pek tuhaflaştı, size tavsiye ederim, alınız okuyunuz, eğlenecek pek çok şeyler bulabilirsiniz. Nâzlım yeni bir şey daha keşf etmiş.

Diyor ki “Gelelim maksada şimendifer de telgrâfın bir başka türlüsüdür” gördünüz mü? İşte bu keşf de yeni bir keşiftir. Bunu şimdiye kadar bilmezler idi. Öyle ya! Şimendifer de telgrâfın bir başka türlüsüdür yani ikisi birbirine benzer. Şu kadar var ki şimendifer iki hat üzerinden yürür telgrâf ise elektrik kuvvetiyle. Şimendifer yeryüzünden gider, telgrâf ise havadan. Bir de yalnız bir fark kaldı. Şu ki şimendifer yoldan ve yolcu götürüp telgrâf ise yalnız haber getirir.

Fakat dünyâda Basîret gibi muhterî'ler çoğaldıktan sonra yarın öbür gün bunların ikisi dahi bir madde olduğu isbât olunur gider. İş bir kere “Şimendifer de telgrâfın bir

başka türlü” olduğunu keşf etmek idi. Zâten makineleri kuvve-i elektrikiye ile işletmeye çalışmıyorlar mı? Eğer buna muvaffak olurlar ise veyâhût telgrâfı kuvve-i buhâriyye ile işletirler ise işte o cihetten dahi münâsebet bulunmuş olur. Bir de şimdi demir yollarını bir tek hat üzerinden işletmeye çalışıyorlar. Buna da muvaffak olurlar ise münâsebet daha ziyâde artar. Husûsiyle bir kere telgrâf telleri üzerinden vagon yürütmek usûlü keşf olunur ise o zaman bütün bütün “Şimendifer telgrâfın bir başka türlü” olur. Koca Basîret, keşşâfsın be!

[3] Beni dinleyen ve benimle konuşanlar hep ahvâl-i âleme vâkıf zevât olduklarını bildiğim için “Ortada bir Bulgar ve Rum mes’eleleri var ve bunun için Bulgar Ekzarhiyası Phare du Bosphore ile muhâkeme oluyor” diye kendilerine ma’lûmât vermek iktizâ etmez. Ben her mes’eleyle gülmekte olduğum gibi buna dahi güler yatur idim. Fakat bu yakında kulağıma bazı sesler geliyor ki muvakkaten olsun handeyi ta’tîle ve gelen seslere kulak kabartmaya beni mecbûr ediyor.

Şimdiye kadar anladığımı size hikâyeye edeyim. Phare du Bosphore Ekzarhiya'ya “Sen Panslâvizm fikrindesin” dediği için Ekzarhiya'nın nâmûsunu kırdığından bahisle beş yüz lira vermesi da’vâ edilmiş.

Bu şikâyet üzerine tarafeyn ol bâbda sûret-i mahsûsada akd edilen komisyona da’vet olunmuş. Komisyonda Phare du Bosphore'un kendisi mi yoksa önünde fener çekenini yani avukatı mı “Efendiler bu da’vâ açıldı ama o nâmûsu kırılan kimdir bizzât Ekzark Efendi ise da’vâyı kendi nâmına etmeli. Da’vâ Ekzarhiya nâmına oluyor ise Ekzarhiya fermân-ı âlînin her hikmeti tamamıyla henüz icrâ etmediğinden onun bir hey’et-i müteşekkile olduğu sizce kabûl olunuyor mu ki da’vâsını rü’yet edeceksiniz. Binâberîn bu da’vâyı red etmenizi ricâ ederim” deyince komisyon bu hey’et Ekzarhiya hey’eti olduğunu ayrıca bir mahalde bir buçuk saat kadar müzâkere ve mütâlaadan sonra ancak istihrâc edebilmekle “Evet biz kabûl ederiz ki Ekzarhiya hey’eti hükûmet tarafından tanınmış bir hey’ettir” demiş. Ben bu da’vâda hazır değil idim. Yalnız keyfiyet bu sûrette kulağıma çalındı da onun üzerine kulak kabartmaya başladım.

Tuhafı neresi olacaktır bilir misiniz? Böyle yalnız Ekzarhiya'nın bir hey’et-i müteşekkile olduğunu kabûl için bir buçuk saat mütâlaaya ihtiyâç mes edince mes’elenin şu’abât ve fûrû’âtını mütâlaa için bir buçuk asır müddetten sonra muhâkemenin netîcesi yine Ekzarhiya'nın nâmûsu kırılmamış olduğuna müncer olmak

lâzım gelecek ve o hâlde Ekzarhiya'nın iki eli böğründe ve Diyojen'in dahi gülmekten iki böğrü elinde kalacaktır.

Bana gelip de istiftâ edecek olsalar ben bütün da'vâyı bir buçuk saatte bitirir idim. Da'vâ ne imiş? Phare du Bosphore'un Ekzarhiya'ya “Panslâvizm fikrindedir” demiş de nâmûsunu kırmış imiş. (Kendimi zabt edemiyorum gülmekten çatlayacağım)

Bir müslümâna (Sen müslümân fikrindesin) derler ise nâmûsuna mı dokunmuş olurlar? Âlemde kim vardır ki kendi milliyetini kendisine teşebbüs edince darılmasın? Yalnız bir Panosyan vardır, bak Panosyan'a “Sen Ermenisin” derler ise de darılır, “Sen Hay'sın” derler ise de darılır.

Çünkü o adamcağız Ermeniler'i hiç beğenmez. Geçenlerde Ermeniler hakkında neler demiş idi henüz unutmadınız a. O nâzlımdan başka her kime milliyeti isnâd edilse darılmaz. Öyle ise İslav milliyetine mensûb olan bir Ekzarhiya'ya “Sen İslav fikrindesin” demek nâmûsunu neden kırsın. Acabâ (İslav) ta'bîri (Afaro'z'dan) daha fenâ mıdır. Patrik Efendi Ekzarhiya'ya afaro'zlar isnâd etmiş idi de yine darılmamış idi.

Hem a canım! Ekzarhiya'ya “Sen İslav fikrindesin” denildiği zaman kabûl etmeyip de red edecek olur ise bu hareket esas maksada tevâfuk etmeyecek zîrâ Phare du Bosphore muharriri isbât etmiş ki gerek Avusturya'da gerek memâlik-i şâhânedede tam altmış tane kulüp açılmış, bunlar İslav kulübü imiş ve maksatları da bütün dünyâyı İslav etmek imiş. Eğer Ekzarhiya İslavlığı kabûl etmeyecek olur ise İslavlığa da'vet olunacak halk değil hatta İslav evlâdı İslav olanlar bile “Hayır biz İslavlığı kabûl etmeyiz çünkü o bir fenâ şey imiş hatta bizim Ekzarhiya'ya (Sen İslavsın) dedikleri zaman darılmış kızmış kabûl etmemiş” derler.

Benim neme lâzım. Benden istiftâ etmiş olsalar böyle söyler idim. Yok Ekzarhiya nâmûsunun mutlaka kırıldığını da'vâ eder de mücerred beş yüz lira ile ta'mîrini istid'â eyler ise o da kendi bileceği bir iştir.

Bizim Boğaziçi feneri pek parlak şey olduğundan şâyed beş yüz lirayı sarf ederek kırılan nâmûsu ta'mîr eyledikten sonra bir beş yüz lirayı dahi avucu içine alır meydâna çıkar mütâlaasında bulunduğumdan Ekzarhiya'yı bu ta'mirât ve termîmâtla vakit geçirmekten muhâfaza için ihtâr ediyorum.

Tâlip olunan beş yüz liraya zarar ziyân nâmını dahi veriyorlar imiş. Eğer bu sahîh ise Phare du Bosphore muharririnin komisyonunda söylediği gibi da'vâyı ticâret mahkemesine havâle etmek iktizâ eder. Çünkü ortada beş yüz lira zarar ziyân var ise bu zarar ziyân mutlaka Phare du Bosphore Ekzarhiya'ya “Sen İslav [4] fikrindesin” dediği zaman Bulgarlar “Hayır biz İslav değiliz bu İslav Ekzarhiyası'nın kilisesine gitmeyiz” demiş olmalarından ileri gelmiş olacaktır. Öyle ise Ekzarhiya ticâret usûlünce defterlerini ticârete getirmeli. Evvelce kiliselerine kaç İslav gelir iken muahharen gelenler ne kadar azalmış olduğunu kayden isbât etmeli, hesâb etmeli, kitâp etmeli.

Hâsılı bu işte benim için gülünecek cihetler pek çok görünüyor. Şimdiki hâlde yalnız dinlemekte isem de ileride işi bir iyi anladıktan sonra fıkraları koyuvereceğim.

DİYOJEN'DEN BİR SU'ÂL

Diyohen! Geçen nüshanda bir su fikrası var idi. Bi'l-münâsebe “Şirket top mu atsın” demişsin. İnsanlık bu ya aklıma bir şey geldi, senden sormaya mecbûr oldum. Acabâ şirketin top atması ihtimâlden ba'îd midir?

DİYOJEN'İN CEVÂBI

Evvelâ toptan murâd ne olduğunu anlayalım. Varan bir topu ise şirket me'mûrları atamaz. Bak havadan güldür güldür topuna bir diyeceğim yoktur zîrâ bu sûret ihtimâlden ba'îd değildir.

Top atmaktan murâd Krupp veyâhût Armstrong ise onu şimdi her gün Mösyö Tier ve Almanya'dan ahz-ı intikâm edecek topları bu sûretle tecrübe ediyor. Şirketin hangi hasmı var ki ona karşı top atsın veyâhût atmaya hazırlansın. Der-saâdet gazeteleri ise onlara birkaç gümüş ve altın gülle atmak kifâyet eder.

Vâkı'â şirket ile donanma beyninde yalnız bir fark olup binâberîn şirketin dahi top atabilmesi ihtimâli teslîm olunur ise de o fark donanmada top bulunduğu hâlde şirkette bulunmasından ibâret olmakla ihtimâl biraz tebâ'üd ediyor.

Ma'a-hazâ şirket idâresinin ulüvv-i himmetini tasdîk edenleriz. Bir himmet edecek olur ise top da atar kumbara da hatta deniz lağımı bile atar.

(AHİR ZAMAN ÇOCUĞU)

Süreyyâ Bey– Kimse olmasın!

Süt Halası– Kız Utârit sen kaç Süreyyâ Bey geliyor.

Çocuk– A niçin kaçsın, geçen gün kaçtı mı ki?

Süt Hala– Vay kaçmadı mı?

Çocuk– Yok kadın neneciğim yok, ablam kaçtı idi fakat Süreyyâ Bey koyuvermedi.

Çocuk– Baba sen bana yalnız bir yüzünü gösteriyorsun, öteki yüzünü niçin göstermiyorsun?

Babası– Oğlum benim kaç yüzüm var ki.

– Ben haber aldım haber aldım senin iki yüzün var imiş.

– Oğlan kim söyledi.

– Anam söyledi, sen ikiyüzlü imişsin.

Teodor Kasap

150 Numara Cumartesi 14 Teşrîn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

“KÜP ÖNÜNDE”

Bir Dost– Diyojen baba?

Diyojen–

Do– Canım baba Diyojen?

Di–

Do– Allah Allah sana ne oldu?

Di–

Do– Canım sağır mı oldun! Be?

Di–

Do– Şimdi sırtımdan çatlarım ha! Babacan sana lakırdı söylüyorum.

Di– Susssss.

Do– Sebep?

Di– Daha üç gün olmadı

Do– Canım çıldırdın mı?

Di– Ay oğul üç gün olmadı dedim a.

Do– Hiç sesini çıkartmayacak mısınız?

Di–

Do– Bu su’âlime bir cevâp ver de gideyim.

Di–

Do– (Kendi kendisine) Besbelli bir damarı tuttu, olmayacak, artık üç dört gün sonra gelmeli.

“DOST GİTTİKTEN SONRA”

Diyojen– Oh hele yakayı kurtardık, az kalmış idi ki.... fakat ben deli miyim? Ben memâlik-i mütemeddineden gelmedim ki..... söyleyemeyeceğim söylemeyeceğim, kendi kendime deli gibi söylenip duracağım da başka bir şeyden bahs etmeyeceğim.

Reji benim neme lâzım! Hirsch mukâvelesi maddesi benim neme lâzım! Efkâr-ı umûmiyye neme gerek! Ama halk yeni çıkma nağmeler okuyorlar mırılıyorlar imiş, bana ne! Varna şimendiferi zarar ediyormuş, direktörü ben değilim a! Basîret ya li garaz-i medh veya bi gayr-i hak itirâz etmeyecek imiş. Benden mi sorarlar! Diyecekler ki Diyojen'in bu sükûtu alafrangada yoktur, olmayıversin. Muvâfık medeniyet dahi değildir, o da vazîfem değil. Baba ben şimdilik şurada küpün önünden güneşin temâşâsıyla eğleniyorum, gölge etmesinler de başka ihsân istemem.

DİYOJEN'İN CEVÂBI

Etyemez Mahallesi'nde yüz elli dokuz arşın bir arsa satılık olduğu hakkında fi 16 Şa'bân sene 1289 tarihli tezkire-i aliyye-i kerîmâneleri müfâd-ı âlîsi rehin îkân âcizi olmuştur. Bu arsa elyevm on bin altı yüz kuruşa olarak müzâyedede bulunup hâlbuki bende-i direm harîdelerinde bu kadar akçe mefkûd olduğu cihetle bu mezâddan kasr-ı yed etmeğlim zarûridir. Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

FINDIKLI İSKELESİ'NDE

Bir Müşteri– Kayıkçı Ortaköy'e gider misin?

Kayıkçı– Aah

Müşteri– Oğlan! Nöbet parasından ziyâde vereyim.

Kayıkçı– Aah dedik a!

Müşteri– Yarım mecdiye vereyim.

.....

Diğer Bir Müşteri– Kayıkçı Kandilli'ye gider misin?

[2] Kayıkçı– Gel iki beşlik ver

.....

Evvəlki Müşteri– Ben sana Ortaköy'e on bir buçuk kuruş vermiş idim, ne gitmedin, Kandilli daha yakın mı?

Kayıkçı– Gelirken Beylerbeyi'nden de iki müşteri olsun alırım.

Müşteri– Beylerbeyi'nden müşteri bulacağımı nerden biliyorsun?

Kayıkçı– Hey guzum hey! Bu günlerde Anadolu gıyısına gidip de Beylerbeyi'ne uğramayan kayıkçı var mı?

Acâyıp gülüp eğlenmek isteyenler de kendisini bizim takımdan addediyorlar, ağlayıp teselli bulmak isteyenler de. Çünkü kendileri güldükleri gibi ihvân zamanı dahi güldürmek isteyenler de kalemleri mahsûlünü bana gönderiyorlar, kendileri ağladıkları gibi ihvân zamanı ağlatmak isteyenler de. İşte bu defa dahi (Bîçâre-gân-ı nüvvâb) imzâsıyla bir varaka geldi. O bîçâre-gânlar ağlıyorlar sızlıyorlar, kendileri ağladıkları sızladıkları gibi halkı dahi ağlatmak sızlatmak istiyorlar.

Varakalarını aynen koymak iktizâ etmedi. Çünkü dertli olanlar sözü biraz uzunca söylediklerinden bundan dahi uzatmışlar. Birkaç fûrû'a dahi ayırmışlar. Götüre götüre bazı fûrû'unu zülf-i yâre kadar îsâl etmişler. Binâberîn hülâsa-i emellerini eş'âr edelim.

Efendim bu bîçâregân-ı nüvvâb yüz kadar adamlar olup sekiz dokuz aydan beri bir işe konulmamış oldukları cihetle hâlleri pek diğer gün olduğundan ve mevsim-i şitâ ile beraber Ramazân-ı Şerîf dahi hulûl eylediğinden artık erbâb-ı hamiyet ve merhametin mürüvvet ve âtîfetine mürâcaata mecbûr olmuşlar. Diyorlar ki:

“Ramazân'da büyük konaklarda imâm ve mü'ezzin bulundurmamak âdet olup bu Ramazân erbâb-ı merhamet bâri bizleri imâm ve mü'ezzin alsın. Biz kendilerinden aylık istemeyiz. Yalnız hânelerimizin bir aylık erzâgını versinler. Ma'a'l-memnûniyye imâmlik ve mü'ezzinlik hizmetlerini ifâ ederiz.”

Bundan başka hocalık ve kitâbet hizmetlerinde dahi istihdâm edilebileceklerini ve fakat Basîret'in tavsiyesi mûcibince çobanlık edemeyeceklerini dahi beyân ediyorlar.

Benim bu gibi dakâyık-ı umura aklım ermediğinden ol bâbda beyân-ı re'y ve mütâlaadan âcizim. Yalnız keyfiyyeti hikâye ettim. Artık erbâb-ı mütâlaa nasıl telakkî eder ise etsin.

(AHİR ZAMAN ÇOCUĞU)

Çocuk– Baba sen ne yaptın?

Babası– Namâz kıldım oğlum.

– Sen namâz kılar iken anam gibi pencereye abanmadın ya?

– Vay anan da pencereye mi abanır?

– Abanır ya, hem anam pencereye abanarak namâz kıldığı zaman senin gibi yavaş yavaş okumuyor hızlı hızlı okuyor ve onu bir siyah setrili efendi pencere altından dinliyor. Hatta bazı kere de o efendi okuyup anam dinliyor, senin namâzın namaza benzemiyor ki.

Babası– (Vâlidesini tekdîren) Kız imânı yok!

Çocuk– A baba anamın adı değişti mi? Haniya sen geçenlerde anama “Elmasım” diye çağırıyordun da ben sana sorduğum zaman sen “Ananın adı böyledir” diyor idin. Şimdi niçin değişti.

AYNEN BİR VARAKADIR

Diyojen dâimâ acâyip vukû‘ât ve garâyib hâlâtta bahs etmekte ve bununla erbâb-ı mütâlaaya gayretler bahş eylemekte bulunduğundan vukû‘âtın ağreb-i garîbi olan bir vak‘ayı kendisine ber vech-i âtî hikâye etmek azmindeyim.

Hikâye etmek istediğim şey tasavvur ve tahayyül kabîlinden olmayıp sahîhül-vukû‘ bulunduğuna ve hatta mübâlağayı bile irtikâb etmediğime mebnî bunun üzerine nasıl bir mes‘ûliyet gelecek olur ise tamamıyla tarafıma âid kalmasını dahi imzâm altında olarak te‘mîn eylerim.

Şam'da me‘mûriyet ve kitâbet pîşinde dolaşır Ahmet Efendi isminde bir zât var idi. Var idi dediğimden bu zâtın şimdi mefkûd olması anlaşılmalıdır. Vücûdu hâlâ mevcûttur.

[3] Bu zât kısmetini köşe bucak arayıp gezer iken Şam'da mukîm olduğu hâlde vefât eden Karanlı Attar Hasan nâm-ı zengin bir tâcirin on beş bin kîse kadar nukûd ve emvâl-i metrûkesinin üzerine çullanmayı korumuş ve bunun için öyle bir tedbîr bulmuştur ki sahîhen vukû‘âtın ağrebi addolunacak ve şaşılıp kalınacak şey budur.

Bak dikkat et, mes‘eleyi etrâfıyla hikâye edeceğim. Sen de ibret al, bu bâbda halka dahi ibret ver. Müteveffâ-yı mûmâ ileyh emvâl-i metrûkesi yâd ellere geçmesin diye daha hâl-i hayatında iken ekber evlâdı bulunan bir kerîmesini birâder-zâdesine nikâh etmiş ve mûmâ ileyhâyı sabî ve sabiyye bulunan diğer evlâdı üzerine vasî nasb eylemiş idi.

Bizim Ahmet Efendi bu keyfiyetten haberdâr olunca nasıl eder ise eder ve ne yapar ise yapar vasiyye-i mûmâ ileyhâya nikâh-ı evvelini tanıttırmayarak ve

ammzâdesine varmaktan caydırarak kendi taht-ı nikâhına alır ve bu sûretle mûmâ ileyhânın hakk-ı vesâyetine dahi iştirâk eder.

Bu esnâda müteveffânın ikinci kızı yani zevcesinin kız kardeşi olup henüz on bir yaşında bulunan bir yetîme yine amnzâdelerinin birisine menkûha olduğu defter-i kasâme mûmâ ileyhâyı bâliğe olarak kayd ettikten sonra bi'l-iğfâl amnzâdesiyle birlikte onu dahi kendi idâresi altına almakla şu hâlde iki kız kardeşin dokuz bin liraya karîb nakdîni ve arazi ve emlâkını kâmilen zîr zaptına geçirir.

Fakat iş yalnız bununla dahi bitmez. Çünkü müteveffânın bir oğluyla iki kızı daha bulunup onların nukûd ve emlâkını dahi zapt ve tasarruf husûsunda hırs ve tama'ının elinden kurtulamaz.

Vâkı'â müteveffânın oğlu bulunan Mehmet Sa'îd yirmi dört yaşında bâliğ ve hatta evlâd ü iyâl sâhibi bir adam olduğundan bunun aleyhine muvaffak olmak biraz müşkilce ise de mûmâ ileyh Mehmet Sa'îd âkil ve reşîd değildir diye da'vâ eylemiş ve ol bâbda bir de hüccet istihsâl etmiş olmasıyla Mehmet Sa'îd'in istid'âsı üzerine keyfiyet temyîzi'l-vâde ve muahharen bi'l-istinâf dîvân-ı temyîz-i vilâyette mûmâ ileyh'in rüşdü şühûd-ı mu'tebere ile isbât olunarak emvâlinin kendi yedine teslîmi hükm edilmiş idiyse de efendi-i mûmâ ileyh "Hayır bu mutlak Mecnun'dur" diye bilâ ısrâr iki seneden beri emvâli teslîm etmemekte ve senevî yüz bin kuruşa karîb fâ'iz ve temettü'ü safâ-yı hâtırla der-ceb etmektedir.

Efendi-i mûmâ ileyhdeki mahâreti müvâzene için size bir misâl irâd edeyim. Müteveffâ Attar Hasan emvâlinden iki yüz elli bin kuruşu hayrât ve mirâsa sarf edilmek üzere vasiyet eylemiş ve bunun için birâderi Mehmet Ağa'yı nâzır ta'yîn eylemiş idi.

Ber-minvâl-i muharrer hile ve hud'alarla hakk-ı vesâyeti almış olan mûmâ ileyh Ahmet Efendi bu parayı dahi bir mûcib-i vasiyet sarf etmediğinden bîçâre Mehmet Ağa gûyâ bir hayır işte bulunmak için efendi-i mûmâ ileyh aleyhine da'vâya kıyâm eylemiş idiyse de efendi-i mûmâ ileyh mücerred Mehmet Ağa'dan ahz-i sâr için müteveffâ Attar Hasan'ın yine ber-minvâl-i muharrer emvâli eyâdi-i ecânibe geçmemek zımnında Mehmet Ağa'nın henüz sabî bulunan kızını yine kendi ikinci bulunan oğluna nikâh etmiş iken bu çocuk bâliğdir nikâh-ı evvelini şimdi kabûl etmiyor, başka kız istiyor diye tatlık ettirip kendi kız kardeşini nikâh etmiş ve bu sûretle vücûh-i birre sarf olunacak iki yüz elli bin kuruştan mâadâ sabî-i mezbûrun küllî emvâlini dahi yed-i iğtinâmına

geçirmiştir. Daha bitmedi çünkü mâlını ahz ü iğtinâm edeceği bir vâris daha kaldı. O dahi müteveffânın yine birâderi Mehmet Ağa'nın diğer oğlu bulunan Sa'd ü nâm sabî olup mücerred emvâl ve emlâki eyâdi-i ecânibe geçmemek için kezâlik sabî olduğu hâlde nikâh eylediği Hanîfe nâm bir kızdır.

Efendi-i mûmâ ileyh bu kız dahi yedi sekiz yaşında bir sabî iken Şam'da Senâniye Mahkemesi'nde kızın bulûğunu isbât ederek ve onun dahi nikâh-ı evvelini tanımadığını ortaya koyarak fesih-i nikâh ettirdikten sonra kendi şeriki Abdül-ganî-zâdeye akd etmiş ve bu sûretle mezbûrenin hisse-i irsiyyesini dahi yed-i temettü'üne geçirmiştir.

Şimdi hikâye bu sûretle dinlediniz ya daha tuhaf bir ciheti var. Biraz da onu dinlemenizi ricâ ederim.

Mûmâ ileyhâ Hanîfe'nin birinci kocası Hanîfe henüz sabî bulunduğu ve binâberîn nikâh-ı evveli mefsûh olamayacağından bahisle da'vâya kıyâm eylemiş idi.

Mûmâ ileyh Ahmet Efendi kızın şer'an keşfi lâzım geldiğini görünce bu kız bâliğadır menkûhadır nâ-mahremdir keşf edilemez diye huzûr-ı şer'a ihzârdan imtinân göstermiş ve kızın emsâli bir kız şühûd-ı mu'tebere huzûrunda mahkemeye getirilerek adem-i bulûğu isbât edildiği hâlde yine kabûl etmemekte bulunmuş idi.

En tuhafı neresi çend mâh mukaddem i'lâm çıkarttığı yetime beş ay mukaddem amcası mezbûreyi kendi idâresine almak istediği hâlde mûmâ ileyh Ahmet Efendi kızın henüz hakk-ı hidânedan sâkıt olmadığını bi'l-iddiâ merkûme teslîm etmemiş idi. Bundan [4] beş ay sonra kız bulûğa iblâğ edip on üç yaşında bulunduğu dâir i'lâm dahi ahz eylemiştir.

İşte şimdi bu da'vâ örük tarık eski çarık İstanbul'a gelmiş ve burada der-dest-i rü'yet bulunmuştur. İmdi âlemde bu gibi vekâyi'-i garîbe-i sahîha olduğu hâlde senin bundan haberdâr olmamaklığını tecvîz edemediğim için yazdım. Vaktâ bîçâre Attar Hasan'ın malı eyâdi-i ecânibe geçmemesiyçün sağır ve sağire evlâdını birâderinin sağır ve sağire evlâdıyla tezvîç etmesi emsâli nâdirce görülür bir vak'a-i acîbedir. Fakat mûmâ ileyh Ahmet Efendi'nin yirmi dört yaşında evli barklı bir adamın rüşdünü inkâr ve yedi sekiz yaşında bulunan ve üzerinden iki sene geçtiği hâlde henüz bulûğa ermemiş olan kızların rüşdünü isbât etmesi emsâli daha nâdir görülür ağreb-i vukû'attan olduğuna hiç şüphe yoktur.

Rüşdü inkâr olunan baba yiğit el-hâletü hâzihi İstanbul'da bulunduğundan böyle bir bîçâre bıyıklı sabiyi görmekliğin için senin küpe göndermek azmindeyim. İhtimâli olsa da bir de sekiz yaşındaki reşîde kadınları dahi görün. Fakat bunlar reşîde ve nâmahrem diye Şam'da taht-ı zabtta bulunarak tek da'vâ İstanbul'a düşmesin diye saklandığı ve Ahmet Efendi el-hâletü hâzihi vilâyet-i Arabî kâtibi olarak bu nüfûz dahi kızları muhâfazaya kâfi bulunduğu cihetle kızları bu dest-i kavîden kurtarmak mümkün değildir. Nasıl hikâyemi beğendin mi?

DİYOJEN

Evet hikâyeyi beğendim fakat hâlâ taaccüp etmekteyim ki sekiz yaşındaki bir kız bâliğa olsun da yirmi dört yaşındaki bir çocuk neden bâliğ olmasın. Şam'ın suyu erkeğe yaramıyor demek dahi mümkün olamaz. İhtimâl ki Şam'da çocuklar pek çabuk bulûğa vâsıl oluyor nerde muahharan on altıyı on yediyi geçtikleri gibi bulûğlarını zâyî ediyorlar.

Doğrusu ya ben da'vâya kendiliğimden bir hüküm verememekteyim. Bakalım bu da'vâyı rü'yete Şam'ın muktedir olamayacağı derkâr bulunup da'vâ elbette İstanbul'a geleceğinden hakâyık ve dakâyıkını sonra anlarız.

Teodor Kasap

151 Numara Salı 14 Teşrîn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

“BİR VARAKANIN AYNIDIR”

Diyojen! Darılma ama böyle gider ise nazar-ı rağbetten düşersin. Herkes senden söz beklemekte herkes senden nükteler intizâr etmektedir. Sen ise seninle görüşmeye ve müşâfehe etmeye gelen adamlara bile sıfır sükûtle mu‘âmele göstermektesin. Eğer bunda bir hikmet var ise doğrudan doğruya meydâna koy. Yok ise bâri sorulan su‘âllere olsun cevâp ver. İşte şimdi benim sana sorduğum su‘âl sebeb-i sükûtundan ibârettir.

“DİYOJEN'İN CEVÂBI”

Ben zâten hakkımda enzâr-ı rağbeti kazanmaya hiç çalışmadım ki şimdi o nazardan düşeceğime te'essüf edeyim. Enzâr-ı rağbet bana kendiliğiyle geldi. Ne zamana kadar devâm edeceğini ve ne zaman mahv olup gideceğini yine o enzâr-ı rağbet bilir. Şimdilik dünyâ bir araya gelse söylemem. Yalnız gündüz mazîdir ve gece muzlimdir gibi kelimâttan başka hiçbir şeyden bahs etmem.

Eğer hakkımda haber verdiğiniz enzâr-ı rağbet ciddî ve samimi bir şey ise ben söz söylememek değil bembeyaz çıksam bile devâm eder, yok ciddî ve samimi bir nazar değil ise fikdânıyla dahi müte'essir olmam.

Bilirsiniz ki ben birkaç bin sene evvel dünyâdan elimi eteğimi çekmiş idim. Şimdi îade-i hayât edişim mahzan sizin içindir. Eğer söylememek lâzım olan bir zamanda söyler isem sonra hiç söyleyememeği müstevcib olur. Ben ise dâima söylemek isterim, ne olur? Ben size ekser husûsâta müsâade ediyorum ya! Sizin nice mülâhazasızlıklarınızdan iğmâz ediyorum ya! Siz de bana biraz müsâade ediniz ki şimdiye kadar söyleye söyleye yorulmuş olan vücûdum biraz da dinleye dinleye rahatlansın.....

DİYOJEN'İN SEYÂHATI

Allah eksik etmesin dost çok hem de dostluklarının derecâtına nihâyet yok. Geçen gün bu hadsiz hesâpsız dostlardan birisi küpün yanına geldi ve benimle ber vech-i âtî müşâfeheye başladı.

- Ne var ne yok Baba Diyojen?
- Valla her şey çok yalnız müsâade yok.

– Canım hani senin bir tramvayın var idi? Sen onun medh ü senâsını ede ede bitiremez idin.

– Evet var idi zâhir, sanki ne demek istersin?

– Bir şey demek istediğim yok fakat senin o sevgili tramvayın yavruldu da sen hâlâ bu keyfiyetten haber almamış gibi duruyorsun.

– Yavruldu mu?!

– Hay hay.

– Latîfe mi ediyorsun sahîh mi söylüyorsun?

– Canım “omnibüsler”

– Ha! İşittim.

– Yalnız işittin mi görmedin mi?

[2] – Yalnız işittim.

– Etme a Diyojen! Git şunları gör, her gördüğün şey sana bir fikir verdiği gibi o da bir fikir verir.

Dostum mûmâ ileyh ile vukû‘ bulan şu müşâfehe üzerine geçen Pazartesi akşamı kalktım, o kalabalıkta Karaköy'den geçmek zahmetine katlanarak yokuşu tırmanmaya başladım ve Voyvoda'dan sola sapan yola saptım. Saptım ama az kaldı ki aklımı sapıtacak idim. Kaç çeki hesâp edebilir misiniz? Ha! Durunuz ismini söyleyim. Odun (olmadı anlayamazsınız “hâneden” ma'nâsına olan evden okursunuz. Yine Arabîsi'ne mürâcaat lâzım geldi) hatab

Efendim bu Almanlar da soğuktan amma korkuyorlar ha! Her biri kendileri kadar şişman hamam kütüklerini damlara kadar yığmışlar ah şu ak sakalımla şu yırtık pırtık gömleğimle bir tarafım açılmasın aşağıdan bakanlar gülmesin diye sakına sakına benim odunları tırmandığımı görmeliydiniz ki.....

Her ne ise tırmana tırmana çıktık, sürtüne sürtüne indik. Arkama baktığımda bu koca akabeyi nasıl geçtiğime ben de taaccüp ettim.

Meğer o da bir şey değil imiş. Meğer o sokağı alçatmak için kazmakta imişler, birçok kazmışlar, birçok kazdıklarını neden bildim bilir misiniz? Önüme koca bir yâr

çıktı. (Biraz da edibâne mazmûn satalım mı?) Yârın üstünde de bir yâr, hem o yâr her çekiye uyar.

O anda aklıma ne geldi bilir misiniz? Yer altından kazılan demir yolu oradan geçtiğini işitmiş olduğumdan şâyed yol kazıla kazıla tarana tarana tûnel ile sath-ı zemînin mâbeyni incelmıştır de benim bastığım yer çöküp aşağı uçacaktır diye düşündüm.

Farz et ki düşmüşüm. Ne olmak ihtimâli var? Hakâyık Basîret “Diyojen tûnele düşmüş” diye bendler yazacaklar imiş. Varsınlar yazsınlar, onlar dahi beş on paralık ticâretlerine bakacaklar.

Köprü üstünde gazete satanlar “Hakâyık Basîret şimdiki çıkan Diyojen havâdisi yere geçmiş” diye bağıracaklarmış. Varsınlar bağırınsınlar onlar da kismetlerini arıyorlar. Benim korktuğum şey bastığım yer çöker ve benim gibi bir ihtiyâr tûnele düşer de karşımda ve kazıntıdan hâsıl olan yâr üstündeki kız kâh kâh kâh güler mütâlaası idi.

Korkarım yine benim kaba adam olduğumu hükm edeceksiniz vallahi hakkınız var, hükm etmelisiniz. Çünkü o sed üstündeki kızın yerlere kapanarak ve fıkır fıkır kaynayan bir kahkahasını görmek için bir yere geçmek fedâkârlığını ihtiyâr etmeliydi. Fakat o hâlde benim başka bir mütâlaam daha var idi.

Bu simsiyah olasınca kapkara kesilesice aksakalı elime almış idim. Sakal pamuk gibi yani karşımdakinin vechi gibi ben bu hâlde o, o hâlde iken kahkahası mutlaka istihzâ için olacağını biliyordum.

Ma‘a-hazâ yine medeniyet-i hâzıraya teşekkür etmeli, halk ne kadar nâzikleşmiş, bakınız ne kadar nâzikleşmiş. Benim bu ihtiyârlığımla yolumu kesen sedd-i mûmânaatı ikthâm edemeyeceğimi o nâzik matmazel his etmesiyle beraber bana yardım için dest-i mu‘âveneti temdîd ve takdîm etmesin mi?

Ne o? Kışkandınız mı? Canım bir kere hâlimi tefekkür buyurunuz. Benim gibi bir adam için sû’-i fikirde bulunmaktığın ma‘nâsı var mıdır? Fakat ne dersiniz? Kızın mu‘âvenetine arz-ı ihtiyâç etmek bizim erkeklik nâmûsuna dokunmasın mı? Hâcet yok efendim hâcet yok dedim. Nasıl? Nâzikâne söyleyebilmiş miyim? Zararı yok efendim zararı yok demesin mi? Elini uzatmış hâlâ çekmiyor.

Ama ne el? El el ama kendi elime baktım, sararmış, kanı çekilmiş, kurumuş, damarları oklağı gibi kabarmış, tırnakları büzülmüş, uzamış, arasına yağ ve kir dolmuş. Bir eli o pampul pampul küçük kısaca ve kalınca parmaklı her parmağın dibine leblebi sığar kar parçası gibi bir ele takdîm etmeyi gönlüm tecvîz etmedi.

Çâre ne! Çâr-nâçâr! Takdîme mecbûr oldum. Elini uzattı, ben de tuttum. Şimdi ayağımı bir yere basıp da kuvvetime o mu'înenin kuvvetini zam ile sıçramak lâzım geldi. Fakat bunu kim yapacak? Yeninin içerisi görünüyordu. Gözlerim orasıyla meşgûl olduğuyçün ayağımın basacağı yeri görmeye fazla birkaç gözüm yoğ idi.

Ama siz diyeceksiniz ki Baba Diyojen bizim bildiğimiz Diyojen değil imiş. Evet diyebilirsiniz a Baba Diyojen pek çok husûsâtta sizin bildiğiniz Diyojen değildir. Siz onu yavaş yavaş anlarsınız.

Zâten bu vak'ayı ben da'vet etmedim, vak'a beni da'vet etti. Ne yapayım bir kere dûçâr oldum. Sözü uzatmayalım, baş ağrısı da'vet etmeyelim. Elimi [3] eline verdim, ikimizin var kuvvetiyle yârî aşmaya savuştuk. Fakat kuvâmız kifâyet etmedi. O beni çekeyim der iken ben onu çekmeyim mi? O beni yukarı almaya çalışır iken ben onu aşağı almayım mı? Ben ıkına sıkına yukarı çıkacak iken o paldır küldür aşağı indi.

Ha!!! Sizi gidi sizi gidi! O sû'-i zehâbınızı değiştiriniz. Anladım anladım, ne koz kırmak istediğinizi anladım. Şimdi siz demek istersiniz ki o aşağı düştüğü zaman zâten incelmış bulunan zemîn niçin çökmedi? Niçin ikimiz beraber yerin dibine geçmedik? Sakın ha! Diyojen hakkında itikâdınızı bozmayınız.

Yukarıda ikimizi birden çekip kurtaracak kuvvet kaldı baktık ki olmayacak sol tarafa büküldük. Yirmi otuz adım attıktan sonra o billur tenle beraber Billur Sokağı'ni bulduk. Yine sağa büküldük, birkaç gaz borusu kırıntısını (Çünkü tesviye-i tarîk için boruları kırmışlar idi) geçtikten sonra kendisi geldiği yere giderek ben dahi yeni müddetince resm ve dâ'î bi'l-icrâ omnibüs mevkifine vardım.

Bir de ne göreyim dokuz tane araba yüzden mütecâviz yolcu birkaç yüzden ziyâde de seyirci binbir ayak bir ayak üstünde mahşer-i mâ-halakallah! Ortada bir gürültü "Falaka yok mu? Falaka gelmedi mi? Haniya falaka?" âvâzeleri göklerde uçuyor. Ol saat aklıma Yeniçeri devri geldi. "Birisini falaka değnekle dögecekler ama acaba kimi dögecekler diye etrâfa bakınmaya başladım. Fakat bu asr-ı medeniyette falaka değnek ile adam dögmek nasıl mümkün olacağını bir türlü kestiremez idim. Meğer öyle değil

imiş. Arabalara dört hayvân koşmak lâzım geldiğinden Kılavuz Mevkii'ne koşulacak hayvânlar için koşum falakası isterler imiş. Hatta böyle dokuz arabanın ictimâ'ı ve içinde yolcular hıncahınç dolu olduğu hâlde gidememeleri falaka olmadığı için imiş.

(Mâba'dı Sonra)

Avrupa gazeteleri Rusya tarafından Prusya hudûdu üzerinde kemâl-i keremi ve müsâraatle inşâ kılınan istihkâmâtı ve Bahr-i Baltık'da tedârik edilmekte bulunan donanmayı nazar-ı dikkate alarak ol bâbda uzun uzadıya beyân-ı efkâr etmekte olduğundan Moskova'nın resmi gazetesi bu bâbda ber vech-i âtî cevâp veriyor.

“Avrupa gazetelerinin Prusya hudûdu istihkâmâtıyla Bahr-i Baltık donanması hakkında görülen telâşları pek abestir. Rusya devletinin sulh ve müsâlemeti muhâfaza yolda görülen himmeti artık bütün dünyâ tarafından tasdik olunmuştur.

Bu istihkâmât ile donanmadan maksad şâyed Almanya İmparatoru Hazretleri iâde-i vizite için Petersburg'u teşrif edecek olur ise Rusya hudûdunu bomboş ve kâffe-i tezyinâtтан hâlî görmeyin. Allı yeşilli bayraklar ile donanmış görmesi içindir. Kılâ' ü bikâ' gibi mevâki'-i resmiye olmayınca rengârenk bayrakları ağaç dallarına asacak değiliz a! Donanmaya gelince şâyed misâfirîn-i kirâm Bahr-i Baltık tarîkiyle teşrif edecek olur ise denizce resm-i istikbâlin şânlarına lâyük bir sûretle icrâsı içindir. Denizce edilecek resm-i istikbâle hakikaten dikkat etmelidir. Çünkü o kız gibi güzel zırhlı gemiler gelin gibi donanıp da beyaz barut dumanından ibâret ince tül ile duvaklandıkları zaman enzâra letâfet bahş olurlar. İşte istihkâmât ile donanma inşââtından maksad yalnız budur.”

“REJİ'NİN VEFÂTI”

Tütün ticâreti merhûmun keyfiyet-i vefâtını bundan mukaddem yazmış idik. Dünyâ herkes için fânî olduğu ma'lûmdur, hepimiz vefât edeceğiz. İşte bu kerede “reji” vefât eyledi. Müteveffâ pek mu'teber bir zât olduğundan tertîb olunan cenâze alayı gâyet mükellef ve mutantan idi. Şöyle ki:

İki yüz kadar şeker renk elbiseli kolcular kılıçlarını ve tabancalarını baş aşağı tutup en önde giderler idi. Bunların arkası sıra dahi ondalıkçılık etmekte bulunan cemâatten iki yüz kadarı siyâh-pûş mâtem oldukları hâlde yürümekte idiler.

Onlardan sonra bir Ermeni tütün kıymak için mahsûsen icâd etmiş olduğu makineyi bir siyâh çoka ile örtülü olduğu hâlde başına alıp ma‘a't-teşhîr götürür ve cenâzeye en yakın olarak dahi rejinin casusluk hizmetinde bulunan zevât yürür idi.

Orta yerde reji gâyet müzeyyen bir tabut içine konulup tabutun bir kolundan Zarifi ve bir kolundan Hiristaki ve diğerinden Kara Panos ve bir kolundan dahi ahîren Paris'ten gelen direktör tutmuşlar idi.

[4] En önde kalıbını kıyâfetini tavsif edemeyeceğim bir zât dahi bir bakracın içine azıcık deniz suyu koymuş ve birkaç tütün yaprağıyla etrâfa serpmekte bulunmuş idi.

Müteveffânın hasım ve akrabâsı bulunan Oster ve Ottoman Oster ve Türk bankaları ve tramvay şirketi me'mûrları dahi cümleten hüznü ve mâtemli oldukları hâlde cenâzenin arkası sıra giderler idi.

İşte müteveffâ rejii böyle bir alay-ı vâlâ ile getirip Feriköyü'ne defn ettiler.

“DİKKAT”

Ben halkımızın mütâlaasız olduklarını her zaman söylerim de yine inandıramam. Bu mu‘teber cenâzeyi kara yer altına gömdüler de cemâatten bir adam olsun gidip mezârı üstünde bir makâle irâd etmedi. Şimdi buna mütâlaasızlık demem de ne derim?

Ben sevâbı sever bir adamım. Haydi bâri şunun için bir makâle ben irâd edeyim. Vâkı‘â günlük öd ağacı falân gibi şey'im yoğ ise de işte birkaç lüle tütün yaktım. Şimdi dinleyiniz makâlemi.

“Ey cemâat!

Bu merhûmu nasıl bilirsiniz? İyi bir adam bilirsiniz değil mi? Hak taksîrâtını afv eylesin. Sahîhen iyi bir adam idi. Bu bîçâre tütüne pek müptelâ olduğundan ne kadar tütün var ise kendisine hasr etmiş idi. Fakat bu kadar tütün midesine dokunduğundan gün-be-gün fenâlaşmaya başladı. Paris'ten Mösyö Direktör isminde bir hekim getirdiler. Mûmâ ileyh deniz suyu tavsiye eylemiş idi. Ah işte asıl sebep-i mevtâ bu oldu. Erbâb-ı fetânet bundan ibret almalıdırlar. Bakınız dünyâ hiç kimseye kalmıyor, herkes birer birer vefât ediyor.

Artık bu yattıkça Cenâb-ı Hak Mösyö tramvaya ömürler versin duâsıyla mütesellî olmalıyız ve bu bîçârenin dahi ismi anıldıkça hayır ile yâd etmeliyiz. İstanbul halkının

insâniyet ve nezâketinden ümîdvârım. Her Pazar gecesi değil âdetâ her gece bu merhûmun ruhu için tütünden tütsüler ve buhûrlar yakacakları der-kârdır.”

İşte bu sene de senyörün birisi uçtu. Vâkı‘â bir hayli çırpındı mırpındı ise de nihâyet uçtu. Fakat haber verildiğine göre uçmuş uçmuş tamam Dolmabahçe pîşgâhına gelince kolu kanadı kesilerek cambur cumbur denize düşmüş. Birisi kuyruğundan mı yakalamış yoksa ne etmiş zırlı zırlı çıkıp yerine gelmiş.

Vâkı‘â böyle şeylerin bence hiçbir ehemmiyeti yoktur ancak herif uçar iken bin beş yüz iki bin kadar halk el çırpılmışlar. Çırpınmışlar bağırmışlar çağırılmışlar da ona taaccüb ettim.

Bilirsiniz a hikmet cihetiyle insan âdetâ bir hayvândır. İnsanın sâ‘ir birçok hem cinsleri güzel güzel iki kanadını açıp da rahat rahat uçtukları hâlde hiç kimse el çırpamaz da kendilerinden birisi ıkına sıkına biraz uçacak olsa herkesin el çırpılmaktan uçları kabarıp.

Sanki insanların bundan murâdı kuşlara “Siz uçuyorsunuz da biz uçamaz mıyız” süs satmak mıdır, ayıp ayıp. Uçmalı ama sâ‘ir uçanlar gibi uçmalı, kartal gibi uçmalı, rejinin ruh-ı revânı gibi uçmalı. Yoksa böyle kürre-i kamerden bir balona asılıp da uçanlara hayvânât-ı tâ‘ire âdetâ kakhaha ile güler.

Ama diyeceksiniz ki “Pek a‘lâ sen uçabilir misin?” Mâşâallah istesem uçarım ya? Fakat istemem yoksa hem ben bu senyör gibi dünyâyı üzerime yüklenip uçmam. Bu kadar büyük kuşlar var, birisinin ayaklarına sarılır beraberce uçarım. Hâtemtay hikâyesindeki mü‘ezzini hâtırınıza getiriniz de bakınız ki ol zamanda nasıl uçarlar imiş, ne ise yine birisi uçtu diyelim.

Teodor Kasap

152 Numara Perşembe 19 Teşrîn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

Diyojen gazetesinin yalnız “Teodor Kasap” satırından başka her satırını biraz vakitten beri çizmekte bulunan matbû‘ât kalemi me’mûrlarına (haddimiz yoksa da) arz ü ihtâr olunur ki eğer Levant Times and Shipping gazettesinin teşrîn-i evvelin on üçü tarihli nüshasının üçüncü sahîfesinde ve birinci sütununda Monde gazetesinden (mes’ûliyeti yine mezkûr Monde gazetesine bırakarak) nakl olunan ve yedi bendden ibâret bulunan bir fıkranın şâyed kenârını çizmemişler ise bâri mezkûr gemici gazetesinin teşrîn-i evvelin on beşi tarihli nüshasında ve üçüncü sahîfenin ikinci sütûnunun on birinci satırından on altıncı satırına kadar olan bir ibâreyi çizsinler.

Halkta da tuhaf adamlar amma çoğaldı! Bundan evvelki nüshamızın tarihi 17 konulacak yerde sehven 14 konulmuş olduğundan “Diyojen'in bunda da bir hikmeti vardır” diye bir büyük mes’ele çıkarmışlar. İçlerinden bazıları dahi bayâğı merâk etmiş ve kimisi de Diyojen'in artık vaktini saatini gayb eylediğini hüküm eylemiş.

Canım bunda ne var? Herkes bu kadar yalan söylüyor. Varsın bir de bizim müretteb ayın on yedisine on dört demek kadar bir yalan söylemiş olsun. Hem söylediği yalan fenâ değildir, sizin işittiğinize gelir. Zîrâ ayın on yedisine yirmi dört dememiş. Ma’lûm a mübârek Ramazân üzeri eğer öyle bir yalan söylemiş olsa idi o zaman kabâhati büyük olur idi.

“BİZDE EFKÂR-I TERAKKÎ”

Size en evvel bir hikâye söyleyim.

– Tenbelhâne muhterik olmazdan mukaddem orada belli başlı bir tenbel var imiş. Her gün havludaki dut ağacının altına uzanıp yatar imiş. Bir gün rûzgâr ağaçtan irice bir dut düşürür, dut gele gele tenbelin tam bıyığı üzerine konar. Tenbel bunu görünce (üşenmeden) Cenâb-ı Hakk'a levâzım-ı şükrâniyeti bi'l-ifâ “Yârab bâri bir de adam gönder de şu dutu ağzımın içine itsin” der–

Tenbelin bu arzuyu beyân edişi yani dutun ağzına itilmesini isteyişi âdetâ efkâr-ı terakkîden ma’dûddur. Çünkü bıyığı üzerine düşen dutu ağzı içine itmek ihtiyâcını düşünmekten üşenmek dahi muhtemeldir.

Ben Türkistân'da efkâr-ı terakkîyi muvâzene ettim ettim de bizim tenbel babanın bu efkâr-ı terakkîsi ile tamamı tamamına mütenâsip buldum. Bakınız sehvim var mıdır

yok mudur, meselâ Beyoğlu ahâlisi, yanbaşılarında bu kadar suları görelers, kendilerinin ise susuzluktan dudakları patlar idi. Fakat daha bu asır terakkîye gelinceye değin suları derece-i kifâyede olmadığını düşünmekten üşenirler idi. Hele bu asır terakkîde “Ah şu suyu ayağımızın dibine getiren olsa” diyebilecek kadar gayret aldılar. Meselâ Osmanlılar.

Cihânı feyz-i ma‘ârifle dopdolu görmekte oldukları hâlde şimdiye kadar ma‘ârifte olan ihtiyâçlarını düşünmekten bile üşenirler idi, hele şimdi düşünmeye başladılar. “Ah bize de bahş-ı ma‘ârif eden olsa” diyecek kadar himmet edebiliyorlar.

Ahvâl-i âleme ettiğim dikkate göre bunların şimdiki arzuları gâlibâ yerini buldurulacaktır. Hükûmet Beyoğlu ahâlisine su getirecek ve bazı kimseler Osmanlılara bir Osmanlı lügati yapıverdikleri gibi daha sâ’ir birtakım şeyler dahi yapıvereceklerdir.

[2] Ancak efkâr-ı terakkî bir derecede kalıp gün-be-gün artacağından hiç şüphe etmem ki halkımız bu emelleri hâsıl olduktan sonra dahi “Ah şu suyu ağzımın içine dökün olsa” ve “Ah şu ma‘ârifî bir nev‘ ameliyât-ı mahsûsa ile kafamızın içine sokan olsa” diyeceklerdir. Ey artık bunun bu kadarını da kim yapar ya! Hükûmet de İstanbullu, Türkiyeli, Osmanlı değil mi? İşin bu derecesinden o zaman dahi hükûmet üşense elbette haklıdır.

Ama siz diyeceksiniz ki “A Diyojen efkâr-ı terakkînin artması için şimdiye kadar sen hiçbir ihtârda bulunmadın” Evet bâdî-i emirde hakkınız vardır fakat bir mülâhazam var ki mâni‘ oluyor. O mülâhazada yukarıda başlamış olduğum hikâyenin bakiyesidir.

– Bizim tenbelin bir de refiki var imiş. Tenbel hânede harîk zuhûr ettiği zaman ikisi bir odada bulunurlar, bunlar yerlerinden kıvıldanmaya üşendikleri için yangın gele gele ta kendi odalarına kadar gelir. Nihâyet refiki gayrete gelerek “Yahu artık tavan üzerimize dökülmeye başladı çıksak mı?” deyince tenbel “Adam üşenmeden söylediğin lakırdıya bak” cevâbını verir–

Şâyed söyleyecek olsam beni de böyle “Üşenmeden söylediğin lakırdıya bak” diye su sattırırlar mülâhazasıyla kendimi ihtârdan men‘ etmekteyim. Efkar-ı terakkîyi kendi hâline bırakıyorum. Zîrâ görüyorum ki ben hiçbir şey söylemeyecek olsam bile efkar-ı terakkî yavaş yavaş derece-i lâzimesini bulacak ve halkımız daha şimdiden başlamış oldukları “Bizi yangından muhâfaza ediniz, köpeklerden muhâfaza ediniz, bizi yüklenip götürmek için şimendiferler yapınız, bizim karnımız doymuyor, doyurmak için

zerrâ'âtı tevsî' ediniz" gibi müsted'ayâtı nihâyet "Bizim uyumuz gelmiyor bize ninni çağırınız" derecesine kadar isâl edeceklerdir. Artık buna söyleyecek söz kalır mı?

(DİYOJEN'İN SEYÂHAT-NÂMESİ'NDEN MÂBA'D)

Ben her zaman derim ya halkımız tecrübesizdir. Orada bir tecrübe-kâr adam olmuş olaydı, kimse beklemeye ve yoldan kalmaya mecbûr olmazlar idi. Hele çok şükür! Bir tecrübe-kâr adam ben buldum, dedim ki yahu! Şurada dokuz araba var dörderden otuz altı bâr-gîr var. Sizin şu omnibüse tıkanığımız gibi birbiriniz üstüne ve yekdiğerinizin kucağına oturmak nisbetiyle bir bâr-gîre dört kişi binebilir. Otuz altı bâr-gîr yüz yirmi dört yolcu nakl eder, zâten burada ancak o kadar yolcu varınız. Hem bundan Kara Panos Efendi dahi memnûn olur. Zîrâ hiç olmaz ise araba bu defaki eskiyeceğinden kurtulur. Yok! Eğer maksadınız mutlaka bu arabayı götürmek ise bir araba içinde on dört kişi varınız, yedi insan, iki hayvân yerini tutabilir. İçinizden yedisi arabaya koşulsun, sonra diğeri yedisi onları değıştirsin yahut on dördü birden koşulsun bu sûretle arabayı istediğiniz yere kadar götürebilirsiniz.

Ben bu nasîhati verince bir kahkahadır koştum, Diyojen olduğumu herkes anladı. "Ha! Diyojen burada imiş!" diye etrâfıma üşüştüler. Her biri bir şey sormaya başladı. Baktım ki olmayacak yarı yolda seyâhatten döndüm. Omnibüsler hakkında bu kadar bir fikir almakla iktifâ eyledim. Daha vaktimiz var ya bir itikâda göre hayat denilen şey dahi câvidânîdir. Size bundan sonra omnibüs âlemine dâir bol bol ma'lûmât veririm.

Hem ne âlem? Allah için bir hulyâ buyurunuz. O arabayı gözünüzün önüne getiriniz de fıçıya sardalye yerleştirir gibi kadın erkek on dört kişiyi sığıştırabilirsiniz..... İçi sıkıntılı olan kadınlara demevî'l-mizâç erkeklere hak imdâd eyleye. Ne ise şu seyâhat yorgunluğunu def' edeyim de sonra yine görüşür konuşuruz.

"AVRUPA TÜCCÂRI'NA HÂLİSÂNE BİR İHTÂR"

Siz zannedersiniz ki Diyojen sizin dostunuz değildir, nâfile inkâr etmeyiniz. Yakînen bilirim ki bu zandasınız fakat acabâ benim sizin için düşündüğüm kadar sizin için düşünür benden başka bir dostunuz daha var mıdır?

Ben gece gündüz sizin için düşünürüm, dâimâ sizin menâfi'inizi ararım. İşte bu defa ticâretiniz için size yeni bir yol buldum ki ber vech-i âtî arz ederim. Bakalım

ticâretinize [3] ettiğim şu hizmetten dolayı bana ne mükâfât edersiniz. Siz ticâret arzusuyla İstanbula birtakım fazla şeyler gönderiyorsunuz ki onların burada hiç revâc yoktur. Meselâ kitâb-ı harita gönderiyorsunuz, bunları burada kim alsın da ne yapsın? Size ihtâr ederim ki bunları göndermekten sarf-ı nazar ediniz. Burada pek ziyâde revâc bulacak birtakım eşyâ var, onları gönderiniz.

İşte şimdilik size bir defter takdîm ediyorum. Bu defterde münderic eşyâyı gönderiniz de bakınız ne kadar revâc bulur siz de ne kadar ticâret edersiniz.

(DEFTER)

Gazetelere derc olunmak için hazır yazılmış bendlerin envâ'ı, gazete kapatmak için gönderilecek beyân-nâmelerden a'lâ matbû' olarak.

Gazete aleyhinde ikâme edilen da'vâya da'vet için muhâkeme-i matbû'ât komisyonundan gönderilecek matbû'-ı da'vetiye tezkireleri.

Denize düşenleri kurtarmak için lastik kuşakların en a'lâ cinsinden olarak üzerlerini dahi (Şirket ve Derûn Köprü vapurlarına mahsûs can kurtaran) yazılı olduğu hâlde birkaç milyon kuşak.

Beyoğlu ahâlisi için def'-i harâretine medâr olur su veyâhût tuz nev'inden bir nev' kimyevî terkîb.

İstanbullu Alman çalgıcı kızları istilâ edeliden beri Fransızca öğrenmiş olduğuna pişmân bulunan beyler için Fransız ve Almanca ve henüz hiçbir lisân bilmeyenler için (Henüz Fransız kızlarının dahi vücûttan kalkmadığı cihetle) Türkçe ve Fransızca ve Almanca mükâleme risâleleri.

Bazı gizli hastalıklara kendi kendisine mu'âlece edebilmek için henüz mahcûb bulunan beylere mahsûs olarak cepte taşınır küçücük bir tıp risâlesi.

Beyoğlu'ndaki çalgılı kahveler ile tiyatrolarımız için en müntehablarından kızlar.

Suya ihtiyâç olmaksızın çamaşır yıkayabilmek için nev icâd bir terkîb.

Mevcûd ve ma'rûf olan müskirâttan başka yeni çıkma bir nev' müskirât var ise onlardan irsâli, yok ise dahi bâri rakının envâ'ını bi'l-icâd behemehâl irsâli.

Halktan parayı çekmek husûsunda şimdi elimizde bulunan bankalardan daha ustalıkları bir banka usûlü var ise onların nizâmâtıyla birçok piyango biletleri.

İstanbul'da vakit biraz ağırca geçtiğinden çabuk vakit geçirdiğimizi irâ'e eder bir nev' saat.

Hesâb görmeye mahsûs olarak defter fakat irâd hânesi olmamak şartıyla. (Bunlar her şeyden ziyâde satılır, İstanbul'a gelen oyun kâğıtları az geldiğinden birkaç milyar paket daha.

Sizin tütünler daha ucuz ise Ramazân üstü olduğundan vakit gayb edilmeksizin der-saâdete tütün isâli.

(İHTÂR-I MAHSÛS)

Sakin ha! Zinhâr gazeteci gönderilmemesi zîrâ revâcî yoktur, küflenir kalır. Eğer gazeteciye benzer bir taklîd var ise ona diyecek yoktur.

“RAMAZÂN MUKADDEMÂTI”

Çocuk– Ha? Babacığım, Ramazân Baba geliyor, kandillere gideriz a?

Kız– Baba! Bayramlıklarımı Ramazân'da mı alacaksın?

Zevce– Ah yetiştirene kurbân olduğum geldi, yine âlem şenlenecek, yine bet bereket artacak. (Kocasına) Canım efendi sen ne düşünüyorsun? Mübârek günler geldi. Baksan a çoluk çocuk bile seviniyor.

Zevce– Evet, gelmiş, duydum.

Zevce– Vay sen bilmiyor mu idin, sana başkası mı söyledi.

Zevce– Ben de bilirim ama bakkal benden evvel hesâb ediyor.

“FENER GAZİNOSU'NDA”

– Yahu babacan yorulduunuz yürümüyorsunuz haydi bakalım birkaç yürüyelim.

– Aman Elmas tâkat kalmadı.

– Güzel ama şunun şurasında mübâreğin şeref-i hulûluna birkaç günden ibâret bir zaman kaldı. Sonra pişmân oluruz.

Rum ili şimendiferlerinin fâ'idesini fiilen müşâhede etmeye başladık. Her gün vagon vagon havâdis taşımakta olduğu gibi bize dahi aynen ber vech-i âtî derc ettiğimiz mektûpta münderic havâdisi getirmiştir.

(SÛRET-İ MEKTÛP)

Çatalca kasabası sâkinlerinden bir zâtın sekiz yaşında kerîmesi kiraz yer iken (kazâ-i nâgehânî) çekirdeği genzine tıkanıp bîçâre kızcağız (hım hım) tekellüm etmeye başladığını peder ve mâderi vesâ'ir zevî'l-erhâmı görünce kemâl-i sür'at ve telâş ile kızcağızın îade-i savt-ı zâtîyesi çâresine teşebbüs olunarak pek çok sa'y ve kûşîş olunmuş ise de derûn-i kabzada derde devâ verebilecek (tabîbin) vücûdu nâbûd (dünyâda bile yoktur a) idüğünden çâresiz hâliyle terk olunduktan ve aradan birkaç seneler mürûruyla (kızcağızın) tâlipleri zuhûr etmeye başladıktan sonra bir gün mezbûreyi (görücüleri) ser-â-pâ seyr ve temâşâ ettikleri sırada sakb-ı enfinde bir ufacık filiz müşâhede ederler. Alıcı gözüyle baktıkları cihetle tahammül edemeyerek nihâyet filizin ucunu iğne ile tutup çektiklerinde mezkûr çekirdeği filizlenmiş olduğu hâlde kızcağızın (burnundan) çıkarılıp derhâl (Be-hikmet-i Allahü-Teâlâ) savt-ı sâbıkasına nâ'ibetle bîçâre dahi tezeyyün-i zebân mefharet eylediği mevsûku'l-kelim bir zâtan mervîdir.

DİYOJEN

Sâhib-i mektûp eğer mevsûku'l-kelim bir zât tarafından rivâyet edildiğini söylememiş olsa idi erbâb-ı mütâlaadan bazıları bu havâdise inanmazlar idi. Fakat ben hikmet bildiğim cihetle mevsûku'l-kelim bir taraftan rivâyet edilmemiş bile olsa yine inanırım.

Çatalca'dan kiraz yerken çekirdeğinin genize sıçraması pek muhtemeldir. İnsanın mayası ise toprak olduğuna ve toprakta kuvve-i inbâtiye bulunduğuna mebnî mürûru zamanla filizlenebilmek ihtimâli dahi derkârdır. Hatta dizi soğanı muallakta kaldığı zaman bile filizlenmiyor mu?

Fakat benim merâk ettiğim başkadır. Hazır kızın burnundan bir kiraz ağacı uç göstermiş bunu daha filiz iken mahv etmekliğin malı var mıdır? Bu gibi şeyler terakkî-i zerrâ'ata delâlet eder. Fakat halkımız ekonomi politik bilmez ki bu gibi esbâb-ı servet ve sâmândan istifâde etsin. Ben olsam kiraz ağacını tımar ederek büyütür idim. Tâ ki kızdan iki cihetle mahsûl alınabilsin.

Teodor Kasap

153 Numara 21 Teşrîn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

(ZAPTIYE MÜŞİRİYET CELİLESİ TARAFINDAN)

Türkçe ve el-sine-i muhtelifе üzerine tab' ü neşr olunmakta olan gazeteleri müvezzi'ler Köprübaşı ve Galata gibi memerr-i nâs olan mahallerde medâr-ı revaç olmak üzere bir madde-i mahsûsa terdîfiyle meselâ Rusya ve Karadağ ve tevcîhât-ı havâdisi gibi birtakım bülend avâz ile çağırıp bağırmakta oldukları ma'a't-te'essüf görülüp işitiliyor. Gazetenin mündericâtı gazete mütâlaa edenlerin ma'lûmu olacağı cihetle halka gazeteyi okumadan me'âlini tahkiye ve beyân abes olacağından mâadâ böyle bir madde-i mahsûsa isnâdıyla halkın ezhânını teşvîş ve ihlâl ise umûr-ı zâbıta vazîfesine ri'âyete-i bilâhare bu makûle tefevvühâta tasaddî edenlerin te'dîbini istilzâm edeceğinden buraları ma'lûm olmak ve müvezzi'lerin gazetenin nâm-ı mahsûsuyla bey' ü fûrûhta mecbûr oldukları gazeteler sâhib-i imtiyâzları ma'rifetiyle kendilerine teblîğ ve tefhîm kılınmak üzere bâ-irâde-i aliyye nezâret-i zaptiyye tarafından ihtâr-ı keyfiyyete müsâraat olunur.

DİYOJEN

Bunu Diyojen daha iki sene evvel defa'âtle hem de Türkçe ve Rumca ve Fransızca olarak hükûmet-i seniyyenin nazar-ı dikkat-i aliyyesine arz etmiş idi. Demek oluyor ki te'sîri şimdi görüldü. Buna da teşekkür eder.

En ziyâde teşekkür ettiğimiz şey işbu beyân-nâme-i âlî bizim için güzel bir tecrübe olmasıdır. Demek oluyor ki hükûmet-i seniyyenin nazar-ı dikkat-i sâmiyesine arz olunan husûsât iki seneye kadar behemehâl te'sîrâtını gösterecektir. Binâberîn hiç olmaz ise iki seneye kadar olsun behemehâl te'sîrâtı müşâhede kılınacağı ümîdiyle hükûmet-i seniyyenin nazar-ı dikkatine daha bazı husûsâtın arz ve irâdına müsâraat kılındı.

Efendim, Karaköy ve Beyoğlu ve Balık Pazarı gibi pek işlek olan yerlerden hamalların mürur u ubûru için (Köprüden gemilerin geçmesi gibi) bir zaman ta'yîn edip gündüzleri büyük efendilerimiz ve hanımlar ve madamlar oralardan kalabalığı sökebilmek için bin meşakkatle geçerler iken harîk hamallarının (hay huy!) diye yarıp yıkıp geçmeleri tecvîz buyurulmamalı.

Üç buçuk kuruş kira ile bir bâr-gîre binen adamın dahi halkı bu sûretle ta‘cîze salâhiyyeti olmamalı.

Taksim suyu ile iskâ olunan yerlerde halk bir desti suya kırk para kadar vererek suyun kıyyesi âdetâ yirmi parayı bulduğundan bunlara dahi merhamet etmeli.

Husûsuyla ber minvâl-i muharrer beyân-nâmeyi tastire sebebiyet göstermiş olan gazeteler maddesi nazar-ı dikkate alınarak mevcûd gazete sâhipleri bi'l-imtihân eğer gazeteci olmaya sinnen ve hâlen ve şe'nen istihkâkları yoğ ise imtiyâzları ellerinden alınmalı ve müstahaklarına dahi imtiyâz vermekten geri durmamalı.

Şirket-i Hayriyye'ye behemehâl merâm anlatıp ateş kayıkları Üsküdar'a yirmi paraya yolcu getirdiği hâlde vapurların otuz paraya getirmeleri çok ve fâhiş olduğu mutlaka teslîm edilmeli.

Terakkiyât-ı medeniyyemizdeki sür'ate ne buyurursunuz? Şimdiye kadar meselâ Diyojen yine numarasını (4) rakamlı bir adede tesâdüf ettirdi diye kimsenin haberi olmaksızın koca mühürlü bir [2] zarf gelip kapayıverir idi. Meselâ devr-i menâfi'-i devlete mugâyir harekette bulunduğundan lağv olunmuş idi. Bak şimdi kapanacak olan bir gazeteyi “Yahu geliniz falan gazeteyi kapayacağız seyr ediniz” diye Bâb-ı Âlf'de azîm bir komisyona getirip orada “İşte kapayacağımız gazete budur” diye iki üç yüz adama göstermek tarîk-i medeniyyeti bulunmuş.

Fakat Matbû'ât-ı Osmaniye bu imtiyâzı öyle bâd-hevâ kazanmadı. On beş yirmi gazetenin iki aydan dört aya kadar ta'tile uğraması ve ikisinin külliyyen lağv edilmesi gibi bayâğı büyücek bir fedâkârlıkla kazandı.

Vâkı'â bundan sonra öyle yalnız on beş gün bir ay gazetenin çıkmamasından ibâret bulunan bir cezâya yağma yok. Bir liradan elli liraya kadar cezâ-yı nakdî bir haftadan bir seneye kadar hapis falan dahi var lakin zararı yok. Matbû'ât-ı Osmaniye yine bu terakkiyât-ı medeniyyeye teşekkür etmelidir. Hiç olmaz ise hükûmet bir komisyona “Ey komisyon siz ne dersiniz ben bu gazeteciye bir haftadan bir seneye kadar hapis edeceğim veyâhût bir liradan elli liraya kadar cezâ-yı nakdî alacağım. Hapis mi edeyim cezâ-yı nakdî mi alayım. Hapis ise bir sene mi edeyim bir hafta mı, cezâ-yı nakdî ise bir lira mı alayım elli lira mı” diye soruyor.

Bundan anlaşılır ki eğer komisyondan birisi “Efendim bu zavâllı gazeteci züğürttür elli lira alma bir lira al veyâhût vücûdu za’îftir bir sene hapis etme bir hafta hapis et” dese elbette hükûmet bu söze havâle-i sem‘-i i’tibâr edecek. Çünkü soruyor İbreti bu imtiyâzla mümtâz etmişler de onu hikâye etmek istiyor.

Haniya şu emir tahrîrine müteallik işler için “Gor gor gor” efendiye mürâcaat olunacak olan İbret, (Gorgor Efendi değil İbret çekilmiş) geçen gün Bâb-ı Âlî’de muhâkemeye çekilmiş (O söylemiş da‘vâcısı olan hükûmet söylemiş hâkim olan hükûmet söylemiş hazır-ı bi'l-meclis olan hükûmet söylemiş nihâyet hükûmet “İşte muhâkemeniz hitâm bulmuştur” demiş.

Daha ben bir şey anlayamadım, hükûmet diyor ki birkaç güne kadar verilecek karar neşr olunacaktır, karar neşr olunsun da hitâm bulan muhâkeme ne imiş o zaman anlayacağım.

Basîret okuyor musunuz? Umûm-ı millet Hiristaki Efendi'ye teşekkür etmeli imiş, bilmiyor musunuz niçin? Çünkü Hiristaki Efendi rejiyi bozmuş!

Aferîn Basîret! Senden başka doğru sözlü, itibârlı, nâmûslu hiçbir gazete yoktur. Öyle efendim! Vâkı‘â rejiyi Hiristaki Efendi yapmış idiyse de yine o bozmadı mı? Elbette umûm-ı millet Hiristaki Efendi'ye teşekkür etmelidir. Ya bozmamış ola idi ne olurdu?

Umûm-ı millet Hiristaki Efendi'ye teşekkür etmelidir. Hem bu teşekkür vech-i vech olmalıdır. Evvelâ Hiristaki Efendi hazîne-i celîleye dört yüz bin lira varidât buldu. Sâniyen tütün rejisi nefret-i âmmeye dûçâr olduğu zaman kabûl-i âmmeye mazhariyeti için tütünleri (Vele ki muvakkaten olsun) ilişti. Sâlisen Hiristaki Efendi devlet ve millete muzır olan bu rejiyi bozmaya himmet eyledi. Bu saydığımız cihetler hep Basîret nâm millet gazetesinin şehâdetiyle vukû‘ bulmuştur. Binâberîn elbette umûm-ı millet Hiristaki Efendi'ye teşekkür edecektir.

Ma‘a-hazâ umûm-ı milletin teşekkür edeceği zevât yalnız Hiristaki Efendi dahi değildir, Baron Hirsch ne günümüze duruyor. Rum ili şimendiferleri mukâvelâtını ta‘tîl etmedi mi?

Umûmen teşekkür olunacak zevât çok, hemen Basîret sahîfelerini biraz daha büyültsün de bol bol teşekkürler etsin.

Buna mukâbil biz de sahîfelerimizi büyültüp Basîret'in millet nâmına olan bu gibi hizmetlerine bol bol teşekkür edeceğiz.

Yahu! Bu yakında havâdis yine bir çoğaldı ki! Hem havâdislerin cümlesi de benim hakkımda. Size bir günde aldığım havâdisi haber vereyim, aldığım havâdisi değil, benim hakkımda yine bana verdikleri havâdisi. Fakat havâdis birbirini nasıl tasdik veya tekzîp eylediğine dikkat etmeli.

Meselâ geçen Perşembe günü, haniya dün değil evvel-i gün yekdiğerinin topuklarına basarak yani birbiri ardı sıra tamam altı kişi küpün yanına geldi. Evvelâ her biri ber vech-i âtî [3] bana hitap ettiler.

“Diyojen seni küpden mi çıkarmışlar” “Diyojen seni küpe mi bindirmişler” “Diyojen seni küpden mi indirmişler” “Diyojen senin küpte canın sıkılarak küpü terk mi edecek mışsin” “Diyojen sen küpü terk etmişsin sebebi ağzına paçavra tıkadıklarından mıdır” “Diyojen senin için bir şey söylüyorlar aslı var mıdır?”

Havâdisi gördünüz a. İşte bunlar hemen bir an diyebileceğim bir zamanda geldi. Tuhafı neresi ben daha bunlara ne cevâp vereceğim diye düşünür iken onlar birbiriyle mücâdeleye başladılar, artık dinleyiniz mücâdeleyi.

“Yok a canım küpe binmemiş inmiş” “Hayrına gelmiş ama binememiş” “Yok yok bir kere binmiş de yine inmiş” “Değil a canım ağzına paçavra tıkadıkları yok baklava tıkayacaklarmış da Diyojen onun ne olduğunu bilmeyerek ve paçavra zan ederek ürkmüş” “Hayır hayır hepsi yalan en doğru havâdisi ben aldım Diyojen küpün dışında imiş de şimdi içine sokulmuş” “Yok a canım” “Evet efendim” “Hayır sen bilmiyorsun” “Ben kuvvetli bir yerden haber aldım”

Baktım ki olmayacak, hemen iki elimin birer parmağını kulaklarıma tıkadım ve “Yahu işte ben kulaklarımı artık tıkadım, kimseyi dinlemeye vaktim yok hatta Diyojen sağdır deseniz de tasdik etmeyeceğim, Diyojen vefât etmiş deseniz de inanmayacağım. Hepiniz boş gezenin baş kalfası, hepimiz havâdis fabrikacısı” diyerek cümlesini susturdum. Aman Yârab havâdisin kesret ve vefret ve tenevvü‘ünden insanın oturup da kendi hâlini düşünecek vakti yok ki.....

Artık Beyoğlu ahâlisi su için yine şikâyet ederler ise haksızdırlar. İşte iki seneden beri Kâğıthâne'de duran makine mühendis Süleymân Bey'in himmet-i mahsûsasıyla

kurulmuş ve geçen gün şehremâneti ve altıncı dâire ve evkâf mebûsânı huzûrunda tecrübesi icrâ kılınmıştır.

Bu makine on altı saat zarfında tam iki milyon sekiz yüz seksen bin litre su çıkarırmış. Fakat bu biçâre makine yalnız başına çalıştığı ve diğer rafineleri bulunan makineler kendisine yardım etmedikleri cihetle suyu Zincirli Kuyu'ya kadar çıkaramayıp Kâğıthâne Deresi'ne dökmüş. Zararı ne? Bir kere çıkarmış a siz ona bakınız. İşte iki seneye kadar bir zaman içinde bu kadar muvaffakiyet görüldü. Elbette daha bir zamana kadar birkaç makine çalışsa çabalaya bir iş becerebilirler.

Velev ki suyu Zincirli Kuyu'ya çıkaramamış olsun, Kâğıthâne Deresi'ne döktüğü fenâ mıdır? O güzel mevki'in deresi büyür ve nezzâre bir kat daha halâvet bahş olur. Yalnız bu gâzimizi mi düşüneceğiz? Gözlerimizi düşünmeyecek miyiz? Çıkarsınlar çıkarsınlar efendim, Kâğıthâne Deresi'nin suları taşsın coşsun, bol bol aksın. Ben de gider setlerin üzerinde otururum da zevk ederim.

Hanım– A efendi saat yediyi geçti her zaman dörtte kalkar idin.

Efendi– Canım zâten önümüz Ramazân değil mi?.....

Dâye– A beyim öğle okundu, kalfa-gede de gelmiş bekliyor artık mektebe gitsen a!

Çocuk– Hey!! Dâyeciğim!! Ben gitmem!

Dâye– Haydi beyim haydi, hiç mektebe gitmem olur mu sonra câhil kalırsın.

Vâlidesi– Kız! Kız! Artık çocuğu üzdüğün elverdi, gitmeyiversin. Bir günde hâfiz olmaz ya, zâten önümüz de Ramazândır.

Kadın– Ah mübârek! Bet bereket hep sende, hele şokele şekerlerine bak, hele şu sâde yağlara zeytinyağlarına bak. Ya bu has undan ne güzel baklava olur. (Kocasına) Değil mi efendi? Ah keşke her gün Ramazân olsa...

Efendi– Her gün Ramazân mı olsa? Pek kolay, benim her gün bir altın saatim olup da rehine verdikten sonra her gün Ramazân da olur her gün bayram da.

[4] **Fakîr**– Yahu şu konağa giden fiçi fiçi yağlar torba torba unlar kazevi kazevi pirinçler ne için gidiyor?

Bir Adam– Ramazân gelmedi mi ya? Oruç tutacaklar.

Fakîr– Ya öyle mi!... Ben de zan eder idim ki oruç tutmak aç durmak demektir.

“HANIMLAR MEYÂNINDA MEMNÛNİYET”

Oh hele çok şükür, bu sene Ramazân-ı Şerîf'de Bayezid henüz yasak edilmedi. Aman a canım o geçen seneki haber ne idi. Bayezid'te bir araba bulunmayacak deyip kesdiler. Kalpakçılar başı da yok, artık ümmet-i Muhammed çatlasın mı idi. Berâyisi bu sene kimsenin aklına mı gelmedi yoksa bize mi merhamet ettiler de azıcık nefes almaya müsâade ettiler.

Nâdire Dudu– A ben de bu Ramazân Bayezidlik olarak üç tane ferâce hazırladım. Ne yapayım bizim gençliğimizde böyle şeyler yok idi. Rahmetli hep üzerime yatağan bıçağlar yürür idi. Bâri şimdi biraz dünyâmı göreyim.

Hanımlar Birbirine– Gördünüz mü? Gördünüz mü? Ahiretini görmeye çalışıp duran Nâdire Dudu bile dünyâsını görmek istiyor. O hâline göre bizden gayretli. İçimizde üç ferâce üç şemsiye hazırlayan kim var?

En Zarîf Bir Hanım– İnşâallah siz beni görürsünüz. Her gün için bir başka renk ferâce giyeceğim, şemsiyem dahi bir o renk.

Bir Merâklı– Kız nasıl ettin, efendiyi nasıl kandırdın. Ben benimkinin başının etini yedim güç hâl ile dört ferâce tedârik edebildim.

Zarif– Sen kolayını bilmezsin ki, çarşıda bizim Kirkor ile mukâvele ettim. Bana her gün bir ferâce bir şemsiye gönderecek. Bir günlük kirası iki mecdiyeye kuzum, bayrama kadar altmış mecdiyeye eder. Hem parasını da peşîn istemiyor. “Bayram ertesi yavaş yavaş verirsin” diyor. Araba için de kolayını buldum. Her akşam saat ondan on bir buçuğa kadar bir buçuk mecdiye.

Âkilce Bir Hanım– Kız bu borçları nasıl ödersin.

Zarif– O da benim umûrum mu? Benim gençliğim var kuzum. Azıcık dünyâmı göreceğim. Buna Ramazân-ı Şerîf derler senede bir gelir.

ALDIĞIMIZ BİR VARAKANIN AYNIDIR

Der-saâdet gazetelerinde nazar-ı memnûniyetle okuduğuma şehremânet behiyyesi tarafından der-saâdet sokaklarını tenevvîr için iki yüz aded gaz feneri mübâyaa edilmiş olduğunu anlamış idim.

Dün gece ehîbbâdan tuhaf bir zâtla Ayasofya'dan avdet eder iken Bâb-ı Âlî'nin kapısı üzerinde iki fener yandığını gördüm. O kadar şu'leli yanmakta idi ki kapı üzerinde yanmakta olan feneri başını yukarı kaldırmaksızın görmek mümkün değil idi.

Refikim bulunan zât kapı üzerindeki fenerleri bana gösterdi de dedi ki işte şehremânet behiyyesinin yakacağı petrol fenerleri bundan daha güzel yanmayacağını te'mîn edebilirim. Bâri şu iki yüz feneri yakacaklarına buna edilecek masrafa birkaç yüz bin kâğıt fener alsalar da gelene geçene birer tanesini verseler. Zîrâ maksat aydınlıkta yürümek değil mi? Herkesin eline alıp götüreceği bir kâğıt fener elbette yolu daha ziyâde ziyâdâr eder.

Nasıl senin bu bâbda fikrin nedir?

DİYOJEN

Benim fikrim ne olacak, ne gaz yakmaya hâcet var ne de fener dağıtmaya. Zâten fenersiz gezmek yasak değil mi? Herkes geçeceği yolu elindeki fenerle ziyâlandırmaya nizâmen mecbûr olunca başka şey'e ihtiyâç kalmaz.

Teodor Kasap

154 Numara Salı 24 Teşrîn-i Evvel 1288 Üçüncü Sene

Artık Ramazân geldi ya! Bâri şimdi söyleyim. Efendim Agopyan Güllidisi Efendi tiyatrosunca olan terakkiyâtı ilân ediyor.

“Ramazânda herkesi memnûn edeceğim” diyor. Bir tâziyâne-i şevk ve gayret imiş de onun için tarîk-i terakkîde böyle koşa koşa yol almış.

Rûznâme'nin haber verdiği göre bir düzine yani tamam on iki nefer kız var imiş. Bunlara mukâbil bir buçuk düzine yani on sekiz nefer dahi erkek var imiş. Hizmetçileri falan da yolunda imiş. Ne kadar (yan) var ise terakkiyât-ı asriyye sâyesinde Mösyö olmuş. Hele birtakımlarının ismi pek hoşuma gittiğinden sizin de hoşunuza gider diye yazacağım.

Mösyö Fasülyeciyan!

Mösyö Tosbatıyan!

Mösyö Papazyan!! (Hasun duymasın)

Mösyö Çaprazcıyan!

Mösyö Sancakcıyan!

Mösyö Berberyân!

Mösyö Gümüşcüyan!

Mösyö İdâreciyan!

Gördünüz mü Mösyöleri, Osmanlı tiyatrosunun mösyölerini. Bunlar içinden en ziyâde zevkime gideni (Ne saklayım) Mösyö Fasülyeciyan'dır. Ama Mösyö Çalı Fasülyeciyan mı yoksa Ayşe Kadın Fasülyeciyan mı bilemem.

Te'essüf ederim ki bir Mösyö Bayırturpyan yoktur. Aktrislerden hoşuma giden isim dahi iki tane (Matmazel Bağdatyan) var imiş onlar olacaktır çünkü Şarkiyye'nin muktezâsı bu. Artık bu kadar terakkiyâttan benim gibi bir terakkîperver memnûn olmaz mı ya?

Vah vah vah! Ben bile acıdım! Bilirsiniz ki ben dâimâ sizin gayretinizi görürüm. Ha! Sözüm kime haberiniz var mı? Sözüm hanımlara, zâten benim sözüm kimlere olur ki? O kaba saba hoyrat erkeklere ben söz mü söylerim? Hanımlara hanımlara!

Vah vah vah! Hakîkaten te'essüf ettim. Bu sene Bayezid mayezid henüz yasak edilmediği cihetle siz de gördüğüm memnûniyeti mübeşşirâne ilân etmiş idim. Bir de bugün gazeteleri okuyayım ki bu kara haberi size vermeye dilim varmıyor ama Bayezid yasak edilmiş.

Ah yalnız Bayezid de değil, Kalpakçılar, Külâhçılar hepsi hepsi fakat tesellî bahş olacak bir cihet var. Bu yasak haniya şu açık saçık ferâcesinin yakasını omuzlarından aşağı düşürmüş pamuk diz çoraplarını dahi göstermek için eteklerini kasmış şemsiyesini bir tarafa eğmiş nâzenînler için imiş.

Siz kadın kadıncık gezdikten sonra size kim ne der? Hatta erkeklere bile yasak edilmiş ama ben o yasağı kendi üzerime almam. Benim saçlarım yağlanmış taranmış değil ki, benim sakalım bıyığım öyle kesilmiş kırkılmış budanmış mudanmış değil ki. Benim başımda beşlik tepeli ve kaşlarımın üzerine doğru indirilmiş fes yok ki. Arkamda kasıklarım muhâzî kısa çaket, elimde eldiven ve baston, ayağымda paçası yırtık dar pantolon bir karış ökçeli sıkı potin yok ki. Gözüme de tek gözlük koymam. Bu hâle göre yasağı da üzerime alınmam. Onu yukarıda hâllerini azıcık saymış olduğum hanımların mânendi bulunan beyler düşünsün.

Hem efendim tenezzüh edecek olduktan sonra yalnız konumuz Bayezide [2] Mayezide mi kalmıştır? Ben şimdi Galatada oturuyorum. Bazı bazı tramvay ile Beşiktaş, Ortaköye ve omnibüsle Taksime kadar gidiyorum. Tophâne var Kabataş var, Beyoğlundaki Büyük Cadde var, Taksim önü var (Kimse duymasın bâri kulağınıza söyleyeyim) Municipalite Bahçesi de var Municipalite Bahçesi. Ne ise siz kadın kadıncık olunuz da sizin için gezecek yer çok fakat sakın ha! Ferâcenizin yakasını omuzlarına doğru düşürmeyiniz.

ÇENE Mİ DEDİN?

Bulgar Ekzarkı Phare du Bosphore ile olan da'vâsını mutlaka kazanacağında şüphem kalmadı. Avukatı bulunan Mösyö Amyabel geçen günü muhâkemede saat yedide söze başlayıp pây pây üç saat nefes almaksızın laf söylemiş. Latîfe değil, mübâlağa dahi etmiyorum, bâri yemin edeyim, Hüdâ ilm öyle.

Hatta saat ona gelince komisyon “Canım biraz sus vakit geldi gideceğiz” dedikte Mösyö Amyabel söyleyeceği daha henüz bitmediğinden bir saat kadar daha müsâade istemiş ve bu bir saat müddet komisyon tarafından istiksâr edildiği cihetle bir müddet o

rutin müzâkereden sonra on beş dakîka daha zam etmişler. Ancak Mösyö Amyabel söyleyeceği sözleri on beş dakîkada dahi bitiremediğinden bazı gazetelerde görüldüğü vechile (Bakiyesi sonra) diyip kesmiştir.

Tuhaflardan birisi Yeni Câmî‘-i Şerîf’in nerdibânları üzerinde iki kör dilencinin birbiriyle ettikleri muhâvereyi dinlemiş. Dilencinin birisi diğere şimdiye kadar ahz ü i‘tâsının kesâdından ve yevmiye ancak seksen kuruş kadar kazanabilmekte olduğundan bahisle mübârek Ramazân'ın şeref-i hulûlundan dolayı alışverişin revâc bulacağı hakkında ümîdvâr bulunduğunu dermeyân eylemiş.

Bunu sahîhü'l-vukû‘ olmak üzere gören ve işiten zât haber verdi ve tuhafı şurası ki bu keyfiyeti şaşarak haber verdi. Bunda şaşacak bir şey yok. İstanbul bu! Bir adam gündeliğini yüz kuruşa getirmez ise ona adam mı denilir. Meğerki müddet-i ömrünü iki üç yüz kuruşa bir yere satmış olsun. Benim haber aldığıma göre Almanya'dan der-saâdete bir zât gelip dilencilerin sermâyesinden bir banka küşâd edecek imiş. Erbâb-ı hesâb İstanbul'da lâ-akall yirmi bin dilenci tahmîn edip beherinin sermâye-i mevcûdunu dahi ber hadd-i mutavassıt olmak üzere beşer yüz lira hesâp ettiklerinden bankanın mevcûdu on milyon liraya kadar varacağını hükm ediyorlar. Neme lâzım. Benim bunların sermâyesinde gözüm yok a. İsterler ise tenkîhâta uğrayanlar veyâhût der-saâdetde bulunan dilencilere merhamet edip sadaka veren me‘mûrîn ve ketebe vesâ‘ire dahi sermâye-i mevcûdlarını bir Almanya versinler de yüz milyon liralık bir banka dahi onlar küşâd etsinler.

Typos nâm Rum gazetesi Cumartesi gününden bed‘en ile Ramazân-ı Şerîf şeref-i hulûl eylediğinden Bâb-ı Âlî'nin bir ay Ramazân ta‘tîl edeceğini yazıyor. Bu havâdise cümleden ziyâde ben inanırım. İnanmayacak bir şey olsa bile bi'l-iltizâm inanırım. Zîrâ şimdiki hâlde haftada dört defa küpden çıkartmakta ve ödümü kopartmakta olduklarından bâri bir ay olsun râhat edeceğim demektir.

MEMÂLİK-İ MÜCTEMİ‘A-İ AMERİKA'DA TAB‘ OLUNMAKTA BULUNAN GAZETELERİN MİKDÂRI

Memâlik-i mezkûre dâhilinde bulunan Newyork'da senevî 492770838 gazete tab‘ olunmaktadır ki bu mikdâr gazete Amerika'nın sâ‘ir mahallerinde tab‘ olunmakta olanların iki kat ziyâdesidir. Pennsylvania'da senevî 233380332 ve Massachusettes'de

108601903 ve İllino'da 102686204 ve Ohio'da 93594448 ve Kaliforniya'da da 45869408 gazete çıkarılmaktadır.

Rûznâme

DİYOJEN

İstanbul'da otuz gazete çıktığı hâlde on dördü kapandığı ve üçü muhâkeme altına alındığı görüldü. Acabâ Amerika'da bu kadar gazeteden kaç kaplanır ve kaç muhâkeme altına alınır.

[3] RAMAZÂNİYELİK MUHÂVERE

İKİ MAHALLE ÇOCUĞU BEYNİNDE

– Bu yıl fener kapamayacak mıyız yine?

– Ummam birâder! Çünkü o da kâğıt ve muşamma‘ fener asrında idi..... Canına yandığım şu Frenk mallarının çelinecek kapılacak yeri yok ki herif eline takıp gidiyor. Taşlasak camı kırılır üst tarafı elinde kalır orası galebelikli bir şey atar da adamın kafasına rast gelirse.....Yarar vallahi!

– Adam sen de korktuğun düşündüğün şey’e bak! Kafamı yararsa işime de yarar ya?

– Benim sayım suyum yok!

İKİ BEKTAŞI ARASINDA

– Yahu terâvihle ne âlemdesin hoş musun?

– Eyvâllah erenler fakîrce öbür namâzlardan kıl kadar farkı yok.

İKİ BOĞAZİÇİLİ BEYNİNDE

– O değil ama bu mehtâp havalar müsâid gitse de birkaç geceler sandal ile İstanbul'a inip gezsek?

– İnşâallah! Aman pek şekeristân Çin'in ser bülendi olur... Bizim Boğaziçinde eğlenti yok ki! Husûsen Anadolu yakasında!

İKİ ŞIK BEY ARASINDA

– Ah birâder Bayezid de kalabalık olmuyor ve bâri şu geçen kandil gecesinin rengini bulmuyor ki arabalara “Vay vay ne gonca-i gülşen-serây-ı dilâram Bârekallah bir mehlikâ-yı serv-i hırâm” diyeyim ve..... Gâ’ib eyledim bir daha göremedim ki “Şimşîr-i cihângir aşkın açtığı yara sînemi pâre pâre eylediğinden sîne-be-sîne nâf-be-nâf gunûde-i bâlîn ins ü itlâf olmaktan başka cerîha-i dile çâre kalmadığını” anlatayım!

– Biz Ramazânı eğlencesi boldur diye gözler idik böyle olduğu sûrette ah Çamlıca ah bir kere yaz gelmeyecek mi!

– A birâder orada mâşiyen alâ kademeyhi gezerek ve toz deryâsına batarak “... mağa yâ Rabb toza gark olmayarak hep bittik” demek de kolay değil idi.

– Ah onun en güzeli Beyoğlu eğlencesi ama mevkûf-ı aleyhâ biz de biraz.....

KARI İLE KOCASI BEYNİNDE

Karı– Efendi şu çocukların bayramlıklarını alsan da yavaş yavaş diksem?

Koca– Bakkalın borcunu vereyim de.....

Karı– A efendi nereden vereceksin?

Koca– Esvâplıkları nereden alacak isem.....

Karı– Demek oldu ki bize bu yıl bayramlık yok!?

Koca– Hangi sene var idi ki.....?

Pek tuhaf değil ise de okunur bir hâlde olduğundan şu birkaç muhâveremi Diyojen babamızın kabûl edeceğini ümîd eyler ve kendisiyle oldukça mu’ârefem olduğundan mahsûs ellerini öperim. Kabûl edemeyeceği takdîrde hiç olmazsa sebebini söylesin ki biz de basacak diye intizâra kalmayalım.

DİYOJEN

Hoş geldin safâ geldin, özledik, küpe buyurunuz.

VARAKA

Efem! Ne dediniz Beyoğlu dâ’ire-i belediyesi tarafından Firuz Ağa ile Sormagir Mahallesi beynine bir şu‘be-i idâre mi açılmış buyurdunuz?

Evet, evet ama.....

Canım âlemde ne de lakırdı anlamaz habbeyi kubbe yapar sözü koz anlar insanlar var. Yoksa böyle suyun şarılıtısına gitmek bizim halkımıza mı mahsûsdur? Efkârımızı izâh edelim. Gûyâ dâ'ire-i mezkûrenin Firuz Ağa'ya olan bu'diyyet mesâfesi münâsebetiyle hem ol civârın nezâfet vesâ'iresine bakmak ve hem de ashâb-ı musâlaha mûcib yûsr-i suhûlet olmak üzere oralarda bir hâne isticâr olunarak bir idâre şu'besi açılmış ve hatta idâresi dahi mezkûr Beyoğlu dâire-i belediyesi riyâseti mu'âvini Selim Efendi'ye ilâve-i me'mûriyet edilmiş gibi bazı uzun kulaktan öyle bir söz işitmiş idim. (Bizde ahmaklığı seyr et hiç böyle bir şey olmuş olsa bunu ballandıra ballandıra gazeteler yazmaz mıydı?) Her ne ise [4] benim de şu günlerde ufak bir işten dolayı dâire-i mezkûreye gitmekliğim lâzım geldiğinden şimdi ol kadar mesâfeyi ihtiyâr etmekten ise hasbül-civâriye yeni açılmış olan şu'beye gideyim diyerek kalktım o sokakları fırıldak gibi döndüm. Rast geldiğime sordum hâsılı bir haber alamadım, ziyâdece de yoruldu. (Biz sanki yoldan kaçındık da dâireye gitmedik) Nihâyet yorgunluk almak üzere orada bir kahveye oturdum yine tekrâr İmâm Efendi'ye bekçiye falana sordum kimse bilmiyor vesselâm. Lakin bu derecede yalan söyleneceğini de aklım kabûl etmediğinden (Çocuktan al haberi derler sahîh imiş) oralarda oynamakta bulunan çocuklardan su'âl eyledim hay Allah râzı olsun İmâm Efendi'den a'lâ mahalleyi çocuklar biliyor.

Ben– Oğlum burada komisyon konağı varmış nerededir?

Çocuk– Nasıl komisyon? Ha ekmek tartanlar mı?

Ben– Evet oğlum evet.

Ç– Bilmiyorum, (diğeri o çocuğa hitâben) Mehmet haniya geçen gün şurada kapının önünde oturuyorlardı burada gürültü etmeyin diye bizi kovmadılar mı?

Ben– Canım oğlum sana para veririm hadi bana orasını göster.

Ç– Oh sonra buradan benim ökselerimi alsınlar değil mi. Hülâsa-i kelâm çocuklar da göstermedi, bir sahîh haber de alamadım. Elân merâkta kaldım canım Diyojen senin ma'lûmâtın var ise söyle de beni merâktan kurtar.

DİYOJEN

Ne bileyim a oğul, dâire bu, kim bilir kaç şu'besi var.....

Gelecek sene Viyana'da küşâd olunacak sergi-i umûmiye'de Şark usûl mi'mârisi üzerine esnâf takımının ikâmet eylediği hânelerden birer hâne inşâsı proğramında dâhil bulunduğundan her tarafça icâbı icrâ edilmeye başlamış idi.

Şu aralık Viyana gazeteleri Mısır'ın servet-i bî-nihâyesinden bahs etmeye ve âdetâ Avrupaca hükümdârların ikâmet ettikleri sarâylar Mısır'da esnâf takımının hâneleri demek olduğunu dermeyân etmeye başlamışlardır. Sebebi?

Çünkü Mısır tarafından Viyana'da Mısır'ın esnâf hâneleri numûnesi olarak birkaç yüz bin lira masrafla âlî bir sarây binâ olunmakta imiş.

155 Numara Perşembe 26 Teşrîn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

Haniya geçenlerde Töbini imzâsıyla Avrupa'ya bir sahte telgraf çekilmiş ve bunun mütecâsirleri Bâb-1 Zaptiyyece kemâl-i ehemmiyetle taharrî olunmuş ve bu telgraf maddesine iştirâki bile olsa gelip Bâb-1 Zaptiyye'ye ihbâr-ı keyfiyet ettikde kabâhati afv olunmakla beraber kendisine beş yüz de lira verileceği bir ilân-ı resmî ile va'ad olunmuş idi.

Bunun üzerine Diyojen de va'ad olunan beş yüz lirayı alarak bir mikdâr da refâh ile geçinmek için kalkıp evet bu maddenin fâ'ili kendisi olduğunu ve bu bâbda olan kabâhatinin afvıyla beraber beş yüz liraya muntazır bulunduğunu Bâb-1 Zaptiyye'ye arz etmiş ise de şimdiye kadar va'ad olunan beş yüz liraya değil bir bakır onluğa bile nâ'il olamadığından ber-mûcib va'ad hakkını tekrâr istemeye müsâra'ad eder.

OSMANLI TİYATROSU HADEMESİ'NDEN BAZILARI TARAFINDAN

ARZUHÂL

Ey âkil-i hakîm, ey feylesof-i meşhûr, aman aman! Hâlimize merhamet et, bize edilen bunca hakâret nedir? Buna Allah kâ'il olur mu? Aman aman, başın için hâlimize merhamet et. Tiyatroda ne kadar Ermeni var ise hepsi Mösyö olmuşlar. Biz evvelleri hiç olmaz ise (Baron) idik şimdi onu da elimizden aldılar. Evvelleri bâri Türkler bize (Ağa) derler idi, şimdi o da gitti, bizi cascavlak ortada bıraktılar. Bu asr-ı medeniyette nasıl rezâlet. Bize müsâade et biz de (Mösyö) olalım. Ol bâbda ve kâtibe-i ahvâlde emr ü fermân sizindir.

Kızılsaçyan kulları

Kirkor Manukyan kulları

Mardirus kulları

DİYOJEN

İstid'ânızı is'âf ettim, bundan sonra kulluktan mu'âfsınız. Hepinizi Mösyö ettim, varın sağlığıma duâ edin.

“BEYOĞLU HALKININ HÜLYÂSİ”

“Haniya mevki'ler vardır ki koca bir dağ eteğine tesâdüf eder. Her kayasının yarığından ve çatlağından sular fişkırır. Bu sular berrâk ve âdetâ turna gözü gibidir.

Hepsi bir yere toplanarak güzel ırmaklar teşkîliyle taştan taşa çarptıkça çağlayanlar vücûda getirir. Bu suları görenlerin içmeyeceği olsa bile içeceği gelir. Şimdi kendimizi öyle bir mevki'de bulsak da yüzümüzü gözümüzü suya batıra batıra kana kana bir su içsek ve ba'de (oh) diyip yan gelsek.....”

BİR VARAKA

“GÖZÜMLE GÖRDÜM VE KULAĞIMLA İŞİTTİM”

Kılıç Ali Paşa Câmî'i'nin son cemâat yerinde üç aylar sûhtesinden birisi namâz kılmakta idi. Haniya namâz kılanlardan bazıları okuduğunu halka duyurmak için bi'l-iltizâm biraz dikçe okur. Bu zât dahi bu kabîlden idi, Ramazân hâli bu ya merâk ettim. “Acabâ şu zât hangi sure ile namâz kılıyor” diye kulak verdim. Meğer okuduğu “Elif [2] kûsün enini elif kesâ inini elif götür önünü ” değil mi imiş?!

“SU MES'ELESİ GÜN-BE-GÜN TUHAFLAŞIYOR”

İnanılmaz ama diyorlar ki dün değil evvelki gün Taksim önünde bir hanım oruç hâliyle..... bayılmış. Etrâfında bulunanlar “Aman bir bardak su yok mu” diye haykırdıkları sırada üç aylar sûhtesinden birisi en ziyâde gayretli çıkarak dest-i tazarruunu bârgâh-ı kabûle kaldırıp bir yağmur duâsı okumuş!

Ne dersiniz? Cenâb-ı Hak sûhtenin duâsını kabûl etti. İşte yağmurlar yağmaya başladı. Demek ki kendisi gönül sâhiplerinden bir zât imiş. Fakat her vakit böyle ettiği duâ kabûl olabilecek adam nerede bulunur? Ne ise bu defa bu zâtın himmetiyle yağmurlar yağdı.

Altıncı dâireye ihtâr ederiz ki şu bendleri ta'mîr mi etmek lâzım yoksa Kâğıthâne'den su getirilebilmek için birkaç tane daha makine mi lâzım. Her ne lâzım ise tedârik etse de biz de böyle bir kadının bayılmasına ve bir gönül sâhibi zâtın duâ etmesine muhtâç olmasak.

BEYOĞLU'NDA BİR KAHVE

Müşteri- Kahveci bir kahve getir.

Kahveci- Sâde mi şekerli mi?

Müşteri- Şekerli şekerli.

Kahveci- Su ile beraber mi susuz mu?

Müşteri–O nasıl lakırdı?

Kahveci– Çünkü bir bardakta su verir ise kahve otuz beş paraya.

Müşteri– (Hiddetle) Oğlan otuz beş para ne demek?

Kahveci– Yirmi beş para kahve on para su.

Müşteri– Su istemem fakat kahve niçin yirmi beş paraya?

Kahveci– Çünkü su fiyâtının evvelki derecesine nisbetle bir fincan kahveye beş paralık fazla su gidiyor.

ALTINCI DÂİRE TARAFINDAN İLÂN

Mahallâta bulunan çeşmeler şu aralıkta kurumuş olduklarından dolayı ma‘zûrdurlar. Zîrâ bunların re‘isi bulunan Taksim bile (Balık baştan kokar) fehvâsınca bendlerden su alamadığı cihetle o dahi Beyoğlu ahâlisinden en ziyâde susuz kalmış bir bîçâre gibi dudakları kuruyup kalmıştır. Şimdiki hâlde sebep hep bendlerde kaldığından halk da‘vâsını bunlarla görmelidir.

Fakat dâhil dâiresinde bulunan halka öteden beri pederâne ve mâderâne bir mu‘âmele-i şefkat-kârânede bulunan altıncı dâire iki üç seneden beri susuzluktan muzdarip olan halkın bu defa artık ciğerleri kavrulmaya ve dilleri damağları kurumaya başlamış olmasına şefkat ve merhamet ederek ve bu hâlin devâmını hiçbir vechle tecvîz edemeyerek mücerred ahâli hakkında olan ber-minvâl-i muharrer mürüvvet-i pederâne ve mâdârânesini göstermek için birisi Azap Kapısı'na ve diğeri Tophâne'ye olmak üzere iki adet su hazînesi vaz' etmiştir.

Bu hazînelerden ahâliye ve sakalara meccânen su verileceğinden Kâsım Paşa ve Firuz Ağa veyâhût Pangaltı taraflarında her kim susar ise hemen gerek Azap Kapısı'na ve gerek Tophâne'ye hâsılı kendilerine kurb u civâriyyetleri olan hazîneye gelip bâd-hevâ su içmeleri için ilân-ı keyfiyete ibtidâr kılındı.

DİYOJEN

Bu bâbda altıncı dâireye umûm nâmına olarak bir teşekkür edecek idik. Fakat Basîret nâm millet gazetesi bize meydân bırakmıyor ki. Derhâl teşekkürü bastırıyor, bâri biz de o mu‘teber millet gazetesine teşekkür edelim.

“BİR SÛHTE İLE BİR KAYYÛM”

Kayyûm– Sûhte karındaş bu akşam çorbayı bizim evde içelim mi?

Sûhte– Adam sende ne bulunur ki.

Kayyûm– Ne mi bulunur? Çorba a‘lâ zeytinyağlı fasulye a‘lâ zeytinyağlı İmam Bayıldı a‘lâ zeytinyağlı lahana pilavı a‘lâ zeytinyağlı dolma a‘lâ zeytinyağlı.....

Sûhte– Canım bu ne kadar zeytinyağlı?

Kayyûm– Şaka hoş ama birâder, bu Ramazân Câmi‘-i Şerîfe verdikleri yağ ne güzel bir yağ! Şerbet gibi!

[3] Yahu ey kâri’în bizim bir tarihte doktor Zifosumuz var idi. Acabâ unuttunuz mu? Bir müddetten beri bu zât-ı Aristo-sıfâtın zikrini ağzımdan işitmediğiniz cihetle ihtimâl ki unutmuşsunuzdur. Hem unutmuş ve hem de benim unuttuğumu hükm etmişsinizdir. Fakat ben unutmadım, hem unutmam hiç öyle yegâne-i rûzgâr olan ve mülk u milletimize bu kadar hizmetleri sebkât eden bir zâtı unutmuyum? Her gün hâtırımında her gün aklımda fakat kendisi şâyân-ı ihtirâm bir zât olduğundan her gün zikr etmek istedim. Ne zaman yeni bir keşfiyâta muvaffak veyâhût kolera falan gelir de kriptogamlar meydâna çıkar ise o vakit keşfiyâtını kemâl-i teşekkürle halka arz eylerim. İşte bu defa dahi yeni bir şey keşf etmiş ve bunun her devletten iftihâr nişânları olduğu gibi bu defa Yunan devletinin (Sovur) nâm iftihâr nişânına dahi nâ’il olmuş.

Güle güle takınsın inşaallah iyi günlerde takınır. Kendisini bu mükâfâta nâ’il eden şey’i nedir bilir misiniz? Kolera esnâsında kriptogamları keşf ettiği gibi bu defa dahi kurbağanın damarları arasında cevelân ve cereyân eden kanı görmüş ve keşf etmiştir de Yunan devleti tarafından mezkûr iftihâr nişânına mazhar olmuştur.

Lakin bu nişân gümüşten imiş. Şimdi siz dersiniz ki asrımızda nice nice keşfiyâta mazhar olan Doktor Zifos'a Yunan devleti altın bir iftihâr nişânı vermeliydi? Fî'l-hakîka öyle, lâyıf olan da budur fakat bunun daha vakti var. Doktor Zifos ne vakit şirket ve Derûn Köprü vapurlarında Diyojeni ta‘cîz eden tahta kehleleriyle o mini mini beyaz beyaz hayvancıkların def’i için bir şey icâd veyâhût keşf ederek Diyojeni bunlardan kurtarır ise.

Acele etmeyiniz, sabırlı olunuz mûmâ ileyh beş on gün sonra buna da muvaffak olur. Şimdi gümüş nişân aldığı gibi o zaman da altın nişân alır. Hemen Cenâb-ı Hak öyle bir vücûdu kriptogamlardan muhâfaza buyursun.

KÖRBOĞAZ TENKEKİ DÜKKÂNI'NDA

– Canım Yahudi bunun ağzı muhkem değil, bundan bal akar, ben sana demedim mi idi?

– Canım sultânım, sen de baş aşağı tutmazsın.

– Oğlan koynuma koyacağım.

– Koymayıver efendim, elinde tut.

– Hay kâfir Yahudi hay, mübârek akşamüzeri beni günâha sokacak. Oğlan sofradan kalkınca akşam namâzına kalktığımız zaman kutuyu nereye koyacağım.

– Ey sen de, hem yiyecek, hem de koynuna!.....

Bir müddetten beri İzmir'de Rumca olarak basılmakta olan (İzmir) nâm gazete haftada bir kere de eğlence olarak çıkmakta imiş. Bu gazete eğlencelerinin birinde “Acabâ Diyojen Baba niçin İzmir'e gelmiyor. İstanbul'un sarayları konakları vesâ'ir âlî binâları gözlerini kamaştırırdı da onlara nisbetle kulübe menzilesinde kalan İzmir hânelerine tenezzül mü edemiyor” gibi bir fıkra neşr etmiş.

Tuhaf şey! Acâyip hâl! Hiç Diyojen gibi küpde oturan bir adamın İstanbul'un sarayları konakları gözlerini kamaştırır mı? Diyojen onlardan ne istifâde edebilir. Diyojen'in gözlerini kamaştıracak ve istifâdesini mûcib olacak bir şey var ise o da İzmir Rum kızlarının güzel gözleridir.

Fakat Diyojen İzmir kızlarının güzel gözlerini görmek ve onları seyr etmek için İstanbul gibi Rum ili Anadolu şimendiferleri Şirket-i Hayriyye Derûn Köprü vapurları tramvay omnibüs arabaları nezâket ve letâfette cümleyi kendilerine hayrân eden yüzleri düzgünlü mâdâmları matmazelleri Hakayık'ı, Basîret'i, İbret'i birtakım gazete da'vâları yarısı Ermenice yarısı Türkçe tiyatrosu, tiyatrosunda fasulyeciyan, bayır turpucuyan aktörleri aktrisleri ve on bir ayda çalışıp çabalayıp kazandığını bir ay Ramazân'da yer ve yedirir âlî-cenâp ahâlisi vesâ'iresi vesâ'iresi olan bir memleketi terk edebilir mi?

Bakalım sizin bunlara karşı İzmiriniz'de ne vardır? Hatta İbret'i bile bizden alıyorsunuz öyle değil mi?

Hem efendim bütün cihân dâire-i medeniyyete girdiği hâlde İzmir [4] ahâlisinin sahra-yı bedeviyyet ve vahşette kaldıkları göz önünde duruyor.

Meselâ İzmir hânımları kendilerini göstermemek için örtünüp sarınırlar, İstanbul hanımları ise kendilerini daha güzel gösterebilmek için gâyet ince yaşmaklar tutunurlar. İzmir çeşmeleri dâima yaş bulunur, İstanbul çeşmeleri kupkuru durur. Siz hâlâ içtiğiniz suyu kuyulardan çeker içersiniz. Biz ise havadan yağmasına intizâr ederiz. Sizde suyun bâd-ı hevâ olduğuna mukâbil bizde okkası kırk para kadar eder.

İşte bunlar isbât eder ki siz hâlâ tarîk-i medeniyyete ayak atmamış ve sahra-yı bedeviyyette yolunuzu gayb etmişsinizdir. Yazacak daha pek çok şeyler var ise de vereceğiniz cevâba göre onları da yazarım, şimdilik bu kadar.

Tuhaf değil mi bu günlerde hâtırıma ne kadar eski şeyler var ise onlar geliyor, hem de münâsebetsiz münâsebetsiz şeyler. Haniya bizim Çokoy Bordeianu'nun Şirket-i Hayriyye ile bir nâmûs da'vâsı var idi. Şirket-i Hayriyye bu mu'teber gazeteciye kömür simsârlığı isnâd etmiş ve bu ise Bordeianu'nun nâmûsunu kırmış olduğundan şirket aleyhine bir da'vâ açmış idi.

O vakitten beri bu madde hakkında ne kendisi gazetesine bir bend yazdı, ne de sâ'ir gazeteler bir şey söylediler. Acabâ bu da'vâ ne oldu? Acabâ Bordeianu'nun nâmûsu ta'mîr olunarak bir müddet daha kullanılabilecek hâle getirildi mi? Acabâ yüzüne sürülmüş olan kömür tozu silindi mi? Buralara dâir bize ma'lûmât veren olsa da bu bâbda hâsıl olan halecânımızı def' etse çünkü gazeteci değil miyiz ya elbette birbirimizi düşünmeye borçluyuz. Bâ-husûs ki bu zât dâima gazetesiyile bizi eğlendirir ve canımızın sıkıntısını def' eder idi.

Erbâb-ı ma'rifetten bir zât tahta kehlelerini aldırma için bu def'a bir makine icâd etmiş ve bunu gelecek sene Viyana'da açılacak sergiye vaz' olunmak için buradaki komisyon mahsûsuna takdîm eylemiş olduğu işitildi.

Bu makineyi sâhibi güzelce kurduktan ve kurup eline geçen tahta kehlelerini makinenin mahall-i mahsûsuna tetkîkten sonra çarhı bir kere çevirdikte tahta kehleleri derhâl mahv olur imiş. Yahu insanlar terakkî ettikçe neler icâd ediyorlar. Hatta tahta

kehlelerini bile el ile öldürmeyi herkesin midesi götürmediği için makine ile öldürmek yolunu bulmuşlar. Fakat ben yine babamdan gördüğümü işlerim. Babam bu hayvancıkları bir çanak su içinde biriktirir idi.

Teodor Kasap

156 Numara Cumartesi 28 Teşrîn-i Evvel Sene 1288 Üçüncü Sene

Canım siz ne kadar merâksız adamlarsınız benimle bu kadar görüşürsünüz de hiç dikkat etmiyor musunuz ki ben şimdiye kadar dine mezhebe dâir size bir harf bile söylemedim, dikkat ediyor iseniz niçin sebebini sormadınız?

İstanbul'da ise Rum, Bulgar, Ermeni Protestan, Katolik var sonra Rum Katoliği, Ermeni Katoliği, Ermeni Katoliği'nin de Hasunist ve Anti Hasunist olmak üzere iki nev'i var. Hiç ahâlisi bu kadar mezhebe münkasım olan bir memlekette dinden bahs olunmaz mı? Zîrâ İstanbul'da din ve mezhep şirket vapurlarından, tramvay arabalarından bile çok, bâri bunun sebebini size ben söyleyim. Anladım ki benden hiçbir şey isteyeceğiniz yok yalnız size ne söyler isem onu dinler gidirsiniz. Efendim bunun sebebi şimdiye kadar ortada bir kalpak mes'elesinin olmadığıdır. Ha şimdi siz diyeceksiniz ki "Diyojen aklına hiffet getirmiş vah vah yazık bak bîçâreye saçma söylemeye başladı dinden bahs eder iken kalpağa nakl-ı kelâm etti."

Hayır efendim ben ne aklıma hiffet getirdim ne de saçma söylemeye başladım. Sizin yukarıda cinnetime hüküm edişinize kalpak ile din ve mezhep kelimeleri arasında bir münâsebet bulamadığınızdır. Halbuki bu ikisi beyinde bir münâsebet vardır ki ta'rîf kabûl etmez. Zîrâ kalpağın vücûdu dinin yahut mezhebin vücûdunu müstelzim olur. Gâlibâ bu ta'rîfimdendir de bir şey anlayamadınız öyle ise âtîdeki tafsilâttan anlarsınız. Şu yukarıda saydığımız halkın ulemâ-yı dinini neden tanırırsınız? Elbette başlarına giydikleri kalpaklardan hâtırınızdan çıkmamış olmalıdır.

Bulgarlar ile Rumlar bundan mukaddem birbirlerinden ayrıldılar. Rumlar Bulgarları aforoz ettiler, onlar da kendilere bir Ekzark buldular. Şimdi onun vesâtetiyle mükâfât-ı uhreviyyeye nâ'il olmak hevesine düştüler. Ma'lûmdur ki bunlar birbirlerinden ayrılmazdan mukaddem re'is-i ruhânî-i metropolit ve papasları bir şekilde bir biçimde kalpaklar giyerler idi. Halbuki şimdi Bulgarlar mezhepçe Rumlar'dan ayrıldıklarından ve kalpağın vücûdu ise mezhebin vücûdunu müstelzim olduğundan ve eğer bu iki milletin papasları bir şekil ve biçimde kalpak giyseler efrâd-ı millet kendi papasını tanıyamayacağından Bulgarlar'ın da kendi mezheplerine muvâfik bir kalpak giymeleri lüzûmu Rum Patriği Efendi tarafından Bâb-ı Âlî'ye arz olunmuş.

Bu mes'ele ahirete müteallik olduğundan buna da büyücek bir mes'ele rengi verileceği derkâr ve Rum Patriği Efendi'nin de da'vâsında haklı olduğu aşikârdır. Zîrâ

ben Rum yahut Bulgar olsam da ahirette mensûp olduğum millet papaslarını tanıyamadığımdan dolayı cehennemde kal'a-bend olsam doğrusu gereği gibi canım sıkılır. Her ne ise da'vâ Bulgarlar Ekzarkı kalpağının değişmesinde fakat Phare du Bosphore gazetesi bu bâbda diyor ki "Ekzark Efendi'nin o rütbeyi kazanmasına başındaki kalpak sebebiyet verdiğiinden şimdi onu değiştirir ise o hâlde yeniden giyeceği kalpağa tâbi' pek az Bulgar bulunacaktır. Zîrâ Bulgarlar kalpaktan başka bir şey tanımazlar.

Ey yukarıdan beri verdiğim tafsilâttan kalpak mes'elesinin ne olduğunu ve kalpağın vücûdu dinin vücûdunu müstelzim bulunduğunu anladınız ya hakkımda hâsıl-ı sû'-i efkârınızı sahîh ediniz ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân sizindir.

CİNNET

Biraz da cinnetten bahs edelim. Ağırbaşlı gazetelerimiz cinnet hakkında bir bend-i mahsûs yazmış lakin onlar bundan bahs etmedikleri için cinnetten hâlî olmaları da lâzım gelmez.

[2] Eğer güzelce dikkat edilir ise gazetelerimiz yekdiğerine deli derler. Meselâ Hakayık direktörü izzetlü Mösyö Filip İbret sâhib-i imtiyâzî Aleksan Zarifidis ahyârı beğenmez delidir der. Aleksan Efendi Basîret müdürü Ali Efendi hakkında bu yolda idâre-i lisân ettiği gibi Basîret sâhibi de cümlesinin cinnetine hükm eder. Bu zâtlar ise mu'teber ve memdûh buldukları ve bunların sözlerine itimâd tamam bulunduğu cihetle hepsine inanacağım bedihî olup o hâlde bunların da cümlesinin birden Mecnûn bulunduğu anlaşılır. Fakat cinnet nedir?

Efendim mektep hocalarına sorulur ise cinnet denilen kelime bir ism-i âmmdır fakat bu ta'rîf hocalara mahsûs olup insanlar için pek de kâfi değildir. Sathîce bir ta'rîf etmek ister isek cinnet bir hâldir ki eğer o hâl bir kimseye ârız olduğunda akıllı denilen insanları boğmaya vakit bulamaz ise o vakit ismine deli diyerek tımârhâneye atarlar.

Timarhâne ise kürre-i arzın hiçbir mahallinde vâki' olmayıp deli bulunan yerlerde bulunur. Deliler ise akıllılar himmetiyle dünyânın her tarafında mevcûttur. Zîrâ dünyâda akıllı olmasaydı elbette deli de olamazdı. Demek olur ki dünyâda deli bulunmasının sebebi akıllıların mevcûd olmasıdır. Delilerin dünyânın her tarafında bulunduğunu söylemiş idik meselâ Galata'da bulunur. Fakat bu ta'bîrimden sakın Havyar Hanı'ndan

bahs ediyor zannetmeyiniz, Ortaköy'de bile bulunur. Lakin ricâ ederim Ekzarhiya olduğunu hüküm etmeyiniz, benim beş yüz lira verecek vaktim yok.

Deliler tımarhânedede bulunur fakat dışarıda bulunmaz itikâdında olmayınız. Delilerin merkezi tımarhânededir ve ellerinde de deli olduklarını mübeyyen akıllılar tarafından verilmiş şehâdet-nâmeleri de var. Lakin dışarıda da akıllılar bulunur ki onların başlarında çingirakları olmadığı gibi akıllı olduklarını müş'ir deliler tarafından verilmiş ellerinde şehâdet-nâmeleri de yoktur.

Geçenlerde de Rusya'da birkaç da gazeteci çıldırmış ve Rum gazetelerinin rivâyetine bakılır ise onlar İslav oldukları için çıldırmışlar. Demek olur ki bütün İslavlar tecennün edecekler imiş. Fakat bu kâ'ideden de yalnız Ekzark Efendi'yi müstesnâ tutmak lâzımdır. Çünkü avukatı bulunan ma'hûd çenenin sâhibi Mösyö Amyabil'in ifâdesine bakılır ise Ekzark Efendi İslav değil imiş.

Slav olup da çıldıranlar biz çıldırmadık diye gazetelerle ilân ettiler ise de ben onların dediklerine inanmam yine Slavları deli makâmında tutarım. Mösyö Amyabil'in müşterilerinden mâadâ zîrâ Rum gazetelerine dahi emniyetim vardır ki onlar yalan yazmazlar. İşte ben cinnet hakkında bu kadar yazabilirim siz de bu bâbda daha ziyâdesini öğrenmek ister iseniz tımarhâneyi teşrîf buyurunuz.

“LİSÂN-I SİDK”

“Lisân-ı Sıdk” ismiyle bir eğlence gazetesi daha çıkacak imiş. Eğlence gazetesi demekten murâdım benim gibi ağırbaşlı uslu akıllı durmuş oturmuş bir adamın çıkardığı ciddî gazete değil. Hakayık, Basîret, Rûznâme gibi eğlenceye mahsûs olan gazete demek isterim. En evvel bu gazetenin ismine güldüm. Ama bakınız ne isim takınmış, Lisân-ı Sıdk! Yani doğruyu söyleyici lisân!!

Ne buyurdunuz efendim? Acabâ bu gazete nelerin doğrusunu söyleyecek. Dâhili havâdis desek Vâlide Hânı mes'elesi gözümüzün önünde durdukça ve Bedir merhûmun sergüzeşt-i hâli henüz hâtırlarda buldukça İstanbul'da doğruyu yazar bir gazete çıkabilmek ihtimâlini lâ-yuhdiliğine her hâlde imânım bulunan papa hazretleri bile haber vermiş olsa “Ey vekîl-i mutlak Yesû' yalnız bunda hatâ ettin.”

Havâdis-i hâriciye gelince Berlin mülâkâtını Rusya'nın kara deniz istihkâmâtını Kafkasya tedârükâtını bizim tedârükâtla mukâbele ettirmedikten sonra her şeyde lisân-ı

sıdk kullanabilir. Fakat on milyon istikrâz yüz bin mes'elesini Tanzimât-ı Hayriyye keyfiyeti rejiyi mejiyi lisâna almak ister ise derhâl lisân-ı sıdkını tâ kökünden keseceklerini bilmelidir.

Vâkı'â buraları benim vazîfem değil, onun lisân-ı sıdkını kestikleri zaman ağzından kanlar akarak (zzzzzz) (zzzzzz) edişini gördükçe ben yine kahkahalar ile güler bayılır fakat dilini çıkarır çıkarmaz kestirmemek için [3] şöyle bir babayâne nasihat vermek azmine düştüm. Herhâlde kendisi serbesttir, hürdür. “Yaşasın serbestî yaşasın hürriyet” diyebilir.

Cenâb-ı kadiye'l hâcât saçı bitmedik yetimler yüzü suyu hürmetine üç dört günden beri yağmakta bulunan yağmurları ihsân etti de Beyoğlu ahâlisinin kavrulmuş çatlamış olan damağlarına merhem-sâz âtifet oldu, lehü'l-hamd.

Rivâyet ediyorlar ki Pangaltı taraflarında birçok çocuklar yalın ayak baş kabak sokakları dolaşıp bârân-ı rahmetle yüzlerini yıkamaya dahi kanâat edemeyerek ağızlarını havaya açıp ağızlarına isâbet eden ve biriken suları içerler imiş. Hânelerde ne kadar zeytin yağı şişesi, sirke şişesi, şarap şişesi.... şişesi.... şişesi var ise cümlesini temizleyip küpleri, tencereleri, kapları, kacakları doldurduktan sonra bunları dahi doldurmuşlar. Hatta bazı daha sivri akıllılar yağmur oluklarını kuyularına kadar uzatıp kuyuyu dahi doldurmaya ve hiç olmaz ise acı suyun içine biraz da tatlı katarak karıştırmaya bile himmet etmişler.

Akıllılar diyorlar ki artık bu defaki kahtlık üzerine Kâğıthâne makinelerini mutlaka ikmâl ederler. Fakat ben zan ediyorum ki bu makineler Kâğıthâne Deresi'ne su akıtıp onu büyültmek içindir. Zîrâ geçende icrâ olunan tecrübe onu gösterdi ve tecrübe-i mezkûreye kimse itirâz etmedi.

İngilizler'in ne kadar ağır adam olduklarını ve henüz tanımadıkları adam ile birkaç seneler bir yerde kapalı kalsalar bir harf bile söylememek tabiatleri muktezâsından bulunduğunu ta'rîf iktizâ etmez. İşte İngilizler'den birisi Paris'te bir gazinoda oturarak gazete okumakla iştigâl eder. Fakat gazinoda müşteri olarak tâ karşısında arkasını sobaya dönerek oturmuş bir Fransız'dan başka kimse olmadığı cihetle İngiliz aralıkta bir eğilerek bükülerek Fransız'a ve derhâl saatine bakar yine biraz gazetesini okur yine bu hâlde bulunur, aradan biraz geçer geçmez yine tekrâr eder. Hâsılı İngiliz'in bu hâlleri Fransız'ın nazar-ı dikkatini celb eylediğinden “Acabâ bu herif bana böyle sık sık niçin

bakıyor” diye düşünür durur iken İngiliz yanından geçen bir garsonu çağırarak “Garson şu karşıda oturmakta bulunan Mösyöyü tanıyor musun?” diye ettiği su’âle “Hayır efendim tanımıyorum” cevâbını alınca “Öyle ise git” diyerek garsonu savar ve yine Fransız’ın hâline dikkatte ve saatine bakmakta devâm eder.

Bir müddet sonra İngiliz yanından bir garsonun daha geçmekte olduğunu görünce onu da çağırır ve evvelkine ettiği su’âli tekrâr edince garson “Evet efendim tanıyorum” cevâbını verdiği için “Öyle ise git setrîsinin arka eteğinin sobadan tutuşup on yedi dakîkadan beri yanmakta olduğunu kendisine haber ver” demesi üzerine garson derakab gider keyfiyeti bîçâre Fransız’a bi’l-ihbâr hemen hemen tutuşmak derecesine gelmiş olan setrîyi söğündürür.

Bunun üzerine Fransız’ın kemâl-i halecân ile “Aman efendim on yedi dakîkadan beri eteğimin yanmakta bulunduğunu görüyorsunuz da niçin haber vermediniz?” diye vukû‘ bulan su’âline İngiliz garsona hitâben “Buna sebep kendilerini tanımak şerefine henüz nâ’il olmadığımdır” cevâbıyla mukâbele etmiştir.

Ya ma‘âzâ'l-lah bîçâre Fransız o aralık tutuşmuş olsaydı bizim koca İngiliz kendisini tanımak şerefine nâ’il olmadığı için Fransız’a mu‘âvenet edememekte ma‘zûr bulunduğundan “Acabâ bir adam kaç saatte ne kadar dakîka ve ne kadar sâniyede yanıp mahv oluyor” diyerek herif yanar iken öteden yine saatine bakıp duracak imiş, bereket versin ki garsonun Fransız’ı tanımasına.....

Kolera senâkârımız Avrupa’yı ziyârete çıkmış, şimdi Peşte’de imiş. Telgrafın verdiği havâdise göre evvelki gün kırk kişiye vizite verip bunların dahi on yedi kadarı kendisine i‘âde-i vizite resmini icrâ etmişler.

DİYOJEN TARAFINDAN TELGRAF

PEŞTE'DE KOLERA SENÂKÂRIMIZA

Sakın ha! Aklınıza uyup da İstanbul'a geleyim demeyiniz. Çünkü İstanbul şimdi senin bildiğin İstanbul değil. Öyle senin istediğin gibi hükm ettirmiyorlar hatta lakırdı bile söyltirmiyorlar. Sonra iki ay ta‘tîl cezâsına dûçâr olursun veyâhût Bedir gibi bütün bütün lağv edilirsin. Hem de İstanbul'da geçinmek güçleşti. Su yok, okkası kırk paraya böyle fenâ bir memlekete gelip de ne yapacaksın, şimâle git şimâle.

Diyojen

Mesmû'âta nazâran bu sene hoca efendilerden bazıları iftâra gecece gidiyorlar imiş. Vaktiyle gitmelerini tavsiye ederiz. Bunların bu hâlde bulunmaları korkulur ki bazı güne şikâyeti mûcib olur.

İFTAR'DAN SONRA

Bektaşî– Hu erenler!

Hâne Sâhibi– Aman babacan ne çabuk.

Bektaşî– Yürüyelim erenler yürüyelim.

Hâne Sâhibi– Canım biraz daha sabr etseniz de terâvihi de birlikte kılsak.

Bektaşî– Fakîr onu tekyede de edâ edebilir.

İKİ ARKADAŞ

– Acabâ mâhya bu akşam ne yapmış.

– Ya Hâfiz yazmış.

– Tuhaf canım bunda yazı şekli yok âdetâ kayığa benziyor.

– Allah Allah yalan mı söyleyeceğim daha dün akşam efendi okudu.

ÇOCUK BABASIYLA

(Babasının kucağında olduğu hâlde)– Baba senin bıyıkların siyâh da kaşların niçin beyaz?

– Çok terliyorum da oğlum onun için.

– Vay ter kaşlarının boyasını çıkarıyor mu imiş.

ŞÂKİRD İLE HOCASI

– Canım hoca efendi gündüz bu kadar aydınlık iken bir de güneş var gece ise o kadar karanlıkta bir ay var ki o da her gece çıkmıyor bu niçin?

– A zevzek güneşin gece olmadığını neden biliyorsun hiç o kadar karanlıkta insan onu görebilir mi?

YANGINDAN ÇIKMIŞ HANIM İLE HİZMETÇİ

– Aman Behlül bizim ev de tutuşuyor.

- Hayır efendim hayır o tutuşmaz.
- Ayol baksan a şacaklarından ateş almaya başladı.
- Canım yanmaz dedim yanmaz, efendi sigortaya koydu kapının üzerine teneke mihlandı, sen merâk etme.
- Be kör müsün işte alev almaya başladı.
- (Dikkatle bakarak) Ha! Bak bir kere imânsız Frenkler efendiyi aldatmışlar tüh!

Teodor Kasap

157 Numara Salı 31 Teşrîn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

Canım! Orta (Devir) ve (Bedir) Patridisi hâlâ eksik olmadı. Basîret'in "İzmir'e basılan Bedir gazetesinden naklen" diye derc eylediği bir bende bakılır ise İzmirdeki Devir dahi Bedir'e munkalib olduğu anlaşılıyor. Ne bileyim dünyâda neler olup bitiyor da benim haberim olamıyor. Yoksa dünyâda hiçbir şey olmuyor da yalnız Basîret mi ihdâs ediyor. Aman Basîret ihdâs eder dedim de hâtırına geldi.

Geçen gün Basîret Avrupa gazetelerinden naklen Cezâyir ahâli-i müsellemesinden birtakımının Tunus vesâ'ir memâlik-i şâhâneye hicret ettiklerini yazmış ve La-Turquie dahi bunu cerh ile Avrupa gazetelerinden hiçbirisinin böyle bir şey yazmamış olduğunu dermeyân eylemiş idi.

Bu iki millet gazetesi beyninde milletçe ve milliyetçe bir büyük kavga çıkacağına ve ihtimâl ki yekdiğerinden nâmûs da'vâ etmek için Bâb-ı Âlî'de bir komisyon daha akd edileceğine çok muntazır oldum. Fakat Basîret mes'eleyi sükût ile hal etti. Demek oluyor ki Basîret gibi İbret gibi Hakayık gibi eğlence gazeteleri sermâyesiz kalınca havâdis fabrikalarında derhâl üç beş havâdis taslayıveriyorlar imiş. Fenâ değil a! Bu asr-ı terakkîde hâlâ Avrupa emtiası mı revâçla sürülecek? Biraz da bizim dâhili fabrikalar işlemeli değil mi?

Bir rûyâ gördüm "Rabb-i Yessir" okur iseniz ve "Hayırdır inşâallah" dersiniz söyleyeyim. Fakat daha şimdiden öyle hayra veyâhût şerre de yorulacak bir şey de değil zîrâ ta'bîri müşkil. Etsem etsem yine ben ta'bîr ederim fakat vakte muhtâç hem de bir gün beş gün bir hafta beş hafta değil. Birçok vakte ve birçok vakit düşünmeye muhtâç. Şimdilik rûyâyı nakl edeyim:

Güzel tesviye edilmiş yaya kaldırımı araba kaldırımından ayrılmış tarz-ı cedîd bir sokakta yürümekte imiş. Vakit gurûb-ı şemsten sonra garp cihetinin kızardığı ve suların karardığı zaman idi. Önümde yüz yüz elli adım kadar mesâfede bir adamın yere çömelerek eliyle bir şey'i yere batırmakla çalışıyor gibi uğraştığını fark ettim ve bunun üzerine adımlarımı sıklaştırarak yanına yaklaştım. Ne göreyim? Orada sokağı arzânî bir sûretle kesmiş koca bir hendek içinde müzahref dolu. Hendeğin içine genç ve gâyet güzel bir kız düşmüş "Aman beni kurtar" diye gördüğüm herife arz-ı dehâlet ettikçe herif kızcağızı başından veyâhût omuzundan kakarak bütün bütün batırmaya çalışıyor.

Vakit akşam dedik a mürur u ubûr gâyet seyrek. Bir zaman sonra ebnâ-yı sebîlden birisi gelip herife “Yahu bundan ne istiyorsun? İşte zavâllı denize düşmüş gibi yılan bile görse sarılacak” der demez ağzı aşırı bir yumruktur yedi. Ondan sonra birkaç kişi daha gelip ricâ edecek oldular herif kimisinin ağzına kimisinin sûretine bastı yumruğu, attı şamarı, urdu silleyi. Hatta ben dahi gayrete geldim, hiç olmaz ise benim sinnime merhamet eder zan ettim, bir tekme de bize urdu.

Rûyâ hâli acâyip pek de dikkat edemedim ve nereden geldiğini anlayamadım. Fakat baktım ki bir el o zâtı hendeğin başından geriye çekti, kendisi yine gerim gerim gerinir, kıvrım kıvrım kıvrır, yerleri yaracak gibi tir tir tepinir. Etrâfı yıkıp harâb edecek gibi çır çır çırpırır. Hep yine hendek başına gelip kızcağızı batırmakla meşgûl olmak [2] ister. Fakat hendek başında sekiz on kadar şapkalı Frenk peydâ oldu. Hepsî şapkalarını ellerine alıp o zâtı “kış kış” diye kışkırtmaya başladılar. İşte bu hâlde iken uyanakaldım. Rûyânın dehşet ü adem-i dehşetini muvâzene edecek henüz vaktim yok. Fakat kızın hâli hâlâ gözümün önünden gitmemektedir, aman ne güzel idi! Aman ne civân idi! Tombul tombul yanaklar, bir kucak saç, hele o hâli perîşânîsi kırk yıl daha gözümün önünden gitmez.

Lisân-ı Sıdk isminde bir eğlence gazetesinin tab‘ ü neşr olunmaya başlayacağını yazmış ve zikr olunan gazete öyle yapamayacağı bir işi üzerine aldığından dolayı sonra pişmân olacağını dahi kendisine gerek rumûz ile ve gerek omuz ile anlatmış idik. Hele sözümüzü tutmuş (Lisân-ı Sıdk) yerine besbelli güllük gülistânlık deyip de kısa keseriz fikrine girmek için bir müdhil olmak üzere gazetesinin ismini Hadîka koymuş.

Benim bundan henüz haberim yoğidi. Köprü üstünde “Akîde taze çıkan” diye kulağıma bir gürültü geldiğinden ve simidin vesâ’irenin en a’lâsı Ramazân'da çıkıp sâ’ir vakitler zamandan ma’dûd değil imiş gibi o kadar ehemmiyet verilmediği cihetle Ramazân'da taze çıkan akidenin behemehâl dişe dokunur bir şey olacağını kestirdiğimden yüz dirhem miktâr almak için başımı akideyi satana çevirdim ve yüz dirhemi kaç paraya olduğunu su’âl ettim.

Herif “Efendim bu okka ile değildir” dedi. Bu hâl üzerine Acem pidesi gibi arşın ile satılması ihtimâli hâtırına geldiğinden “Arşını kaç” dedim. “Arşınla da satılmaz tanesi yirmi parayadır” dedi. Bir de dikkat edeyim ki herifin (akide) diye sattığı (Hadîka) isminde bir gazete imiş.

Baştan aşağıya süzdüm ve içinde en ehemmiyetli ve en ziyâde mütâlaaya şâyân bir fıkra olduğundan yalnız onu ber vech-i âfî harfiyyen nakl eyledim.

“Fransa meşâhîr hikâye nüvisânından Alexandre Duma'nın Monte Kristo nâmında olan Te'lîf-i Latîfî Diyojen hey'et tahrîriyesi tarafından tercüme edilmektedir” “Tab'olunan cüzleri ikişer kuruş fi ile her yerde satılmaktadır.”

İşte ehemmiyetine hayrân olduğum fıkra şudur, a benim Rabbim ne kadar da tahkîk! Bu gazete daha dün çıktığı hâlde Monte Kristo'nun Alexandre Duma tarafından kaleme alındığını ve hem de bu te'lîfin latîf olduğunu ve hatta Alexandre Duma'nın Fransa meşâhîr hikâye nüvisânından bulunduğunu bile tahkîk etmiş.

Yalnız bu kadar mı ya? Bunun Diyojen ehemmiyet tahrîriyesi tarafından kaleme alındığını bile öğrenip ikişer kuruşa her yerde satıldığını da haber almış. Ancak şimdiye kadar kaç cüz'ü çıkmış olduğunu öğrenememiş ise de tahkîk ve tedkîkde olan bu derece mahâretine nazaran elbette onu dahi öğreneceği şüphesizdir. Doğrusu böyle bir gazeteye nâ'il olduğumuzdan ve bize bu derece mühim fıkraları dahi kemâl-i tahkîk ve tedkîkten sonra yazdığından dolayı mü'ellifini tebrîk etmekle kendimizi bahtiyâr addederiz.

Bir başmuharrir (?) ama hangi gazetenin başmuharriri olduğunu kat'iyen bilemem. Fakat lisânına bakılır ise İbret'in emr-i tahrîre müteallik işler için merci'i bulunan Gargur Efendi değil. Ya Hakayık'ın ya Basîret'in hâsılı lâ-ale't-ta'yîn bir başmuharrir Rum ili şimendiferlerinin Edirne şu'besi Dedeâğaca isâl edilmiş olduğuna darılarak ve gücenerek İbret'in kırk dokuz numaralı nüshasına şiir ve inşâ ile dolu bir bend karalayivermiş.

Bend-i mezkûrun mukaddemâtında (Çünkü bir mukaddimesi yok mukaddemâtı var) birçok parlacık parlacık cevâhirler yumurtladıktan sonra ulüvv-i efkârının te'sîrât-ı ruhâniyyesinde kendisi dahi müte'essir olarak tamam kanı kızıştıktan sonra şimendifer aleyhine açmış ağzını yummuş gözünü. Fakat hakkı var mı zan edersiniz? Ne gezer! Zâten bizim memlekette hangi mes'elede hangi gazetenin hakkı var idi ki!.. Bu da gazetelerde şimdiye kadar birçok emsâli görülen safsataların birisi. Doğrusu ya hükûmet benim elimde olsaydı bu gazeteyi birkaç sene müddetle ta'tîl ederdim. Bakınız neler söylüyor:

“Rum ili demir yolu gibi oraları ihyâ etmeye sâlih bir fırsat-ı uzmâ elde iken hiç düşünmeden iş görmeyi büyük vazîfe ve menfaatten mazeret çıkarmayı en büyük

mahâret addeden [3] ve bi-lütfihi Te‘âlâ biraz zamandan beri vücûtları riyâset-i idâreden zâ‘il olan zevât-ı ma‘lûmenin himmetiyle Edirne'den Akdeniz'e isâl edilen demir yol şu‘besine Dedeâğacı gibi etrâfında ot bitmez insan yaşamaz bir mevki‘-i merkez ittihâz olunmuş demir yolu gibi en büyük bir vâsita-i ma‘mûriyet dahi bahs ettiğimiz yerlerce mûcib-i harâbiyet oluyor.”

DİYOJEN

A çocuğum niçin böyle mülâhazasız lakırdı söylüyorsun o kadar mülâhazasız söylüyorsun ki kendi söylemediğin sözle yine kendini ilzâm ediyorsun. Dedeâğacı senin dediğin gibi bir yer ise o yer kimin aklına gelir idi? Hiç düşünmeden iş görmeyi en büyük vazîfe addedenler mahall-i mezkûru tahattur edebilirler miydi? Elbette düşünmüşler taşınmışlar da orasını intihâb etmişler.

“Acâyip Gelibolu'yu bırakıp da Edirne yolunu Dedeâğacı'na indirmekte ne fâ‘ide var idi?”

DİYOJEN

Sen bu fâ‘ideyi bulmak için çok düşünmüş olmalısın ama nâfile. Mevki‘-i mezkûru bulmak için kim bilir ne kadar düşünmüş taşınmış olan zevât o fâ‘ideyi bulmuştur.

“Edirne'nin Dedeâğacı'na bu‘du Gelibolu'ya olan bu‘dundan yüz kilometre kadar azdır. Acabâ bu yüz kilometrenin masrafından mı korkulmuş?”

DİYOJEN

Korkulmuş ise ne lâzım gelir? Senin mültezim olan tasarrufâtan haberin yok mu? Halk beş para tasarruf etmek için ne kadar düşünüyor görmüyor musun? Biz o kadar idâreli adamlarız ki mehtâp olan gecelerde altıncı dâiremiz li-ecli't-tasarruf gaz bile yakmıyor. İstanbul cihetinde şimdiye kadar sokakları tenevvîr etmediğimiz mücerred tasarruftan başka ne fikre mebnîdir?

“Eğer öyle ise şuraları düşünülmemiş ki evvelâ Dedeâğacında liman yok mevki‘ ise dünyâda mevcûd olan rûzgârların kâffesine açık. Binâenaleyh demir yolu üssül-harekâtına tabii bir liman yapılacak. Öyle ifâ-yı ihtiyâca kâfi bir limanın yapılması kumpanya taraftârlarının hesâb-ı ferahına bakılır ise lâ-akall on beş milyon franka tevakkuf ediyor. Bu masraf az bir şey midir?”

DİYOJEN

Tuhaf söylüyorsun be Dedeğacı'nı yukarıda zem etmiş idik, şimdi meth ediyorsun. Mevki'in dünyadaki rûzgârların kâffesine açık olması ne büyük ni'mettir. Biz İstanbul'da bir yudum poyrazcık için yirmi otuz bin lira sarf ederek Boğaziçi'nde yalı yaptırıyoruz. Ah! Şu yazın ağustos sıcağında beni Dedeğacı'na götürsen olsa da bol bol poyraza karşı ağzımı açsam. Böyle bir ferâh yere a'lâ havuz gibi bir liman yapmak için on beş milyon frank gitmiş çok mu? Biz Boğaziçi'nde iki arşın yer kazanmak için yaptırdığımız rıhtıma neler sarf ediyoruz?

“Akdeniz'de donanması bulunan devletlerden biriyle münâsebet münkatı' olur ise istediği zaman Dedeğacı'dan İstanbula on on beş saat içinde bir mâni'aya tesâdüf etmeksizin azdan az kırk elli bin asker dönebilecek bu mahzûru ref' için limanı tahsîn etmekten başka çâre var mıdır? Öyle sevku'l-ceyşe üssü'l-harekât olabilecek bir mevki'in tahkîmi ve istihkâmâtının mühimmât-ı kâfiye ile teçhîzi kaç yüz bin kîse hâsıl olur? Harp zamanlarında bu şu'bede tahrîb mi olunacak yoksa yüz kilometrenin masârif-i inşâ'iyesini kazanmak için yüz binlerce kîseler mi gözden çıkarılacak.”

DİYOJEN

Hangi bir sehvini tashîh edeyim a kuzum. Bizim hiçbir devletle münâsebetimiz münkatı' olmaz. Yedi kral ile barışgız ama birisi darılacak imiş de asker dönecek imiş. Varsın döksün onun da ba'da icâbına bakarız. Bir de tutmuş da istihkâmın kaç yüz bin kîse ile hâsıl olacağını bana soruyor. Beni sana mühendis diye kim anlattı. Kaç yüz bin kîse giderse gitsin. Yüz binlerce kîseler gözden mi çıkarılacak diyorsun. Bunu sormakta ma'nâ ne? Cepten çıkacak ne demek istiyorsunuz?

“Ashâb-ı vukûfun rivâyetine göre Dedeğacı her rûzgârın mu'arrız şiddetinde bulunmak cihetiyle orada bir liman yapılmak mümkün değil gibidir. Altı yedi ayda yapılabilecek şeyleri her kış vukû'u muhakkak olan fırtınalar altı yedi saatte kâmilen tahrîb edeceği limanın inşââtıyla uğraşan mühendislerin dahi pek kolaylıkla inkâr edemeyeceği hakikatlerdendir.”

DİYOJEN

Öyle olsun olur ise ne olur? Yapacağımız limanı yıkarmış. Biz sağ olalım yine yaparız. Bu kadar tünelleri açan bu kadar dağları yaran cetvelleri küşâd eden hep biz

değil miyiz? Bunu da yaparız yine bu muharrir değil miydi ki bizim bütün dünyaya göğüs verebileceğimizi hükm ediyordu. Deniz [4] denilen şey bütün dünyânın içinde dâhil değil midir ona da göğüs veririz.

“Eski Yunanîler deryâyı teskîn ile geçilir bir hâle getirmek için en sevgili gençleri kurbân ederler de sâhile kanlarını dökerler imiş. Şimdi biz de karayı üzerinde sür‘atle gidilir bir hâle getirmek için en ziyâde sevmekliğimiz lâzım gelen ebnâ-yı vatanın zaman-ı hayâtını ifnâ ederek vücûda getirip de vatanın emniyet ü saâdetiyeçün hükûmete verdiği altınları denize mi îsâr edelim.”

DİYOJEN

Sana bunu kim dedi, artık sen bizi bütün bütün de budalâ mı sanıyorsun? Hiç altın denize dökülür mü? Biz onu bin bin ayırıp sandığa basarız. Yağma yok baba yağma yok. Herkes beş paraya beş çıkın uruyor. Biz liman yapmak için denize taş toprak atarız onu da alnımızın teriyle atarız, bizim alnımızda ter çok, yerde de taş toprak çok, terler terler atarız, atar atar terleriz.

“Tutalım ki bin türlü fedâkârlıkla liman yapılsın, etrâfı da tahkîm ve teçhîz edilsin, bu şu‘be ne kazanacak Edirne'den Dedeğacı'na varıncaya kadar yolun kenârında ve arzen on beşer yirmişer saat civârında ticâret ve sanattan eser görülmez. Demir yol Dedeğacı'ndan Edirne'ye veyâhût Edirne'den Dedeğacı'na adam mı taşıyacak? Öyle ise yolcuları yalnız Edirne'ye gitmek ve oradan gelmek zarûretinde bulunan on on beş ashâb-ı maslahata munhasır kalır. Çünkü Dedeğacı'nda birkaç gün oturup da hayatını hıfz edebilmek bir meyyit zan olunarak defn olunduktan sonra mezârdan çıkmaya muvaffak olmak hükmündedir. Demir yol yapılmış hâlâ sahilde üç yüz ölü bir köy yok üç bin mezârlı bir kabristân peydâ olmuş.”

DİYOJEN

Daha hâlâ demir yolu ne taşıyacak diye sorup duruyor ve hatta şu yukarıda nakl ettiğimiz fıkrasının altında “Ma‘mûlât mı getirecek” “Zahîre mi nakl edecek” niye sözü uzatıp gidiyor, hayır bir şey nakl etmeyecek. O üç bin mezârlı kabristân yok mu haniya sen bilirsin ki yarın rûz-ı mahşerde her mezârdan bin bir tane yalnız Mehmet adlı çıkacak, lâ-akall yüz yüz elli tane isim vardır. Bu hesâba göre üç bin mezâr birkaç milyon mevtâyı hâvîdir. Her mevtânın ruhuna dahi senevî bu kadar şeyler hediye ediliyor. İşte demir yolu bunları taşıyacak, bunlar az şey mi? Bir de üç yüz ölü bir köy

yoğ iken üç bin kabirli bir mezâristâna mı taaccüp ediyorsun? Bir de İstanbulu nisbet et bakalım ne bulursun. Telâş etme evlâdan âdem böyledir.

“Demir yollarının fâ’idesi yalnız nakl-i mevcûda münhasır değildir. Bir yere medeniyet ve terakkî yol ile gelir. Dünyâda ne kadar yol yapılmış ise etrâfının temeddün ve ma’mûriyetine sebep olmuştur. Hâl böyle iken Dedeâğacı şu‘besi maksad-ı asliyyede kat‘ân hizmet edemeyecek. Çünkü sahilden Uzunköprü'ye ve belki Edirne'ye varıncaya kadar şu‘benin etrâfına tesâdüf eden ovalar zâten çoraklı bataklıktan ibâret olduğundan ve Meriç'in taşması cihetiyle hâsıl ettiği ta‘affünât hummâ kadar şiddetli sıtmalar veya o kadar mü’essir ve sârî hummâlar kemend-i cellâda rekâbet edecek kadar mühlik kuş palazları hâsıl edegeldiğinden devr-i ademden beri–hatta buraların merkez-i medeniyet olduğu zamanlar bile–kabûl-i imâret etmemiştir. Bu yolda bir taraftan bir tarafa yalnız ilel-i sâriye mi taşınılacak? Uğradığı yerlere kasabalar yerine kabristânlar mı yapılacak?”

(Maba’dı Sonra)

Teodor Kasap

158 Numara Perşembe 2 Teşrîn-i Sâni 1288 Sene Üçüncü Sene

(BİR FIKRA)

Vaktiyle bir adam çıldırır, ber mu'tâd tımarhâneye dayarlar. Herifte ise cünûn-ı mâderzâd bir illet olmakla beraber ihtiyâtkârlığını ve menfaat-bînliği selb etmediğinden Mecnûnların çektiği eziyetleri görünce ne kadar akıllı varsa başına gelir deliliğini bir fırsat zamanında meydâna çıkarmak için uslu görünmeye zihninde karâr verir. Bu gidişle yavaş yavaş tımarhânenin zâbitlerine çatar. Mu'âvin sûretinde bazı işlerde istihdâm ederler. Mizâçlarınca gitmekten bir vakit ayrılmaz nihâyet kendini akıllıca gösterir zincirden kurtulur.

Bu hâl ile zâbitler içinde düşe kalka geçinip giderken bir gece fırsatını bulur, delilerin içine girer, müdürlük kendine tevcih olduğunu ilân eder. Azılılarından birkaçını çözer, yanına alır müdür odasına gelir kurulur. Birinci işi müdürün uşaklarını falanlarını buldukları yerlerden ref' etmek olur. Fakîr ve alîl ne kadar süprüntücü sakkâ falan var ise topunu birden devletin ekmeğini bâd-ı hevâ yiyorlar diye sokaklara salıverir.

Zâbitlerden birini tutar “Sen geçen gün bizim için aldığın abalardan şu kadar para kazandın” der. Bahçenin bir köşesindeki süprüntülükte bağlanmasını emr eder. Bir diğerini tutar “Ben bir iki ay evvel kazgâna bir kâğıt kalyon daha koyuverecektim bu adam kâğıt bekçilere lâzım zâyî' etme dedi beni men' etti herkes eğlenceden mahrûm kaldı” der hastalanıncaya kadar eziyetlere uğratır.

Bir diğerini daha tutar “Seni hayvan seni biz gizli konuşurken sen gelir dinlerdin, şunun kulaklarını kesiniz de biraz insana benzesin” der huzûrundan def' eder. Sâ'irlere yabancı esvâplarını giydirir, eline bir kırbaç alır, bir köşe kapmaca oyunu çıkarır, çala sıırım herkesi öteye beriye koşturmaya başlar. Bir iki kâtip yakalar, kimine “Müdürün yanına oturup da bana eğri bakan sen değil mi idin? Şunu bir sıcak yere habs edin” der. Bîçâreyi kaptıkları gibi hamamın külhânına tıkarlar.

Kimine “Jurnali yazarken adımımı mimmilersin ha! Alın şunu dâirenin cihân-nümâsına çıkarın da soğuktan mim gibi büzülsün kalsın” der. O sırada her ne hâl ise müdür imdâda yetişir. Deliyi bin belâ ile tutarlar, götürürler, penceresinin başına oturturlar. Ötekinin berikinin biraz nefesi genişler kimi “Be ne de azgın deli imiş. Hiçbirimiz şimdiye kadar hâlini anlayamadık” kimi “Ben onu daha Tunus feslerini yırttığı vakit

anlamış idim” kimi “Ben de vallahi hani öteki gün Mimiko ile Yorki ağız dalaşı ederken Mimiko'ya sâhip çıktığı zaman söylediği saçmalardan fehm ettim. Ama kime anlattırın?” kimi “Ben de geçen gün Carlos ile Hamparson döğüşürken aralarına girip de ayırdığı vakit gözlerinin dönüşünü beğenmedim lakin pek ehemmiyet vermemiştim” kimi “Canım ne söylüyorsunuz onun her hâlinden deliliği belli idi hiç akli olan adam rast geldiğinin kîsesini kapar mı? Görüştüğü adamlara baksanız a yağcı ile pirinçciden başka kimseye selâm verir mi idi? Tımarhânedede onlardan azgın deli mi var?” yollu dereden tepeden hasbihâl ededursunlar, deli pencereden bunları dinler dinler ve candan ve gönülden bir ah eder de der ki “Söyleyin ağalar söyleyin şimdi meydân sizindir bir müdürlüğüme daha bakar o zaman konuşuruz”

[2] AYNEN VARAKADIR

Ey hekim-i nüktedân

Çoktanberi nüshalarınızla mülâkat arzusunda bulunduğum hâlde sadr-ı esbak zamanı tenkîhâtı sırasında mevki‘-i me‘mûriyetimde istikrârım ümidleri azaldığından husûl-i matlabı dersaâdete muvâsalatıma ta‘lik etmek mecbûriyetinde bulunmuş idim. İşte evvelce teferrüs etmiş olduğum vechile bizim me‘mûriyetler tenkîhâta uğradı ben de o sâyede İstanbul'a geldim. Tamam visâlinize yeniden ümid aldım. Tâ ibtidâki numaradan bed‘en ile geçmişlerin mücellidini ve bundan sonra dahi sırasıyla eyyâm-ı mukannenesinde arz-ı cemâl edecek nüshalarını ağuş-i mütâlaaya çekmek arzusuna düştüm.

Birkaç günden beri başka bir gâ'ileye uğradım. O gâ'ilede ismimi ve mahall-i ikâmetimi bildirmemek arzusundan ibâret oluyor. Kendim bizzât ikâmetgâhınız olan köye gelsem isimim değil şahsım bile meydâna çıkacağından şehir postasıyla işbu mektubumu irsâl etmeyi tedbîr eyledim. Bendeniz hekim olmadığım hâlde böyle bir müşkülün halli çâresini buldum. Dünyâ halkına ve hatta İskendere bile irâ'e-i tarîk rüşd ü sedâd eden sizin gibi bir hekim-i müşkül-güşânın ismimi ve mahall-i ikâmetimi bilmemek şartıyla beher hafta çıkan nüshaları bendenize isâlin çâresini bulacağında şüphe yoktur.

İmzâ

Acep kimdir

DİYOJEN

Mektubun imzâsı “Acabâ kimdir” yazılı. Kim olur isen ol benim neme lazım. Benim borcum mâdâmki istiyorsun gazeteyi sana göndermektir. Onun için en kestirme bulduğum yol gazeteni müvezzi’ler vâsıtasıyla yedinize isân işte gazeteni mezkûr vâsıta ile bu numaradan bed’en ederek göndermeye başladım. Şimdi sen herhangi müvezzi’e rast gelir isen ona “Ver benim gazetemi” dediğinde boşa çıkmayacağından eminim. Ancak herifin de bahşişi vermeli fakat kırk paradan ziyâde verme çünkü daha ziyâde verir isen aldanırsın. Daha başka bir müşkülün var ise onu da yaz halletmeye hazırım.

Geçenlerde hânda mı sokakta mı bir vak’a olmuş idi ya işte onun gibi ya Eyvansaray yâhût Eğrikapı veyâhût Balat'ta bir vak’a daha olmuş fakat bu vak’a ne Acemlerle askerler beyninde bir münâzaa ve ne de zelzele vesâ’ir türlü felâket nev’inden bir şey olmayıp gazetelerin verdikleri haberlere inanır iseniz yangın imiş. Fakat ne vakit yanmaya başlanmış kaç saat devam etmiş harîk zedegân kimler imiş harîkin verdiği mazarrat neden ibâret imiş nasıl olmuş da sönmüş buralarını lâyıkluca anlayamadım. Lakin benim anlamamaklığım sizin anlamamaklığınızı icâb etmez ya işte size ma’hûd gazetelerin rivâyâtını yazayım da belki anlarsınız.

NEOLOGOS

Mesmû’âtımıza göre dün gece Eğrikapı'da vukû‘ bulan yangında on bâb kadar hâne yanmış.

ANATOLİKOS ASTİR

Dün gece alaturka saat dokuzda Eğrikapı Mahallesi'nde harîk zuhûr etmiş ise de o gece yağmakta bulunan himmetiyle iki bakkal dükkânı üç kahve ve bir de fırın yandığı hâlde bastırılmıştır.

PHARE DU BOSPHORE

Dün sabahleyin saat birde yağmur şiddetle yağmakta olduğu hâlde İstanbul'da Eyvansaray Mahallesi'nde bir yangın vukû‘ bulmuş fakat lehü'l-hamd Kâğıthâne denizinin muhtelif mahalleriyle tersânenen gelen yardımcılarının himmetiyle bir ev ile bir de büyücek konak yandığı hâlde itfâ edilmiştir.

LEVANT TİMES

Dün gece İstanbul'da Eğrikapı' 'da zuhûr eden harîk on ikiyi mütecâviz hâne ihrâk etmiştir.

DİYOJEN

Eğer rivâyetleri kâffeten yazacak olsam bilirim zihniniz bütün bütün karışacak. Onun için sâ'irlerinden sarf-ı nazar eyledim ve bu yukarıki rivâyetleri musaddık Typos gazetesinde de bir teşekkür-nâme görüldü. Bu teşekkür-nâme yukarıda zikr olunan kahveler, evler, dükkânlar ve o büyük konak yandıği esnâda yangının itfâsı emrinde ve harîk-zâdegân haklarında gayret ve şecâ'atle çalışmış olan (Kostanti Oruçoğlu) (İvakim Misailidi) (Hacı Yoan Kirkoryadi) ve (Lazari Bayramoğlu) nâm kimseleri harîk zamanındaki sa'y ve gayretlerinden dolayı kendilerini medhden ibârettir.

Bu zâtlara Diyojen de teşekkür eder fakat bunlar içindeki (Oruçoğlu) ile (Bayramoğlu) öteden beri birbirlerine taban tabana zıt oldukları hâlde bu yangın esnâsında beyinlerindeki bu zıddiyeti bu muhâlefeti ber-teraf ederek ebnâ-yı cinslerinin selâmeti [3] için can-sipârâne çalışmaları doğrusu şâyân-ı teşekkürdür.

(FIKRA)

İngiliz düşeslerinden birisi İngiltere'de bir baloya gitmiş. Baloda Frenk'in biri mûmâ ileyhânın ayağına basarak durmuş ve bir müddet ayağını düşesin ayağı üzerinden kaldırmamış olduğundan düşesin canı sıkılarak herifin ayağına basması sıkletini mûcib olduğunu refikine söyledikte refiki “Niçin haber vermiyorsunuz demek ki herif ayağınıza bastığını bilmiyor” demesine “Kendisine henüz takdîm olunmadım hiç tanımadığım adama nasıl söyleyeyim” sözüyle mukâbele etmiştir.

(ŞİMENDİFER MAKÂLESİ'NDEN MÂBA'D)

DİYOJEN

Şu koca bendin tâ başından başlayalım. Demir yolları senin zannın gibi ma'dûmu dahi nakl etmez, heyûlâyı hiç, yalnız mevcûdâtı nakl eder. Sen benim yukarıki zevzekliğime bakma bu sözüme dikkat et. Meselâ ben sana bir selâm göndereceğim vakit şimendiferle gönderemem. O selâmımı bir mektubun içine koyarak kendisine vücûd verdikten sonra gönderirim. Medeniyet ve terakkî yol ile gelmez, ne kara yolundan ve ne de deniz yolundan, havadan dahi uçup gelmez. Yol ile Bordeianu ve

Giampietry gibi gazeteciler gelir. Artık beni çok söyletme işte anlıyorsun a hepsi gelir. Fakat medeniyet mantar gibi o memleketin toprağından çıkar. Yollar etrâfının temeddün ve ma'mûriyetine hizmet edeceğini kendin itirâf ediyorsun.

İşte biz de bu yolu o ta'rîf ettiğın harâb yeri ma'mûr etmek için yaptık a. Yaptığımız yol Edirne'ye doğru hastalık nakl etmeyecek hastalıkları vagon vagon iskeleye götürüp sâ'ir mahsûlât-ı dâhiliyemiz beraber hârice göndereceğiz ve onun yerine yük yük sıhhat ve âfiyet getirecek. Galibâ sen istiyorsun ki her yol bizim İstanbul tramvayı misillü Galata gibi a'lâ bir caddeden geçsin öyle mi, hay yavrum hay sen anadan doğma mı bu kadar akıllısın yoksa sonradan mı aklın başına geldi. Her baht-ı siyâh Kara Panos mu olsun. Sen ne diyorsun a çocuk? Yolun uğradığı yerlere kabristân yapsak sanki fenâ mı olur? Asrımız asr-ı terakkî değil mi gide gide oralarda türbeler peydâ olur. Üzerine bir kubbe yanbaşına bir de tekye yapılır türbedârı post-nişîni sofrâ mülâzımını falanı filânı şenlenir gider, ma'mûriyetin boynuzu kulağı olmaz a.

“Bir de kışın Meriç taşıyor, demir yolunun güzergâhı olan yerleri su basıyor vapur denizde olduğu gibi karada mı yüzecek yoksa senede yalnız altı ay mı işleyecek”

DİYOJEN

Senede altı ay işleyen vapurlar Tuna vapurlarıdır. O da Avusturyalılar bizim kadar akıllı olmadığı içindir. Biz çok düşünüyoruz ya eğer mahall-i mezkûrun böyle bir mahdûru var ise düşünürüz vagonlarımızın altına birer duba ve dubalarımızın da altına birer kızak yaparız su basmaz ise demir yolumuzun üzerinden tekerlenip gideriz basar ise yüzeriz donar ise kayarız. O da olmaz ise iki kanat yapıp uçarız be! İnâd değil mi bu?

“Çünkü Gelibolu kasabası bir ufak burun üzerine tesâdüf ederek vüs'at ü emniyette dünyâda pek az misli bulunabilir bir limânı ikiye bölmüştür ki biri en şiddetli lodosta ve diğeri en sert poyrazda üçer beşer yüz gemi muhâfaza eder.”

DİYOJEN

Yine mi burun? Geliboluda'da mı burun? Adı batasıcının birkaç zamandır adı batmış idi iki limanın ortasına doğru uzanıp gitmiş demek. Bir kulağı lodosa bir kulağı poyraza göğüs vermiş demek. Efendim hiç de daha böylesini işitmemiş idim. Ne ise o burun şu tarafa kalsın evvelâ şunu hesâb ederim ki Gelibolu limanı üçer beşer yüz gemi

muhâfazasına kâfi imiş fakat biz bu kadar gemiyi nereden bulacağız, meselâ benim bir kasam olabilir ki milyonlar istî'âb eder. Fakat o milyonları nereden bulalım hem a çocuk sen bu Gelibolu limanını medh edemedin. Senin ta'rîfine kalır ise bize dâimâ gözlerimiz havada kalacak poyraz baş gösterdi mi gemileri bassa babam öteki limana lodos baş gösterdi mi berikine karşısında bir de çardak ve Lapseki limanları var diyorsun. Eğer civâriyet arıyor isen bizim Dedeağacı limanının civârında koca Selanik Körfezi var. Gelibolu limanı beş yüz gemi alır ise Selanik Körfezi beş bin tanesini alır biraz daha öteye gider isek daha ne limanlar var.

[4] “Rivâyet-i vâkı‘aya göre hazîne-i celîle izn-i sefine fermânlarından senevî otuz bin kîse kadar harç almakta imiş. Dedeağacı merkez olunca boğazdan geçen gemi pek nâdir kalacağından tabiatıyla bu irâdın hiç olmaz ise sülüsânı gâ'ib olacak. Merkez Gelibolu'ya tahvîl olunur ise hazîne-i celîle öyle bir menba'dan da mahrûm kalmamış olur.”

DİYOJEN

Ben pek senin kadar mühendis değilim ama yine her hâlde işe azıcık aklım sarıyor. Otuz bin kîsenin sülüsânı yirmi bin kîse etmez mi? Bu da iki milyon kadar Frank eder. Sen yukarıda demiş idin ki Dedeağacına yapılacak liman on beş milyon Franka yapılıyor ve her sene de deniz gelir bozar. Biz bunları hep göze aldığımız idik. Şimdi şu ifâdene göre demek olacak ki bize limanın malı on yedi milyona varacak, varıversin efendim giden iki milyon Frank oluversin efendim, bir daha var. Boğaz'dan gemiler geçmediği için mi bu irâd gayb olacak. Marmara'da, Karadeniz'de, Azak Denizi'nde bu kadar gemiler var bunlar mahbûs kalmayacaklar ya çıkacaklar çıktıkça biz de alırız, ha girenden almışız ha çıkandan.

Artık Gelibolu'nun ehemmiyet-i cerbiyyesine dâir söylediğiniz sözleri ve demir yolu merkezi oraya tahvîl olunur ise düşman eline geçmeyeceği hakkında verdiğiniz te'mînâtı hiç dinleyemem. Ben öyle soğuk soğuk lakırdılardan korkarım. Yalnız bir fikra var ki ona ehemmiyet vermek isterim. O fıkra da demir yolu merkezi Gelibolu'ya tahvîl edilir ise bir İstanbul'da oraya yapılmış olacağı kaziyesidir.

Buna ehemmiyet veririm fakat bazı şartlarım var. O İstanbul'un sokaklarının istikâmeti Mösyö sümüklü böcek nâm-ı mühendis tarafından mı ta'yîn olunacak? Bizim İstanbul'un sokaklarında olduğu gibi o İstanbul'un sokaklarında da köpekler bulunacak

mı? Sokaklarının kaldırımları yürüyenlere canbazlık öğretebilecek mi? Binâları eczâ-i müştâ'ileden olup da bir kıvılcımla şehrin yarısı yanabilecek mi? Bu yangını seyre koşmak için tulumbacıları, hamalları ve sakaları olacak mı? O İstanbul'un sokaklarında yağmurlar yağıp da seyler, göller, denizler peydâ olduğu vakit sırsıklam olduğu hâlde sırtında adam taşıyacak hamallar kaç para ücret isteyecekler? Köpeklerinin akd-i izdivâcına insanları şehâdet edecek mi? Bu İstanbul'un bir Galatası olacak mı ki milyonlarca sırik ve arka hamallarının memerri olan üç arşın bir yoldan tramvay dahi geçsin bir Beyoğlusı olacak mı ki ahâlisinin susuzluktan dudakları patlasın. Bâ-husûs Basîret'in umûm nâmına teşekkürüne mazhar olacak bir dâire-i belediyesi olacak mı? İşte bu şartlar yerini bulur ise ne ise ne yoksa bizim İstanbulumuzda su çıkmadı ya Allah emânet kupkuru.

BAYEZİD CÂMİ'İNDE

VÂ'İZ İLE BEKTAŞI

Vâ'iz– “Dersten sonra” Yahu efendiler, Cenâb-ı Hak bir sadaka verene on verecek, on verene yüz ve yüz verene bin ihsân edecek.

Bektaşî– Al öyle ise sana on para, bunu kapıdan çıkınca sadaka ver, bir kere on olsun, yine ver yüz olsun, yine ver bin olsun, on bin olsun yüz bin olsun bir milyon olsun, sonra da otur safâ-yı hâtırla zevkine bak.

Teodor Kasap

159 Numara Cumartesi 4 Teşrîn-i Sâni 1288 Üçüncü Sene

(MUHÂVERENİN FEYLESOFÇASI)

Gazetemın şimdiye kadar kullanmış olduğu lisân dahi size göstermiştir ki hâlim ve vaz'ım ve sûret-i fikir ve itikâdım halka bütün bütün bambaşka göründüğüne mebnî midir nedir herkes benimle görüşmeye râğbet eder. Küpümün önüne her gün birçok adamlar gelerek türlü türlü bahisler üzerine müşâfehe ve muhâvereler ederim ve birçok adamlarla dahi tahrîre-i muhâbereler eylerim. Şimdiye kadar görüştüğüm ve muhâbereler ettiğim zevât dünü kâmilen ferâmûş ederek yalnız ferdâyı düşünmekte olduklarından bana dâima nasıl olacağından ve nasıl gideceğinden bahisle su'âller sorar idiler.

Bu su'âller dahi hiç olmaz ise ferdâsını düşünenler taraflarından irâd olunup hâlbuki birtakım zevât dahi eksik olmaz idi ki ne dün ne bugün ve ne de yarın umûrunda olmadığından su'âlleri yalnız kedinin ayağı dört müdür yoksa kuyruğuyla beraber beş mi olur gibi şeylerden ibâret idi.

Benim için bu gibi su'âllere cevâp vermek peynir ekmek yemekten dahi kolay olacağını size ta'rîf iktizâ etmeyip fakat geçen gün bir zât geldi ve o bazı su'âller sordu ki cevâbını vermesi peynir ekmek yemek kadar kolay olmak şöyle dursun Kayseri pastırması yiyebilmekten daha güç geldi. Size şu zâtın kıyâfetini azıcık ta'rîf eder isem sûret-i muhâveremiz hakkında başkaca bir fikre zâhib olacağınızı ümîd ederim.

Kendisi genç değil, ihtiyâr, sakalını kesip düzeltmiş ve husûsiyle halkı ve halkla beraber kendisini aldatmak için boyamış olan ihtiyârlardan değil. Boyunda boyun bağı ve başında fino fes dahi yoğ idi. Alafranga kisve dahi giymemiş idi. Orta boylu gâyet za'îf yüzünde kan kalmamış za'îflikten avurdu avurduna geçmiş iki şakak kemiği yumurta gibi fırlamış sırtında bir cübbe başında kirli bir sarık işte böyle ale'l-acâyip bir adam idi. Bilir misiniz sözü en evvel nereden başladı, bakınız nerden başladı:

– Diyojen! İki üç seneden beri herkes senin için feylesoftur feylesoftur diye diye kulaklarımı doldurdular. Bana dosdoğrusunu söyle feylesof musun değil misin? Buyurunuz efendim, cevâp bulunuz da veriniz. Başka bir adam olsa yine cevâp bulup vermek mümkün fakat herif bu su'âli öyle bir tavırla söyledi ki ağzından çıkan her harfî bir gülle zannettim. Binâberîn bir yandan düşününe düşününe şu cevâbı verdim.

– Efendim ben kendimin ne olduğunu henüz nazarımda ta’yîn edemedim. Vâkiâ halk “Diyojen feylesoftur” diyor ama halkın da hangi bir sözüne inanmalı. Bazısı da Diyojen delidir diyor, artık hâlîme dikkat et de beni nasıl bulur isen öyle kabûl et.

– Feylesof bulacağım geliyor.

– Sen bilirsin efendim.

– Diyojen!

– Efendim!

– Şu insanların hâline feylesofâne bir nazarla baktığın zaman cem’iyet-i beşeriyeyi nasıl buluyorsun, bana bir teşbîh ile ta’rîf et.

– Vallahi ne diyeyim bilmem, ben daha hâlâ bir tek insanı neye teşbîh edebileceğimde âciz kaldım. Çırçıplak olsa da karşıma gelse ve hiçbir söz söylemese beyân-ı efkâr etmese “Bu da bir cins hayvandır” diyeceğim gelecek. Fakat gûyâ hayvanlığı kapamak için ayağına bir don sırtına bir anterî başına bir külâh giymiş de hayvanlığa mahsûs olan şekil ve vaz’dan dahi [2] çıkmış hele ağzını açıp da bir söz söyleyecek olsa hayvanlığında dahi şüphe ediyorum.

– Niçin?

– Zîrâ diyorum ki bunlar hayvan olacak olsalar cins-i hayvanın bir nev‘ mahsûsu olmak lâzım gelip bu hâlde sâ’ir hayvanlarda olduğu gibi cümlesinin mutarriden bir fikri ve müttefikkan bir mesleği olmak lâzım gelir idi, hâlbuki bunlarda o da yok. Her biri bir başka fikre zâhib olduktan mâadâ bir teki bile bugünkü fikrini yarın beğenmeyip her gün değiştirir durur. İşte efrâdı böyle olan bir cemiyete ben ne ma’nâ verebilirim.

– Bu tasvîrin güzel, hem de pek güzel, demek istersin ki insanlar hiç olmaz ise hayvan olacak olsalar bir meslek-i mahsûsları olmak lâzım gelip meselâ bir yılanı korkmak insan için bir cibillet ise umûm insanların korkması lâzım gelir iken bir sınıf insanlar yılanlara âşık olmuş gibi secde dahi ederler, pek a’lâ, acaba hiçbir zaman gelemez mi ki insanlar kendilerinin hiç olmaz ise hayvan olduklarını anlasınlar.

– Ben iki bin beş yüz sene evvel dünyâda idim, o zaman insanlar için böyle bir isti’dâd görmedim. Bugün yine dünyâdayım hâlâ göremiyorum. O zaman bir adama “Seni hayvan seni” derler ise kızar ve darılır idi. Şimdi dahi hâlâ darılırlar.

– Güzel ya bunu farz-ı muhâl kabîlinden olsun farz edemiyor musun?

– Ah a kardaş, farz ediyorum, farz ediyorum ama insanların hâli acâyip. Zâten cinnetime hükm edenler bulunuyor. İhtimâl ki bu farzı ortaya koyar isem sen bile cinnetime hükm edersin.

– Hayır hayır, benden artık emin ol, fikrin ne ise açıktan açığa söyle. Laf yalnız mâbeynimizde kalacağını yakînen bil.

– Sen hiç hayvanların ulumasını ötmesini anırmasını dikkat kulağıyla dinlemedin mi? Elbette dinlemiştir. Ama haniya meydânda hiçbir sebep ü mûcib olmadığı vakitteki esvâtını demek isterim. Meselâ gece yarısında köpeklerin ulumasını sabaha karşı eşeklerin anırması ve bunlara mukâbil bülbüllerin ötmesi vesâ'ire.

Bunlar niçin savtlarını tebdîl etmezler? Çünkü dâimâ niyâzları bir zât-ı vâcibül-vücûda hitâb olduğundan bunlardan her birinin itikâdlarında artık yer etmiş bulunan fikr-i tevhîd kendilerine başka bir veliyyü'l-ni'met başka bir sâhib-i kudret ihtâr etmez ki ona dahi hitâb için başka bir savtla bağırsınlar. İşte insanlar sâ'ir hayvanlar kadar muvahhit olsalar idi cümlesinin bir fikre hizmet etmesi mümkün olabilir idi.

Her insanın lisânında bi'l-cümle ma'nâlarına şâmil olmak üzere bir (Hak) lafzı vardır. İşte yalnız bu kifâyet etmelidir. Fakat evet kâfi midir, hayır, insanlar ondan başka o kadar kimseler arz-ı ihtiyâç ederler ki ta'rîfe sığmaz. Sözü niçin uzatıp gideyim? Şöyle en kestirme bir yol bulup da ona sülûk edeyim. Sâ'ir hayvanlar kadar meziyet-i hayvaniyeye nâ'iliyyetini arzu ettiğimiz insanlar o insanlar değil midir ki bir lokma ekmek için sûret-i fikrini tebdîl edip kendisi hatt-ı müstakîmin hatt-ı müstakîm olduğunu görüp durduğu hâlde o bir lokma ekmeği umduğu adam ona “Hatt-ı münhanîdir” diyecek olsa derhâl kabûl etmekten kat'-ı nazar sâ'irlerin huzûrunda dahi o hattın hatt-ı münhanî olmasını da'vâ eder. Böyle olan bir mahlûkta meziyet-i hayvaniyenin en büyüğü demek olan efkâr-ı ittihâd nasıl bulunur? Bekâ-yı hayatını gayrın bekâ-yı vücûdunda arayan bir bîçâre ne menzilinde kalır? Halbuki bekâ-yı vücûdu gayrın bekâ-yı vücûdunu müstelzim olan adamların bekâ-yı vücûdu dahi diğer bir gayrın bekâ-yı vücûduna mütevakıftır. Ah insanlar sâ'ir hayvanlar gibi istediği zaman kuyruğunu omuzuna urup istediği gibi gezebilecek iktidârî hâ'iz olsa..

– Aferin Diyojen, doğrusu ya, dikkatine pes, ben insanları daha başka bir türlü tasvîr etmekte idim. Senin dediğin gibi bir insanın gayre arz-ı ihtiyâç ettiğini görmekte

beraber bu arz-ı ihtiyâç edişi dahi mücerred kendi nefsi için olduğunu ve insanlarda meselâ koyunlar kadar olsun efkâr-ı cemiyet olup da bir yolda kendilerine delâlet için arz-ı ihtiyâç eyledikleri kösmenin gittiği uçuruma dahi gitmekten i'râz eylediklerini dahi görür idim. İmdi insanların böyle bir fikr-i garîb ile hazîz-i mezellekte ah u enîn içinde kıvranıp gitmelerine sen bak bak da gül ve ben dahi yanıp yanıp da ağlayım.

MÜMKİNÂT

Haksız bir da'vâda bazı fedâkârlık ihtiyârıyla hak kazanılması [3] iki şâhid ve nihâyet bir yemîn ile bir adamın mutazarrır edilmesi devâ'ir-i devletçe mübâyaa olunan eşyânın hin-i mübâyaa vesâ'iresinde sû-yi isti'mâl karışması

Bir müstantikin bir tarafı iltizâm ile iki taraftan da verilen cevâblardan eksik ve ziyâde yazması ve nihâyet istintâkta tanzîm edeceği fezlekeyi ona göre uydurması

Bi'l-icâb (m) işaretiyle sahte bir tezkire-i sâmiye tanzîm edilmesi

Bir zâta gelen mektubu postadan (İrsâle mahal kalmaksızın) alınıp vâkıf-ı esrâr olunması

İbret'in yazmış olduğu (reji) bendine istenildiği gibi ma'nâ verilmesi

Veznedârlar şehri veya senevî (mu'âmelâtına göre) kendisine birkaç bin kuruş sandık kırıntısı bırakması ve istediği gibi para kullanması

Geceleri bazı iskelelerden gümrükten eşyâ kaçırılması

Sefâ'in süvâriyelerinden Arabistan sevâhiline âmedişler edenler esîr getirip gece veya erkek kıyâfetine sokup tâ'ife diyerek gemiden çıkarması

Taraf devletten edilen iltizâm ve ihâlâttan ve satılan bazı eşyâdan me'mûrlarının müstefid olması

Kumpanyalardan güverte bileti alınmış iken muahharen vapurda birinci kamarada oturulması

Gâyet mühim bir maddeyi telgraf me'mûrlarının bir bedel mukâbilinde beyân eylemesi

Bir kalem zâbiti maiyyeti efendilerinden birisini (Veleve ne kadar müstaid olur ise olsun) istediği kadar mağdûr etmesi

Bazı imâmlardan mugâyir usûl ü nizâm olarak ilm u haber alınması

BEYOĞLU'NDA SÂKİN MİLLET-İ HOŞ HOŞIYYE TARAFINDAN FERYÂD-NÂME

Geçen üç dört gün zarfında yağın yağmur bizim için her köşe başında yalaklar peydâ eylemiş iken felek yine devr ederek şimdi onları kuruttu. Yine ağzımız dilimiz kurumaya başladı. Ol zaman içinde yalnız bir lokma ekmek için insanların eteklerini öpmekte idik. Şimdi ise bir yudum su için dahi yüzümüzü yerlere sürmeye başladık. Ol zaman içinde bizi yalnız kasap ve bakkal dükkânlarından tard ederler idi. Şimdi ise sucu dükkânlarından dahi tard ediyorlar. Cemiyet-i medeniye müzâheret-i umûmiye ile kâffe-i havâyic-i hayvâniyyeyi tesviye etmek için akd edilmiş olan cemiyetler değil midir. Bu cemiyetlerin en çok a'zâsı dahi insanın gayri olan hayvânât değil midir. Sizin bu kadar nakliyyâtınızı bizim eşek karındaşlar ediyorlar. Bekçiliğinizi biz ediyoruz, hânendeliğinizi bülbül karındaşlar ediyor.

Yumurtanızı sürünüzü hâsılı ey insanlar siz yalnız başınıza kalsanız açlığınızdan öleceğiniz derkâr olup mahzan bizim sâyemizde yaşıyorsunuz. Hâlbuki İstanbul denilen cemiyet-i medeniyenin Beyoğlu denilen en güzel bir mahallesinde her hayvânın susuzluğundan dudakları çatladığı gibi hele bizim gözlerimiz dahi patlamaktadır.

Bu bâbda olan feryâdımızı kime dinletmeli? Hepimiz bu cemiyetin içindeyiz, elimiz kazma kürek tutsa biz gider size ve bize bu işi görür idik. Halbuki insanların eli her şey tuttıkları hâlde dahi yine tenbel tenbel yerlerinde oturuyorlar. Artık bâri feryâdımızı Diyojen'e dinlettirelim dedik ve bu feryâd-nâmeyi yazdık, bâkî'ül irâde.....

DİYOJEN

Ah a köpek karındaşlar! Bunca feryâdlarımı dinlettirmek için ben kime mürâcaat edeyim?.....

Ramazânda gündüz Beyoğlu'na gezmeye giden müslümânlara esnâfin edeceği hitâblar, şekerçi dükkânının önünde “Frenk malı badem şekeri de var efendim” lokantaların önünde “Efendim yukarıda da yer var” tütüncü dükkânında “Arkadaki odayı döşettik efendim” bakkal dükkânında “Bey arkadaşlarınız üst kattadır beyim”da “Herkes henüz uykuda” Taksim'de kira bârgircisi “Evet efendim

kav da var kibrit de ben Ramazân günü ihtiyâtsiz bulunur muyum Maslak'a Kâğıthâne Kabri'ne her gün müşterim var” tuhfeci dükkânında “A‘lâ Yenice'den yapılmış, hazır yanıyor, odadır efendim”

[4] EFENDİ İLE HANIM

– Efendi! Cennete seninle el ele mi gideceğiz?

– Bu su‘âl şimdi neden iktizâ etti?

– Bugün câmi‘e şeyh dinlemeye gitmiş idik de

– Ha ben de gitmiş idim fakat bizim şeyh öyle söylemedi, erkekler cennete hurilerle gilmânlarla gidecek dedi.

– Aman sizin şeyh ne kadar insâfsız imiş, hiç olmaz ise gilmânları olsun bize yoldaş etmedi mi?

BİR GENÇ İLE BİR İHTİYÂR

– Ayşe kadın bugün şeyh câmi‘de ne dedi biliyorsun ya?

– Ah iki gözüm, cennete ihtiyârlar girmeyecek dedi

– Öyle ise sen kahırlanmalısın.

– Niçin kahırlanayım? İhtiyârlar gençleşip de öyle girecek dedi, öyle zâhir! Ben bu yetmiş yaşında cennete girerim de ne yaparım? Erkekler otuz iki yaşında kadınlar dahi on altı yaşında girecek dedi, tamam münâsip değil mi?

EFENDİ İLE HANIM

– Canım bugün câmi‘de olmalı idin ki!

– Ne oldu efendi.

– Ne olacak cennette erkeklere dört dünyâ hatunıyla sekiz yüz tane hûri ve sekiz yüz tane gilmân var imiş.

– O sizin şeyh cenneti de benim başıma cehennem mi edecek?

İKİ CARİYE BEYNİNDE

– Kalfa kız cennette beylere, efendilere hûriler vereceklermiş.

– Öyle kardeşim öyle, ben dikkat ettim, odalık vermeyecekler imiş.

– Biz ne yaparız.

– Baba gılmânlar da efendilere beylere imiş.

Hocası çocuğu falakaya yatırmış:

Hoca– Sen oruç yersin ha! Seni edebsiz seni, mübârek günde oruç yenir mi?

Çocuk– Vallahi hocacığım yemedim, billahi hocacığım oruç yemedim, ayakların küpe varsın hocacığım oruç yemedim, topu topu iki gevrek yedim, vallahi hocacığım başka ne oruç yedim ne bir şey.

Dayağı yedikte yerine gidip ağlar:

“A! Ha!! Kendisi... de sigarayı içiyor da! Ha! Aman ayaklarım! Sabahleyin susamlı simitleri ben mi yediydim! Ha! Aman anacığım! Hem beni gönderdi çarşıdan aldırdı hem de bana bir lokma bile vermedi. Of! Of!

– Hoca efendi sizden bir mes’ele sormak isterim.

– Buyurunuz efendim.

– İnsanın ağzına bir tane susam düşse orucu bozulur mu?

– Efendim orucuna göre, bazı oruç vardır ki bir susam değil bir susamlı simit düşse bile bozulmaz. Hatta ben geçen gün a’lâ bir kuşluk ta’âmı ettim bozulmadı.

Teodor Kasap

160 Numara Salı 7 Teşrîn-i Sâni 1288 Sene Üçüncü Sene

Bu yakında içimin ne kadar sıkıntısı olduğunu bilirsiniz, ne küpün içinde ne önünde hâsılı bir yerlerde durup oturamamaktayım. Hatta o sevgili güneşim bile baktıkça bana sıklet vermeye başlıyor. Sebebi ne olduğunu da kestiremiyorum. Husûsuyla geçen akşam kalktım sopacığımı elime alıp hangi yol önüme geldi ise gitmeye başladım.

Nereye kadar gittiğimi bilemem çünkü memâlik-i mütemeddinede her tarafa her semte her mahalleye her sokağa her köşeye her bucağa o kadar isim takmışlar ki bu isimleri bellemek fûnûn-ı akliyye ve nakliyyeyi tahsîlden daha güçtür. Binâberîn nereden geçtim ne tarafa büküldüm nihâyet nereye vardım size ismiyle ma'lûmât veremem. Şu kadar var ki gide gide yolum koca bir mezârlığa uğradı. Servileri eflâke ser çekmiş idi, akşam sular kararmış ve gurub şemsi âdetâ bir saat geçmiş olduğundan mezâr taşlarının taş oldukları fark olunamıyor idi de her biri ayakta durmuş bir insan gibi görünüyordu.

İhtiyârlık hâliyle bunları evvel-i emirde âdetâ insan zan ettim, fessisi kavuklusu külâhlısı falanı olduğundan acâba bu cemiyet burada ne arıyor diye evvel-i emirde aldanmış idim. Sonradan anladım ki olduğum yer bir mezarlık ve gördüğüm adamlar dahi besbelli müteallik oldukları mezârı ilâ-nihâye bekleyip başka birisi şâyed o mezâra girmek ister ise mâni' olmak için korkuluk tarzında yapılmış sun'î şeylerdir.

O aralık bir zaman dahi insanların bu fikrine şaşım. Dünyâda yekdiğeriyle dirlikleri olmadığı gibi mezârda dahi kimse ile dirlik edemeyeceklerini bildiklerinden iki buçuk arşın tûlunda bir arşın eninde koca bir mahalli yalnız kendilerine hasr etmiş hûd-endîş olmalarına istiğrâb eyledim.

Bir de karşımdaki taşın birisi canlanmasın mı? Latîfe etmiyorum âdetâ canlandı, yalnız kımıldamak değil, salına salına bana doğru gelmeye başladı. Heyûlâ olmasın diye dikkat ettim hayır, heyûlâ değil, âdetâ geliyor, gele gele geldi, meğer bir adamcağız imiş.

Doğrusu ya ben onu gördüğüm zaman bir hayli korkmuş idim çünkü mezârlık hâli bu. Ma'lûm a? Fakat dikkat ettim ki o da beni görünce korktu ve yanıma geldiği zaman bir aralık keşkûlü bana uzatıp söz söylemeye davranarak benden sadaka istemek azminde bulunduğunu anladım ise de beni böyle yırtık pırtık bir gömlek içinde görünce

benim sadaka verecek bir adam olmadığımı görerek bir kere irkildi. “İns misin cin misin” dedi. “Ne insim ne cinim senin gibi benî ademim” dedim, geldi gereği gibi yanıma sokuldu.

Herif– Doğru söyle sen kimsin.

Ben– Sen doğru söyle sen kimsin, sakın cadı olmayasın?

Herif– Senin ismin?

Ben– Benim ismim Diyojen Baba.

Herif– Ha! Diyojen mi? Ben onun ismini duydum fakat sen o Diyojen isen öyle cinden cadıdan falandan korkmazsın.

Ben– Cinden şeytândan korkmam fakat cadıdan korkarım. Bilirsin ya böyle mezârlıklarda cadı madı tehlikesi vardır fakat ben de seni tanıdım. Sen köprü üstünde bulunursun. Binâberîn sana emniyet ettim artık korkmayacağım.

Herif– Canım ben de seni tanırım, derler ki Diyojen bir feylesof adamdır hatta ben senin ulviyetini maddeten dahi görmüşüm. Ben her gelen geçene Allah rızâsı için beş para veriniz dediğim hâlde ellide birisi bana beş para vermez. Fakat sana gelen geçenlerin onda dördü kırk para verir. Artık [2] senin için cinden cadıdan korkmaklığın ma‘nâsı var mıdır.

Ben– Kuzum ben cadıda bir ruhâniyet vardır veyâhût maddeten bir kuvveti vardır diye korkmam. Bilirim cadı kıpkızıl bir tulum kandır. Hatta koca karılar derler ki eğer cadıya bir bıçak ucuyla dokunmuş olsalar derhâl kanı yerleri doldurarak mahv ve nâ-bedîd olur. Ancak cadımın bu hâlini ve böyle kolay kolay fenâ bulacağını herkes bilemediği cihetle o hınzîr o kadar kan dökmüş o kadar ciğer kanı emmiştir ki hesâba sığmaz. Ben şimdiki hâlde yalnızım, binâberîn cadıdan ve cadı gibi cinden periden korkmakta ma‘zûrum. Eğerçi benim küpte bir cemâat olacak olsa hiç korkmaz idim.

Herif– Pek a‘lâ sen cadıdan korkuyorsun da böyle mezârlıkta falanda ne geziyorsun? Senin bir küpün var imiş onun içinde oturup zevkine baksan a?

Ben– Evet hakkın var fakat ben gâyet saf bir adem olduğumdan ve zâten küpün içinde dahi ya ben yalnız bulunup bana yürek verecek hiçbir kimsem bulunmadığından bu akşam biraz def‘-i gamla beraber şâyed bir enîs bulurum diye çıkmış idim işte şimdi

buraya geldim seni buldum. Eğer sen bana bir yürek tesellîsi verir isen şuradan rahat rahat yerime avdet ederim, veremez isen yine.....

Herif– Yahu Diyojen Baba, sen bilirsin ki benim gibi böyle mezârlığı kendisine cây-ı karar ittihâz eden adam mutlaka iki yüzlüdür. Biz birtakım ma‘neviyâtta bahs ederiz. Fakat o ma‘neviyâtı mutlaka kârımıza revaç vermek için irâd ederiz. Yoksa ekser şeylerin hakikatini biliriz. Senin cadı diye korktuğun vücûd bir cism-i bî ruhtur. Her kim kendisinden korkar ise onun gözüne görünür ve kendisini korkutur.

Bunun heyûlâyı mazarratından kurtulmak için ondan asla korkmamak lâzım gelir. Eğerçi kendisini korkutmak mümkün ise korkutmalı. Zîrâ cadının korktuğu yere gelemeyeceği ehl-i tecrübe geçinen adamlar indinde tecrübe olunmuştur.

Mezârlık zâten korkunç ve hevl-nâk bir mahall olduğu gibi o mezârlık ahâlisinden ma‘dûd olan ma‘hûd miskin dahi beni bu gibi birtakım sözler ile kâh korkutmuş ve kâh tesellî vermiş olduğundan nefice-i muhâvere kalbimde olan sıkleti pek de def edemediyse de fakat cadı hakkında olan fikrimi büsbütün değiştirdiğinden ve cadıdan korkmak vesâ'ire gibi birtakım mevhumât dahi üzerimden tamamen zâ'il olduğundan geldiğim yolu tutarak küpe avdet eyledim.

(DAĞARCIK)

Herkes kendi Cemâziye'l-evvelinin meydâna çıkmasını pek arzu etmediğinden ben dahi şimdiye kadar size ol zaman içindeki sergüzeşt ahvâlimi hikâyeye etmemiş idim. Lakin bu zamâne çocuklarının ellerinden kim kurtulur? Ahmet Mithad nâmında saygısızın birisi (Dağarcık) isminde ve Evrâk-ı Perîşân tarzında bir mecmûa çıkarmış. Nereden öğrenmiş kime sormuş bilmem hâsılı bizim tercüme-i hâli baştan aşağıya yazmasını okudular. Ne hoşuma gitti, aman insanın tercüme-i hâlini yüzüne karşı okurlar ise ne tuhaf oluyor? Hay köftehorlar hay.....

İKİ TARAFTAN NEDÂMET (58 NUMARADAN MÂBA'D)

Reji idâresi rejiyi aldığına,

Devlet rejiyi reji idâresine verdiği,

Reji idâresi idâreyi hükûmete terk ettiğine,

Hükûmet reji idâresini kendi üzerine aldığına,

Bir kız sevip bayıldığı kocaya vardığına,
 Bir koca sevip bayıldığı kızı aldığına,
 Bazı duâ-gûlar falan zâta çatamadığına,
 Bazı çatkınlar falan zâta çatmış bulduklarına,
 Hirsch demir yolları mukâvelesini ta'dîl ettiğine,
 El-cevâ'ib idâresi İbret bir kere de kendi eline geçmiş iken başkalarına
 kaptırdığına,
 Başkaları dahi o gazeteyi el-cevâ'ibden kurtarıp çıkardığına,
 Devir gazetesi imtiyâz aldığına,
 Hükûmet Devir gazetesine imtiyâz verdiğiğine,
 Devir gazetesi Bedir'e munkalib olduğuna,
 Hükûmet Bediri kapattığına,
 Mukarrizler ikrâz eylediğine,
 Müstakrazlar istikrâz ettiğine,
 Beyoğlu ahâlisi altıncı dâireden su istediğine,
 Altıncı dâire Beyoğlu ahâlisine su va'ad ettiğine,
 Phare du Bosphore gazetesi Ekzark Efendi'ye Slav dediğine,
 Ekzark Phare du Bosphore aleyhine da'vâ açtığına,
 [3] Eyüp ahâlisi Derûn Köprü vapurlarına bindiğine,
 Derûn Köprü vapurları Eyüp ahâlisini bindirdiğine,
 Hükûmet Dedeâğacı'na da bir şimendifer şu'besi yapmaya karar verdiğine,
 Bir başmuharrir de bu karara i'tirâz eylediğine,
 Bazı fenersiz çıkanlar fenersiz çıktığına,
 Bazı zaptiyeler de fenersizleri tuttuğuna,

Geçen akşam Galata Caddesi ve Köprü'den Hamidiye'ye doğru olan sokak ne güzel olmuş idi. Altın sarısı renginde kum döşenmiş ve enzârda âdetâ bir kalîçe-i zerrin şekli hâsıl etmiş idi. Bunu görünce aklıma bir hikâyeye geldi.

(HİKÂYE)

Efendi'nin birisi haftanın ekser günlerini müteaddit bağlarında, köşklerinde, konaklarında imrâr ederek bazı bazı yine gâyet güzel ve müferrih bir yerde vâki' diğer bir hânesine gelmek dahi mu'tâdî imiş. Fakat hâne-i mezkûrun o güzelim minderleri, yastıkları vesâ'iresi üzerine mum yağı ve yemek suyu falan dökülmüş ve pis murdâr bir hâlde bulunmuş. Bir gün yine Efendi hâne-i mezkûru teşrîf edeceği haber alınınca uşaklar minderlerin üzerine temiz pâk patiskalar serip gaybı setr etmişler ve nasılsa hâneyi efendiye temizce göstermişler. Fakat tamam efendi avdet eder iken pencerenin bir deliğinden rûzgâr girerek örtünün ucunu kaldırmakla iş meydâna çıkmış.

ALDI YÜRÜDÜ

Diyojen haftada üç defa çıkararak,

Reji idâresi zarar ve ziyânı sîneye çekerek,

Devir ve Bedir gazeteleri tası tarağı toplayarak,

Tramvay arabaları kol bacak kırarak,

Hanımlar alafranga giyinerek,

Basîret bayrağı açarak,

Panosyan kulaklarını kısararak,

Bizim av'ave-gûyân tâ'ifesi kuyruklarını omuzlayarak,

Milletimiz medeniyet tahsîl ederek,

Hakayık hikmetten dem urarak,

Derûn Köprü vapurları yolcularını denize dökerek,

Şirket vapurları Kadıköyü vapurlarına çatmak üzere iken yolcular vâveylayı kopararak,

Mösyö Agop Güllüyan aktörlerinin isimlerini alaca bulaca ederek,

Bulgarlar gayda çalarak,

Aziziye kumpanyası iki günde bir isim ve üç günde bir idâre değiştirerek,

Hidîviyyet-i Mısıriyye Habeş'e ilân-ı harb ederek?

Âşir Efendi hadîkasında güller, sünbüller kuruduğu için ıspanak, kabak dikerek,

Rum Patrîği Bulgar Ekzarkı'nı aforoz ederek,

Beyoğlu ahâlisi çanak çömlek küp destiye müteallik şeylerini yağmur suyu ile doldurarak,

(Alt tarafı geliyor)

BİR TUHAF RİÂYET

Geçenlerde Dimitri Aristarki isminde bir zât Rum Patrîkhânesi'nde husûsât-ı milliye müzâkeresi için ictimâ' etmekte bulunan millet meclisine hitâben Rumca gazetelerden bazılarında birbiri ardınca üç mektup yazarak birtakım nasîhatler vermek istemiş ve biz de Rumca nüshamızda hem kendisine hem yazdığı nasîhatlere bir hayli gülmüş idik.

Hani bir beyaz kısağa bindiği ve sâysis arkasından geldiği hâlde haftada üç kere Bâb-ı Âlî'yi teşrîfe rağbet buyuran Byzantis gazetesi başmuharriri Dimitri Ksenis Efendi yok mu işte o da bizi taklîden bu mektuplara o gülmek istemiş ise de nasılsa lâyıklığa gülemediğinden midir nedir bilmem mektupların muharriri Dimitri Aristarki fenâ hâlde kızarak ve uzun uzadıya tahkîr-âmîz bir bend kaleme alarak Teadis nâm Rumca gazetelerden birine derc ettirmeye mecbûr olmuş. İşte o bendde kullandığı ta'birât:

“Zamîrsiz mahlûk müşârün bi'l-benân Ksenis, cümlenin ma'lûmu olan hâ'in ve câsus damgalı insan kusuru Byzantis gazetesinin okuma bilmez başmuharriri meslek ve itikâdı umûmun kerâhetini mücib olan herif maymun müfteri münâfık yedi denizin taşra attığı kürre-i arz üzerinde bir kuru kalabalık ummâcı nefret halkı kazanmış umûmun tahkîrine mazhar olmuş akçe budalası gazeteci”

[4] Bir Ksenis Efendi zamîrsiz mahlûk müşârün bi'l-benân Ksenis, cümlenin ma'lûmu olan hâ'in ve câsus damgalı insan kusuru Byzantis gazetesinin okuma bilmez başmuharriri meslek ve i'tikâdı umûmun kerâhetini mücib olan herif maymun müfteri münâfık yedi denizin taşra attığı kürre-i arz üzerinde bir kuru kalabalık ummâcı nefret

halkı kazanmış umûmun tahkîrine mazhar olmuş akçe budalası gazeteci midir değil midir pek iyi bilmediğimizden ve bu gibi ötekiyi berikiyi tahkîre kalkışanların ise kânûnen te'dîb olunacakları ma'lûmumuz bulunduğundan bunun mütecâsiri bulunan Dimitri Aristarki aleyhine ikâme-i da'vâ etmesini ve Diyojeni dahi tarafından vekîl nasıp eylemesini geçen Rumca nüshamızda ihtâr ve eğer sen bu yolda tahkîre şâyân bir zât değilsen her hâlde da'vâya kıyâm etmelisin eğer aksi harekette bulunur isen bu sözleri tamamıyla kabûl etmiş olmaklığın lâzım geliyor kelimâtıyla ihtârımızı te'kîd ve te'yîd bile etmiş idik. Hâlbuki bu zât bizim şu yukarıki ihtârı dinlemedikten başka gazetesinde me'âli âtîde münderic bendi yazmıştır.

“Geçenlerde bazı güne hakâreti hâvî bir mektup neşr edilmiş ve bunun mütecâsiri ise tarafımızdan ikâme-i da'vâ olunduğunda te'dîb edileceği ma'lûm bulunmuş ise de aleyhimizde bu gibi hakârete cesâret eden zâtın asilzâde bulunması ve (isimleri meçhûl) akrabası tarafından söylediği sözlerin red edilmesi cihetle biz de asâletine hürmeten ve familyâsına ri'âyeten böyle bir da'vâya kıyâmdan vazgeçtik.”

Tuhaf ri'âyet değil mi? Acabâ şu halka ahlâk ve nâmûs dersi veren İstanbul gazetecileri tarafından daha neler işiteceğiz? Acabâ gerek İstanbul'da gerek Avrupa'da ve gerek dünyânın başka mahallerinde bulunan asilzâdelerden her biri kendi asâletlerinin derece-i kuvvetine göre Ksenis Efendi'ye ne kadar hakâret edecekler?

Bize kalır ise böyle âhire-i ri'âyeten bu tahkîrleri kabûl edeceğine Ksenis Efendi zamîrsiz mahlûk müşârün bi'l-benân Ksenis, cümlelerin ma'lûmu olan hâ'in ve câsus damgalı insan kusuru Byzantis gazetesinin baş okumak bilmez muharriri meslek ve i'tikâdı umûmun kerâhetini mûcib olan herif maymun müfterî münâfık yedi denizin taşra attığı küre-i arz üzerinde bir kuru kalabalık ummâcı nefret halkı kazanmış umûmun tahkîrine mazhar olmuş akçe budalası gazeteci olmadığını isbâtla kendi kendisine ri'âyet etse idi daha iyi olur idi.

ÜSÜDAR'IN ON ÜÇ NUMARALI VAPURUNDA BİR MÜBÂHASE

Bir Sûhte– Yahu yine aferin be on üç numaralı vapur yirmi dakîkada geldi.

Bir Zâbit– Yirmi dakîkada geldi ama siz saate Fındıklı önünde bakmış idiniz. Yirmi dakîkada Fındıklı'dan buraya geldi.

Sûhte– Yok a canım, köprüden.

Zâbit– Hayır Hoca Efendi hayır Fındıklı'dan.

Kaptan– Nasıl Fındıklı'dan köprüden buraya yirmi dakıkada geldik.

Bir Bektaşî– Artık afv edersiniz erenler köprüden buraya yirmi dakıkada değme bir ateş kayığı bile gelemez.

ON ÜÇ NUMARALI VAPUR

Baş Taraftaki Tayfa– (Boru ile) Kayıkçı! Hey! Bir çifte.

Kayıkçı– Ne telâş ediyorsun, yetiş de çiğne.

Teodor Kasap

161 Numara Perşembe 9 Teşrîn-i Sâni 1288 Üçüncü Sene

Canım haniya bir lakırdı vardır “Geç olsun da güç olmasın” derler. İşte ben dâimâ bu yolda hareket ederim meselâ iki yıl evvelki söylediğim bir şey’in hükmü iki sene sonra çıktı diye asla te’essüf etmem.

Bakınız yavaş yavaş gazetecilerimizin gözleri açılmaya başladı ve bu bâbda İbret gazetesi başmuharriri cümlesini takaddüm etti. İnşâallah diğerleri de buna peyrev olurlar da Diyojen’in üç seneden beri üç lisânla ettiği feryâdları görürler ve işitirler.

İbret’in başmuharriri beyefendi mezkûr gazetenin 55 numaralı nüshasına uzun uzadıya bir bend yazmış ve bunda kapitülasyon nâmıyla bütün Avrupaca meşhûr olan ve ecnebîlere mülkümüzde birçok imtiyâzlar veren mu’âhedâtın vatanımıza olan mazarrâtından bahs etmiş hâlbuki Türkçe'nin gayri lisânda çıkan gazeteler ise mülkümüzde mevcûd olan ecnebî imtiyâzâtı fesh ve lağv olunmadıkça vatanımızda terakkî ve ma’mûriyet ahâlimizde servet ve sâmân görülemeyeceği hakkında birçok bendler yazmışlar ve bar bar bağırılmışlar idi.

Türkçe gazeteler ise şimdiye kadar bu nokta-i mühimmeye atf-ı nazar etmeyerek buna nisbetle ikinci derecede kalan sâ’ir şeylerden bahs etmişler şimdi ise İbret gazetesi başmuharririnin bu nokta-i mühimmeyi gözü önüne alıp diğerlerini de bu yolda bendler yazarak milletimizi böyle bir belâ-yı uzmâdan kurtarmak yolunu aramaya mecbûr eder.

Şurasını da söyleyelim ki bu muzırr şeylerden kurtulmaklığımız Frenkler için ne kadar muzırr ise Allah eksik etmesin içlerinden bazı nâmûsluları adâleti elden bırakmayarak bunlardan bizce hâsıl olan mazarrâtı düşünüp taşınıp da buluyorlar ve bize haber veriyorlar. Bizim fâ’ide ve mazarrâtımızı dahi bizden ziyâde düşünüyorlar da biz hâlâ hâb-ı gafletten uyanamıyoruz!.....

Yahu şu birkaç günden beri yağın yağmurların ne kadar çok fâ’idesi görüldü. Vay o susuzluktan dilleri damağları kurumuş olan Beyoğlu ahâlisi ne derece memnûn oldu. Fakat bunun bir başka cihetten daha fâ’idesi görülmeye başladı. O da Beyoğlu ahâlisinin suya olan ihtiyâçlarını hükûmetin hâtırına getirip gökten başka bir yerden daha su gelebilmek ihtimâli olup olmadığını anlamak üzere bir komisyonun teşkil kılınmasına medâr olmasındır.

Gördünüz mü? “Geç olsun da güç olmasın” darb-ı meselinin hükmü burada da meydâna çıktı. İşte komisyon da teşekkül etmiş. Artık su gelmesine ne kaldı yavaş yavaş o da gelir. Bakalım bir kere komisyon şu su mes’elesini mevki’-i bahse çeksün. İstanbul ahâlisinin suya olan ihtiyâçları sahîh midir değil midir anlasın. Buralarını lâyıkiyle anladıktan ve bu ihtiyâcın sahîh olduğu meydâna çıktıktan sonra komisyon evvel-i bahardan tâ sonbahara kadar suyu nereden getirip nereye götürmeli ne ile getirip ne ile götürmeli ve ne vakit getirip ne vakit götürmeli ne için getirmeli ne için götürmeli nasıl getirmeli nasıl götürmeli arz ve amîk mütâlaa ve müzâkere ile ve nihâyetü'l- niyye bir şey’e karar verir. Eğer o kararda hükûmet-i seniyyenin nazar-ı tahsînini celb eder ise o vakit icrâ-yı icâbına mübâşeret olunur. İcâbının icrâsına mübâşeret ise hazînedede para bulunmasına ve havaların ne yağış ve ne de kurak olmasına vesâ’ir bu gibi birtakım mâni’aların baş göstermemesine mütevakıftır. Fakat bir kere de mübâşeret olunur ise birkaç sene zarfında yapılır biter biz de küplerimizi su ile doldururuz.....inşâallah.....inşâallah.....inşâallah diyelim ki sonra Nasreddin'in hesabına çıkmasın.

[2] Bir müddetten beri Gedikpaşa'da Osmanlı tiyatrosu nâmında ve Güllü Agop Efendi'nin taht idâresinde devâm etmekte bulunan tiyatronun programlarından birisi elime geçtiğinden alıp mütâlaa etmiş ve aktör ve aktrisleri pek zevkime gittiğinden mezkûr programdan naklen geçen nüshalarımın birisine isimlerini derc edivermiş idim. Bizim o nüsha nasılsa Osmanlı tiyatrosu aktörlerinden Mösyö Fasulyeciyan ve rüfekâsı eline geçer. Derhâl ya okuyup ya okutturup me’âlini anladıklarından ve kendilerinin isimlerini orada gördüklerinden pek ziyâde hiddetlenirler, kızarlar, onun üzerine şapkaları bastırarak Ermenice tab’ olunan Me’mûl nâm eğlence gazetesinin idârehânesine gelerek Diyojen'in haddi bildirilmesini ricâ ederler.

Me’mûl gazetesinin sâhibi Mösyö Ayvazyan cenâbları ise bu ricâyı derhâl kabûl eder ve ayvazlara mahsûs bir lisân ile Diyojen'e cevâp vermeye kalkışır. Bîçâre henüz Türkçe öğrenemediğinden bizim bend Ermenîler'in ahlâk ve âdâtı aleyhine yazılmış zan eder ve bunun üzerine başı beyni dönerek o da Türklerle Rumlar'ın ahlâk ve âdâtlarını istihzâ etmeye ve hiç güleceği yoğ iken zorla olsun gülüp eğlenmeye başlar. Fakat insan nefesine icbâre eder de ca’lî olarak gülerse ne soğuk oluyor bilir misiniz? İnsan öyle güleceğine ağlasa bin kat daha iyidir.

Ha! Aklıma geldi az kaldı ki unutacak idim haniya bir vakit Panosyan gazetesine “Ahlâk Bozukluğu” ser levhasıyla bir bend yazmış ve o bendde ağzına gelen hezeyânı etmiş idi onun o bendine bütün Ermenice gazeteler cevâp verdiği hâlde bizim koca Ayvazyan cenâbları o bendi sükût ile tasdîk ve belki tahsîn eylemiş idi ne ise onlar geçmiş şeyler benim neme lâzım biz gelelim bahse:

Ayol a Ayvazyan Çelebi biz gazetemizde milliyete dokunur bir şey yazmadık ve yazmayız da. Fakat Mösyö Fasulyeciyan Mösyö Bayırturpcuyan ve daha sâ'ir Mösyö Yanlar ile eğlendik ama bunlar Mösyö Fasulyeciyan ve Mösyö Bayırturpcuyan olmasa idi de Mösyö Fasulyecidis Mösyö Bayırturpidis yahut Mösyö Ahmet Mösyö Mehmet olsa idi yine eğlenir idik ve daha eğleneceğiz. Yani demek isteriz ki bir adam kendi milletinin hâ'iz olduğu ilkâyı beğenmez de gider bir Ecnebî millet ilkâsıyla kendisini telkîb eder ise kim olur ise olsun eğleniriz, anladın mı kuzum?

Canım bir kere şu Osmanlı tiyatrosu denilen mahalli düşünelim bir kere olsun gidelim görelim. Aktörlerinin aktrislerinin isimleri Mösyö olduğunu ber-teraf edelim de oynanılan oyunlara bakalım. Fransız ahlâk ve etvârı üzerine yazılmış Türkçe bilmez bir Ermeni tarafından tercüme edilmiş bir oyun şimdi bunu fazla olarak henüz (Gayret) i (Garyet) telaffuz eden bir aktörde sâha-i temâşâyâ vaz' eder ise ve bu oyun Osmanlılar'ın tezhîb-i ahlâk etmeleriyçün oynanılır ise artık gülünmez mi? Eğlenilmez mi? Mösyö Ayvazyan cenâbları bizim birtakım orta oyunu, meddâh, Karagöz gibi şeylerimizle eğlenmiş, bu gibi şeylerin medenî millette yakışmayacağını anlatmak istemiş.

Fî'l-hakîka biz Karagöz'ün kaba kaba sözlerini ve o câhil meddâhların nakl ettikleri hikâyeleri dinleriz. Zuhûrî kolunun da ıslâh hâli lâzım olduğunu teslîm eyleyiz. Bunlar her ne kadar mükemmel değiller ise de Fransız şu'arâsından Musset'in kadehimiz küçük ise de bizim olduğu için ondan içeriz dediği gibi bunlar da bizim kendi metâ'ımızdır bunların kaba sözleri kaba hikâyeleri hep terk-i ahlâkı üzerine binâ edilmiştir. Senin bugün istihzâ ettiğin Orta oyunu yarın ıslâh edildiğinde asıl Osmanlı tiyatrosu olacaktır. Güllü Agop'un tiyatrosuna ise Ermeni, Fransız, İngiliz, İtalyan tiyatrosu denilir fakat Osmanlı tiyatrosu denilemez çünkü içinde Osmanlılığa müteallik hiçbir şey yok.

Cümlenin ma'lûmu olduğu bizim de defa'âtle söylediğimiz üzere tiyatro denilen şey âdetâ bir mekteb-i ahlâktır ve oynanılan oyunlar ise tezhîb-i ahlâk için verilen derslerdir ki Fransız ahlâkını tashîh için yapılmış bir oyun ise hiçbir vakit terk-i ahlâk ve etvârını tashîhe medâr olamaz belki ifsâd eder. Daha tuhafı neresi, bizim Osmanlı tiyatrosunda oynanılan oyunlar ne Maârif-i Nezâret Celîlesi'ne veyâhût tiyatroya mahsûs bir komiteye gösterilmeksizin Agop Efendi tarafından Fransız mü'ellifâtından bi'l-intihâb oynanılıyor. Acabâ Agop Efendi Osmanlı milletinin ahlâkını bu kadar iyi anlamış mıdır ki bu gibi vâsitalara mürâcaat etmek külfetini ihtiyâr etmiyor? Her ne ise biz onun tiyatrosunun fâ'idesinden vazgeçmiş olduğumuzdan şimdi kendimizi mazarratından vikâye etmek istiyoruz. Mösyö Ayvazyan cenâbları da öyle aklının ermediği işlere karışacağına kendi işleriyle iştigâl etse daha iyi etmiş olur.

[3] Etfâl-i müslimenin ta'lîm ve terbiyeleri maksad-ı sa'âdet mersadiyle te'sîs edilmiş olan Dârü's-şafaka nâm mektebin nâ-tamam kalmış olan inşâât-ı cüz'iyyesinin ikmâl ve itmâmıyçün ahâlice bir i'âne-i umûmiyenin lüzûmu İstanbul gazeteleri tarafından (ale'l-husûs) Basîret gazete-i riyâkârî cânibinden) bi'd-defa'ât irâ'e ve beyân olunmuş idi.

Evet hem beyân ve ilân olunmalı ve hem de terğîb ve teşvîk de edilmeli ve hiç şüphe olmamalı ki böyle musırrân işâ'a ve ilânın fâ'idesi mutlaka görülür: Zîrâ hey'et-i müttehîde-i Osmâniyye'yi teşkil eyleyen milel-i gayr-i müslime vatandaşlarımızın başlı başına böyle mükemmel mektepleri bulunup da yalnız İslâm milletinin bulunmadığıyçün onlar bile bizimle beraber te'essüf ediyorlar. İşte bu nâm ile inşâ kılınan ve sahîhan evlâd-ı müslime mektebi olan Dârü's-şafaka'nın meydâna şühûda getirilmesi için e'âzım-ı ümmetin bilâ sened şu "Evlâd-ı müslimenin ta'lîm ve terbiyeleri için inşâ olunan Dârü's-şafaka'ya i'âne eden zevâta verilecek makbûz senedir" ibâresi muharrer bulunan senedleri idâre-i mahsûsasından ahz ederek i'âne buyurdıkları gibi geçen sene dahi bütün müslümânlar tarafından olarak kurbân derileri verildi ve şimdi dahi şu i'âne-i umûmiyeyi milletimizden bekliyoruz ve lâıyk olan dahi her taraf kudretleri yettikleri kadar akçe toplayıp vermelidir. Lakin mürebbî millet ve müşevvik ümmet geçinen gazetelerimiz dahi şöyle edilecek i'ânenin berây-i teşvîk umûma arz ve ilân için ayrıca para veya temelluk ve tabasbus beklemeleri tenâsüpten hangisiyle mütenâsıptır?..... Ne ise evlâd u ahkâdımızın şu mektepte iktisâb-ı ilm u ma'rifet edeceklerini anladığımızdan bu defa beldemiz olan

Kasımpaşa'nın üç mahallinde (mecma'ında) birer defter açarak i'âne-i nakdiyye toplamakta olduğumuzu ve her ne kadar bunun cüz'î bir şey olacağını bilir isek de sâ'ir mahallâtın fi'len numûne-i teşvîkleri olmak arzu ve efkârında bulunduğumuzu sâ'ir müslümân karındaşlarımızın şu yola terğîbleriyçün mu'teber gazetenizle ilân buyurmanızı umûm-ı müslümânân nâmına ricâ ve niyâz ederiz.

İmzâ

Kasım Paşa

Ahâlî-i İslâmî

SOFRA BAŞINDA

– Canım benim aklım ermiyor.

– Neye efendim?

– Neye olacak bu topun atılmasına, evvelki akşam on ikiye beş kala atıldı, dün akşam tamam on ikide atıldığı hâlde işte bu akşam da (saatini göstererek) on ikiyi beş geçerek patladı. Acabâ bu top muayyen bir saatte atılsa olamaz mı?

7 Teşrîn-i Sânî tarihle Londra gazetelerinin İstanbul'dan alarak neşr ettikleri aşağıki telgraf Levant Times'da görülmüştür. “Cumartesi günü Sir John Eliot huzûr-ı hazret-i pâdişâhîye çıktığından taraf-ı eşref-i pâdişâhîden sadr-ı esbak Mahmûd Paşa Hazretleri'nin bir daha makâm-ı sadârete gelmeyecekleri hakkında te'minât verilmiştir.”

DİYOJEN

Bu havâdisin sıhhati hakkında her ne kadar Levant Times İncil'e el basıyor ise de telgrafi İngiltere'ye çeken Renoter Kumpanyası me'mûrları bu mülâkâtta zât-ı şâhânenin İngiltere sefirine ne söylediğini nereden işitmişler?

Byzantis gazetesinin verdiği habere göre Hakayık müdürü izzetlü Filip Efendi devletlü Mustafa Fâzıl Paşa Hazretleri hakkında birtakım erâcîf neşr etmiş olduğundan müşârün ileyh hazretleri tarafından gazete-i mezbûr aleyhine ikâme-i da'vâ olunacak imiş. Canım işte ya baksan a Ksenis çorbacı gazeteleri muhâkemeye da'vet etmek âdetâ modalaştı. Dimitri Aristarki nâm dostumuzun sana zamîrsiz mahlûk, müşârün bi'l-benân Ksenis, cümlelerin ma'lûmu olan hâ'in ve câsus, damgalı insan kusuru, Byzantis gazetesinin okumak bilmez başmuharriri, meslek ve i'tikâdı umûmun mûcib-i kerâheti

olan herif, maymun, müfterî, münâfık, yedi denizin taşra attığı, kürre-i arz üzerinde bir kuru kalabalık, ummâcı nefret halkı kazanmış umûmun tahkîrine mazhar olmuş akçe budalası gazeteci demesi üzerine eline bir iyi fırsat geçmiş idi niçin zamîrsiz mahlûk, müşârün bi'l-benân Ksenis, cümlelerin ma'lûmu olan hâ'in ve câsus damgalı insan kusuru, Byzantis gazetesinin okumak bilmez başmuharriri, meslek ve i'tikâdı umûmun mûcib olan herif, maymun, müfterî, münâfık, yedi denizin [4] taşra attığı, kürre-i arz üzerinde bir kuru kalabalık, ummâcı nefret halkı kazanmış umûmun tahkîrine mazhar olmuş akçe budalası gazeteci olmadığını isbâta kalkışarak tebriye-i dikkat etmedin?

Gazetelerden birinin sûret-i resmiyyede olarak verdiği habere göre Dimitraki Efendi yeni dünyâ hâriciyye kitâbet-i behiyyesi baş kitâbeti mu'âvinliğine ta'yîn olunmuş, diğer birisi de yine resmen reji idâresi meclis idâresi riyâsetine me'mûriyetini ilân etmiş, diğer bir üçüncüsü dahi yine resmî olarak reji idâresi idâre meclis a'zâlığına ta'yîn olduğunu yazmıştır. Bundan anlaşılıyor ki mutlaka Dimitraki Efendi yeni dünyâ bir şey olmuş fakat ne olduğu anlaşılamiyor. Acabâ ne olmuş? Bâri kendisi lütfen ma'lûmât verse de ne olduğunu lâyıkıyla anlayarak def'-i merâk etsek.

Bir vakit İstanbul'da hâne kalmayıp gulûbe tebdîl olunmakta idi. Şimdi o moda geçti yerine banka modası çıktı Eshâm ve Kambiyo şirketi nâmıyla altı yüz bin İngiliz lirası sermâyeli bir banka daha teşkîl olunmuş ve yarınki gün alafranga saat ondan üçe kadar yani beş saat zarfında İstanbul ahâlisine ikrâm olarak mezkûr liralardan münkasım olduğu altmış bin hissedenden beş bini i'tibâr-i umûmi-i Osmânî idâresinde fûrûht olunacak imiş.

Sandığında altını bulunan koşunlar heriflerin yedine sarı sarı altınları teslîm ile bedelinde birkaç boyalı moyalı kâğıtlar alsınlar güzeldir saklaması da kolay olur Allah etmesin bir yangın mangın olacak olur ise altın ağır olduğu için onu aşırması da güçtür.....

Lakin yahu benim bu hesâba da aklım ermiyor. Bu şirketi teşkîl eden Mösyöler altmış bin hissenin elli beş binini kendilerine alıkoymuşlar acabâ ne yapacaklar İstanbul ahâlisine ikrâmen verdikleri bu beş bini de kendilerine saklasalar daha iyi değil miydi? Acabâ şirketin ileride çok para kazanacağını hissedipde mi hisselerin on ikide birini ahâliye vererek on birini kendileri alıkorlar? Bunları da alıkoya idiler artık mal göz mü çıkarır? Yok hâtırları kalmasın diyerek bu beş bini İstanbul ahâlisine takdîm ediyorlar

ise İstanbul ahâlisinin hâtırları kalmayacağından emîn olsunlar korkmasınlar akıllarına bile getirmezler yok eğer o elli beş bini de sonra satacaklar ise şimdi satmamalarında ma'nâ nedir? İşte bu hesâbları ben anlayamıyorum anlayan var ise aşk olsun.

Hadîka gazetesi muharriri geçenlerde bir mahalde birkaç kişinin bizim bundan evvelki nüshamızda hâlini ta'rîf ettiğimiz ma'hûd müdürün başına bir kırmızı fes giydirerek ve onun üzerine bir mâ'î püskül ile etrâfına da bir kırmızı çenber geçirerek eğlenmekten olduklarını ve muharrir mûmâ ileyhın yazışından anladığımızı göre (mühim) ma'nâsını ifâde eder Fransızca bir kelime yazdıklarını görmüş ve bunu geçenki nüshasında bize de haber vermiş, teşekkür ederiz.

Fakat biz Diyojen'in yüz elli iki numaralı nüshasının ibtidâsında biraz vakitten beri gazetemizin içinde her ne görülür ise başına bir kırmızı fes ile bir de çenber taktıklarını bildiğimizi ilân etmiş idik yalnız şu mâ'î püskül ile mühim kelimesini bilmiyorduk ve bunu da öğrendiğimiz için kendisine yeniden teşekkür ederiz. Şu kadar var ki akıllılara giydirdikleri fes ile püskül ne ise ne ama deliye püsküllü fes giydirmekte ne ma'nâ var bilemem?

Teodor Kasap

162 Numara Cumartesi 11 Teşrîn-i Sâni 1288 Sene Üçüncü Sene

TERAKKÎ

Memleketimizde terakkî için gazetelerin hepsi duâ etmektedirler. Siz bu duâlara âmin diyor musunuz? Sakın ha demeyiniz, latîfe etmek istemiyorum en ciddî söylediğim bir söz var ise o da budur.

Sakın ha âmin demeyiniz! Çünkü bizim muharrirler hiçbir şey bilmedikleri gibi ettikleri duânın dahi iyiliğini fenâlığını bilmediklerinden sizin için fenâ duâ ediyorlar. “Allah bize terakkî ihsân etsin” diyorlar.

Bilir misiniz terakkî ne demektir. “Terakkî” bir buçuk seneden beri çıkmamakta olan gazete demek değildir. “Terakkî” bir şey’in büyümesi ve ileri gitmesi demektir. Fakat eski hâli üzere büyümesi ve ileri gitmesi demektir. Şimdi gazetelerin duâ ettikleri terakkî hâsıl olacak olsa ne olur bilir misiniz? Şimdi sokaklarımızda bir karış çamur var iken insan boyu çamur olmuş olur.

Öyle ya başka ne olur? Terakkî eski hâlinden daha ziyâde çoğalmak ve ileri gitmek değil mi? Meselâ şimdi sokaklarımızın karanlığı ne derecede olduğu ma’lûmdur. Daha ziyâde terakkî edecek olsalar bunlar zulmet cihetiyle âdetâ cehennemden nişân verecek. Yalnız sokaklara da mahsûs değil a, Galata Kulesi’ni de misâl ittihaz edebilirsiniz. Gazetecilerin hülyâ ettikleri terakkîyat yerini bulacak olur ise bu kule uzaya uzaya nereye kadar gider hesâb ediniz.

Aman aman vallahi tuhaf bunların şu duâsına âmin demeyiniz diye size tenbîh ettim ama bir duânın bugünlük olmak üzere kabûlünü şimdi canım istedi. Aman ne tuhaf olacak! Hele bir kere İstanbul’u o hâlde gözünüzün önüne getiriniz. İstanbul’a tulânî gösterir bir billur parçasından bakmış gibi bir manzara peydâ edince kakhaha ile gülmek mümkün müdür? O minâreler gemi direkleri falan uzanıp uzanıp gitmiş, fakat terakkî yalnız boyuna doğru gitmek değildir enine doğru gitmek dahi terakkî içinde dâhildir. O hâle göre câmi’ kubbeleri gemiler vesâ’ire dahi yapılmış gitmiş uzun yüzlü insanların yüzü bütün bütün uzanmış değirmi çehreliler dahi evvelkinin beş on misli yassılmış.

Ma'lûm a terakkî her şeyde olacaktır, o hâlde köpeklerin yaygarası da çoğalmayacak mı? Tabla varaka satıcıları daha çok bağırmayacaklar mı? Bir gürültü bir kıyâmet mâ-halakallah gidecek.

Ben size küçücük bir fikir vermek için bu kadar saydım. Öyle bir rûz-ı terakkîde kalpakçılarbaşı Agop'un tiyatrosu Beyoğlu ne kadar ilerleyecek hükûmetin ıslâhâtı ne kadar çoğalacak hele Panosyan'ın kulakları ne kadar uzayacak siz hesâb ediniz.

Eğer memleketinizin böyle bir hâlde dâ'imî sûretle makbûl olmak için âmin deyiniz. Ben ise terakkî istemem inkılâb isterim. Sokaklarımız pislikten temizliğe munkalib olmalı seyir ve cemiyet mahallerimizin rezâleti edebe munkalib olmalı altıncı dâire sahîhen bir dâire-i belediyeye munkalib olmalı, kupkuru kalan Beyoğlu yapıyaş bir hâlde munkalib olmalı, sözü uzatmaya hâcet var mı? Artık beni yormayınız, Panosyan'ın kulakları insan kulağına munkalib olmalı Güllidis'in tiyatrosu Osmanlı tiyatrosuna munkalib olmalı, munkalib munkalib olmalı, munkalib olmalı, munkalib olmalı, munkalib olmalı, olmalı, olmalı olmalı, olmalı, ilâ âhirihi.

[2] –GÂYET TUHAF BİR FAL–

Birkaç vakitten beri memleketimizde bazı adamlar görülüyor..... yine tuhaf mı söyledik, hiç şüphe etme. Sanki evvelleri memleketimizde adam yokmuş gibi yalnız birkaç seneden beri bazı adamlar görülmeye başladığını dermeyân ediyoruz. Fakat o kadar da cehaletimize vermeyiniz. “Birkaç seneden beri memleketimizde bazı gerçekten adamlar görülüyor” demek istemiş idim. Adamın gerçeği olur mu diyeceksiniz. Hay hay hem gerçeği olur hem de yalancıkta.....

Ne ise sadeden çıkmayalım da biz işimize bakalım. Birkaç vakitten beri memleketimizde bazı adamlar görülüyor ki bunlar kendilerini umûm-ı insâniyetten ve bir cemiyet-i medeniyeden ve bir komiteden ve hatta bir fâmiyâdan bile hâriç tutan adamlar gibi yalnız kendi çıkarlarını yalnız kendi vücûdlarını düşünmeyip umûm-ı ebnâ-yı insân için ve husûsiyle kendilerinin mensûb oldukları cemiyet-i medeniye için düşünüyorlar. Hele bunlardan bazıları var imiş ki gûyâ kendileri sadr-i izzette merba'nişin iseler de hem şehirleri saâdetle olmadıklarından kendi saâdetlerinden dahi lezzet alamıyorlar imiş gibi işlerini güçlerini bırakıp yalnız “Saâdet-i umûmiye hürriyet-i insâniyye hukûk-ı medeniyye” diye birçok fikir yorar yürek üzer bahisler üzerinde kafa patlatırlar imiş.

Bunlardan birtanesini de ben gördüm ve bu zât tesâdüf ettiği bir şey'i hikâye etti ki pek hoşuma gittiğinden nakl edeceğim. Fakat hâlini zâtıyla müvâzeneye medâr olmak için evvelâ kendini nasıl gördüğümü size anlatayım.

Bu adam genç idi fakat benim size nezâfetlerinden süslerinden müslerinden bahs ettiğim gençlerden değil. Besbelli bunların efkârı fevka'l-âde olmalarına mebnî bulunmalıdır ki hâlleri dahi bambaşka bir şey:

Ayağından mı başlayım yoksa başından mı? Haydi aşağıdan yukarıya çıkayım. Ayakta koca bir İngiliz potini, haniya şu köselesi (Kâtipçesi gâvsâlesi midir?) bir buçuk parmak kalın, morca abâdan bir dar pantolon yine bu abâdan kısaca bir palto, boynunda kocaman bir boyun bağı, başında ayrı ve kalıpsız bir fes ve fesin büyüklüğüne gayr-i mütenasip bir püskül. İşte rubası bu, şimdi gelelim tuvalete.

Saçlarını dümdüziye kırdırılmış, sakala makas vurdurmak yok, yüzünü yalnız hamama gittiği zaman yıkar, tırnaklar zarûri alafranga hâline girmiş yani bir karış kadar olmuş. Alafranga ile ancak şu kadar farkı var ki alafranga tırnakların içi temiz olur bununki yağ ve kir dolu, kunduralar alındığı günden beri henüz boyanamamış, biraz da tavrından mı bahs edelim.

Mantık ulemâsı insân için bir ta'rife göre "Dahhâk bi't-tabî" derler ise de bu zât-ı ulemâ-yı müşârün ileyhimi tekzîb için hatta "Mütebessim bi'z-zarûre" bile değil. Kaşlar burnunun üzerine kadar inmiş burnunun kalakları kulaklarına kadar kabarmış, dudakları burnundan dört parmak ileriye kadar fırlamış idi. (Mübâlağa mı ettik ne yaptık)

İşte bu zât-ı şerîf bizim küpe gelir, birbirimizi daha kâlû belâdan beri tanıdığımızı ikimiz dahi kâ'il olduk ki derhâl tanıştık, konuşmaya başladık. Ne o kulak mı kabartıyorsunuz? "Acabâ Diyojen bu adamla ne konuştu" diye anlamak mı istiyorsunuz? Yağma yok ağabey! Bu kadar aleniyet Amerika'da bile sökmez, sizin nenize lâzım? Ne konuştuk ise konuştuk, nâfile üstüme varmayınız söylemem, ısrâr etmeyiniz dedim. Peka'lâ mâdâm ısrâr ediyorsunuz söyleyim. O dedi ki Ali'nin dört öküzü var, ben dedim ki birinin gözü kördür, işte bundan ibâret.

Elbette! Ya? Zorlayınca bu kadar söylerim, hem ben size ne konuştuğumuzu söylemeyi vaad etmedim ki, yalnız bana hikâye ettiği bir falı söyleyeceğimi vaad ettim. Zâten bendimizin ser levhası –Gâyet Tuhaf Bir Fal– değil mi?

Efendim bu adam fal mes'elesini şöylece hikâye etti:

.....Dün yine canım sıkılmaya başladı, sırtımdan çatlamağa işten bile değil, bin fikir beynime bin hülyâ kalbime hüçüm etti, of dedim kalktım Bayezid yolunu tuttum. Bir de yolumun üzerinde karının birisi “Fal bakar niyet bakar” diye bana hitap etmesin mi?

Hay anasını! Dur bakayım şu karı ne halt edecek dedim çünkü bunlar çoktan beri merâkım idi. Bazı adamlar bunların âdetâ gaybden haber verdiklerini iddiâ ederler idi de ben kendilerini tezyîf eder idim. Meğer iş içinde iş var imiş, bunların bir şeyden haberi yok, abuk sabuk söylüyorlar. [3] Fakat karşılardaki adam yüreğindeki mektûmâtını bunların ihbârâtıyla tatbîk ettiği için her ne söylerler ise kalbine tevfiik etmeye çalışıyor. Yani gaybı falcı karı keşf etmiyor, gayb sâhibi kendisi keşf ediyor. Bizim elimize üç bakla verdi, gûyâ niyetimizi tutup baklaların üzerine üfledik, karı çalkadı çalkadı, attı, başladı söylemeye.

Senin yüreğinde bir büyük sıkıntı var fakat yalnız aşk değil ama yine aşk, umduğun eller elinde dert üstü murâd üstü ama biraz güç engeller çok hem engel hem düşman senin için çok fenâ düşünüyorlar senin ağzını dilini bağlamaya çalışıyorlar. Büyülerine tavşan başı orta boylu şişmanca orta yaşlı ablak çehreli bir karının fitnesi var o karı olmasa umduğun senin. Mâ'î boncuğun deyişine bakar isek ve eğri düşmesine dikkat eder isek ortada mâ'îce gözlü eğrice sözlü bir de adam var. Fakat kız senin için yanıp yanıp tutuşuyor ah beni alsa diyor lakin bak sen neredesin? Etrâfını kuşatmışlar, bir iki üç dört beş gün mü diyeyim beş hafta mı beş ay mı yoksa beş yıl mı hâsılı sabır lâzım. Senin bir dostun var su yolu ile bir yere gitmiş yalnız senin dostun odur bak baklaya yüzü senin tarafında o dostun burada olsa işin daha ziyâde kolayısı olacak. İşte karının sözleri şimdi sen bunları tevcîh et. Vâkı'â karı her gelene bunu söylüyor ama her gelen de bunu râz-ı diline muvâfık buluyor. Doğru ben fala inanmaya başladım mûmâ ileyhın şu sözü üzerine ben dahi kendim için düşünmeye başladım.

Diyojen yine ne demiş diye herkes bir ma'nâ vermek ister, vâkıâ ben saçma sapan söylüyorum, besbelli herkes onu râz-ı diline muvâfık buluyor ki..... Bu karılardan birisine bir gün dahi kendi tâli'ime baktıracağım bakalım ne der ise size söylerim.

MES'ELE-İ ŞARKIYYE'NİN EN MÜHİM BİR NOKTASI

Hele mes'ele-i şarkiyenin en mühim bir noktası dahi elhamdülillah hallolundu. Efendim! Bizim gazetecilerin ağzına baka baka Osmanlı politikasının gayretini güden hamiyetliler yalnız bir Rusya'dan korkarlar idi. Hâlbuki zavâllı Moskofcağızın nesinden korkmalı, o bîçâre kendi hâlinde bir adamcağız olup ne komşunun "kedisine".... pist der ve ne de bir kimsenin "köpeğine".... hoş der idi, bi'l-a-kis bunları okşar sever idi, asıl korkulacak memleketeyn idi. Aman Yârab! Hâlâ korkacağım geliyor, memleketeyn! Memleketeyn!!.....

Hele elhamdülillah mes'elenin bu mühim noktası halledildi. Prens Şarl hazretleri Bâb-ı Âlî'ye bir uzun mektup yazmış imiş ve bu mektupla benim korkumu def' etmiş imiş. Siz benim her lakırdıma latîfe nazarıyla baktığınız gibi korkarım bu sözlerime de latîfe nazarıyla bakarsınız, ancak hatâ edersiniz. Hiç politikadan ve umûr-i mühimmeden umûristik bir lisânla bahs edilir mi? Politika dediklerini çubuğu yakmalı kaşları çatmalı da öyle mes'eleyi size izâh edeyim de bakınız latîfe midir sahîh midir.

Prens Şarl mektubunda diyor ki zât-ı hazreti şehensâhî bendeleri hakkında olan tevcîhât mülûkânelerini te'kîd ve te'yîd buyurmuş oldukları cihetle ben dahi memleketeyni memâlik-i Osmâniye'ye rabt eden revâbıtı te'kîd ve te'yîd edeceğim. Çünkü memleketeyn hükûmeti devlet-i aliyyenin tamamıyet-i mülkiyesini muhafazada olan menâfi'î bihakkın takdîr eder.

İşte gördünüz ya? Mes'ele Panosyan'ın kulakları gibi eğlenceye gelir şeylerden değil. Ya maâzâllah Prens Şarl hazretleri devlet-i aliyyenin tamamıyet-i mülkiyesinde olan ehemmiyeti takdîr etmemiş olsa idi?!! Bilmez misiniz? Vaktiyle değil Prens Şarl hazretleri hatta Fransa İmparatoru Napolyon bile bu ehemmiyeti takdîrde azıcık terâhi gösterecek olsa ne kıyâmetler kopardı? Kondular bize sermâyeler kediye yüklenir olmadık şey kalmaz idi şükür etmeliyiz şükür etmeliyiz. Prens Hohenzollern Hazretleri ber-minvâl-i muharrer bu ehemmiyeti tanıdı. Artık devlet-i aliyenin tamamıyet-i mülkiyesini muhafazaya himmet ve inâyet buyuracak imiş!!!.....

Prens müşârün ileyh hazretleri tâ Bâb-ı âlî ile bi'l-müzâkere karar vermeyince asâkir-i mevcûdesini otuz binden yukarıya çıkarmayacak imiş. Ne zaman iktizâ eder de Bâb-ı âlî ile uzlaşır ise o zaman çıkaracak imiş. Şimdi Basîret nâm-ı nîm resmi millet gazetesi olsa idi yine [4] pür hiddet olarak "Zâten asker nene lâzım hepsini terk et sen

himâye-i devlet-i aliyye altındasın” diye kıyâmetleri koparır idi. Bu millet gazetesi hiçbir şey’in aslını bilmediği gibi bunun dahi aslını bilmediği için böyle söyler idi. Ben ise her şey’in aslını bildiğim gibi bunun dahi aslını bildiğim için söylemem. Zîrâ yukarıda gördük a Prens Şarl Hohenzollern Sigmaringen Hazretleri memâlik-i şâhânenin tamamıyet-i mülkiyesini muhâfaza için askerini arttıracak başka bir şey için değil, biz ne mutluyuz?

Hem a canım! Ben nasıl memnûn olmam nasıl teşekkür etmem ki Eflâk ve Boğdan imâreteyn müctemi’iyetini ve voyvadası asâletlü Prens Şarl Hohenzollern Sigmaringen Hazretleri hem memâlik-i şâhânenin tamamıyet-i mülkiyesini muhâfazayı der-uhde ve hem askerini bu maksad üzerine iktizâ eder ise arttırmak gayretinde bulunur ve hem de hiç kimseye bir zararı dokunmayacağını te’min eder. “Etrâfımda bulunan devletlere dahi zararım dokunmaz” der. Ne sulh-perver zât imiş, kendisinin bu vaadinden Rusya ile Avusturya devletlerinin dahi müteşekkir kalacakları derkârdır. Ya bunu te’min etmemiş olsa idi? Şüphe yok idi ki Rusya ile Avusturya’nın dahi tamamıyet-i mülkiyesi tehlikede kalır idi. Buraya kadar saydığım şeyler bütün ince politikaya müteallik husûsâtır.

İhtimâl ki bunları sizin zihniniz pek ihâta etmez. Fakat birtakım vaad mürüvvetkârânesi daha var ki onun fevâ’idi bütün bütün meydânda bulunduğundan elbette takdîr edersiniz. Ez-cümle diyor ki “Bundan böyle memleketeyne gelecek teb’a-i Osmâniye’yi her türlü himâye edeceğim” bakınız bakınız bu ne büyük bir inâyettir. Şimdiye kadar böyle bir himâye olmadığı için Bükreş’e gidemiyor idik. Artık bundan sonra Prens hazretlerinin himâyesi sâyesinde “Yaş’a” bile gideriz.

Allah seni eksik etmesin Şarl hazretleri, var ol, eksik olma, sen olmasa idin bize Avrupa neler yapmaz idi. Sen bir kere fikr-i mesâlihatkârâneye düştükten sonra yalnız benim değil umûm diplomatların yüreğine emniyet gelecek, var ol, var ol.

İbret bir vakitten beri arzu olunan müsâvâtın Ramazân akşamları tramvay içinde görülen derecesi tramvay me’mûrlarının nazar-ı dikkatini celb etmiyorsa bâri zaptiyenin nazar-ı dikkatini celb etmesini arzu ediyor. Bu keyfiyeti bize dahi haber vermişler idi. Evvelleri yalnız erkekler kadınlara taşkınlık ettikleri hâlde şimdi onların da erkeklere taşkınlık etmekte bulduklarını vesâ’ireyi söylemişler idi. Fakat bu hâl efkâr-ı

terakkîye tamamı tamamına muvâfık geldiğinden ben itirâz edecek cihetini bulamamış idim.

Şimdiye kadar erkekler kadınları derece-i nihâyede rahatsız ederler idi. O zaman kadınlar erkeklerden şikâyet ettiler mi? Şimdi memleketimizde müsâvât-ı hukûk gün-be-gün derecesini bulmakta olduğundan onlar dahi kendilerine düşen işi yapıyorlar.

Ama pek diz-be-diz oturuyorlar imiş, elbette otururlar, terakkiyât daha ziyâde olur ve müsâvât dahi daha ziyâde yerini bulur ise diz-be-diz değil kucak kucağa bile oturabilirler. Beğenmez iseniz men' ediniz, siz men' etmezseniz onlar bu müsâadeden niçin istifâde etmesinler.

Teodor Kasap

163 Numara Salı 14 Teşrîn-i Sâni 1288 Sene Üçüncü Sene

YÜZSÜZLÜK VE BÜYÜKLÜK

Biraz da Hayâl'den mi bahs edelim.

Arslan bir zaman nasıl olmuş da carnivorlara yani goşt-hôr olan hayvanlara teveccüh etmiş. Bu aralık tilki zamanı kendisine muvâfik bularak ve yan yatıp çamura batıp nasılsa arslanın nazargâh-ı teveccühüne kadar vararak bir kere mazhar-ı teveccüh olduktan sonra artık bi'l-cümle goşt-hôrlara ulviyet da'vâsına düşmüş.

Vâkı'â tilkinin bu ikbâlinden goşt-hôrların bazıları memnûn olmuş olacakları derkârdır. Ancak kaplan falan gibi goşt-hôrların dahi en necîpleri durur iken bu kadar azameti tilkiye çok görürler imiş. Her ne ise burası şimdilik bahsin hâricinde olup biz asıl hikâyemizde devâm edelim.

Bir gün tilki ne kadar goşt-hôr var ise hepsini bir ziyâfete toplayıp orada nice nice hayvânâtın koparıp çıkarmış olduğu ciğerleriyle ve yürekleriyle donanmış olan sofrada hepsi cem' olmuşlar. Bu cemiyette herbivor yani giyâh-hôr olan hayvânların en çoğu med'uvv olmayarak ziyâfet yalnız goşt-hôrlara mahsûs imiş ise de nasılsa koç dahi muâvin cümlesinden bulunmakla beraber oturduğu yer dahi tamam tilkinin mukâbiline tesâdüf etmiş.

Tilki bu! Hâlini hikâyeye lüzûm var mı? Ne kadar kibirli ne kadar azametli ne kadar hôte-perest bir tahvesttir. Bunu kim bilmez? Bu habîs bîçâre koçu karşısında görünce “Bunun burada ne işi var kendisi goşt-hôr mudur? Fakat mâdâmki gelmiş artık bunu şuraya oturtunuz” diye kaldırmış kendisinin sol tarafından üç dört hayvân daha aşağı bir yere oturtmuş. Bu mu'âmele zavâllı koçun pek ziyâde gücüne giderek âdetâ sofraya bir tekme vurup kalkmak istemiş ise de goşt-hôrlardan ve goşt-hôrların dahi azlemi bulunan tilkiden havf ederek bir âh-ı cângâhla havsalasına vüs'at vermiş ve her hâlde sabr etmiş.

Ancak felek durur mu? Döner, döne döne bir noktaya gelmiş ki arslan goşt-hôrlara olan teveccühünü kaldırıp giyâh-hôrlara bahş ederek bu defa dahi kirvedâr koçun eline geçmiş ve goşt-hôrlar zelil ve hakîr kalmış.

Bu inkılâb içinde iken mevsim-i bahâr şeref-i hulûl etmiş ki bi'l-cümle hayvânât cenâb-ı mün'im-i mutlak hazretlerine arz-ı teşekkür için tamam Hızır İlyâs günü bir

büyük ve kadîm meşe ağacından ibâret bulunan ma‘bedlerinin altına toplanmışlar. Orada goşt-hôr ve giyâh-hôrlardan ibâret bir büyük cemiyet mevcûd olup giyâh-hôrlardan re‘is-i umûrda bulunan bazı kimseler ayrıca bir mahalde bulunur imiş. Bizim tilki Çelebi bir etrâfına ve bir kere kendisine baktıktan sonra evvelki azameti gibi bir azamete hâlâ mâlikim zannıyla doğruca gidip evvelki tahkîr ve tezlîlinden hâli kalmadığı giyâh-hôrlar rü‘esâsı yanına oturmak yüzüzlüğünü kabûl etmez mi?

Hâlbuki yalnız giyâh-hôrlar değil goşt-hôrlardan bile ekserisi tilkiden müteneffir oldukları için o heybeti rü‘esân müşârün-ileyhim hazerâtının yanında görececek olurlar ise onları dahi nazar-ı nefretle görecekları müşârün-ileyhimin ma‘lûmları olduğundan tilki gelince bunların cümlesi dağılıp ve savuşup başka yerlerde oturmuşlar.

İyi ya tilki bâri bu tahkîri anlamış olsa... hayır anlamak istemedikten sonra anlayabilmek muhâldir. Nâzeninim o günkü resm-i mahsûsun akşamısı “Bâri kalkayım bizim koç babaya gideyim vâkı‘â kendisini vaktiyle darlatmış [2] isem de belki unutmuştur. Vâkı‘â kendisi giyâh-hôr ise de ne zararı var bu akşamlık için ben de o hâli ihtiyâr ederim” diyerek kalkmış koçun hânesine gitmek yüzüzlüğünü dahi ihtiyâr etmiş, yüzüzlüğün iki katlısı!!!

Şimdi siz olsanız ne yapardınız, tilkiyi kapıdan taşra tard edersiniz, öyle değil mi? Fakat koç büyük bir koç olup büyüklükten de mütelezziz olduğundan tilkiyi tard etmemiş. Hüsn-i kabûl etmeyeceği derkâr ise de tilki tard olunmadığından dolayı memnûn kalmıştır.

Şimdi bu hikâyeden hisse almak ister iseniz şunu nazar-ı mütâlaaya alınız ki eğer tilkiden başka birisi olsa idi daha vaktiyle ne halkı incitir ve ne de evvelce tahkîr etmiş olduğu bir kimsenin hânesine misâfirliğe gitmek yüzüzlüğünü ihtiyâra mecbûr olur idi. Fakat koç koç olduğundan evvelce bir zâlimin hakaretine tahammül ettikten sonra mu‘ahharen eline fırsat geçtiği hâlde dahi ahz-ı intikâma ehemmiyet vermemiştir.

Cizvit Papası'nın birisi pek tuhaf bir hesâb yapmış da gazetelerde neşr etmiş. Bu hesâb cennet ahâlisinin istatistiği imiş yani Katolik Kilisesi'nde ne kadar ismi yazılı ve yortusu tutulur azîzler var ise sınıf sınıf taksîm ve sanatlarını da adedleriyle göstermiş. Bunlardan iki işçi bir kapıcı on iki papas sekiz hânenden üç müfettiş yirmi çiftçi bir besleme bir harmancı üç bağcı beş bağçevân yirmi çoban bir çoban kızı üç öküzcü bir kazıcı iki çulha on kunduracı iki terzi bir sarâç bir ebe kadın bir halıcı üç çilingir iki

duvarcı iki dülger bir taşçı bir oymacı bir çancı üç ressam iki mızıkacı iki ekmekçi bir balıkçı iki arabacı bir eczacı on altı halâyık bir eşekçi bir kitapçı altı düşes üç kontes bir mumcu iki hizmetçi iki mühürdâr üç hapishâne bekçisi altı cellâd iki zanpara beş piç beş tiyatro aktörü on bir mürtedd dört büyücü yedi hâdim on altı kör bir sağır bir dilenci bir de hem sağır hem dilsiz iki tek gözlü iki verem iki deli var imiş.

(DİYOJEN'İN BU BÂBDA MÛTÂLAA-İ MAHSÛSASI)

Bu istatistiği yapan zât gibi adamların ahiret hakkındaki ma'lûmâtına hiç sözüm yoktur. Bunlardan bazıları vardır ki âhiret hakkında birtakım ma'lûmât-ı coğrafya ve tarihiye dahi vermiştir. Hatta cennetin resmini dahi gözüyle görmüş gibi yaparlar. Binâberîn mûmâ ileyhın şu istatistiğine doğru ve sahîh nazarıyla bakılmak lâzım gelecek.

Fakat ben bir şey'e dikkat ediyorum, dünyâda bazı sınıf adamlar var ki onların ismi bu istatistikde yok. İsmi olmayan zevât paşalar falanlar değildir çünkü bu cennet Katolikler'e mahsûs bir cennet olduğu için orada Paşa Bey Efendi Ağa falan bulunmaz.

Ancak hiçbir papa ismi de göremiyorum, acaba papalardan cennete gidecek hiçbir adam yok mu. Haydi diyelim ki gazeteciler gitmeyecek, onlar cehennemlidir fakat bir hükümdâr ismi vükelâ ismi dahi yok. Bunlar cennet ile cehennem arasında kalacak desem o da olmaz çünkü orası bana ve benim gibilere mahsûstur. Hem ehl-i cennet hem ehl-i cehennem ile muhâbere etmek için o yer bize elverişlidir. Eğer istatistik sâhibi efendi bunları henüz tahkik etmemiş ise ona sözüm yok.

MU'AYYEB U MÛSTAHSEN

Dünyâda mu'ayyeb olan nedir müstahsen olan nedir, hiç bunun üzerinde i'mâl-i fikr ettiniz mi? Haniya zan etmeyiniz ki bu bâbda lâ-yetegayyer bir kanûn vardır, hayır, yoktur. Dünyâda hangi şey ekser ise halk onu müstahsen görmüş ve hangisi akall onu muayyeb addetmiştir. Meselâ dünyâda Diyojen bir feylesof olduğu için müstahsen olamamıştır. Eğer her feylesof Diyojen olmuş olsa idi mutlaka Diyojen müstahsen olur idi.

Yalnız ben miyim? Hepsi böyle, eğer üşenmez iseniz geliniz de sizinle birkaç şey'i birlikte sayalım. Eğer dünyâda herkes deli olsa idi zuhûr edecek olan bir akıllı elbette müstahsen olamaz idi. Komonlar mu'ayyeb değil âdetâ mel'ûn oldular. Eğer

dünyâ bütün bütün komon olsa idi bunlar müstahsen olur idi. Meselâ herkes sarhoş olsa ayıklar mu‘ayyeb olur idi. Dünyâda fâhişelik taammüm etse ırz-ı ehlik mu‘ayyeb olur idi. [3] Hırsızlık şimdi mu‘ayyebdir. Herkes hırsız olsa o zaman iffet mu‘ayyeb olup hırsızlık müstahsen olur idi. Umûm insânlar yalancı olsalar doğru söyleyenler mu‘ayyeb olur idi.

Denâ’et taammüm edecek olsa hamiyet mutlaka mu‘ayyeb olur idi. Artık sözü daha ziyâde uzatmaya hâcet gösterilmemelidir. Şu söylediğim şey istisnâsız bir kâ’ide-i külliye olup işte ben bu kâideye tevfikân hükm ediyorum ki müdâhenelerin müstahsen ve serbest ve özü ve sözü doğru olanların mu‘ayyeb olması âlemde hemen herkesin müdâhin olmasından ileri gelip eğerçi herkes merd oğlu merd olacak olsa işte o zaman müdâhenelik merdûd olur idi.

“BAŞ OLMAK”

Herifin birisi oğluna dâimâ nasîhat verir imiş ki oğlum baş ol da ister isen soğan başı ol. Ben bu hikâyeyi bir zamana kadar nazar-ı ehemmiyetten uzak tutar idim. Fakat mu’ahharen vukû’ bulan tedkîkâtım bu fikranın bir hikmet bir fıkra olduğunu nazarımda isbât eyledi.

Baş ol da ister isen soğan başı ol! Öyle ya âlemde en büyük hüner insân başı olmakta buluyor. İster isen soğan başı ol ister ise baş soğanı ol bunda hiçbir fark yok. Size hikmetin bu noktasını biraz izâh edeyim.

Bir iskelede gidirsiniz, elinde değnek bir hamal görürsünüz. Fakat bu hamalın sırtında semer yoktur, yük taşımaz, sâ’ir hamallar gibi kan tere batmaz. Ancak hayvânlar gibi yük taşıyan hamallar bugün on kuruş kazanabilirler ise hamal başı veyâhût baş hamal otuz kırk kuruşa para demez. Bu para hangi hizmetin mükâfâtı? Yalnız elinde bir değnek tuttuğu için değil mi?

Kezâlik iskelede bir adamı elinde bir kanca tutmuş görürsünüz. Bu “Ben kayıkçılar kahyâsıyım” diye burnunu büyültür. Diğer kayıkçılar Kandilli’ye Bebek’e kadar akıntıya kürek çekerek ömür yıpratarak para kazanırlar getirirler onun bir miktâr külliyesini baş olan kahyâya verirler. Bu kadar saâdet yalnız iskele başında elinde bir de kanca tutması için değil mi?

Misâli böyle pek aşağı şeylerden almadığıma bakmayınız daha büyücek esnâflar hakkında dahi bu misâl cârîdir. Meselâ tiyatroya giderseniz bakarsınız ki koca bir mızıka takımı çalışıyor. Herkes “Bu mızıka falan baş mızıkacının mızıkası” diye baş mızıkacının nâmını yâd ederler ve mızıkanın icrâati üzerine bir aferin diyecekler ise o aferini yalnız baş mızıkacıya tahsîs ederler. Baş mızıkacı ne yapar? Yalnız eline aldığı değnekle oynuyor gibi sallar durur ve bazı kere dahi yeri tepeler gibi ayağını yere vurur.

Kezâlik bir gazete şöhret ve nâm kazanır, herkes takdîr eder, herkes aferin der. Fakat bu aferinler bu takdîrler gazetenin altında ismi muharrer olan zâta mahsûs kalır. Meselâ Hakayık gazetesi hâtıra gelince derhâl zihin izzetlü Filip Efendi'ye intikâl eder. Hâlbuki asıl işi gören izzetlü Filip Efendi değildir, izzetlü Filip Efendi yalnız dar pantolonunu ve kısa paltosunu ve bir karış yakalı gömleğini giyip kıvrıcık saçları üzerine fino fesini dahi oturtarak azamet satar durur. İşte âlemde saâdet tamamıyla başlarda olduğunu yakînen keşf ettim.

Binâberîn cümledenize nasîhat ederim ki baş olunuz, baş olunuz? Ama diyeceksiniz ki âlemde herkes baş olur ise sonra dünyâda baştan başka hiçbir şey bulunmaz, zararı yok, varsın öyle olsun, âlemde herkes baş olduğu zaman dahi elbette bir kânûn bir kâide bir usûl olur ve o başlar hep başbaşa vererek bir şekil ve sûret peydâ eder.

“İNSÂNLARIN KENDİSİNE ETTİĞİNİ KİMSE EDEMEZ İMİŞ”

Bizim Ahmet Mithad “Dağarcık ismiyle çıkarmış olduğu bir mecmûada benim tercüme-i hâlimi yazmış ve dâimâ ahlâk ve âdât-ı umûmiyyenin hilâfını iltizâm etmiş olduğumu dermeyân eylemiş. Vâkı‘â bu hâl yalan değildir fakat burada ben size bunun vechini şerh etmez isem korkarım ki “Diyojen mu‘teriz umûmî imiş” diye aleyhimde bir sû-i fikirde bulunursunuz.

Evet ben dâimâ ahlâk ve âdât-ı umûmiyyenin hilâfını iltizâm eder idim, bilir misiniz niçin? Zîrâ görürdüm ki insânların kendi kendilerine ettiklerini hiçbir kimse etmez. Bâri ben [4] kendi kendime etmemiş olayım diye bu hâli ihtiyâr eyler idim. Evvelâ şuna dikkat ediniz, birtakım şeyler vardır ki insânlar ondan mahrûmdur. Meselâ serbestçe idâre-i efkâr etmekten mahrûmdurlar bunları kim mahrûm etmiş? Hiç kimse, mahzân yine kendileri imiş ki kendilerini mahrûm etmiş. Hatta bu mahrûmiyet bugün o dereceyi bulmuş ki farazâ mürtekib ve yalancı ve nâmûssuz bir adam diğerine “Yahu

beni nasıl bilirsin” diye soracak olsa “Efendim sizi afif ehl-i ırz doğru sözlü merd bir adam bilirim” demeye kendisince mecbûriyet görüyor.

En tuhafı neresi? İnsân bazı kere bu mecburiyete neden dūcâr olduğunu düşünüyor düşünüyor da vechini bulamıyor. Ben bazı gazeteciler gördüm ki meselâ Panosyân'ın kulağı pek büyük ve pek nisbetsiz olduğunu teslîm ediyor da gazetesinde ondan bahs etmek lâzım geldiği zaman “Mösyö Panosyân'ın kulakları o kadar zarîf o kadar latîftir ki o zât-ı muhterem kulaklarıyla müftehir olacak olsa bihakkın becâdır” demeye mecbûr oluyor. Tamam tamam! İşte bu misâl benim hoşuma gitti, şimdi bunun üzerine i‘mâl-i efkâr edelim.

Şimdi herkes benim gibi insânın kendisine ettiğini kimse edemez sözüne ehemmiyet vermiş ve bunu re’s-i hikmet tutmuş da bâri kendisini kendi ettiğinden kurtarmaya çalışmakta bulunmuş olsa. Ben Panosyân'ın kulakları hakkında olan efkârımı nasıl ki açıktan açığa meydâna koymakta isem onlar dahi öyle etse, acaba ne olur idi? Panosyân bize ne yapar idi.

Evet kızar, üzerimize saldırır. Ancak biz bir “Guguk” deriz ürkütürüz. Hâsılı her tarafa saldırır fakat her taraftan kulaklarının gayr-i mütenâsip olduğu sözünü işitince artık o da dahi kulaklarının gayr-i mütenâsip olduğuna kanar kırkar mırkar âdetâ bir kulak hâline koymaya çalışır idi.

Efendim bu insânların kendi kendilerine ettiklerini sahîhen hiçbir kimse etmez. Kendi kendilerinin esîri olmuşlar. İşte ben biliyorum ki... Beyefendi oruç tutmuyor, oruç tutmuyor da sokakta bir sigara bile içemiyor, sebebini sordum, ayıptır memnû‘dur dedi. Kim ayıp etti kim memnû‘ etti? An-asl memnû‘ olan şey sigarayı içmektir. Bir kere onu içip memnû‘iyyet-i hakîkiyyeyi bozduktan sonra ikinci memnû‘iyyet ancak kendisinin kendisi için koyduğu bir memnû‘iyyettir.

Ben vaktiyle Atina'da iken bakardım ki birtakım insânlar yine kendileri gibi insan oğlu insânların tâ ulûhiyetlerine kadar inanırlar idi. “Canım bunlar insândır bunları cascavlak pazara çıkarsan daha ziyâde kıymet bulmazlar yine insân bahâsına giderler” der idim, hayır kimseye inandıramaz idim. Her biri gidip onlar ırz perestîş ederler idi.

İşte Dağarcıktaki tercüme-i hâli görüp de sakın zan etmeyiniz ki ben bir maksad üzerine mebnî olmadığı hâlde muhâlefet-i umûmiye ile mecbûl oldum. Maksadım halka asıl hürriyet-i insâniye ne olduğunu göstermek idi.

Bakınız insânların kendi kendisine ettikleri ne kadar büyüktür. Bir kadın ister istemez kendilerinin mecbûru olacağını bildikleri hâlde onlar kendilerini kadına mecbûr ederler. Artık o yalvarışlar o yakarışlar, canım azıcık sen de nâz etsen a. Sen onun muhtâcî olacağına onu kendine muhtâc etsen a. Bak bana, ben ne harekette buldum, İskender-i kebîri kendi ayağıma getirdim, nasıl getirdim bilir misiniz. Öyle halk gibi gidip “Aman bana bir dilim ekmek ihsân et” diye yalvarmadım. Eğer öyle yalvarmış olsaydım İskender “Ha bu da bir dilim ekmek muhtâcî eğer buna bir dilim ekmek verir isem azameti tasdik edecek” der idi ve bana bir dilim ekmekle galebe eder idi. Ben bunu etmediğim için kendisi “Diyojen bir dilim ekmek ile ele getirilemeyecek biraz kibrimi kırayım da şuna kendim gideyim” dedi.

Şimdi bundan bir misâl alınız, o İskender'in azameti ne idi? İşte bir Diyojen onu ayağına getirdi. Eğer insânlar cümleten benim fikrimde olsaydılar ne olur idi? Elbette İskender herkesin ayağına gitmeye kendisi mecbûr olur idi.

Hâsılı benim elimdeki re's-i hikmet “İnsânın kendisine ettiğini kimse edemez” kânûnundan ibârettir. Eğer tercüme-i hâlimi okur iken ahvâl-i hâriku'l-âdeme taaccüb eder iseniz sonra nazar-ı insâniyette nazar-ı hürriyette müttehim olursunuz. Çünkü o hâlde ber-minvâl-i muharrer kânûn-i hikmet nümûnunun sıdk u sıhhatine dahi itimâdınız olmadığı meydâna çıkar.

Teodor Kasap

164 Numara Perşembe 15 Teşrîn-i Sâni 1288 Üçüncü Sene

TİYATRO MADDESİ

Gedik Paşa'daki tiyatro hakkında 161 numaralı nüshamızda münderic bir fıkra Me'mûl gazetesine vermiş olduğumuz ecvibe ile Me'mûl'ün efkârını (her ne kadar henüz bilmiyor ise de) muhâkeme yollu Hadîka gazetesinin on iki numaralı nüshasında münderic fikarâtı okuduk.

Bu fikarâta Diyojen'e mahsûs olan şîve-i lisân ile mukâbele etmek elimizde olduğu gibi Hadîka muharririnin sûret-i muhâkemesi dahi birkaç guguklara değer şeyler olduğu derkâr ise de tiyatro denilen şey intişâr-ı maârifin mülken mazarrat ve adem-i mazarratı hakkında bir vakit devletçe görülen ehemmiyetten pek büyük ehemmiyeti hâ'iz olduğuna ve bu bâbda hiç olmaz ise halkımıza olsun bir fikr-i sahîh vermek kemâl-i ehemmiyetle lâzım idüğüne mebnî şakayı ber-teraf ederek mes'eleden ciddî ve samimi bir sûretle bahs etmeyi halkımıza olan muhabbet-i kâmilemiz üzerine arzu ettik.

Evvelki fikramızda buna da ne hâcet şimdiye kadar ittihâz etmiş olduğumuz meslek-i mahsûsada göstermiş idik ki Güllü Agop Efendi'nin Gedik Paşa'da kâ'in tiyatrosu için göstermekte olduğumuz muhâlefeti Osmanlıktan başka bir milliyet sahâbeti yolunda gösterecek kadar teng vicdân değiliz.

Biz fikramızda ne demiş idik? “Osmanlı tiyatrosu ismini hâ'iz olan bir tiyatronun aktörleri Mösyö ve aktrisleri matmazel olamaz. Hâlbuki Güllü Agop Efendi'nin tiyatrosu Fransız oyunlarının Türkçe'ye tercümesinden ibâret olduğu için Osmanlı tiyatrosu olmaz. Tiyatro icâdından maksad halkımıza bir mekteb-i tecrübe ve edeb açmak demek ise bu tiyatro o maksadı hâsıl edemez” demiş idik.

Hadîka muharriri Beyefendi şu sözlerimizden evvelkisini kabûl edip diğerlerini red yollu sözler söyler ve söylediği sözlerin haşviyâtı ve ale'l-husûs yekdiğerini nakız eden fikarâtı atılır da ne demek istediği araştırılır ise şunlardan ibâret kalır:

“Fransızca'dan mütercem oyunun ahlâkça sû-i te'sîrini anlayamıyoruz. Beyoğlu'nda Fransızca oynanan oyunlar mûcib-i mazarrat mı oluyor ki İstanbul'da oynanan tercümesinden menfaat hâsıl olmasın”

İşte muharrir müşârün ileyhın dört sûtûnda söyleyip söyleyip ancak söyleyebildiği sözler şundan ibârettir. Sözü uzatmaya ne hâcet biz şu iki maksad aslı üzerine muharrir-i müşârün ileyhe iki fıkra sorarız.

BİRİNCİSİ

İsim ta'yîn edemem çünkü Osmanlılığın en mukaddes gördüğü bir noktadır falan efendi zevcesini Avrupa ahlâkı üzerine falan beye takdîm edebilir mi edemez mi? Eğer takdîm edebilir der iseniz Avrupa oyunlarının ahlâk-ı Osmaniye'ye mugâyir gelmeyeceğini teslîm ederim.

İKİNCİSİ

Beyoğlu'nda oynanan oyunlara giden Osmanlılar ne fikir ve mütâlaa ile gidiyorlar? O tiyatroları nazarlarında bir mekteb-i edeb bularak mı gidiyorlar? Bunu muharririn insâfından sorarım fakat “Evet mekteb-i edebdir de onun için gidiyorum” der ise bunun için ayrıca bir bahse girişeceğimi dahi ihtâr ederim. Hadîka'ya diyeceğimiz cevâp yukarıda geçen iki bendden ibârettir, o bitti, şimdi biraz da sevgili Osmanlılarla konuşalım.

Osmânlular!

Âdemin âdem olabilmesi için birçok tecrübeler ihtiyâcı derkârdır. Tiyatro denilen şey adamların tecrübe arkası sıra [2] koşup birtakım müşkilâta uğramalarına hâcet bırakmayarak tecâribi kendi ayağına getirmek demektir. Demek oluyor ki tiyatro esâsen lâzımdır.

Tiyatro hemen medeniyet kadar lâzımdır fakat medeniyet bir memlekete hâriçden girmeyip içinden çıktığı gibi tiyatro dahi hâriçden gelmez içinden çıkar. Bizim medeniyetimiz bize müsâade eder mi ki ez-cümle baloda polka oynar iken familyâmız a'zâsından bir kadın veyâhût erkek ile diğerk bir familyâ a'zâsından bir erkek veyâhût diğerk bir kadın meyânında cereyân eden hile ve hud'adan ibret alalım.

Güllü Agop Efendininki değil, Osmanlı tiyatrosu lâzımdır, ne zaman? Ol zaman ki biz de hiç olmaz ise Osmanlılar'dan onda ikisi akâ'id ahlâk âdât ve vukû'ât-ı Osmaniye'ye vâkıf olmak lâzımdır ki mütelezziz olabilsinler. Bu ne ile olur? Şüphe yok ki bir parçacık maârifle. Biz henüz elifi mertek sanır iken bir de tutup da Mösyö bilmem nenin Paris aşüftegânının serâ'ir-i ahvâline dâ'ir yazdığı oyundan ne ibret alabiliriz?

Ama diyeceksiniz ki evet maârifimizin bugünkü derecesine göre olsun elde bir tiyatromuz bulunsun, tamam hak yedinizdedir. Fakat elde olacak o tiyatro dahi hiç olmaz ise Zuhûrî'nin ıslâh edilmesinden ibâret bulunsun.

İLÂN

Altıncı dâire lisân-ı hâl ile husûsât-ı âtiyeyi ilân ediyor. Beyoğlu'nda büyük caddeden başka sokaklar tenvîre altıncı dâire borçlu değildir. Sokaklarda ebniye döküntüleri ve açılan hendek ve çukurlar üzerine bir kandil asmak nizâmı iktizâsından ise de altıncı dâire kendisini bu nizâmdan müstesnâ tutuyor. Yalnız bu da değil, nizâmât-ı mevcûdenin hasenâta dâ'ir ne kadar kuyudâtı var ise cümlesinden kendisini muâf tutup hasenâtın gayrisini icrâda muhtâr bulunuyor.

Binâberîn Beyoğlu'nda büyük caddeden başka sokaklarda ve büyük caddenin dahi bazı yerlerinde gece karanlıkta bir hendeğe veya çukura düşer de bir tarafınız sakatlanır veyâhût boğaza kadar çamura batar iseniz altıncı dâireye hâtırınız kalmayın, gücünmeyiniz, darılmayınız, işte şimdiden keyfiyet-i ma'lûmunuz olarak sonra gücünmemeniz ve darılmamanız için ilân-ı keyfiyete ibtidâr kılındı.

“BAZI TUHAF FIKRALAR”

Bir zaman bî-namâz ile şeytân arkadaş olmuşlar, şeytân bî-namâzın asla Cenâb-ı Hakk'a secde-güzâr-ı niyâz olmadığını görünce “Yahu arkadaş ben Cenâb-ı Hakk'ın halk ettiği Hazret-i Âdem'e bir kerecik secde etmekle emr olundum etmediğim için kıyâmete kadar mazhar-ı la'net oldum. Sen ise her gün beş vakit namâzda seksen secde ile emr olundun hiçbirisini etmiyorsun acabâ seninle benim aramda ne kadar fark var” demiş.

Zâtın birisi gâyet a'lâ bir alma kürk giymiş ve kibr ü azametinden kabarmaya başlamış. Bu aralık kürk lisân-ı hâl ile kendisine demiş ki “Benim evvelki sâhibim sırtında beni gördükçe kabardığı için tîr-i terbiyeye dûçâr oldu. Sen ondan ibret alıyor musun?”

Nefsine sût-i kâsî etmiş ve bıçak ile kendisini birkaç yerinden vurmuş olan bir zâtın halk etrâfına toplanarak her biri bir gûna te'essüf ettikleri sırada debbâğın birisi dahi şöyle te'essüf eder imiş “Vah vah vah! Hem canına kıymış hem derisine, şu deri ne güzel sepiye gelir idi. Fakat ne çâre? Akılsız herif delik deşik etmiş bırakmış”

Teşrîn-i Sâni'nin on ikinci Pazar günü Üsküdar iskelesinden saat dört buçukta hareket eden on üç numaralı vapur içindeki altı yüz kadar şirket direktörü Hüseyin Hâkî Efendi hamamdan çıkıp da vapura girdiği zaman “Efendim sıhhatler olsun âfiyetler olsun gözlerimiz yollarda kalmış idi hoş geldiniz safâ geldiniz emriniz olur ise artık vapur hareket etsin vâkı‘â çok gecikmedik topu topu yarım saat kadar vakit geçti ama hareketimiz her hâlde fermân-ı sâminiz menûttur” diye alkışlamışlar.

[3] Bunun için idâre-hânemize birçok kâğıtlar geldi ama hepsi de Hüseyin Hâkî Efendi'ye arz ü te'mîn hususiyeti ve birçok teşekkür ve duâyı hâvî olduğundan yalnız şu fikrayı koymakla iktifâ eyledik.

Panosyân'ın ahlâkça olan tedkîkâtı ma'lûmunuzdur a? Geçen gün bir ahlâk bendi daha yazmış. Fakat bu bend evvelki bendi gibi haylara mahsûs olmayıp haddinin bütün bütün hâricinde imiş. Ne olmuş? Ne olacak! 12 Mart 1867 tarihli karârname neci? Bir ay müddetle tavîle-i istirâhate çekilmiş.

Demirköprü'yü gördünüz mü? Görmediniz ise size ta'rîf edeyim. Haniya Karaköy tarafına kurulduğu zaman iki tarafından gide gide orta yerinden birleşmeye kırk elli metre kalmış olduğu zaman yok mu? İşte yine o hâle rücû' etmiş, gazeteler kabâhati zırlı gemiye buluyorlar, gemi gelmiş de çatmış diyorlar. Kabâhat gemide niçin olsun o Londralı akıllı iz'ânli köprü koca zırlının geldiğini görmüyor muydu. Yolun oporta yerinde ne işi var idi şöyle bir kenârcığa niçin çekilmedi? Zırlı gemi bu şakaya gelir mi? Onu Eyüp vapurları gibi Eyüp oyuncağı mı zannetti? Ne ise La Turquie üç aya kadar bürû' tam kesb edeceğini te'mîn ediyor. Bir daha aklını başına alsın da öyle ayak altında gezinmesin. Levant Times diyor ki köprünün buraca ta'miri mümkün olabileceği şüphe götürmektedir.

AĞA BASİRET'E İHTÂR!

Sizin Frenk hekimleri hakkında yazdığınız bendi onlar görmüşler. Uzun uzadıya cevâplar vermişler hem de herifler hiç insâf etmemişler, hiç nezâketler göstermemişler. Sen o bendi gördün mü? Gördün ise cevâp verdin mi? Görmedinse göstereyim, verdin ise göster çünkü arada bizim eğlence zâyî' olacak da yüreğim ona yanıyor. Reji idâresinin devlet uhdesine geçtiğinden dolayı ne kadar memnûn olduğumuzu bilirsiniz. Bu işin yine bir kokusu çıkmaya başladığı gazetelerin revîş-i iş'âretten anlıyoruz.

Levant Times diyor ki dükkâncılar yüzlük tütünü yüz ellilik diye satıyorlar ve sirkati şimdi bu yüzden ediyorlar. Bunun için hükümet şu nasîhati veriyor.

“Paketlerin ağzını mühürlemeli.....” Gördünüz mü nasîhati! Halkın kapalı paketleri açtırıncaya kadar başına ne hâl gelmiş idi. Şimdi bir de Levant Times'ın ağzına bakarak tekrâr kapattırılmasına mı çalışacağız? Aferîn gemici aklınla bin yaşa.

Ben nasîhati yalnız erbâbına vermek azminde bulunduğumdan bu bâbda sükût etmek ister idiysem de artık çâresiz kaldığımdan bâri nasîhati vereyim. Efendim reji-hânedede bir hüküm komisyonu teşkîl edersiniz. Beykoz'da yirmi paralık tütün alanlara yüzlük tütün yüz elliye verilir ise çeksin şikâyet etsin. Komisyon mezkûr o dükkâncıyı en ağır cezâ ile mücâzât eder.

Tramvay vagonu Tophâne'de bir kasabı çiğneyip öldürmüş. Bu kasap bizim direktör olan “kasap” değildir. Zîrâ bizim direktörün ismi Teodor olduğu gibi belinde bıçağı masatı falan da yoktur. O kasabın ismi Hiristo olduktan fazla belinde bıçak masat falan da var imiş de onun için tramvay kendisini çiğnemiş.

Eshâm ve kambiyo şirketi nâmıyla ahîren teşkîl olunan bir banka hakkındaki fikrimizi 161 numaralı nüshamızda yazmış idik. Sent Andoryani ismiyle erbâb-ı mâliyeden bir zât Courier d'Orient [4] gazetesine bir mektup gönderip o mektupta işbu bankayı teşkîl eden zevâtın ne kadar doğru adamlar olduklarını ve teşkîl ettikleri bankanın ne derece şâyân-ı ehemmiyet bulunduğu meydâna koymuş.

Bu mektup neşr olunduktan sonra akıllı olanlar ondan hisse almak değil hatta ba'dazin Galata'dan dahi geçmemeleri lâzım gelir iken bizim saf-derûn İstanbul halkı yine yüz on bin İngiliz lirası yazılmışlar. Mektub-ı mezkûrun hikmeti ve İstanbul'da olan efkâr-ı mâliye ve sarrâfiyeyi ileride size anlatacağız.

Vâkı'â Courier d'Orient gazetesi hiçbir garaz ü ivaza müstenid olmadığı hâlde bu bendi yazmış ise de bizim gördüğümüze kalır ise bundan bütün bütün dahi fâ'idesiz kalmamıştır. Çünkü bundan sonra her ne zaman böyle bir banka küşâd olunur ise ilân nâmesi en evvel Courier d'Orient'da görülecek ve ihtimâl ki onların böyle olmadığına ve sahîhen emniyete şâyân olduklarına dâ'ir şehâdetnâmeler dahi derc olunacaktır.(?)

İstanbul'un bazı umûr ve mevâdd-ı nâfiaya olan ihtiyâcâtı meyânında Beyoğlu'na su getirilmesi hakkında iki üç seneden beri Nâfia Nezâret Celîlesi tarafından edilen

teşebbüsâta zamîmeten iktizâ-yı hâlin bi'l-müzâkere kararlaştırılması husûsu Ticâret Nezâret Celîlesi'ne havâle kılınmış idi. Memleketimizin kesb-i servet ve saâdet etmesi husûsunun birinci esbâbından bulunan umûr-ı ticâriyeye gün-be-gün verilen revâç ve vüs'at cümlesinden olmak üzere bu işe de evvelce bizim dahi yazmış olduğumuz vechile asla vakit zâyî' ettirilmeksizin nezâret-i müşârün-ileyhâ tarafından bi'l-müzâkere karâr verilerek ol-bâbda tanzîm kılınan lâyihanın makâm-ı celîl hazret-i sadrazamâya takdîm kılındığını Beyoğlu gazetelerinde kemâl-i mesrûriyetle mütâlaa eylediğimizden bu haber meserret eseri susuzluktan dudakları patlayan Beyoğlu ahalîsine kemâl-i müsâraatla tebşîr ederiz.

HANIM İLE EFENDİ

- Canım beyim ne düşünüyorsun? Bayrâm da geldi.
- İşte ben de onu düşünüyorum ya.....

İKİ EFENDİ

- Canım birâder bayrâm günleri gazeteler niçin çıkmaz?
- Mesrûr olan halkı ta'cîz etmekten bayrâm günleri olsun ihtizâz ettikleri için.

BİR BEKTAŞİ İLE BİR ZÂT

- Yahu Baba Efendi ârefe Pazar günü mü imiş?
- Fakîr ona Şa'bân'ın otuzunda tesâdüf etmiş idim.

165 Numara Cumartesi 17 Teşrîn-i Sâni 1288 Sene Üçüncü Sene

(TASHÎH)

Haniya ben size bir zaman bir kaptan hikâyesi söylemiş idim. Siz benim söylediklerimi unutmayacağınızdan mutlaka bu hikâyeyi dahi unutmamışsınızdır. Bu hikâye Çin lisanından tercüme edilmiş idi. Meğer bizim mütercim Çince'yi lâıykıyla bilemediğinden hikâyeyi fenâ tercüme etmiş.

Tuhafı neresi Pekin şehrinde de bizim Diyojen'i okuyan var imiş. İşte orada bulunan kâri'elerimizden birisi bu hikâyenin sûret-i mütercemesini aslına muvâfik bulamadığından ve kendisi hikâyeye-i mezkûreyi İngilizce'ye tercüme ederek gönderdiğinden biz dahi keyfiyeti tashih için hikâyeyi İngilizce'den Türkçe'ye tercüme ederek ber vech-i âfî derc ediyoruz. Hikâyeye bir muhâvereden ibâret olup muhâvere dahi şu vechle başlar ki:

Kaptan– (Umûma hitâben) Yahu ummân-ı belânın tâ orta yerinde imişiz. Bana kalsa öyle değil ama öyle diyorlar. Bana kalsa ortalık süt limanlık ama deniz dağlara çıkıyor imiş. Ne ise çâre yok, yolcuların efkârına da biraz hizmet etmeli, kumandama dikkat ediniz.

Tayfalar– Buyurunuz efendim.

Yolcular– Ah kaptan baba hâlimiz pek fenâ pek fenâ hatta ister iseniz bize dahi emr ediniz, hep geminin içinde değil miyiz. Selâmetimiz için biz dahi canla başla çalışırız.

Kaptan– (Yolculara) Siz râhatta olunuz, siz karışmayınız, siz bize duâ ediniz. (Dümenciye) Dümenci! Gel bakayım, şu paltomun içinde kaplı olan kuzu derisi yırtılmış şunu dikiver, zîrâ üşüyorum.

Dümenci– Ya efendim dümeni?

Kaptan– Onu terziye ver, sen dikinceye kadar çeviriversin.

Yolculardan Bir ihtiyâr– Canım kaptan baba o nasıl olur ya, hiç düm.....

Kaptan– (Ağzına bir tokat vurarak) Sus murdâr herif, senin haddin mi? (Kilerciye) Gel buraya kilerci, nasıl bizim pislikler yolunda ya! Âferîn, onlar öyle kalsın da sen gel bana ikincilik et. İkinci kaptanın çehresi benim hoşuma gitmiyor. Sen yine

güler yüzlü şirin sözlü bir herifsin. (Kılavuza) Dediğimi iyi dinle, sonra başımı ezerim, anbarcı fenâ hareket ediyor. Bundan sonra anbar kat'iyyen senden mes'ûl. Bir de o ateşçi himmet etmiyormuş, makineci kazganda istim bulunmuyor diye şikâyet ediyor, haydi git o işi yap.

Kılavuz– Pekiyi efendim baş üstüne.

Kaptan– Şey gel buraya şu orta direğin tepesindeki makara bozulmuş. Şimdi gitmeli yerine bir yeni makara koymalı.

Kılavuz– Efendim daha henüz aşağıya inmedi idim.

Kaptan– Haydi diyorum.. fakat dur, biraz üşüdüm aşağıya git yatağımı hazırla.

Kılavuz– Baş üstüne efendim.

Kaptan– Gel diyorum! Gel buraya, şu işçiye daha hâlâ yemeği tuzluca yapmasını anlatamıyorum. Git bana tuzluca bir sucuk kızartması yap. Hem o işçiye söyle de bir irtifâ' alsın, harita üzerinden hesâb etsin. Kaç derece tül ve kaç derece arzda isek çabuk bana bildirsin. (Birkaç kişinin bir kenârda konuştuğunu görünce) O ne benim manevralarımın aleyhinde mi söz söylüyorlar. Alınız şunları anbarda habs ediniz habîsleri. (İkinci kaptana) Sen [2] boş mu duruyorsun? Bu havada boş durulur mu? Al şu bizim çomarı aşağı götür de sıcak su ile güzelce bir yıka.

Yolcular (Birbirine) Öyle ise selâmetteyiz..... İşte hikâyenin asıl Çincesi bu imiş, vâkı'â bizim yazdığımız bunun bütün bütün de hilâfe değil ama aslına kemâliyle mutâbık olması için tashîh-i keyfiyete ibtidâr kılındı.

“MALİYE VE SARRÂFİYE”

Kazanmak ve husûsuyla zahmetsizce kazanmak âlemde en tatlı şeylerden olduğu için herkes bu yola müsâra'at gösterir. Memleketimiz bulunan İstanbul'da bir zaman kazanmak ve hem de kolayca kazanmak yalnız hükûmet me'mûru sıfatını hâ'iz bulunmaya mütevakkıf olduğundan herkes o yola heves eder idi.

Vâkıâ bu yolda birçok kimseler nâ'il-i emel olurlar idi. Çünkü beş on bin kîse akçeye mâlik bir kavas başı ve kezâlik bu kadar servete nâ'il bir paşa kethüdâsı gibi adamlar dahi görmüşüzdür. Lakin sonraları bu yol biraz sarplaştı, herkes istediği gibi enine boyuna gezmeye muvaffak olamamaya başladı. Meselâ kavas başılıktaki kazanç

yalnız ayda beş yüze ve paşa kethüdâlığında ise yedi yüz elli ve nihâyet bine mütehasşir kalınca az zahmetle çok kazanmak için başka tarıklere mürâcaate mecbûriyetler elverdi.

Bundan sonra dahi meydâna muâmele-i maliye ve sarrâfiye denilir bir yol çıktı. Bu yol insanı daha çabuk ve daha zahmetsizce menzil-i maksudu eriştirir göründü. Çünkü sırtında zenbil taşıyan bir kasabın bu yolda milyoner olduğu görüldü. Lakin maliye ve sarrâfiye yolunda kazanmaya mahsûs olan behre yalnız bir paşanın mazhar-ı hüsn-i teveccühü olmaktan ibâret değildir. Pekçok ma'lûmata ve daha doğrusu pekçok şeytanlığa menûttur. Frenkler ise bu yolda şeytanetleri asırlardan beri taallüm ede ede şimdi gelip ilerisini güllük gülistânlık gösterdikleri tarîk-i maliye ve sarrâfiyede bize rehzenlik ediyorlar ve herbirimizi birer birer soyup soğana çevirerek vaktiyle kavas başılık ve paşa kethüdâlığında kazanılmış olan akçeleri dahi elimizden alıyorlar.

Bu bendi yazmaktan maksat eğlence değildir. Umûr-ı maliye ve sarrâfiye hakkında halkımıza bir fikr-i sahîh vermektir. Umûr-ı maliye ve sarrâfiye esâsen neden ibâret bulunduğunu bir kere muvâzene edelim.

Üç dört kişi meydâna çıkıyorlar, içinde Müslümân değil hatta Osmanlı olarak dahi kimse bulunmadığı hâlde bir banka küşâd ediyorlar. Bu bankanın hisse senedi diye birtakım kâğıtlar çıkarıyorlar. O kâğıtları verip yerine bizim sandıklardaki altını alıyorlar. Avrupa ise kuvve-i ma'lûme-i miknâtisiyyesiyle bizim altınları derhâl cezb ve celb ediyor, elimizde kuru bir kâğıt kalıyor. Vâkı'â paramızın kirası olarak bize yılda şu kadar para veriyorlar. Ancak biz bugün alınız kâğıdınızı veriniz paramızı diyecek olsak verebilecekler mi? Ne mümkün? Bizim paralar bin dolaba girdi gitti, maâzâllah biz öyle bir lakırdı söyleyecek olsak kumpanya dahi derhâl topu atarak sonra elimizde bulunan kâğıt duvar kâğıt kadar olsun para etmez.

Kambiyo Şirketi nâmıyla yeni bir banka daha küşâd edildiğini yazmış idik. İşte bankalardan bir misâl olmak üzere bu banka hakkında Courier d'Orient'da münderiç bir mektubun en mühim yerlerini size tercüme ve tefhîm edeyim.

Sâhib-i mektup diyor ki:

Efendiler! Siz altmış bin hissenizden elli beş bini satılmış olduğunu ilân ederek satılacak yalnız beş bin hisseniz kaldığını dermeyân etmiş idiniz. Bu hâle göre siz elli beş bin hissenin ilk taksidi yüz on bin İngiliz lirasını derdest etmişsiniz demektir. Öyle ise haniya sizin kasalarınız? Merkez-i idâreniz nerede? Siz mezkûr beş bin hisseyi Kredi

Jeneral Ottoman'da satmış idiniz. Bunları hem orada ve hem de kendi mağanızda satmış olsa idiniz daha ziyâde emniyet kazanmaz mı idiniz?

Eğer bu elli beş bin hisse satılmış bitmiş idise satın alanların esâmisini mübeyyen niçin bir levha tanzîm ederek ilân etmediniz? O hâlde halk kimler ile ortak olduklarını görür ve daha ziyâde emniyet eder idi. Halktan toplayacağınız paralar için senede yüzde altı fâ'iz verecek imişsiniz. Ancak her kim taksitleri vakit ve zamanında veremeyip de geciktirecek olur ise cezâ olmak için kendisinden senede yüzde on iki hesabıyla bir fâ'iz yani cezâ-yı nakdî alacak imişsiniz. Hâlbuki böyle bir hâlde [3] yalnız evvelce vereceği paradan yüzde bir kadar fazla almaya hakkınız fûnûn-ı maliye iktizasındandır, yoksa yüzde on iki değil. Hele bedeli ifâ olunmayan hisseleri hiçe çıkarmak hakkında olan kararınız bütün bütün bâtıldır. Zîrâ bunun usûl-i mahsûsası iktizâsınca bu gibi hisseleri piyaçaya çıkarıp satarak bahâsı neye bâliğ olur ise sarf-ı temettüünü sâhibine vermek lâzım gelir.

Bu kumpanyayı siz üçünüz teşkîl ediyorsunuz, demek oluyor ki mü'essis sizsiniz. Fakat bununla beraber idâresi dahi sizin elinizde olduğundan müdürleri dahi sizsiniz. Fazla olarak meclis idâre a'zâsı dahi sizden ibâret, peka'lâ bu kadar müsâadâta mukâbil size altı yüz bin lirasını tevdî' edecek olan hissedârlara gösterdiğiniz te'minât nedir? Sizin beherinizin ikişer bin hisseden altı bin hisseniz var te'minât bu mudur? Hâlbuki bu altı bin yine sizin sandığınızda ve kusûr-i hisseler ile beraber yine sizin zîr-i idârenizde bulunduğundan bunlar orada mevcûd mudur yoksa sattınız elden çıkardınız mı kimin haberi olacak? Böyle mühim bir bankanın mü'essislerden sonra ayrıca müdürleri ve hissedârların intihâbıyla bir meclis idâresi ve umûm hissedârlardan ibâret bir hey'et-i umûmiyesi olmak ve bütün işler alenî ve âşikâre görülmek iktizâ etmez mi? İlânınıza göre siz beş sene iş başında bulunacak imişsiniz, güzel. Fakat ondan sonra yerinize kimler gelecek? Her ne kadar bu kumpanyanın müddetini ta'yîn etmemiş iseniz de halk buna iki yüz seneye kadar kendisini hissedâr bilir. Öyle ise işin ilerisi ne olacak? Onu da şimdiden te'mîn etmeli değil mi?

Eğer ilânlarınızda sizin idârenizi te'mîn edecek sâ'ir bazı hükümler mahzûf olup da ben anlayamıyor isem orası başka. Yoksa ilân ettiğiniz husûsât üzerine halk size emniyet edemeyerek sizden mücânebet gösterse haklıdır. İşte mektub-ı mezkûrda şu son

banka hakkında gösterilen mülâhazâtın en mühimleri şu olup hâlbuki İstanbul halkı bu mülâhazât-ı bedihî iken gidip körkörüne yine tamam beş bin hisse yazılmışlardır.

Vâkı'â Diyojen sizin bildiğiniz medeniyetin muktezeyâtını ele alır da ol vechle düşünür ise sizi sandıklarınızdaki akçeden istifâde etmekten men' eylemez, istifâde etmeli. Fakat öyle her rast gelenlerin ve husûsuyla kendi memleketlerinde açlıktan imânları gevreyip karın doyurmak için buraya gelenlerin size verdikleri süslü bir kâğıt pâreçesine mukâbil elinizdeki altınları vermeyiniz, adam olunuz? Kendiniz için kendiniz bankalar açarak kendi akçenizden yine kendiniz istifâde ediniz.

HELESA YELESA.....

Besmeleyle çıktık yola
İstanbul'da gaz maz yoktur

Helesa yelesa

Ramazân verdi şehre fer
Kâtipler Hakk'a yüz tutmuş

Fenerimiz söndü mola
Çatmayalım karakola

Heyamola yisa

Mâhyalandı câmi'ler
Bir mâhya ihsân ister

EYZÂN

Sofradan kovsan sıvışmam
Köşede sahur yemeği

Başka sohbeta girişmem
Yüz bin altına değişmem

EYZÂN

Ereğli'den kömür gelir
Açığı rahattır ama

Para bana ömür gelir
Gizlisi pek uğur gelir

EYZÂN

İftâr vakti başlar döner
Ben keyfimi çattım ama

Reji bilmez tiryâkiler
Arkadaşım tütün ister

EYZÂN

Reji biraz çörçöp sattı
Yarabbî sana çok şükür

Bir akşamüstü top attı
Ramazân câna cân kattı

EYZÂN

Tramvâyın hâli budur
Aman Esper yavaş koştur

Durak yerini unuttur
Paraya halk oruçludur

EYZÂN

Vapur karada geziyor
Ma'rifetli çark gemisi

Gören bilmem ne seziyor
Döndükçe altın kesiyor

EYZÂN

Demir yolu demirdendir
Herkesin ağzına düşmüş

Kârının hepsi birdendir
Uzanır sanki şirdendir

EYZÂN

Mâlik olanlar bu yola
Biz uzaktan seyr ederiz

Selâm vermez sağa sola
Size bin âfiyet ola

EYZÂN

Beyoğlu rahata dalsın
Su yok ise müsâvât var

Hep oruç bize mi kalsın
Bir yıl da onlar bunalsın

[4] EYZÂN

Gazeteler yemek ister
Kapanmak var a sultânım

Halka söz söylemek ister
Söylemeye yürek ister

EYZÂN

Ramazân mâh-1 sıyâmdır
Müşteriler unutmayın

Açlıktan kârım tamamdır
İki gün sonra bayramdır

EYZÂN

Havâdisin biraz da ehemmiyetlicelerinden bahs edelim mi?

Husûfe dûcâr olan Bedir gazetesi şimdi îade-i hayât etse de üç imparatorun Berlin'de vukû' bulan mülâkâtının şark hakkında yani bizim hakkımızda ne gibi te'sîrâtı olabileceği hakkında ettiği muhâkemelerin derecâtını görse.

Rûznâme geçen bir nüshasında Batum limanında Rusya'ya hediye edilmesi Rusya tarafından arzu olunduğu hakkında bir fıkra yazmış idi. Fakat bu gazete halk nazarında artık ihtiyârlamış ve bunamış gibi bir nazarla görüldüğünden bîçârenin hiçbir sözüne ehemmiyet verilmediği gibi bu sözü dahi hasır aralığına gitmiş idi.

Vâkı'â ben "Basîret" nâmıyla gözlerini yumup giden ve "Hakayıku'l-vekâyi'" nâmıyla ismi müsemmâsına uymayan gazetelerden ziyâde Cerîde-i Havâdis'in pîrâne ve müdirâne sözlerine ehemmiyet verdiğim için zikr olunan gazetenin ber-minvâl-i muharrer fikrasını nazar-ı ehemmiyete almış idim. Ancak Bedir merhûmun muhâkemâtının henüz birinci mukaddime-i netâyici olduğu için işin ilerisine göz dikerek sesimi çıkarmamış idim.

Şimdi kulağıma bazı sesler daha geliyor. (Kuds-i Şerîf'de! İslâm! İle! Hristiyân! Mücâdelesî!) diye ehemmiyetli ehemmiyetli bir şeyler söylüyor. Ahîren Tuna vilâyetinde dahi (İslâm!! İle!! Hristiyân!! Kavgası!!) falan yollu kocaman kocaman sözler işitilmeye başladı. Bundan mukaddem bu gibi şeyler gazetelerde dehdehe ve kehkeheler ile yazılmaz idi. Acabâ şimdi niçin böyle bambaşka bir lisânla yazılıyor. Bir şamar yiyenler mecrûh sûretine konulup "Tarafeynden on yirmi otuz kırk mecrûh vukû' buldu" diye hem Fransız lisânıyla yazılan gazetelere dahi konuluyor, Avrupa'ya anlatmak için mi?..... Memleketeyn emâretinin haddinin hâricine çıkması Karadağlılar'ın tekrâr çıldırması dahi Bedir'in ber-minvâl-i muharrer muhâkemâtle uğraştığı zamanlarda idi.

Vâkı'â benim neme lâzım! Haniya bu gibi havâdisler me'lûf olduğum kakhahadan beni velev ki bir dakîka için olsun men' ediyor da yüreğim ona yanıyor, yoksa korkumdan değil. Çünkü Avrupa ahvâl-i umûmiyesinden bize taalluku olacak mesâ'ile kemâl-i dikkatle bakmak ve aralıkta bir böyle dâhili vukû'âtı ve efkâr-ı âlemin hâliyle tatbîk etmek me'mûrîn-i hükûmetin vazîfesidir. Ben me'mûr değilim a.

Ahvâl-i dâhiliye falan dedim de hâtırına geldi. İzmirililer dahi gâlibâ artık hadlerinin hâricine çıkmaya başlamışlar. Der-saâdete bir mahzar-ı umûmi göndermişler haberiniz var mı? Diyorlar imiş ki valilerimizin böyle dört günde bir kere azl edilmesi

bizim umûr u husûsât-ı âdiyyemize, hukûkumuza, ticaretimize sekte veriyor. Vâkı'â her maslahatın merci'î var ise de zimâm-ı idâre her hâlde valinin elinde olduğundan böyle re's-i idârede bulunan me'mûrların sık sık tebeddül etmesi emr-i siyâsetçe pek büyük sû'-i te'sîri müstelzim olur.

İşte yalnız bunların şu hadsizliği fazladır zannederim, sizin nenize lâzım? Bu gibi hamîr işlerine karışmaya size kim salâhiyet vermiş? Size bir vali lâzım değil mi? Zeyd olmasın da Amr oluversin, her vali vali demek değil midir. Devletin halkın asla serbesti vermemekte Hudâ alîm hakkı vardır. A kardaş biraz da serbesti verecek olsa bakınız ne kadar hadsizlik ediyorlar. Tevcîhât-ı resmiyeye varıncaya kadar müdâhale ediyorlar.

Ne ise verilen havâdis-i sahîhaya göre bir seneden ziyâde zamandan beri sebkât eden tecârîb-i mütevâliye ve mütemâdiye üzerine hükûmet-i seniyye bayram ertesi bir büyük ıslâhâta teşebbüs buyuracak ve artık o zaman ta'yîn olunacak hatt-ı hareket üzerinde devam edilip Avrupa'nın altı yedi aydan beri görülen acâyip hâllerine karşı bizce hangi politikanın ittihâzı lâzım ise düşünülüp ona tebaiyet edilecek ve dâhilen dahi servet ve saâdet-i milliyemizin esbâbı ne ise araştırılıp ve bulunup o esbâba kemâl-i müsâraatle tevessül edilecek imiş.

Teodor Kasap

166 Numara Salı 21 Teşrîn-i Sâni 1288 Sene Üçüncü Sene

Ağalarım! Efendilerim!! Beylerim!!! Paşalarım!!!! Bayram-ı şerîfiniz mübârek olsun. Cenâb-ı Hak emsâl-i kesiresiyle müşerref eylesin. Birtakım saygısız gazeteler hem de millet gazetesi nâmını aldıkları hâlde bayram münâsebetiyle çıkmazlar. Ancak sizin sevgili Diyojeniniz bunlar gibi saygısız değildir.

Buna bayram derler, her millet bayramları geldiği gün giyinirler kuşanırlar çoluğuyla çocuğuyla hısmıyla akrabasıyla vatandaşlarıyla musâfaha ederler. Bir adam bayram günü dahi kendisini habs eder kalır ise ben ona adam mı derim? Hatta hükûmet bile bayram günleri mahbûslardan bazılarını dahi salıverir. Hâsılı ben o münâsebetsizliği edemedim, bayram günü daha ziyâde sürûr ve behçetle çıktım. Cümleminizin ıyd-ı şerîfinizi tes'îd ederim.

Ey erbâb-ı mesâlih! Sizin dahi ıyd-i şerîfinizi tebrîk ederim. Artık Ramazân-ı Şerîf geçti. Oruç yorgunluğu bayram sürûruyla geçer. İnşâallah bundan sonra mesâlihinize bakılır. Siz de hân köşelerinden kurtulur vatanlarınıza gider çoluklarınız çocuklarınız ile mülâkât edersiniz.

Ey mektep şâkirdânı! Sizin de bayramınızı tebrîk ederim. Ramazân-ı mübâreğin şeref-i hulûlu münâsebetle bir aydan beri derslerinizi ta'til etmiş idiniz. İşte o mübârek bizi yine hâlimize terkle gitti. Bundan sonra yine derslerinize devam edeceksiniz.

Ey Beyoğlu ahâlisi! Sizi dahi tebrîk ederim. Ramazân hâli size su yetiştirmek için arız ve amîk mütâlaa ve tezkire mâni' idi, şimdi bayrama vâsıl olduk. Bundan sonra komisyon-ı âli enine boyuna mütâlaâta himmet buyuracaktır.

Ey Osmanlılar! Umûmunuzun bayram-ı şerîfinizi tebrîk ederim. Senede bir defa şeref-i hulûl eden Ramazân-ı Şerîf'deistirâhat ve ârâmiş lâzım olduğundan (Bazı gazetelerin rivâyetlerine göre) hükûmet-i seniyye büyük bir ıslâhâtı bayram ertesine ta'lik buyurmuş idi. İşte bayram-ı şerîf meymenet-i efzâ-yı vürûd oldu.

Bugün bayramın ikinci günüdür ki Salıdır, yarın Çarşamba, öbür gün Perşembe ve bayram ertesi ise de kalemlerde muâyede-i umûmiye olduğundan iş görülmez. Daha öbür gün dahi Cuma ta'tilidir. İnşâallah Cumartesi'nden bed'en ile ıslâhâta mübâşeret olunacaktır. Mesrûr olunuz, mesrûr olalım, bayram günleri sürûr günüdür.

“KAPİTÜLASYONLAR”

Diplomatlar lisânında “Kapitülasyon” ismini almış olan madde memleketimizde ticâret ve taayyüş eden ecnebîlerin hâ'iz oldukları imtiyâzâtan ibâret olup geçen gün İbret bunların lağvi hakkında bir bend yazmış ve bu bende Phare du Bosphore ahîren bir cevâp vermiş idi.

Bu mes'ele Osmanlılık nazarında en ziyâde ehemmiyet alan bir mes'ele olduğundan ve şakadan makadan kat'-ı nazar Osmanlılık nazarında böyle en ziyâde ehemmiyet alan mesâ'ilde Diyojen sükût edemeyip ağzını kapasalar işâretle olsun merâmını ifâde edeceğinden şimdiye kadar Türkçe ve Fransızca ve Rumca lisânlar ile bu mes'ele hakkında az çok söz söylediği gibi bu kere dahi İbret ile Phare du Bosphore'un şu mübâheseleri münâsebetle kendi fikrini söylemeye mecbûr olmuştur.

[2] İbret işbu kapitülasyonların ilgâsı da'vâsında bulunan sâ'ir hamiyetlüler gibi vatanımızda ticâret eden ecnebîlerin ber-minvâl-i muharrer imtiyâzâta nâ'il olmaları bir memlekette iki hükûmet bulunmak gibi bir müşkil gösterdiği ve ale'l-husûs bir memlekette imtiyâza şâyân halk var ise o da memleket-i mezkûrenin yerli ahâlisi olmak lâzım gelip hâriçten o memlekete gelerek ticâret edecek olanlar daha ziyâde bir imtiyâza mazhar olmak şöyle dursun belki memleket-i mezkûreden edecekleri istifâdeye mukâbil kendi taraflarından bir fedakârlık göstermek lâzım geleceği sûretlerini tasvîr ettikten sonra kapitülasyonların mutlaka ve behemehâl lağvini iddiâ eder.

Bu da'vâ umûmi bir da'vâdır. Osmanlı olup da bu da'vâda bulunmayan olamaz. Hatta Avrupalılar'dan bile “Âlemde kanûn hep birdir, kanûn denildikten sonra mazmûnu izhâr-ı hak demek olacağından ve herkesin matlûbu dahi bundan ibâret bulunduğundan memâlik-i şâhâne kanûnlu mahkemeli bir memleket olduktan sonra artık orada kapitülasyonlara hiçbir ihtiyâç yoktur” diyenleri dahi gördüm.

Vâkı'â Phare du Bosphore dahi bu fikrin hilâfında bulunmuyor, o da bizim gibi bunların lağvi lüzûmunu hükm ve belki da'vâ bile ediyor. Ancak iki fıkra söylüyor ki bu bâbda müdde'ilerin birisi dahi ben olduğum hâlde doğrusu o fikraları nazar-ı ehemmiyetten teb'îd edemiyorum.

Phare du Bosphore'un efkârına göre biz bir ecnebîye kapitülasyonların lağvini teklif ettiğimiz zaman ecnebî bize “Peka'lâ lağv edelim fakat o hâlde biz hukûkumuzu

hangi adâletin himâyesine tevdi' edelim? Hangi mahkemeniz var ki bizim hukûkumuzu ihkâk etsin?" der ise ne cevâp vereceğiz.

Phare du Bosphore demek istiyor ki elimizde iki mahkeme var. Birisi mahkeme-i şer'îyye ve diğeri mahkeme-i nizâmiye. Mahkeme-i şer'îyyede şâhidin şehâdeti üzerine hükm veriliyor, pek güzel, esâs pek kavî. Ancak şâhid-i kâzibe ne diyelim. Mehâkim-i şer'îyye civârındaki kahvelerde işi gücü yirmi kuruşa şehâdet etmekten ibâret ve bununla geçinir adamlar var. Bunlar kat'an haberdâr olmadıkları işler üzerine dahi şehâdet ediyorlar. Hatta bundan iki üç sene mukaddem taraf-ı meşîhatten bu bâbda bi'l-cümle muhâkeme bir emir-nâme-i umûmi dahi yazılmış idi. İmdi bir hak ki yirmi kuruş ücretle getirilmiş iki şâhidin şehâdet-i kâzibesıyla zâyî' olup gidecek bu hakkı başka bir hâminin himâyesi altına vermek lâzım değil midir? İşte Phare du Bosphore'un birinci fıkrası budur ki meydânda bulunan ahvâle nazaran doğrusu bu fikrayı red etmeyi pek fuzûli bir hareket görmekteyim.

Bundan sonra Phare du Bosphore yine diyor ki mahkeme-i nizâmiyeye gelince, bir mahkemenin ale'l-ıtlâk serbest bulunması lâzım gelip hatta evvelce a'zâ-yı mehâkimin kayd-ı hayât şartıyla me'mûr olması ve azlden masûn bulunması kanûnun on birinci bendine derc edilmiş ve üzerine "Mûcibince amel oluna" diye hatt-ı hümâyûn dahi şeref-i tastîr buyurulmuş idi. Bu kanûn dâimi ve lâ-yetegayyer kalmış ola idi kapitülasyonların lağvi da'vâsı için elimizde en büyük bir senet olur idi. "İşte bizim böyle bir kavî kanûnumuz ve bu kanûnun teşkil eylediği serbest ve muhik bir mahkememiz var" diyebilir idik. Ancak çe fâide ki bundan tamam bir sene mukaddem o kanûnun hükmü ayaklar altına alındı. Çünkü kayd-ı hayât ve azlden masûniyet şartıyla ta'yîn olunan a'zâdan dört neferi bilâ mûcib ve bilâ muhâkeme azl edildi ve bunlar azlllerinin sebebini sorduklarında "O kanûnun kuvveti kalmadı" yollu bir cevâp verildi.

İşte Phare du Bosphore'un irâd eylediği ikinci fıkra dahi bundan ibârettir ki reddi biraz müşkilcedir. Şu iki fıkra meydânda oldukça doğrusu ben yalnız kapitülasyonların devam-ı vücûdundan dolayı ilâ-nihâye müte'essif kalarak bunların ilgâsı için bir ecnebî ile pençeleşmeye cesâret alamam. En mühimi neresi? Mahkemelerimizin bu hâlde bulunmasından dolayı yalnız kapitülasyonların devamı için değil kendi hukûkumuzu dahi nazar-ı dikkate alarak onun için dahi başkaca müte'essir ve müte'essif olurum.

Mehâkim-i şer'iyede yalan şâhitlerinin hâli ikinci derecede te'essüf edeceğim bir şey olup birinci derecede te'essüf ettiğim hâl ise mehâkim-i nizâmiyede bunca milyon nüfusun muhâfaza-i hukûkunu kâfil olan bir kanûnun dahi hükmünü "Ben yeniçeriyim yeniçerice hareket ederim" den ibâret bulunan bir fikir tarafında yok hükmüne konulduğu hâlde hiçbir mes'ûliyete dâ'ir olmaması ve halkın o kanûna olan emniyeti yerine başka bir emniyet gösterilmemiş bulunması kaziyesidir.

Bir sâ'il "Azâde-i mahsûsa-i şâhâne ile hükmü tasdîk ve mer'iyü'l-icrâ olması tasvîb buyurulmuş olan bir kanûn dahi te'mîn-i hukûk edemez ise bizim memlekette kim te'mîn-i hukûk edecektir?" diye bir su'âl irâd edecek olsa biz ne cevâp vereceğiz?

[3] İşte yalnız şu fikra ecnebîlerin bize mahsûs olan imtiyâzâtı kendileri kabullenmek gibi en büyük bir haksızlıklarını yüzlerine vurarak bu kapitülasyonların terakkiyatımıza gösterdiği mümânaat-ı azîmeyi def' edebilmeye mâni' oldu. Bizi âlem-i medeniyete karşı yalancı gösterdi. Ondan da kat'-ı nazar kanûna olan i'timâd ve emniyetimizi dahi kaldırdı.

Millet bu hâle sebep olan ve metbû'-i muazzamanın hatt-ı humâyûnunun dahi hükmünü fesh eden zâta ne dese hak kazanmaz? Ama matbû'âtın bu bâbda hiçbir şey dememesi ve böyle en büyük bir vak'a-i facâyı unutması emr olunmuş. Matbûât demez ise halk diyor, matbûât unuttur ise bile halk unutmaz. Çünkü şânımıza gelen bu leke kolay kolay temizlenmez.

Ma'a-hazâ Phare du Bosphore'un bu iki fikrayı irâd etmesiyle artık kapitülasyonların lağvi da'vâsından vazgeçelim demiyorum. Bu da'vâda yine sebât edelim fakat en evvel bu iki fikraya nasıl cevâp verebileceğimizi düşünelim.

Hayf ki buna biz ne cevâp vermiş olsak maddeten cevâp vermiş olamayacağız. Mehâkim-i nizâmiye kanûnunun Ali Paşa'nın vefâtı gününe kadar gerek halk nazarında ve gerek âlem-i medeniyete karşı derkâr olan emniyeti iâde edildikten sonra vereceğimiz cevâpların hepsi şâirâne bir heyûlâdan ibâret kalacaktır. İmdi İbret'e nasîhat ederim ki şimdilik kapitülasyonların lağvi hakkındaki da'vâsını ta'vîk etsin de bir kere elde olan kanûnlarımızın te'mîn-i ahkâmını istesin. İşte o zaman kendisini yiğit sayarım.

(BUGÜNKÜ GÜN)

Bugünkü gün en ziyâde eğlenmeye sâlih olan şey Basîret Çelebi ile Phare du Bosphore Efendi'nin yekdiğerine olan hüsn-i teveccühleridir. Aman ikisini de okumalısınız ki zevkini çıkarabilesiniz. Efendim Basîret politika bilmez, Phare du Bosphore dahi Türkçe bilmez. Basîret tutar Fransa'da bugün yarın bir ihtilâl çıkacağını ve hatta çıktığını Tier'in hemen hemen tard olunacağını yazar. İspanya ile Portekiz'in ittihâdı bizim memlekette bir zamandan beri meydâna çıkmış olan ittihâd-ı İslâm fikrine benzediğini dermeyân eder. Phare du Bosphore dahi Basîret'in bu efkârını tezyîf etmek ister ise de herif (Kadir Gecesi) terkîbini Fransızca (Kâdir Gecesi) yani (Muktedir Gece) ma'nâsında olarak tercüme edecek kadar Türkçe'nin câhili olduğundan o da maslahatı ağzına yüzüne sürer bulaştırır.

Şimdi bunların hangisi haklıdır demek istersiniz, vallahi bana sorarsanız ikisi de tezyîfe şâyân. Ancak Phare du Bosphore Türkçe bilmez ise bâri başka bir lisân bilir, politika bilir ahvâl-i umûmiyeye haberdârdır, mantıkça bir şey kaleme almaya muktedirdir. Ancak Türkçe'ye taalluku olan bir şeyden bahs etti mi bi-aynihi gâyet hâzık bir Frenk hekimin Türkçe istifsâr ederek akayım derken taşırıldığına benziyor. Basîret ise Türkçe bilmez politika bilmez hiçbir şey bilmez bununla beraber bir şeyden geri kalmaz.

Ezcümle geçen Perşembe günü nüshasında (Fransa'nın bugünkü hâli) diye bir bend başlar ve Fransa'nın bugünkü hâlinden bahs etmek isteyen muharrir bakınız ne cevâhir yumurtlar size aynen yazayım.

(Bu bendi kaleme aldığım zaman Paris'ten son defa olarak çekilen telgrafları gözden geçirmemiş olduğumdan şu anda Fransa'da cereyân eden ahvâle tamamıyla kesb-i ıtlâ' edememişimdir. Lakin Fransa hakkında gelen telgrafların hâvî olacağı mevâdı âcizâne şimdiden keşif ve tahmin edebildim zannındayım)

Gördünüz mü muharriri, şimdi sen ol da gülme. Efendim telgraf kumpanyalarına ne hâcet, Basîret muharriri Paris'te olan bir şey'i bir te'emmül ile burada istihrâc ediyor. Geçenlerde bir havâdis çıktı idi ki Basîret havâdis i'mâl eder imiş, meğer öyle değil imiş, meğer i'mâl etmez imiş, istihrâc..... eder imiş.

Koca millet gazetesi, eksik olma be, hay ela gözlü Basîret hay! Sen var iken hiç biz terakkî etmez miyiz, ittihâd-ı İslâm bile yaparız be. Galata hakimlerine cevâp bile veririz, mülkümüzde bir Bordeianu'nun La Turquie'si bir de Ali Efendi'nin Basîret'i....

Bu yakında Beyoğlu ahâlisinin altıncı dâire hakkında hüsn-i teveccühleri arttıkça artmaktadır. Meğer dâire-i mezkûrede bir nizâm bir kanûn daha var imiş. Hangi hâne veya dükkân dâire-i mezkûreye vereceği avâ'idi [4] vermez ise dâire o hâne veya mağaza kiraya verileceği zaman konturatosunu tasdîk etmez ve icâr ve isticâr husûsuna müsâade göstermez imiş.

Biz bunu bilmiyor idik çünkü eski Yunanlılar'ın ve bir dereceye kadar Romalılar'ın vergisini vermeyen hânenin kiremitlerini ve kapı ve pencerelerini sökmeleri kaziyesi pek eski bir zamanın siyâseti olduğundan unutmuş idik. Bunu şimdi bize Orient Illustre (Şark-ı Musavver) gazetesi ihtâr ediyor.

Gazete-i mezkûrun şu ihtârı dâirenin aleyhinde gibi görüldüğünden dâire tarafdârları kıyâmetleri koparıyorlar. “Dâire halktan alacağı akçeyi istifâ etmez ise re'isine, muavinine, me'mûrlarına, hademesine ne versin husûsuyla şimdi bayram üstüdür herkese akçenin lüzûmu vardır” diyorlar.

Doğrusu ya! Buna ben de hak veririm. Orada adamcağızlar geçinmeyecek mi? Elbette maâş isterler maîşet isterler. Halk vergisini versin onları güzelce beslesin de onlar dahi konturatoları tasdîk etsin. Bâd-ı hevâ olmaz kuzum, yağma yok sözü darb-ı mesel hükmüne girdi.

Altıncı dâire harîk mahallerinin yollarını tanzîm edecek sokak ortalarında kazılan hendeklere çukurlara şimdilik kandil asıp ileride tesviye eyleyecek büyük cadde üzerinde bile henüz ikmâl edilmemiş olan gazları ikmâl edecek çamurları kaldırıp kaldırımları yapacak hâsılı edecek eyleyecek yapacak ise de ne çâre ki halk bunun için para vermiyor ve verdikleri para me'mûrlarını bile doyuramıyor ki yapsın.

BABA İLE OĞUL

Çocuk– Baba bayramda niçin top atarlar.

Baba– Evlâdım Ramazân'daki masrafa tâkat getirilmediği için.

BAYRAM GÜNÜ

BİR SARHOŞ İLE BİR HOCA

Hoca– A canım mübârek Ramazân daha dün gitti, bugün bu hâl ne?

Sarhoş– Ah hoca efendi, Ramazân'a ri'âyetimden böyle ettim. O mübâreğe bugünden daha uzak bir gün var mı?

ORUÇ TUTMAYANLAR

– Beyefendi bu Ramazân ne hafif geçti.

– Evet beyim o kadar hafif geçti ki hudâ-alîm Ramazân olduğundan sanki haberim olamadı.

BAYRAM TEBRİĞİ

Hanım– Ah efendi şu mübârek bayrama insanın nasıl kurban olmayacağı gelir? Baksanız a sabahtan beri mahalle imâmından bekçisinden al da komşu çocuklarına varıncaya kadar gelip hep elimizi öpüyorlar.

Efendi– Evet parasıyla olduktan sonra herkes gelir.

Teodor Kasap

167 Numara Perşembe 23 Teşrîn-i Sâni 1288 Sene Üçüncü Sene

MÜDÂHANECİLİK

Âlemde herkes için geçinmek mecbûriyeti derkârdır. Hatta halkın servet ve saâdeti yani (sözün açıkçası) rahatça geçinebilmesi için birtakım yollar gösteren millet gazeteleri bu bâbda birçok tarîkler gösterdikleri sırada çobanlığa varıncaya kadar tavsiye etmişler idi.

Diyojen kulunuz öyle kaba saba şeylerden hoşlanmadığı cihetle halkımıza öyle çobanlık gibi hamallıktan farkı olmayan bir tarîk-i maîşeti tavsiye edemez dâimâ nezâketten hoşlandığı ve hem de müdâhanecilik nâzikâne bir sanat bulunduğu gibi ekser sunûf halkımızca bu bâbda bir dereceye kadar ma'lûmât dahi olduğu cihetle o tarikin tevessüüne hizmet etmek azmine düşmüştür. Müdâhanecilik bazılar indinde mezmûm olmuş ise de bence hakları yoktur. Çobanlığı tavsiye edip de müdâhaneciliği zem eylemek bi-aynihi hamallığı, kaldırımcılığı, rençberliği tavsiye edip de kuyumculuğu zem etmeye benzer. Bu zemmin menşe'i nedir bilir misiniz? Müdâhanecilik kuyumculuk kadar güç olmasına mukâbil çobanlık dahi hamallık kadar kolay bulunmasından ibârettir.

Bakınız müdâhanecilik ne demektir, müdâhanecilik demek bir adamın kendi efkâr u mütâlaa-i mahsûsasına galebe ederek efkâr u mütâlaa-i mahsûsasını âher bir adamın efkâr u mütâlaa-i mahsûsasına tatbîk ile beraber o adamı yine kendi efkâr u mütâlaa-i mahsûsasına celb etmektir.

Ta'rîfimiz gâliba pek ince oldu, Diyojen o kadar incelikten de hoşlanmaz binâberîn bunu azıcık izâh edelim. Müdâhanecilik ne demektir anlamak ister misiniz? Meselâ Zeyd müdâhanecidir Amr'a müdâhane edecek. Fakat Zeyd Amr'a edeceği müdâhaneden kırmızıyı sarı göstermekle istifâde edecek. Hâlbuki Amr kırmızıyı cenkârî olmak üzere beller.

Şimdi Zeyd'in içinde bulunduğu müşkilâtı muvâzene etmeli. Zeyd en evvel levn-i muayyenin tab'an kırmızı olması hakkındaki olan efkâr u mütâlaa-i mahsûsasını fedâ edip Amr levn-i muayyen mezkûru bi'l-irâ'e "Lakin şu renk ne latîf bir cenkârî" dediği zaman müdâhin bulunan Zeyd "Mâşâallah efendim doğrusu bu derece hiddet-i zekânız abd-i ahkarınızı hayrân etti. Cenkârî denilen şey kırmızı ile sarının bi'l-ictimâ' arasından

bazı mâ'imsi yeşilimsi renkler görülmesinden ibâret değil midir efendim? İşte efendimiz bunu seyf-i sârim zekânızla kesip biçtiniz. Bazı cihetle bunu kırmızıdır diye da'vâ eder durur. Ancak abd-i ahkarınızın zann-ı kâsırânesine kalır ise cenkârî kırmızıdan ziyâde sarıya temâyül eder. Bilmem a eğer bu zann-ı âcizânem veliyyü'n ni'metimiz efendimizin dahi takdîr ve tasvîblerine mazhar olur ise o zaman şüphem kalmamış olur idi” deyü en evvel Amr'ın hakikat-i hâle bütün bütün muhâlif bulunan da'vâsını cân ü yürekten tasdîk ettikten sonra kendi fikr-i mahsûsunun mukaddemâtını irâ'e edip yukarıki misâle göre şâyed Amr “Aman a canım cenkârînin sarıya akreb olması ne boş bir fikirdir olsa olsa cenkârî siyaha yakın olabilir” dediği zaman müdâhin kendi efkâr u mütâlaa-i mahsûsasını âtiye bi't-ta'lik fi'l-hâl Amr'ın da'vâsını cân u yürekten tasdîk eder.

Zannıma kalır ise müdâhaneciliğin derecâtını şu misâl ile ta'rîf edebildik, nasıl? Güç bir sanat değil mi? Vâkı'â güç bir sanat ama en revâçlı sanat da bu. Ben bu sanatın bazı erbâbını tanıyorum ki bir renge siyah kırmızı yeşil ve mor diye hükm eden mütenevvi' ve mütehâlif erbâb-ı iddianın dördünün dahi efkârına hizmet ederek neticesinde en büyük şânlara [2] şereflere ve husûsuyla istifâdelere mazhar ve nâ'il olmuştur. Şimdi geçinmesinden aczi olan veyâhût geçinmesinden aczi olmayıp da daha ziyâde vüs'at-ı maîşet arayan zevâta nasîhat ederim ki şu zamana göre maksadları sâ'ir tarîklerden ziyâde bu tarîkde bi'l-sehvle hâsıl olabilir fakat bunun bazı kavâ'idini bilmek lâzımdır.

Bir müdâhin en evvel müdâhane edeceği adamı bihakkın tanımak ve o adam sûfi midir kalender meşreb midir yoksa şu yakında görülmeye başladığı vechile kayd-ı diyânetle mukayyed olmamak da'vâsında mıdır? Ba'dehu bugünkü ta'bîd iktizâsınca o zât-ı şerîf eski Osmanlı yani zulm u tahkîr sataşmış takımdandır? Yoksa yeni Osmanlı yani zulm u tahkîre mümkün değil tahammül edemeyen kısımdan mıdır? Erbâb-ı fenden midir? Yoksa hasbu'l-cehâle kendi vicdânını fûnûndan ibâret bilen takımdan mıdır? Buralarını lâyıkiyla bilmek lâzımdır.

Ancak yalnız bu kadarı dahi kâfi değildir. Müdâhin olacak adam Hezarfen olmalı, âlî bir fikre sâhib bulunmalı zîrâ şâyed müdâhane edeceği adam hem kalender meşreb hem yeni Osmanlı hem de erbâb-ı fûnûn olur ise efkârını hüsn-i idâre edebilmeye kâfi bir behre bulabilmek başka türlü olamaz.

Ah! Felekte işim olmamalı üşenmemeliyim ve istifâdem dahi yalnız müdâhaneye münhasır olmalı da ben bir müdâhin olmalıyım. O zaman mükemmelce bir müdâhin görebilir idiniz. Ne çâre ki halkın gösterdiği rağbet beni tervîc-i efkârdan başka bir şey ile muvazzaf etmediği ve benim için en büyük istifâde bellediğim şu iş başka bir istifâde taharrîsine hâcet bırakmadığı ve hamâratlığım ise yalnız bu işi ifâ etmeye müsâ'id olduğu cihetle müdâhaneye vaktim yoktur.

Şimdiki hâlde birçok müdâhinler görmekteyim o kadar çok ki sayamam saymak lâzım gelse müdâhin olmayanları saymalıyım zîrâ bunlar o kadar azdır ki pek kolay sayılabilir. Fakat size doğrusunu söyleyim mi? Gördüğüm bu kadar müdâhinler içinde bihakkın müdâhin hiç kimseyi görememekteyim. Zîrâ bihakkın bir müdâhin olacak olsa bütün dünyâyı pençe-i istilâsı altına alması lâzım gelir.

Şu bend yalnız müdâhinliği tavsiye ile beraber o bâbda iki kâide-i külliye vaz' etmiştir. Halkımızı bir kere bu iki kâide-i külliye'nin ta'yîn ettiği dereceye vâsıl olmuş görür isem alt tarafını dahi o zaman irâd ederim.

Lakin artık benim de gayretime dokundu. Hele Basîret olsam hiç çekemezdim ya. Basîret olmadığım hâlde dahi bizim millet gazetesine edilen hakâretler cânıma kâr etti. Efendim bu ne büyük rezâlet. Birtakım Frenk gazeteleri Basîreti sahîhen hiçbir şey bilmez yerine koyuyorlar. Basîret'den kat'-ı nazar Basîret okuyanlara da bu nazarla bakıyorlar.

Nerede insâniyete, mürüvvete, merhamete, ahlâka, terbiyeye mugâyir harekete tasaddî eden bir adam görseler "Ha! İşte bu da Basîret okuyanlardandır" diyorlar. Bilirsiniz ki ben garazkâr değilim. Gayretime dokunuyor da onun için söylüyorum herif ne kadar olsa ne kadar olsa millet gazetesini nâmını almıştır. Bu nâmı kendisine veren yoksa da kendisi almıştır. Acabâ Basîret Fransız gazeteleri okuyor mu? Ricâ ederim okusun, okusun da bu saygısız Frenkler'e cevâb versin. Cevâb versin ki ben de verdiği cevâbları okur iken güle güle bayılayım. Kuzum Basîret! Haydi de, bana bir eğlence daha çıkart zîrâ bu yakında cânım sıkılıyor. Şu Frenklerle yaka yakaya baş başa saç saça bir bulaş, bulaş ki ben de güleyim cihân da gülsün.

Basîret'in geçen Cumartesi günkü nüshasını okudunuz mu? Eğer okumadınız ise asıl okunacak yeri ki baş tarafında bulunan bir ihtâr-ı mahsûstur. İşte onu ber vech-i âtî nakl ediverdim.

–İHTÂR-I MAHSÛS–

“Ma‘lûmdur ki ümmet-i İslâmiye'nin senede iki bayramı olup onlardan birisi ıyd-i sa‘îd-i fitr olarak o dahi işbu Pazartesi günü şeref-hulûl edecektir. (Basîret) millet gazeteliğiyle müftehir olup milleti ise millet-i İslâmiye olduğundan ve ıyd-i sa‘îd-i mezkûrun idrâkiyle iktisâb olunan meserrât-ı milliyeden onun dahi bir hisse-i mahmideti bulunduğundan bu sebeple üç gün ta‘tîl edecek ve bu müddet zarfında politikaca zuhûr edecek vukû‘ât-ı hâriciye ile ahvâl-i dâhiliyeyi cem‘ u icmâl ile kâri’elerine arz eyleyecektir”

[3] Gördünüz mü şu millet gazetesinin çıtı pıtı dillerini işte bu diller beni kendisine hayrân ediyor. Nasıl hayrân olmayım ki yeni yeni ta‘bîrler de icâd ediyor. Acabâ siz şimdiye kadar (ümmet-i İslâmiye) ta‘bîrini işittiniz miydi? İşte bu ta‘bîri de işte o millet gazetesi icâd etti. Doğrusu kendisine “Umûm nâmına” olarak teşekkür ederim. Bak! Bak! Ne güzel şeyler de haber veriyor. Ümmet-i İslâmiye'nin senede iki bayramı olup bunun birisi de ıyd-i sa‘îd-i fitr imiş ve o ıyd-ı sa‘îd-i fitr dahi işbu Pazartesi günü şeref-i hulûl edecek imiş.

Gördünüz mü gazete dediğin böyle olmalı bu gibi müşkülli halletmeli. Hem Basîret'in milleti millet-i İslâmiye imiş. Bak bunu şimdiye kadar kimse bilmezdi elhamdülillah ki öğrendik. Fakat kendisine şunu ihtâr ederim ki keşfiyâtta bu kadar ileri gitmesin zîrâ halkımız câhil olduğundan ve gazeteciliğin ne demek olduğunu bilmediğinden belki sonra kendisine kâhin nazarıyla bakarlar.

(ECEL-İ KAZÂ)

Ecel-i Kazâ ilk defa olmak üzere Güllü Agop Efendi'nin tiyatrosunda sahâ-i icrâ ve temâşâyâ vaz‘ edilerek pek çok kimseler müşâhedesine râğbet ettikleri sırada biz dahi azîmetle temâşâ ve kemâl-i dikkatle muâyene eyledik.

İşbu dramın cihet-i tasvîrine hiçbir kimsenin diyeceği olmadığı gibi sûret-i eş‘ârı dahi doğrusu değil İstanbulca hatta Avrupaca bile kaleme alınan bu gibi âsârın en iyilerinden birisi denilecek kadar latîfdir. Hatta bu zemine gâyet yakın olarak İngiliz meşâhîr şu‘râsından Shakespeare'in dahi Romeo ile Juliet nâm bir oyunu vardır ki muharrir efendi letâfet-i kitâbette bu oyunla dahi rekâbet edebilmekte haklıdır. Şu kadar var ki tiyatronun birinci perdesinden bed'en ile dördüncü perdesine kadar tasvîr ve

tecsîm edilen efkâr-ı âliye ve dakikaya mukâbil netîce-i hikâye demek olan beşinci perdede Ni'metin fedâ-yı hayât edişi sûreti o nisbette küçük kalmaktadır.

Eğerçi muharrir efendi Ni'mete henüz pederinin heyûlasıyla ödü patlayarak vefât edecek kadar za'îf kalb vermemiş olsa idi de hiç olmaz ise pederini şahsen gördükten veyâhût Pertev'in imdâdına yetişmek gayret-i kibârânesinde bulunan Nu'mân Bey'i hasım zan ederek ondan ürktükten sonra yüreğine indirip öldürmüş olsa idi o zaman oyun daha tabii ve binâberîn daha latîf olur idi.

İşte oyun hakkında dermeyân edeceğimiz mütâlaa şundan ibâret olup bundan sonra muharrir efendiye şunu dahi ihtâr ederiz ki kendisinin başmuharriri olduğu Hadîka gazetesiyle Diyojen meyânında Osmanlı tiyatrosu hakkında tekevvün eden mübâhase için yine kendisinin kaleme almış olduğu şu oyundan daha a'lâ Diyojen için hiçbir sened olamaz. Mâdâm ki Türkler Ecel-i Kazâ gibi oyunları kendileri yazmaya muktedirdirler. Âyâ Fransızlar'ın bizim ahlâk ve âdât-ı Osmaniye'ye uymayacak olan oyunlarını bil'l-müterceme sâha-i temâşâyâ vaz' etmeye ne mecbûriyetimiz vardır. Bu oyun muharririni tahsîn edeceğimiz ve âferîn diyeceğimiz kadar güzel olduğu hâlde halk indinde bayâğı te'sirsiz gibi kalmış olması Hadîka muharriri ve husûsuyla Fransız oyunlarına tarafdârlık eden yardağı için bir ibret olmaya dahi sezadır. Halkımızın tab'ına birtakım baleto ve operet gibi boş oyunlar ile kesel ârız olmuş bulunduğundan böyle dram sûretiyle yazılan oyunlardan lezzet alacak kadar halkta his kalmamış demektir. Güllü Agop Efendi'nin bu dereceye üç senede nâ'il olabilmesi ve bir halkın edebiyât-ı milliyetince olan hissiyât-ı mahsûsa bu kadar az bir müddet zarfında bozulması yine bir muvaffakiyettir.

Ecel-i Kazâ'nın sûret-i icrâsına gelince, haber aldığımızı göre oyuncular bu oyunu topu topu üç defa tekrâr eyledikleri hâlde oynamış olduklarından şu hâle bakılır ve oyunun nezâketi dahi hesâba katılır ise kendilerine herhâlde âferîn demeye mecbûr kalacağız. Lakin biz âferîni Ecel-i Kazâ gibi nâzik bir oyunu üç defada bu kadar oynayabilmekle tahsîn etmekten memnûn olamayız.

Bu gibi oyunlar aylarca tekrâra muhtâç olduğu cihetle eğerçi bunlar yirmi otuz defa tekrâr edip de ba'dehu bihakkın icrâ edebilmiş ola idiler o zaman kendilerinden daha ziyâde memnûn kalır idik.

Bizde dost eksik olduğu yoktur, yine Allah eksik etmesin. Bunların herbiri bir şey sorduğu sırada dün değil evvelkisi gün değil daha evvelkisi gün birisi dahi gelip şark [4] mes'eleleri ne demek olduğunu su'âl eyledi ve bu su'âliyle beraber “Şark mes'eleleri var da garp mes'eleleri niçin yok, garp mes'eleleri olur ise şimâl mes'eleleri ve bu da olur ise cenûb mes'eleleri olmayacak mı?” su'âlini dahi dermeyân etti.

Bu üç mes'elenin vukû' bulup bulmayacağı hakkındaki efkârımı dermeyân etmezden mukaddem şark mes'eleleri hakkındaki fikrimi meydâna koyamam. Dostum! Şark mes'eleleri ne demek olduğunu öğrenmek mi istersin?

Şark mes'eleleri demek bak ne demektir. Meselâ sizin mahallede hânenin birisinde gölgesinden korkar dâimâ kendi hâlinde geçinir bir kimseye fenâlık etmediği gibi etmek dahi istemez bir adamcağız olur. Bu adamcağızın hâl-i sükûneti mahalleli tarafından haber alınınca bugün “Efendi sizin evin boyası yok parlak görünmüyor bizim mahallede böyle köhne sûret-hâne yakışık almıyor sen bu hâneni boyatır mısın yıldızlar mısın parlatır mısın parlatmaz isen biz yaparız sonra masrafına tahammül edemezsin ha!” diye serzenişe başlarlar. Ba'dehu akşam mahalle kahvesinden yine o adamcağızın hânesinden lakırdı açılıp öteki beriki “Hacı Baba sizin hânenin fenâlığı yalnız boyasızlığında değildir. Sizin kiremitler akıyor bundan bizim hânelere su sızacak hânelerimizi harâb edecek. Sen mutlaka hâneni güzelce bir ta'mîr ve ıslâh etmelisin” ve bir diğeri dahi “Yalnız bu da kâfi değil onun hânesinde birkaç cam kırılmış her tarafından rûzgâr esmekte olduğundan kendi pencerelerinden girmekte bulunan serpinti bizim duvarı rutûbette bırakıyor. Komşuluk hakkı bunu tecvîz etmez. Onu dahi bir yoluna koymalıdır” der. Hâsılı kimisi bahçesinin tanzîmini kimisi hâne döşemelerinin ıslâhını tavsiye eder durur.

Hâlbuki bu adamcağız hânesini bunların istediği gibi tezyîn edecek olsa o zaman dahi “Yok Hacı Baba bu hâne pek güzelleşti sen şimdi bu hâneye lâayık görülmüyorsun” diyecekleri derkârdır. İşte mes'ele-i şarkiyeye bu demektir, şimdi bir de mes'ele-i garbiyeye kaldı. Efendim mes'ele-i garbiyeye evveleri var idi. Fransa kralı birinci Fransuva cenâbları İspanya muhârebesinde baş aşağı geldiği zaman vâlidesine “Elimizden hepsi gitti bir bakiye-i nâmûsu kaldı” diye bağırdığı zaman var idi. O zaman İstanbul'da gazete olmuş ola idi hergünkü nüshalarında “mes'ele-i garbiyeye” diye

bendler görür idiniz. Lakin şimdi mes'ele-i şarkiyyenin vücûdu mes'ele-i garbiyye gibi bir zıddiyyetin vücûdunu müstelzim olamadığından yoktur.

Mes'ele-i şimâliyyeye gelince, bu yok değildir vardır, hatta mes'ele-i şarkiyye şimâl bizim üst tarafımızda olduğu için mes'ele-i şarkiyye renginde görünmüştür. Eğerçi şimâl bizim alt tarafımızda bulunmuş olsa idi o zaman mes'ele-i şimaliye bütün bütün ortadan kalkarak mes'ele-i cenûbiyye baş gösterir idi. İşte şimdi dostumuzun su'âllerine bu kadar cevâp vereceğiz.

Terakkî bir şey'in hâliyle ileri gitmesi demek olup bu sûret bizim işimize yaramayacağından bizim inkılâb istediğimizi bundan mukaddem yazmış idik. Giampietry senâkârımız bu sözümlü tamâmı tamâmına kabûl eder ve her şey'de terakkî matlûb olduğu gibi coğrafyaca matlûb olan terakkîyi dahi inkılâba kalb eder ba'dehu Avrupa'nın altından girip üstünden çıkmak üzere şimdilik müntehâ-yı şark-ı cenûbî ve garb-ı cenûbîden başlar.

Bu bâbdaki birinci icrâati İspanya'nın pâ-yi tahtı olan Madrid şehrini memleketine merkez-i imâret olarak bahş edip memleketinin merkez-i imâreti olan Bükreş şehrini dahi İspanya pâ-yi tahtı ta'yîn etmiştir. Lakin coğrafyaca bu inkılâb taammüm eder ise ne güzel olacak hemen Allah verse de Giampietry bu inkılâbattan vazgeçmeyip de devâm eylese.

Teodor Kasap

168 Numara Cumartesi 25 Teşrîn-i Sâni 1288 Sene Üçüncü Sene

(MUHÂBERE-İ ALENİYYE)

Suriye vilâyeti ahvâline dâir bazı ma'lûmâtı 150 numaralı bir Diyojen nüshası kenârına yazarak göndermiş olan zâta deriz ki nüsha-i mezkûre üzerine koymuş olduğu imzâ kâfi olmayıp eğer ma'lûmâtı mezkûrenin Diyojenle ilânını murâd eder ise kendisi gelip imzâsını te'mîn etmelidir. Yoksa Diyojen bunu yazmaktan korktu diye küpünü taşlatmaya salâhiyeti olamaz.

“HAŞMET AĞA'YA YAHUT EFENDİYE İHTİMÂL Kİ BEYE VE MÜMKÜN Kİ PAŞAYA CEVÂP”

“OSMANLI TİYATROSU MES'ELESİ”

Osmanlı tiyatrosu mes'elesinde karşımıza geçip de söz söyleyen zât “Haşmet” isminde imiş. Bu Haşmet dahi ya Haşmet Ağa veyâhût Haşmet Efendi ve ister ise Haşmet Bey ve keyfine gelir ise Haşmet Paşa imiş, kendisi böyle söylüyor. Ne ise adamcağız “çok söylemeyip hemen cevâbımızı verelim” diye bu kere dahi Hadîka'ya beş sûtûnlu!.... bir bend yazmış ve bununla bizim 164 numaralı nüshamızda münderic cevâba mukâbele etmek istemiş.

Birinci derecede mukâbele etmeye çalıştığı şey “ben sana bundan evvel tamam dört sûtûn söz söylemiş idim. Sen onların haşviyyâtı var diye indire indire dört satıra kadar niçin indirdin bu insâf mıdır? Bu mürüvvet midir?” den ibârettir. Bundan mı ibârettir? Hiç Haşmet Ağa'ya efendi veyâhût bey ve belki de Haşmet Paşa böyle dört satırla ifâde-i merâm edebilir mi? Beş sûtûndan ibâret bendinin iki buçuk sûtûnunu yalnız bu mukâbeleyle hasır etmiş ve fakat o iki buçuk sûtûnun–haşviyyâtı daraya çıkarılır ise–demek istediği lakırdı yine yukarıda derc ettiğimiz dört satırdan ibâret kalmakta bulunmuştur.

Biz de bu iki buçuk sûtûna cevâp olarak şu iki buçuk satırı yazalım:

“Darılma ağam, efendim, beyim, paşam, ba'dâzîn dört sûtûnunuzu dört satıra indirmem. Hâtırımız için sekiz satıra iblâğ ederim.”

Bundan sonra muharrir ağa, efendi, bey, paşa, gûyâ Diyojen birkaç sene evvel söylediği sözü ferâmuş eder imiş gûyâ iki numaralı nüshamızda Güllü Agop Efendi'nin

tiyatrosu hakkında başka bir fikir ve tasavvurda bulunmuş imişiz de şimdi o fikirden udûl etmişiz gibi iki numaralı nüshamızda bu tiyatro hakkında ne söylemiş olduğumuza mürâcaat etmeyi tavsiye buyurmuştur.

İşte o bend şudur ki vaktiyle gazetemizin başmuharriri tarafından verilen fikir üzerine izzetlü Ali Beyefendi tarafından kaleme alınmış idi.

“Üç seneden beri bazı zevâtın himmetiyle vücûda gelen Türk tiyatrosuna bu defa on sene için taraf devletten imtiyâz verilmiş. Doğrusu teşekkür ve tebrîk edilir.”

“Ancak İstanbul'un Fransızca tekellüm eden (sivilize) lerini daha Beyoğlu'nun Fransız tiyatrosuna devâmdan men' edecek raddede görülmüyor. Vâkı'â direktörü Agop Efendi'nin himmetiyle bidâyet-i teşekkülünden şimdiye kadar pek çok terakkî etmiş ise de (Marşupa, Baryam, Ense, Cılbak, He efendim) gibi sözler henüz bâkî olduğundan muhtâç olduğu taraftan himmet ve iâne görüp de düzelmedikçe yalnız [2] bîçâre direktörün fedâkârlıkları bu gidişle tiyatro maksadını imtiyâz müddetinin hitâm ve inkızâsına kadar meydâna koyamaz.

“(Sivilize) lerimiz mâdâmki Fransızca biliyor ve tiyatroyu seviyorlar şu işin aşağı işini bırakıp da yerli mahsûlüne iâne etseler yani edep ve terbiyemize muvâfık sûrette bazı oyunlar tercüme ve tertîb ederek iâne eyleseler ne olur.”

“Böyle bir hizmet alafrangalığa hâlel getirmez. Belki sâhibini (Jean Voltaire) diye yâd ettirir. Lakin Mösyö Noçy nâm doktorun şehâdet-nâmesiyle çürüğe çıkarak (Amazon) kur'asından yakayı kurtaran (Paled ve Kristal) illetlilerinden yakayı kurtarabildikleri yok ki. Allah ıslâh eylesin ne diyelim.”

“Ey Agop Efendi sen bu (sivilize) lerden bir şey bekleme, minnet altında kalırsın. Arzularına hizmet etme, la'net altında kalırsın. Senin tuttuğun yolun ef'âl ü asârından değilse ikvâl ü etvârından tiyatro maksadına hizmet olduğunu anlayanlar sana yardımdan geri durmazlar.”

“Âlî himmetler hizmetlerini kimseye sormazlar. Sen devâm ve gayretten geri durma. (Sivilize) lerin iânesini rûyâda görsen bile hayra yorma. Sana imtiyâz-ı ihsân eden bâb-ı ma'delet-me'âba git, oraya arz-ı hâcet et. Hâcetin revâ olur, ümîdin yerini bulur.”

Bu bendin hükmünde bugünkü efkârımıza mugâyir ne var ki? Bâri ağamız, efendimiz, beyimiz, paşamız haber verse de anlasak. Bize kalır ise yalnız tiyatrunun o zaman bulunduğu hâlin terakkîsine hasr-ı himmet ederek bu bendimizde gösterdiğimiz ümîdleri dahi boşa çıkardı.

164 numaralı nüshamızda kendisine sormuş olduğumuz iki su'âlden “Zevceyi bir şahs-ı âhere prezante edebilmek ahlâk-ı Osmâniye'ye muvâfik gelip gelmeyeceği” husûsundan ibâret bulunan birincisine cevâp olarak bir buçuk sûtûn yazı yazıp me'âlinde “Avrupa oyunları elbette bizim ahlâkımıza tevâfuk etmez. Bir milletin ahlâkına müteallik şeyleri diğêrinin bi't-tabi' işine yaramaz. Fakat böyle şeyler yekdiğêrinin ahlâkına vukûf içindir. Yoksa ahlâk dersi almak için değildir” demek istemiş.

Çok söz söylemeksizin cevâp vermek için beş sûtûn bend yazan ve hatta mantık bildiğini ve kânûn-ı münâzaraca mübâhase için hazır bulunduğunu da'vâ eden ağanın yahut efendinin yahut beyin veyâhût paşanın mantığını münâzarasını gördünüz mü. Bir de tutmuş da Diyojen'in birkaç sene evvelki söylediği sözü unutmuş olduğundan bahisle fikrinde sebâtı olmadığını dermeyân ediyor.

A gözüm nuru sen birkaç sene evvelki sözünü değil daha birkaç gün evvelki sözünü dahi unutmuşsun ya!

Bizim bahsimiz ne idi? Sen Avrupa oyunları bizim ahlâkımıza tevâfuk edeceğini da'vâ ediyor idin. Ben dahi Avrupa ahlâkı bizim ahlâka tevâfuk etmeyeceğini dermeyân ediyor idim. Hatta zevcenin bir şahs-ı âhere prezante edilmesi bizim ahlâka sığar mı ki esâsından birisi işbu prezante sûretinden ibâret bulunan bir ahlâk bizim ahlâkımıza tevâfuk etsin diye sana merâm anlatmaya çalışmış idim. Sen de bu mes'eleyi işte yine bu beş sûtûnlu bendinin baş tarafında tekrâr tasvîr etmiş idin. A benim kelâmında tenâkuz olmayan ağam, efendim, beyim, paşam. Yazmakta olduğun bendin alt tarafını yazar iken üst tarafını niçin unutuyorsun.

Sen bana “Mâdâmki tenâkuz kelâmı buldun niçin ondan istifâde etmedin” diyorsun. Peka'lâ, bundan evvel etmedim ise şimdi edeceğim.

İşte senin tarafından esâs da'vâ Avrupa ahlâkının bizim ahlâka mugâyir gelmeyeceği sûretinden ibâret iken mücerred “bilirim” dediğin mantıktan haberin bile olmadığı ve (etmem) dediğin tenâkuzu bilâ iltizâm ihtiyâr ettiğin seyyi'esiyle bir gün

sonra o esâsı bırakarak benim da'vâ ettiğim vechile bir milletin ahlâkı diğer bir millete elvermeyeceğini kabûl sûreti gösteriyorsun. Mantıktan kânûn-i münâzaradan dem uracağına fikrini derip devşirip de yazı yazsan böyle mantıksızlığı, münâzarasızlığı, tenâkuzu yapmaz ve oldukça yazı yazabilir idin çünkü revîş-i ifâdelerin tatlıcadır.

Fakat haydi diyelim ki Avrupa oyunlarının bizim ahlâka muvâfık gelmeyeceği da'vâsını teslîm için sözünüzü bu revîşe döktünüz zîrâ en ehven cihet bundan ibâret kalacaktır.

Mu'terizimiz ne kadar iktidârı var ise işbu ilk su'âl cevabının hitâmıyla ikinci su'âl cevâbının ibtidâsına kadar yazdığı dört sûtûnda sarf etmiş ve artık sarf edecek iktidâr bulamadığından “Beyoğlu tiyatrosuna gidenler onu bir mekteb-i ahlâk bularak mı gidiyorlar” dan ibâret olan ikinci su'âlimize sekiz satırlı bir cevâp verebilip bunun hükmünden dahi “orasını ben bilmem eğer sen bilir isen gel bahse girişelim” demiş. Ve fakat fenn-i münâzaraya dâir kitapları bir gözden geçirmekliğimi [3] dahi tavsiye eylemiş.

Bunları gözden geçirmeye hâcet yok. Hiç olmaz ise yalnız şu kadarı hâtırımında kalmış ki bir adam bir mes'ele üzerine adem-i vukûfunu “Velevki bi'l-ihitiyâr olsun” i'tirâf eder ise diğerini münâzaraya da'vet etmekte ve ale'l-husûs kânûn-ı münâzaraya dâir kitapları bir gözden geçirmesini tavsiye eylemekte hak kazanamaz. Bir kere evvelki su'âl üzerine iyi kötü bir cevâp vermeli de münâzarayı ba'dehu anın üzerine binâ etmeli. Ağamız, efendimiz, beyimiz, paşamız bendinin nihâyetinde bizim Osmanlı halkına tiyatro hakkında vermiş olduğumuz fikrin dahi hilâfını iltizâm ederek demek istemiş ki medeniyet bir memleketin içinden çıkmaz, hâriçden gelir, tiyatro dahi böyledir. Hem ne hâcet tiyatro dediğimiz şey'in esâsı vekâyi'-i tarihiyyeyi tecsîm ettirerek halka arz etmek değil midir?

Hayır ağam! Tiyatronun esâsı bundan ibâret değildir. Meğer sen henüz tiyatro ne demek olduğunu dahi bilmediğin için bu da'vâ-yı bâtılda bulunuyormuşsun!

En evvel şunu bil ki tiyatronun esâsı ahlâktan başka hiçbir maksad üzerine mebnî değildir. Bir şâir bir muharrir esâsını tarihe binâ ederek güzel bir oyun kaleme alır ise mutlaka bir tarih bu oyundan ibârettir mi zannedersin? Eğer tarih dahi bilmez isen belki bu zanda da bulunabilirsin!

Şâir veya muharrir eğerçi tarihe binâ ederek bir oyun tanzîm etmek ister ise meşâhirden birinin bir vak'asını esâs tutar ve sonra tashîh-i ahlâk için erbâb-ı temâşâyâ irâ'e edeceği dersleri kendi vicdânında tasvîr eder.

“Avrupa'da ise 1515 sene-i milâdiyesinde trajedinin mevcûdu addolunan Trissin'den evvel tiyatro Romalılar'a taklîd ile başlamıştır” diye ismini tezkâr etmiş olduğun şâir (İtalya'nın Gotlar'dan tahlîs) nâmıyla tarihçe bir oyun tanzîm etmiş idi. Acabâ İtalya'nın tahlisi biaynihi bu şâirin yazdığı gibi midir dersin?

(Hem de baksanız a ağa, efendi, bey, paşa. Siz Trissini tiyatroyu Romalılar'a taklîd eden milletlerden addetmişsiniz. Bu zât İtalyan idi, yani sizin efkârınıza göre tiyatroyu icâd eden Romalılar'ın memleketinden idi. Şimdi Fransızca okuduğunuz oyunları tercümedir. Haniya Trissini bize Fransız olarak sattım itikâdında bulunmamak için söylüyoruz)

Hâsılı eğer siz hâlâ tarih tiyatrolarda oynanan oyunlardan ibârettir zannediyor iseniz pek ziyâde safvet-i kalbinize verirler. Zîrâ tiyatroda geçtiği kadar muntazam vukû'ât-ı tarihiyye tabiat-ı zaman mümkün değil ikâ' edemeyip onları bir fikr-i âlî ikâ' edebilir.

Şimdi siz tiyatronun tarih mektebi olmayıp ahlâk mektebi olduğunu teslîm ediniz ve tiyatronun en mühim bir şu'besi hâl-i hâzır vukû'ât ve âdâtını tashîh için yapılan komedilere ve dramlara mahsûs olduğunu anlayınız da bir de tiyatronun bir memleketin içinden mi çıkar yoksa dışından mı girer olduğunu öğrenmek için size karındaşça vereceğim fikre güzelce kulak veriniz.

Bizim bahsimiz Osmanlı tiyatrosu hakkındadır. Avrupa yani Fransa, tiyatroyu Yunanlılar'a tatbîk ettiği zaman Fransız tiyatrosu yapmamış idi. Belki lisân-ı aslîden Fransızca'ya mütercem olan bir Yunan tiyatrosu yapmış idi. İngiltere'de Shakespeare ve muahharen Fransa'da Bonmarşe ve Hugo ve emsâli İngiliz ve Fransız tiyatroları yaptılar. Acabâ bunların Roma ve Yunan tiyatrolarıyla ne münâsebetini bulabilirsiniz?

Bize gelince, bizim için tiyatroyu ne Yunan'dan ne Roma'dan ne Fransa'dan ne de İngiltere'den almaya ve onlara tatbîk etmeye hâcet yoktur. Gerek tatbîk ve taklîd sûretiyle olsun ve gerek mine'l-kadîm mevcûd bulunsun halkımızda tiyatro fikri ve elimizde bir de tiyatro vardır ki ismine (Zuhûrî) diyoruz.

İmdi Zuhûrî denilen tiyatro terakkiyât-ı zamaniyeye nisbetle geride kalmış da şimdi ihtiyâcımıza gayr-i kâfi bulunmuş ise bunu bugünkü ihtiyâcâtımıza kâfi olabilecek dereceye isâl etmeliyiz. Yani Zuhûrî'yi şimdi oynamakta olduğu havlılarından veyâhût ahır gibi yerlerden çıkarıp Gedikpaşa Tiyatrosu gibi bir muntazam yere götürmeliyiz. Ecel-i Kazâ gibi dramları ve buna mütenâsip olan komedileri orada onlara oynatmalıyız. Yoksa Zor Nikâhı'nı Türkler zorla dahi beğenemezler. Hele Kokona Yatıyor'u ihtimâl ki Hıristiler dahi hoş göremezler.

“KÜÇÜCÜK BİR İHTÂR”

Der-saâdet gazetelerinin ekserisinde olduğu gibi Hadîka muharrirlerinde Haşmet Ağa, Efendi, Bey, Paşa dahi hasmına galebeye medâr olabilmek için (Hamâl) lafzıyla sadedden hâriç tahkîrlerde bulunduğu görüldü. Bizim kendisine en evvel [4] ettiğimiz hitâb (Beyefendi) idi. Hatta bir zamandan beri erbâb-ı kaleme başkaca bir hürmet olmak için (müşârün ileyh) edât işâreti istiğmâl edildiğine mebnî bu sûret-i haseneye dahi tatbîk-i hareket etmiş idik. Buna karşı mu'terizimizin (Hamâl) ta'bîri biraz gayr-ı mütenâsib düşüyor zannederiz. Şunu da kayd ü dermeyân edelim ki maksad-ı ta'zîm ve hürmetten ibâret olan fikrimize mukâbil istihkâf ve tahkîrden ibâret olan fikrin adem-i münâsebetini göstermektir. Yoksa hamâl olduğumuz farz edilse bile bunu câhil olmak kadar ayıp görememekteyiz.

Beyândan azâde olduğu üzere kâffe-i hayvânât beni âdemin nef'ini mûcib hizmet için halk olunup bunun bir sınıfı suretâ hâl ve haşyette bulunmuşlar ve bir sınıfı dahi mutî' ve munis olup me'mûr oldukları hidemât-ı ma'lûmeyi ifâya can ve baş telef etmekte oldukları meşhûd ve müselleme mevâddan bulunduğu ve bu âciz bî-vâyelerin hemcinsi olan nev'-i feres adamların nakl-i ahmâl ve eskâllerine me'mûr olup ekl ü şürbümüze lâyıkıyla bakıldığı sûrette beherimiz bir adam yahut yüz yirmi kıyye yük nakl eylediğimiz ve mukaddema tasannu' olunmuş olan dört adam râkib olur bir arabayı kuvve-i teshîliyye-i za'în ile bir yahut ikimiz çekmekte iken geçende makine ve tarîk-i mu'âvenet ve kuvvetle hareketin suhûleti mülâhaza olunarak tahmînen iki bin kıyye ağırlığında tasnî' olunup işletilmekte olan tramvay arabalarına bizleri koşarak her defasında ayaklarımız titreyip ve her tüyümüzden bir çeşme cereyân ederek ikimiz yetmiş kadar adam nakl eylediğimiz ve husûsuyla İstanbul yolunun yokuş mahallerine gelince artık göğüs ve ayaklarımız tutmaz derecesine gelip bir hatve yürümekten telef

olmaklıgımız ehven geldiği ve vâkı'â bazı yokuş mahallerde iki re's-i arkadaş daha ilâve olduğu inkâr olunamaz ise de dördümüz sekiz nihâyet on altı adam nakline kudret-yâb olduğumuz ve araba ve makinesinin mu'âvenet-i teshîliyyesiyle nihâyet en-nihâye otuz adam nakl ettirmeye idârenin hakkı olabileceği farz olursa bile böyle her defasında elliden yetmişe kadar adam nakl etmekliğimiz karîben telef olmamızı mü'eddî olacağından bu zulme idâre ve râkibler kâ'il oluyorlarsa da munassafın indinde bir vechile tecvîz olunamayacağından tazallüm hâlimizi mübeyyen işbu feryâdımızın cerîdenizle idâreye ihtârî kalem-i insâf ve merhametinizden müsted'âdır.

Bende-i Tramvay-Keşân

Bîçâregân

(DİYOJEN MATBAASI'NA)

Güzerân eden şehir-i şerîf Ramazân'ın yirmi sekizinci Cumartesi günü süslü müslü hanımın birisi mu'tâdı üzere çarşıya gidip dâm-ı aşkına düşürdüğü bir bey ile sözleştikten sonra bey o gece edecekleri zevk ü safâya mükâfâten hanımı terzi dükkânına götürüp kendisine beş bin kuruşluk elbise biçtirerek ve akçesini dahi peşinen bi'l-i'tâ karar vâki'-i mücibince geceyi birlikte geçirirler.

Sabah oldukta bey hanımdan gördüğü mu'âmelât-ı dil-firîbânedden dolayı bey mahsûs kalarak ona mukâbil o gün çarşıya gidip kendisine bir elmaslı buroş alacağını va'ad eylediğinden hanımı halâyıkıyla beraber kuyumcunun birisine götürerek ifâdesi üzere elli bin kuruşluk bir aded buroş mübâyaa eylemek üzere kuyumcudan ahz ederek bu misillü şeylerin mâhiyetini anlayıcı şurada ahbâbıma gösterip geleyim ve familyam burada dursun ifâdâtını kuyumcuya ba'de'l-beyân merkum zanpara buroşu getirip sokağa saçmasıyla beraber ferre kelimesinin mastarına kadar gitmekte kalsın kuyumcu ise zavâllı üç dört saat bekleyip buroştan bir haber gelmediğinden ve efendiniz gelmedi diye hanımdan su'âl eyledikte cevâp bulamayıp lâl kaldığından hükümete olunan mürâcaatı üzerine me'mûr mahsûs gelip mezbûre hanımı ahz u girift eylemiş ise de Ramazân-ı Şerîf münâsebetiyle tahte'l-ka'âle ol vakit salıverilip şimdilik ise mezkûr buroş esmânı olan elli bin kuruş hanım merkûmeden der-dest-i tazmîn idüğü bu kere işitilmiş olduğundan hanım mezbûre efkâr u etvârında bulunanlara ibret olmak için işbu vukû'ât-ı garîbenin gazeteniz ile neşr u işâ'atı ricâ olunur.

Teodor Kasap

169 Numara Salı 28 Teşrîn-i Sâni 1288 Sene Üçüncü Sene

Cenâb-ı vâcibü'l-vücûd kesîrû'l-lûtf ve'l-kerem ve'l-cûd hazretleri Beyoğlu ve Tophâne ve Beşiktaş teşnegân ahâlisine merhamet ederek evvelki gece gani gani bir rahmet daha ihsân etti. Fakîr fukarâ kabını kacağını doldurdu.

Susuzluk tamam derece-i gâyeye yaklaşır iken böyle yağmurların inzâl buyuruluşuna bakılır ise hâriçden Beyoğlu'na getirilecek suyun bir ayak evvel getirilmesi için aceleyle hâcet kalmayacaktır. Zîrâ cenâb-ı mün'im-i mutlak hazretleri her kulunun ihtiyâcını görüp ve anlayıp çâresini derhâl yetiştirmekte olduğunu isbât için ber-minvâl-i muharrer yağmurların vakit ve zamanında nüzûlundan büyük bir ihân olamaz.

Doğrusu bu yağmur teslîm ü tesellüm hakkında olan fikir ve itikâdımı bir kat daha takviye eyledi. Binâberîn hemşehrilerime tavsiye ederim ki bundan sonra birtakım ihtiyâçlarını gazeteler vâsıtasıyla dermeyân etmeyip cân ü yürekten cenâb-ı kâdi'l-hâcâta arz-ı hâcet etsinler.

Aman Yârab! Aman! Aman! Rabbim kimseyi bu zamâne çocuklarının eline düşürmesin....

Vah bîçâre Basîret vah! Acıdım sana, vâkı'â seninle birkaç defa eğlendim ama artık eğlenmeyeceğim. Ricâ ederim kusurumu afv et.

Bir daha eğlenmeyeceğim çünkü herkes eğlenmeye başladığından eğer ben de eğlenmekte devam edecek olur isem kimsesiz kalacaksın. Buna ise insâfım râzı olmuyor.

Adam artık bu kadar da olur mu ya? Zamâne çocuğunun birisi tutmuş da Hadîka'ya koca bir mektup yazarak ma'hûd Antakya îanesinden dolayı Basîret'den su'âl sormuş.

Tuhaf artık Basîret gibi bir millet gazetesi aleyhinde de bu sû'-i fikir revâ mıdır? Koca bir milletin medâr-ı mefhareti olan o ela gözlü Basîret öyle şeyler yapar mı? Hatta Basîret La-Turquie nâm-ı diğerk millet gazetesine cevap verdiği sırada bu Antakya îanesini milleti için mesbûk olan hizmetlerinden en büyüğü olmak üzere dermeyân etmiş idi!.....

İşte herif cevâp vermiş. Bâri bu cevâbını kabûl etseler de sükût eyleseler. İşte defterini ilân edeceğim diyor. Bâri biraz daha sabr etseler de görseler.

Benim canım Hadîka'ya sıkıldı. İzzetlü Filip Efendi'nin Girit ahâlisi için toplamış olduğu îaneyi takdîr ve tahsîn etmiş de Basîret'in îanesinde o saygısız sâhib-i mektupla hem efkâr çıkmış. O adamın mektubunu kabûl etmeli mi idi. Mâdâmki kabûl ettin “Basîret öyle şey yapmaz sus ayıptır bunu kimse duymasın biz Basîret'i tanırız” falan dememeli idi? Zamanımızda saygı kalmamış ki buralarını düşünsünler. En ziyâde te'essüf ettiğim cihet neresi? Topu topu elimizde bir millet gazetesi var idi onu da halkın nazar-ı râğbetinden düşürüyorlar da buna yüreğim yanıyor. Bir zaman Hakayık'ı okumak ağırbaşlı adamlar indinde ayıp sayılır idi. Şimdi Basîret'i okumak dahi ayıp sayılmaya başladı.

Ey ne yapalım? Hakayık okuma ayıptır, Basîret okuma ayıptır, İbret okuma içinde yeni bir şey yoktur, Hadîka okuma Osmanlı tiyatrosunun gayretinden başka bir şey görmezsin, ey halk ne okusun? Ha?

Ne dediniz? Canım sıkılmayınız söyleyiniz. Diyojen okusun mu dediniz? Etmeyiniz Allah'ı sever iseniz. Baksanız tevâzuundan yüzüm kızardı. Estağfurullah efendim Diyojen'de okunacak ne var ki [2] “Tenekeye dönmüş bir gazetedir” Diyojen'in abuk sabuk sözlerinden ne çıkar ki. Politikadan bahs etmez, ahvâl-i dâhiliyemizin dakâyıkına dâir bir fikir vermez. Her nüshasını birtakım deli saçmasıyla doldurur. Bunun neresini okumalı. Ne ise artık Basîret'e müzâheret edeceğim. Eğer bundan sonra Basîret hakkında fenâ bir şey yazarlar ise derhâl cevâbını benden alsınlar. Bîçâre Basîret! Çoluk çocuk masharası oldu be. Buna hamiyet kâ'il olur mu?

MEŞÂHİR-İ HÜKEMÂ-YI ASIRDAN ÜSKÜDARLI SÂLİM BEYEFENDİ TARAFINDAN MEKTUP

Ey feylesof-ı ma'rûf! Tahkîk bilmiş ol ki cenâb-ı hakîm ale'l-ıtlâk hazretleri kurbağaya kuyruk vermemiştir. Tâ ki kıcı üzerine oturduğu zaman rahat edebilsin. İnsanlara dahi boynuz vermemiştir. Tâ ki tramvayda sardalya gibi sıkıştıkları zaman boynuzları birbirini rahatsız etmesin. Hakîm olanlar dâimâ bu gibi dakâyık-ı kâ'inâta dikkat etmeli.

Âlem-i menâm ki tecellîgâh enâmdır orada seyâhatim gibi seyâhat kimseye müyesser olmadı. Bundan altı yedi gün evvel o âlemde bulutlar kararmış şimşekler

çakmaya başlamış idi. Sordum İbret'in vaktiyle yazmış olduğu kırmızı yağmur yağacak dediler.

Meğer İtalyalı müneccimin keşf etmiş olduğu kuyruklu yıldız hâlâ kürre-i arza musallat olup kırmızı yağmur yerleri yıkadıktan sonra bu yıldız şaşaa-i efzâ-yı tulû' olacaktı.

Ben daha şimdiden çubuğu yaktım iskele kahvesi önüne iskemleyi attım kuruldum. Kırmızı yağmur yağdığı gün şimdi beyaz yaşmaklı hanımları kırmızı yaşmaklı görerek kahkahayı koparacağım.

Ne yapayım? Kahkahayı koparmayım da ne edeyim. Âlemin hâli o dereceyi buldu ki artık ağlamak da akçe etmiyor. Bir kere bu hâle geldikten sonra artık kahkaha ile gülmek lâzım. Bak ey feylesof bak âlemin hâli hangi dereceye geldi. Santigratın yetmişine ravmorumun ise elli sekizine..... artık gülünmez mi?

Hey gidi bir zaman hey! Erbainde kar tufan, İstanbul'dan ateş kayığı gelemez olur idi. O zamanın hamsileri bile şimdiki uskumrulardan daha bereketli idi. Ne yapsın bîçâre hamsiler, hürriyet ve adâlet göremediler ki neşv ü nemâ bulsunlar.

Canım bunları görüyorlar da kimse sesini bile çıkaramıyor. Bizim Mustafa Bey bile ağzını açıp harf-i vâhid söylemiyor. Böyle kimse ilişik etmez ise hanımlar da elbette kırmızı yaşmak bile tutunurlar.

Haniya günahı benim üzerimden gitsin diye bu mektubu yazdım. Ben kayınvâlidemin erbâb-ı iffetten olduğunu meydâna koyayım da senin kayınvâliden erbâb-ı iffetten değil ise onun çâresine de sen bak. İşte benden söz bu kadardır.

Mühür

Abdessâlim

kulları

“KISKANÇLIK”

“ALDIĞIMIZ BİR VARAKADAN HÛLÂSADIR”

Zevcesini kıskanmayan koca hiç bulunmaz ama kocasını kıskanmayan zevce nâdiren bulunur imiş. Kocasını kıskanmayan kadınlar mutlaka kıskançlığını başka bir kimseye saklayanlar olduğunda şüphe etmemelidir. Zîrâ bir kâide-i külliye olarak kabûl

olunabilir ki karının kocasını kıskanması mutlaka ve behemehâl kemâl-i muhabbetinden ileri gelir. Âtîde hikâye edeceğim keyfiyet bu muhâkemeyi icrâ için medâr olabilir.

Mahkeme muhızrlarından birisi Tophâne'de bir hâneye gelir gider imiş. Nasıl gider gelir imiş artık orasını mahallenin imâmıyla muhtârından sormalı.

Her ne ise muhızrın hanımı bu hâlden haber alarak bir gün süpürge sapını kaptığı gibi gelir. Hâne-i mezkûrda kaç kadın yakalayabilmiş ise basar sopayı. Bir aralık bunları önüne katarak sokağa çıkarır ve o gün Salı olmak ve Pazar kurulmak münâsebetiyle Pazar kalabalığı etrâflarını alıp da kadınları kurtarıncaya kadar bîçârelerin kemiklerini kırar.

İşte gördünüz mü? Bu vak'a elbette hanımın iffet ve istikâmetinden ve kocasına olan kıskançlığından ileri gelir. Bazı hanımlar da vardır ki efendi meselâ Arap câriyeye ilişir ve bunu hanım dahi görür (Köpeğe lâyük olan odur) diye sesini bile çıkarmaz. Acabâ hanımı böyle olan ağalar memnûn [3] olabilirler mi? Bana kalır ise olmamalıdır. Zîrâ nasıl ki hanımı kendisinin Arab'a yeşillenmesine ses çıkarmıyor ise o dahi bir beyaza ilişip dolaştığı zaman kocasının ses çıkarmamasını istemekte ma'zûr olacaktır.

Aranılsa kıskançlığın muhabbetten ileri geldiğini isbât edecek pek çok vukû'ât bulunabilir, aranmasa dahi bulunabilir. Binâberîn hanımları kıskanç olan efendilerin canlarından bıkarasına muazzeb olmamaları ve bi'l-akis memnûn kalmaları için ihtâr-ı keyfiyete mücâseret eyledim.

DİYOJEN

Hanım değil mi? Kıskansa da be-kadîr kıskanmasa da diyorlar.

Size kulağıma çalınan bazı havâdisi haber vereyim mi? İşte dinleyiniz: Fakat inanıp inanmayacağınızı der-uhde edemem.

Medeniyet ve insâniyetin muktezâsı artık anlaşıldığından İstanbul'da bir gazhâne inşasıyla sokaklar seri'an tenvîr edilecektir. Köpeklerin canı insanların canından daha kıymetli olmadığına hükm edilebildiği gibi bir pây-i tahtın mandıra hâlden çıkarılması lüzûmu teslim edildiğinden İstanbul köpekleri artık hayırsız adalara nefy edilecek imiş. (Yazık)

Frenkler harîk belâsı İstanbul'un bütün bütün harâbına kadar sebep olmaya müste'id mesâ'ibten bulunduğunu keşf ederek şehremâneti dahi inanabilmiş olduğundan şimdiki tulumbacılar rezâleti yerine adamakıllı bir yangıncı hey'eti teşkil edilecek imiş. Basîret ve La-Turquie gazeteleri millet gazeteleri imiş!!!....

Viyana gazetelerinin rivâyetine göre ba'dezîn vükelâca tebeddül olmayarak herkes işinde gücünde devâm edecek imiş. Tramvay ba'dezîn adam öldürmeyip şirket dahi veliyyü'n-ni'meti olan ahâliyi memnûn etmeye çalışacak imiş.

Beyoğlu'na getirilecek olan su mahzân altıncı dâire-i belediyenin himmet-i mahsûsasıyla getirtilecek imiş. Diyojen bundan sonra hiçbir şey'e ilişik etmeyip dâimâ saçma sapan sözlerle vakit geçirecek imiş.

Memâlik-i şâhânedan kapitülasyonları kaldırmak kat'iyyen matlûb olduğu cihetle bunun birinci derecede mevkûf aleyhi olmak üzere mehâkim ü mecâlis ale'l-ıtlâk serbest bırakılacak ve hükmü lâ-yetegayyer ve bilâ-istisnâ her şahsa ve her ferde şâmil olmak üzere bir de kânûn yapılacak imiş. Panosyan'ın kulakları kısılacak imiş!!! Güllü Agop Efendi'nin tiyatrosu Osmanlı tiyatrosu imiş!!! Bu kere tanzîm olunan Ma'ârif-i Umûmiye nizâm-nâmesi Mekâtib-i Sıbyâniye ve Rüşdiye'yi ıslâha kâfi imiş.

(İTİRÂF-I KUSUR)

Biz şimdiye kadar Bizantis gazetesinin muharriri Akseni Efendi'nin haftada üç kere binip de Bâb-ı Âlî'ye teşrîfe râğbet buyurduğu hayvana kısarak der idik, ne büyük kusur etmişiz. Meğer o hayvan nisâ tâ'ifesinden değil imiş kendisi gibi zükûr tâ'ifesinden imiş.

Akseni ile atının arasında bazı müşâbehetler vardır. Her ne kadar atının dişleri terli ve tabiî olup Akseni'nin dişlerine benzemez ise de ayaklarının inceliği pek benzer. Atının tüyleri beyaz olduğu gibi kendi saçları dahi ağarabilir idi ama terakkiyât-ı asriyye yardım eylediğinden ağaracak yerde yağızlanmakta olmasıyla bu hâl müşâbehet-i tammeye mâni' oluyor. Eğer terakkiyât-ı asriyye ata dahi bu himmeti etse at dahi yağızlaşır idi.

Akseni'nin atı kendisi gibi nağme eder veyâhût kendisi atı gibi nağme-perdâz olur. Atının levendâne refâtı kendisinde ma'a-ziyâdetin vardır. Ancak levendâne refâtı atına benzer dediğimize bakıp da Akseni dahi atı gibi kuyruk tutar zannettiniz çünkü yaradan

kendisine nasılsa kuyruk takmamış. Atı ile kendi beyinde bazı farklar dahi vardır. Ez-cümle atı teper kendisi tepmez... Vâkı'â bir kere tepmiş ama o da şâz kabilindendir.

Bir fark dahi şudur ki Akseni atına biner at Akseni'ye binmez. Bak ben başka gazetecilere benzemediğimden kusurumu itirâf ediyorum. Başka gazeteciler Akseni'nin atına bir kere kısrak dediler mi bunun at olduğunu gözleriyle görmüş olsalar bile yine inâdlarından dönmezler idi. Bir de insan kusurunu niçin itirâf etmemeli. Kusurunu bi'l- itirâf isti'fâ etmeli ki diğerlerini irtikâba salâhiyeti olabilsin.

[4] Atının haseb ü nesebi Akseni'nin haseb ü nesebi gibi meçhûl olup eğerçi ikisinin bir ırka vardığı hakkında bir rivâyet var ise de tarihçe buna dâir sarâhat olmadığından reddederiz. Herkes der ki Akseni yazı-hânesine girdiği zaman üstü başı at sineği ile doludur. Fakat ben buna taaccüp etmem. Akseni atıyla dâimâ yek- vücûd olduklarından sinekler hangisi at hangisi Akseni fark edemezler. Husûsuyla Akseni Efendi'nin kuyruğu olmadığından sinekler ta'cîz edememesi sinekler için Akseni'yi ata tercihe sebeptir.

Hay Şirket-i Hayriyye hay! Eskidin baba eskidin. Artık bazı tuhafıklar yeni hikâye kabilinden olarak yâd ediyorlar. Hele bakınız ne de tuhafları var!

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde Şirket-i Hayriyye kaptanlarından birisi Anadolu Hisarı iskelesinde bulunan çımacının kanbur olmak münâsebetle çımayı derhâl babaya geçiremediğine her gün darılır ve her gün herifi tekdîr eder ve her tekdîr ettikçe başına bir iskemle atar imiş.

Günlerden bir gün çımacı kaptanı yine böyle darılınca kaptan ber-mu'tâd herifi söğüp sayıp fakat bu defa biçârenin başına atacak hiçbir şey bulamadığından kendisini atması lâzım ve bu zamana kadar vapur dahi suların muların akıntısıyla iskeleye yanaşmış olduğundan makineye paydos makâmında olan (Alright) kumandasını vererek kendisini iskele üzerine fırlatır fırlatmaz meğer o kumanda yerine ileriye hareket kumandası bulunan (Turn head) kumandasını vermiş olduğundan ve vapur dahi zaten bağlanmamış bulunduğu kaptan çımacıyı bırakıp iskele üzerinden makineciyi söğmeye müsâra'at etmiş ise de vapur iskeleden açıldığı cihetle artık söğmek tepinmek dahi akçe etmeyerek vapur dümencinin vesâ'irenin himmetiyle Çengelköyü'ne kadar gidebilmiştir. Nasıl tuhaf değil mi? İnsanın işi olmamalı da şirketin bu gibi tuhafıklarını mübeyyen bir kitap tertîb etmeli, ne revâç bulur idi?

Yunanistan'dan gelen gemileri karantinaya koymak lüzûmunu kime iktizâ eder ise ona arz ederiz. Zîrâ Atina'da birçok zamandan beri bir nev' illet-i sâriye mevcûddur ki bu illetin şu yakında der-sa'âdete dahi aks etmesi Avrupa için bile endîşe ve te'essüfi mûcib oluyor.

İllet-i mezkûre henüz tıpta mevcûd olduğundan ta'rîfi pek uzun uzadıya tafsilâta muhtaç ise de halkımız bunu re'yü'l-ayn görmüş oldukları cihetle iki kelimededen ibâret bulunan ismini söylemiş olsak bunun ne kadar acâyip bir illet olduğunu anlarlar. Efendim bu hastalık bugün Komondros'un yarın Deli Yânî'nin öbür gün Volgaris'in me'mûriyetlerinde olan tebeddûlden ibâret bulunan hastalıktır. İşte bu hastalığın derûn-i memâliğe idhâlini men' için Çanakkalesi'ne bir karantina koymak lüzûmunu min gayr-i haddin ve âcizâne arz ederiz.

Teodor Kasap

170 Numara Perşembe 30 Teşrîn-i Sâni 1288 Sene Üçüncü Sene

**DIYOJEN TARAFINDAN ÜSKÜDARLI SÂLİM BEYEFENDİ'YE
MEKTUP**

Ey hakîm-i kerîm!

Yazmış olduğun mektubu kemâl-i tevkîr u ihtirâmla okudum. Dakâyık-ı kâ'inâta dikkat hakkında etmiş olduğun tavsiye benim en evvel almış olduğum ders olduğundan ben dâimâ o dikkatten iğmâz etmemekteyim. Hatta o dereceye kadar dikkat ediyorum ki Cenâb-ı Hakk'ın insanlara niçin kuş gibi uçmak üzere iki kanat ve balık gibi yüzmek üzere beş kanat vermemiş olduğunun bile hikmetini buldum. Hikmeti ise o hâlde insanın (terelelli yeleelelli) havalarında uçması veyâhût müstef'îlâtün müstef'îlâtün bahr-i remellerinde boğulmasıya kadar yüzmesi lâzım geleceğinden mahzan bunlardan kurtarmak sûretinden ibârettir. İbret'in haber verdiği ma'hûd yağmur hakkında erbâb-ı fûnûnun keşfiyyâtına ve hatta yine o gazetede dahi verilen ma'lûmâta göre bu yağmur kırmızı kırmızı nice bin haşerâtтан ibâret imiş de yağmurun kırmızılığı ondan neş'et eder imiş. Kırmızı haşerât dediğimden ıstakoz olmasına intikâl edip de korkma. Bunlar gâyet zararsız ve âdetâ heyûlâ nev'inden şeyler imiş. Yağmurla beraber akıp gider imiş.

Vâkı'â şimdiki papatya gibi beyaz yağmaklı hanımların yağmakları bu yağmurla kıpkızıl kesildiği zaman pek tuhaf olacaktır. Sen bu keyfiyeti Üsküdar'da iskele kahvesinin önünden mi seyr edeceksin? Ben dahi Galata Kulesi'ne çıkıp oradan seyr edeceğim. O gün Galata Kulesi'nden sana bir temennâ ile aşinâlık eder isem mukâbeleyi imsâk ederek beni mahcûb etmezsin ya.

Sen mektubunda bir zamanki erbaini arıyorsun, ben ise bir zamanın evvel bahârını aramaktayım. Aman Yârab o evvel bahâr ne güzel bir mevsimdir. Âlemde her şey'e hayat-ı taze gelmiş her şey teceddüd etmiş, ortalık misk gibi kokar. Bu zamanlarda evvel bahâr gelse bile Şirket-i Hayriyye ile şehir içinde bulunan değirmanların ve fabrikaların vapur kömürleri kokusundan başka bir koku duyulmaz ki.

Fakat ne çâre! O da bir zaman imiş, geçmiş gitmiş. Şimdi biz hayâli cihân değen o zamanı yalnız hülyâda görüyoruz. Bizim Mustafa Beyefendi'nin bile artık kasr-ı lisân etmiş olduğunu yazıyorsunuz. Ben kendisine geçen gün tesâdüf ettim, mîr mûmâ ileyh şimdi Saâdet'e mazhar olmuş artık kasr-ı lisân etmez de ne yapar.

Bak bir kere mülâhaza et ne saâdete mazhar olmuş ayaklarına bir çift na'lin giymiş beline mâlî bir peştemal bağlayıp üzerine dahi kapıcıbaşı formalı bir setri uydurmuş yalnız başı açık kalmış idi. Eğer bir de külâh edinse artık tavrından geçilmeyecek.

Yazık yazık Mustafa Bey bizim umduğumuz gibi çıkmadı. Sen kayınvalidenin erbâb-ı iffetten olduğunu ortaya koymuş ve gûyâ günâhı üzerinden atmışsın. Ben ise böyle mülâhazasızlık edemem. Sen kayınvalidenin erbâb-ı iffetten olduğunu neden bilirsin? Senin kayinvâlide o yâdigâr değil midir ki sizin bacının babası olacak herifle mercimeği fırına vermiş ve mâcerâsını bütün âlem tutmuş idi. Erbâb-ı iffetten olarak yalnız bir kayinvâlîde vardır ki o da benimdir. Çünkü bana zevce olacak kızı henüz doğurmamış zîrâ daha kocaya varmamış ve belki henüz kendisi dahi dünyaya gelmemiştir. Bir kadın “Bu benim kocam olacak” diye iki kişiye haber verdiği hâlde hânesine erkek kabûl eder de sen ona hâlâ erbâb-ı iffetten dersin. Şaşarım aklına Sâlim Bey şaşarım, eyvâh eyvâh!

(Diyojen)

[2] “AVRUPA KAHVESİ”

Hadîka tutar da sahîfelerine Osmanlı tiyatrosundan başka bir şey derc etmez. Bu asr-ı terakkîde bahse şâyân yalnız bir Osmanlı tiyatrosu mu vardır? Daha neler var neler var! Ez-cümle Avrupa kahvesi var.

En evvel yerini mi ta'rîf edeyim? Galata'da Büyük Cadde üzerinde fakat numarası yok idi. Hizmetçilerine sordum bilmiyorlar idi. Onlar direktöre sordular o da bilmiyor idi, ayıp değil a! Bir adam allâme-i zaman olamaz a. Yanı başındaki dükkânın numarası 118 olduğuna ve dükkânların numaraları ekseriya karşılıklı yürütüldüğüne göre eğer numaraların mebde'i Tophâne tarafı ise Avrupa kahvesinin numarası 120 ve mebde' Karaköy ciheti ise o hâlde 116 olması lâzım gelecek.

Kahvenin içinde neler yok! Neler yok! Bir tarafında Alman çalgıcıları, bir tarafında Yahudi çalgıcıları. O hizmetçiler hem de o kadar çok ki kahvenin en kalabalık zamanında gitmiş olduğum hâlde çalgıcılar ile hizmetçilerin yekûnunu müşterilerin yekûnundan beş tane ziyâde buldum.

İşte medeniyet buna derler. Alman kızları miskâl kamışı gibi bir sıraya dizilmiş ve karşılardaki müşterilerin içinde bir de bir dudağı yerde bir dudağı gökte gecenin zifiri karanlığından karanlık bir Arap oturmuş idi. Kızların hepsi gözlerini Arab'a dikmiş başka yere ayırmıyorlar ve yalnız en başta duran bir tanesinden başka cümlesi her biri cihân değer o şeker handeleri Arab'a ediyorlar idi. Gâlibâ cümlesi de Arab'ı seviyorlar idi. Gönül bu ya!

Başta duran bir kız Arab'a tebessüm etmiyor demiş idim, kime tebessüm ediyor idi? Kime tebessüm edecek? Tam mukâbilinde oturan bir beye. Efendim Bey! Süslenmiş mi süslenmiş mi süslenmiş mi. Başındaki Mevlevî külâhına karîb fesi (Çünkü Ermeni idi) kızgın kalpte kebâb ettirmiş. Saçları ise zeytinyağı içinde terbiye ederek ilân-ı piyas hâline koymuş. Hele bıyıklar? O kadar muntazam bükülmüş o kadar süs verilmiş idi ki sanki burnunun iki tarafına iki hamsi balığı yapıştırmış idi.

Yalnız başını ta'rîf ettim alt tarafını siz anlarsınız. İşte en başta oturan kız dahi yalnız bu iki gözümeye hasr nazar-ı hayret etmiş idi. Ah imkânı olsa da o nâzenînin yüreğine girsem. Kim bilir neler düşünür idi. Zâhir hâlinden ve tavrından varışından gelişinden anladığıma göre herifin kalbi mutlaka şöyle der idi:

“Burada benden güzel kim var. Ben durur iken bu kız kimin yüzüne bakar, hem beni mutlaka seviyor. Sevmemiş olsa böyle dâimâ yüzümeye bakar hande eder mi idi? Ah ben de onu severim ya bilirim”

Fakat bu hülyâda yalnız bu adam değil idi. Karşıda gûyâ katran kazganına girmiş çıkmış da öyle gelmiş gibi bir gemici oturmakta idi, hem kafası kuzgun. Hiç şüphe yok ki o da bu fikirde idi. Zîrâ bir hizmetçi yanına gelip “Ağa siz burada yakışmazsınız” dediği zaman “Burada ben yakışmaz isem kim yakışır be” diye mukâbele edişi bunu isbât eder. Ya kahvenin tezyinât-ı dâhiliyesi? Avrupa'da ne kadar büyük binâ var ise hepsi kahvenin içinde idi. Yani resimleri yapılmış ve şâyed bakanlar anlayamazlar diye altlarına isimleri dahi yazılmış idi.

İşte asr-ı terakkiyatımızın semerât-ı hazinesinden olarak memleketimizde böyle yerler dahi vardır. Yalnız Osmanlı tiyatrosundan bahs edip de böyle yerlerden bahs etmemek revâ mıdır? Halkımızı buralara dahi da'vet etmeli değil mi? Neme lâzım? Ben vazîfemi ifâ ettim. İşte Avrupa kahvesini dahi erbâb-ı safâyâ vasf eyledim. Başka gazeteler dahi kendilerine taalluk-ı vazifeyi ister ifâ etsinler ister etmesinler.

SU'ÂL-İ CEVÂP

(Su'âl) Avrupa memâlikinin ekserisinde insan sigorta kumpanyaları olup der-saâdet ki her nev' banka ve kumpanyalar ile memlû olduğu hâlde kumpanyanın el-hâletü hâzihi İstanbul'da revâç bulmadığına sebep nedir?

(Cevâp) Tramvay ihdâs olunduğu için.

(S) Ekser kahvehâneler âyîne vesâ'ire ile tanzîm edildiği hâlde tulumbacı esnafına mahsûs olan kahvehânelerin ale'l-umûm tavanları görünmez derece renk-amîz kâğıtlarla tanzîm edilmesinde ma'nâ nedir?

[3] (C) Mezkûr renk-amîz kâğıtların harika isti'dâdı olduğu için.

(S) Gedikpaşa Tiyatrosu'nda Ramazân-ı Şerîf'in yirmi sekizinci Cuma akşamı oynatılan Ecel-i Kazâ fâciası için fiyât niçin bir buçuk katına çıkarıldı?

(C) Güllü Agop Efendi muharririne kendi kîsesinden hiçbir şey vermemiş olmak için.

(S) İstanbul kaldırımlarının ekserisi birkaç seneden beridir niçin ta'mîr olunmaz?

(C) Birkaç seneden beri bozuk kaldırımlarda yürümeye alışmış olanlara yürümelerini şaşırtmamak için.

(S) Beyoğlu'na komisyon-ı âlînin getireceği suyun masârifinden en ziyâde kimin hissedâr olması lâzımdır?

(C) Tünel sâhib-i imtiyâzının.

(S) Şimendifer ile tramvay beyinde fark nedir?

(C) Şimendifer kömür yakar tramvay can yakar fakat şirket her ikisini câmi'dir.

Phare du Bosphore gazetesinin rivâyetine göre Beyoğlu'nda bulunan sakalar umûmen bir mahzar tertîbiyle fiçî ve varil ile su satan suçulardan hükûmet-i seniyyeye şikâyet etmişler ve “Efendim bunlar üç kuruşluk suyu iki kuruşa satıyorlar bu cihetle bizimle rekâbet ve müsâbakat ediyorlar kârımıza kesât geliyor hâlimiz diğer gün ölüyor” demişler imiş.

Sizi gidi suçular sizi! Niçin bu sakalarla rekâbet ve müsâbakat ediyorsunuz? O bîçâreler sizin gibi fiçî ve varil ile su taşımıyorlar, kırba ile taşıyor kırba ile! Zavâllı

sakalardan alıp veremediğiniz ne? Bırakınız şu bîçâreleri kendi hâllerine, varsınlar biraz da onlar kâr etsinler. Onlar da çoluk çocuk sâhibi, onlar da memleketlerinde vergi veriyorlar, aşar veriyorlar, bedel-i ağnâm veriyorlar, rüsumât veriyorlar, asker veriyorlar, veriyorlar, veriyorlar, veriyorlar.

Ama İstanbul tarafında kırbası beş paraya verilen suyu Beyoğlu'nda iki üç kuruşa veriyorlar imiş, ne zararı var? Orası Beyoğludur, alafrangadır. İstanbul tarafında kahvenin dahi iki fincanı beş paraya ama Beyoğlu'nda iki kuruşa.

İşte saka babalar, ben onlara darıldım. Bir daha rekâbet etmeyecekler, siz bildiğiniz gibi satınız, kırbası kaç idi? İki kuruşa değil mi idi? Dörde veriniz, yağma değil mi bu? Sekize bile verebilirsiniz, bu asır böyle götürür.

İKİ YANKESİCİ

– Şu efendinin boğazındaki saat kordonuna dikkat ediyor musun? Ne mal? Sokağa atsan yirmi lira eder.

– Fakat gâlibâ sokağa atmak niyetinde değil. Boğazında iken ne eder sen onu söyle de başka şey'e merâk etme.

Es'ile-i âtiyye Diyojen'den su'âl edilmiş ise de cevâplarının i'tâsı Diyojen'e ait olmayıp iktizâ eden taraflara ait bulunduğundan yalnız es'ilenin derciyle iktifâ ederiz.

(1) Ramazân gecelerinde Aksaray Caddesi'nde gezip eğlenen hanımlar için zâbıta tarafından kollar ta'yîn olduğu hâlde sâriklerin ta'kîp ve der-desti husûsuna niçin ehemmiyet verilmez?

(2) Nezâfet ve imâreti yerinde olan cevâmi' nazar-ı dikkate alınır da Çengelköyü ile Vâniköyü arasında minaresi soyulmuş soğana çevrilmiş kendisi dahi yıkılmaya yüz tutmuş câmi' ile sâ'ir bu gibi câmi'ler oldukça vakıfları dahi olduğu hâlde niçin bu hâlde terk olunur?

(3) Kalabalık olan mahallerin kâffesinde ve hatta Zuhûrî kollarında bile birer ikişer zaptiye bulunduruluyor da menfaat ve mazarratı devlete ait olan Rum ili şimendiferleri muvakkıflarında niçin bulundurulmuyor?

(4) Dünyânın her tarafında tramvay omnibüs gibi şirketler adına bir zarar bile irâs etse derhâl tazmîn ettirilir de bizim tramvay her gün adam öldürmek kol bacak kırmak gibi zararlar irâs ettiği hâlde niçin sükût ile geçiştirilir?

(5) Her şey mevki'-i fiil ve icrâya konulmazdan mukaddem mülk ü millete bahş edeceği fevâ'id ve mazarrat uzun uzadıya mütâlaa kılındığı hâlde acaba Demirköprü'nün bir zırhlının çatmasıyla kırılacağı ve bir müddet ta'tile dûçâr olacağı hâtlara niçin gelmemiş?

[4] Anadolu şimendiferi Türk malı olduğundan hesabât-ı câriyyesinin dahi Türkçe olması lâzım gelir iken kâffe-i mu'âmelâtı ecnebî lisanıyla olur olsa Türkçe'nin hiçbir şey'e yaramayacağı...

DİYOJEN BABA'YA BİR HİKÂYE

Humbaracı Yokuşu'nda 49 numaralı hânenin sâhibi Boğaziçinde eğlenir ve işi olmadığından İstanbul'a pek nâdir iner hâlbuki mezkûr hânedan kiracı çıkarak birkaç mâh boş durur iken bir gün mahalleli evin yıktırıldığını görürler ve bu hedmin sâhibi tarafından olduğuna zâhib olarak kimin nesine lâzım hiçbir şey söylemezler hâne güzelce yıkılıp hatta yerinde el parçası kadar yonga kalmayınca süpürüldükten sonra beş on senelik bir virâne hâline getirilir ve hatta bazı mahallerinde çimento ve arpa ekmek gibi taziyât ile ot bile bitirilir. Hânenin sâhibi ise bir gün hânesini yoklamak üzere gelerek yerinde bir virâne görünce (acep bizim ev burada değil miydi) gibi şüpheye düşüp biraz daha yukarı ve bir miktâr aşığı arar tarar velhâsıl yokuşun hiçbir tarafında kendi evine benzer diğer bir hâne göremeyince mezkûr virânenin kendi arsası olup fakat haberi olmayarak hedm olunduğunda güç hâl ile karar kılar meğerse kendi evinin arkasına servet ve nüfuzluca bir zât-ı şerîfenin arsası mülâsık bulunduğundan henüz yaptırmış olduğu ebniyelerin sokağa olacak nezâretlerine mâni' oluyor diye hedm ettirmiş ve şimdi ise zikr olunan ebniyelerin kapısıdır diye bîçârenin arsasını dahi bütün bütün kabûllenmek istemiş. Herif bağıra dursun ve mahalleli bunun arsasıdır yıkıldığını dahi gördük diye dursun koskoca bir ev göz göre sirkat olunmuş ey Diyojen buna ne dersin.

İmzâ

E...Ğ

Diyojen

Allah derim

Mefharetlü Akseni Efendi ile Misailidi Efendi ve bir de (Nasıl bir?) uğta Neologos muharrirlerine Yunan devleti tarafından nişânlar verilmiş imiş. Allah versin.

Ben de vermesin demek istemedim. Neologos muharrirleri gibi bir millet gazetesi muharrirleri nişân almaz da kim alır? Hatta Basîret nâm-ı millet gazetesiyle La-Turquie nâm-ı millet gazetesi muharrirlerine niçin nişân vermediklerine bile taaccüb ederim. Ben olsam herkese nişân veririm. Nişân bir hizmet mukâbilinde verilmez mi?

Yok demeyiniz elbette bir hizmet mukâbilinde verilir. Hâlbuki insanın doğması kadar büyük bir hizmet olamaz. Çok hınbıllar var ki doğmayı dahi beceremeyerek ve belki anasının karnına bile düşemeyerek mün'adim olup gidiyor. (Ahmet Midhat'ın Dağarcığı'nın ikinci nüshasındaki "Velâdet" bahsini okur iseniz doğmak ne büyük bir ma'rifet olduğunu anlarsınız)

İmdi bir adam doğmak kadar büyük bir hizmet gördükten sonra elbette bir nişâna kesb-i istihkâk edebilir. İşte böyle bir hakka istinaden ben dahi bir nişân isterim. Kral George hazretleri mutlaka bana da bir nişân vermelidir. Çünkü ben de iş gördüm zîrâ doğdum. Ama siz diyeceksiniz ki Diyojen nişân ile ne yapar? Allah Allah hiçbir şey yapamaz ise helvaya verir de yer.

Teodor Kasap

171 Numara Cumartesi 2 Kânûn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

.....

 Ne yazayım? Şu çıkardığım bend yerine ne koyayım? Bu bendin yerinde bir bend var idi. Düşündüm taşındım mümkün değil koyamayacağım. Zîrâ koyduğum gibi küpün içinde habs edileceğim. İşte bunun için nâcâr bendi kaldırdım. Ne yazayım? Onun yerine ne koyayım? Yeri açık kalmaz ya? Elbette bir şey koymalı.

Haydi bakalım bismillah:

Elif kûsün eneni, elif kesa inini, elif götür önünü. Be kûsünü beneni, be kesa benini, be götür bönünü. Te kûsün teneni, te kesa tenini, te götür tününü. Se kûsün seneni, se kesa senini, se götür sününü. Cim kûsün cineni, cim kesa cinini, cim götür cününü. Ha kûsün haneni, ha kesa hanini, ha götür hununu. Hı kûsün hıneni, hı kesa hınını, hı götür hununu. Dal kûsün deneni, dal kesa dinini, dal götür dününü. Zal kûsün zeneni, zal kesa zineni, zal götür zununu. Ra kûsün raneni, ra kesa renini, ra götür rununu. Za kûsün zenini, za kesa zinini, za götür zununu. Sin kûsün sineni, sin kesa sinini, sin götür sününü. Şin kûsün şineni, şin kesa şinini, şin götür şununu. Sad kûsün saneni, sad kesa sinini, sad götür sununu.....

Of bundan da bıktım, saçma ve yalandan usandım. Canım ne yazayım, ne yazayım ki başımı kendim derde sokmuş olmayayım. Bâri biraz da havadan bahs edeyim. Geçen gün hava azıcık bozulmuş idi, bir miktâr cenûb rüzgârları esti. Lakin hasbe'l-mevsim yine bozulacak, buralar falanlar kopacak, yağmurlar yağacak. Kış değil mi bu! Kar bile düşecek, Mart dahi hükmünü icrâ edecek, sonra yine hava açılacak. Bahâr letâfet-bahş vürûd olacak.....

Hayır, hayır, bu da canımı sıktı, canım sıkılıyor. Ne yazayım, biraz (uçtu uçtu) dan mı bahs edeyim? Uçtu uçtu kaz uçtu, uçar! Uçtu uçtu kız uçtu, uçmaz ama bazı kere uçururlar. Uçtu uçtu koz uçtu, işte bu uçmaz.

Yok yok, bu da değil, beni eğlendirecek bu da değil. Gâlibâ canım tebdîl-i hava istiyor. Yine seyâhate mi çıkacağım, ne yapacağım. Hele dur biraz da fikren hülyâlar ile vakit geçireyim. Biraz da küpün içine çekilip de âleme karşı gözlerimi yumayım. Çünkü

açtım açtım kimseyi göremedim. Gözlerimi yumayım da yine elif küsün eneni ile iştigâl edeyim.

TİYATRO MES'ELESİ

Hadîka'da bendi münderic bulunan Haşmet'e verdiğimiz cevâp üzerine Hadîka bir muhâkeme yapmış ve bu mes'elede ihtiyâr-ı sükût eden muharrire o muhâkeme ile hak vermiş. Biz de son defa olmak üzere Hadîka'nın o bendi aynen derc ederek mülâhazâtımızı kavs içinde beyân eyledik.

Diyojen'in 168 numaralı nüshasında bana cevâp olarak yazdığı türrehâtı okuyanların iz'ân ve insâfına mağrûren cevâpsız bırakmak mecbûriyetinde bulunduğumu ilân ederim.

Haşmet

(Pek isâbet buyurursunuz)

[2] HADİKA'NIN MÜTÂLAASI

Refikimiz Haşmet'in şu sûretle mübahaseden sarf-ı nazar etmesine biz de hak veririz. Çünkü kırâat edenlerin meşhûd ve meczûmları olduğu üzere Diyojen'in verilen cevâpların me'âlini anlamak istediği gibi kendi cevâbı dahi tamamıyla kâ'ide-i münâzaraya mübâyin ve tenâkuz-i efkâr ile memlû olduğundan hangi fikri iltizâm ettiği anlaşılmıyor.

(Bunu yalnız siz diyorsunuz. Acabâ erbâb-ı mütâlaa dahi böyle mi derler zannedersiniz? Diyojen'in hangi fikri iltizâm ettiğini henüz anlayamadınız ha? Öyleyse kâ'ide-i münâzaraya mübâyin olduğunu ve efkârında tenâkuz bulunduğunu neden hükm ettiniz. Bir adam anlamadığı fikrin tenâkuzunu bulabilir mi? Fakat ben sizin bu sözünüze inanmam. Çünkü aşağıda fikrimin tenâkuzlarını gösteriyorsunuz ki mutlaka fikrimi anlamışsınız demektir) İsbât-ı müddeâ için bazı sözlerini derc edelim ki garazkârlığa haml olunmasın. (O kadar çocuk değiliz. Hiç olmaz ise sakalımıza ak düştü)

Evvelâ Diyojen'in iki numaralı nüshasında münderic olup aynen bu nüshaya nakl eylediği bendde “ Sivilizelerimiz mâdâmki Fransızca biliyor ve tiyatroyu seviyorlar şu işin aşığı işini bırakıp da yerli mahsûlüne iâne etseler yani âdâb ve terbiyemize muvâfık sûrette bazı oyunlar tercüme ve tertîb ederek iâne eyleseler ne olur?” demiş iken bu kere ne üzerine bahs olduğunu tefekkür etmeksizin “Bu bendin hükmünde bugünkü efkârımıza mugâyir ne var ki?” demiş!

(Evet yine soruyorum ki bugünkü efkârıma mugâyir bunda ne var. Ne üzerine bahs olduğunu tefekkür etmeyen ben değilim. Neden bahs edeceğini şaşırın sizsiniz. Bahsimiz Avrupa ahlâkı üzerine yazılıp Türkçe'ye tercüme olunan oyunların yüzde doksan dokuzu bize gelmez. Ecel-i Kazâ gibi yerli mahsûlü olmalı diyor idim. Daha anlatamadık mı? Davul mu çalalım?)

Sâniyen refikimiz cevâbında “Biz bendimizde (Beyoğlu'nda Fransızca oynayan oyunlara mûcib-i mazarrat mı oluyor ki İstanbul'da oynayan tercümesinden menfaat hâsıl omasın?) demedik. (Bir oyunun mebnî-i aleyhi olan vak‘a ahlâkça ma‘kûl iken başka lisana nakli hâlinde neden aksi zuhûr etsin de ahlâk bozukluğuna hizmet eylesin) dedik” dediği hâlde bu sözün me‘âline vâkıf olamayıp ikinci sahîfenin ikinci sûtûnunun altıncı satırında “Sen Avrupa oyunları bizim ahlâkımıza tevâfuk edeceğini da‘vâ ediyor idin” demiş! (Evet, öyle dedim, yine öyle diyorum, refikinizin yukarıki da‘vâsından bundan başka ne çıkar onu söyle de anlayalım)

Sâlisen ikinci sahîfenin birinci sûtûnunun otuz üçüncü satırında Haşmet'in “Bir milletin ahlâk ve terbiyeye müteallik şeyleri diğerinin bi't-tabi'işine yaramaz. Fakat böyle şeyler yekdiğerinin ahlâkına vukûf içindir yoksa ahlâk dersi almak için değildir” sözü kendi efkârına muvâfık olduğunu tasdîk ettikten sonra üçüncü sahîfenin birinci sûtûnunun on sekizinci satırında “En evvel şunu bil ki tiyatronun esâsı ahlâktan başka bir maksad üzerine mebnî değildir” ve yine mezkûr sûtûnunun yirmi üçüncü satırında “Bir şâir veya muharrir eğerçi tarihe binâ ederek bir oyunu tanzîm etmek ister ise meşâhîrden birinin bir vak‘asını esâs tutar ve sonra tashîh-i ahlâk için erbâb-ı temâşâyâ irâ'e edeceği dersleri kendi vicdânında tasvîr eder” ve yine üçüncü sahîfenin ikinci sûtûnunun dördüncü satırında “Şimdi siz tiyatronun tarih olmayıp ahlâk mektebi olduğunu teslim ediniz” diyerek tenâkuz etmiş!

(Gördünüz mü söz anlayan efendimizi. Gel evlât bâri sana keyfiyeti mektep çocuğuna ders okutur gibi okutayım. Şu yukarıda birbirini nakz eder sûrette gördüğün üç fikranın birincisi ki “Tiyatro ahlâktan başka bir maksad üzerine mebnî değildir” sözü “Tiyatrodan maksad ahlâkta” demektir. Bunu sen de anlarsın ya? İkincisinde bir muharrir esâsını tarihe isnâd eylediği vak‘ada tashîh-i ahlâk için erbâb-ı temâşâyâ vereceği dersi vicdânında tasavvur eder demekten maksad dahi muharririn merâmı ahlâka hizmet demek olduğunu dikkat eder isen anlarsın. Hoş başkaları dikkat etmese de anlar. Üçüncüsü de “Şimdi tiyatro tarih mektebi olmayıp ahlâk mektebi olduğunu teslîm et” demek dahi tiyatronun ahlâk mektebi olduğu da‘vâsını te’yîd etmektir. Bu üç fikrin hangisi hangisine benzemez ki yekdiğerini nakz edeceğini hüküm ediyorsun?)

Râbi‘an tiyatro denilen şey bir memleketin içinden çıkar hâriçten gelmez dediği hâlde bu sözü isbât için üçüncü sahîfenin ikinci sûtûnunun on birinci satırından bed‘en ile irâd ettiği [3] delilde “Avrupa yani Fransa tiyatroyu Yunanlılar'a tatbîk ettiği zaman Fransız tiyatrosu yapmamış idi. Belki lisân-ı aslîden Fransızca'ya mütercem olan bir Yunan tiyatrosu yapmış idi” diyerek Haşmet'in “Tiyatro Avrupa'da Romalılar'a ve Yunanlılar'a taklîd ile başlamıştır” sözünü tasdîk ile tenâkuz eylemiş!

(Biraz tarih okur iseniz bunu böyle söylemezsiniz. Çünkü o zaman tiyatronun bir memleket içinden nasıl çıktığını anlarsınız. Bunu size benim anlatmaklığım lâzım ise ben onu bundan evvelki bendimde anlatmış idim. Andan anlayamadınız ise benim burada size bir cild tarih yazmaya vaktim yoktur. Tiyatro ahlâk mektebi olduğunu da‘vâ eden Diyojen'in karşısında bir milletin ahlâkı diğere uymadığını itirâf eden mu‘terizin şöyle bir tenâkuzumuzu hüküm etmesine kıyâmete kadar şaşarım)

Hâmisen Haşmet'in “Avrupa da ise 1515 sene-i milâdiyesinde trajedinin mücidi addolunan Trissin'den evvel tiyatro Romalılar'a taklîd ile başlamıştır” sözünü üçüncü sahîfenin birinci sûtûnuna aynen derc ettiği hâlde biraz alt tarafında yani bu sûtûnun otuz üçüncü satırında “Siz Trissini tiyatroyu Romalılar'a taklîd eden milletlerden addetmişsiniz” demiş.! (Vay! Öyle değil ise hangi milletten addetmiş idi?)

Sâdisen mezkûr sûtûnunun otuz beşinci satırında Trissin için “Bu zât İtalya'dan idi” dedikten sonra otuz altıncı satırında “Romalılar'ın (*) memleketinden idi demiş! (Mâşâllah öyle değil mi? Koca bir (!) edât-ı istiğrâb ile şaşmanıza şaşarım. Kuzum Hadîka muharriri! Romalılar nerelidir? Bâri haber ver de öğrenelim?!!!!

Sâbi'an Haşmet'in şu dediğimiz ibâresindeki “Avrupa” kelimesine “Fransa” ma'nâsı verip mezkûr sûtûnun otuz yedinci satırında “Trissini bize İtalyan olarak sattım itikâdında bulunmamak için söylüyoruz” demiş ve hatta Avrupa'yı yalnız Fransa'dan ibâret zannettiğini bu mevki'de anlattıktan sonra yine üçüncü sahîfenin ikinci sûtûnunun on birinci satırında dahi “Avrupa yani Fransa” yazmış! (Çünkü Haşmet'in Avrupa ta'bîrinden murâdı Fransa olduğunu iktizâ eder ise yine kendi ibâresiyle isbâta muktedirim de onun için öyle hüküm ettim)

Sâminen Haşmet'in cevabındaki “Hamal” lafzının mevki'-i istiğmâline dikkat edemeyip kendi üzerine aldıktan ve edep dâhilinde mübâhase etmek mültezimi olduğunu bildirdikten sonra Haşmet'e “câhil” demiştir! (Da'vânın gidişine bakılır ise böyle demiş olsam dahi haksız çıkmayacağım) Görenler Allah için söyleyeceklerine itimâden başka bir şey demeyip biz de Haşmet'in sükûtunu sevâp addeyleriz! (Biz de biaynihi sizin gibi efendim)

(*) Roma şehri el-hâletü hazîhi İtalya devletinin pâ-y-i tahtıdır.

Dünyâda en kolay iş ne olduğunu öğrenmek ister misiniz? Ben size haber vereyim, gazeteciliktir. Siz vaktiyle Bedir'in dediğine bakmayınız. “Gazetecilik pek mühim pek güç pek su'ûbetli bir iştir. Çünkü şehrah-ı hürriyet ve saâdetle halka delâlet eder, bir yanlış yere götürmekten korkar ve husûsuyla gerek efkârını gerek iktidârını yani mâhiyetini enzâr-ı umûmiyeye vaz' edeceği cihetle şâyed küçük bir sehv ve hatâsı olur ise umûm-ı muvâcehesinde mahcûb kalır” demiş idi. Bunların hiçbirisine kulak vermeyiniz.

Dünyâda gazetecilikten kolay hiçbir şey yoktur. Hatta Arapça'dan bile kolaydır. Haniya meşhûr bir meseldir ki derler: “Arapça bilir misin? Uydur uydur söyle” İşte gazetecilik dahi bundan yani uydurup uydurup söylemekten ibâret ise de mâhiyetçe hatta Arapça'dan bile kolaydır.

Bakınız gazetecilik ne kadar kolaydır size bir misâlini göstereyim. Hem öyle bir misâl ki bend-i mahsûs değil, muhâkeme-i siyâsiye değil, havâdis-i dâhiliye değil. Yalnız bir tercümeden ibâret. 8 kânûn-i evvel tarihiyle Salzburg'dan bir telgraf gelir bu telgrafı evvelâ İbret şu vechle tercüme eder:

“Burada imparatorun pederleri yetmiş yaşına resîde olduğundan dolayı icrâ-yı şehri-âyîn olunmuştur” Sonra Basîret dahi yine bu telgrafı şöyle tercüme eder:

“Bugün imparator Fransuva Jozef Hazretleri'nin velâdetinin yetmişinci senesi olduğundan hânedân imparatoru yevm-i mahsûsu icrâ ettiler” Gördünüz mü? Gazetecilik uydurup uydurup söylemekten ibâret değil mi imiş? Hatta telgraf tercümelerini bile uydurup uydurup yazıvermeli. Korkmayınız! Bu sözleri dargınlığımdan söylemiyorum, benim neme lâzım. Ben bil'akis böyle şeylerden memnûn olurum. İşim [4] gücüm ne? Eğleneceğim, bunlar da olmasa ne ile eğlenmeli? Patlamalı mı? Yalnız halkımız gazeteciliği güç bir şey zannetmesinler diye ber-minvâl-i muharrer bir mukaddime bast ve temhîd etmiş idim. O mukaddimeyi bitirerek şimdi dahi eğlenceme bakarım. Evvelâ birinci tercümeyle ele alalım.

Burada yani Salzburg'da imparatorun pederleri yani Salzburg İmparatoru'nun pederleri hem de “pederi” değil “pederleri!” yetmiş yaşına vardığından.....

İbret! Sormak ayıp olmasın ama Salzburg İmparatoru kimdir? Kendisi kaç yaşındadır ki babası yetmiş varmış? Hem de babası sağ iken oğlu nasıl imparator olmuş? Babası rızâsıyla mı tahtını tacını oğluna vermiş. Ayıp değil a? Câhilim, sorarım. Bir de ötekine bakalım.

Bugün imparator Fransuva Jozef Hazretleri'nin demek oluyor ki Avusturya İmparatoru'nun velâdetinin yetmişinci senesi olduğundan yani Avusturya İmparatoru Fransuva Jozef Hazretleri yetmiş yaşına vardığından.....

Ağa Basîret! Fransuva Jozef Hazretleri İstanbul'a geldiği zaman dünyâ görmüş idi, sen de görmüş idin ya. O zaman dahi yetmiş yaşına girmiş mi idi? Yoksa buradan avdetlerinden sonra mı yetmiş yaşına kadar fırlamıştır.

Ha! Şimdi aklıma geldi. Sen bir vakit çıkarmaya başlamış olduğun resmî gazetede müşârün ileyhin resmini yapmış ve tercüme-i hâlini yazmış idin. Elbette orada tarih velâdeti vardır. Ricâ ederim bir kere mürâcaat et de İstanbul'a geldiği zaman bu kadar ihtiyâr mı imiş yoksa sonradan mı ihtiyârlanmış bana haber ver. Artık bu ricâmı olsun kabûl edersin ya. Uzatma kafadârız.

Ben eğlenceye koyuldum ama erbâb-ı mütâlaanın bu bâbda benden ma'lûmât-ı kat'iyeye ve sahîha isteyeceklerini hiç der-hâtır etmiyorum. Yalnız zevzeklik ile de iş bitmez. Eğlenceyi ber-taraf edelim de kâri'elerimize ma'lûmât-ı lâzımeyle verelim.

Efendim Salzburg'da bir imparator var imiş ya kendisinin veyâhût babasının velâdeti yetmişinci seneye vardığı için şehir-âyîn icrâ edilmiş. Bu imparatorun ismi Fransuva Jozef olduğu dahi cümle rivâyâtandır. Benim kendi aldığım ma'lûmât-ı mahsûsaya göre şimdi icrâ olunan şehir-âyîn oğlu için imiş.

Babasının şehir-âyîni ise velâdeti yüz otuz sekizinci seneye vardığı zaman icrâ olunacaktır. Gördünüz mü gazeteciyi, işte o da benim. Ma'lûmâtı verdikten sonra böyle vermeli, âferîn bana! Yine bana! Yine bana!!

Bugün dahi bahsimiz gazetecilerden açıldı. Basîret nâm-ı millet gazetesinin rivâyetine göre şehremaneti me'mûrları esvâk ve pazarda satılan meyve vesâ'irenin nezâfetine ve nefâsetine dikkat ediyorlar imiş! Fakat buna dâimâ dikkat etmek lâzım imiş. Ma'nâ murâd olundukta..... Güzel ama şehremaneti esvâk ve pazarda satılan gazetelerin nezâfet ve nefâsetine ne zaman dikkat edecekler? İşte gazeteci olan asıl bunu sormalı.

YİNE Mİ GAZETECİLERDEN

Orakir bir ay müddetle ta'tîl kılınmış idi. Bu ta'tîlini ilân için çıkardığı varakada evvelki kabâhatinin iki misli bir kabâhat daha etmiş olduğuna mebnî müddetine iki ay daha zam olunmuş. Bilmiş ol Orakir, yine ısrâr eder isen iki ay daha yine eder isen dört ay daha hâsılı ilâ nihâye gidersin. Zîrâ aylar seneler bitmez, hem de yazıya pek kolay gelir. Maâzâllah "Bin sene müddetle ta'tîl olundun" derler ise karışmam. Vâkı'â bin sene pek çoktur ama dile pek kolay gelir, yazıverirler de sonra sen pişmân olursun.

Teodor Kasap

172 Numara Salı 5 Kânûn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

(BİR VARAKA)

İbret gazetesinin elli beşinci nüshasında vücûd-ı insanda en azîz ve muhterem olan mahal göz olup göze ârız olan illete erbâbı aranılmayarak ahâdın ta'rîf eylediği mu'âleceler ile olunan tedâvide ekser uyûn âkıbeti vahim bir derde dûcâr ile sâhibini giriftâr-ı ızdırâb gûnâ-gûn eyler diye bast-ı mukaddemâttan sonra Beyoğlu'na Mösyö Fischer nâmında birisi gelerek bu misillü göze ârız ve târî olan her nev' illeti ameliyât-ı cerrâhiye icrâ etmeksizin kendisinin ihtirâ'î olan bir nev' gözlük vâsıtasıyla tedâvi eylemekte olduğunu ve mûmâ ileyhın kehhâllikte olan mahâret-i fevka'l-âdesi her hükümetin vermiş olduğu şehâdetnâmeler ile musaddak bulunduğunu derc ve ilân eylemiş.

Âcizleri hakîm olup müddet-i medîdeden beri gözlerime ârız ve bu sebeple tahsîlime mâni' ve mu'ârız olan illeti her ne kadar bazı zevât-ı hikmet-simâta arz ve irâ'e ile def' ve izâlesini yed-i iktidarlarına tevdi' ve ihâle eylemiş isem de şimdiye kadar bir semere göremediğimden dolayı avâkib-i hâlimin neye müncer olacağını düşünür iken sâlifü'l-beyân İbret gazetesinde münderic ilânı okuduğum anda “denize düşen yılanı sarılır” fehvâsınca hemen bâ-kemâl isti'câl mûmâ ileyh Fischer'in ma'lûluna ta'yîn ettiği bir vakitte ikâmet eylediği mahalle gittim ve zâten ifâde-i merâm edecek kadar Fransızcaya dahi âşinâ olduğumdan mûmâ ileyhın tercümânına mürâcaata vakit bırakmaksızın mefrûşâtça fevka'l-âdemizin ve mutantan olan odasına dühûl eyledim. Ancak gördüğüm odanın orta yerinde bir masa ve üzerinde kendisinin intişâr-ı şöhret ve mahâretine hâdim olan Türkçe ve Fransızca birtakım gazeteler olup gelen zât Türk ise kable'l-muâyene eline bir Türk gazetesi ve eğer sâ'ir milletten olup da lisân-ı âşinâ ise bir Fransız gazetesi verip onlarla sanatını göstermekte olduğu cihetle âcizlerinin dahi sâ'irleri misillü elime bir İbret gazetesi sunmuş olduğundan ba'de'l-kırâ'e her ne kadar kendisinin muâyene etmek âdeti değil ise de yukarıda dahi demiş idik “Denize düşen yılanı sarılır” hilâf-ı âdet olarak sinîn-i vefireden beri ağrısıyla muzdarip olduğum ve her şeyden azîz bildiğim o bîçâre gözlerimi kendisine göstermiş ve bu dâ'ül-udâl çeşmânıma bir çâre bulması için istihâm eylemiş isem de mûmâ ileyh tarafından (Muayeneye alışmadığından mı nedendir) icrâ olunan muâyenede illet-i mezkûreyi teşhîsten aczini gösterdiği gibi def'i maddesi dahi iktidârının mâ-fevki

olduğunu her ne kadar lisân-ı hâli söylemiş ise de âcizleri yine tavrımı bozmayarak kendi gözlerime çâre-cûy-i devâ olmaktan sarf-ı nazarla yalnız mûmâ ileyhın sanatta olan derece-i mahâret ve iktidârını anlamaya hasr-ı dikkat ederek “Bir gözde perde veya ecnebi bir cisim olur ise teveccühle çâre bulunabilir ve tedâvi olunur” diye vâki’ olan istifsârıma ve kendisinin ihtirâ’î olan sâlifü’z-zıkr gözlüklerin birini isti’âmâlden başka bir çâre bulunamayacağını muarrız cevâpta beyân eylemiş ancak kendisi dahi benim yerime olsa serd olunan böyle vâhî ve mugâyir fenn-i lakırdılar ile aldanmayacağını bilmesi ve ma’a-hazâ kendisinin bu fende adem-i mahâretini fennen etvâr-ı mâ-mişvârından teferrüs eylediğimi hisseylemesi üzerine birtakım mugâlatalar ile iknâ’a kalkışmış ise de artık bu ağızlara yanaşmayacağımı anladığından def’i gâ’ile için mezkûr gözlüklerden birtakımını meydâna çıkararak bunlar ile gözlerini alıştırır isen bir şey kalmaz diye beni te’mîn eylemek emniyyesiyle mesrûdât-ı vâhiye-i ebleh-firîbânesini yine tekrâr eyledi ve binâ’en aleyh bahâlarını sorduğumda li-ecli’t-tedâvi gelen ma’lûlinden gözlük parası olarak bir buçuk altın ve vizite parası dahi bir altın ki cem’en iki buçuk altın bir müşteriden almakta olduğunu bir zemîn-i münâsebede dermeyân ve tezkâr eylemesi üzerine merâk bu ya muâyene eylediğimden mezkûr gözlükler [2] ile sâ’ir gözlükçü dükkânlarında gördüğüm ve elime alarak müşâhede eylediğim gözlükler beyninde bir fark göremediğim misillü lede’l-hâce diğer dükkânlarda daha a’lâsını bulabileceğime kaviyyen yakîn hâsil eylediğimden nâşî mûmâ ileyhın gözlüklerinden iştirâ eylemekten keff-i efkâr ile mücerred bahâlarını öğrenmekle iktifâ eyledim.

İşte efendim mûmâ ileyh ile hin-i mülâkâtta cerî-i mâcerâ vukû’ bulan mükâlemede kendisinin meşhûr kehhâl Fischer olmayıp âdetâ bir gözlükçü Fischer olduğu ve bu vâsıtalar ile ortalığı (İstanbul halkını) aldatıp da Avrupa’ya yani vatanına savuşan Mösyöler zümresinden bulunduğu anlaşıldı ise de it’âb-ı efkâr ettiğim şey İbret gazetesinin o derece tantana ile ilân edişine bir ma’nâ veremediğim maddesi olup öyle mûmâ ileyhın derece-i hudâkat ve mahâretini musaddak yedinde diploma veya şehâdetnâmesi olup olmadığı ve eğer var ise makrûn-i sıhhat bulunup bulunmadığı tahkik ve tedkik edilmeksizin derc-i sahîfe-i ilân eylemesi ve binâberîn aldatışa ve halkı soyup da soğana çevirmeye bi’l-kuvve vâsıta olması eğerçi matbu’ât nizâmnâmesi ahkâmına mugâyir ise de hakikat-i maddeyi insan vicdânında muhâkeme edecek olur ise bir dereceye kadar İbret gazetesini dahi ma’zûr görür. Çünkü kendisinin hekimliği yok

ki öyle diğer bir zâtın şöhret ve ismiyle gelmiş olan bir hekimin derece-i iktidârını anlasın bâ-husûs bir gazeteye bir ilân birkaç kuruşla dahi derc edilebilmek imkânı derkârdır asıl şâyân-ı dikkat bu gibiler Tıbbiye Nezâreti tarafından mu'âyene olunageldiği hâlde mûmâ ileyh hakkında iğmâz-ı ayn olunmasına ve avâm-firîbânedeylemiş olduğu emti'a-i fesâdinin revâç bulmasına kadar meydân verilmesine te'essüf ederiz. Çünkü mûmâ ileyh Fischer efendi ikâmet eylediği odasını ol derece donatmış ki oraya giren zât kemâl-i derece hicâbından nâşî hekimi kaç altın ile memnûn edebilirim diye düşünür ve belki her kaç kuruş istenilir ise i'tâsında tereddüt göstermeyeceği ednâ mülâhaza ile bulunabilir.

İşbu varaka-i âcizânemi tahrîr ve takdimden murâdım mûmâ ileyhın fenn-i kihâlette adem-i mahâretini ve öyle bir cam ile eskâm-ı uyûnun def' u izâlesi muhâl olduğunu enzâr-ı âmmeye arz u ilân ile gerek mûmâ ileyhın ve gerek o misillülerin esâsen derece-i sıhhatten ârî ve pes-i perde-i hafâda mütevârî olan dâm-ı tezvîr mekr ve ihtiyâllerine halkımızın tutulmamalarını ve mûmâ ileyh Fischer'in dahi ben kehhâlım diye muhtâcını aldatmaktan sarf-ı nazar ile tervîc-i ticâret için bir gözlükçü dükkânı açarak gözlükçü Fischer diye gazeteler ile ilân ettirmelerini tavsiye etmektir.

Ben

M...ş

“ALDIĞIMIZ BİR VARAKANIN AYNIDIR”

Diyojen Baba

160 numaralı nüshanızda 58 numaradan mâ-ba'd (İki Taraftan Nedâmet) serlevhasıyla münderic bulunan bir bendde (Bir kız sevip bayıldığı kocaya vardığına bir koca sevip bayıldığı kızı aldığına) terkîbiyle olan kaziyeleri arîz ü amîk mütâlaa ve tedkîk eyledim fi'l-vâki' bunların medlûlü ashâb-ı tecrübe için doğrudan doğru kabul ve tasdîk olunabilir ise de kulunuzda mevcûd olup henüz lezzet-i tecrübeyi tatmamış olan hâlât ve bu yolda vukû'a gelen ahvâl-i muhabbet-i iştimâlin netâyic-i hâsılasına kesb-i vukûf eden bazı zevâtın i'tâ eyledikleri ma'lûmât zikr olunan kaziyelerden istinbât olunan ma'nânın aksini göstermekte ve bu cihetle kulunuza dahi tereddüd ve hayret elvermekte olduğundan bazı izâhât talebine mecbûr oldum. Fakat kendim hevâ'î olmak münâsebetiyle bu da bâd-ı hevâ zannolunmasın ki izâhât-ı matlûbeyeye dest-res olduğumu

müte‘âkip kabûl buyurulduğu hâlde min gayri haddin tuhaf tuhaf varakalar takdîm edeceğim. İşte su‘âlim birkaç şeyden ibârettir:

Birincisi tarafından zuhûrî melhûz olan nedâmet ekseriyet üzere ne gibi şeylerden olabilir ve esbâbı nedir ve menşe‘i nasıl başlar? İkincisi beyân buyurulan kâ‘ide sûret-i umûmiyede olup da her bir kavâ‘id ve usûlde cârî olduğu gibi bunun dahi bir sûretle müstesnâsı olmak ihtimâli yok mudur? Üçüncüsü iş yalnız nedâmet derecesinde kalarak biter mi yoksa daha ilerisine gider mi? Dördüncüsü ibtidâ-i nedâmet o iki bahtiyârdan hangisinde zuhûr eder? Beşincisi nedâmet emr-i izdivaçtan dolayı mıdır yoksa bidâyet-i muhabbetten husûl-i izdivaç arasında zâyî‘ edilen müddet ciğer-sûz iftirâkten nâşî midir?

İşte bu beş şey‘i zihnimce kestiremediğimden bunların müskit ve mukni‘ cevâplarını zât-ı Felâtun semân-ı hikmet-şinâsilerinden beklerim. Bunu böyle merâk edişimin asıl sebebinin su‘âl etmeyiniz. [3] Zîrâ gençlik ma‘lûm a ne bilirsiniz, şâyed bendeniz için de elde öyle bir eğlence bulunur da Hak esirgesin netîcesinde böyle bir nedâmet hâsıl olur. Kâr-ı evvelde kişi âkıbet-endiş gerek.

Bir Kız Düşkünü

“BU VARAKAYA ZEYLEN DİĞER VARAKA”

Diyojen! İşte e‘azz-i ehibbâmdan birisinin vesâtet-i çâkerânemle takdimini temennî etmiş olduğu varakayı takdîm ediyorum ismini öğrenmek ister iseniz hurûf-ı hecâ-yı Arabiyye'nin içinde dâhil olan harflerden mürekkebe bir isimdir. Basıp basmayacağınızı iyice bilemem fakat şu kadar var ki tab‘ buyurulduğu hâlde sâhib-i varaka merâktan kurtulup memnûn olur o memnûn olursa ben memnûn olurum. Ben sevindiğim sûrette sen mesrûr olursun. Çünkü sen asır gençlerinin memnûn olmasıyla memnûn olmaz mısın ya? (Bendenizi bilirsiniz)

“ECVİBE”

Es‘ile-i hamseden ziyâde “Beni bilirsiniz” dediği hâlde bilemediğim zât-ı şerîfin sözü nazar-ı dikkatimi celb eyledi. Varakayı derc eder ve su‘âllerine cevâp verir isem sâhib-i varaka memnûn olacak imiş. Buna diyecek yok. O memnûn olur ise kendisi dahi memnûn olacak imiş. Haydi buna da diyecek olmasın. Fakat o memnûn olunca benim

dahi memnûn olmaklığım neden lâzım gelsin. Ben asrın gençleri memnûn olur ise memnûn olmaz mı imişim ya?

Tuhaf! Bunu şimdiye kadar tecrübe etmemiş idim. Acabâ asrın gençleri ile benim ne münâsebetim olabilir. Ben de genç olsam fakat ben doksanlık bir Diyojen. İmdi bundan sonra es'ile-i hamseye cevâp vereceğim. Fakat şu şartla ki “bendenizi bilirsiniz” diyen zât dahi kendisini bana bildirmekle beraber şu asrın gençleri memnûn olduğu zaman benim dahi memnûn olmaklığım neden lâzım geleceğini bana anlatsın. Zîrâ anlamadığım bir şey’i ne kabûl ederim ne red.

Gelibolu mutasarrıfı Kemal Bey azl edilmiş olduğundan der-saâdete geliyor imiş. Bu haberi Hadîka'dan aldık. Hoşuma neresi gitti biliyor musunuz? Gazeteler her zaman bir me'mûrîne bir zât ta'yîn olunduğu o mahall-i me'mûriyetine gittiğini yazarlar idi de azl edildiğini ve der-saâdete gelmek üzere bulunduğunu yazmazlar idi. Şimdi Hadîka'nın keyfiyeti ber-minvâl-i muharrer yazması gözüme yeni bir şey göründü de hoşuma gitti. İhtimâl ki her gazete böyle yazsa gözlerimiz buna dahi alışır idi.

Hakîkatlü Diyojen Babacığım

Hulûl eden (2289) sâl-i pür-fâl-i cedîdlerini tebrik ederim. Bendeniz üç yüz senesine nâ'il olur isem kendimi bahtiyâr addederim der iken hele hamd olsun ki iki bin sene-i hicriyyesine yetiştik. Duâcınız otuz yaşında olduğumdan bizim Hakâyık Çelebî'nin himmetiyle şimdi bin otuz yaşına bâliğ oldum getir elini öpeyim babacığım.

Şimdi benim hesâbıma göre âlemin seni bin yaş daha tezâyüd etmiş olduğunu ebnâ-yı vatana tebşîr etmek için sizin gibi bir hakîm-i kerîme muhtaç olduğumdan li-ecli't-tebşîr şu varakacığımı gazete-i mu'teberenizle ilân etmenizi temennî ederim. Aman benim süt sakallı babacığım gel beni kırma. Bak yalan çıkmamak için işte o (2289) senesini irâ'e eden ilâve-i Hakâyık'ın arkasına yazdım. Aman babacığım gel beni mahzûn etme şu varakamı ilân et. Şu seneye muvaffak olduğumuzu benim varakam ve imzâm ile tebşîr eyle.

İmzâ

Kantar Me'mûru

Necîb

YİNE Mİ GAZETECİLERDEN

Ağa Basîret maliye ketebesinin ba'dâzîn saat beş buçukta gelip on buçukta gitmeleri emr olunduğunu yazdıktan ve bu usûlün devâ'ir-i sâ'ireye dahi ta'mimini temenni eyledikten sonra (ve fakat imtidâd ve devâmı dahi temennî olunur) demiş. Aman Yârab! Ne cesâret? Cesâret değil ne küstâhlık?

[4] Canım hükümetin vaz' eylediği bu gibi usûl ve verdiği evâmir devâm ve imtidâd etmiyor mu ki devâm ve imtidâdı temennî olunur. "Hükümet yasağı üç gün sürer" sözü darb-ı mesel olmuş ise bu darb-ı meselin hükmü şu asr-ı terakkîde dahi hâlâ bâkî midir?

Tuhafı neresi? Gûyâ evvelleri ketebe ve me'mûrîn saat sekizde gelip dokuzda gider imiş gibi Basîret bu kere beş buçukta gelip on buçukta gitmeleri hakkındaki emri yeni bir şey zannederek bunun sâ'ir-i devâ'ire dahi taammümünü ve fakat devâm ve imtidâdını temennî etmiş!.. Ben bu gibi şeylere şaşmaz da ne yaparım?

DİYOJEN MATBAASI'NA

Diyojen Efendi seni gâyet sever ve her gün eşleri çıkan nüshalarını alıp okuyarak ve içinden bazı güzel güzel hikâyeler ve kelimeler öğrenerek gider mektepte çocuklara söyler ve öğrenirim yani bu mukaddimeden murâdım sana arz-ı hulûs olmayıp muhabbetimi beyândan ve senin vâsitanla haylice hikâyeler ve kelimeler öğrenmekte olduğumu teşekküren ifâdeden ibârettir. Fakat alıp okuduğum nüshalarından anlayamadığım kelimeleri birkaç defa sana sordum beni eğleniyor zannıyla hiçbirisine cevâp vermedin. Ben henüz mekteb-i rüşdiye şâkirdânından olduğum hâlde senin gibi bir hâce-i âlim ile eğlenmek benim haddim midir. Şimdi de bir şey su'âl edeceğim ama yine cevâp vermeyerek beni mahçûp edeceksin diye ihtirâz ediyorum. Ben mektepte hâcemden işittim ki bir adam bilmediği şey'i sorup öğrenmek ayıp olmayıp belki öğrenmemek ayıp imiş. Böyle olduğu sûrette bir hâceden su'âl olunan şey'e dahi cevâp vermek ayıp olmayarak vermemek ayıp olacağını anladım. Ve bu hâlde sana soracağım şey'in cevâbını alacağıma yakın hâsıl ederek sormaya mecbûr oldum. Mahsûsen ellerini öperim şu ricâmı kabûl et. Geçende 163 numaralı nüshanızda yazmış olduğunuz Tilki ile Koyun hikâyesini okudum bu hikâyeyi bundan mukaddem dadımdan da dinlemiş olduğumdan aşırı haz ettim. Fakat dadım lâyıkıyla takrîr ve tefhîm edemediği gibi daha Arabî ve Farsî'yi kemâliyle bilemediğimden sizin yazdığınızın dahi Farsî olarak

yazılmış olan (Guşt-hâr) ve (Giyâh-hâr) kelimelerinin ma'nâsını anlayamadım lügat kitabına baktım yine bir şey istifâde edemedim çünkü lügat kitabı (guşt) kelimesine gezmek ve dolaşmak ve (hâr) kelimesine hakîr ve zelîl ma'nâsı veriyor. Bu iki kelimeyi kavâ'id-i Farsî'nin geçenki dersimizde okumuş olduğumuz ve safer terkîbi kâ'idesine tatbîken terkîb etsek hakîr olarak gezici gibi bir ma'nâyâ gelip bunun ise orada hiç münâsebeti yoktur. Velev bu münâsebet olsa bile (giyâh) benim bildiğim ot ma'nâsına olduğu hâlde (hâr) kelimesiyle terkîbinde bir ma'nâyâ gelemeyeceğinden ve tertîb-i sehvî desem böyle beş on yerde sehv olamayacağından bunların mantıktan istiâre tarîkiyle diğer ma'nâları olacağını bildim ve henüz mantık okumamış olduğumdan size mürâcaata mecbûr oldum. Şu bendim her ne kadar uzunca ise lütfen bi-ibâretihâ gazete-i mu'teberenize derc ile muntazır olduğum cevâbının i'tâsında gâyet ricâ ve niyâz ederim her-hâlde irâde efendimindir.

Bende

Mekteb-i Rüşdiyye Şâkirdânından

Bir Çocuk

DİYOJEN

Kendim o makûle hayvanlardan olmadığım gibi o lügatler benim ismim dahi olmadığı cihetle güzelce belleyememişim. Şimdi bu ihtârınızla ettiğiniz tashîh ve ıslâha teşekkür ederim. Rüşdiyelerimiz bu kuvvette şâkird yetiştirdikten hep devâm etmeliyiz.

Teodor Kasap

173 Numara Perşembe 7 Kânûn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

“FRANSA”

Çoktanberi bizim Fransızları unutmuş idik. Biz unutmadık, onlar kendilerini unutturmuşlar idi. Şimdi yine kendilerini ihtâr etmeye başladılar. Ma'lûmdur ki Fransızlar esârete tahammül edemezler, hürriyet isterler. Öyle bir hükümdârın taht-ı esâreti altında bulunmak onlar için güçtür. Eğer beş on hükümdârın taht-ı esâreti altında bulunmaktan ibâret demek olan şimdiki hükümetleri gibi bir hükümet altında bulunur ise o zaman “yaşasın hürriyet” diye na'ra atarlar.

Böyle çocuk mizâçlı halka şükür falan göstererek aldatmaya çalışan dahi ne kadar bulunur bilir misiniz? Sakallarımızın telleri kadar. Hürriyet denilen şey'in Fransızlar için kırmızı boyalı cicili micili bir şeker olduğunu herkes bildiği cihetle bir yandan Orleanslar diğer taraftan Bourbonlar ve hatta yine hükümet-i cumhûriyye için Gambettalar falanlar ve hâtırınıza gelmez a tâ Napolyon'a varıncaya kadar taraf taraf herkesin elinde birer şeker Fransayı aldatmaktan hâlî kalmamakta idiler.

Vâkı'â bir vakit Mösyö Tier'in şekeri cümleden ziyâde tatlı görünür idi. Ama şimdi Fransızlar'ın ağız şapırtmalarına bakılır ise hükümet-i kraliye taraftarlarının şekeri tatlılaşmaya başlamış. Askerler ise kışlarında ve koğuşlarında imparator sâbık Napolyon tarafından tevzî' olunan ve mâyesi esrârdan ibâret bulunan şekerleri yiyerek ve şükre gelerek (Yaşasın Napolyon ustanın şekeri) diye na'ra atmaktadırlar.

İşte anladınız ya! Bu çocuklar yakın vakitte yine bir şeker kavgasına çıkacaklar. Allah verse de kavgayı bizim küp civârında etmeseler. Çünkü çocukluk ma'lûm a? Şâyed bizim küpe dahi bir sarkıntılık vukû' bulur. Çünkü biz de kendilerine hayli gerçek ve doğru sözler söyledik.

Âlemde bazı kimseler vardır ki efkâr ve tasavvur denilen şey tepesinden yukarı dallı budaklı çatallı çutallı ve boynuzlu kulaklı çıkar. İnsan efkâr ve tasavvurât-ı mezkûrenin her ucuna temdîd-i nazar edecek olsa imtidâd nazarının ta'yîn edeceği hudût gözü önünde o kadar acîp o kadar garîp bir heykel teşkîl eder ki adam şaşar da kalır.

Bu kabîl ulüvv-i efkâra mâlik olan zevâtın birisi dahi La-Turquie nâm-ı millet gazetesine fikir veren zât-ı Felâtun sıfâtıdır. Bu zât-ı mehâsin-endîş memleketimizin

terakkiyât-ı maddiye ve ma'neviyesiyle tezyînât-ı dâhiliye ve hâriciyesi hakkında nice nice efkâr ve tasavvurât-ı âliye neşr etmiş idi ki herkes şaşmış kalmış idi.

Ez-cümle Boğaziçi'nin iki tarafına gâyet cesîm ağaçlar dikilerek büyütülmesini tavsiye eylediği zaman Diyojen bu ağaçları millet gazetesinin efkâr-ı âliyesi kadar nazarında büyültmüş ve hatta ağaçların büyüye büyüye ve iki tarafa dal budak ata ata yekdiğeriyle çatışıp kameriye gibi Boğaziçi'nin üzerini örteceğini dahi tasavvur eylemiş idi. İmdi Diyojen'i bu kadar vesî' bir tasavvura icbâr eden fikrinin ne kadar âlî olabileceğini hâlâ muvâzene edebilirsiniz.

Bu sâhib-i fikir şimdi bir şey daha tasavvur ediyor. Fransa ile İngiltere arasında Kâ'inkale Boğazı'nın altından yani tahte'l-bahr bir tünel kazılarak şimendifer geçirilmesi ötedenberi tasavvur [2] edildiğinden ve bu defa ise zikr olunan tünelin inşâsı için daha yeni ve daha ziyâde ümîd-bahş olur kararlar verilmiş bulunduğundan bu kararları tahsîn ve takdîr ile Anadolu kıt'asını Rum ili kıt'asına rabt etmek için Üsküdâr'a deniz altından bir tünel açılmasını re'y etmiş ve bu bâbda birçok fevâ'id ü muhsinât saymıştır.

Saydığım muhsinât içinde Anadolu şimendiferlerinin Rum ili şimendiferleriyle kesb-i iltisâk edeceği ve binâberîn Anadolu ile Rum ili arasındaki mürâselât pek ziyâde suhûlet ve ehveniyet bulacağı gibi şeyler hep mevcûd olup şu kadar var ki o zaman halkımızın Şirket-i Hayriye'nin yed-i kahrından kurtulmuş olacağını yazmamıştır. Diyojen bu fikri pek ziyâde takdîr edebilir idi. Ama yalnız ber-minvâl-i muharrer halkın Şirket-i Hayriye şerrinden kurtulmuş olacağı ve şimdi Rum ili sahilinde tramvay olduğu gibi o zaman Anadolu sahiline dahi yapılarak ve bunlar tünel vâsıtasıyla yekdiğerine ilsâk edilerek Anadolu sevâhilince dahi birtakım adamların âhirete seyâhatleri teshîl edileceğini derc etmemiş olduğu için kabûl etmeyecektir. Binâberîn diyecektir ki:

Eğer maksat pâ-y-i taht-ı saltanat-ı seniyyede tünel görmek ise işte hamd olsun Kulekapısı'ndan Galata'ya kadar bir tünelimiz olacak ve bir memleketin tünelden muntazır olduğu menfaat ve saâdeti bu tünel ifâ edecektir.

Yok eğer maksat mücerred Anadolu şimendiferi ve vagonlarını Rum ili şimendiferleri üzerine ve bununkileri ona nakl etmek ise Şirket-i Hayriye o kadar himmetten sâkıt oldu mu ki bunlar için dahi birer araba vapuru ihdâs etmesin. Ama bu hâlde yine Azîziye ile bir rekâbet çıkarmış, zincir koparanındır.

Vâkı'â taraf u mu'abbir bir memleketin mecârî-i saadetidir. Ancak bir kere şehrimizin içinde olan yolları tevsî' etmeli ve iktizâ eden caddeleri açmalı da ondan sonra denizin dibinden dahi cadde açmaya himmet etmeli. Ve bunu da bâ-husûs paramız var ise yapmalı. Hâlbuki bizim karada bile mu'abbirimiz yoktur. Gördünüz mü? Eğer La-Turquie benim istediğimi dahi muhsinâtın içine katmış olsa idi hiç bunları söylemeyecek idim. O hâlde şöyle diyecek idim:

Evet! Evet! Vatanımız gibi değil devlet-i muazzama-i Osmaniye'nin pâ-yi tahtı olmaya lâ-yık ve sezâ-vâr bulunan bir şehir, şehirde şimendifer olsun tramvay olsun balon uçsun Şirket-i Hayriye Derûnköprü vapurları bulunsun Beyoğlu tüneli olsun da bu şehrin en güzel bir mevki'i demek olan Boğaziçi'nin altından niçin bir yolumuz bulunmasın? La-Turquie'nin teklîf ettiği bu yol herhâlde şân-ı azamet-nişân-ı Osmânî'ye lâ-yıktır. Hemen bir istikrâz dahi bunun için akd edilerek derhâl yolun inşâsına mübâşeret kılınsın. Hem ben bunu der idim hem de Basîret nâm-ı millet gazetesi dahi derhâl benimle hem efkâr çıkarak bu sûreti tasdîk ve tahsîn ettikten sonra bu bâbda umûm-ı milletin müteşekkir olacağını dahi ilân eder idi.

GÖZ AÇICI FİSCHER'İN GÖZLERİNİ AÇMIŞLAR

La-Turquie'nin rivâyetine göre geçen gün üstü başı temiz beyin birisi millet gazetelerinin kavline göre kehhâl-i meşhûr Fischer'in dükkânına gidip altın saplı ve en a'lâ cinsinden altı adet gözlük ayırmış.

Bu zât esnâ-yı sohbetinde kendisinin ecille-i ricâlden bir zâtın ser-kâtibi olduğunu anlattıktan sonra gözlüklerin fiyatını sorar ve kehhâl-i meşhûr ve nâm-ı diğer sahîhle gözlükçü Fischer dahi müşterinin yağlısını bulduğu ve gözlerini iyice açacağı hülyâsıyla iki yüz kırk frank ister. (Bin iki yüz kuruş eder) Bunun üzerine bey elini cebine sokup fevka'l-gâye bir mahcûbiyetle akçe cüzdânının yanında olmadığını dermeyân edince ve Fischer ise bir saattenberi beyin gâyet kibârâne bir tavırla konuştuğunu görünce Türkler'in alafangalığı gibi fikarâtı dahi alaturkalığı ele alarak “Zararı yok efendim teklîf mi var borcunuzu ne zaman olsa te'diye edersiniz” yollu kelimâtle hatta gözlüklerden birisini beyin burnuna dahi kendi eliyle takarak kapar koyuverir. Ancak bey henüz avdet etmediği cihetle göz açıcı Fischer'in ayakları suya ererek gözleri fal taşı gibi açılır.

Şimdi hikâyeyi anladınız a? Bunun bu kadarı tuhaf bir şeydir. Ancak siz buna inandınız mı? İnandınız ise memleketimizde cârî olan humk-ı umûminin hâlâ devâm etmekte bulunduğu gibi bundan böyle dahi devâm edip gideceğini hükm edeceğiz. Şunu bilmiş olunuz ki Fischer'i göz hekimi diye ilân eden gazeteler ol emirde halkın gözlerini boyuyorlar da sonra halk gözlerini açtırmak için Fischer'e mürâcaat ediyorlar.

[3] Gazetelerde şimdi La-Turquie'nin yazmış olduğu fikra gibi fikarâtı yazmak bir baht-ı siyâha ikbâl kazandırmak için evrâk-ı havâdisin akçe kuvvetiyle yazdıkları ilânâtın başka türlü demektir. Gûyâ Fischer'in gözlükleri derde dermân imiş de onları sirkat etmeye kadar halkça bir mecbûriyet hâsıl olmuş idüğünü halka anlatmak için bu gibi vukû'ât yazılır.

Memleketimizde intişâr-ı fûnûnu insan cümleden ziyâde böyle şeyler için arzu eder. Fischer dedikleri gözlükçü fenn-i kihâlette bu derece mâahir olduktan sonra milyonlar milyarlar kazanmak için Avrupa'da niçin kalmaz da İstanbul'a gelir? Çünkü Avrupaca emrâz-ı ayniye gözlük denilen illet vâsıtasıyla def' yani emrâz-ı dâhiliyeye ziyânın merhem olamayacağını bildiklerinden ve hükümetler ise öyle birtakım kalleşlere halkı aldatmak husûsunda müsâade vermediğinden oralarda dolaplarını çeviremezler. O kadar saf-derûnluk bize mahsûstur ki biz gazetede her ne görmüş olsak derhâl inanalım. Ve bu kadar müsâade dahi bizim memâlik-i Osmânîye'ye mahsûstur ki herkes istediği gibi halkı aldatılsın.

İKİ ZÂT BEYNİNDE MUHÂVERE

Aldığımız bir varaka hükmü üzerine binâ edilmiştir.

– Vay beyim! Efendim! Görüşemez olduk.

– Evet şu yakında fakîr hânedan çıkmamaktayım.

– Bu uzletin sebebi?

– Nereye çıkmalı? Nereye gitmiş olsam karşıma can sıkıntısı denilen o nâzlım hemen çıkıveriyor.

– Güzel ama devlet-hâneye giremiyor mu?

– Pek giremiyor efendim. Mütâla'âta meşgul oluyorum da.

– Aman Allah aşkına şurada tütüncü dükkânında biraz konuşalım. Hayâletsin vallahi. Hudâ-alim göreceğim geldi.

TÜTÜNCÜ DÜKKÂNINDA

– Ey daha ne var ne yok efendim. Havâdisten bir şey yok mu?

– Nereden duyacağım? Havâdis duymayayım diye uzleti ihtiyâr ettim ya!

TRAMVAY GEÇER

– Aman bakınız bakınız, ne tuhaf! Kadınlar bir tarafta erkekler bir tarafta, ya düdük peşrevi?

– İşte can sıkıntısının biri de bu ya!

– Aman efendim! Mürüvvet buyurunuz, eğlenenin birisi de budur demiş olsanız belki be-câdır. Halk için bu kadar suhûlet-bahş olur ne var ki? Memleket içinde nakliyyâtı teshîl ediveriyor.

– Evet efendim. İntikâlâtı intikâlâtı, şimdiye kadar intikâlât-ı vâkı'â kırkı geçti.

– Anlayamadım efendim?

– Halka suhûlet-bahş oluyor buyurdunuz da onu söylüyorum. Hiç artık yatakta âh ve enîn ile muzdarip olmaya hâcet yok. Tramvay o işi an-vâhitte ve bi's-sehvle bitirmektedir. Böyle gider ise müddet-i imtiyâzî nihâyetine kadar...

– Canım efendim, sözünüzü bal ile kestim. Bu tramvayın müddet-i imtiyâzî ne kadardır.

– Der-saâdette nev' beşer kalmayınca kadar.

– Hudâ hâfız!! O nasıl lakırdı, yoksa imtiyâzî kıyâmetin son gününe kadar bâkîdir demek mi istediniz.

– Hayır, müddet-i imtiyâzî nihâyet elli altmış sene olabilir. Fakat tramvayın her döktüğü kan için mes'ûl olmaması lâzım gelir ise iş yine dediğime varacağı dahi derkârdır.

– Canım beyim, siz müddet-i uzletinizde acâyip olmuşsunuz, lakırdılarınızdan bir şey anlayamıyorum.

– Niçin?

– Pek kapalı söylüyorsunuz da onun için.

– Acâyip, bâri biraz daha muvazzahca laf söyleyim. Efendim ehl-i merâk hesâp etmiş, tramvay Beşiktaş ile Aksaray'dan ibâret iki kolda bir sene zarfında kırk adam telef etmiş. Bu iki cadde en geniş ve muntazam caddelerimizdir. Hâlbuki şimdi birtakım mahallât arasından ve dar sokaklardan da geçecek ve tramvay yavaş yavaş İstanbul'un her tarafına kol atacaktır. O hâlde cebr istihrâcâtıyla bulmuşlar ki yevmiye yirmi otuz kişinin intikâlîni teshîl edecek..... imdi tramvay bu himmeti ele aldıktan sonra müddet-i imtiyâziyesi zarfında İstanbulu boşaltabilemez mi?

– Evet mübalağasından kat'-ı nazar hesâba biraz aklım erdi. Fakat bu müddet zarfında tevellüdât vukû' bulmayacak mı?

– Güzel ama bu müddet zarfında Azrâ'il dahi ta'tîl-i ameliyât etmeyecek a? Elbette hâneler içinde o dahi me'mûriyetini ifâda devâm edecek.

– Ya taşradan İstanbul'a kimse gelmeyecek mi?

– (4) Gelecek! Gelecek! Fakat ağılebi eceli gelenler gelecek.

– Vallahi tuhafsiniz! İşte bu gibi mülâhazalardır ki dâimâ sizin canınızı sıkıyor.

(VARAKA)

Kuzum Diyojen zâten seni bilirim bu defa gazetende gördüğüm mektup üzerine gidip Salim ve Mustafa Beyleri de gördüm bunlar da üryânî eriği gibi câhî cavlak adamlar olup acaba bu gürûhtan daha var mıdır? Hepiniz kaç kişisiniz? Re'isiniz kimdir? Canım Diyojen lütfen beni merâktan kurtar hem de ayıp olmaz ise (Hoş bu tekellûf sizce icâp etmez ya!) Bir şey daha su'âl edeceğim sizin kâr ü kesbiniz ve bu âlemde meşguliyetiniz nedir? Ve emr-i taayyüşünüz nasıldır? Ve telezzüzât-ı dünyeviyyeden ne ile mütelezziz olmaktadır? Şuralarını izâh ederek beni hâlinize vâkıf eylemenizi istihâm ederim.

İmzâ

El-meçhûl

Ben dostunuz

DİYOJEN

Bunun cevâbını ileriki nüshada alırsınız.

Gûş-ı filden de geniş hem de yoğundur kulağım

Sem‘-i ucun on üçü misli füzûndur kulağım

Yazda yelpâze olur kışta dahi küreğimdir

Her şey’e pek yakışır başka oyundur kulağım

Hırs ile ursam eğer düşmenimin ensesine

Patlatır gözlerini öyle tosundur kulağım

Havf edersem sararır öfkelenince kızarır

Renkten renge girer bukalemundur kulağım

Kulağımın dibine söyleseler anlayamam

Histen azâde durur sanki odundur kulağım

Oyunu sonra çıkar şimdi gören anlayamaz

Karaman'dan ne semiz gelme koyundur kulağım

Şenlimden kulağım fark edemem ekseriyâ

Ol kadar yayvan olup cebe nümûndur kulağım

Birbiri üstüne kırk adam alır her birisi

Altı bâr-gîr koşulur öyle vagondur kulağım

Rabt u tesviye edilse ikisi birbirine

Sanır elbette gören deşt-i cünûndur kulağım

Zû rezâletçe haber dese anar rencân

Şîb diye anlar onu öyle uzundur kulağım

Halkın ahlâkı bozulmuş çalışır ıslâha

Nice bendler yazılı elli sûtûndur kulağım

Her işe böyle yarar da hased ehli çekemez

Diyojen'in bilirim bağına hûndur kulağım

174 Numara Cumartesi 9 Kânûn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

Geçen günler Levant Herald'ın ta'tîl olunduğuna dâir bir şâyi'a çıkmış idise de mu'ahharen gazete-i mezkûr intişârda devâmıyla bu şâyi'ayı tekzîp etmiş olduğundan merâk ederek şâyi'a-i mezkûrenin menşe'ini aramaya başladık ve bulduk. Meğer bunu ihtirâ' edenlerin pek hakkı var imiş ya hatta matbû'ât idâresi Diyojen'den ibâret olsa Levant'ın şu yakında görülen neşriyâtı iktizâsınca ta'tîl değil âdetâ bütün bütün lağv ve ilgâ bile eder idi. Bir zamandanberi bu gazete acâyip acâyip fikirler neşr etmeye başlamış o kadar acâyip ki salt biz değil herkes taaccüp ediyor.

Bakınız ez-cümle kânûn-i evvelin dördü tarihli nüshasında neler söylüyor “Elli seneden beri Türkistân'ın kesb etmekte olduğu terakkiyâtın şâhidi olmak üzere asrımızda ma'zûl olan sadrâzamlara ipek kaytan gönderilmemekte olduğunu görüyoruz. Ve hatta müteveffâ Fuâd ve Âlî Paşalar'ın familyâlarına edilen mu'âmeleye benzer mu'âmelât dahi görmüyoruz. En sonraki terakkiyâtımız iktizâsınca azl olan sadrâzamların hakkında hüsn-i teveccühât-ı seniyyenin bekâsını müşâhede ediyoruz. Bu kadar terakkiyâtımız en vâzih delîli olarak şu vak'a sebkât etmiştir ki tebrîk-i ıyd-i sa'îd vesilesiyle sadr-ı esbak übbehtlü devletlü Mahmûd Nedîm Paşa Hazretleri ba'dâzîn makâm-ı celîl sadârete geçemeyeceği taraf eşref-i mülûkânedden hükm buyurulmuş olduğu hâlde bile hâk-pây-i sâmi'-i şehriyârîye yüz sürdükte yine teveccühât-ı mülûkânenin âsâr-ı zâhire ve bâhiresini müşâhede ile karîrû'l-ayn olmuş ve mesned-i celîl sadârette bulunduğu müddet bezil ü bî-dirîğ eylediği cehd ve himmetin semerâtı her ne kadar enzâr-ı kabûlü celb edememiş ise de ma'mâfih teveccühât-ı âlem-şümûl-i mülûkânedden hisse-mend olduğu lütf-i teveccühten mahrûm olmamıştır. Cihânı âtifet ve inâyetinin minnetdârı buyuran zât-ı kerîmü'l-l-saffât hazret-i mülûkâne maddiyâtından kat'-ı nazar sadr-ı esbakları hakkında ber-kemâl olan teveccüh cihân-kıymetlerinin bekâsına delâlet etmek üzere şimdiye kadar mesbûk olan inâyet ve ihsânlara zamîmeten bu kere dahi bir atıyye-i hümâyun ihsân buyurmuş ve bu atıyye-i hümâyunun miktârı ise on bin liradan ibâret olduğu rivâyet edilmekte bulunmuştur.”

Vâkı'a Levant Herald bu bendde bir dereceye kadar lisân-ı sitâyîş ve ta'zîm-i isti'mâl etmiş. Ancak bendinin baş tarafında şimdiye kadar azl edilecek olan sadrâzamlara ipekli kaytan gönderilmesi fikrâsını ne lüzûm görmüş de dermeyân etmiş onu bilemem.

Dedik ya Levant'ın bu yakındaki neşriyatı pek başkalaştı. Yukarıdaki fıkranın alt tarafında tutmuş Halep'de Hristiyanlar hakkında vukû' bulan haksızlığı yine böyle kendisini ta'tili mûcip olacak bir sûretle yazmış meselâ demiş ki:

“Halep hükûmeti birkaç seneden beri Hristiyanlar zimmetinde terâküm eden bedel-i askerinin tahsiline kalkıştıktan Hristiyanlar rûy-ı muhâlefet gösterip bundan yirmi sene kadar mukaddem Halep isyanında Müslümânlar Hristiyan mahallâtını yağma ettikleri sırada vukû' bulan zarar ve ziyanlarından dolayı hükûmet kendilerine borçlu olduğu tazminâtın bakiyesini henüz te'diye ve ifâ etmediği cihetle şimdi istenilen bedelât-ı askeriyenin ondan mahsûbunu dermeyân ettikleri hâlde bu teklîf taraf-ı hükûmetten kabûl edilmemiş ve binâberîn şarktan Hristiyanlar'ın mazlûmiyeti fikri kuvvet bulabilecek esbâbdan olmak üzere bu hâl dahi görülmüştür.”

Ne demek? Artık Matbû'ât-ı Osmaniye'nin derece-i hürriyeti bu kadara vardı mı ya? Hükûmet-i seniyyenin cevâbı fenâ mı tazminât borcu inkâr edilmemiş ya? Tekâlif-i miriyye tahsili başka şeydir. Duyûn-i [2] milliye'yi ifâ o da başka bir şeydir. Eğer bu bendi Rus gazetelerinde görmüş olsaydık taaccüp etmez idik. Fakat gûyâ hükûmet ne olur ise olsun yalnız para tahsîl edilsin fikrinde imiş gibi Londra'da dahi câ'iz olamayacak bir serbestî-i lisân ile bu bendi (bâ-husûs) yukarıki şaşaalı bende zeylen yazmak salâhiyetini Levant Herald'a kim vermiş bunları yazabilmeyi kendisine bir ma'rifet mi addediyor? Herkes yazabilir fakat Matbû'ât-ı Osmâniye'nin hükmüne ri'âyeten ve bâ-husûs hükûmet-i seniyye hakkında borçlu olduğumuz hürmet ve ri'âyet ve itâate ittibâ'en yazmıyoruz. Doğrusu ya Levant'ın bu gibi neşriyatı men' edilmek lüzûmu derkârdır. Çünkü halk Hakâyık mevâdı bilmez, varır zihnini tağlît eder. Biz keyfiyeti hâlisâne arz ve ihtâr ediyoruz. İcrâ Matbû'ât-ı Müdüriyet Behiyesi'nin elindedir.

“GAZETELER MENŞE'İ”

Ma'lûmunuzdur ki her gazete fûnûn ve ma'ârifeye olan hidemâtından bahs eder. Fakat siz buna ne ma'nâ verirsiniz? Fûnûn ve ma'ârifeye hizmetten maksat halkımız için kitaplar tercüme ve te'lif ve tab' ve neşri gibi bir ma'nâ mı istihraç edersiniz? Öyle ise yanlış, sahîhini ben söyleyim öyle mi? Güzel ama gazetelerin bu da'vâsına şimdiye kadar ben dahi bir ma'nâ veremedim ki size sahîhini söyleyim. Zîrâ Osmanlı

felsefesinden bir kânûn vardır. “Bal bal demekle ağız tatlılanmaz” derler. Ben bu kânûna tatbîkan gazetelerin bal bal dedikleri hâlde ağız tatlılanmadığını görüyorum.

Ma‘a-hazâ mâdâmki sözü açtık söylemeliyim. Gazetelerin fûnûn ve ma‘ârife olacak hizmetleri neden ibâret olabilmesi ihtimâl dâhilindedir. Bunu anlayabilmek için i‘mâl u it‘âb fikir ederek bulduğum netîceyi size beyân etmeliyim. Peka‘lâ i‘mâl-i efkâr edeyim:

.....

Evet, bir dereceye kadar buldum. Bunların fûnûn ve ma‘ârife olabilecek hizmetleri halka edebiyâtın terakkiyâtı hakkında bir numûne göstermek olacaktır. Zîrâ başka bir ma‘nâ veremedim. Çünkü şimdiye kadar bu gazetelerin “Yahu! Vatandaşlar! Bilen bilsin bilmeyen agâh olsun iki kere iki dört eder” dediğini ve fûnûn ve ma‘ârifin intişârına şöyle bir hizmet ettiğini ne gördüm ne işittim. Fakat “Lisânımız bir millet-i mütemeddine lisânına benzemiyor. Yazılan şeyleri beş on kişiden başka kimse anlamıyor. Biz orta sınıf ve belki en aşağı derece halkın dahi anlayabileceği ve bununla beraber Osmanlı sarf u nahvının reddetmeyeceği bir lisân yapmaz isek terakkî edemeyiz” dediklerini hem gördüm hem işittim. Hatta lisânın sadeliğini iltizâm edip de ol-bâbda i‘mâl u it‘âb-ı efkâr eden bazı gazetecilerin birtakım kavâ‘id neşr ettikleri dahi vardır. Öyle ise ben ki nasılsa lisândan ziyâde felsefe nâmıyla bir eğlenceye sarf-ı zihin etmiş bir adamım ve benim gibi daha sâ‘irleri olacağını dahi bilirim. Gazetelerin edebiyâtından bize numûne ve meşk olması lâzım gelecek parçaları bir yere cem‘le şöyle bir nazar etmeyi ve hatta bunları benim gibilerin nazar-ı mütâlaasına dahi arz etmeyi lâzımeden addettim. Şöyle ki:

–RÛZ-NÂME-İ CERÎDE-İ HAVÂDİS–

“ÇÜNKÜ NİM-RESMÎDİR”

“Tevsî‘-i taraf u mu‘abbir bir memleket-i mütemeddine için mevârid-i servet ve sâ mân asâğir ve ekâbir olup devlet-i ebed müddet Osmâniye'nin zîr-i zıll-i zalîl-i adl u re'fetinde bulunan sunûf-ı halkın tezâyüt ve tevâfûr-i servet ve saâdeti maksad-ı hayrımız sadiyla mebzûl ve ve bî-dirîğ bulunan bunca himemât-ı pederâne ve avâtif ve inâyât-ı müşfikâne cümlesinden olmak üzere ittisâ‘-ı taraf u mu‘abbir hakkında dahi erzân ve şâyân buyurulan lütuf u himmâtın semerât-ı celîle ve cezîlesi zâhir ve bâhir

olmakla..... ilâ âhirihi” Nasıl? Beğendiniz a? Bu revîşe bir bahâne bulacak iseniz Hakâyık'ı tahsîn ediniz.

[1] Bence halk aşağı sınıf olmaz ama gazeteler öyle söylüyor.

–HAKÂYIKU'L-VEKÂYİ’–

“Kâse-lîsân-ı zamanın ser-âmedânı ve ta’bîr-i aherle arz-ı beyân âvânın medîha hânı vekâyî’in hakâyıkına hakâyık-ı vekâyî’ nazarıyla bakmamaktan Hakâyıku'l-l-vekâyî’e ne bir şeyn ve ne de şân-ı sadâkat nişânına bir nakîsa-i bedâhet-i karîn yani av‘ave-künânın lafz u ma’nâdan ve hatta işâret ve imâdan ârî ve müberrâ olan av‘ave-i mütebasbîsânesinden kadr-i vakârına halel geldiği emrinde ferd-i ferîd-i âferîdeye ilme'l-yakîn gelir”

Buna ne buyurdunuz? Sanatlı lakırdıdır değil mi? Lakırdıyı [3] incili tesbih gibi dizmiş “gelir” sözünü dahi tesbihin imâmesi gibi sarkıtıvermiş. Bana kalırsa edebiyâtı bu meşkten ta’lîm etmeli. Bu da mı ağırca? Hem ağırca hem de başka türlüce mi. Gâlibâ biraz da şaşaalı lakırdı istersiniz. Öyle ise alınız İbreti.

–İBRET–

Her harfi kanla yazılmış denilebilecek sûrette gûnâgûn me’âsir-i celâdetle mâlî ve meşhûn olan Tarih-i Osmânî şöylece bir gözden geçirilsin. Hint sahralarında şaşaa-pâş-i uyûn-i cihân olan seyf-i sârim Osmâniye'nin tâ Viyana civârındaki halkın bile yüreklerini lertzân etmesi gibi nice bin celâdet görülmez mi?

B..m

Nasıl! Okur iken bile yürekleriniz tir tir titredi mi? Gâlibâ bu kadar celâdet dahi tab‘-ı nâzeninize tevâfuk etmeyecek. Daha sadece bir şey mi istersiniz. Hem sadece olsun hem de can sıkmasın dersiniz öyle mi? Öyle ise Hadîka'ya mürâcaat buyurulsun. Husûsuyla Osmânî tiyatrosu mes’elesine dâir yazılan bendlere.

–HADİKA–

“Ayvaz kasap hep bir hesâp, kasaba mı hitâp? Hitâba mı cevâp? Mantık bilmek lâzımdır ki sözümüz anlaşılın. Tenâkuz-ı kelâm câ’iz midir. “Gündüzdür işte güneş doğdu hatta şirket vapurları bile düdüklarını çalıyor” demiş! Ne tenâkuz! Hiç gündüz

güneş doğar mı? Bârî şirket vapurları gündüz işlemiş olsa..... Biz bunu halkın insâfına havâle ederiz”

İşte size hem sade hem de can sıkırmaz bir ibâre. Can sıkacak neresi var ki. O ne? Buna da mı kusûr buldunuz. Gâlibâ size lisân beğendiremeyeceğiz. Canım hiç olmaz ise Basîreti alınız.

–BASÎRET–

“Devlet ve millet-i muazzamamızın pây-i tahtı olan ittihâd-ı İslâm'ın dahi merkez-i muazzam-ı a'zamı olan dünyânın en güzel bir memleketi olan İstanbulumuz'da şimdiye kadar bir kehhâl-i meşhûr olmaması umûm-ı millet için fenn-i celil-i kihâletten mahrûm olmaklıklarımızı mûcib ve müstevcib idi. Ahîren Paris'ten (Fransa hükûmetinin pây-i tahtıdır) bir (doktor) gelmiş. Bu zâtın ismi (Fischer) olup (fenn-i kihâlette) yed-i tûlâsı olup elini kimsenin gözüne sürmeyip (muacciz)e nev'inden bir nev' gözlükleri olup bununla gözleri açıyor imiş. Doğrusu ya millet gazeteliğiyle müftehir olan (Basîret) kendisine umûm-ı millet-i muazzama-i Osmâniyye nâmına olarak teşekkür ederek umûm-ı millet-i Osmâniye'yi ve millet-i muazzama-i İslâmiyye'yi bu doktora mürâcaat etmeye tavsiye eyleyerek ma'a't-teşekkür ilân-ı keyfiyete müsâra'at gösterir!!!!.....”

Artık buna bir diyecek yok a? Rabtı mabtı yolunda. Kavs içindeki lügatler falanlar, hâsılı istediğiniz kitâbet. Dudaklarınızı büktünüz ya? Aman! Millet gazetesi için böyle dudak büküş! Görür ise karışmam. Sonra açar mı ağzını? Yumar mı gözünü? Ne kadar kitâbeti var ise o zaman meydâna döker. Olmayacak, siz gâlibâ sârî ve arık bir şey istiyorsunuz. Al işte letâ'if-i asârı.

“Aksaray'da tramvay yine adam çiğnemiş, çiğner a!! Niçin çiğnemesin? Yalnız bir mi ya! Daha neler! Neler neler de maydanozlu köfteler????” İşte size bir de sârî ve arık, eğer benim re'yimi sorar iseniz ben yalnız letâ'iften aldığım dersi meşk edeceğim.

(EL-MEÇHÛL-İ SİN DOSTUMUZA CEVÂP)

Su'âlleriniz şunlardan ibâret idi:

(1)Siz hepiniz kaç kişisiniz?

(2)Re'isiniz kimdir?

(3)Kâr u kesbiniz ve bu âlemde meşgûliyetiniz nedir?

(4)Emr-i taayyüşünüz nasıldır?

(5)Telezüzât-ı nefsâniyeden ne ile mütelezzizsiniz?

“ECVİBE”

(1)“Siz” diye ta’yîn ettiğiniz adamlar ki biziz ismine “Dünyâ” denilir bir tımârhânedede sâkin birtakım adamlarız, adedimizi ta’yîn edemem. Ancak ben kulunuz ile Üsküdarlı Sâlim Bey, Mustafa Bey, Şevki Efendi, Sâlih Efendi, Dügümlü Efendi vücüb atlamaz vesâ’ire kerde-i ukalânın en ileri gelenlerindeniz.

(2)Mustafa Bey hikmet kendisinde teşhis etmiş yani bir hikmet-i mücessem olduğundan onu kendimize re’is intihâb etmişiz.

(3) (4) Bizim kâr u kesbimiz halka nakdîne-i teveccüh mukâbilinde akıl ve hikmet satmaktır. Bu kâr u kesble gece gündüz iştigâl ederiz. Hatta o kadar iştigâl ederiz ki bizim ne kadar gayûr ve ne kadar çalışkan olduğumuzu bilmeyenler bize acıyarak birkaç müddet terk-i meşgûliyet etmeğimizi âdetâ emr ederler. Biz yukarıda ismini söylemiş olduğumuz tımârhâne seknesi gibi a’mâl-i şâkke ile iştigâl ederek birçok ma’âdin-i nakliyye cem’ u iddihârına kat’an iltifât etmeyiz

(4)Emr-i taayyüşümüz pek yolunda ve pek ziyâde teşekkür edeceğimiz bir sûrettedir. Bizim için her şey mebzûl indimizde her şey makbuldür. Bulur isek yeriz teşekkür ederiz bulmaz isek yemez yine teşekkür ederiz. Ma’îşetimiz dâimâ halelden berîdir. Dünyâda hüsn-i ayşımızı tağyîr edebilecek hiçbir vak’a yoktur. Hânemiz yanmaz malımız çalınmaz. İşte emr-i taayyüşümüz dahi böyledir.

(5)Su’âlinizin en büyüğü bu. Biz telezüzât-ı nefsâniyeden ne ile mütelezziz oluruz bilir misin? Haniya siz kendinizce “Tımârhâne” ta’bîr ettiğiniz bizim dârü’l-fünûn yok mu? Haniya siz oraya geldiğiniz zaman bizimkiler sizin hâlinize bakıp gülerler kakhahalar koparırlar size bazı nasîhatler dahi verirler. Siz ise onlarla “Delidir” diye eğlenirsiniz. İmdi biz hükemâ indinde dünyâ denilen asıl tımârhânedede siz sakinsiniz. Biz dahi sizi temâşâyâ gelmişiz. Sizi temâşâ eder iken bize bakıp bakıp gülmeniz çır çır çırpınmanız ter ter tepinmeniz ve bir aralık abuk sabuk sözler ile bize nasîhat vermeye kalkışmanız ve bâ-husûs bizimle böyle temâşâda iken bir aralık gidip artık hâlinize yürekler dayanmayacak derece uğraşp çalışp ağırşak kadar bir altıncık

ele geçirince o ma'deni elinizde evire çevire baka baka sevinçleriniz yok mu? İşte biz bunları temâşâ ile mütelezziz oluruz. En büyük telezzüzâtımız bundan ibârettir.

Me'mûl gazetesi bizimle bir mübâhase açmak istiyor imiş. Fakat biz ona ne cevâp bulabiliriz? Şu kadar var ki onun o terbiyeli sözlerini yine kendisine hitâben dercele tezyîn-i sahâ'if ve sûtûr ederiz. Eğer sözleri bir kimseye dokunur da cevâp vermek ister ise onları derce dahi hazırız.

Baksanız na Diyocen Çelebi Osmâniye tiyatrosu aktörlerinin isimleri hâlâ zevkinize gidiyor mu, vallahi'l-azîm sizin yardaklarınız dahi bizim hoşafımıza gitti ve gitmektedir hâlâ. Hele şu Atder Petor (?) Jön Türklerimizin câsusluğuna hiç diyecek yok a.

Meğer bunlar Osmâniye aktörlerinin Me'mûl'ün idârehânesine gelip gitmelerini gözetmekte imişler. Ve bundan nâşî hiç şüphe arz olunmaz ki aktörlerin izini gözetip herhangi mahalle gidip gelirler ise ol-bâbda kesb-i ma'lûmât edinmektedirler. Bu derece merâk sâhiplerine hiç diyecek yok:

Ahlat armudu Jön Türklerimizin zu'mûnca gûyâ Me'mûl Türkler ile Rumlar'ın ahlâk ve âdetlerini istihzâ eder imiş. Jön Türklerimizin bu bâtıl tarîki ise aynen ba'zen fitnekâr ve müfsidlerin (Gâvur dinime söğdü) nakarâtına benzer. Fakat çî-fâ'ide ki o çamlar bardak oldu ne lâzım şimdi bunları bertaraf edelim de keyfimize bakalım.

Sen şu (İster ağla ister gül) bestesini pesten geçsene bir bakalım efem. Meğerçi Panosyan'ın ahlâk bozukluğu sernâmesiyle derc eylediği bahs üzerine hemen kâffe-i Ermeni gazeteleri karşı yazmış iken yalnız Me'mûl sükût etmiş imiş ve belki tahsîn etmiş imiş imiş.

Acâyip siz İstanbul da mı yaşıyorsunuz yoksa Kastanbolda mı. Bir müddetten beri Me'mûl'un hemen her bir nüshasında ve her bir sûtûnunda manzûme aleyhinde yazılanları görmüyor musunuz. Yoksa görüp de fark mı edemiyorsunuz. Hiç değil ise Hadîka'nın Anbarson ahbârına su'âl ediniz.

Fakat bizim Jön Türkler Osmâniye tiyatrosunun bayır turplarına pek gözleri kalmış olmalıdır ki yine bu defâ el uzatmışlar her ne hâl ise eğlencelerine mâni' olmak istemeyiz. Ermeni aktörlerin telaffuzu galat imiş pek a'lâ. Hani şu sizin Osmânlı kitâbet lisânına âşinâ telaffuzu yerinde, ehl-i hüner, revîşi mayhûş, zerâfeti bâlâ, tedbîri aksak

sesi kalbî, etvârı nâzenîn, endâmı revendân aktörleriniz. Hani şu âmedci kaleminden çıkma okkalar deviren kalemler kıran ayın çatlatan aktör efendileriniz bunlar hangi kara deliğinde icrâ-yı lu'biyyât etmektedirler, efem:

(Mâba'dı Sonra)

Teodor Kasap

175 Numara Salı 12 Kânûn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

BİR VARAKA

Bazı su'âlleri hâvî olup Diyojen'in verdiği cevâplar kavs içine alınmıştır.

–Diyojen! Sıkı davran, öyle laf ile iş bitmez varışıma bak da öyle davran. Sana birkaç su'âl soracağım– “Varışıma gelişim darhâne ki bulgur aşım, varıver bakalım efendi”

–Ben dünyâda en ziyâde azamet-fürûş olmak arzusundayım. Herkes azametimden tir tir titresin diyorum. Bir bakışla çarh-ı feleğin mihverini kırmak arzusundayım. Celâdet-i azametimden dağlar havf etsin. Bunun için ne yapmak lâzım?–

“Câhil olmak, câhil olur isen küçük bir vaz'-ı mahsûs ile matlûbun hâsıl olur. Çünkü kimse seni yine beş paraya almaz ise bile sen bir kere kaşlarını çattığın zaman dünyâyı titrettim zan edersin”

–Diyojen? Ben o kadar zengin olmak istiyorum ki Kârûn benim sadakama muhtâç kaldığına kanâat edeyim. Bir ihsânımla seni Kârûn edebileyim. Cihân benim mülk-i sahîhim olsun. Bunun için ne yapmak lâzım?–

“Deli olmak, eğer hadd-i zâtinde züğürtün birisi isen hem deli hem muannid olmak lâzım. Deli olmalısın ki cihânın malı senin olduğu itikâd ederek beni bir anda Kârûn edesin. Muannid-i Mısır olmalısın ki cihânın malı senin olmadığı sana bildirildiği zaman mutlak benimdir diye isrâr edesin”

–Diyojen! Ben o kadar cerî o kadar cesûr olmak istiyorum ki şecâatime dağlar dayanamasın. Meselâ bir na'ra attığım zaman işitenlerin korkusundan ödü patlasın istiyorum. Benim şecâatime kimse galebe edemesin. Kahraman kâtil gibi fırl fırl ortada döneyimde yanıma kuloğlu sokulamasın–

“Karılar içinde bulun çünkü sana o hâlde “varıver be kahraman” diyemeyecek olanlar yalnız karılardır. İster isen müdâhinler içinde de bulunabilirsin. Çünkü onlar seni memnûn etmekle müstefid olacaklar ise senin şecâatine bir kat daha şecâat katarlar. Fakat yüzlerine dikkatlice bakma. Zîrâ bıyık altından güldüklerini görürsün de canın sıkılır”

–Diyojen ben o kadar âkil olmak arzusundayım ki akıl ve iz‘ânıma bütün cihânın hayrân olmasını isterim. Verdiğim re‘yi ârâ-yı sâ‘irenin cümlesine tefevvuk etmesini arzu ediyorum. Bunun vechi?–

“Zâlim olmalısın, azlem olmalısın, tâ ki Şeyh Sa‘di'nin dediği gibi sen gündüze gece diye re‘y ettiğin zaman yanında bulunanlar (evet hatta işte ay bile bedir hâlinde doğmuş) diye güneşle isbât da‘vâna müsâra‘at gösterebilirler”

–Diyojen! Bir arzum daha var. İstiyorum ki halk beni sevsin. O kadar sevsin o kadar sevsin ki yüreklerinde benden başka kimsenin muhabbeti olmasın–

“Senin gibi bir adama göre işte yalnız bu arzunun husûlü ihtimâli yoktur”

Gelecek sene Viyana'da küşâd olunacak sergi-i umûmîde vaz‘-ı mevkî‘ teşhîr edilmek üzere her erbâb-ı sanat bir şey hazırladığı sırada der-saâdet ressamlarından birisi dahi “Beyoğlu Büyük Caddesi” diye iki kıta resim hazırlamış. İşbu resimler gâyet cesîm levhalar üzerinde yağlı boya ile müressem olup Büyük Cadde'yi kuşbakışı bir nazarla irâ'e etmektedirler. Bunlardan birisi tarîk-i mezkûrun mevsim-i sayftaki ve diğeri dahi mevsim-i şitâdaki hâlidir.

[2] Birincisinde bir Pazar akşamı imiş ki Fransız sefârethânesinin önünde yani Beyoğlu Büyük Caddesi'nin dört buçuk arşın arzı olan mahallinde beş on kadar araba ve atlar birbirini çığneyerek koşmakta ve arabaların önünde pırasa kadar değil fakat at kuyruğu kadar bıyıklı sefâret kavâslarının çalakamçı halkı yarıp yıkmakta oldukları görülür. Bu hengâmenin üst tarafında yani Hacıpulo Çarşısı civârında kadın erkek çoluk çocuk binbir ayak bir ayak üzerinde iken bir zâtın sürücü bâr-gîriyle ve sürücüsü dahi arkasında olduğu hâlde halkı at tırnağı altında ezerek geçtiği görünür.

O gün besbelli lodos rüzgârı kuvvetlice hübûb ediyormuş ki tozdan göz gözü görmeyip bu toz ve dumanın içinde ve Galata Sarayı'nın daha üst tarafında altıncı dâirenin sokak sulamaya mahsûs olan arabalarından birisi kışından dört tel su akıtarak gitmekte ise de birkaç tane sucunun su şişelerini o sudan doldurmaya çalıştıklarına mebnî yere bir damla su düşürmedikleri görünür.

Bunun daha üst tarafında yani İngiliz eczâhânesi yanında ve sokağın üç arşın arzı bulunan mahalde geçen yaz yapılmakta olan cesîm binâda işleyen duvarcılarının kemâl-i dikkatle kırdıkları tuğla parçaları sokaktan birbirinin omuzlarına basarak geçen halkın

üzerine yağmur gibi yağdığı ve bu hengâmede kafası yarılan ve binâberîn ağlamakta bulunan bir Frenk'e karşı altıncı dâire kavâslarından birisinin gülmekten çatladığı rü'yet olunur. En yukarıda Taksim Çeşmesi'ne birkaç yüz saka ile sucuların ve birçok dahi eli destili adamların hücûm ederek kırbalarla, varillerle, şişelerle, destilerle azîm bir muhârebe ettikleri müşâhede kılınır.

Bu levhanın hey'et-i umûmiyesi ne kadar tuhaf ise mevsim-i şitâyı gösteren levha dahi o kadar eğlencelidir. Mezkûr levhada dört yol ağzından bed'en ile tâ Galata Sarayı civârına kadar geçen halkın yağmurdan ve husûsuyla saçak damlalarından ve oluk çağlayanlarından tesettür için açtıkları şemsiyeler sokağa sığmaz derecede olmakla beraber tarz-ı atık kaldırımın kayganç taşları üzerinde ayağı kayıp düşenlerin ve şemsiyesiyle beraber baş aşağı gelenlerin vaz'ları pek tuhaftır. Hele Galata Sarayı önünde ve her tarafın akıntısı birikerek koca koca göller teşekkül eden yerde mürûr eden bir arabanın tekerleklerinden ve hayvanların ayaklarından iki tarafa sıçrayan çamurların birtakım mâdâmeleri ve şık beyleri zifos içinde bırakmasını mübeyyen olan cihetine baktıkça insan gülmekten kasıklarını tutuyor.

İngiliz eczâhânesiyle El-Hamrâ arasında der-dest-i inşâ bulunan birkaç büyük binâların çamuru ve kireci sokağa yayılarak geçilmek mümkün olmadığından birtakım arka hamallarının o geçitten adam geçirişleri ve arabaların dingile kadar ve bâr-gîrlerin dahi dize değin batmaları ve husûsuyla saplanıp kalmış olan bir bâr-gîri çamurdan çıkarmak için karnı altından geçirilen şeritlere merbût halatın uçlarını yolun iki tarafında kâ'in binâların damları üzerinde beşer onar nefer altıncı dâire me'mûrlarının kemâli himmetle çekmeleri dahi levhanın en ziyâde tahsîne sezâ bir parçasıdır. Taksim önü âdetâ bir deniz kesildiğinden içinde birkaç vapur işletildiği görülmüş ise de bu hâl sarf-ı mübalağadan ibâret bulunduğuna mebnî bizim nazar-ı tahsînimizi celb edememiştir. Ma'a-hazâ eminiz ki bu iki levhada altıncı dâirenin tasvîr olunan ulüvv-i himmeti üzerine zikr olunan sergi-i umûmi komitesi tarafından birinci mükâfâtı altıncı dâire alacaktır.

(DİYOJEN İDÂRE-İ BEHİYYESİ'NE)

Basîret matbaasına bir mektup gelse de sâhibi imtiyâzî okusa veya La-Turquie'yi mütercimi bir gözden geçirip meselâ âtide muharrer olduğu gibi bazı havâdis görerek tercüme etse onun zirine teveccühle mütâlaa-i mahsûsa ilâve ederler bilir misiniz?

Elbette bilirsiniz. Benim bilişim dahi Basîret'i okuduğumdandır. Aman okuduğum için beni de Basîret gibi yazı bilmez kitâbet bilmez ulûm ve fûnûn bilmez hâsılı bilmez bilmez bilmeyiniz. İşte böyle başlar.

(Taşra muhbirlerimizden bir zât tarafından gazetemize mahsûs tahrîrât)

veyâhût **(Havâdis-i âtiyye La-Turquie'de görölüp mesleğimize muvâfık bulunmakla bi'l-tercüme neşre ibtidâr olunur)**

Falân kazâ kaymakamının mahall-i me'mûriyetine muvâsalatı gününden beri hukûk ibâdı muvâfık kânûn ve şariat-i ihkâka itinâ ve vergiyi ahâliye girân gelmeyecek sûrette tevzî' u istifâ ve taraf u ma'âbirî bir tarz-ı nevîn üzere inşâ etmektedir. Binâ'en aleyh ahâli fevka'l-âde kendilerinden memnûn ve hoşnut görülmektedir.

[3] Geçende be-hikmet-i te'âlâ kesret üzere barân nüzûl edip bundan dolayı mevrû'âtça telefât ve hayvânâtça dahi bazı mertebe zâyî'ât vukû' bulmuş ise de lehül-hamd nüfus-ı insâniyece hiçbir güne telefât vukû'u işitilmemiştir.

(BASÎRET)

Basîret millet gazetesi olmakla müftehir ve işbu iftihârını dâimâ o muazzam milletine zâkir ve mükerrir olduğuna ümmet-i İslâmiye'nin kâffesi şâhittir. Kaymakam mûmâ ileyh şu varak-pârenin mâye-ül-iftihârı olan millet-i Osmâniye'nin bir ferdi ve o milletin ikâmetten olan kazâ-i mezkûr ahâlisinin kaymakamı olmakla hüsn-i icrâ'at-i meşrûhası Basîret'in ne derece mûcib-i iftihârı olduğu yâr u ağıyâra nihân ise sâ'irlerine ayândır (seci' için) fakat barânın şiddet-i nüzûlundan nâşî vuku' bulan telefâtın dolayı hakîkaten müte'essiriz.

Bu bâbda kaymakam mûmâ ileyha azıcık ta'rîze cür'et ediyoruz. Ne çâre hamiyet bırakmaz ki. Me'mûrîn-i mülkiyemiz ulûm ve fûnûnun kâffesince behre-dâr bulunmak milletin birinci derece arzu-gerdesi olmasıyla kaymakam mûmâ ileyhin her türlü ulûm ve fûnûnu câmi' olması lâzım geldiği hâlde şiddet-i nüzûl barânı birkaç gün evvel anlayabilip de bu kazâ-yı âsmânînin vukû' bulacağından ahâliyi haberdâr ede idi bi't-tabî' herkes hayvânâtını mahsûs mahallerde hıfz ve vikâye ve mevrû'âtın üzerine dahi hânelerindeki kalîçe ve kilimleri toplayarak basd ü ferş edecekleri bedihî idi. Ma'mâfih kaymakam mûmâ ileyh mâdâmki sâdik millettir Hudâ-negerde böyle bir kazâ-i

nâgehânî bir kere daha vukû‘ bulacak olur ise birkaç gün evvel keşfiyle ahâliyi haberdâr eylemesini bütün millet ağzından Basîret tavsiye ve ihtâr eyler.

İşte gördünüz mü Basîret'in şimdiye kadar ettiği mütâlaâtı. Şimdi biz bu gazeteyi nasıl millet gazetesi bilelim? Biz Basîret kadar deli miyiz ki Basîret bizim ağzımızdan diyerek her istediğini yazsın bir de gazetemizin bendleri Avrupa gazetelerine nakl olunuyor desin!!! Bu sahîh değil ama sahîh olduğunu bilsek artık hepimiz kalkıp (Yahu senin tavsîf ettiğin kadar ahmak değiliz şöyle böyle değiliz) diyerek haddini bildirmeli. Allâh için sizin de bu bâbda olan mütâlaanızı beyân buyurmalarını ricâ ederim.

Efrâd-ı millet-i Osmâniye'den

Bir Ferd

H.T

(ME'MÛL'UN BENDİNDEN MÂ'BÂD)

Fî'l-hakîka Karagöz'ün kaba kaba sözlerini ve o câhil meddâhların hikâyelerini itâle-i sımâh ile dinlemekte olduğunuzu inkâr etmemişsiniz. Fakat bilir misiniz acaba ne tuhaf şey olacak şu Zuhûrî kolun ıslâh hâli. Bir defa ol çatlak zurnayı Diyojen Çelebi'nin eline verseniz dümbeleğin çomaklarını da muharrirleri alsalar. Hadîka hanım da yaşmağı tûlbendi bağlasa. Bizim âlim Jön Türklerimiz de soytarı kavuğu başlarında, biniş cübbe sırtlarında, şalgam başlı çubuk elde, cedik papuç ayaklarında meydânda oynasalar. Hakîkaten Zuhûrî kolunun böylece ikmâli husûsuna nispeten tiyatroya hâcet kalır mı efem. Hiç medeni tiyatro oyunlarının zerrece ehemmiyeti kalır mı ya, efem, efem.

Ama bu tiyatro oyunlarının terk-i âdâb ve ahlâkına mazarratı var imiş ey şu buluşunuza söz yok. Ne lâzım öyle ise Hasköy tiyatrosu gibi kâffesini de harâb etmeli vesselâm. Hele şu Jön Türklerimizin Osmâniye tiyatrosunun mazarratından kendilerini vikâye etmek istedikleri hâlde diğer taraftan geceleri sabahlara kadar Pirinçin'in gazinosunda ve mahall-i sâ'irede pusulalarını şaşırarak derecede sarf-ı evkât eylemeleri şâyân-ı taaccüp değil mi, nespa, efem.

Ancak şu tiyatro-yı Osmâniye'de bi'l-cümle vükelâ-yı fihâm hazerâtının mevcûd buldukları hâlde oyunların terk-i âdet ve ahlâkına mugâyir bulunduğunu tefrîk etmeyip de siz bunu oturduğunuz (Paradi) mevkiinden nasıl fark edebiliyorsunuz buna

hâlâ taaccüp etmekteyiz. Buracıkta bırakalım Diyojen Çelebi'nin yakasını, azıcık da Hadîka-zâde ile görüşelim.

Şu tiyatro-yı Osmâniye aktörlerinden bazılarının ecnebi olduklarından ve bazılarının zevzekliklerinden nâşî şapka giyinmeleri Hadîka'nın bu derece hiddetini mûcip olacağını eğer evvelinden fehm etse idik vallahü'l-azîm Beyoğlu şapkacı dükkânlarını kâffesini kapatır idik. Çünkü bilir misiniz işler nerelere varıyor. Hadîka-zâdenin kavlince vaktiyle hacı hocalar karabetler ohannesler bugünkü gün Paşa, Bey, Efendi oldukları hâlde çıkıp da şapka giyinmeleri âdetâ halt etmek olup mûmâ ileyh hazretleri ise bunu asla kabul etmez imiş ve daha böyle devâm eder ise sûret-i resmîyede da'vâci olacak imiş. Ey ne sallanıp duruyorsun şu yapacağını bir saat evvel yap da [4] biz de seyr edelim çünkü merâmımız eğlenmek a.

Allahı seversen Hadîka-zâde siz bu ma'lûmâtı nerede tahsîl ettiniz lûgat pazarında mı yoksa kudret pazarında mı. Meddâh, Karagöz ve orta oyunları Türkler'den ziyâde Ermeniler içinde rağbet bulur olduğunu nereden tahkîk ettiniz ve birkaç Ermeniler'in böyle ahlâka mugâyir oyunlarda hazır buldukları için bu oyunlar iyi mi olmuş olurlar.

Ey sivri akıllı Hadîka-zâdem bu yolda oyunların hûd-bîn ve kaba oldukları zımmen kabul ettikten sonra bunların Türk oyunları oldukları için millet ve lisân gayretinden tahrik olunarak tesâhuba kalkışmanız budalalıktır der isek acaba gücenir misiniz Allahı seversen kuzum efendim doğru söyleyin. Siz varaka mı yazıyorsunuz yoksa kocakarı masalı mı okuyorsunuz. Darb-ı mesel killetine düşerek (çalı idi çırpı idi evim idi ya, ayı idi uyu idi kocam idi ya) diyerek bin yıllık küflenmiş ve medeni bir lisâna yakışmaz böyle bir darb-ı meseli kaleme aldığınıza asla bir âr ve hicâb duymadınız mı doğru söyleyiniz lisân-ı gayret mi göstermek yoksa bu sefer de siz kendinizi istihzâ etmek mi niyet eylediniz. Hadîkacığım Ayvaz'ın şerbetesini yakalayıp da hoşlanacağına ise biraz da kalemine ve lisânına dikkat eylesen zannımızca daha iyi olur. Çok kocakarı masalı dinleyecek vakitler geçmişler. İnanmaz isen şu senin Anbarson ahbârına su'âl et bir kere.

Fi'l-vâki' siz akılda bir Diyojen Çelebimiz dahi var ise de gayrı bu yolda saçma sapan sâ'ir birtakım vahiy iddiânız cerhe lâyük olmayıp kozunuzu beyninizde paylaşmış. Çün sizin bu hâliniz yok mu billahi çok zevkime gidiyor.

İnşâallah an-karîbü'z-zaman sizin beğenmiş olduğunuz lisân ile yani Diyojen'in denize düşüp yılanı sarıldığı gibi beyne'l-ahbâb tekellüm edemeyip sâ'irler sâyesinde söylemekte olduğu lisân ile mülâkata mübâşeret eylediğimizde kendi bildiğimiz ve ıstılâhımızı Jön Türklere beğendirebileceğimiz kadar bi'l-cümle efkârlarımızı kendilerine tafsilâtı ile beyân etmekliğe hazırız.

(İntihâ)

UFACIK BİR HASBİHÂL

Cenâb-ı Hak taşına toprağına zevâl vermesin şehrimiz yine çamur okyanusu kesildi. İnsanlar boğazlarına kadar yüzüyor. Bir taraftan bâr-gîrlerin attığı bir yandan arabaların sıçrattığı zifozlardan elbiseler çiçek çıkarmış Arablar'a benziyor.

Bir de gazeteler hiç satılmıyor. Böyle giderse Allah herkesten ziyâde gazetecilere imdâd eyleye. Hele Hakâyık lâ-havle ile yaşıyormuş!. Basîret başka şey, o millet gazetesi, siz ona ne bakarsınız? O yağmur demez satar, çamur demez satar, toz demez satar, toprak demez satar. Hâsılı ne olursa olsun satar vesselâm.

(Hadîka)

DİYOJEN

Âferîn Hadîka! Sen de artık yola girdin be? Ama bu gidişle ne bileyim ama..... Haydi korkutmayım. Ma'a-hezâ aşk olsun sana bu garabet, ha kuzum göreyim seni....

Teodor Kasap

176 Numara Perşembe 14 Kânûn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

FENN-İ MÂLÎ'YE DÂİR YENİ BİR KEŞİF

Geçen gün fenn-i mâlî erbâbının e'azımından birisi evliyâ-yı umûr efendilerimizin e'azımından diğer bir zât huzurunda tütün rejisinden bahs açıldığı sırada “Efendim Avrupa'nın hiçbir usûlü bizim memlekete tatbîk kabul etmediği gibi reji usûlü dahi tatbîk olunamayacağı sebkât eden tecrübemiz üzerine anlaşıldı. Çâker-i esdakınız bu gibi şeyler için başka bir usûl tasavvur ediyorum her tütün içecek adamdan ayda on kuruş reji resmi almalı. Canı isteyen tütünü terk etsin” demiş.

Basîret! Bu gibi vekâyi' cereyân ediyor da sen kulaklarının üstüne mi yatıyorsun? Teksîr-i vâridât ve terfih hazine-i kaziyye-i matlûbe-i mergûbesi hakkında bu derece i'mâl-i efkâr eden zevât-ı kirâma “Umûm-ı millet nâmına” olarak niçin teşekkür etmiyorsun?

Latife değil mûmâ ileyhin keşf etmiş olduğu yol fenn-i mâlîce en büyük keşfiyâtta addolunacaktır. Evvelâ şuna dikkat etmeli! Hükûmet ne demektir? Allah hükûmetleri niçin yaratmıştır? Şüphe yok ki halkın vergi ve aşarını vesâ'ir tekâlif-i miriyyesini toplamak için. Halk ne demektir? Allah halkı niçin yaratmıştır? Şüphe yok ki tâbi' olduğu hükûmete vergi-i a'şâr ve tekâlif-i sâ'ire vermek için.

Hem bu sûret o kadar bedihîdir ki itirâz götürecek bir noktası bile yoktur. Çünkü dikkat edecek olur isek bir milletin şevketini nerede buluruz? Tâbi' olduğu devletinin zengin olmasında. Bir devlet nasıl zengin olur? Âşikârdır ki halkın verdiği tekâlif ile. Ale'l-husûs devletimizin el-hâletü hâzihi on beş milyon lira kadar irâdî olup bunun on milyon kadarı borçlarımızın fâ'iziyle re'sû'l-mâlîna verildiğinden kûsûru masârif-i mukannene ve (gayr-i mukannene)mize kifâyet etmemekte ve ale'l-husûs yeniden akd-ı istikraza müsâade göstermemektedir. Binâberîn şu hâlin def'iyçün halkın tekâlif-i miriyyeyi arttırmasından başka çâre var mıdır?

Basîret buralarını düşünmüş olsaydı teksîr-i vâridât için ber-minvâl-i muharrer i'mâl-i efkâr eden zât Roshaldin sıfatihi elbette umûm-ı millet lisanından teşekkür eder idi. Hele Diyojen bu fikri ol kadar tasdîk o derece tahsîn eyler ki ta'rîf kabul etmez. Hatta bunu ta'mîm etmeyi dahi mütâlâa ediyor, diyor ki:

“Ben hükümet olsam yani halktan tekâlif almak için yaratılmış bulunsam da böyle kırk milyon nüfustan mürekkep ve bana tekâlif vermek için yaratılmış tebaam olsa şu usûlü vaz’ ve ta‘mîm ederdim. Ez-cümle birisini çağırıp der idim ki yahu sen ekmek yemeğe mecbûr musun öyle ise ayda yirmi kuruş vereceksin. Su da içmek ister misin? İhtiyâçta ekmek ile su müsâvi olduğundan yirmi kuruş dahi onun için vereceksin bunları verir isen serbest serbest ekmek yiyip rahat rahat su içebilirsin. Vermez isen ba‘dezin yiyeceğin ekmeğe ve içeceğin suya kaçak nazarıyla bakılarak cezâ-yı nakdîsini alırız. Bundan sonra bir hanımı çağırıp der idim ki hanım sen istediğin gibi giyinip kuşanacak mısın? Öyle ise şapkanız için beş şinyonunuz için on beş tüyleriniz vesâ’ir tezyînâtınız için on fistânınız ve malakofunuz için yirmi bir karış ökçeli potinleriniz için yirmi beş kuruş reji vereceksiniz. Bu rejiyi vermez iseniz melbûsâtınıza kaçak nazarıyla bakarak hakkınızda mu‘âmele-i nizâmiyyeyi icrâ ederiz”

Siz Diyojen şaka eder zannedersiniz ama bu lakırdısı şaka değildir. [2] Yukarıda tütün için ayda on kuruş hesabıyla reji vaz’ edilmesini teklif eden zât hazine-i celîlesine de kaç kuruş irâd buluyor bilir misiniz? Kırk milyon nüfustan ibâretiz ihtiyârlarımız tiryakiliklerinden dolayı içiyor. Gençlerimiz zerâfet için içiyor. Çocuklarımız dahi analarının karnında iken onların içtikleri tütünü teneffüs ettikleri cihetle alışmış bulduklarından dolayı içiyor ve hatta anadan doğduğu zaman lâyük olan bir sigara takdîm etmektir. Şu hakikatlerle beraber haydi farz edelim ki nüfusumuzun yarısı içiyor. Ayda onar kuruştan senede yüz yirmi eder. Bir lira değil. Hazine-i celîle lirayı yüz kuruşa alır. Adam başına bir lira bir hums yirmi milyon nüfustan senevî tamam yirmi dört milyon lira vâridât bulmuş demektir.

Buna mukâbil Diyojen'in şerh ettiği sûret kabul edilecek olsa ekmek, su, et, sebzevât, elbise, hâne, meşrûbât vesâ’ir havâyic ve levâzımât için bilâ istisnâ her adamın senevî azdan az ikişer lira i‘tâ etmesi lâzım gelir ki seksen milyon lira eder. Hesâbı unutmayınız ha! Yirmi dört milyon lira dahi tütün rejisi olarak bulunmuş idi. Vâridât onunla yüz dört milyon liraya bâliğ olur.

Bundan sonra her izdivâç edecek kız ile erkekten ömründe bir defaya mahsûs olmak üzere Ellişer lira alınıp kırk senede bir devir vukû‘ bulacağına mebnî senevî beş yüz bin nikâh vukû‘ bulur ise elli milyon lira dahi ondan alınıp zâten elde on beş milyon

lira vâridât-ı kadîmemiz bulunduğundan vâridâtımızın mecmû'ı yüz altmış dokuz milyon liraya bâliğ olur. Nasıl hesâbımızda bir sehv yok a?

İşte irâdımız bir kere bu dereceyi bulduktan sonra iki seneye kalmaz tekâmîl borçlarımızı vermekle beraber şimdiye kadar me'mûrlarımızdan tenkîh ettiğimiz maaşları bâliğan mâ-belağ zam eder ve ayları yine otuza indirir ve hatta Avrupa'ya dahi akçe ikrâz eder idik. Diyojen'in nesine lâzım mâliye fenninden bahs açıldı da onun için söylüyor yoksa böyle bir muvaffakiyyete mazhariyetinden dolayı millet gazeteliğiyle müftehir olan Basîret umûm-ı millet nâmına olarak kendisine bir teşekkür edecek olsa elverir gider.

176 numaralı gazetemizde “Bir Kız Düşkünü” imzâsıyla es'ile-i hamseyi hâvî gelen varakanın zeylinde muharrir “Beni bilirsiniz” imzâlı diğeri bir varakada düyûnun asır gençleriyle olan münâsebeti ortaya konulmuş olduğundan mezkûr es'ile-i hamseye verilecek ecvibeyi bu münâsebetin neden ibâret olduğunun gösterilmesine ta'lik eylemiş idik. Şimdi es'ile sâhibi diğeri bir varaka ile o münâsebetin neden ibâret bulunduğunu göstermiş olduğundan biz dahi cevâplarımızı vereceğiz. Evvelâ göndermiş olduğu diğeri varakayı derc edelim.

(VARAKA)

Baba Diyojen!

(Ben doksanlığım asrın gençleriyle ne münâsebetim olur anlatmalı) buyurmuş idiniz:

Senin onlarla münâsebetin olup olmayacağını bilemem fakat onların sana elbette bir münâsebetleri olmasını bazı şeyler ile istidlâl ediyorum yani senin gibi doksanlıklardan doksanda birisi senin nüshalarının yanına bile yaklaşmaz benim gibi asır gençlerinin dahi yüzde doksanı yanından ayrılmaz eyyâm-ı şebâblarının sür'at-i güzârını duâsı demek olan haftada üç günü hemen bir saat zarfında gelsin diye beklerler seni alıp ne kadar meşgul iseler işlerini terk ile görüşmeye başlarlar ve nihâl-i vücûdları riyâz-ı Osmâniye'de perveriş-yâb olduğu cihetle elsine-sâ'irece çıkan nüshalarının kâri'eleri üssen öteye beriye atmayıp ba'de'l-kırâ'at vaz'-ı fark kitâbhâne-i iftihâr ve itibâr ederler. Demek ki elbette bir münâsebetleri olmalıdır bir adam kendüye münâsebeti olanların memnûn olmasını ister zannederim. Ama senin yoğ imiş! Olmayabilir ya! Ben hem kesip atmamış idim? “Olmaz mısın” dedim “olmam” dersin

yanıldığı cihetle kusûrumu da afv ediverirsin biter gider. [El-meçhûl ben] dostunuza cevâp verip de (Beni bilirsiniz) kölenizi mahrûm etmede ne ma'nâ buluyorsunuz? Hôd ben her şeyden mahrûm olmaya alışığım lakin bilen bilmeyen Diyojen izhâr-ı acz etti cevâp veremedi derler velekümü'l-rây-i fî külli'l-ahvâl

Bende

M.N

Beş su'âlin her biri birkaçar su'âli hâvî olduğundan bunları muhâvere tarzına dökerek ol vechle cevâp vermeyi münâsip gördük. Asıl su'âllerin menşe'i tarafından nedâmet husûsunda sevip bayıldığı kocaya varan kız ile sevip bayıldığı kızını alan erkek olduğu der-hâtır edilmeli.

(BİRİNCİ SU'ÂL)

S- Tarafından zuhûrî melhûz olan nedâmet ekseriyet üzere ne gibi şeylerden olabilir?

[3] C- Ekseriyet üzere seni aramak lâzım değil. Yekdiğeriyle bi'l-izdivâç birbirinin esiri olmalarından ibârettir.

S- Esbâbı nedir?

C- Birbirinden bıkmak usanmak.

S- Menşe'i nasıl başlar?

C- Birbirini sevip almış oldukları cihetle ol emirde muhabbetle şiddet göstermelerinden başlar. Eğer birbirini sevip almış olmaya idiler o zaman "Erişir menzil-i maksûduna âheste giden" hükmü yerini bulmuş olur idi.

(İKİNCİ SU'ÂL)

S- Beyân buyurulan kâ'ide sûret-i umûmiyede olup da her kavâ'id ve usûlde cârî olduğu gibi bunun dahi bir sûretle müstesnâ olmak ihtimâli yok mudur?

C- Aradığımız şey yalnız "ihtimâl" ise onu hiçbir vakitte inkâr edemeyiz. Âlemde ihtimâlin hâricinde hemen hiçbir şey yok gibidir.

(ÜÇÜNCÜ SU'ÂL)

S- İş yalnız nedâmet derecesinde kalarak biter mi?

C– Eğer nedâmete katlanmayı icbâr eder husûsât dahi baş gösterir ise yalnız nedâmet derecesinde kalarak biter. Husûsât-ı mezkûre ise arada iki üç çocuk peydâ olması ve bâ-husûs bacının zengin olup zevcin züğürt bulunmasıdır.

S– Yoksa daha ilerisine gider mi?

C– Hay! Hay! Bu da olur. Kolayı bulduktan sonra o bâr-ı girândan bütün bütün yaka silkelemeye kadar varılır. Zâten râbita neden ibârettir? Bir çift sözden ibâret değil mi?

(DÖRDÜNCÜ SU'ÂL)

S– İbtidâ-yı nedâmet o iki bahtiyârdan hangisinde zuhûr eder?

C– Evvelâ hangisi daha güzel ise. Sâniyen hangisi daha zengin ise. Sâlisen hangisi daha evvel kendisine diğer birisini bilemiş ise.

(BEŞİNCİ SU'ÂL)

S– Nedâmet emr-i izdivâçtan dolayı mıdır?

C– Öyle ya! Başka neden dolayı olacak?

S– Yoksa bidâyet-i muhabbetten husûl-i izdivâç arasında zâyî' olan müddet ciğer-sûz-i iftirâktan nâşî midir?

C– Yo!. İşte hatanız yalnız bunda. Bu iki bîçârenin mu'âmele-i vâkı'adan dolayı elde bir kârları kalır ise o da ta'yîn ettiğiniz müddet zarfındaki lezzet ve halâvetten ibârettir. Bir su'âl var idi ki en mühimi olduğu hâlde siz sormamışsınız bâri onu da kendi kendime ben sorayım.

(SU'ÂL)

S– Bu nedâmet yalnız sevip bayılarak vukû' bulan izdivâca mı mahsûstur? Yoksa âdî izdivâçlarda dahi var mıdır?

C– Nedâmetin tarafından olması yalnız sevip bayılarak vukû'ulan izdivâçlara mahsûstur. Diğerinde ise nedâmet yalnız bir tarafta kalır. Çünkü evvelkisinde birisi (Ah beni alsa) ve diğerisi (Ah şunu alsam) demiş idi. İkincisinde ise birisitalep edip diğerisi dahi muvâfakat göstermiştir.

BİR HANIM İMZÂSIYLA ALDIĞIMIZ VARAKADIR

Aman Diyojen Baba kendimi bildim bileli yani gazete okumaya başladım başlayalı Türklerin de Frenkler gibi medeni olmaya başladıklarını ve yakın vakitlerde bizim de Frenkler gibi dört başı ma'mûr bir hâle geleceğimizi ve hatta bunu isbât etmek için kış mevsiminde çamurundan yaz günlerinde tozundan toprağından geçilmeyen şose yolların yapılmakta olduğunu ve Şirket-i Hayriyye vapurlarının çoğalmasi ve demir yollar tramvaylar inşâ edilmeye başladığını dârü'l-fünûnlar yapıldığını Diyojen gazetesi çıktığını anasız babasız kızların ta'lîm ve terbiyeleri için dârü'l-muallimât nâmıyla bir binanın yapılmakta olduğunu görmekte ve okumaktayım.

Doğrusunu söyleyeyim mi Diyojen Baba bundan en ziyâde memnûn olduğum cihet bizim gibi âciz kadınların evvelki hâl-i tahkîrden kurtulup insanca muâmele görmeleri lâzım geleceği kaziyesidir. Zîrâ işitiyorum ki o medeni Frenkler kadınlara pek çok riâyet ederler imiş. İşte bunun için halkımızın tamamıyla medeni olmalarına dört göz ile intizâr etmekte idim. Fakat geçen gün bir vak'aya tesâdüf ettim ki yukarıki intizâr ettiğim şey'in yakın bir zamanda hâsıl olacağından me'yûs oldum, şöyle ki:

Üsküdar'a ikâmet ettiğim cihetle geçenki boralar esnâsında hasbe'l-icâb Fındıklı'ya geçmeye ve akşama yine avdet etmeye mecbûr olduğumdan ve nişâne-i medeniyet olan Şirket-i Hayriyye'nin araba vapuru ise Üsküdar'dan Kabataş'a işlemekte bulunduğundan o vâsita ile geçmeyi münâsibçe gördüm.

Yanıma dadımı alarak evden çıktım iskeleye indim. Bora! [4] Kıyâmet kopuyor, deniz dağlara çıkıyor, boranın şiddetini denizin sertliğini size anlatabilmek için araba vapurunun üzerindeki tentenin kaldırılmış olduğunu beyân ederim.

Ne ise vapura girdik yukarda durabilmek ihtimâli olmadığı gibi aşağıda yani kenarlarda dahi erkekler oturduklarından biz oradan da mahrûm olduğumuzdan yan kamaralarından birine girmeyi münâsib gördük ve vapurda tesâdüf ettiğimiz üç kadın ile birlikte tam kamaralardan birine girmek istediğimizde orada vapur hizmetçilerinden birisi derhâl yanımıza gelerek “Hanımlar orası erkeklere mahsûstur siz yukarı çıkınız” diye bizi çıkardı kamara kapısını da kilitledi. Biz bîçâreler bu hitâbı işittiğimizde ne yapacağımızı şaşırđık olduğumuz yerde yani kamara kapısı önünde sebilhâne bardağı gibi dizildik kaldık. Biraz sonra me'mûrlardan diğeri biri yanımızdan geçmekte olduğunu gördüğümüzden içimizden cerbezeli bir kadın heriften oturacak bir yer

istedi ve bir miktar dahi herifle mu'ârıza etti hele güç hâl ile herifi utandırarak o burada yukarıda durulamayacağını herife anlattı da bizim için küçük bir kamara açtırabildi.

İşte Diyojen Baba tesâdüf ettiğim vak'a bundan ibârettir. Şimdi sen hükm et ki yukarıki me'yûsiyetimde haksız mıyım? Gazetelerin bizim de medeniyette ileri gittiğimize delîl ittihâz ettikleri Şirket-i Hayriye vapurlarında kadınlar için duracak oturacak yer yok. Yoksa Diyojen Baba Türkiye'deki kadınlar nev'-i insanın hâricinde bir mahlûk mudur? Bu bâbda mütâlaa-i mahsûsanı beklerim.

DİYOJEN

Dûcâr olduğunuz bu gibi belâlar maksûdun neden ibâret olduğu henüz ta'yîn edilememiş bulunmasından ileri geliyor. Hatta sizin bile sehviniz var. Bizim Avrupalılar gibi olmaklığımızı arzu etmeniz veyâhût olacağımız emelinde bulunmaklığınız en büyük yanlışlardan birisidir. Herkes bu gibi sehvlere bulunur ise Şirket-i Hayriyye dahi şikâyet ettiğiniz gibi kusûrlarda bulunduğu hâlde ma'zûr tutulur. Sizin aklınız var ise Frenk olmayı istemeyiniz adam olmayı isteyiniz. Çünkü Frenkleşsek dahi adam olmadıktan sonra hikâye ettiğiniz gibi muâmelât-ı tahkîriyeden kurtulamayız fakat adam olur isek ademiyyet ve insaniyet bize hükmünü icrâ ettirebileceğinden kadınların dahi hukûk-ı medeniyeden hisse-mend olduklarını Şirket-i Hayriyye takdîr edebilir.

Frenkleştüğümüzden dolayı terettüb eden mukarrerâtlardan sizin yani kadınların dahi ne kadar mutazarrır olduğunuzu bilerseniz Frenkler'in size gösterdiği şapkalardan şinyonlardan cicilerden bicilerden de vazgeçerek hiç olmaz ise eski hâlinizde kalmaya râzı olurdunuz.

Şimdi beğenilmeyen kaba saba Türkler vaktiyle hukûk-ı medeniyeden kadınların dahi hisse-mend olduğunu bi'l-takdîr ez-cümle seyir yerlerinde kadınlara sûret-i mahsûsada mahall ayırırlar idi. Şimdi ise sizi millet bahçelerine ve Jardin Municipal gibi alafranga seyir yerlerine kabul etmiyorlar.

Barbarlık zamanı diye şimdi teayyüb ettiğimiz yeniçeri zamanında erkekler içinde bir kadın görülünce kadındır kısa ayaklıdır diye herkes sa'y-y-ı himâyesinde bulunurdu. Şimdi ise hakkınızda ne derece riâyet ettiklerini görüyorsunuz.

Sözü uzatmaya ne hâcet başına bir top şal sarmış ve henüz kırmızı yemenilerinden vazgeçmemiş olan kocalar aşk ve sevdâ-yı â'ileyi henüz gayb etmemiş olduklarından

her akşam zenbîlceğizini doldurup evceğizine gelir. Devâmında kusûr etmez. Akli fikri hânesindedir. Acabâ Frenkleşmiş olan beylerde ne kadar familyâ muhabbeti görebilirsiniz? Onların akli fikri nerededir?

Te'essüf ederim ki halkımızın Avrupa medeniyetini iktisâb etmeleri emelindedir. Bu fikr-i cedîd değil midir ki birtakım ecnebi kadınlarını Osmânî hanımlarına tercih ettiriyor. Eğer siz de Diyojen Babacığınız gibi Frenkleşmeyerek insanlaşmak cihetini iltizâm etmiş olsanız yalnız Şirket-i Hayriyye'nin muâmelât-ı mesrûdesini görmekle dilgîr olmayıp her hâlde hukûk-ı medeniye ve şahsiyenizin muhâfaza edildiğini dahi görür ve müstefîd olurdunuz. İşte benim mütâlâa-i mahsûsam bundan ibârettir.

Teodor Kasap

177 Numara Cumartesi 16 Kânûn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

Hadîka otuz iki numaralı nüshasında “Unvân İstemez” ser-levhasıyla bir bend yazarak kendi ta‘bîrine göre on bir aylık bir idâre zamanında Rusya politikasının gâyet sükûnetli bir hâlde geçmiş olmasına taaccüb eylemiş ve bunun sebebini düşünüp düşünüp de bulamamış.

Vâkı‘â Hadîka vesâ‘ire gibi yalnız dalgın dalgın düşünüp fikrini mesâ‘ilin künhüne kadar sokamayan gazeteler bu gibi esbâb ve hakâyıkı bulamazlar ise ma‘zûr sayılırlar. Fakat Diyojen bu gibi şeyleri yek nazarda görmekte olduğundan Hadîka'nın çalışıp çalışıp göremediği esbâbı gözünün önünde duruyormuş gibi görmüş ve bunları Hadîka arayıp arayıp bulamadığı hâlde kendisi eliyle koymuş gibi bulmuştur. Zikr ettiği on bir aylık bir idâre zamanında siyâset kitaplarının başında altın yazı ile şu beyit yazılmış olduğu vaktiyle haber verilmiş idi.

BEYİT

Âsâyiş-i dü kîfî tefsîr-i in dü harf est

Bâ-dostân telattuf bâ-doşmenân müdârâ

O zaman fenn-i siyâset erbabının ser-âmedânından birisi bu beyti şu sûretle şerh etmiş idi. (Âsâyiş) zevk ü safâ istirâhat ve saâdet (dü) iki (kîfî) cihân ma‘nâsına olup birisi sâhilhâne ve diğeri devlethâne nâmını alabilirler. (Tefsîr) ma‘lûm (in) bu demektir haza ma‘nâsına (dü) mesbûk (harf) ma‘lûm (est) edât-ı haberdır dır ma‘nâsına külli dırdırın haber (bâ) edât-ı musâhabet ile ma‘nâsına (dostân) dostun cem‘i (telattuf) lütüflaşmak yani lütf almak lütf vermek lütf etmek edilmek ilâ âhirihi (bâ) mesbûk (doşmenân) düşmenin cem‘i (müdârâ) en hülâsa ma‘nâsı uyuşuvermek demektir.

Mahsûl beyt (Eğer sâhil-hânende ve devlet-hânende azze ve istirâhatle can beslemek ister isen dostlarından al dostlarına ver hâsılı gayretini güdenlerin hem lütüflarını bekle hem lütuf et düşmanlarına gelince yüreğini üzmemek için onlarla dahi uyuşuver)

Gördünüz mü hikmeti? Şimdi burada ta‘yîn edilecek iki şey vardır. Şâir ve daha doğrusu bu beyti mecmûa-i siyâsiyâta yazmış olan muharrir dost ve düşman sözleriyle kimi murâd etmiştir?

Böyle bir dakik mes'elede şu noktayı ta'yîn etmek haylice müşkildir. Ancak Diyojen için müşkilâtın mümteni'i ve mahâli olabilir mi? Yek nazarda bunu da hall edebilir. Düşman denilen şey insanı dâimâ bî-huzûr ve dost ise bi'l-vücûh ferah-yâb ve mesrûr eder.

Şimdi düşünmeli mezkûr on bir aylık idâre zamanında bizi kim bî-huzûr eder kim mesrûr eylerdi? Düşünmeye ne hâcet “Şu şöyle gider bu böyle gelir bundan şu fenâlık çıkar o fenâlıktan bu mazarrat istintâç olunur” gibi sözlerde bulunanların bizi bî-huzûr edeceği ve bunun hilâfı hâlinde bulunanların mesrûr eyleyeceği derkârdır.

İmdi (Âsâyiş dü kîti tefsir-i in dü harf est/Bâ-dostân telattuf bâ-doşmenân mü dârâ) beytinin destûr-i hikmet edildiği bir zamanda Rusya gibi kadîm dostumuz ve hayırhâh komşumuz ile muâmele-i lütfiyeden başkam ne münâsebetimiz olabilir?

Bununla beraber her gün bin türlü acı havâdis ile bizleri bî-huzûr etmekte bulunan rukabâmızla dahi cenk ve cidâle çıkmadık a onlarla da uyuşuverdik.

İşte sebep budur ki on bir ay müddet Rusya politikası sükûnette idi. Ama diyeceksiniz ki şimdi nasıldır? Bunu da “Millet gazeteliğiyle” müftehir ve mübtehic olan Basîret'ten sorunuz. [2] Hepsini Diyojen söyleyecek her şey'i Diyojen haber verecek değil a.

İSTANBUL GAZETELERİ'NİN BİR YOLSUZLUĞU DAHA

BEYOĞLU'NDA KADIN KULÜPLERİ

İstanbul gazetelerinin ta'dâd u terkîme sığmaz yolsuzlukları cümlesinden birisi dahi bu asr-ı maârifin semere-i celîlesi olarak Beyoğlu'nda küşâd edilen kadın kulüplerine i'tirâz etmeleridir.

Bunlar da'vâlarında (akıllarınca) hak kazanabilmek için kulüplerin adını değiştirerek ol-bâbda şu sûretle idâre-i lisân ediyorlar:

“Beyoğlu'nda altıncı dâirenin iğmâz ve hatta müsâade-i mahsûsasıyla birtakım fenâ hâlli kadınlar ırz ehli mahallât arasında acıkan hânelerde toplanmaktadırlar. Hatta bazı kız mektepleri bile erkek kulüpleri civârında dahi açılıyor ki cümleden ziyâde nazar-ı te'essüfü celb eden hâl budur”

Bakınız bunların şu fikirleri ne kadar yolsuz bir şeydir. Evvelâ bunlara fenâ hâlli kadınlar denilmesi doğru mudur? Bunlar hâllerinden memnûn olmamış olsalar o hâlde devâm etmezler idi. Demek olur ki hâllerinden memnûn imişler. Binâberîn bunlara fenâ hâlli kadın demek bi'l-vücûd mantığa mugâyirdir.

Sâniyen bunların mahallât arasında ikâmet ettiklerine i'tirâz ediyorlar, pekâlâ, bu kadınlar ne yapsınlar? Dağ başında mı otursunlar? Medeniyetin bu kadar terakkiyâtı görülen ve hâlâ Bedevîler'i bile iskâna çalışılan bu asırda bir bölük nâzik kadınların bedeviyeti ihtiyâr etmelerine medeniyet müsâade eder mi? Kız mektebine ve erkek kulübüne civâr oldukları medâr-ı itirâz olunuyor ise bu bütün bütün haksızdır. Bu hâlleri vakitleri yolunda olan hanımlar ve mâdâmlar kendilerine mahsûs olmak üzere kulüpler teşkil etmişler. Tuhaf! Medeniyetin bunlar meyânında şümûlu istenilmiyor mu? Ama bunlarda bir dereceye kadar efkâr-ı şeytanet var imiş. Zâten zamanımızda efkârı şeytanet kimde yok?

Hem bizim en ziyâde hiddet ettiğimiz şey bu gazetelerin altıncı dâireye diye itirâz etmeleridir. Altıncı dâirenin kânûnunda nizâmında olmasa bunlara müsâade eder mi? Altıncı dâire ne zaman kânûnunun nizamının hâricine çıkmıştır?

Masârifât husûsunda tasarruf ve vâridât husûsunda teksîr ve tevfir birinci derecede mültezim olan bu asırda altıncı dâirenin sûret hareketi herhâlde şâyân-ı medh ve sitâyîştir.

Bir kere şunu mülâhaza edelim. Altıncı dâire neye me'mûrdur? Memleketimize medeniyeti sokmaya değil mi? Medeniyet ne ile olur? Gazlar kaldırımlar ile yolların tahâret ve nezâfeti ile değil mi? Bu ne ile olur? Şüphe yok ki para ile.

Öyle ise kız mektepleri ve erkek kulüpleri dâireye ayda ne veriyorlar? Şüphe yok ki "Biz intişâr-ı maârif hâdimiyiz" diye on para vermedikten sonra belki iâne dahi isterler. Hâlbuki bu gazetelerin hâlleri vakitleri fenâ dedikleri mâdâmların kulüpleri altıncı dâireye senevî veyâhût şehri bu kadar vergiler veriyorlar. Şimdi dâire bunları her şey'e tercih etse haklı değil midir. Doğrusu ya! Diyojen'in en ziyâde istiğrâb ettiği haksızlıkların birisi dahi gazetelerin bu bâbda ettikleri mütalaadır.

(İHTÂR)

Viyana sergisi için Beyoğlu Büyük Caddesi'nin iki kıta resmini tersîm etmiş olan zâta Phare du Bosphore gazetesi bazı şeyler ihtâr ediyor ise de bî-çâre Türkçe bilmediğinden sevâbıma ben tercümânlık edivereceğim.

Phare du Bosphore bu levhaların pek güzel şeyler olacağını teslim ve tasdik ettikten sonra eğer o ressam-ı mâhir Bank Ottoman Sokağı'nın dahi resmini yapacak olsa Viyana sergisinde bunun dahi enzâr-ı hayret ve tahsîni kazanacağı mütâlaasında bulunuyor. Bundan başka diyor ki:

Altıncı dâire dâhilinde kâ'in mahallerde tersîm ve tasvîri daha kolay bir şey'i var ise o da çend sene mukaddem Mustafa Fâzıl Paşa Hazretleri'nin riyâsetleri altında olarak altıncı dâire ma'rifetiyle bir gurabâ hastahânesi yapılmak için küşâd edilen baloda toplanılan yedi bin lira ile inşâ edilmiş olan hastahânedir.

Ancak ben o mâhir ressama bu kadar kolay bir resmi tavsiye edemem bunu kim olsa resm eder. O kadar kolay resim eder o kadar kolay resim eder ki bir hava tersîminden bile [3] kolaydır.

Phare du Bosphore'un erbâb-ı temâşâya dahi bir tavsiyesi var ki onu da tercüme etmeye lüzûm gördüm. Gazete-i mezkûr temâşâ-yı garâ'ibe merâkı olanların âtîdeki mahalleri seyr ve temâşâ etmesini tavsiye ve ihtâr ediyor.

Evvvelâ– İngiltere sefârethânesi önündeki a'lâ kaldırımı

Sâniyen– Tepebaşı'nda Fransız kahvesinin köşesinde bulunan kaldırımı

Sâlisen– Handak Caddesi'nin müdhalini

Râbi'an– Anadolu Sokağını

Hâmisen– Asmalı Mescit Caddesini

Sâdisen– Beyoğlu Büyük Caddesi dâhil hesâb olmadığı hâlde Yeni Çarşı Sokağını

AVRUPA RACONUyla TÜRKİYE RACONU

Ma'lûmdur ki Avrupalılar dâimâ raconca laf söylerler. Raconca söylenen lakırdıya dahi olsa olsa yine raconca cevâp verilebilir. Hâlbuki her halkın kendine göre bir raconu olup muâmelâtını o raconca yürütür. İmdi geçen gün Karaköy'de börekçi

fırınında börekçi tezgâhtârı (*) ile Fransız bozuntusu bir senyör beyinde vukû'ı görülen bir mübâhase Avrupa raconuyla Osmânlı raconunu karşı karşıya getirmiş olduğundan mübâhase-i mezkûrenin hülâsa vechile olsun bu mahalle derci münâsib görülmüştür.

Frenk (Kemâl-i hiddetle)– Ey börekçi sen politika bilmez?

Börekçi (Hiç tavrını değiştirmeyerek)– Polatiha molatiha tanımam.

Fr– Ben müşteri sen lâzım bana riâyet yapacak.

Bö– Gopeğe bah! Ben seni gırmızı dipli Varna mumuyla da'vet etmedim ya.

Fr– Sen bana köpek diyemez. Ben müşteri sana para verecek.

Bö– Ne halt eder ağanın bârgîri be! Ben de sana börek vereceğim. Paraları pedava vermeyon a satılacak böyle çiçek gibi malım olsun.

Fr– Sen böyle fenâ adam kimse senin börek almayacak. Kimse bu dükkânda börek yiyemeyecek.

(*) Destgâhdarı imlâ hatâmıza verilsin.

Bö– Hulan gozün görmüyor mu? Şunun şurasında yirmi kişi gopek gibi gapışa gapışa yiyorlar. Zabağın akşamına dek bu tükân böyledir.

Fr– Sen çok fenâ herif eşek herif.

Bö– Hiş çorbacı def' ol diyom.

Fr– Racon bilmez, fenâ adam.

Bö– Hulan def' ol diyom, zabağın gafana dabağı yersen gorürsün.

Fr– Bak bir kere hem racon yok hem tabak var.

Bö– A be racon didüğün ne oluyo? Cezâ-yı nakliyye mi?

Fr– Evet ne vakit racon yok cezâ-yı nakdiyye var.

Bö– Ey alındı toğuz oğlu senin için de bir rila verem

deyip tabağı yerleştirdi. Bunun üzerine etrâftan yürüyüp gelen izdihâm daha ziyâde dikkate mahal bırakmadığından tahkîkâtın bu kadarcığıyla iktifâ edildi.

Gazeteleri Osmânlı postasıyla gönderilmekte olan müşterilerimizden her hafta aldığımız şikâyetnâmeler artık bizi mahcûb edecek dereceye vardı. Gazeteleri sırasıyla gitmemek şöyle dursun bazıları âdetâ hiç alamıyorlar imiş. Fakat biz def'-i hicâb için gazeteleri tamamıyla posta idâresine verdiğimizizi isbât edebilir ve mahcûbiyyeti posta idâresine havâle eyleriz.

Acâyip şeydir! Hidiviyye ve Nemçe ve Moskof ve Fransız postalarıyla gönderdiğimiz gazeteler tamamıyla vâsıl oluyor da bizim posta ile yine bizim memleket dâhiline gönderdiğimiz gazeteler vâsıl olmuyor. Ne yapalım, bâri postaların ıslâhı için Cenâb-ı Hakk'a duâ edelim.

“MÜŞTERİLERE HİTÂP”

Her şey'de Diyojen bir tuhaflığa tesâdüf ettiği gibi bu işte dahi tuhaflıklardan hâlî kalmamaktadır. Çünkü postaya on para verip gazetenizi gönderiyor ve bundan sonra gazeteniz yedinize vâsıl olamadığı için yazdığımız mektuplara dahi kırk para şehir postası ücreti veriyor. Ne ise, hangi numaralarınız eksik ise yazınız. Yerlerine bu gidişle [4] iktizâsına göre belki de zarf içinde ve üzeri taahhütlü olarak göndermeye kadar varacağız.

DİYOJEN'İN KÜPÜ'NE

Paris'te basılan Gazette du Mones Paletta (İdâre-i belediye gazetesi) tercümesi âtîde muharrer bir makale neşr etmiştir. (Matbaanıza bu misillü gazetelerin gelmediğini şimdiye kadar onlardan bahs etmemiş olmanızdan istidlâl ettiğim için ma'lûmât olmak üzere yazıyorum fakat nüshalarını istememeniz şartıyla)

(TERCÜME-İ MAKALE)

Osmânlı devletinin pâ-y-i tahtı olan İstanbul'un eyyâm-ı şitâda barânın nüzûlundan nâşî esvâkı kaplayan çamurlar ve bataklıklar için elastik kundura fabrikaları şimdiye kadar i'mâl ettikleri bu misillü kunduraları alan ve isti'mâl edenlerden ekserisinin nihâyet bir haftaya kadar kullanabilip muahharen diğerini almaya muhtâç olduklarından artık bunlara râğbet etmemekte bulduklarını ve bazılarının dahi hâne ve meskenleri ve mahall-i ahz u i'tâ ve ticâretleri Beyoğlu ve Galata taraflarında bulunmayıp dâhil-i sûr olan nefes İstanbul içinde olduğu cihetle bazen geçtikleri büyücek büyücek bataklıklarda elastikleri bütün bütün çamura batarak ya ikisinden mahrûm veyâhût bir

tekinin ma'dûm olmasıyla mağmûm kaldıklarını bi'l-istihbâr bu bâbda bir çâre ve tedbîr taharrîsine ibtidâr eylemişler ve nihâyet ba'demâ İstanbul ahâlisi için-araba ve bârgîrleri olanlar müstesnâ olmak üzere- bir nev' hafif demirden çizme ve potin ve çamurluk i'mâline ve bunların hiçbir taraflarına çamur sirâyet etmemek için bir nev' eczâ dahi ihtirâ' ederek üzerlerini onunla cilâlandırmaya ve eğer galoş i'mâl olunur ise çamurun içine batacağı vakit zil sesine müşâbih bir sadâ vermek için sustalarına dahi bir nev' alet takmaya karar vermişler.

İntihâ

Anladın mı Baba Diyojen senin aklına böyle bir tedbîr vârid olabilir mi bakalım. Varsın İstanbulumuzun sokakları çamurlu olsun ve-alâ kavlin Hadîka- bahr-i okyanus kesilsin yine bizim için düşünen bizim sevgili Frenklerdir. Sanatları pâyidâr ve gayretleri istidâr olsun..

Mütercem gazete-i mezkûr

Kim ise odur

DİYOJEN GAZETE-İ MU'TEBERÎ MATBAASI'NA

Eytâm-i zükûr ve inâsa mahsûs olup nâ-tamam kalmış olan dârü'-şafaka mektebinin ikmâliyçün İstanbul mahallâtından dahi iâne edilmesi gazeteler tarafından ihtâr olunmasına mebnî Kasımpaşa'da Rüstem Ağa'nın kahvehânesinde zâbitân askeri ve me'mûrin ve esnaftan olarak toplanıp ülfet ve insaniyet eden ahbâb meyânında dahi bir defter açıldığını mukaddemâ neşr ve ilân etmiş idik bu kere defter-i mezkûrle toplanmış olan bin beş yüz yetmiş dokuz kuruş on parayı (Va'ad edip de incâzı bahsine râğbet etmeyenler artık beklenmeyerek) Maârif Nezâret Celîlesi'ne takdîm ve teslîm edilerek bir kıta makbuz ilm u haberi alınmış olmakla lütfen gazetenizle ilân olunması müstercâdır.

Teodor Kasap

178 Numara Salı 19 Kânûn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

DİYOJEN'İN KARA KİTABI'NDAN [1]

RUSYA VE ALMANYA İMPARATORLARI MEYÂNINDA BİR MUHÂBERE

RUSYA İMPARATORU TARAFINDAN ALMANYA İMPARATORU'NA

Haşmetlü karındaşım Hazretleri

Cenâb-ı Hakk'ın lütuf ve âtıfetine teşekkürler ederim ki vücûdum kemâl-i sıhhat ve âfiyettedir ve vücûdum kemâl-i sıhhat ve âfiyette oldukça zât-ı imparatorilerinin dahi kemâl-i âfiyetleri için duâ etmekteyim.

Berlin'de vukû' bulan mülâkatımız politika âlemince hayliden hayli dağdağayı mûcib olmuş idiyse de gerek hulûs-verlerinin ve gerek zât-ı imparatorilerinin aksâ-yı âmâli sulh ve müsâlemet-i umûmiyeyi muhâfazadan ibâret olduğuna dâir Almanya ve Rusya evrâk-ı havâdisinin verdikleri te'minât pek büyük hüsn-i te'sîr hâsıl eylemiştir. Eğer Sırbıye ile Eflâk ve Boğdan ve Karadağ'ın şu günlerde görülmekte olan bazı hevesleri mülâkatımız esnâsında vukû' bulmuş ola idi enzâr-ı umûmiyede pek çok sû'-i te'sîr hâsıl edeceği ve hatta bunları Rusya'nın ve Almanya'nın teşvîkâtına haml edenler dahi bulunacağı derkâr idi. Hele Cenâb-ı Hak böyle bir sû'-i nazardan dahi bizleri muhâfaza etmiştir.

Hulûs-verleri şimdiki hâlde bu küçük prensliklere nasihatle meşgul olmakta ve kendileri için bekâ-yı selâmet devlet-i metbû'alarına inkıyâd ve mutâvaat-ı kâmilede olduğunu te'mîn etmekteyim. Elbette zât-ı vâlâ-yı haşmet-penâhîleri dahi Prens Şarl mahdûmunuza bu bâbda nesâyih ve vesâyâ-yı lâzımevi diriğ buyurmamaktasınız.

[1] Fransızlar'ın mâ'i kitabı İngilizler'in yeşil kitabı olup içinde politikaya dâir bazı evrâk olduğu gibi Diyojen'in dahi siyah kitabı vardır.

Slav ve Cermen ittihâdları hakkında münteşir olan rivâyât ezhân-ı umûmiyeyi hâlâ tehyîç eylemekte olup ancak bu heyecânın bekâsı dahi sulh ve müsâlemet-i umûmiye için bir büyük engel olduğundan bunu dahi bertaraf etmeye sa'y ve gayret etmeliyiz. Hatta bu bâbdaki rivâyetlerin çoğalmasa beynimizde kemâl-i yümn ve sa'dla derkâr olan muhâleseti dahi enzâr-ı âmmede kuvvetinden düşürüp Cenâb-ı Hak

göstermesin Rusya ile Almanya'nın tâ muhârebeye mecbûriyet göreceklerine kadar hükümler vermektedir. Hatta bazı gazeteler memleketinin Almanya'ya mı yoksa Rusya'ya mı münâsebeti olduğu hakkında birtakım efkâr-ı vâhiye ile uğraşmaya başlayıp hâlbuki memleketeyn ile nefes-i Almanya arasında birtakım Slav milletlerinin bulunması kendileri için bir büyük mâni' oluyor.

Her ne hâl ise ne zât-ı vâlâ-yı imparatorilerinin ve ne de hulûs-verlerinin maksadı birtakım politikalarla yeniden kişver-küşâlık azmine düşmekten ibâret olmayıp mücerred efkâr-ı umûmiyeyi teskîn olduğundan bu husûsta ne yapmak lâzım gelir ise tarafından dahi diriğ buyurulmayacağı husûsunda eminim.

(Alexandre)

ALMANYA İMPARATORU TARAFINDAN RUSYA İMPARATORU'NA

Haşmetlü karındaşım Hazretleri

Nâme-i vefâ allâmelerini kemâl-i tebcîl ve intihâcla mütâlaa eyledim ve kemâl-i sıhhat ve âfiyetleri haber-i meserret eserinden dolayı secde-güzâr şükür ve mahmedet oldum.

İşbu mektub-i vefâ üslûbu Prens Bismark hulûs-verlerine gösterdiğimde me'lûf ve mecbûl olduğu latîf tebessümle Rusya [2] devlet muazzaması gibi cihânı titretmekte bulunan bir devlet-i kavî-i şevketin efkâr-ı umûmiyeyi te'mîn için gösterdiği bunca himmetlere istiğrâbla "Biz vaktiyle bir Fransa imparatorluğu bilir idik ki âlemi esâsından sarmakla mütelezziz idi. Bu kadar taazzum bihakkın Rusya devlet muazzamasına lâayık ve sezâ-vâr iken devlet müşârün ileyhânın te'mîn-i efkâra mecbûriyet görecek mertebede tevâzu' göstermesi büyüklüğün en âlî mertebesidir" dedi. Memleketeyn ve Sırbistan ve Karadağ'ın şu yakında hissolunan hevesleri ve Cermen ve Slav ve ittihâdı hakkında gerek Rusya ve gerek Almanya eğer bir harf söyleyecek olsa te'mîn-i efkâr şöyle dursun bütün bütün tehyîc-i efkâr edeceği şüphesizdir. Zirâ efkâr-ı umûmiye bir kere Rusya ve Almanya aleyhinde (Şüphe yok ki bi-gayr-i hakkın) bir sût'i zanna düşmüş ve gerek Rusya ve gerek Almanya'nın mahzân menâfi'-i mahsûsalarını muhâfaza için ettikleri bir iki teşebbüs dahi bu sût'i zanna kuvvet vermiş olduğundan şimdiki hâlde bizim için sükûtta başka hiçbir yol yoktur.

Hulûs-verlerinin bir kâidesi vardır. Kendimce bir emelim olsa bile bunun husûlüne kendim çalışmam. Onu bir kere efkâr-ı umûmiyeye bırakırım. Efkâr-ı umûmiye kâh itirâz ve kâh muvâffakatle o maddenin ya aleyhinde veyâhût lehinde ne kadar şiddeti varsa gösterdikten sonra mes'eleyi benim için hazır pişirmiş ve kotarmış olur. Ben dahi o zaman hazıra konarım. Bâkî hulûs ve uhuvvet

(Guillaume)

HELE ANLAYABİLDİK!

Doğrusu ya! Ne kadar gazete var ise gidip altıncı dâireye itirâf-ı kusûr etmelidirler. Zîrâ bir adam aslını bilmediği bir şey'i kaleme almamak lâzım iken cümlesi birden aslını faslını bilmedikleri hâlde altıncı dâireye karşı bendler yazmaya başlamışlar idi.

Meğer sebebi var imiş. Meğer altıncı dâirenin sokaklardan çamurları süpürmemesinde hikmet var imiş. Ayıplanmaz a? Buna ticâret derler. Terakkî-i ticâret için devletler milletler bu kadar fedâkârlıklar gösteriyor. Bu terakkiyât içinde altıncı dâire hâlâ geride mi kalsın. Bizim de hâlden haberimiz olamayacak idi. Bereket versin ki Beyoğlu seyyâhlarından birisi haber verdi de öğrendik. Bu zât dedi ki:

“Geçen gece Tepebaşı'ndan doğru gelmekte idim. Bir de kulağıma azîm bir çekiç patırtısı geldi, kendimi âdetâ tersâne-i âmire fabrikalarından birisinin yanında zannettim. Acabâ ne ola diye gürültünün geldiği mahalle doğru gitmeye başladım. Bakayım ki koca bir dükkân içinde beş altı kadar demir uçağı on on beş amele harıl harıl bir şeyler yapıyorlar. Yaptıkları şey uzun uzun birtakım demirler ise düşündüm düşündüm bunların ne olmak ihtimâli olduğunu mümkün değil hükm edemedim, derken gözüme altıncı dâire kavâslarından birisi ilişti. Bu temâşâdan hâsıl olan merâkım üzerine kavâsı âdetâ mal bulmuş Mağribî gibi tekakkî eyledim ve hemen keyfiyeti su'âle başladım.

Ben– Merhaba kapı yoldaşı!

Kavas– Merhaba.

– Canım Kavas Ağa merak ettim bu ustalar ne işliyorlar?

– Yasaktır söyleyemem hem buraya girmek dahi yasaktır.

– Adam sen de gece yarısı beni burada kim görecek hem bir sigara yapar mısınız?
Tütünüm pek a'lâdır, reji tütünü değil.

– Getir bakayım.

– Bu bir acele işe benziyor.

– Evet acelece, Frenk'in birisi yeni icâd bir çamur terazisi ihtirâ' etmiş. Dâire-i belediye ile konturato etmişler. Sokakları süpürmemek ve aralıkta bir yağmur duâsına çıkmak dâirenin borcu, her terazi için bir çeyrek lira vermek dahi Frenk'in borcu. İşte onun için beni buraya koydular.

– Peka'lâ bu terazi nasıl şey?

– Baston gibi bir şey, bununla çamurun derinliğini ölçecekler. Şimdiye kadar sokaklardan gelip geçenler kendilerini yağıştan muhâfaza için şemsiye kullanmazlar mı idi. Bundan sonra yağıştan dahi korumak için bir de çamur terazisi kullanmaya mecbûr olacaklar. Hesâb ettiler kitap ettiler altıncı dâire dâhilinde bunlardan elli bin tane satılacağını ve dâirenin on iki bin beş yüz lira kazanacağını hükmettiler.

İşte seyyâh bize şu ma'lumâtı verdikten sonra keyfiyeti anlayabildik. Demek oluyor ki altıncı dâirenin sokakları hâliyle bırakması kendi elinde değil imiş. Mücerred mizânü'l-tıyn [3] mucidi sinyor ile olan mukâvelesine mebnî imiş. Artık işin hakikatini anladık. Eğer şimdiye kadar biz de dâire hakkında bir sû'i fikir göstermiş isek afvını ricâ ederiz.

“BİR VARAKA”

Gelecek sene Viyana'da küşâd olunacak sergi-i umûmi için ressamın birisi Beyoğlu Caddesi'nin yazlık ve kışlık ahvâlini musavver iki kıta levha tanzîm etmiş olduğuna dâir gazetenizde münderic bir bendi kemâl-i memnûniyetle mütâlaa eyledim. Fakat zann-ı âcizâneme göre bu resimler Viyana'ya gider ise gerek Viyanalılar ve gerek dünyânın her tarafından oraya toplanacak olanlar bir ressamın nazar-ı dikkatini celb edecek olan ve şâyân-ı temâşâ bulunan yalnız Beyoğlu Cadde-i Kebîri olduğu zannedeceklerdir.

Hâlbuki bizde resime şâyân ve temâşâyâ sezâvâr yalnız Beyoğlu Caddesi mi var? Akşam saat on birden sonra Balık pazarında küfelerini birbirinin üzerine yığan ve küfeden küfeye geçmekten başka yol bırakmayan salatacı maydanozcu vesâ'irecilerin

hâli tasvîr ve tersîme şâyân değil midir? Unkaparı Meydanı... meydanı değil deryası ne günümüze duruyor?

Bundan başka gerek ahvâl-i hâzıra ve gerek ahvâl-i mâziyeye dâir levhalar tanzîm edecek daha nelerimiz var? Ez-cümle geçen yaz Bebek pîşgâhında yeni çıkmaya başlayan şarkılar ile icrâ edilen mehtâbiyeler enzâr-ı hayrete arz etmeye şâyân tablolar tersîme kâfi zeminler değil midir? Ah resim bilsem ne levhalar yapar idim ne levhalar yapar idim ki Viyana sergisinin altın madalyası dahi bana az gelerek âdetâ benim için murassa'ını icâd ederler idi.

DİYOJEN

Evet! Eğer siz resim bilseniz ne levhalar tanzîm eder idiniz ne levhalar tanzîm eder idiniz ki yalnız memâlik-i şâhânedede ve Avrupa'da değil kürre-i arz üzerinde sizi oturtacak yer bulamazlar idi.

BEND-İ ÂTÎ PHARE DU BOSPHORE'DAN TERCÜME OLUNMUŞTUR

Güzel giyinmiş kuşanmış ve ellerine yeni eldiven takmış olan efendinin birisi Voyvoda Caddesi'nde gûyâ caddeyi kaplamış olan çamura bir şey düşürmüş de onu arıyormuş gibi bir vaz' da görülür idi. Meğer bu adamcağız topuğa kadar batmayı göze aldırarak fakat bununla beraber o çamur deryasını nasıl geçebilmek mümkün olduğunu mütâlaa eyler imiş.

Tam yolun ortasına geldikte iki taraftan gelen ve birisinde dört ve diğesinde iki hayvan koşulu olan iki minibüsün arasına sıkıştı ki hayvanlar tırnaklarından her istikâmete doğru püskürme çamur yağdırır idi.

Yolun müsâadesi yok ki kaçsın. Nihâyet bîçâre ne olur ise olsun göze aldırarak çamur içine bir dalıştır daldı ve duvar kenarına yaklaştığı zaman çamur diz kapaklarından az buçuk daha aşağıda idi. Bârgîrlerin sıçrattığı zifosların yüzüne ve gömleğine ve vücûdunun sâ'ir taraflarına hücumu yine başka. Bu aralık zavallı adamcağız bu a'cebül-acâyip banyodan ürkererek gûyâ tahâffuz garazıyla arkasını döndü. Bu defa ise omnibüsün ikincisi adamcağızın o kadar yakınından geçti ki araba geçtikten sonra paltosunun rengi ne olduğu fark edilemez idi.

Bundan sonra duvar yanından ayrılarak ekşice bir çehre ile Perşembe pazarı yolunu tuttu şu kadar var ki ahz-ı intikâma medâr olmak üzere giden arabanın arkasından arabacıya yumruğunu gösterir idi.

Adamcağız bu hâl ile evine geldikte tam yıkanıp temizlenir iken altıncı dâire kavaslarından birisinin kapıya geldiğini gördükte kendi kendisine “Belki dâire-i belediye şu hâlimden dolayı bu adamı beyân-ı ma‘zerete me‘mûr etmiştir” demiş ise de herif “Efendim uşağınız sokağa süprüntü attığından ve bu ise sokakların nezâfeti hakkında mer‘iyyü'l-icrâ olan nizâma mugâyir bulunduğundan yirmi kuruş cezâ-yı nakdi vereceksiniz” dediğini işitince artık sabra tâkati kalmayarak temizlemekte olduğu çamurlu paltoyu kavasın kafasına çalmıştır.

DİYOJEN

Öyle ise ifâ-yı vazifeye me‘mûr olan me‘mûrin hükûmete gösterdiği harekât-ı tecâvüziyeden dolayı dahi beş on lira cezâ-yı nakdi vermesi lâzımdır.

[4] Vah! Vah! Te'essüf ettim. Beyoğlu'nda bulunan ecnebi ve husûsuyla pek ma‘rûf asilzâdelerden birisi hayvanını pek ziyâde sevdiğinden ne zaman boş bir vakit bulsa hayvanını öpüp sevmek için o vaktini ahurda geçirir imiş. Nasılsa bu zât mu‘tâdı vechile geçen sabah yine hayvanın yanına giderek öpüp sevmeye başladığı zaman hayvanın da işihâsı mı gelmiş ne olmuş bilmem o da efendisinden bir şeftali almış.

Fakat hayvan şeftaliyi alır iken nezâket cihetini unutup tabiat-i asliyesiyle hareket etmiş olduğundan şeftali ile beraber bîçâre Mösyö'nün dudağını da almış götürmüş ve bîçâre Mösyö ise neye uğradığını bilemeyerek al kan içinde yatağa düşmüş....

Vâkı‘â muhabbet âleminde bir dudağın değeri yoktur. İnsan dostuna bir dudak fedâ edebilir. Ancak bu zâtın şu aralık politika ve din üzerine söz söylemek için dudağa ihtiyâcı var imiş de onun için biraz te'essüf ediyor imiş.....

DİYOJEN BABA'YA

Hürmetlü Baba Efendi

Ma‘lûm ya İstanbul'da Türkçe ve Türkler'e mensûb topu topu üç beş gazete çıkar birisi İbret biri de Basîret (...millet gazetesidir) Hakâyık, Hadîka, Rûz-nâmemiz de var. Murâd Hakâyıku'l-vekâyi'in hakâyıkı'ndan ve Hadîka'nın ezhâr ve esmârından Rûz-nâmenin çırçırından bahs değil burada bir su'âl yeri var ki düşündüm taşındım ve

mes'eleyi ilm-i mantıkada tatbîk ettim bir türlü akıl erdiremediğimden ve gazeteniz bilmem hangi numarasında herkesin düşünüp de halledemediği müşkilâtı yek nazarda hal ve keşf etmekte olduğunuz muharrer bulunduğundan bi'z-zarûre size mürâcaata mecbûr oldum. Şöyle ki Türkler Cuma Yahudiler Cumartesi Hristiyanlar Pazar günü ta'tîl ederler. İbret, Rûz-nâme ve Hakâyık'ın tutalım ki sâhib-i imtiyâzları Hristiyan olsun da Pazar günleri yortu tutsunlar ya şu sâhib-i imtiyazlarının ismi âşir olan Hadîka (yevmi politika gazetesi) ve husûsuyla (millet gazetesi) nâmıyla mübâhî ve müftehir olan ve ismi alî bulunan (Basîret)in Pazar günleri yortu tutmalarının illet-i zâhriyeleri görülemediğinden gâ'ibelerinin izâhati umûm-ı millet nâmına zât-ı feylesofânelerinden beklerim.

A-F

DİYOJEN

Bunlardan Hadîka'yı âdetâ tekdîr lâzımdır. Hatta Pazar günü çıksa bile tekdîr etmeli. Zîrâ (yevmi gazete) dedikten sonra her gün çıkması lâzımdır. Sözünde sebâtı olmayanlara ise tekdîr vâciptir.

Basîret'e gelince Basîret Pazar günü çıkmadığı için mes'ûl olamaz. Ancak Cumartesi günü dahi çıkmadığı için mes'ûldür. Zîrâ millet gazetesi olduğundan ve millet-i muazzama-i Osmâniye'nin üç milletten yani İslam, Hristiyan, Yahudi halkından ibâret olduğu dahi resmen tanınmış bulunduğundan Basîret'in (nim resmiliği dahi mervî olduğuna göre) Cumartesi günü behemehâl çıkmaması lâzımdır. Eğer sâhib-i varaka bu cevâbımı beğendi ise neresine i'tirâzı olduğunu beyân etmelidir.

Teodor Kasap

179 Numara Perşembe 21 Kânûn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

(Biraz da politikadan bahs edelim)

Bu aralık bazı gazetelerde okuyoruz ki Rusya devlet fahîmesi (Batum) limanını istemekte ve “İskele yapacağım” demekte imiş. Birtakım gazeteler düvel-i mütehâbbeden Rusya devlet-i fahîmesi gibi cümleden ziyâde musâfât ve muhâdenetimiz derkâr olan bir muhterem komşu ile hukûk-ı kadîmemizi ferâmûş ederek envâ'-ı itirâzâta kalkışıyorlar.

Bunların aklına şaşmaz da ne yaparım? Efendim teklifimiz mi var? Bir dosttan bir liman esirgenir mi? Lüzûmu olmasa istemezdi. İşte iskele yapacaktı. Bir adam hiçbir şey bilmezse bâri eskilerin lakırdısına tatbîk-i fikr ve hareket etmelidir. “Kaz çıkacak yerden ördek esirgenir mi” derler.

Bugün âlî cenâblığımızı göstermekle beraber öte taraftan Bahçesarayı da biz isteriz. Eğer Rus dostumuz “Ne yapacaksın?” derse “Bir bahçe ile bir de a'lâ saray yapacağım” deriz. Yarın dahi (Gözleve)'yi ister ve orada dahi bir gözlemeci dükkânı yapacağımızı dermeyân eyleriz..... Öbür gün Hocabey'i isteriz ve bunun için de bir sibyan mektebi yapacağımızı sebep gösteririz.

İş bir kere Rusya gibi dostumuz olsun “Yağın çıkartacağız” deyip Sibr'i isteriz “Helva basacağız” deyip Kazan'ı isteriz “Başımıza giyeceğiz” deriz Karakalpağ'ı isteriz meze edeceğiz deriz Balıklava'yı isteriz malakofuna varıncaya kadar isteriz, o da çıkarır verir, bizden iyisine verecek değil a.

Gazetelerde mütâlaa ve iz'ân olsa böyle politika mes'eleleriyle dahi uğraşmak zahmetini Diyojen'e çektirmezler idi. Fakat ne fâ'ide kimsede iz'ân kalmamış!

(İzvornik) Kal'ası'nı da Sırp'lar istiyormuş diyorlar. Bak bu olur şey değil öyle mini mini bir Sırbîye'nin koskoca bir Osmânlı devletiyle omuz öpüşmesine âdetâ hadsizlik derler. Bizim ona vereceğimiz hediye mukâbil o bize ne verebilir ki? Vâkı'â Prens Milan (Obrenoviç) henüz pek genç bir çocuk ise de yanında bulunan ihtiyârların emr-i hükûmet bir Eyüp oyuncuğu olmadığını anlatmalıdırlar.

DİYOJEN'İN SİYAH KİTABI'NDAN

RUSTA İMPARATORU HAZRETLERİ TARAFINDAN HİDİV-İ MISIR HAZRETLERİ'NE

Fehâmetlü devletlü efendim hazretleri

Devâm-ı âfiyet ve cevdetleri duâsından sonra şu vechle bast-ı makâl ve irâd-ı mâ-fi'l-bâl ederim ki dünyâda terakkiyât-ı medeniyeden başka hiçbir şeyden mütelezziz olmayan gönlüm hidiviyyet-i celîle-i Mısriyye'nin Süveyş Kanalı gibi bir ma'beri umûmiyi hudûd-ı hidiviyyet dâiresinden geçmiş bulmakla beraber her tarafa kol kol şimendiferler küşâdı gibi servet-i memleketin birinci derecede medâr-ı tezâyüdü olan esbâbın istikmâl edişini en büyük bir lezzet-i memnûniyetle görmektedir.

Mevki' riyâsetinde bulunduğum Rusya devleti dahi hasren bu iki cihete ehemmiyet verip nehirleri kanallar ile birbirine rabt etmek ve memleketin her tarafına demirleri uzatmak kâr-i her rûzî olduğundan esbâb-ı ma'mûriyetin istikmâli husûsunda Mısır'ı dahi tıpkı Rusya memleketi gibi görünce elbette gönlümün memnûn kalmakta hakkı vardır.

Hele ta'mîm-i medeniyet şânından olan hükûmetlerin hem-civârı bulunan halkı nâ'ire-i vahşet içinde yanmakta görmekle dil-sûhte [2] olduğuna mebnî bizim taraftan Asyâ-yı vustadaki zulmet-i bedeviyeti kaldırarak yerine nûr-ı medeniyet saçmaya çalışıldığı gibi oraca dahi Habeş diyârında bu sûret-i haseneye teşebbüs edilmesi dahi başlıca memnûn ve müteşekkir olduğum bir hâldir.

Bazı rukabâ Rusya devletinin ber-minvâl-i muharrer ta'mîm-i medeniyetle beraber birtakım ufak tefek ve gayr-ı muntazam ve bar bar hükûmetlerin zulüm ve ta'diyesi altında yanmakta bulunan halkı onların dest-i gadrinden kurtarmasına cihângirlik ma'nâsı verdikleri cihetle bunun için senâ-hânları ne kadar müte'essif olmakta isem bu sû'i fikri zât-ı hidivâneleri hakkında dahi gördüğümden dolayı da o kadar mütekeddirim.

Ma'a-hazâ bizlerin murâdı cihânı bi'z-zât kendi yed-i idâremiz altına almak olmayıp belki bir muntazam devletin yed-i idâresinde görmek olduğuna ve eğer bu nasîb min tarafillah Rusya devletine müyesser ise ona hiçbir kimsenin diyeceği

olamayacağına mebnî bu bâbda hiçbir fikr-i muhâsımın itirâzına bakmayarak çalışmak boynumuzun borcudur.

İmdi elbette zât-ı hidivâneleri dahi bu fikri edenlerinden beri taraftan bizim koca bir kıta-i fesîhaya ta'mîm-i ma'mûriyet ve medeniyet ettiğimize mukâbil Mısır'ın dahi bir mahall-i ma'lûmda böyle bir himmette bulunması Rusya hükûmeti için kadri takdîr kılınacak bir ni'mettir. Bu himmetlerinin bekâsıyla hakk-ı hulûs-veride olan teveccüh hidivânelerinin devâmı duâsını tekrâr ve hatm-i kelâm ederim.

(Alexandre)

Eyvâh! Eyvâh! Devâsı bulunmayacak bir derde giriftâr oldum. Halli yed-i iktidârımda olmayan müşkilâta tesâdüf ettim. Ah bed-bâhtım! Vah bîçâreyim! Kimlere mürâcaat edeyim? Kimlerden isti'âne edeyim? Bir şey ki herkesin iktidârı fevkindedir kim bana kuvvetü'z-zahr olur?

Efendim Basîret (nâm-ı millet gazetesi) bîçâresinin bu kere dahi yakasını ele almışlar. Bu derece hayfime bu derece ye'sime sebep odur.

Ben söz vermiş idim ki bundan sonra her kim Basîret'e hilâf-gîr olur ise karşı koyayım elimden geleni sarf edeyim mutlaka o millet gazete-i mu'teberini kurtarayım ancak çe fâ'ide şimdi yakasında bir dest-i makderet peyvest görüyorum ki ona mukâbil benim elim küçücük kalıyor.

A Basîret! A kardaş! Sende de kabâhat var elinin hamuruyla erkek işine ne karışırın? Cephânecilik senin nene lâzım? Fişenk-hâne-i âmire yüz bin fişenk i'mâl ediyormuş bir milyon ediyormuş yüz milyon ediyormuş senden mi sorarlar? İşte cerîde-i askeriye gibi bir pençe-i kaviyye giriftâr olursun da postu vermeyince kurtulamazsın.

Ben şimdi cerîde-i askeriye ne yapabilirim? Gücüm yetmez kuvvetim yetmez “yahu hemşehri sen ona bakma, kusûrunu afv et” falan desem de dinlemez “zâbitamdan böyle emir aldım” dedi mi mümkün değil sözünden dönmez. İşte askerlik böyle acâyip bir şeydir ben sana zahîr olurum dedi isem git askerlerle de düş kalk demedim ya! Ma'a-hazâ bir kere söz vermiş bulundum şimdi hiç olmaz ise te'essüf olsun etmemek elimden gelmez. Ah Basîret! Vah Basîret! Beni kahr edeceksin Basîret!

Ahmet Midhat Efendi Dağarcığı'ndan ahîren tab' u neşr etmiş olduğu üçüncü numaralı nüshada “Felsefe ve felâsefe” ser levhalı bendde felsefe ne demek olduğu

hakkında birtakım mesâlik erbâbının ettikleri ta'rifî yazmış da benim ettiğim ta'rifî yazmamış.

Hâtırım kalır idi ama o çocuk benim hâtırımı gözetmeyip hatta yine bend-i mezkûrun bir tarafında usûl-i felsefede benim mesleğim dahi bir meslek olduğunu dermeyânla beraber fakat cumhur tarafından kabûl edilmediğini yazmıştır. Şu hâle göre kendisine kalacak hâtırım dahi kalmamış demektir. Ma'a-hazâ benim de ağzım yok değil. Ben de felsefe hakkındaki kendi ta'rifî dermeyân ederim.

Yahu! Felsefe ne en meşhûr feylesofların dediği gibi nefis hakkında tedkikât ne nefsi kâ'inâta tatbîk ne el-hayat ve ne de Ahmet Midhat'ın yeni vaz' eylediği ta'rif iktizâsınca kâ'inâtı yekdiğeriyle tatbîk ve muvâzeneden ibâret değildir. Felsefe demek hayvanlığını unutmuş olan insanlara hâlâ hayvan olduklarını anlatmak demektir.

Ama Ahmet Midhat benim mesleğimi kabûl etmiyormuş. Ahmet Midhat değil a cumhur-ı felâsefe nazarında makbûl olmadığını dermeyân ediyor. Elbette olmaz çünkü cumhur-ı felâsefe hayvan olduklarını kabûle tenezzül buyurmazlar da onun için olmaz. [3] Varsın olmayıversin, bence makbûldür. Bence makbûl olacağı gibi beni sevenler indinde dahi mutlaka makbûldür.

(DİYOJEN TARAFINDAN İLÂN)

Bundan sonra şeytan akıntısına şeytan akıntısı denmeyecek melek akıntısı denecek çünkü o isim fenâ olduğu cihetle hâtırlardan çıkması lâzımdır. Bundan sonra şeftali sokağına şeftali sokağı denmeyecek (şeftali) lügatinde âdâb-ı umûmiyeye mugâyir ma'nâ olduğundan "Elma Sokağı" denecek.

Bundan sonra Bitpazarı denmeyecek o lügat pek kerîh olduğundan hiç olmaz ise Pire pazarı denecek bâ-nisbe daha mülâyimce imiş. Bundan sonra (Yere batan) denmeyecek bu ta'bîr müthiş olduğundan ba'dezin (Göge Çıkan Mahallesi) denecek. Bundan sonra (Eşek Bağirtan) Yokuşu denmeyecek pek kaba olduğundan (Bârgîr Kişneten) Yokuşu denecek.

Bundan sonra (Cellâd Çeşmesi) denmeyecek yüreklere dehşet verdiğiinden ba'demâ (Kilyotin Çeşmesi) denecek. Bundan sonra (Yağ kapanı bal kapanı) denmeyecek sıçan kapanına iltibâs düştüğünden (Yağ pazarı bal pazarı) denecek. Bundan sonra Cehennem Sokağı denmeyecek, Cennet Sokağı denecek.

“ALDIĞIMIZ VARAKADIR”

“İki Taraftan Nedâmet” ser levhalı bendiniz üzerine bir zâtın sevdiği kızı alan erkek ile sevdiği erkeğe varan kız nedâmetleri hakkında sormuş olduğu su’âllere verdiğiniz cevâpları mütâlaa eyledim. Bu mes’ele hulûs-verlerinin dahi merâkını mûcib bir şey alıp ancak ecvibe-i mezkûre içinde herhâlde bazı Diyojen şakaları gördüğümünden bu keyfiyet hakkında Diyojen'den ciddi bir ma'lûmât istemeye mecbûr oldum.

Diyojen'in her yazdığı şey hikmetül'avâmdan bir esâs üzerine mübtenî olduğu gibi bend-i mezkûr dahi kadınların “Sevip alma boşanıp varma” darb-ı meseli hükmü üzerine mebnîdir. Ancak şurasını anlayamıyorum ki te'ehhülden maksad muhabbet olduğu hâlde bu muhabbetin izdivâçtan daha mukaddemce husûlünden niçin fenâlık hâsıl olsun. Hâlbuki bazı efkâra göre Hristiyanlar'da kız ile erkeğin evvelce yekdiğerinin görerek ve severek almaları beynehümâda husûl-i muhabbet için bir büyük yardım eder imiş. Hatta bu sûret bir rivâyete göre şeriât-i garrâya dahi mugâyir değil imiş. Hâsılı mes'ele-i mezkûre senâkârımızca pek ziyâde nazar-ı ehemmiyette bulunduğundan Diyojen Baba'nın bu bâbda ciddi bir ma'lûmât vermesini ricâ ederim.

DİYOJEN

Peka'lâ! Size de ciddi bir ma'lûmât vereyim. Frenkler'in sevip te'ehhül etmeleriyle bizim sevip te'ehhül etmeliğimiz birbirine asla teşbîh kabûl etmez. Onlar birbirini yalnız tanımakla sevmeyip uzun uzadıya tecâribile dakâyık-ı ahvâl ve ahlâklarına varıncaya kadar tahkîk ederler. Çünkü Avrupa âdet ve ahlâkı bu tahkîke müsâiddir. Yani orada bir kızın bir erkeği sevmesi ayıp olmadığından birbirini istedikleri gibi ölçüp biçebilirler. Biz de ise bu sûret-i mu'ayyebâttan ve binâberîn memnû'âttan sayıldığı cihetle birbirini sevenler yalnız zâhir hâlde bir muhabbetle severler ve yekdiğeriyle izdivâç edip kırk gün kadar geçtikten sonra sarımsağın kokusunu çıkarmaya başlarlar.

Ma'a-hazâ zannetmeyiniz ki iki tarafın bu nedâmeti Avrupa izdivâçları için mutasavver değil. Hayır! Nedâmet orada dahi vardır ve mutlak olacaktır. Şu kadar ki onlarda ayrılık biraz güççe olduğundan çârnaçâr katlanırlar ve bu sebebe mebnîdir ki evvelce güzel tedkîk ederler.

Nedâmet hangi te'ehhülde olmayacağını öğrenmek ister misiniz? Te'ehhülden murâd yalnız hissiyât-ı şehvâniyeden ibârettir itikâdını bırakıp da te'ehhül demek insan

kendisi için bir refik bulmaktır itikâdına teba'iyet gösterilir ve binâberîn aşk ve muhabbeti sonraya bırakarak ol emrde hâline cesbân soyu sopu ma'lûm familyâlarca terbiyeleri meydânda bir kimse bulunur da izdivâçtan sonra muhabbet kendi kendisine baş gösterir ve terakkî ede ede derece-i lâzimesine varır ise yalnız bu izdivâçta nedâmet olmaz. Usanç değil, nedâmet olmaz ve zevc ile zevce yekdiğerinin refik-i sâdığı olarak ol vechle hareket ederler. [4] İşte size verecek ciddi cevâbım dahi bundan ibârettir.

(DİVACUVAN) MATBAHÂSİ'NA

Şafkalu bür Fürelekle gopek gibi tavlâşduğumuzda garnumdan çıkardudđum laflaru oflaz görüp (Kazatığınıza) taplu cuzukdu yerlögünü bür ohuyucu gulağuma vızladudđundan hunârumu süze büldürmek gastı ilen garyemüzde Colak edbu Barlak Mustafacuğa kançlögümde düzdüğüm aşıkluk zırılmasunu beğenürsüğüz deyi göndürüverdim.

İmzâ

Börekçi Çırağı

Türkoğlu Türk

Gaymah diyemen çühresi gardan bile akdu

Boynu göğü ak yanağuda pek yalabakdu

Işılak gozü camuz gozüne benziyo tam da

Ağzum açılugaldu gorup sanki yalakdu

Bür gorpa guzucuğ gözüdür sumsuku etdü

Boynu gusabuk cözüvecük emme topalakdu

Gızdu o gızul çühresü gıbkırmuzu oldu

Öpdüm yüzünü şarpadanağ tatlu gabakdu

Pâk cülvesü tatlu yüzüyü kesik gözül ancak

Sağ gıçu gırık gafası kel golu da colakdu

Bürlükde yatağ lâfunu anlattıruvidin

Tonđuz kağızı ve didü düdüğün pek de yaprakdu [1]

[1] Bu lisana herkes me'nûs olmadığından gerek mektubun gerek gazelin tercümesine lüzûm gördük.

TERCÜME-İ MEKTUP

Şapkalı bir Frenkle köpek gibi atışdığımızda karnımdan çıkardığım sözleri güzel ve muvâfık görüp gazetenize ve pek güzel bir yolda yazmış olduğunuz kulağıma eriştiğinden hünerimi size bildirmek kasdıyla karyemizde Çolak nâm Parlak Mustafacığa gençliğimde tanzîm eylediğim âşıklık gazelinı beğenirsiniz diye gönderdim.

TERCÜME-İ NAZİM

Kaymak diyemem çehresi kardan bile akdır
 Ama boynu güveği (gerdeni) yanağından güzeldir
 Parlak gözü ahırdaki mandanın gözlerine benziyor
 Bunu görünce ağzım su yalağı gibi açık kaldı
 Kendisi etine dolu bir körpe kuzucuktur
 Boynu cüz'ice kısa ama toparlaktır
 O güzel kızdı çehresi kıpkırmızı oldu
 Zîrâ şarpadak yüzünü öptüm ki kabak gibi tatlı idi
 Cilvesi pek tatlı yüzü pek yumuşak bir güzel ise de
 Sağ ayağı kırık kafası kel kolu dahi çolaktır
 Birlikte yatalım sözünü anlatıverdim
 Hınzır kızdı da dediğin daha pek uzaktır dedi.

Teodor Kasap

180 Numara Cumartesi 23 Kânûn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

Geçen günler dahi demiş idim ki bu yakınlarda Levant Herald'e bir şey oldu. Yalnız ona değil İngilizler'e bir şey olmuş idüğünü şimdi anlamaya başladık. Salı günkü nüshasında Londra'nın Times gazetesinde okuduğu bir bend üzerine binâ eylediği uzun bir bend-i mahsûsda yine neler söylemiş neler. Okusanız da görseniz.

Ama diyeceksiniz ki sen tercüme et de okuyalım. Yağma yok beyim. Levant Herald İngiliz olduğu hâlde “Times'ın bendini derc edemem Matbû'ât Müdürlüğü'nden korkarım” diyor. Ben Türk olduğum hâlde Levant Herald'ın bendini nasıl tercüme edebilirim? Ben Matbû'ât İdâre-i Behiyyesi'nden korkmaz mıyım? Pek serbest bend yazmak yani istediğini doğrudan doğruya söylemek Avrupa gazetelerine mahsûstur. Biz de ise istediğini eğriden eğriye söylemek ecnebi lisânı üzerine basılan gazetelere mahsûs olup Türkçe gazetelere ise hiçbir şey söyleyememek mahsûstur. Binâberîn Levant Herald'ın ne yazmış olduğunu anlamak ister iseniz Fransızca öğreniniz? Onu okuyunuz.

Benim kızdığım yer neresi? Kızdığım değil. Daha doğrusu taaccüp ettiğim neresi bilir misiniz? Ortada bizim hiçbir irâdetimiz yok. Dâimâ Avrupalı dostlarımızın hâtırını yapmaya çalışırız. Bununla beraber yine bir rahat huzur görmeyerek bütün gün dağdağalar içinde yuvarlanır gideriz. İngiliz dostlarımızın bu defaki dargınlığı dahi bir zaman Rus dostlarımıza göstermiş olduğumuz musâfât ve muhâdenetten çıkmış imiş.

“Türkiye bir zamandan beri pek fenâ bir hâlde gidiyor Rus politikasına tâbi' oldu vâlileri derûn-ı memâlikte posta Tatarları gibi koşturdu gezdirdi vükelâyâ köşe kapmaca oynattı bugün nizâm koydu yarın lağv etti vükelâdan müşîrândan adamları bilâ muhâkeme nefy etti” diye gûyâ bu işlerin hepsini İstanbul'da bulunan Rusya sefiri yapmış gibi hâlâ darılıp duruyorlar. Artık bu kadar muhâsede içinde kalmış olan Türkiye ne yapar? Dünkü işleri Rusya'nın hâtırı için yapmış olduğu teslim edilir de bugün dahi İngilizler'in hâtırı için başka türlü harekete mecbûr olur ise yarın dahi Almanya çıkar o da başka bir hareket teklif eder. Öbür gün Avusturya daha öbür gün İtalya ve helümme cerâ İspanya, Danimarka, Hollanda Mollanda çıkar durur.

Zannederim ki bu işin de çâresini nihâyet yine benden soracaklardır. “Diyojen bu Avrupalı dostlar etrâfımızı alıyorlar. Birisi Bulgarlar'ın talep ettikleri imtiyâzâtı vermez isen darılırim ve bir öteki ise sakın verme verir isen hâtırım kalır diye itirâz eder. Kimisi

sen falanın tarafını iltizâm ediyorsun beni seversen iltizâm etme der kimisi hiç kimseyi sevme beni sev diye ısrâr eder. Bunlara karşı ne muâmele edelim” diye nihâyet benim re’yimi isteyeceklerdir. Çünkü müşkil-küşâ benden başka kimse yok.

Fakat sanki ben böyle bir mühimce mes’eleyle çâre bulamaz mıyım zannedersiniz? Buldum bile. Ben size dâimâ derim ki başınız sıkıldıkça hikmetü'l-avâma mürâcaat ediniz. İşte hikmetü'l-avâmın bir düstûrundan bu mes’ele için bir çâre istihrac edebildim. Şöyle ki:

Vaktiyle zâtın birisi dört evli imiş. Karıların herbiri her gün başının etini yer durur. “Falanın yüzüne baktın bana bakmıyorsun falancaya bir kat roba yapacak imişsin bana niçin yapmayacaksın falanı gâlibâ benden çok seviyorsun” diye bîçâreyi divâne etmek derecesine gelmişler. Nihâyet adamcağız bir gün karıların birisini yanına çağırıp “Yahu! Emin ol ki [2] seni cümlesinden daha çok severim hepsi ve her şey senin uğurunda fedâ olsun hatta sana nişâne-i muhabbetim olmak üzere işte bir mâ’i boncuk vereyim bu sende oldukça gönlüm de sen de olduğunu yakinen bil” der ve bu sûretle diğer üç karıya dahi birer mâ’i boncuk verir.

Ondan sonra karılar yine bir baş ağrısı çıkardıkları zaman “Telâş etmeyiniz mâ’i boncuk kimde ise gönlüm ondadır başkası boş” deyince karıların her biri “Oh boncuk bende” diye sükût ederler imiş.

İmdi şimdiki hâle göre bizim dahi tatbîk-i hareket etmeliğimiz lâzım gelen kânûn budur. Avrupadaki dostlarımızın hepsine birer mâ’i boncuk verebilir isek bir şamata çıktıkça “mâ’i boncuk kimde ise onu severim” der kurtulur idik.

DİYOJEN'İN SİYAH KİTABI'NDAN

TARAF-I HİDİVÎ'DEN RUSYA İMPARATORU HAZRETLERİ'NE

Haşmet-me’âb İmparator Hazretleri

Hakk-ı senâ-verîde envâ’ iltifâtı hâvî eş’âr ve tesyârına inâyet buyurulan nâme-i vefâ allâmeleri ziynet-bahş dest-i ibcâl oldu.

Nâme-i mezkûr hıttâ-i Mısıriyye’de servet ve ma’mûriyetin terakkîsi niyet-i hâlisesiyle teşebbüs edilen inşâât ve birtakım bîçâregân-ı beşerin pençe-i bedeviyet ve fakr u zarûretten istihlâs emrinde gösterilen hüsn-i niyyât üzerine ser-â-pâ envâ’-ı takdîr

ve tahsîni hâvî olduğundan bu bâbda ne kadar memnûn ve müteşekkir kaldığı ta'rif mümkün değildir.

Hidiviyyet-i Mısıryye henüz teşekkülü yarım asrı bulmamış yeni bir hükûmet olup şehrah-ı terakkîde kendi kendisine bir istikâmet tutturamayarak elbette kâdim ve mü'essis devletlere tatbîk-i hareket edeceğinden senâverleri ma'mûriyet ve medeniyet yolunda ancak Rusya devlet-i fahîmesini evreng-i ittihâz etmekteyim.

Rusya devleti gibi Hidiviyyet-i Mısıryye'nin dahi efkârı şimendiferlerin yalnız emti'â-i ticâriyye nakl etmesinden ibâret olmayıp şimendifer denilen şey hin-i hâcette asker ve top ve tüfenk dahi nakl edebileceğinden gerek inşââtince ve gerek sûret-i idâresince ona göre davranılıp memleketin urûk ve a'sâbı demek olan böyle mühim bir şey'i yine hidiviyyetin dest-i himmetine tevdi' etmekteyim.

Hürriyet hürriyet serbestî serbestî sözlerini kendisine vird-i zebân etmiş bazı serserilerin hayâl-hânelerinde dûcâr olduğumuz mes'ûliyyete hiçbir ehemmiyet vermeyerek birtakım akvâm u kabâ'il-i vahşiyeyi dâire-i medeniyete sokmak emrindeki karar imparatorileri dahi senâverleri için tatbîk-i hareket olunacak bir keyfiyettir. Oraca Rusya devletinin bir siperi ve bir siperi ma'mûr edecek Lehistan'ı olduğu gibi buraca dahi bir Habeş ile bir de sahramız vardır.

Vâkı'â siperi ma'mûr etmek için Lehistan kâfi olamadığına mebni Asyâ-yı vustâyâ dahi lüzûm görünmüş ise de buraca şimdiden daha işin o derecesine gitmek lâzım gelmeyip hatta sahra sözünü dahi zât-ı vâlâ-yı imparatorilerine sûret-i mahremiyette olarak söylemekten başka hiçbir kimseye ve hiçbir sûretle söylemek iktizâ etmeyip yalnız Habeş memleketine ta'mim-i medeniyet husûsuna hasr-ı himmet edilmek lâzım gelecektir.

Fakat kararım Rusya devleti nasıl ki her taraftan hafif müttehimleri Lehistan'a ve Lehistan'dan ağır müttehimleri sipere göndererek bu sûretle hem Lehistan ismini (Rusya) ismine tahvîl ve hem de siperi bir memleket-i ma'mûreye tebdil etmekte ise ben dahi Habeş'i Mısır ile ve sahrayı dahi Habeş ile ma'mûr edebilirim zannındayım.

El-hâsıl kâffe-i harekâtımda Rusya'yı taklîd etmekte olduğumu makâm-ı iftihârda dahi söyleyebilirim. Egerçi zât-ı imparatorileri İngiltere'nin yeşil ve Fransa'nın mâ' kitaplarında taraf-ı senâverîden yazılmış mektuplarda sâ'ir devletlere dahi bu yolda beyân-ı hâl edilmiş olduğuna tesâdüf buyurulacağı derkâr ise de işbu arızamla zât-ı

haşmet-penâhîlerine gösterdiğim safvet-i kalb ve sıdk u hulûs onlarda mefkûd olduğundan onların hiçbirisine hüküm vermek iktizâ etmeyeceğini dahi te'mîn edebilirim.

Geçenlerde bende-gân imparatorilerinden Mısır'a gelmiş olan bir seyyâhla mülâkat vukû' buldu. Seyyâh mûmâ ileyh Zengibâr ve Madagaskar taraflarında bazı Mısır seyyâhlarıyla mülâkat ettiğinden ol taraflarca Mısır'ın sarf ettiği himmetlerin semerâtı hakkında te'minât-ı lâzıme almış olduğunu hikâye etmekle bu sûret-i mahzûziyyet senâveriyi müstevcib olmuştur. Şunu arz ve hikâyeden murâdım celb-i efkâr hakkındaki teşebbüsâtım dahi biaynihi devlet mufahhameleri usûlüne muvâfık olduğunu göstermektir. (Bir memleketi feth etmezden evvel efkâr-ı umûmiyesini feth etmek lâzımdır) [3] sözünü kendime üssül-harekât ittihâz eyledim. Hindistan'a ve Asyâyı vustâyâ dahi Mısır seyyâhları der-dest-i i'zâm bulunduğundan bunlar Rusya memâlikine girdikçe hükûmet imparatorilerine ez cân u dil-i tab'iiyet etmeleri hakkında ahâli-i İslâmiyesi'ne nasâyih ve vesâyâ-yı lâzımeyi ifâda kusûr etmeyeceklerinden zât-ı imparatorileri emin olabilirler.

Bu gibi teşebbüsâtın olsa olsa yalnız İngiltere devlet fahîmesi biraz müte'essir olup ancak kendisinin dahi âlemin her tarafınca olan teşebbüsâtı bundan başka bir şey olmadığı cihetle bizlere darılmakta bir güne hak kazanamayacağı derkâr olup husûsuyla hüsn-i teveccüh imparatorileri Mısır hakkında bir devâm olduktan sonra o ehemmiyet dahi azalacağından mücerred istibkâ-yı teveccühât-ı haşmet-penâhîleri teminâtından başka hiçbir emelim yoktur. Bâkî sıdk u hulûs.

(İsmâ'il)

HAK-ŞİNÂS OLMAK İÇİN MÖSYÖ FİSCHER'DEN ÖRNEK ALMALI

Mûmâ ileyh (Kehhâl-i meşhûr Fischer) diye şöhret almış bulunduğu ve bu şöhreti ise yalnız satırı üç buçuk kuruşa ilânât derc eden hamiyetli gazeteler kendisine bahş eylediğinden mâhiyeti gözlükçülükten başka bir şey olmadığını bazı erbâb-ı hamiyet Mekteb-i Tıbbiye'ye arz etmeleri üzerine mekteb-i mezkûr tarafından kendisine resmen bir mektup yazılıp pâ-yi taht-ı saltanat-ı seniyyeye böyle umûm Avrupa tarafından tanınmış bir kehhâl-i meşhûr geldikten sonra mektepçe tanınmaması mûcib-i te'essüf olduğundan bahisle hangi mektepde tahsîl ettiği ve derecesi neden ibâret

bulunduğu görülmek ve öğrenilmek üzere yedinde bulunan diplomasıyla beraber mektebi teşrîf etmesi dermeyân edilmiş idi.

Bu mektup üzerine göz açıcı Fischer'in gözleri faltaşı gibi açılarak Fransa sefâretine ilticâ ile bu bâbda kendisine bir çâre gösterilmesini istid'â eyledikte evvelce mâhiyetini Konsoloshâne takdîr edip Konsolos Efendi Mekteb-i Tıbbiye'ye cevaben ve kezâlik resmen bir mektup yazmış ve me'âlinde Mösyö Fischer'in kehhâl olmayıp fakat alışverişini gâyet a'lâ bilir mâhir bir gözlükçü olduğunu ve bununla beraber (Der-saâdet'de artık yükünü tuttuğu cihetle) az bir zaman içinde Fransa'ya azîmet edeceğini bildirmiştir.

Mûmâ ileyhın velev ki yalnız sefârethânesine olsun mâhiyet-i asliyesini itirâf etmesi elbette hak şinâslıktan ileri gelir bir keyfiyettir. Eğer Basîret gazetesi dahi Fischer kadar hak şinâs olsa (Menâfi'-i vataniye ve havâdis-i umûmiye dâir millet gazetesidir) şöhretinden böyle resmen isti'fâ ederdi.

Fakat bizim haber aldığımızı göre Mösyö Fischer Avrupaca olan şöhret-i kâmilelerini Der-saâdet'te bir kat daha ikmâl eylediği gibi şimdi de İran'a gidecek ve İran şâhı tarafından şîr-i hurşîd nişânının üçüncü rütbesini aldıktan sonra tekrar İstanbul'a gelip doktor Pilz gibi levhasını (İran Şâhı Hazretleri'nin gözcü başısı doktor Fischer) sûretine bi't-tebdîl bu yolda olan ilânâtını koydurmak için izzetlü Filip Efendi'nin Hakâyıku'l-vekâyi' gazetesiyle yedi sene müddet konturato edecek imiş. Âlem âlem-i terakkî değil mi? Terakkiyât-ı medeniyet tarafdarânı bunları gördükçe elbette memnûn olurlar.

İKİ EFENDİ BEYNİNDE

- Ne o birâder? Allah versin bugün çehrenizde bir beşâset görüyorum.
- Evet efendim. Mahdûm kölenizi mekteb-i idâdiyeye sokabildim de.
- Mâşâallah. Mübârek olsun mübârek olsun! Fakat nasıl kolayını buldunuz? İşittiğime göre bu sene biraz güççe imiş.
- Evet, biz de güç hâlde ancak ihtiyât sınıfına idhâl edebildik.
- O ne demek?
- Nasıl ne demek! Haberiniz yok mu?

– Neden?

– Canım mekteb-i idâdiyelerde bir de ihtiyât sınıfı yok mu ya?

– Vallah bundan haberim yok idi. İhsân eder iseniz ma'lûmât kesb etmiş olurum.

– Başka mekteb-i idâdiyelerden pek de o kadar ma'lûmâtım yok ama bizim mahdûmu verdiğim mektebe dâir ma'lûmât-ı kaviyye aldım. Efendim gûyâ askerlik yalnız asker evlâdına mahsûs imiş gibi mekteplere ekseri asker mahdûmları kabûl olunuyor. Bununla beraber hâriçten ve mekteb-i rüştiyeden gelenler dahi kabûl olunmak lâzım. Bir taraftan da bazı büyük efendilerimizin [4] tavsiyesiyle çocuklar geliyor. Meselâ mektebin nizâmı yüz şâkird idâdiyede ve yüz şâkird dahi harbiyede bulunmasından ibâret olup gelen şâkirdân ise miktardan ziyâde bulunmakla o fazla için ihtiyât sınıfı nâmında diğer bir sınıf daha yapmışlar.

– Evet evet. Bir dereceye kadar anladım. Mektep bâd-ı hevâ olduktan başka elbise ve et'ime ve aylık dahi verildiğinden bu hâl ileri geliyor.

– Öyle ya efendim. Herkes bendeniz gibi yalnız çocuğunu okutmak maksadına mebnî göndermiyor. Masrafından kurtulmak için dahi gönderenler pek çok. Orası lâzım değil a. Biz sözümüze bakalım. İşte mekteb-i idâdiyenin mevcûdu yüz nefer şâkirdten ibâret olmak lâzım gelir iken şimdi elli nefer kadar da ihtiyâtı olduğundan bu sene asla şâkird kabûl edemeyecek bir sene idi. Fakat bendeniz nasılsa büyücek bir taraftan bir emir istihsâl ettim de çocuğu bu bayram ertesi mektebe idhâl edebildim. Bakalım elbette ihtiyâttan sınıfa geçebilir.

–Canım efendim! Çocuk bu ihtiyâtte buldukça ne okuyacak?

– Rüştiye'de okunan bazı dersleri.

– O ne demek? Rüşdiye var iken bu ihtiyâta ne lüzûm vardır yoksa rüşdiyeler ihtiyâtın ihtiyâtı mıdır? Yüz nefer mevcûtlü bir mektebin elli nefer ihtiyâtı olur ise demek olur ki idâdiye her sene kendisine lüzûmu olan şâkirdândan ziyâdesini besliyor.

– Evet efendim öyle ama bazı pek büyük yerlerden çocuk geliyor. Almazlar da ne yaparlar?

– Evet! Fakat biz de şaşmaz da ne yaparız. Zîrâ bu ihtiyât lakırdınızdan anlaşıldığına göre mektebin nizâmı hâricinde olduktan sonra bugün elli olabilir gelecek

sene yüz elli ilâ nihâye gider. Fakat bu ihtiyât sınıfları hakkında olan masârif bu derecede nasıl görünür?

– Orası bendenizin üzerine elzem değildir efendim. Bendeniz mahdûm kölenizi mektebe kayd ettirebildiğimden dolayı müteşekkirim.

– Evet! Sizin üzerinize sahîhan elzem olamaz. Yalnız sizin değil kimsenin üzerine elzem değildir. Başınızı ağrıttım ama afv edersiniz. Maddeyi tuhafça gördüğümden anlamak husûsunda bir dereceye kadar ileri gittim.

TEŞEKKÜR

Dün matbaamıza bir zât geldi. Diyojen'den iki nüshaya abone oldu. Fakat bu zâtın nezâketine zarâfetine hayrân oldum. Nasıl olmayayım ki kendisi matbaaya geldiği zaman beni öyle yalın ayak başı kabak gördüğünden ve hava ise yağmurlu çamurlu olduğundan hâlime merhamet ederek ve kendi ayağında bulunan iki çift ayakkabından bir çift galoşu bana bırakarak gitmiş. Allah râzı olsun şimdi safâ-yı hâtırla giymekte ve kendisine de büyük büyük teşekkürler eylemekteyim. Fakat sakın tekrar gelip unuttum diye istemesin.... hayır hayır kendisindeki nezâket buna mahal bırakmaz.

Teodor Kasap

181 Numara Salı 25 Kânûn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

Diyojen'in bu günlerde kahrı var hem de büyük bir kahr. Koç katımında koçunu sürüye katmış idi. Birkaç senedir katılmamış olan koç şevkli, şetâretli olmak lâzım gelir iken koça bir hastalık ârız olmasın mı? Şimdi koç hasta!

Köyün elde mâhir baytarlarını en usta çobanlarını celb ediyor. Mümkün değil koçun hastalığı ne olduğunu keşf edemiyorlar. Bir hükm var ki azıcık akla yakın görünüyor. Diyolar ki bir vakit sürüye bir kurt girmiş ve bütün hayvânât o kurttan tevahhuş etmiş olduğundan ve şimdi koç rüyâsında yine kurdu görmekte bulunduğundan hastalığı böyle bir haşyet hastalığı imiş.

Bunun için Frenk baytarlarına mürâcaat lâzım gelir imiş, mürâcaat etmişler. Vâkı'â bazıları mes'eleyi teslim ederek koça zikr olunan kurdu unutturmak lâzım olduğunu re'y etmişler. Fakat ters akıllı Frenk ne kadar istersiniz? Bazıları dahi "Hayır öyle olmaz, kurdu sürüye salıverip yırtıcılığını icrâya meydân bırakmayarak gerek koç ve gerek koyunların onunla kesb-i ünsiyet etmelerine ve artık havf ve haşyete mahal görmemelerine himmet lâzımdır" diyorlar imiş.

Re'ylelerin şu ihtilâfına mebnî koç üzülüp gidiyor da Diyojen ona te'essüf ediyor. Ama bakılsa kabâhat yine Diyojenedir. Mâdâmki küçük hastalandı dermânını yine sürünün kendi çobanından iste. İşte yerli baytarlar yerli çobanlar koç kurttan tevahhuş etmiş diyorlar. Çoban kalkıp kurdu kışkırtsa ve bir daha sürünün semtine uğratmasa gerek koyunlara ve (hususuyla) gerek koça itmi'nân gelir idi. Geceleri dağın içinden kurdun iniltisi işitilip durur iken koçun vahşeti zâ'il olur mu?

Manzûme sâhibi Mösyö Panosyan yine beğenmesin! Varsın "Ahlâksızdırlar nursuzdurlar" desin fakat devlet-i aliyyenin hâs teb'asından hay zümresi ne kadar ahlâklı ne kadar nurlu ne kadar pîrli olduklarını gösterdiler.

Mes'eleyi belki millet gazetelerinde veyâhût yevmî politika gazetelerinde görmüş ve okumuşsunuzdur. Ancak bu mes'ele ne Antakya i'ânesine ve ne de Osmânî tiyatrosuna kıyâs kabûl etmediğinden bir kere dahi Diyojen'in vereceği ma'lûmâtı görmeniz lüzûmu derkârdır.

Haniya bizim bir ela gözlü altıncı dâiremiz vardır. İşbu (Dâire-i sâdise) her vazîfesini hüsn-i ifâ eylediğinden ve geçende mütevâliyen ve mütemâdiyen yağmış olan

yağmurlarda bile sokakların tathîr ve tanziminde tecvîz kusûr etmeyerek kimsenin üzerine bir damla su düşmedikten başka çamur dahi kunduraların gâvselesini aşmadığından artık nöbet Beyoğlu'nun tezyînât-ı sâ'iresine gelmiş ve bunun için Mekteb-i Harbiye civârında kâ'in Ermeni kabristânının dahi bahçeye tahvîli iktizâ eylemiştir.

Dâire-i sâdise “Bu asr-ı medeniyette Beyoğlu gibi medeniyetin civcivli yerinde terakkiyât-ı medeniyenin esmârı olan envâ'-ı güzel şeyleri görmeye alışmış olan gözler koca Ermeni mezarlığının dehşet-âmîz görünüşüne tahammül edemeyerek buna mukâbil orada envâ'-ı şükûfelerle donanmış bir bahçe görmekten elbette müteşekkîr kalacaklardır” der iken er oğlu Ermeniler “Zu ne demek olsun üç yüz bin lira kıymetinde olan mezârlığımızı elimizden alıyorlar” diye mezârlığa dolmuşlar ve içine bir baş kırmızı soğan ektirmeyeceklerini kat'iyen beyân etmişlerdir.

Ermeniler mahall-i mezkûru mezârlık olduğu için vermeyiz [2] demiyorlar. Üç yüz bin lira değerli bir arsa olduğu için vermek istemiyorlar. “Badarağın malıdır” diyorlar. Mezârlığın orta yerine bir çadır kurmuşlar ve üzerine dahi koca bir siyah haç vaz' etmişler ve mezârlığın muhâfazasını haçın sâhibine havâle eylemişler idiye de kendileri dahi muhâfazada kusûr etmemekte bulunmuşlar idi.

Altıncı dâire kazma kürek elde olduğu hâlde mezârlığa saldırmak ister. Dört yüz kadar Ermeni dahi “Kış piş” diye ürkütürler. İş büyüye büyüye geçen Cuma günü Dolmabahçe'ye kadar varır. Ermeni teb'a-i sâdikası bir arzuhâl-i mahsûs ile mes'eleyi hâk-i pây Hümâyûn-i mülûkâneye arz ederler.

Diyorlar ki maiyet-i Hümâyûn'da bulunan zâbitân cemiyeti dağıtmak istemiş iseler de altı tane baş papas ve yirmiye karîb diğer papaslar kilise elbise-i muhteremesiyle ve bin beş yüz kadar cemâat kemâl-i hürmet ve ta'zîm ile arzuhâlin behemehâl hâk-i pây Hümâyûn isâlini istirhâm ve istid'â eylediklerinden zâbitân mûmâ ileyhüm dahi kabûl ederek cemâat-i mezkûrenin istid'âsı ise her hâlde mukârret-i hak olduğundan taraf-ı eşref-i mülûkânenen is'âf buyurulmuş ve mezârlığın kemâfi's-sâbık Ermeni Kilisesi'nin malı olmasına müsâade-i Hümâyûn-i mülûkâne erzân buyurulup bu sûretle altıncı dâirenin kazması ve kürekleri omuzunda kalmıştır.

(Bâri dâire hazır kazmaya küreğe davranmış iken boşa çıkmasa da gitse Beyoğlu'nun bazı mahallerinde kaldırım kırıntısı kalmış ise onları sökse...)

Ermeniler'in bu sûretle hareketinden ve nihâyet emr-i âtîfet ve inâyet celîle-i mülûkâneye dahi mazhariyetlerinden herkes memnûn olup yalnız Mösyö Panosyan'ın memnûn olmamış olacağı vârid-i hâtır olabiliyor. Zîrâ kendisi vaktiyle Ermeniler'i ahlâksız (gayretsiz) diye tavsîf eylemiş olup cemâat-i mezkûrenin şimdi şu hareketleri ise evvelki iddiasının hilâfını göstermiştir ki bir adamın tekzîb edildiği zaman darılacağı ve hâtırı kalacağı dahi derkârdır.

Ma'a-hazâ bu mes'elede altıncı dâirenin hiçbir kabâhati yok imiş. Zîrâ devâ'ir-i hükûmetin birinci vazîfesi hakk-ı ahakk-ı hümâyûn'da umûmun da'vât-ı hayriyyesini celb etmek olduğundan bu işi dahi netîcesinde Ermeni milleti tarafından bir duâ-i hayır celb edebilmek için yapmış imiş. Bu duâ ise evvelki Pazar günü mezârlıkta yirmi re's kurbân zebhiyyeyle icrâ edilmiştir.

“BASİRETİ MÜDÂFAA”

Bu yakında küçük büyük herkes Basiret'in aleyhine kıyâm etmiş olduğundan ve Diyojen'in bu mu'teber ve memdûh millet gazetesini ne kadar sevdiğini bilmediklerinden her gün bir kucak varakalarla Diyojen'i Basiret aleyhine iğzâba çalışıyorlar. Ahîren saygısızın birisi daha koca bir mektup yazıp aklınca en mühim bir noktada Basireti tuttum zannetmiş.

Bundan mukaddem Basiret Tiflis'den Kuds-i Şerîfe (Rusya devleti tarafından!!) bir şimendifer yapılacağını mı yazmış ne yapmış? Varaka sâhibi bunu ser-rişte ittihâz ederek artık “A budala a ahmak Tiflis'den Kuds-i Şerîfe kadar şimendiferi Rusya devleti nasıl yapabilir. Sen millet gazetesiyim diyorsun Rus milletinin gazetesi misin” diye neler söylemiş neler söylemiş ki burada tekrar edemem. En hafif sözü şu yukarıki sözler olduğu için onları izâh edebildim.

Sensin budala! Sensin ahmak! Milletine ulûm ve fûnûn neşr eden bir mu'teber millet gazetesi ol kadar mühendis değil midir ki Tiflis'den Kuds-i Şerîfe kadar bir şimendiferin nasıl yapılacağını bilemesin. Sen aklınca memâlik-i şâhânededen geçecek diyorsun da onun için mi i'tirâz ediyorsun?

Hayır efendim hayır! Memâlik-i şâhânededen geçmeyecek. Şimdi yeni bir şimendifer icâd edilmiş. Vagonları balonlara rabt ederek sevk ediyorlar. Tiflis'den kalkan vagonlar balonlara merbûtan Kuds-i Şerîfe kadar gidecek. Sen câhil olduğun

için ulûm-i fûnûnun keşfiyât-ı cedîdesini bilmiyorsun da bizim millet gazetesine onun için itirâz ediyorsun.

İşin ne merkezde olduğunu şundan anla ki Rusya devlet fahîmesi bu şimendiferi Tiflis'den Kuds-i Şerîfe kadar bir tûnel açıp da ol vechle yapacak idi. Fakat esnâ-yı râhda Ma'âdin-i Hümâyûn'a tesâdüf edeceğinden ve Ma'âdin-i Hümâyûn ise Ma'âdin-i Hümâyûn olduğundan karar verilememiş.

Sen de kuvve-i hâfıza yoktur ki Basîret'in intişâr-ı ulûm ve fûnûn hakkındaki hizmetlerini unutmayasın. Hafâyâ-yı umûra dahi vukûfun yoktur ki işin içinde daha neler olduğunu bilesin. Bundan mukaddem Basîret keşf ve ilân etmiş idi ki şimendifer ile [3] telgrafın arasında hiçbir fark yoktur. İmdi bu kere Rusya devletinin böyle bir emele düşmesi üzerine Basîret o bendi yazdıktan mâ'adâ şimdi dahi uzun bir bend-i mahsûs hazırlamakta ve me'âlinde bu Kuds-i Şerîf şimendiferinin İran'dan bi'l-imrâr Basra Körfezi'ne ve oradan bir kablo yani deniz telgrafi vasıtasıyla Umman Denizi'nden ve Bahr-ı Ahmer'den Süveys'e getirip ba'de Süveys'den balonlar ile Kuds-i Şerîfe isâl edilmesi kestirme olacağını tavsiye etmek kararında imiş.

Şimdi sen bu yolun kestirme olduğunu da inkâr edersin. Fakat elektrik ne kadar seri' olduğunu ve bununla şimendifer vagonları bir saniyede Tiflis'den Süveys'e gelebileceğini bilmediğin için inkâr edersin. Elektriğin ne kadar sür'atli olduğunu Basîret'e sor da bak.

Sâhib-i varaka bir de tutmuş da varakasının en nihâyetinde “Acabâ Basîret bu havâdisi nereden almış?” diye sormuş. Nereden alacak? Petersburg'dan aldığı tahrîrât-ı mahsûsadan istihrâç etmiş. Velev ki sâhib-i varakanın dediği gibi kendisi i'mâl etmiş olsun. Basîret üç senelik gazete olduğu hâlde hâlâ bir havâdis fabrikası edinememiş mi olsun.

“Böyle gider ise Neologos vesâ'ir gazeteler gibi Basîret dahi bir Rus nişânı alacaktır” diyor. Ne olmuş? Basîret'e dahi bir nişân verir ise Rus nişânları bitmez a? Hem Neologos ne ise Basîret de o, o da millet gazetesi o da.

DİYOJEN MATBAASI'NA

Sizin cerîde nüshalarından bazıları mütâlaa-güzârım olmaktadır. Bugünlerde gördüğüm nüshalarda yekdiğeriyle sevişip tezevvüç eden zevc ile zevce beyninde iddiâ

olunan muhabbet az vakit içinde mübeddel-i münâferet olarak mûcib-i münâferet olduğunun sebebini su'âl zımında gelmiş olan varakayı ve ba'de letâ'if ile karışık cevâbını ve bu husûsta gelen diğer varaka ile ciddî cevâbını dünkü nüshada cümleten okudum vâkı'â işbu ciddî cevâp yolunda ve akıl ve hikmeten muvâfık sûrette ise de pek de sâ'ile kanâat verecek derecede muvazzah göremeyip mes'eleyi daha izâhlıca şerh etmesini iltizâm eylediğimden işbu varakayı yazıp vermeye mecbûr oldum.

Bosna ve Hersek kıtalarında âdet-i kadîmeleri üzere yetişmiş kızlar akşam üzeri seyrân-gâh mahallerde tecemmu' ederek te'ehhül edecek zevât bunları Hak Teâlî'nin yarattığı sûrette görüp söyleşüp birbirlerinden hoşlaşıp sevişip alırlar ve ilâ ahiri'l-ömr geçinip giderler ve bizim İstanbul'umuzda bazen fenâ hânelere bir fahişe ile birçok görüştüktan sonra tövbekâr edip akd ederek ömürleri oldukça onunla geçinip gidenler de pek çok görülmüştür. Bu sûrette sevişip alıp da sonra geçinememeye sebep ne imiş işte şimdi söylemenin sırası geldi.

Bu beldede tâ'ife-i nisvân sokaklarda ve seyir mahallerinde yaşamak, ferâce içinde ama kendilerini setr edecek sûrette değil yalnız ma'âyibini göstermeyecek bir hâlde yaşamak ve ferâce düzgün hotoz kokoroza şemsiye bir karış ökçeli fotin motin ve'l-hâsıl esbâb-ı zînet ve tecemmülün cümlesini cem' ederek süse boğulup gezerler görenler meyl ü muhabbet ederek almasını kurar ba'de soygunluk hâlinde görür ki evvelki gördüğü hâl başka şimdiki başka beyinlerinde olan fark beyne's-semâ-i ve's-semek hüsn ü cemâlden nasibi yok ahlâkı bozuk sefâhatle âlüfte olmuş her istediğini almak yapmak derece-i iktidârından hâriçte kalmış ey şimdi bunların beyninde nasıl hüsn-i mu'âşeret olur nasıl geçinebilirler işte kâ'ide-i külliyeye tatbîkan verilecek cevâp budur ama bazı süfehâda aksi kazıye zuhûr eder ise ona i'tibâr olunmaz sefihin yaptığı işlerden bahs etmek câ'iz değildir sefih ne demektir onun da ma'nâsını izâh edelim de iş tamam olsun.

Sefih demek aklının muvâzenesi bozuk menfaatıyla mazarratını fark etmeye iktidârı yok işini aşını bilmez demektir meselâ bir sefihin eline birçok mirâs geçer az vakitte yer bitirir bir akçeye muhtaç kalır bir âkil eline geçerse o bir fazla sermâye olduğundan onunla irâd-ı akârât edinerek daha ziyâde vüs'at-ı hâle nâ'il olur hâl böyle iken sefihin hâline bakıp da dünyâda mal-ı mürüvvetten atyeb hiçbir mal yoğ iken mirâs bir hırsız malıdır kimseye fayda etmez dedikleri ahmaklık değil midir.

Al sana bir misâl daha âkil olan adam Cenâb-ı Hakk'ın takdîr eylediği kismete kanâat eder irâdı kadar masraf açar alâ küll-i hâl geçinir gider sefih olan irâddan ziyâde masraf açar borç eder fâ'izle akçe alır sonra idâresi daha güçleşir yine istikrâz eder tâ şu dereceye gelir ki irâdının çoğu fâ'ize gider sonra kendi de perîşân olur düşünmez ki evvelâ irâdı tamamen elinde kalırken masârifine yetiştiremezse sonra birçoğunu [4] akçe fâ'izine verip de kendisine az bir şey kaldığı hâlde nasıl yetiştirebilir sözü uzattık ama herkesin menfaatine dâir bir mes'ele olduğundan belki fâ'ide-mend olan bulunur ümîdiyle yazdık vesselâm.

TA'BÎR-NÂME

Rûyâda ya altıncı dâire me'mûrlarından birisini görür veyâhût altıncı dâirede bulunur isen altı ay yağmur yağmayacağından emin olmalıdır.

Rûyâsında âvize gören kimse ertesi günü Anadolu gazetesi sâhibi Misailidi Çorbacı'yı Yunan nişânını takınmış olduğu hâlde görecektir.

Sıkıntılı ve korkunç rûyâ gören kimse mutlaka ertesi günü Basîret okuyacaktır.

Rûyâsında kendisini tramvaya binmiş gören birkaç gün evinden çıkmamalıdır. Zîrâ birkaç güne kadar mutlaka ya kolu yâhût ayağı kırılacağına delâlet eder.

Bir gazeteci rûyâsında Bâb-ı Âlî'nin hâriciye dâiresini görür ise ikinci nüshası için yazı yazmaya zahmet buyurmasın zîrâ ta'til mukarrerdir.

İzzetlü Filip Efendi rûyâsında İbret'in (İ) harfini görür ise gözlerini güzelce açsın. Çünkü yine bir mes'ele çıkacağından ve tatlı tatlı mübâhaseleriyle erbâb-ı mütalaanın âferînini kazanacağından emin olmalı.

Rûyâda kurt veya kedi veyâhût cadı görmek ma'âzâllah-i te'âlâ hayra alâmet değildir. Her gece abdest alarak tövbe ve istiğfâr etmeli de öyle yatmalı hatta bu rûyâyı görmekten masun olsun. Çünkü bu rûyâ rahmânî değildir şeytânîdir.

Hadîka gazetesi rûyâda Diyojen'i görür ise yine bir Osmânlı'nın Türkçe bir oyun kaleme almış olduğunu hükm edebilir. Fakat (Haşmet) Ağa ya efendi yâhût bey veyâhût paşayı görür ise mutlaka yine Fransızca'dan bir şey tercüme edilmekte bulunduğu delâlet eder.

(Bakiyesi yavaş yavaş)

Dün aşgam kavede Hadîka gazatesi ohuydular. Firenk ohhalarını bozacahlanmış da gene bizüm ohhaları tutacahlanmış. Dorğisi çoh eyi yaparlar niçün dersan ki bahhal mahhal müsinni yaldadırlar ama yoh ki sâde müsinni yaldadırlar görirem ki beyleri de yaldadırlar. Ey ne bilem ki o halhâli demurlar kaç dirhem gelir İstanbul'daki beyle ya bizim memleketlerde nasıl ola. O dağ başlarında beyle ince işleri kim bile. Ey ne vahıt ki bilemirlar yaldanırlar vallah çoh duvâ edirem ki buları kaldıralar da gene eski babalar yapduhlari ohhaları çıharalar. Yohsa beyle Firenk hileleri bizi yıhir gidir. Hem de istirem ki bu pusulami gazateye yazasız. Ey n'ola ki bu fahire mehremet edesiz hiç nüvvâb yohdu

Bekçi Kürd

Hasan

Teodor Kasap

182 Numara Perşembe 27 Kânûn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

Hakâyık'ın şimdiye kadar görülen hünerlerine ve ma'rifetlerine bir ilâve-i fâ'ika olmak üzere bu kere dahi 763 numaralı nüshasında şu fıkrayı gördüğümüzden dolayı kendimizi bahtiyâr addederiz. Bakınız nâzlım neler karıştırıyor?

(Diyojen'in Cumartesi günkü nüshasında taraf-ı Hidîvî'den Rusya İmparatoru'na mektup unvânıyla ve hatta (İsmâ'îl) imzâsıyla bir makâle gördük devletin esdikâ-yı ekâbirinden bir zât hakkında imzâsıyla sahte mektup neşri derecesinde tecâvüz-kârâne mu'âmelenin bu mektubun neşri birincisidir bunun zâtıyyâte dâir bir şey yazılmaması için vukû' bulan emr-i âlî-i sadâret-penâhîden sonra zuhûru ise en çok taaccübü mûcib şeylerdendir İdâre-i Behiyye-i Matbû'âtın yalnız gazetelerle neşr olunan o emrine bakılsa böyle bir mektup neşr edilmek burada muhâl olmak lâzım gelir zannederiz)

Biz ma'hûd mektubu kaleme alır iken işin her köşesini bucağını yoklamış idik. Ancak bu mektubun ciddî bir şey olduğunu zannedebilecek kadar ahmak değil gazete yazarlarda değil gazete okuyanlarda Trabzonlu kayıkçılar içinde bile bulunacağı sahîhan hâtırımızdan geçmemiş idi.

İstanbul'da kadınlar ve çocuklar bile Diyojen'in mizâhçı bir adam olduğu gibi gazetesinin dahi mizâha mahsûs olduğunu herkes işitmiş ve anlamış iken Hakâyık'ın kulaklarına (pamuk küçük gelir) paçavra tıkanmış olduğu kimin hâtırına gelir. Panosyân kadar da mı olamadık zu!!

Sahtekârlık yani resmî tarzında mektup yazıp neşr etmek ve bunu sahîh olmak üzere kabûl ettirmeye çalışmak Hakâyık'ın eski sanatı olduğunu cihân bilir ve bu bâbdaki temettü' ve istifâdesi ne olduğunu dahi vatan içinde gözü kapalı kulağı tıkalı yaşamayan Osmânlı evlâdı bilir. Diyojen için âlemde ne menfaat tasavvur edebilirsin ki sahtekârlığa kadar mücâseretini ilân edebiliyorsun? Fakat Diyojen Hakâyık'ın ne menfaati olduğunu umûm karşısında isbât edebilerek ona sahtekâr sensin diye göğsünü gere gere reddedebilir.

Şu fıkrayı yazmaktan murâdınız Matbû'ât İdâre-i Behiyyesi'nin hakkımızda nazar-ı dikkatini celb etmek ise âyâ dünyâda kendinizden kûteh-bîn bir vücûd daha farz edebiliyor musunuz ki böyle bir maksada hizmet etmeye kalkışmışsınız.

Fıkırada zât-ı hazret-i hidîv-i fahîmîye arz-ı ihtisâs gibi bir isti'dâd dahi görülüyor ise de bunu hükm etmeye yüreğimiz râzı olmuyor. Zîrâ te'essüf edilmez mi ki zât-ı hidîv-i fahîmînin Hakâyık gibi muhtasları olsun?

Mâdâmki umûmun menâfi'yiçün her nev' havâdisten bahs eden gazeteler bile henüz mizâh gazetesi ne demek olduğunu ve böyle bir gazeteye derc olunan mektup ne mâhiyette bulunduğunu bilmiyor. Bu bâbda iki sözle ma'lûmât vermiş olsak fâ'ideden hâlî kalmayacaktır.

Diyojen sırf eğlenceye mahsûs bir gazete olduğu için mündericâtında asıl ve esâs aranmaz. Vukû'ât-ı zamanın eğlenceye yarayabilecek cihetleri üzerine idâre-i efkâr eder, falan tarafından mektup der ise mektubun kimin tarafından olduğunu aramamalı içinde eğlence var mı buna dikkat etmeli.

İmdi Rusya İmparatoru tarafından tasvîr edilen mektup ile taraf-ı Hidîvî'den tasvîr edilen mektubun mündericâtı hülâsa edilir ve şimdiki politika ve teşebbüse tatbîk olunur ise eğlencenin hangi cihette olduğu bedâheten görülür. İster ise Hakâyık yine göremesin yâhût görmesin..... fakat..... bize en ziyâde te'sîr eden şey millet-i Osmâniye'nin efkârını tenvîr edecek olan gazetecilik [2] kaleminin böyle birtakım adamlara verilmesidir.

İşimiz gücümüz kalmadı da artık pösteği saymaya başladık. Hakâyık ile Hadîka başlamışlar Diyojen'i de da'vet ediyorlar, çoluk çocuk elinde kalmadık mı ya? Haydi bâri biraz da lala paşa eğlendirelim.

Hakâyık'ın hesâbınca elli sene yaşayan bir adam altı bin gün uyur altı bin gün çalışır, sekiz yüz gün yol yürür, bin beş yüz gün ta'âm eder, beş yüz gün hasta olur, dört bin gün eğlenir imiş.

Hesâbıyla bin yaşasın böyle olur ise elli yaşındaki babalık ömründen beş yüz elli günü dahi rûyâsında görür demektir. Çünkü hesâbtan bu kadar gün taşıyor.

Diğer hesâba göre elli yaşındaki adam yevmiye dört okka ekmek ve bir okka otuz altı dirhem et ve sekiz okka kadar da yemiş yer ve içki içer imiş. Patlamadığına taaccüb edersiniz ya?!.....

İşte umûmun menâfi'iyçün her nev' havâdisten bahs eden gazete umûmu şu havâdisle müstefîd etmeye çalışıyor demektir. Hadîka'nın hesâbına gelince ser-â-pâ yanlıştır.

Bizim memlekette elli yıl yaşayan bir adam yirmi beş yıl uyumuş ve beş yıl uyanık olduğu hâlde miskin miskin yatağı içinde pineklemiş ve beş yıl çalışmaya üşenmiş üç yıl iş için ve yedi yıl dahi bakkalı kasabı dolandırmak için çalışmış ve kusûr beş yıl dahi oturup derdine yanmış ve bu elli yılın gölgesi bulunan elli yıl dahi rahat ve huzur görememiştir. Yemeklere gelince:

Bizim memlekette elli yıl yaşayan bir adam öyle et sebze gibi çürük şeylerden kat'-ı nazar muntazam caddelerimizde gelip geçen arabalardan atlardan yüz elli bin okka kadar zifos yemiş. Hâcesinden veyâhût ustasından ve mu'ahharen bacısından bin beş yüz değnek üç bin yumruk dört bin beş yüz sille altı bin tekme dokuz bin çimdik yemiş.

İşte Diyojen'in hesâbı da bundan ibâret. Sehvi var ise Basîret nâm millet gazetesi tashîh buyursun.

ALKAZAR'DA BİR MUHÂVERE

BİR MÜŞTERİ İLE DİREKTÖR BEYNİNDE

Direktör– Baksanız a efendi nereye gidiyorsunuz?

Müşteri– Yukarıya.

D– Yukarıya nereye?

M– Üst kata.

D– Yasaktır.

M– Niçin? Oradakilere yasak değil de bana mı?

D– Evet size yasaktır.

M– Ne demek? Param cebimde, bâd-ı hevâ şey'i kabûl etmem şimdiye kadar kaç para gayb ettim de vermedim?

D–Yasaktır a gözüm.

M– Gidip altıncı dâireye haber vereyim mi?

D- Sus sesini çıkartma haydi çıkacağın var ise çık sen dışarıda mışarıda söylüyorsun da onun için seni men' ediyorum. Halk gibi adamakıllı gelsen sana kim ne der?

DİYOJEN

Evet adamakıllı hareket edildikten sonra ihtimâl ki altıncı dâire bile bir şey demez. Ma'a-hazâ yine kulakları çımlasın.

DİLENCİ İLE BİR BEY

Dilenci- Beyim Allah rızâsı için! Beyim başımız gözünüz sadakası! Beyim bir ekmek parası!

- Allah versin baba.
- Bir ekmek parası beyim.
- Baba ufaklığım yok, inâyet ola.
- Ben bozarım beyim.
- Bir meci diyem var.
- Ben bozam efendim.
- Ha! Mecidiye değil lira imiş.
- Onu da bozarım efendim.

[3] DİYOJEN'İN TA'BÎRNÂMESİ'NDEN

Rûyâsında sâbık reji me'mûrlarından birisini gören adam şimdiki reji usûlünün her tiryâkiden ayda onar kuruş vergi alınmak sûretine tahavvül edeceğini kestirebilir.

Bir adam yer altında vapur düdüğü çalındığını rûyâsında işitir ise o gün Galata'dan Beyoğlu'na tahte'l-arz işleyecek olan yolun küşâd edildiğini hükm edebilir.

Her kim rûyâsında Çokoy Bordeiano'yu görür ise Beşiktaş'dan Üsküdar'a deniz altından bir yol açılacağına delâlet eder.

İzzetlü Filip Efendi'yi rûyâsında her kim ferahlı görür ise birkaç güne kadar bir gazetenin ta'tîl edileceğini ve gâyet mahzûn görür ise birkaç güne kadar bir gazete çıkmaya başlayacağını istihrâc etmeli.

(Millet gazetesi sâhibi Ali Efendi hakkında dahi bu ta'bir sahîh olduğu cümle-i rivâyâtandır, vallâhu a'lem bi's-savâb) Her kim rûyâsında Galata Borsası'nı bayraklarla donanmış görür ise maliye hazinesinin yeni bir istikrâz akdine teşebbüs eylediğine delâlet eder.

Rûyâda ketebenin et aldığı görülür ise birkaç güne kadar bir maaş verilecek demektir.

Kadınların siyah yaşmak tutunmaları ya millet bahçelerinin veyâhût Kalpakçılar Başı'nın kadınlara yasak edileceğine delildir. (Ve kabl bu sûret yeni bi tenkîhâta dahi delâlet edebilir, allahümme ve kinâ)

Her kim rûyâsında birçok Hasunistler ile birçok anti Hasunistler'in nefy olduğunu görür ise artık bu mes'elenin devletçe halledilmiş olduğu hükm olunur. Rum ve Bulgar mes'elesi dahi bu kâ'ideden hâriç değıl imiş.

(İlerisi çıkar)

İbret gazetesi bizim Direktör Kasap Efendi'den bazı su'âller sormuş. İşte keyfiyeti muhâvere tarzına dökerek birer birer cevâpları verildi.

S- Canım Kasap Efendi! Sizin memlekette (Kayseriyye'de) herkes kasap mıdır?

C- Hayır! Her memlekette olduğu gibi bizim memlekette dahi kasaplar memleketin ihtiyâcıyla mütenâsiptir. Hatta ben fazla kaldığımdan kendime dükkân bulamadım.

S- Her kasap dükkânında o mahlûkattan bulunur mu?

C- Tuhaf! O mahlûkat yalnız kasap dükkânlarında mı bulunur. Evlerde konaklarda falanlarda bulunmaz mı? Kasap dükkânlarında dahi bulunduğu kadar bulunur.

S- Yüzlerini kasap süngeriyile silerler mi?

C- Dört ayaklı olur ise silmezler. Çünkü onların ihtiyâcı yoktur. Fakat iki ayaklı olanlarının yüzlerini silerler.

S- Eşek boyamak mı kolaydır onların yüzlerini boyamak mı?

C- Onlar ikisini de boyamakta pek mahirdirler. Fakat Kayseriyye'de boyanmış olan bir eşek birkaç sene hâriçte gezer ise boyası çıkacağından eşekliğı meydâna

urmaya başlar. Binâberîn bunlar birkaç senede bir kere gidip tekrar boyanmalıdır. Çünkü bizim memleketin boyası her ne kadar hâs ise Allah yapısı olmayıp kul işi olduğundan seneler mürûrundan sonra elbette çıkar. Hatta tabii boyaların bile birkaç sene sonra çıktığı saçların ve sakalların ağarmaya başlamasıyla ma'lûmdur.

DİYOJEN'İN SİYAH KİTABI'NDAN

RUSYA HÂRİCİYE NÂZIRI GORÇAKOF TARAFINDAN DER-SAÂDET ELÇİSİ GENERAL IGNATİYEF CENÂPLARI'NA

Rusya devletinin şu günlerde birinci derecede düşünmekte olduğu Bulgar Kilisesi mes'lesi hakkında taraf sefirânelerinden müşâhade olunan gevşeklik doğrusu te'essüf-i azîmi mûcib olmaktadır.

Bundan mukaddem bu mes'ele tam halledilmek derecesine gelmiş idi. Acabâ şimdi ne mâni' ne mezâhim hulûl etti de işi gevşettiniz?

Bundan mukaddem Rusya devleti Petersburg'da bir Sinod yaparak Rusya'da bulunan Ortodoksları İstanbul Patriği'ne olan irtibâtta kurtarmış idi. Şimdi Bulgar için dahi bir Ekzark yaparak onları da mu'ahharen Moskova Sinodu'na celb edebilmek için İstanbul Patriği'nden ayırmaya çalıştığı ma'lûmunuz olmak [4] lâzımdır. Bu hâle göre şu yakında görülen müsâmahalarınıza te'essüf etmek elimizde midir?

Bu bâbda ne güne mahzûrlara tesâdüf etmekte iseniz seri'an yazınız ki bizce çâresine bakılmak lâzım ise bakalım.

(Gorçakof)

GENERAL IGNATİYEF TARAFINDAN PRENS GORÇAKOF'A

Bulgar mes'lesi hakkında tahrîrât-ı asilânelerini aldım ve burada bulunduğum müşkilât zât-ı vâlâ-yı asilânelerince ma'lûm olamadığı cihetle hakk-ı âcizânemde gösterilen mü'essir dil-gîriden dolayı hakîkaten müte'essif ve müte'essir oldum.

Bulgar mes'lesinin dil-hâh-i nezâret-penâhîleri vechle tesviye edilebileceğine dâir emniyet veren zaman öyle bir zaman idi ki o zamanda değil Bulgarlar için yalnız bir Ekzarhiya edinmek daha büyük işlere bile muvaffak olabilir idik. Ancak o zaman şimdi elimizden gittiği gibi Türkler'de hiç me'mûl edilemeyecek sûrette görülen bir fikr-i cedîde mebnî bu zamanın tekerrürü için dahi ümîdimiz mefkûddur.

Bununla beraber o asrın bir daha tekerrürü için elden gelen himmeti dirîğ etmemekte ve bir kere ele geçirir isem kâffe-i mesâ'ili derhâl tesviye edebileceğimden aslen ve kat'an me'yûs olmamaktayım.

Şimdiki hâlde der-saâdet Rusya sefârethânesinin pek çapraşık bir noktada bulunmasından kat'-i nazar geçende yanağıma ârız olan bir kazâdan dolayı dahi söz söylemeye âdetâ iktidâr kalmamış olduğundan artık avn ve inâyeti Cenâb-ı Hakk'tan beklemekteyim. Şu kadar var ki bu asırda Rusya devleti ileriye çıkacağına dâimâ muhâfaza sûreti gösterir politika kullanmış olsa daha akıllıca hareket etmiş olacağını te'mîn edebilirim.

(Ignatiyef)

İbret'de şöyle bir fikra okuduk. Fakat gâyet ağır ağır okuyarak aralıkta bir beyne'l-kavseyn olan mülâhazâta dahi bulunduk.

Napolyon'a icrâ olunan ameliyât (Ameliyât ha? Acabâ ne ola?...) hüsn-i netîce hâsıl etmiştir (Hele çok şükür sû'i netîce hâsıl etmemiş) Bu fikranın ne kadar mes'ûliyeti var ise İbret'in üzerine bırakmış olacağımız derkârdır.

İzmir'de tab' ü neşr olunan (Devir) gazetesinin elinden dâdla feryâdı hâvî birkaç defadır Diyojen'e şikâyet-nâmeler gelmiş ve en sonra vürûd eden birisi Devir'in hâric-i ez-edeb mündericâta bulunduğunu dahi da'vâ eylemiştir.

Vâkı'â muharrir olan bir adam umûmun zıddını iltizâm etmekle ve dikine tıraş gitmekle kendisini bir iş gördüm zanneder. Ancak böyle Baba Diyojen'i ta'ciz ettirecek dereceye kadar da varmayı mutlaka lâzım görmez.

Diyojen Devir'i kemâl-i derece serbest ve serbâz olduğundan dolayı mu'aheze etmiyor. İstanbul'a şikâyetçiler gönderip de kendisi ta'ciz edildiğinden dolayı hâlden şikâyet ediyor. Bak İstanbul devri ne ilân idi. Ne yapacak idiyse bir günde yapıp edip işi bitirivermiş idi.

Teodor Kasap

183 Numara Cumartesi 29 Kânûn-i Evvel 1288 Sene Üçüncü Sene

(İSTİKÂMET)

Ey erbâb-ı mütâlaa! Latîfeyi bırakalım da biraz da hâlimizi düşünelim. Eğri oturup doğru söyleyerek şimdiki hâlde mestûr olan hakikatleri umûmun nazar-ı itlâ‘ına arz edelim.

Bilir misiniz şimdiye kadar bizi bu hâlde bırakan şeylerin en büyüklerinden birisi nedir? Bizde istikâmet olmamasıdır. “Diyojen yine sert lakırdı söylüyor” diye taaccüb etmeyiniz. Artık lakırdıyı sertçe söylemek lâzım geldi de onun için söylüyorum.

Vâkı‘â Diyojen çıktı çikalı daha bu kadar serbest bu kadar sert bir lakırdı söylediği yoktur. Ancak hep zevzekçe söz söylemekten artık bıktığı usandığı cihetle bugün dahi sert söz söylemeyi kurmuş ve bunun için her şey’i göze aldırıştır.

“Bizde istikâmet yoktur” diyorum. Bu sözüme dikkat ediniz. Olsa “vardır” der idim. Yok da onun için söylüyorum. Vâkı‘â bütün bütün yok değil. Ancak istikâmet pek küçük şeylere mahsûs olup biraz büyüklere geçince hiç kalmamakta ve bütün bütün tükenmektedir.

Ama diyeceksiniz ki istikâmet Avrupa’da dahi yoktur. Ufak tefek şeylerde var olduğu görülürse de büyüklere gelince orada dahi yoktur. Evet sizi reddetmem, tasdik eylerim. Dünyânın her tarafı bir gibi bir şeydir. Fakat Avrupa benim neme lâzım, ben kendi memleketime bakarım. İstikâmet bizim memlekette olmadığını dermeyân ederim. Zîrâ istikâmet olmuş olsa bu hâlde kalmamış olacağımızı bedâheten görmekteyim. Bir sözü söylemeli ama isbât etmeli, öyle değil mi? Hay hay! Diyojen isbât edemeyeceği şey’i mevkî‘-i bahse çekmez. İşte size isbât edeyim.

Bizim küpün nerede bulunduğunu bilirsiniz a? Gazetenin baş tarafında da yazılıdır. Şimdi küpten Bâb-ı Âlî’ye kadar istikâmet neden ibârettir? Ben hesâp ettim. Cenûbtan şimâle doğru nihâyet üç yüz metreden ibârettir.

Hâlbuki küpten çıktığım gibi bir kere şimâl-i şarkiye sonra şarka ba‘de cenûba bir aralık cenûb-i garbiye yine şarka mu’ahharen cenûba ve yine şimâl-i şarkiye bükülerek en nihâyet şimâle bi’t-teveccüh Bâb-ı Âlî’ye girilmekte ve bu sûretle bin beş yüz metre yol yürünmektedir.

Şimdi siz buna istikâmet mi dersiniz? Eğer memleketimizde istikâmet olmuş olsa bu hâlde mi kalır idik. Yalnız bu kadar değil, her şey buna makis, Boğaziçi Derûnköprü de böyle. Birkaç arşın yerinde istikâmet var gibi görünüyor. Hâlbuki azıcık dikkat edilecek olsa mikdârı müşâhade olunur.

Hele o Kâğıthâne deresi! O Kâğıthâne deresi!! En büyük hilekârlar gibi hiçbir nokta istikâmet göstermez. İşte birinci derecede şikâyet edilecek hâlimiz, bizde istikâmet olmamaktan ibâret bulunduğu cihetle hepimiz bir ağızdan (Allah doğruluktan ayırmasın) diye duâ etmeliyiz ki belki bir dereceye kadar istikâmet hâsıl olsun.

(AHMET MİDHAT'IN DAĞARCIĞI)

Ahmet Midhat Dağarcığı'nın şimdiye kadar üç numarasını [2] çıkarmış olduğu gibi bu kere dahi dördüncüsünü neşr eylemiştir. Resâ'il-i mezkûrenin mazhar olduğu rağbete bu senelerde tab' ü neşr olunan asâr erbâb-ı kemâlden pek azı nâ'il olabilmiş ve herhangi büyük yere gidilse Dağarcık'ın dest-i rağbet ve i'tibârda idüğü görülmekte bulunmuştur. Muharriri şu mazhariyetten dolayı elbette müteşekkir kalır.

Dağarcık'ın mündericâtı gerek tercüme ve gerek tasvîr sûretiyle şâ'irâne bir yolda kaleme alınmış şeylerle beraber bazı muhâkemât-ı feylesofâneyi hâvîdir ki bizce muharririnin en ziyâde teşekküre şâyân hizmeti bundan ibârettir.

Erbâb-ı vukûfa ma'lûm olmak lâzım geldiği üzere (Felsefe) denilen şey iki kere iki dört eder olduğunu kabûl edebilecek her zihnin reddedemeyeceği delâ'il ve senedâtlar müberhen olup hatta bazı mesâ'ilde felsefe ihtilâf ettiği ve biri diğerrinin re'yi hilâfını iltizâm eylediği hâlde insan ikisinin re'yini de okuyacak olsa âdetâ ikisini de ayrı ayrı kabûl etmeye lüzûm görür.

Vaktâ ki felsefenin bir şu'besi Yunanistan'dan memâlik-i İslâmiye'ye intikâl etmiş ve fakat mesâlik-i felâsefeden bazıları hükm-i kur'ânla tevfiik edilemediğinden ve o zamanlar ise İslâm beyninde yüzlerce mesâ'il-i müşkile bunca kanlar dökülmesini mûcib olmakta bulunduğundan ulemâ-yı İslâm içinde felsefeyi reddedenler hüsn-i telakkî eyleyenlerden ziyâde bulunmuştur.

Fakat diğerr taraftan Avrupa felsefeyi bir kere tamamen kabûl ettikten sonra bunu Diyânet-i İseviyye ile bi't-tatbîk gûyâ Hristiyanlığın ağleb-i cihâtını felsefeye kemâliyle mutâbîk bulduklarından nâsın te'mîn-i efkârı zımnında felsefenin bu cihetinden pek çok

istifâde eyledikleri gibi millet-i İslâmiye kemâl-i şevket ve kudretiyle gerek İspanya ve gerek Rum ili ve husûsuyla Rusya cihetinden Avrupa'yı tir tir titrettikleri ve Avrupalılar'ın etekleri tutuştuğu zaman felsefeyi İslâmiyet aleyhine dahi istihdâm etmiş ve İslâmiyet'in âdetâ fûnûnun hasmı ve hakîkatin düşmanı ve erbâbını esârete sevk eder ve ahiret nâmıyla bir yeni âlem-i diğer tasavvur edip onda İslâmları cennet denilir bir mahall-i ayş ve işreti va'adla aldatır ve cehennem denilir bir mahall-i ikâbla korkutur bir şey olduğunu nice delâ'il-i bâtıla ile ilân ederek merhamet ve adâlet-i İslâmiye her girdiği memleket ahâlisini kendisine müştâk eder iken halkı bu sûretle İslâmiyet aleyhine teşvîk eylemişlerdir.

Salâbet-i milliye erbâbı işin şu cihetine dikkat etmelidir ki Avrupalılar'ın felsefeyi kendilerine mâl ederek İslâmiyet aleyhinde isti'mâl etmelerinden bugün dahi hâlâ mazarrat görmekteyiz. Vaktiyle ulemâ-yı İslâmiye'nin felsefe aleyhinde göstermekte buldukları nefret iktizâsınca el-yevm elimizde felsefe sahîhan teneffür edilecek bir derecede kalıp o dahi kütüphânelerde mahbûs olduğuna ve el-yevm nev-resîdegân-i Osmâniye hemen ale'l-umûm Fransızca'ya heves edip o lisân üzere yazılmış kütüb-i felsefeye tesâdüf ettikçe bunların kendi lisânında olmadığını nazar-ı dikkate alarak (vay meğer hakîkat-i asliyye olarak başka bir hakîkat varmış benim şimdiye kadar sakladığım akâ'id boş bir şey imiş) diye ma'âzâllah akâ'id-i asliyesinden nedâmet getirenler dahi pek çok görülmektedir.

Hâlbuki Avrupa ahâlisine dikkat edilsin, kendi akâ'id-i diniyelerini istihfâf eden yüzde kaç görülür? Fakat bizde Frenkleşip de milliyetini diyânetini istihfâf edenler yüzde sekseni tecâvüz eyler. İşte bu sûret diyânetçe Avrupa'ya karşı pek mazarratlı bir mağlûbiyet değil midir?

Hâlbuki Ahmet Midhat'ın kavline göre felsefe demek hakîkatten ibâret ise İslâmiyet'in hakîkat olduğu müsellemler bulunanlarca felsefenin İslâmiyet'e tatbîki en kolay bir iştir. Ez-cümle ekl-i hınzırın tahrîmi Frenkleşmiş olan Türkler'den ağılebinin handesini celb etmiş bir keyfiyet olup ancak ahîren bu lahmin içinde bir nev' kurt olduğu ve mühlik bulunduğu keşf olunmuştur. Şu hâle göre bunu felsefe dahi tahrîm eder ve binâberîn hükm-i kur'ânla doğrudan doğruya mutâbakat eyler. Ahmet Midhat felsefenin reddedebileceği hiçbir hüküm yoktur ki kur'ânda bulunsun diye da'vâ ediyor,

bu da'vâsı müsellemdir. Bugün bulunsa bile yarın bir keşf-i cedîde herhâlde hükm-i kur'ânı te'yîd edecektir.

İmdi içinde bulunmakla müftehir olduğumuz şu asır ki hicretin on üçüncü asırdır lehü'l-hamd sâye-i Osmâniyân'da (Hem de sahîhan sâye-i Osmâniyân'da) İslâmiyet Emeviye ve Abbasiye zamanındaki teşettütten kurtulmuş ve Osmânlı bayrağı (sancağ-ı şerîf) diye kabûl edilecek bir mertebe-i kudsiyeti bulmuş olduğundan ba'dezin felsefeyi müslümânlara göstermeye ve fakat aynen mütercimlikten vazgeçip Ahmet Midhat'ın iddiâsı gibi (Felsefe-i İslâmiye'yi) meydâna çıkarmaya nev-cüvânân-i Osmâniyân himmet etmelidir ki hatta değil yalnız İslâmiyeti ber minvâl-i muharrer Avrupa'ya karşı haksız bir mağlûbiyetten kurtarmak hatta Dağarcık muharririnin da'vâsı üzere İslâmiyet'in her şey'e ulviyetini gösterip onları mahçûp ve mağlûb eylemelidir. Gazetemizin direktörü Kasap Efendi'den Kayseriye'de eşek [3] boyamak mı kolaydır yoksa köpek boyamak mı su'âlini sormak gibi asılsız esâsız birtakım şeylerle uğraşmaktan ise muharrir gibi felsefe-i İslâmiye'yi hiç yoktan vaz'a muktedir olan bir fikr-i âlî gerek mensûb olduğu milletin gerek geyretini güttüğü dinin en ziyâde müstefid olacağı bir mes'elede Ahmet Midhat'a mu'âvenet değil belki ona delâlet etse fenâ mı olur? Kasap Efendi dahi burasını kendisinden su'âl eder.

(DİYOJEN'İN TA'BİRNÂMESİ'NDEN)

Bir kız rûyâsında şeker yer ise kısmeti çıkacağına delâlet eder. Yer iken şeker ağzında yavanlaşır ise hayra alâmet olmadığından bir kara horûs kurbân etmelidir.

Erkek için rûyâda buğday yemek bu ma'nâyı ifâde eder. Rûyâda bir adam dişi çıktığını görse bir can gayb edeceğine delâlet eyleyeceği öteden beri ma'lûm bir keyfiyet olup ancak Kara Panos Efendi bir dişi çıktığını görür ise tramvay şirketinden bir bârgîr çatlayacağını istidlâl eder. Eğer tramvaylardan birisini kırmızıya boyanmış olduğunu görür ise birkaç güne kadar o araba bir adamın intikâlini teshîl edeceğini anlayarak daha iş vukû' bulmaksızın defterce mu'âmele-i kaydiyyesini icrâ eder.

Rûyâsında bir adamın dudağını bârgîr ısırır ise o günlerde birtakım fenâ sözler ile meşgûl olup bunlardan vazgeçmesine işârettir. Agop Efendi rûyâsında tiyatrosundaki gazların parlak yanışını görür ise matmazellerin umûm tarafından mazhar-ı tahsîn olduğunu hükm edebilir. Eğer bütün bütün sönmüş görür ise korkmasın. Zîrâ bu da tahsînin son derecesi demek imiş. Vükelâdan bir zât vükelânın köşe kapmaca

oynadıklarını rûyâsında gördükte sevinse de câ'izdir yerinse de. Zîrâ ihtimâl ki en âlî bir dereceye vâsıl olabilir ve ihtimâl ki.....

Bir adam rûyâsında Ahmet Midhat'ı görür ise yakında felsefenin İslâmiyet ciheti olmak üzere (Felsefe-i İslâmiye) nâmıyla yeni bir meslek-i felsefe çıkacağını hükmetmelidir.

Bizim vâkıf-ı kül olan izzetlü Hakâyık Efendi geçen gün bir nüshasında Mösyö Bismark (ay yanıldım afv edersiniz) Prens Bismark Hazretleri'nin odasını ta'rîf etmiş idi.

Ben de eğer müsâade buyurursanız bizim küpü ta'rîf edeceğim, küpü ta'rîf edeceğim ama ibtidâ neresinden başlayım? İsterseniz önce mevki'ini haber vereyim.

Bizim küp her nereye olsa nakli kâbil süknâlardan olduğuyçün ben elhamdülillah yarın yalı tutmak kışın konak aramak külfetlerinden vâresteyim. Evvel bahar geldi mi küpü omuzladığımlan Boğaziçi'ne giderim ama neresine, neresinin havası mizâcıma muvâfık gelirse orasına.. Bak geçen sene Bebek'e nakl edecektim fakat Temmuz'un on dokuzuna kadar orasının havasını pek mühlik manzarasını pek korkunç gördüğümden gitmekten sarf-ı nazar etmiş idim. Sonra bir gün uyandım ki hava birdenbire tahavvül etmiş haniya o mühlik havalı o korkunç manzaralı yer yok mu fevka'l-âde bir sükûnet hâriku'l-âde bir letâfet peydâ etmiş.

Fakat bir seneden beri vehâmet havasını gördüğüm bir mevki'in böyle bir gece içinde tersine dönüşü beni bir hâle getirdi ki âdetâ inanmayacağım geldi, birçok düşündüm, birçok te'emmül ettim nihâyet bunun rûyâ olduğuna karar vermek istedim ama ki gözlerim açık olduğuyçün ona da ihtimâl vermeyerek küpten dışarı fırladım artık uyanık olduğuma emniyet-i kâmile hâsıl ettim. Fakat bu te'emmül tam iki gün sürmüş! Anlamalı ki ne derecelerde emniyetsiz bir hâlde imişim.

Sözü uzatmayalım küpü omuzladığım gibi Bebek'in üst tarafındaki Mahmûd Baba'nın türbesinin yanına nakl ettim. Tâ bundan yirmi gün evvele gelinceye kadar orada kaldım zîrâ havalar bu sene pek mu'tedil gittiğinden Boğaziçi'nin letâfeti ve bâ-husûs herkes İstanbul'a çekilmiş olmasından tabii olan sükûneti o zaman pek güzel hissedilmekte idi. Lakin sonra havalar soğumaya başlayınca rutubet etrâfı aldı ben de küpü yine omuzlayarak İstanbul'a nakl ettim. Şehzâdebaşı'nın Horhor tarafında lodosa

nâzır bir viraneye yerleştirdim. İşte bizim küpün bir senelik vukû'âtı mâzi ve müstakbel için bir mikyâs olabilir zannındayım.

GELELİM İÇERİSİNE

Ağzı bir buçuk ve karın tarafı iki buçuk zirâ'-ı a'sârî [4] kapısı makâmında olan ağzından girince karşıya İskender'in gölgesi tesâdüf eder.

Geçen sene Mercan'dan karşıya nakl ederken omuzumdan düşerek yuvarlandığından karnı çatlamış idi. Bereket versin ahirete vukû' bulan üç defaki seyâhatimde Matbû'ât kaleminden lütfen irsâl buyurulan yol tezkirelerini zâyi' etmemiştim. O çatlak yeri de onunla kapadım ne çâre ayol serde ihtiyarlık var soğuktan korkarım.

Bir de sopam vardır onu her şeyden ziyâde muhâfazaya mecbûrum. Hatta küpe bile ona verdiğim kadar ehemmiyet vermem zîrâ cadıdan pek korktuğumdan gece gündüz yanımdan ayırmam. Rûyâda bile (şeytân kulağına kurşun) görecek olsam onunla ihâfe eder şerrini def' ederim. Bir de elbisem vardır sokağa çıktıkça sırtıma giyinerim gece yaturken yarısını altına serip yatak yarısını üzerime örtüp yorgan ederim.

Bir de Dağarcığım vardır, küpün dip tarafında durur. Dağarcığımı pek ziyâde severim çünkü on dokuzuncu olimpiyatta [1] zebh olunan kurbânlardan birinin derisinden ma'mûldur içinde iki tane aşık vardır ki o da yirmi birinci olimpiyatta kurbân edilmiş dört yüz okkalık bir öküzündür. Şimdi siz diyeceksiniz ki bizim Baba Diyojen çocuk mudur ki aşık saklıyor?

Hayır yavrucaklarım çocuk değilim fakat bu aşıklarda birkaç hassa vardır da onun için saklıyorum. Bunlarla pek çok hafâyâyâ kesb-i yakın ederim. Ez-cümle sağ bacadan çıkan aşık hükümdârların, prenslerin, minesterların hâsılı erbâb-ı hükûmetten ma'dûd olanların tâli'ini haber verir. Meselâ acaba bu sene (Rova Guillaum) yani Prusya Kralı ve bütün Almanya İmparatoru Guillaum ne olacak diye hâtırıma gelince atarım. Ne vaz'da durursa sebkat eden tecrübelerim sâyesinde başına ne gelecekse keşf ederim.

Hatta şu yılbaşında ameliyât icrâ ettirerek evvelki gün semeresini görmüş olan üçüncü Napolyon'un âkıbet-i ahvâlini daha yirmi sene evvel yani cumhuriyet riyâsetinden vazgeçmeyeceği ve hiçbir vakit imparator olmayacağı hakkında ettiği kısımda hânis olduğu gün keşf etmiş idim. Onun için ben daha o zaman Napolyon'a

Sedan'da esir tutulmuş ve iki sene sonra bir yılbaşında ameliyât-ı cerrâhiye icrâ ettirdik ölmüş nazarıyla bakmakta idim. Yani Diyojen için Napolyon bunları yirmi sene üç ay mukaddem olmuş idi.

[1] Olimpiyat Eski Yunanlılar'ın dört senede bir defa icrâ ettikleri ilâh bayramıdır.

Garâ'ibi şurasında ki ne vakit bir hükümdârın tâli'ini tecrübe için aşık attım bir kere yanılıp da çok oturduğunu görmedim bakalım bir günde Çin İmparatoru'nun tâli'i için atacağım, ne zuhûr ederse haber veririm.

İkincisi de müverrihlerin mü'elliflerin, şâ'irlerin, ediplerin, gazetecilerin, tâcirlerin tâli'ine mahsûstur. Hatta yeni dünyâda geçen gün vefât eden Newyork Train gazetecisi zavâllı (Huares Girelli) nin tâli'ini vefâtından on beş gün evvel yoklamıştım işte aşıkların hikmetini anladınız ya.

Dağarcık'ta Felatun'un sevdiği bir keçiden kalma bir çift de boynuz vardır? Bunu da niçin saklarım bilir misiniz? Ara sıra bakıp da Felatun'u hâtırına getirmek için. Bizim Dağarcık'ın hâvî olduğu eşyâ bundan ibârettir. Ondan sonra küpte bir de bizim ma'hûd fener vardır ki bazen iktizâ ettikçe yakar da adam ararım. İşte azîzlerim Diyojen'in küpünü bundan sonra merâk etmeyin. Zirâ batâ'et-i ahvâlini tamamen haber verdim.

Teodor Kasap

4.1.1. Diyojen'in 124-183 Numaraları Arasında Yayınlanan Reklam ve İlanlar

124 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Salı ve Cuma günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecrediye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı–bir mecrediye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

125 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Salı ve Cuma günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecrediye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı–bir mecrediye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Şimdiye kadar Diyojen'e tefrika sûretiyle derc edilmekte bulunan Monte Kristo hikâyesi her birisi Diyojen büyüklüğünde tahmînen yirmi ikişer tertîb olmak üzere altı cildten ibâret ve bunun Diyojen vâsıtasıyla ikmâli ise pek uzun bir zamana mütevakıf bir keyfiyet bulunduğu cihetle hikâye-i mezkûrenin bundan böyle haftada iki veya üç defa birer tertîb olarak tab' u ihrâcı ve gazete müvezzi'leri vâsıtasıyla bey' u fûrûhtu tensîb kılınmış ve ol vechile tab' u ihrâcına mübâşeret olunmuştur. Monte Kristo'nun her bir cildi hin tekmîlinde birer mecediyeye satılacaktır. Fakat Diyojenle beraber abone olmak isteyenler için altı cildi iki mecediyeye verilecektir. Müteferrik sûretle almak isteyenler için beher tertîbi kırkar parayadır. (s.1.)
- Diyojen'in birinci numarasından yüzüncü numarasına kadar olan mecmûasının mücelledi yüz yirmi, eczâsı yüz kuruş fiyâtle idârehânesinde satılmaktadır. Diyojen idârehânesini Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numaralı Musuri Hânı'na kaldırdığı cümlelerin ma'lûmu olmak üzere ilân kılınır.

Ahmet Midhat'ın matbaasında basıldı.

Beyoğlu'nda Hacopulo Çarşısı numara 13 (s.4.)

126 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Salı ve Cuma günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı–bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Şimdiye kadar Diyojen'e tefrika sûretiyle derc edilmekte bulunan Monte Kristo hikâyesi her birisi Diyojen büyüklüğünde tahmînen yirmi ikişer tertîp olmak üzere altı ciltten ibâret ve bunun Diyojen vâsıtasıyla ikmâli ise pek uzun bir zamana mütevakıf bir keyfiyet bulunduğu cihetle hikâye-i mezkûrenin bundan böyle haftada iki veya üç defa birer tertîb olarak tab' u ihrâcı ve gazete müvezzi'leri vâsıtasıyla bey' u fûrûhtu tensîb kılınmış ve ol vechile tab' u ihrâcına mübâşeret olunmuştur. Monte Kristo'nun her bir cildi hin tekmîlinde birer mecdiyeye satılacaktır. Fakat Diyojenle beraber abone olmak isteyenler için altı cildi iki mecdiyeye verilecektir. Müteferrik sûretle almak isteyenler için beher tertîbi kırkar parayadır. (s.4.)
- Diyojen'in birinci numarasından yüzüncü numarasına kadar olan mecmûasının mücelledi yüz yirmi, eczâsı yüz kuruş fiyâtle idârehânesinde satılmaktadır. Diyojen idârehânesini Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numaralı Musuri Hânı'na kaldırdığı cümlelerin ma'lûmu olmak üzere ilân kılınır. (s.4.)
- Debbağhâne'de bulunan Klorhâne'de olan
hamam, bakkal dükkânı, kahve, tütüncü dükkânı, bakkal dükkânı, mahzen
1 1 1 1 1 1
kahve, tütüncü dükkânı
1 1
Beykoz'da kâ'in Debbağhâne Klorhâne'de bulunan sekiz bâb dükkân ve hamamın müzâyedeleri bi'l-icrâ ibâre verileceğinden tâlip olanların işbu Temmuz-i Rûmî'nin yirmi dokuzuncu Cumartesi günü dâr-ı şûrâ-yı askeriyeye gelmeleri, Galata'da Azapkapısı Câmî'-i Şerifi karşı sırasında demirciler içinde kâr-gîr olarak keser iki kömür mağazası ehven fiyâtle

kiraya verileceğinden tâlip olanların Bahçekapısının'da kebâpçı dükkânı ittisâlinde Berber Hacı'dan su'âl eylemesi.

Ahmet Midhat'ın matbaasında basıldı.

Beyoğlu'nda Hacopolu Çarşısı numara 13 (s.4.)

127 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Çarşamba ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı—bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Şimdiye kadar Diyojen'e tefrika sûretiyle derc edilmekte bulunan Monte Kristo hikâyesi her birisi Diyojen büyüklüğünde tahmînen yirmi ikişer tertîb olmak üzere altı ciltten ibâret ve bunun Diyojen vâsıtasıyla ikmâli ise pek uzun bir zamana mütevakıf bir keyfiyyet bulunduğu cihetle hikâye-i mezkûrenin bundan böyle haftada iki veya üç defa birer tertîb olarak tab' ü ihrâcı ve gazete müvezzi'leri vâsıtasıyla bey' ü furûhtu tensîb kılınmış ve ol vechile tab' ü ihrâcına mübâşeret olunmuştur. Monte Kristo'nun her bir cildi hin tekmîlinde birer mecdiyeye satılacaktır. Fakat Diyojen'le beraber abone olmak isteyenler için altı cildi iki mecdiyeye verilecektir. Müteferrik sûretle almak isteyenler için beher tertîbi kırkar parayadır.

Ahmet Midhat'ın matbaasında basıldı

Beyoğlu'nda Hacopolu Çarşısı numara 13 (s.4.)

128 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Çarşamba ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı—bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Şimdiye kadar Diyojen'e tefrika sûretiyle derc edilmekte bulunan Monte Kristo hikâyesi her birisi Diyojen büyüklüğünde tahmînen yirmi ikişer tertîb olmak üzere altı ciltten ibâret ve bunun Diyojen vâsıtasıyla ikmâli ise pek uzun bir

zamana mütevakıf bir keyfiyyet bulunduğu cihetle hikâye-i mezkûrenin bundan böyle haftada iki veya üç defa birer tertîb olarak tab' ü ihrâcı ve gazete müvezzi'leri vâsıtasıyla bey' ü fûrûhtu tensîb kılınmış ve ol veçhile tab' ü ihrâcına mübâşeret olunmuştur. Monte Kristo'nun her bir cildi hin tekmîlinde birer mecdiyeye satılacaktır. Fakat Diyojen'le beraber abone olmak isteyenler için altı cildi iki mecdiyeye verilecektir. Müteferrik sûretle almak isteyenler için beher tertîbi kırkar parayadır. (s.4.)

- Diyojen'in birinci numarasından yüzüncü numarasına kadar olan mecmûasının mücelledi yüz yirmi eczâsı yüz kuruş fiyâtle idârehânesinde satılmaktadır. Diyojen idârehânesini Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numaralı Musuri Hânı'na kaldırdığı cümlelerin ma'lûmu olmak üzere ilân kılınır.

Ahmet Midhat'ın matbaasında basıldı.

Beyoğlu'nda Hacopolu Çarşısı numara 13 (s.4.)

129 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Çarşamba ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı—bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

• ECEL-İ KAZA

İbret muharrirlerinden Tefvik Bey'in beş fasıl üzerine te'lif eylediği Ecel-i Kaza unvanlı (fâcia) yani dram bir iki nev' hurûfla gâyet güzel kâğıt üzerine tab' olunmuş ve yedi kuruş fi ile âtîdeki yerlerde satılmakta bulunmuştur. Bahçe Kapısı'nda Tönbekici, Köprübaşı'nda gazete barakası, Çenberlitaş'ta Celil Ağa, Sultan Bayezit'de 108 numaralı Kâğıtçı Hacı Kadri Efendi, Sultân Ahmet Kıraathânesi gazete müvezzi'leri.

- Şimdiye kadar Diyojen'e tefrika sûretiyle derc edilmekte bulunan Monte Kristo hikâyesi her birisi Diyojen büyüklüğünde tahmînen yirmi ikişer tertîb olmak üzere altı ciltten ibâret ve bunun Diyojen vâsıtasıyla ikmâli ise pek uzun bir zamana mütevakıf bir keyfiyyet bulunduğu cihetle hikâye-i mezkûrenin bundan böyle haftada iki veya üç defa birer tertîb olarak tab' ü ihrâcı ve gazete

müvezzi'leri vâsıtasıyla bey' ü fûrûhtu tensîb kılınmış ve ol veçhile tab' ü ihrâcına mübâşeret olunmuştur. Monte Kristo'nun her bir cildi hin tekmîlinde birer mecdiyeye satılacaktır. Fakat Diyojen'le beraber abone olmak isteyenler için altı cildi iki mecdiyeye verilecektir. Müteferrik sûretle almak isteyenler için beher tertîbi kırkar parayadır. (s.4.)

- Diyojen'in birinci numarasından yüzüncü numarasına kadar olan mecmûasının mücelledi yüz yirmi eczâsı yüz kuruş fiyâtla idârehânesinde satılmaktadır. Diyojen idârehânesini Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numaralı Musuri Hânı'na kaldırdığı cümlelerin ma'lûmu olmak üzere ilân kılınır.

Ahmet Midhat'ın matbaasında basıldı.

Beyoğlu'nda Hacopolu Çarşısı numara 13 (s.4.)

130 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Çarşamba ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı—bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Monte Kristo hikâyesinin birinci ve ikinci cü'zleri sekiz sahîfe yani işbu Diyojen nüshasının ikişer misli olduğu hâlde tab' ü ihrâç edilerek ikişer kuruş fiyâtla Bahçe Kapısı'nda, Tönbekici dükkânında ve Köprübaşı Barakası'nda ve gazete müvezzi'leri elinde satılıyor. (s.4.)

• ECEL-İ KAZA

İbret muharrirlerinden Tevfik Bey'in beş fasıl üzerine te'lif eylediği Ecel-i Kaza ünvanlı (fâcia) yani dram bir iki nev' hurûfla gâyet güzel kâğıt üzerine tab' olunmuş ve yedi kuruş fi ile âtîdeki yerlerde satılmakta bulunmuştur. Bahçekapısı'nda Tönbekici Köprübaşı'nda gazete barakası Çenberlitaş'ta Celil Ağa Sultân Bayezit'de 108 numaralı Kâğıtçı Hacı Kadri Efendi Sultan Ahmet Kıraathânesi gazete müvezzi'leri.

Ahmet Midhat'ın Matbaası'nda basıldı

Beyoğlu'nda Hacopolu Çarşısı Numara 13 (s.4.)

131 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Çarşamba ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecrediye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirâsı üç aylığı—bir mecrediye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Monte Kristo hikâyesinin birinci ve ikinci cü'zleri sekiz sahife yani işbu Diyojen nüshasının ikişer misli olduğu hâlde tab' ü ihrâç edilerek ikişer kuruş fiyâtle Bahçekapısı'nda Tönbekici dükkânında ve Köprübaşı barakasında ve gazete müvezzi'leri elinde satılıyor. (s.4.)
- **ECEL-İ KAZA**
İbret muharrirlerinden Tevfik Bey'in beş fasıl üzerine te'lif eylediği Ecel-i Kaza ünvanlı (fâcia) yani dram bir iki nev' hurûfla gâyet güzel kâğıt üzerine tab' olunmuş ve yedi kuruş fi ile âtîdeki yerlerde satılmakta bulunmuştur. Bahçekapısı'nda Tönbekici Köprübaşı'nda gazete barakası Çenberlitaş'ta Celil Ağa Sultân Bayezit'de 108 numaralı Kâğıtçı Hacı Kadri Efendi Sultân Ahmet Kiraathânesi gazete müvezzi'eri.

Ahmet Midhat'ın matbaasında basıldı

Beyoğlu'nda Hacopolu Çarşısı numara 13 (s.4.)

132 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Çarşamba ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecrediye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirâsı üç aylığı—bir mecrediye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Monte Kristo hikâyesinin birinci ve ikinci cü'zleri sekiz sahife yani işbu Diyojen nüshasının ikişer misli olduğu hâlde tab' ü ihrâç edilerek ikişer kuruş fiyâtle Bahçekapısı'nda, Tönbekici dükkânında ve Köprübaşı barakasında ve gazete müvezzi'leri elinde satılıyor. (s.4.)

- **ECEL-İ KAZA**

İbret muharrirlerinden Tevfik Bey'in beş fasıl üzerine te'lif eylediği Ecel-i Kaza ünvânlı (fâcia) yani dram bir iki nev' hurûfla gâyet güzel kâğıt üzerine tab' olunmuş ve yedi kuruş fi ile âtîdeki yerlerde satılmakta bulunmuştur. Bahçekapısı'nda Tönbekici, Köprübaşı'nda gazete barakası, Çenberlitaş'da Celil Ağa, Sultân Bayezid'de 108 numaralı Kâğıtçı Hacı Kadri Efendi, Sultân Ahmet Kırathânesi gazete müvezzi'leri.

Ahmet Midhat'ın matbaasında basıldı

Beyoğlu'nda Hacopolu Çarşısı numara 13 (s.4.)

133 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Çarşamba ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı—bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Monte Kristo hikâyesinin birinci ve ikinci cü'zleri sekiz sahîfe yani işbu Diyojen nüshasının ikişer misli olduğu hâlde tab' ü ihrâc edilerek ikişer kuruş fiyatla Bahçekapısı'nda, Tönbekici dükkânında ve Köprübaşı barakasında ve gazete müvezzi'leri elinde satılıyor. (s.4.)

- **ECEL-İ KAZA**

İbret muharrirlerinden Tevfik Bey'in beş fasıl üzerine te'lif eylediği Ecel-i Kaza ünvânlı (fâcia) yani dram bir iki nev' hurûfla gâyet güzel kâğıt üzerine tab' olunmuş ve yedi kuruş fi ile âtîdeki yerlerde satılmakta bulunmuştur. Bahçekapısı'nda Tönbekici, Köprübaşı'nda gazete barakası, Çenberlitaş'ta Celil Ağa, Sultan Bayezid'de 108 numaralı Kâğıtçı Hacı Kadri Efendi, Sultân Ahmet Kırathânesi gazete müvezzi'leri

Ahmet Midhat'ın matbaasında basıldı

Beyoğlu'nda Hacopolu Çarşısı Numara 13 (s.4.)

134 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Çarşamba ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir

seneliği dört mecrediye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı–bir mecrediye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- Monte Kristo hikâyesinin birinci ve ikinci ve üçüncü cü'zleri sekiz sahîfe yani işbu Diyojen nüshasının ikişer misli olduğu hâlde tab' ü ihrâc edilerek ikişer kuruş fiyatla Bahçekapısı'nda, Tönbekici dükkânında ve Köprübaşı barakasında ve gazete müvezzi'leri elinde satılıyor. (s.4.)
- Geçende bir zâtın sevgili kedisine söylemiş olduğu mersiye bu defa yine bir zât tarafından yapılmış olan besteye tertîb ve tanzîm kılınan nota tab' ettirilerek beher nüshası yüzer para fiyat ile idâremizde ve Köprübaşı barakalarıyla Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta olduğunu ve meşk etmek murâd eden zevâtın dahi meşk edecek zâtı ve mahallini öğrenmek üzere idârehânemize mürâcaat eylemesini ihtâr ederiz. (s.4.)
- **ECEL-İ KAZA**

İbret muharrirlerinden Tevfik Bey'in beş fasıl üzerine te'lif eylediği Ecel-i Kaza ünvanlı (fâcia) yani dram bir iki nev' hurûfla gâyet güzel kâğıt üzerine tab' olunmuş ve yedi kuruş fi ile âtîdeki yerlerde satılmakta bulunmuştur. Bahçekapısı'nda Tönbekici, Köprübaşı'nda gazete barakası, Çenberlitaş'ta Celil Ağa, Sultân Bayezid'de 108 numaralı Kâğıtçı Hacı Kadri Efendi Sultân Ahmet Kıraathânesi gazete müvezzi'leri.

Ahmet Midhat'ın matbaasında basıldı

Beyoğlu'nda Hacopolu Çarşısı numara 13 (s.4.)

135 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Çarşamba ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecrediye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı–bir mecrediye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Monte Kristo hikâyesinin birinci ve ikinci ve üçüncü cü'zleri sekiz sahîfe yani işbu Diyojen nüshasının ikişer misli olduğu hâlde tab' ü ihrâc edilerek ikişer

kuruş fiyâtle Bahçekapısı'nda, Tönbekici dükkânında ve Köprübaşı barakasında ve gazete müvezzi'leri elinde satılıyor. (s.4.)

- Geçende bir zâtın sevgili kedisine söylemiş olduğu mersiye bu defa yine bir zât tarafından yapılmış olan besteye tertîb ve tanzîm kılınan nota tab' ettirilerek beher nüshası yüzer para fiyât ile idâremizde ve Köprübaşı barakalarıyla Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta olduğunu ve meşk etmek murâd eden zevâtın dahi meşk edecek zâtı ve mahallini öğrenmek üzere idârehânemize mürâcaat eylesini ihtâr ederiz. (s.4.)

- **ECEL-İ KAZA**

İbret muharrirlerinden Tefvik Bey'in beş fasıl üzerine te'lif eylediği Ecel-i Kaza ünvanlı (fâcia) yani dram bir iki nev' hurûfla gâyet güzel kâğıt üzerine tab' olunmuş ve yedi kuruş fi ile âtideki yerlerde satılmakta bulunmuştur. Bahçekapısı'nda Tönbekici, Köprübaşı'nda gazete barakası, Çenberlitaş'ta Celil Ağa, Sultân Bayezit'de 108 numaralı Kâğıtçı Hacı Kadri Efendi, Sultân Ahmet Kiraathânesi gazete müvezzi'leri.

Ahmet Midhat'ın matbaasında basıldı

Beyoğlu'nda Hacopolu Çarşısı Numara 13 (s.4.)

136 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Çarşamba ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı—bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- **(TERCÜME-İ HİKÂYE-İ HEFT PEYKER)**

Cild-i evvel cild-i sâni cild-i sâlis cild-i râbi' cild-i hâmis cild-i sâdis

kuruş kuruş kuruş kuruş kuruş kuruş

7 7 7 7 7 7

Nesâyhü'l-Etfâl

Terkîb-i Bend

kuruş 6

kuruş 6

Yedi iklim yedi hükümdâr yedi kız yedi köşk yedi gün yedi hikâyeyi hâvî olup herkesi okumasına mecbûr eden ve ta'rîften müstağnî bulunan Heft Peyker'in altıncı cildi dahi bu kere Emin Yümnî Efendi'nin ikdâmıyla lisân-ı Farsî'den Türkçe'ye tercüme ve tab' olunarak diğer ciltleriyle beraber zîrde muharrir mahallerde satılmakta ve dahi bi'l-umûm çocukların hüsn-i terbiye ve ahlâkın istihsaline dair Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'nin ruhsat-nâmesi üzere efendi-i mumâ ileyhin te'lif eylediği Nesâyihü'l-Etfâl risâlesi ikişer buçuk ve inşâd eylemiş olduğu terkîb-i bendi dahi ikişer kuruş fiyatla fûrûht olunmaktadır. Bahçekapısı'nda Hasan Ağa, Köprübaşı barakası, Çenberlitaş'ta Celîl Ağa, Mercân yokuşunda Abdürrahîm ve Sultân Ahmet Kıraathâne-i umûmiyesi. (s.4.)

- Monte Kristo hikâyesinin birinci ve ikinci ve üçüncü ve dördüncü cü'zleri sekizer sahîfe yani işbu Diyojen nüshasının ikişer misli olduğu hâlde tab' ü ihrâc edilerek ikişer kuruş fiyatla Bahçekapısı'nda, Tönbekici dükkânında ve Köprübaşı barakasında ve gazete müvezzi'leri elinde satılıyor. (s.4.)
- Geçende bir zâtın sevgili kedisine söylemiş olduğu mersiye bu defa yine bir zât tarafından yapılmış olan besteye tertîb ve tanzîm kılınan nota tab' ettirilerek beher nüshası yüzer para fiyat ile idâremizde ve Köprübaşı barakalarıyla Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta olduğunu ve meşk etmek murâd eden zevâtın dahi meşk edecek zâtı ve mahallini öğrenmek üzere idârehânemize mürâcaat eylesini ihtâr ederiz.

Ahmet Midhat'ın matbaasında basıldı

Beyoğlu'nda Hacopolu Çarşısı Numara 13 (s.4.)

137 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Çarşamba ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı—bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Tütünün vücûdta tab'an derkâr olan mazarrât-ı adîdesine bir çâre-i indifâ' olmak ve herkes paralarını gözü önünde yakıp isrâf eylemekten ise Umûr-ı Hayriye'ye bedel eylemek maksadına binâ'en (Husemâ-yı Duhân Cemiyeti) nâmıyla

Diyojen idâresinde bir cemiyet teşkil olunmuştur. Bu cemiyete dâhil olmak isteyenler ayda on kuruş i'tâ ve tütün içmeyeceğine cemiyeti te'mîn eyleyecek ve içtiği hâlde cemiyetten ihrâç olacaktır. Eylül'ün ibtidâsından intihâsına kadar dâhil olanlar bu cemiyetin mü'essisleri olacak ve cemiyetçe toplanılacak akçe mü'essis vesâ'ir a'zâların re'yiyle Umûr-ı Hayriye'ye sarf edilecek ve cemiyetin vezâ'if-i esâsiyesiyle müteferriâtı ileride nizâm-nâme-i mahsûs ile ta'yîn ve tahdîd kılınacaktır. Şu cemiyete dâhil olacak zevâtın Diyojen idâresine mürâcaat eylemeleri... (s.4.)

- **(Tercüme-i Hikâye-i Heft Peyker)**

Cild-i evvel cild-i sâni cild-i sâlis cild-i râbi' cild-i hâmis cild-i sâdis

kuruş	kuruş	kuruş	kuruş	kuruş	kuruş
7	7	7	7	7	7

Nesâyihü'l-Etfâl

kuruş 6

Terkîb-i bend

kuruş 6

Yedi iklim yedi hükümdâr yedi kız yedi köşk yedi gün yedi hikâyeyi hâvî olup herkesi okumasına mecbûr eden ve ta'rîften müstağnî bulunan Heft Peyker'in altıncı cildi dahi bu kere Emin Yümnî Efendi'nin ikdâmıyla lisân-ı Fârisi'den Türkçe'ye tercüme ve tab' olunarak diğer ciltleriyle beraber zîrde muharrir mahallerde satılmakta ve dahi bi'l-umûm çocukların hüsn-i terbiye ve ahlâkın istihsâline dâir Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'nin ruhsat-nâmesi üzere efendi-i mûmâ-ileyhin te'lif eylediği Nesâyihü'l-Etfâl risâlesi ikişer buçuk ve inşâd eylemiş olduğu terkîb-i bendi dahi ikişer kuruş fiyatla fûrûht olunmaktadır. Bahçekapısı'nda Hasan Ağa, Köprübaşı Barakası, Çenberlitaş'ta Celîl Ağa, Mercân Yokuşu'nda Abdürrahîm ve Sultân Ahmet Kırâathâne-i umûmiyesi. (s.4.)

- Geçende bir zâtın sevgili kedisine söylemiş olduğu mersiyeye bu defa yine bir zât tarafından yapılmış olan besteye tertîb ve tanzîm kılınan nota tab' ettirilerek beher nüshası yüzer para fiyat ile idâremizde ve Köprübaşı Barakalarıyla Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta olduğunu ve meşk etmek murâd eden zevâtın dahi meşk

edecek zâtı ve mahallini öğrenmek üzere idârehânemize mürâcaat eylemesini ihtâr eyleyiriz.

Ahmet Midhat'ın matbaasında basıldı

Beyoğlu'nda Hacopolu Çarşısı Numara 13 (s.4.)

138 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Çarşamba ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı—bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Tütünün vücûdta tab'an derkâr olan mazarrât-ı adîdesine bir çâre-i indifâ' olmak ve herkes paralarını gözü önünde yakıp isrâf eylemekten ise Umûr-ı Hayriye'ye bedel eylemek maksadına binâ'en (Husemâ-yı Duhân Cemiyeti) nâmıyla Diyojen idâresinde bir cemiyet teşkil olunmuştur. Bu cemiyete dâhil olmak isteyenler ayda on kuruş i'tâ ve tütün içmeyeceğine cemiyeti te'mîn eyleyecek ve içtiği hâlde cemiyetten ihrâç olacaktır. Eylül'ün ibtidâsından intihâsına kadar dâhil olanlar bu cemiyetin mü'essisleri olacak ve cemiyetçe toplanılacak akçe mü'essis ve sâ'ir a'zâların reyiyile Umûr-ı Hayriyye'ye sarf edilecek ve cemiyetin vezâ'if-i esâsiyesiyle müteferri'âtı ileride nizâm-nâme-i mahsûs ile ta'yîn ve tahdîd kılınacaktır. Şu cemiyete dâhil olacak zevâtın Diyojen idâresine mürâcaat eylemeleri... (s.4.)
- **(TERCÜME-İ HİKÂYE-İ HEFT PEYKER)**

Cild-i evvel cild-i sâni cild-i sâlis cild-i râbi' cild-i hâmis cild-i sâdis

kuruş kuruş kuruş kuruş kuruş kuruş

7 7 7 7 7 7

Nesâyihü'l-Etfâl

Terkîb-i Bend

kuruş 1

kuruş 1

Yedi iklim yedi hükümdâr yedi kız yedi köşk yedi gün yedi hikâyeyi hâvî olup herkesi okumasına mecbûr eden ve ta'rîften müstağni bulunan Heft Peyker'in altıncı cildi dahi bu kere Emin Yümnî Efendi'nin ikdâmıyla lisân-ı Fârisî'den Türkçe'ye tercüme ve tab' olunarak diğer cildleriyle beraber zîrde muharrer mahallerde satılmakta ve dahi bi'l-umûm çocukların hüsn-i terbiye ve ahlâkın istihsâline dâir Maârif Nezâret-i Celîlesi'nin ruhsatnâmesi üzere efendi-i mûmâ ileyhın te'lif eylediği Nesâyihü'l-Etfâl risâlesi ikişer buçuk ve inşâd eylemiş olduğu terkîb-i bendi dahi ikişer kuruş fiyatla fûrûht olunmaktadır. Bahçekapısı'nda Hasan Ağa, Köprübaşı barakası, Çenberlitaş'ta Celîl Ağa, Mercân Yokuşu'nda Abdürrahîm ve Sultân Ahmet Kırâathânesi umûmiyesi. (s.4.)

- Geçende bir zâtın sevgili kedisine söylemiş olduğu mersiyeye bir zât tarafından yapılmış olan besteye tertîb ve tanzîm kılınan nota ile “Tal‘at eyler mi diye meh sûy-i Kâğıthâne'den” şarkısı ile “Vatan” şarkısına yapılmış olan notalar bu defa tab' olunarak beher nüshası altmışar para fiyat ile idârehânemizde ve Köprübaşı barakalarıyla Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve Tophâne Kırâathânesiyle gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta olduğunu ve meşk etmek murâd eden zevâtın dahi meşk edecek zâtı ve mahallini öğrenmek üzere idârehânemize mürâcaat eylemeleri ihtâr olunur. (s.4.)

139 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Çarşamba ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecrediye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı—bir mecrediye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Tütünün vücûdça tibben derkâr olan mazarrât-ı adîdesine bir çâre-i indifâ' olmak ve herkes paralarını gözü önünde yakıp isrâf eylemekten ise Umûr-ı Hayriyeye bedel eylemek maksadına binâ'en (Husemâ-yı Duhân Cemiyeti) nâmıyla Diyojen idâresinde bir cemiyet teşkîl olunmuştur. Bu cemiyete dâhil olmak isteyenler ayda on kuruş i'tâ ve tütün içmeyeceğine cemiyeti te'mîn eyleyecek ve içtiği hâlde cemiyetten ihrâç olacaktır. Eylül'ün ibtidâsından intihâsına kadar dâhil olanlar bu cemiyetin mü'essisleri olacak ve cemiyetçe toplanılacak akçe-i mü'esses vesâ'ir a'zâların reyleriyle Umûr-ı Hayriye'ye sarf edilecek ve cemiyetin vezâ'if-i esâsiyesiyle müteferriâtı ileride nizâm-nâme-i mahsûs ile ta'yîn ve

ta‘dîd kılınacaktır. Şu cemiyete dâhil olacak zevâtın Diyojen idâresine mürâcaat eylemeleri... (s.4.)

- **(Tercüme-i Hikâye-i Heft-Peyker)**

Cild-i evvel cild-i sâni cild-i sâlis cild-i râbi‘ cild-i hâmis cild-i sâdis

kuruş kuruş kuruş kuruş kuruş kuruş

7 7 7 7 7 7

Nesâyahü'l-Etfâl

Terkîb-i Bend

kuruş 1

kuruş 1

Yedi iklim yedi hükümdâr yedi kız yedi köşk yedi gün yedi hikâyeyi hâvî olup herkesi okumasına mecbûr eden ve ta‘rîften müstağnî bulunan Heft Peyker'in altıncı cildi dahi bu kere Emin Yümnî Efendi'nin ikdâmıyla lisân-ı Fârisi'den Türkçe'ye tercüme ve tab‘ olunarak diğer ciltleriyle beraber zîrde muharrir mahallerde satılmakta ve dahi bi'l-umûm çocukların hüsn-i terbiye ve ahlâkın istihsâline dâir Ma‘ârif Nezâret-i Celîlesi'nin ruhsatnâmesi üzere efendi-i mûmâ ileyhın te‘lîf eylediği Nesâyahü'l-Etfâl risâlesi ikişer buçuk ve inşâd eylemiş olduğu terkîb-i bendi dahi ikişer kuruş fiyâtla fûrûht olunmaktadır. Bahçekapısın'da Hasan Ağa, Köprübaşı barakası, Çenberlitaş'ta Celîl Ağa, Mercân Yokuşu'nda Abdü'r-rahîm ve Sultân Ahmet Kırâathâne-i umûmiyesi. (s.4.)

- Geçende bir zâtın sevgili kedisine söylemiş olduğu mersiyyeye bir zât tarafından yapılmış olan besteye tertîb ve tanzîm kılınan nota ile “Tal‘at eyler mi diye meh sûy-i Kâğıthâne'den” şarkısı ile “Vatan” şarkısına yapılmış olan notalar bu defa tab‘ olunarak beher nüshası altmışar para fiyât ile idârehânemizde ve Köprübaşı barakalarıyla Bahçekapısın'da Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve Tophâne Kırâathânesiyle gazete müvezzi‘leri yedinde satılmakta olduğunu ve meşk etmek murâd eden zevâtın dahi meşk edecek zâtı ve mahallini öğrenmek üzere idârehânemize mürâcaat eylemeleri ihtâr olunur. (s.4.)

140 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Salı ve Cuma günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört

mecidiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı–bir mecidiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- Hicaz ve Yemen cihetlerine temdîd olunacak hudûd-ı telgrafya için mübâya'asına lüzûm görünen eşyânın şerâ'it-i ma'lûma üzerine münâkasası icrâ olunacağından tâlip olanların işbu ilân tarihinden itibâren telgrafhâne-i âmireye mürâcaat eylemeleri lâzım geleceğinin ilânına ibtidâr kılındı. (s.4.)
- Gelibolu mutasarrıfı Kemal Beyefendi'nin âsâr-ı siyâsiye ve edebiyesinden Evrâk-ı Perîşân unvânıyla neşrine ibtidâ eylediği külliyâtın cild-i evvelinin devr-i istilâ ile Selâhattin Eyyübî'nin tercüme-i hâlini hâvî olan birinci cüz'ü tab' olunarak yarım mecidiye fi ile âtîdeki yerlerde Köprübaşı'nda gazete barakası Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa Çenberlitaş'ta Celîl Ağa Sultân Bâyezid'de 108 numaralı Hacı Abdülkâdir Efendi Sultân Ahmet Kırâathâne-i umûmi Şehzâdebaşı'nda Mehmet Efendi Kırâathânesi Sultân Hamamı'nda Yeni Geçit ittisâlında eczâcî Küçük Yanpir'in dükkânı. (s.4.)
- Tarih-i ilândan itibâren yüksek kaldırımında Vive de Konağı karşısında Mösyö Lefaki'nin eczâhânesinde Cuma, Pazar, Pazartesi, Perşembe günleri saat üçten sekize kadar hazır bulunup her türlü hastalıklara bakacak ale'l-husûs kadınların sinir halecân kalb-i merâk öksürük illetleriyle âdet sancıklarına ve emsâli ilel ve emrâza dahi icrâ-yı tedâvi edecektir. (s.4.)

• **(TERCÜME-İ HİKÂYE-İ HEFT PEYKER)**

Cild-i evvel cild-i sâni cild-i sâlis cild-i râbi' cild-i hâmis cild-i sâdis

kuruş kuruş kuruş kuruş kuruş kuruş

7 7 7 7 7 7

Nesâyihü'l-Etfâl

Terkîb-i Bend

kuruş 1

kuruş 1

Yedi iklim yedi hükümdar yedi kız yedi köşk yedi gün yedi hikâyeyi hâvî olup herkesi okumasına mecbûr eden ve ta'rîften müstağnî bulunan Heft Peyker'in altıncı cildi dahi bu kere Emin Yemnî Efendi'nin ikdâmıyla lisân-ı Fârisî'den Türkçe'ye tercüme ve tab'

olunarak diğerk cildleriyle beraber zîrde muharrir mahallerde satılmakta ve dahi bi'l-umûm çocukların hüsn-i terbiye ve ahlâkın istihsâline dâir Maârif-i Nezâret-i Celîlesi'nin ruhsatnâmesi üzere efendi-i mûmâ-ileyhin te'lif eylediğı Nesâyihü'l-Etfâl risâlesi ikişer buçuk ve inşâd eylemiş olduğı terkîb-i bendi dahi ikişer kuruş fiyatla fûrûht olunmaktadır. Bahçekapısı'nda Hasan Ağa Köprübaşı barakası Çenberlitaş'ta Celîl Ağa Mercân Yokuşu'nda Abdürrahîm ve Sultân Ahmet Kıraathâne-i umûmiyesi. (s.4.)

141 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Salı ve Cuma günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliğı dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı –bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- (Monte Kristo) nun beşinci cüz'ü dahi çıkmıştır. Evvelki ilân olunan mahallerde satılmaktadır. (s.4.)
- Gelibolu mutasarrıfı Kemâl Beyefendi'nin âsâr-ı siyâsiye ve edebiyesinden Evrâk-ı Perîşân ünvânıyla neşrine ibtidâr eylediğı külliyyâtın cild-i evvelinin devr-i istilâ ile Salâhattin Eyyübî'nin tercüme-i hâlini hâvî olan birinci cüz'ü tab' olunarak yarım mecdiye fi ile âtîdeki yerlerde satılmaktadır. Köprübaşı'nda gazete barakası Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa Çenberlitaş'ta Celîl Ağa Sultân Bâyezid'de 108 numaralı Hacı Abdülkâdir Efendi Sultân Ahmet Kıraathâne-i umûmi Şehzâdebaşı'nda Mehmet Efendi Kıraathânesi Sultân Hamamı'nda Yeni Geçit ittisâlinde eczacı Küçük Yanpîrin dükkânı. (s.4.)
- **DOKTOR CORCİ VERE**
Tarih-i ilândan itibâren yüksek kaldırımında Vive de Konağı karşısında Mösyö Lefaki'nin eczâhânesinde Cuma, Pazar, Pazartesi, Perşembe günleri sâat üçten sekize kadar hazır bulunup her türlü hastalıklara bakacak ale'l-husûs kadınların sinir halecân-ı kalb merâk öksürük illetleriyle âdet sancılarına ve emsâli ilel ve emrâza dahi icrâ-yı tedâvi edecektir. (s.4.)

142 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Salı ve Cuma günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliğı dört

mecidiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı–bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- (Monte Kristo) nun beşinci cüz'ü dahi çıkmıştır evvelki ilân olunan mahallerde satılmaktadır. (s.4.)
- Gelibolu mutasarrıfı Kemâl Beyefendi'nin âsâr-ı siyâsiyye ve edebiyyesinden Evrâk-ı Perîşân unvânıyla neşrine ibtidâr eylediği külliyyâtın cild-i evvelinin devr-i istilâ ile Salâhattin Eyyûbî'nin tercüme-i hâlini hâvî olan birinci cüz'ü tab' olunarak yarım mecdiye fi ile âtîdeki yerlerde satılmaktadır. Köprübaşı'nda gazete barakası Bağçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa Çenberlitaş'ta Celîl Ağa Sultân Bâyezit'te 108 numaralı Hacı Abdülkâdir Efendi Sultân Ahmet Kırâathâne-i umûmî Şehzâdebaşı'nda Mehmet Efendi Kırâathânesi Sultân Hamâmı'nda Yeni Geçit ittisâlinde eczâcî Küçük Yanpir'in dükkânı. (s.4.)

143 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Salı ve Cuma günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı–bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Mühendishâne-i Berri-i Hümâyûn hocalarından kolağası Süleymân Şefket Bey'in te'lif eylediği (Muhtasar Coğrafya) kitâbı Mekâtib-i Rüştîye'de ta'lîm ve tadrîs olunmak üzere Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâret Celîlesi tarafından intihâb olunarak tab' ve temsil olunup Şehzâdebaşı ve Sultân Ahmet Kırâathâneleriyle Hakkâklar'da Sahâf Ahmet Efendi'nin ve Bağçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânlarında sekizer kuruşa fûrûht olunmakta bulunmuştur. (s.4.)
- Gelibolu mutasarrıfı Kemâl Beyefendi'nin âsâr-ı siyâsiyye ve edebiyyesinden Evrâk-ı Perîşân unvânıyla neşrine ibtidâr eylediği külliyyâtın cild-i evvelinin devr-i istilâ ile Salâhaddin Eyyûbî'nin tercüme-i hâlini hâvî olan birinci cüz'ü tab' olunarak yarım mecdiye fi ile âtîdeki yerlerde satılmaktadır. Köprübaşı'nda gazete barakası, Bağçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa, Çenberlitaş'ta Celîl Ağa, Sultân Bayezit'te 108 numaralı Hacı Abdülkâdir Efendi, Sultân Ahmet

Kıraathâne-i umûmi, Şehzâdebaşı'nda Mehmet Efendi Kıraathânesi, Sultân Hamamı'nda Yeni Geçit ittisâlinde Eczâcî Küçük Yanpir'in dükkânı. (s.4.)

- **DOKTOR CORCİ VERE**

Tarih-i ilândan itibâren yüksek kaldırımında ve Vive de Konağı karşısında Mösyö Lefaki'nin eczâhânesinde Cuma, Pazar, Pazartesi, Perşembe günleri sâat üçten sekize kadar hazır bulunup her türlü hastalıklara bakacak ale'l-husûs kadınların sinir halecân-ı kalb merâk öksürük illetleriyle âdet sancıklarına ve emsâli ilel ve emrâza dahi icrâ-yı tedâvi edecektir. (s.4.)

- (Monte Kristo) nun beşinci cüz'ü dahi çıkmıştır evvelki ilân olunan mahallerde satılmaktadır. (s.4.)

144 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Salı ve Cuma günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı–bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Mühendis-hâne-i Berri-i Hümâyûn hocalarından kolağası Süleyman Şevket Bey'in te'lif eylediği (Muhtasar Coğrafya) kitâbı Mekâtib-i Rüşdiye'de ta'lîm ve tadrîs olunmak üzere Maârif-i Umûmiyye Nezâret Celîlesi tarafından intihâb olunarak tab' ve temsîl olup Şehzâdebaşı Kıraathânesiyle Hakkâklar'da Sahâf Ahmet Efendi'nin ve Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânlarında sekizer kuruşa fûrûht olunmaktadır. (s.4.)

- **DOKTOR CORCİ VERE**

Tarih-i ilândan itibâren Galata'da yüksek kaldırımında Vive de Konağı karşısında Mösyö Lefaki'nin eczâhânesinde Cuma, Pazar, Pazartesi, Perşembe günleri sâat üçten sekize kadar hazır bulunup her türlü hastalıklara bakacak ale'l-husûs kadınların sinir halecân-ı kalb merâk öksürük illetleriyle âdet sancıklarına ve emsâli ilel ve emrâza dahi icrâ-yı tedâvi edecektir. (s.4.)

145 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Salı ve Cuma günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı–bir mecdiye ve bir

nüşhası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- Hicaz ve Yemen cihetlerine temdîd olunacak hudûd-ı telgrafya için lüzûmu olan eşyânın şerâ'id-i ma'lûme üzere münâkasasının icrâsıyla talebine ihâlesi der-dest icrâ olduğundan tâlip olanların ve daha ziyâde ma'lûmât almak isteyenlerin telgrafhâne-i âmireye mürâcaat eylemeleri bundan evvel ilân kılınmış idi. İşbu münâkasa der-dest ikmâl olup nihâyet Teşrîn-i Evvel'in sekizine kadar netîce verileceğinden eşyâ-yı mezkûreyi der-uhde ve i'tâya daha tâlip var ise müddet-i mezbûre zarfında hemen telgrafhaneye mürâcaat eylemeleri ilân kılındı. (s.4.)

- **MU'ARREF USÛL**

(Mu'arref usûl-i kitâbet) kitâb-ı mezkûr-ı eşref-i sanâyi' olan inşâ ve kitâbeti ve her bir mansıb ve rütbe ashâbın rütbe-i haysiyetlerine münâsip kaleme alınmış hulûs ve tebrîği hâvî tahrîrâtlar ile cevâbnâmelerini mübeyyen olduğu ve cild-i sânisî dahi asâkir-i beriyye ve bahriyye ve zabıtaya müteallik husûsât-ı askeriyye dâir tahrîrât ve mazbata ve istid'â ve senedât-ı mütenevvi'a ve bazı husûs talebinde arzuhâller ve telgrafnâmeler tasavvurâtla yazılabilir olduğu mu'arreffir. İştirâyâ tâlip olanlar yirmi beş kuruşa olarak Sahâflar'da altmış beş numaradaki ve Hakkâklar'da Ahmet ve Hacı Muharrem Efendi dükkânlarından ahz etmeleri...

146 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Salı ve Cuma günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı-bir mecdiye ve bir nüşhası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Behçet Bey ile nâzenin âhûnun ahvâlini beyân eder, mevzûn olarak bir zât tarafından tertîb olunan dram iki kuruş fiyât ile fûrûht olunmaktadır. Satılan mahaller Camlihân'da numara 13 Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa Şehzâdebaşı'nda Mehmet Efendi'nin Kıraathânesi Köprübaşı'nda barakada Çenberlitaş'ta Tönbekici Celîl Ağa Sultân Ahmet'te Kıraathâne-i umûmi gazete müvezzi'rinde dahi bulunur. (s.4.)

- Mühendis-hâne-i berri-i Hümâyûn hocalarından kol ağası Süleyman Şevket Bey'in te'lif eylediği (Muhtasar Coğrafya) kitâbı Mekâtib-i Rüşdiye'de ta'lim ve tedris olunmak üzere Ma'ârif-i Umûmiye Nezâret Celîlesi tarafından intihâb olunarak tab' ve temsil olunup Şehzâdebaşı Kırâathânesi'yle Hakkâklar'da Sahâf Ahmet Efendi'nin ve Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânlarında sekizer kuruşa fûrûht olunmaktadır. (s.4.)

147 Numara

- İşbu gazete haftada iki defa Salı ve Cuma günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği dört mecdiye ve altı aylığı yarım Osmanlı lirası üç aylığı–bir mecdiye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Nihâyet dokuz on yaşlarında Macar cinsinden bir re'is kır araba bâr-gîri satılacağından istek edenler Beşiktaş'ta arabacılar kahvesinde arzuhâlcî Hacı Şerîf Efendi'ye mürâcaat buyurmaları... (s.4.)
- Bedir gazetesi lağv olunduğundan müşterileri yedlerinde bulunan senedâtın zahriyyeleri mücibince ya akçelerini Diyojen idâresinden istirdâd etmeleri veyâhût bedellerine Diyojen almaları ilân olunur. (s.4.)
- Hicaz ve Yemen cihetlerine temdîd olunacak hudûd-ı telgrafya için lüzûmu olan eşyânın şerâ'id-i ma'lûme üzere münâkasasının icrâsıyla tâlibine ihâlesi der-dest-i icrâ olduğundan tâlip olanların ve daha ziyâde ma'lûmât almak isteyenlerin telgrafhâne-i âmireye mürâcaat eylemeleri bundan evvel ilan kılınmış idi. İşbu münâkasa der-dest-i ikmâl olup nihâyet teşrîn-i evvelin sekizine kadar netîce verileceğinden eşyâ-yı mezkûrayı der-uhde ve i'tâyâ daha tâlip var ise müddet-i mezbûre zarfında hemen telgrafhâneye mürâcaat eylemeleri ilân kılındı. (s.4.)
- **DOKTOR CORCİ VERE**
Tarih-i ilândan itibâren Galata'da yüksek kaldırımında Vive de Konağı karşısında Mösyö Lefaki'nin eczâhânesinde Cuma, Pazar, Pazartesi, Perşembe günleri sâat üçten sekize kadar hazır bulunup her türlü hastalıklara bakacak ale'l-husûs kadınların sinir halecân-ı kalb merâk öksürük illetleriyle âdet sancıklarına ve emsâli ilel ve emraza dahi icrâ-yı tedâvi edecektir. (s.4.)

148 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hân'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecediyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- **(İLÂN-I MAHSÛS)**
Bu nüshadan bed'en ile Diyojen haftada üç defa yani Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri çıkacaktır. Bu hâle göre bir senede yüz elli altı nüsha çıkaracağından işbu yüz elli altı nüsha bir senelik olmak üzere bir Osmanlı lirasına ve nısfî bulunan yetmiş sekiz nüsha altı aylık olmak üzere üç mecediyeye verilecektir. Üç aylık müşteri kabûl olunamaz. Diyojen müşterilerinden Monte Kristo'ya abone olacak zevât için iki mecediyeye verileceği evvelce ilân kılınmış idi. Bu ilânın hükmü yine bâkîdir ancak müşteri olacak zevâtın Monte Kristo'nun birinci cildi hitâm bulmaksızın yazılması lâzım gelip birinci cilt hitâm bulduktan sonra zuhûr edecek müşteriler kabûl olunmayacaktır. (s.1.)
- Monte Kristo'nun altıncısı dahi çıkmış ve gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- **DOKTOR CORCİ VERE**
Tarih-i ilândan itibâren Galata'da yüksek kaldırımında Vive de Konağı karşısında Mösyö Lefaki'nin eczâhânesinde Cuma, Pazar, Pazartesi, Perşembe günleri saat üçten sekize kadar hazır bulunup her türlü hastalıklara bakacak ale'l-husûs kadınların sinir halecân-i kalb merâk öksürük illetleriyle âdet sancılarına ve emsâli ilel ve emrâza dahi icrâ-yı tedâvi edecektir. (s.4.)
- Behçet Bey ile nâzenîn âhûnun ahvâlini beyân eder, mevzûn olarak bir zât tarafından tertîb olunan dram iki kuruş fiyat ile fûrûht olunmaktadır. Satılan mahaller Camlihân'da numara 13 Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa Şehzâdebaşı'nda Mehmet Efendi'nin Kıraathânesi Köprübaşı'nda barakada Çenberlitaş'ta Tönbekici Celîl Ağa Sultân Ahmet'de Kıraathâne-i umûmi gazete müvezzi'lerinde dahi bulunur. (s.4.)

149 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Monte Kristo'nun altıncısı dahi çıkmış ve gazete müvezzî'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- **DOKTOR CORCİ VERE**
Tarih-i ilândan itibâren Galata'da yüksek kaldırımında Vive de Konağı karşısında Mösyö Lefaki'nin eczâhânesinde Cuma, Pazar, Pazartesi, Perşembe saat üçten sekize kadar hazır bulunup her türlü hastalıklara bakacak ale'l-husûs kadınların sinir halecân-ı kalb merâk öksürük illetleriyle âdet sancıklarına ve emsâli ilel ve emrâza dahi icrâ-yı tedâvi edecektir. (s.4.)
- Behçet Bey ile nazenîn âhûnun ahvâlini beyân eder, mevzûn olarak bir zât tarafından tertîb olunan dram iki kuruş fiyat ile fûrûht olunmaktadır. Satılan mahaller Camlıhan'da numara 13 Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa Şehzâdebaşı'nda Mehmet Efendi'nin Kıraathânesi Köprübaşı'nda barakada Çenberlitaş'ta Tönbekici Celîl Ağa Sultân Ahmet'te Kıraathâne-i umûmi gazete müvezzî'lerinde dahi bulunur. (s.4.)

150 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Monte Kristo'nun yedincisi dahi çıkmış ve gazete müvezzî'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- **DOKTOR CORCİ VERE**
Tarih-i ilândan itibâren Galata'da yüksek kaldırımında Vive de Konağı karşısında Mösyö Lefaki'nin eczâhânesinde Cuma, Pazar, Pazartesi, Perşembe günleri saat üçten sekize kadar hazır bulunup her türlü hastalıklara bakacak ale'l-husûs

kadınların sinir halecân-ı kalb merâk öksürük illetleriyle âdet sancıklarına ve emsâli ilel ve emrâza dahi icrâ-yı tedâvi edecektir. (s.4.)

- Behçet Bey ile nâzenîn âhûnun ahvâlini beyân eder mevzûn olarak bir zât tarafından tertîb olunan dram iki kuruş fiyat ile fûrûht olunmaktadır. Satılan mahaller Camlihân'da numara 13 Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa Şehzâdebaşı'nda Mehmet Efendi'nin Kıraathânesi Köprübaşı'nda barakada Çenberlitaş'ta Tönbekici Celil Ağa Sultân Ahmet'te Kıraathâne-i umûmi gazete müvezzi'lerinde dahi bulunur. (s.4.)

- **MUARREF USÛL**

(Muarref usûl-i kitâbet) kitâb-ı mezkûr eşref-i sanâyi' olan inşâ ve kitâbeti ve her bir mansıp ve rütbe ashâbın rütbe haysiyetlerine münâsip kaleme alınmış. Hulûs ve tebrîği hâvî tahrîrâtlar ile cevâb-nâmelerini mübeyyen olduğu ve cild-i sânisî dahi asâkir-i beriyye ve bahriyye ve zaptiyye mütallik husûsât-ı askeriyye dâir tahrîrât ve mazbata ve istid'â ve senedât-ı mütenevvia ve bazı husûs talebinde arzuhâller ve telgrafnâmeler tasavvurâtla yazılabilir olduğu muarrefdir. İştirâyâ tâlip olanlar yirmi beş kuruşa olarak sahâflarda altmış beş numaradaki ve Hakkâklar'da Ahmet ve Hacı Muharrem Efendi dükkânlarından ahz etmeleri...

151 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Beyoğlu'nda bir meyhâne kapısı üzerinde Mekke-i Mükerrreme'nin resmi asılmış olduğu hakkında 149 numaralı nüshamızda bir varaka münderic idi. Mahall-i mezkûr meyhâne olmayıp bir baraka olduğu ve o resim Diyojen'in ihtârından daha bir hafta mukaddem altıncı dâire tarafından görülüp kaldırıldığı resmen ihtâr olunmuştur. (s.1.)
- Yemen ve Hicaz cihetlerine temdîd olunacak telgraf hattı için Avrupa'dan celbine lüzûm görünen eşyâ-yı telgrafyanın şerâ'idi veçhile bi'n-nâkısa takarrür edecek fi'yât ile i'tâsına tâlip olanların nihâyet şehri-i teşrîni evvelin sekizine

kadar bu işe netîce verileceğinden telgrafhâneye mürâcaat eylemeleri fi 27 Eylül sene 1288 tarihinde beyân ve ilân kılınmış ve eşyâ-yı mezkûrenin münâkasasıyla tâlipleri uhdesine ihâlesi derdest-i icrâ bulunmuş olduğundan bu eşyâyı i'tâyâ daha tâlip olduğu sûrette şehr-i mezkûrun gâyesine kadar telgrafhâneye mürâcaat eylemesi ve müddet-i mezkûreden sonra mürâcaat eden olur ise ihâlesi icrâ olunmuş bulunacağından zarûri kabûl olunamayacağı bu kere dahi son defa olarak mahsûsen ilân kılındı. (s.4.)

152 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânî'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecediyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Eyüp civârında Ya Vedûd Mahallesi'nde kâ'in bir hamam ve bir hâne-i müstemilât sâ'iresiyle beraber ifâ-yı din zımnında Hâriciye Kitâbet Behiyyesi tarafından satılığa çıkarıldığı istihbâr kılındı. Emlâk-i mezkûre tarafımıza âid olup sâhib-i matlûba vefâ-i ferâğ edilmiş olduğuna ve hâlbuki sâhib-i matlûbun da'vâ eylediği akçe yedimizde hazır bulunup iş yalnız i'lâmca bir sehv hesâptan dolayı mehâkim-i hukûkun iki buçuk seneden beri verip verip de veremediği hükmü vermesine mütevakıf kaldığına mebnî eğerçi böyle akçemiz elimizde ve da'vâ derdest-i hükm bulunduğ hâlde emlâk-i mezkûreyi iştirâyâ tâlip zuhûr edecek olur ise bizim asıl sâhib-i emlâk olmak haysiyetle takrîr vermeyeceğimizi ve binâberîn emlâkin iştirâsından dolayı müşkilâta uğrayacakları ihtâr yollu ilân kılınır. (s.4.)
- Halep'den Deyr tarîkiyle Bağdat'ta temdîd olunacak hatt-ı telgrafi için mübâyâ'asına lüzûm görünen eşyânın şerâ'id-i ma'lûme üzerine münâkasası icrâ olunacağından tâlip olanların işbu ilân tarihinden itibâren telgrafhâne-i âmire mürâcaat eylemeleri lâzım geleceğinin ilânına ibtidâr kılındı. (s.4.)
- Yemen ve Hicaz cihetlerine temdîd olunacak telgraf hattı için Avrupa'dan celbine lüzûm görünen eşyâ-yı telgrafyanın şerâ'idi veçhile bi'l-münâkasa takarrür edecek fiyât ile i'tâsına tâlip olanların nihâyet şehr-i teşrîn-i evvelin sekizine kadar bu işe netîce verileceğinden telgrafhâneye mürâcaat eylemeleri fi

27 Eylül sene 1288 tarihinde beyân ve ilân kılınmış ve eşyâ-yı mezkûrenin münâkasasıyla tâlipleri uhdesine ihâlesi derdest-i icrâ bulunmuş olduğundan bu eşyâyı i'tâyâ daha tâlip olduğu sûrette şehir-i mezkûrun gâyesine kadar telgrafhâneye mürâcaat eylemesi ve müddet-i mezkûreden sonra mürâcaat eden olur ise ihâlesi icrâ olunmuş bulunacağından zarûrî kabûl olunamayacağı bu kere dahi son defa olarak mahsûsen ilân kılındı. (s.4.)

153 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hâmı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecediyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- **(İLÂN-I MAHSÛS)**
Diyojen Ramazana mahsûs olmak üzere her gün bir ilâve çıkaracak ve bu ilâveyi akşamları saat onda neşr edecektir. (s.1.)
- Yemen ve Hicaz cihetlerine temdîd olunacak telgraf hattı için Avrupa'dan celbine lüzûm görünen eşyâ-yı telgrafyanın şerâ'idi veçhile bi'l-münâkasa takarrür edecek fiyât ile i'tâsına tâlip olanların nihâyet şehir teşrîn-i evvelin sekizine kadar bu işe netîce verileceğinden telgrafhâneye mürâcaat eylemeleri fi 27 Eylül sene 1288 tarihinde beyân ve ilân kılınmış ve eşyâ-yı mezkûrenin münâkasasıyla tâlipleri uhdesine ihâlesi derdest-i icrâ bulunmuş olduğundan bu eşyâyı i'tâyâ daha tâlip olduğu sûrette şehir-i mezkûrun gâyesine kadar telgrafhâneye mürâcaat eylemesi ve müddet-i mezkûreden sonra mürâcaat eden olur ise ihâlesi icrâ olunmuş bulunacağından zarûrî kabûl olunamayacağı bu kere dahi son defa olarak mahsûsen ilân kılındı. (s.4.)

154 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hâmı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecediyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- Diyojen'in Ramazânda birer ilâve çıkaracağını ilân etmiş ve ilk günü akşam saat on bir buçukta birinci ilâveyi neşr eylemiş idik. Ancak Diyojen'in haftada üç defa çıkarılması ilâvenin her gün çıkarılmasına mâni' olduğuna ve akşam saat on birde çıkarılması dahi idâresince bazı mertebe-i müşkilât gösterdiğine mebnî ilâve Diyojen'in çıktığı günler yani Pazar, Çarşamba ve Cuma günleri hem de sabahleyin çıkarılmaya karar verilmiştir. (s.4.)
- Yemen ve Hicaz cihetlerine temdîd olunacak telgraf hattı için Avrupa'dan celbine lüzûm görünen eşyâ-yı telgrafyanın şerâ'idi vechile bi'l-münâkasa takarrür edecek fiyât ile i'tâsına tâlip olanların nihâyet şehr-i Teşrîn-i Evvel'in sekizine kadar bu işe netîce verileceğinden telgrafhâneye mürâcaat eylemeleri fi 27 Eylül sene 1288 tarihinde beyân ve ilân kılınmış ve eşyâ-yı mezkûrenin münâkasasıyla tâlipleri uhdesine ihâlesi derdest-i icrâ bulunmuş olduğundan bu eşyâyı i'tâya daha tâlip olduğu sûrette şehr-i mezkûrun gâyesine kadar telgrafhâneye mürâcaat eylemesi ve müddet-i mezkûreden sonra mürâcaat eden olur ise ihâlesi icrâ olunmuş bulunacağından zarûrî kabûl olunamayacağı bu kere dahi son defa olarak mahsûsen ilân kılındı. (s.4.)
- Halep'den Deyr tarîkiyle Bağdat'ta temdîd olunacak hatt-ı telgrafî için mübâyaasına lüzûm görünen eşyânın şerâ'id-i ma'lûme üzerine münâkasası icrâ olunacağından tâlip olanların işbu ilân tarihinden itibâren telgrafhâne-i âmire mürâcaat eylemeleri lâzım geleceğinin ilânına ibtidâr kılındı. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve 1'den 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyâtla idârehânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)

155 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- **(İHTÂR)**

Muharrirlerimizden ilâveye me'mûr olan zât birdenbire keyifsizlendiği cihetle birkaç gün ilâvemizin te'ehhür edeceğini erbâb-ı mütâlaaya ma'a't-te'essüf arz ederiz. (s.1.)

- **DİYOJEN TARAFINDAN HRİSTİYANLARA VE YAHUDİLERE İLÂN-I RESMÎ**

Bu sene sizin için tütün içmek yasak değil eğer içerseniz sigara ateşini burnunuza sokmayacaklar. Cümlemenizin ma'lûmu olmak için ilân-ı keyfiyete ibtidâr kılındı. (s.3.)

- Yemen ve Hicaz cihetlerine temdîd olunacak telgraf hattı için Avrupa'dan celbine lüzûm görünen eşyâ-yı telgrafyanın şerâ'idi vechile bi'l-münâkasa takarrür edecek fiyât ile i'tâsına tâlip olanların nihâyet şehr-i Teşrîn-i Evvel'in sekizine kadar bu işe netîce verileceğinden telgrafhâneye mürâcaat eylemeleri fi 27 Eylül sene 1288 tarihinde beyân ve ilân kılınmış ve eşyâ-yı mezkûrenin münâkasasıyla tâlipleri uhdesine ihâlesi derdest-i icrâ bulunmuş olduğundan bu eşyâyı i'tâyâ daha tâlip olduğu sûrette şehr-i mezkûrun gâyesine kadar telgrafhâneye mürâcaat eylemesi ve müddet-i mezkûreden sonra mürâcaat eden olur ise ihâlesi icrâ olunmuş bulunacağından zarûrî kabûl olunamayacağı bu kere dahi son defa olarak mahsûsen ilân kılındı. (s.4.)

- Halep'den Deyr tarîkiyle Bağdat'ta temdîd olunacak hatt-ı telgrafi için mübâyaasına lüzûm görünen eşyânın şerâ'id-i ma'lûme üzerine münâkasası icrâ olunacağından tâlip olanların işbu ilân tarihinden itibâren telgrafhâne-i âmire mürâcaat eylemeleri lâzım geleceğinin ilânına ibtidâr kılındı. (s.4.)

- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar cildsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyâtle idârehânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)

- Zebân-ı Farisî'den lisân-ı Türkî'ye tercüme olunan hikâye-i (Rehnümâ-yı Garâ'ib) kitâp satılan mahaller ile cerîde müvezzi'lerinde ve umûm-i kıraathânelerde beher nüshası yüz para fiyâtle satılır. (s.4.)

156 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Yemen ve Hicaz cihetlerine temdîd olunacak telgraf hattı için Avrupa'dan celbine lüzûm görünen eşyâ-yı telgrafyanın şerâ'idi vechile bi'l-münâkasa takarrür edecek fiyât ile i'tâsına tâlip olanların nihâyet şehr-i Teşrîn-i Evvel'in sekizine kadar bu işe netîce verileceğinden telgrafhâneye mürâcaat eylemeleri fi 27 Eylül sene 1288 tarihinde beyân ve ilân kılınmış ve eşyâ-yı mezkûrenin münâkasasıyla tâlipleri uhdesine ihâlesi derdest-i icrâ bulunmuş olduğundan bu eşyâyı i'tâya daha tâlip olduğu sûrette şehr-i mezkûrun gâyesine kadar telgrafhâneye mürâcaat eylemesi ve müddet-i mezkûreden sonra mürâcaat eden olur ise ihâlesi icrâ olunmuş bulunacağından zarûrî kabûl olunamayacağı bu kere dahi son defa olarak mahsûsen ilân kılındı. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyâtle idâre hânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- Zebân-ı Farisî'den lisân-ı Türkî'ye tercüme olunan hikâye-i (Rehnümâ-yı Garâ'ib) kitâp satılan mahaller ile cerîde müvezzi'lerinde ve umûm-i kıraathânelerde beher nüshası yüz para fiyâtle satılır. (s.4.)

157 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl

edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyâtle idâre-hânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)

- Zebân-ı Fârisî'den lisân-ı Türkî'ye tercüme olunan hikâye-i (Rehnümâ-yı Garâ'ib) kitâp satılan mahaller ile cerîde müvezzi'lerinde ve umûm-i kıraathânelerde beher nüshası yüz para fiyâtle satılır. (s.4.)
- Rusya memâlikinde mevcûd bi'l-cümle şimendifer hatlarının haritası ıstabl-ı arz ser-baytarı Binbaşı rif'atlü Mehmet Efendi tarafından tertîp ve tanzîm ile bu defa tab' ettirilerek beheri beşer kuruş fiyât ile Köprübaşı barakalarıyla Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve Tophâne Kıraathânesi'nde ve idâremizde fûrûht edilmekte olduğundan ilân-ı keyfiyete ibtidâr olunur. (s.4.)

158 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyâtle idâre-hânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- Zebân-ı Farisî'den lisân-ı Türkî'ye tercüme olunan hikâye-i (Rehnümâ-yı Garâ'ib) kitâp satılan mahaller ile cerîde müvezzi'lerinde ve umûm-i kıraathânelerde beher nüshası yüz para fiyâtle satılır. (s.4.)
- Rusya memâlikinde mevcûd bi'l-cümle şimendifer hatlarının haritası ıstabl-i âmire ser-baytarı Binbaşı rif'atlü Mehmet Efendi tarafından tertîb ve tanzîm ile bu defa tab' ettirilerek beheri beşer kuruş fiyât ile Köprübaşı barakalarıyla Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve Tophâne Kıraathânesi'nde ve idâremizde fûrûht edilmekte olduğundan ilân-ı keyfiyete ibtidâr olunur. (s.4.)

159 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyatla idârehânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- Zebân-ı Fârisî'den lisân-ı Türkî'ye tercüme olunan hikâyeye-i (Rehnümâ-yı Garâ'ib) kitap satılan mahaller ile cerîde müvezzi'lerinde ve umûm-i kıraathânelerde beher nüshası yüz para fiyatla satılır. (s.4.)
- Rusya memâlikinde mevcûd bi'l-cümle hatlarının haritası ıstabl-i âmire serbaytarı Binbaşî Rif'atlü Mehmet Efendi tarafından tertîb ve tanzîm ile bu defa tab' ettirilerek beheri beşer kuruş fiyat ile Köprübaşî barakalarıyla Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve Tophâne Kıraathânesi'nde ve idâremizde fûrûht edilmekte olduğundan ilan-ı keyfiyete ibtidâr olunur. (s.4.)
- Ahmet Mithat'ın Dağarcık nâmıyla tab' u neşr ettiği mecmua dörder kuruş fiyatla Tönbekici Hasan Ağa ve gazete müvezzi'lerinde satılıyor. (s.4.)

160 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar cildsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyatla idârehânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)

- Zebân-ı Farisî'den lisân-ı Türkî'ye tercüme olunan hikâye-i (Rehnümâ-yı Garâ'ib) kitap satılan mahaller ile cerîde müvezzi'lerinde ve umûm-i kıraathânelerde beher nüshası yüz para fiyâtle satılır. (s.4.)
- Rusya memâlikinde mevcûd bi'l-cümle şimendifer hatlarının haritası ıstabl-i âmire ser-baytarı Binbaşî Rif'atlü Mehmet Efendi tarafından tertîb ve tanzîm ile bu defa tab' ettirilerek beheri beşer kuruş fiyât ile Köprübaşî barakalarıyla Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve Tophâne Kıraathânesi'nde ve idâremizde fûrûht edilmekte olduğundan ilân-ı keyfiyete ibtidâr olunur. (s.4.)

161 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşemve ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyâtle idâre-hânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- Rusya memâlikinde mevcûd bi'l-cümle şimendifer hatlarının haritası ıstabl-i âmire ser-baytarı binbaşî rif'atlü Mehmet Efendi tarafından tertîb ve tanzîm ile bu defa tab' ettirilerek beheri beşer kuruş fiyât ile Köprübaşî barakalarıyla Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve Tophâne Kıraathânesi'nde ve idâremizde fûrûht edilmekte olduğundan ilân-ı keyfiyete ibtidâr olunur. (s.4.)

162 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar cildsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyatla idâre-hânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- Rusya memâlikinde mevcûd bi'l-cümle şimendifer hatlarının haritası ıstabl-i âmire ser-baytarı binbaşî rif'atlı Mehmet Efendi tarafından tertîb ve tanzîm ile bu defa tab' ettirilerek beheri beşer kuruş fiyat ile Köprübaşı barakalarıyla Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve Tophâne Kıraathânesi'nde ve idâremizde fûrûht edilmekte olduğundan ilân-ı keyfiyete ibtidâr olunur. (s.4.)
- Ahmet Mithad'ın Dağarcık nâmıyla tab' ve neşr ettiği mecmûa dörder kuruş fiyatla Tönbekici Hasan Ağa ve gazete müvezzi'lerinde satılıyor. (s.4.)

163 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hâm'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Ahmet Mithad'ın Dağarcık nâmıyla tab' ü neşr ettiği mecmûa dörder kuruş fiyatla Tönbekici Hasan Ağa ve gazete müvezzi'lerinde satılıyor. (s.4.)

164 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hâm'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirâsına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

• (İHTÂR)

Monte Kristo'nun birkaç haftadan beri çıkamayışına kâri'în-i kirâm tarafından bazı güne ta'rîzler vukû' bulmakta olduğu işitilmiştir. Bunun bir müddetten beri gecikmesi hiçbir sebebe müstenid olmayıp yalnız Ramazân-ı Şerîf münâsebetiyle terk-i mürettiblerinin biraz azca işlemeleriyle Monte Kristo'nun tab' olunmakta bulunduğu matbaanın ise pek ziyâde meşgûl bulunmasından ileri

gelmiştir ve bayrâm ertesi ise bu mâni'alar tabii kalmayacağından evvelki va'adimizi ifâ edeceğimizi ihtâr ve geçen vakitleri de tazmîn edeceğimizi va'ad ederiz. (s.4.)

- Ahmet Midhat'ın Dağarcık nâmıyla tab' u neşr ettiği mecmûa dörder kuruş fiyâtle Tönbekici Hasan Ağa ve gazete müvezzi'lerinde satılıyor. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa be birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyâtle idâre-hânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- Rusya memâlikinde mevcûd bi'l-cümle şimendifer hatlarının haritası istabli-âmire ser baytarı binbaşı rif'atlü Mehmet Efendi tarafından tertîb ve tanzîm ile bu defa tab' ettirilerek beheri beşer kuruş fiyât ile Köprübaşı barakalarıyla Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve Tophâne Kıraathânesi'nde ve idâremizde fûrûht edilmekte olduğundan ilân-ı keyfiyete ibtidâr olunur. (s.4.)

165 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Unkapanı'ndaki gazinoda bayramda her gün ve bayramdan sonra Cuma ve Pazar günleri ince çalgı terennüm-sâz olacağını gazino sâhibi müstemi'ine ilân eder. (s.4.)

166 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- Unkapanı'ndaki gazinoda bayramda her gün ve bayramdan sonra Cuma ve Pazar günleri ince çalgı terennüm-sâz olacağını gazino sâhibi müstemi'ine ilân eder. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyatla idârehânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- Rusya memâlikinde mevcûd bi'l-cümle şimendifer hatlarının haritası ıstabl-ı âmire ser-baytarı binbaşî rif'atlı Mehmet Efendi tarafından tertîb ve tanzîm ile bu defa tab' ettirilerek beheri beşer kuruş fiyat ile Köprübaşı barakalarıyla Bahçekapısı'nda Tönbekici Hasan Ağa'nın dükkânında ve Tophâne Kıraathânesi'nde ve idâremizde fûrûht edilmekte olduğundan ilân-ı keyfiyete ibtidâr olunur. (s.4.)

167 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Unkapanı'ndaki gazinoda bayramda her gün ve bayramdan sonra Cuma ve Pazar günleri ince çalgı terennümsâz olacağını gazino sâhibi müstemi'ine ilân eder. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyatla idârehânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)

168 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirâsına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyâtle idâre-hânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- **(DAĞARCIK'IN İKİNCİSİ)**
Ahmet Mithad Dağarcığı'nın ikincisini dahi neşr eylemiş ve birincisi gibi bu dahi dörder kuruş fiyâtle gazete müvezzi'leri elinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)

169 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hân'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Monte Kristo'nun sekizincisi dahi çıkmış ve önümüzdeki Cumartesi günü dokuzuncusu dahi çıkarılması mukarrer bulunmuştur. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyâtle idâre-hânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- **(DAĞARCIK'IN İKİNCİSİ)**
Ahmet Midhat Dağarcığı'nın ikincisini dahi neşr eylemiş ve birincisi gibi bu dahi dörder kuruş fiyâtle gazete müvezzi'leri elinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- Paris'te on dört sene tahsîl-i fûnûn ile şehâdetnâme alarak bu kere İstanbul'a gelmiş olan bir zât Türkçe tekellüm-i muktedir olduğundan arzu edenlere Fransızca ders verecektir. İktizâ-yı hâlde matbaamıza mürâcaat oluna. (s.4.)

170 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hân'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir

kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- Monte Kristo'nun sekizincisi dahi çıkmış ve önümüzdeki Cumartesi günü dokuzuncusu dahi çıkarılması mukarrer bulunmuştur. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden yüz elli numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyâtle idâre-hânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- **(DAĞARCİK'IN İKİNCİSİ)**
Ahmet Midhat Dağarcığı'nın ikincisini dahi neşr eylemiş ve birincisi gibi bu dahi dörder kuruş fiyâtle gazete müvezzi'leri elinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- Paris'te on dört sene tahsîl-i fûnûn ile şehâdet-nâme olarak bu kere İstanbul'a gelmiş olan bir zât Türkçe tekellüm-i muktedir olduğundan arzu edenlere Fransızca ders verecektir. İktizâ-yı hâlde matbaamıza mürâcaat oluna. (s.4.)

171 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyâtle idâre-hânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- Paris'te on dört sene tahsîl-i fûnûn ile şehâdetnâme olarak bu kere İstanbul'a gelmiş olan bir zât Türkçe tekellüm-i muktedir olduğundan arzu edenlere Fransızca ders verecektir. İktizâ-yı hâlde matbaamıza mürâcaat oluna. (s.4.)

172 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir

kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyatla idâre-hânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- **(DAĞARCIK'IN İKİNCİSİ)**
Ahmet Midhat Dağarcıĝ'ının ikincisini dahi neşr eylemiş ve birincisi gibi bu dahi dörder kuruş fiyatla gazete müvezzi'leri elinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- Monte Kristo'nun dokuzuncusu tab' u ihrâç edilmiş ve kemâ-fi's-sâbık gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)

173 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokaĝ'ında 30 numarada Musuri Hân'ndadır. Bir seneliĝi bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- **(İLÂN-I MAHSÛS)**
Hacı Osman Aĝa imzâsı ve 6 Kânûn-i Sâni tarihiyle idâre-hânemize gönderilen ve içinde Fransızca (konyak) diye bir pusulası dahi melfûf bulunan zât eĝer gözlükçü Fischer aleyhindeki varakayı aynen gazeteye derc ettirmek ister ise bizim gıyâbımızda olarak vaz' etmiş olduğu imzâya i'tibâr olunamayacağı cihetle gelip imzâsını tasdik etmesi iktizâ edeceğinden ya bugünkü Perşembe veyâhût yarınki Cuma günü idâre-hâneyi teşrîf etmesi niyâz olunur. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyatla idâre-hânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)

- **(DAĞARCIK'IN İKİNCİSİ)**

Ahmet Midhat Dağarcığı'nın ikincisini dahi neşr eylemiş ve birincisi gibi bu dahi dörder kuruş fiyatla gazete müvezzi'leri elinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)

- Monte Kristo'nun dokuzuncusu tab' u ihrâç edilmiş ve kemâ-fi's-sâbık gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)

174 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Monte Kristo'nun dokuzuncusu tab' u ihrâç edilmiş ve kemâfi's-sâbık gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)

175 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmânlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Monte Kristo'nun dokuzuncusu tab' u ihrâç edilmiş ve kemâfi's-sâbık gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyatla idâre-hânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- **(DAĞARCIK'IN İKİNCİSİ)**
Ahmet Mithat Dağarcığı'nın ikincisini dahi neşr eylemiş ve birincisi gibi bu dahi dörder kuruş fiyatla gazete müvezzi'leri elinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)

176 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmânlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Monte Kristo'nun dokuzuncusu tab' u ihrâç edilmiş ve kemâfi's-sâbık gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- **(DAĞARCIK'IN İKİNCİSİ)**
Ahmet Midhat Dağarcığı'nın ikincisini dahi neşr eylemiş ve birincisi gibi bu dahi dörder kuruş fiyâtle gazete müvezzi'leri elinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)

177 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmânlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücreti zam olunur. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Monte Kristo'nun onuncusu tab' u ihrâç edilmiş ve kemâ-fi's-sâbık gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- **(DAĞARCIK'IN İKİNCİSİ)**
Ahmet Midhat Dağarcığı'nın ikincisini dahi neşr eylemiş ve birincisi gibi bu dahi dörder kuruş fiyâtle gazete müvezzi'leri elinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyâtle idârehânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)

178 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmânlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir

kuruşadır. Taşralar için posta ücretinin seneliği iki altı aylığı bir mecdiyedir. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- Rehnümâ-yı Garâ'ib'in ikinci cüz'ü Çenberlitaş'ta Celil ve Köprübaşı barakasında satılır. (s.4.)
- Monte Kristo'nun onuncusu tab' u ihrâç edilmiş ve kemâfi's-sâbık gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- **(DAĞARCIK'IN İKİNCİSİ)**
Ahmet Mithat Dağarcığı'nın üçüncüsünü dahi tab'-ı neşr eylemiştir. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyatla idârehânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)

179 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hân'ındadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücretinin seneliği iki altı aylığı bir mecdiyedir. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Reh-nümâ-yı Garâ'ib'in ikinci cüz'ü Çenberlitaş'da Celil ve Köprübaşı barakasında satılır. (s.4.)
- Monte Kristo'nun onuncusu tab' u ihrâç edilmiş ve kemâfi's-sâbık gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- **(DAĞARCIK'IN ÜÇÜNCÜSÜ)**
Ahmet Midhat Dağarcığı'nın üçüncüsünü dahi tab'-ı neşr eylemiştir. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyatla idârehânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- Sultân Bayezit'de Kürkçüler Kapısı'nda altı üstlü oda ve tahtında bodrum bulunan 129 numaralı dükkân ve Koska civârında Çoban Çavuş Mahallesi'nde

Çerkeşli Sokağı'nda üst katta iki oda ve kiler ve orta katta bir oda ve selâmlık olarak bir oda ve matbah ve kuyu ve kömürlük ve otuz arşın bahçeyi hâvî 5 numaralı hâne satılık olduğundan tâlibi olan zevât matbaamıza mürâcaat eylemeleri... (s.4.)

180 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hân'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücretinin seneliği iki altı aylığı bir mecdiyedir. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Rehnümâ-yı Garâ'ib'in ikinci cüz'ü Çenberlitaş'ta Celil Ağa ile Köprübaşı barakasında satılır. (s.4.)
- Monte Kristo'nun onuncusu tab' u ihrâç edilmiş ve kemâfi's-sâbık gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- **(DAĞARCIK'IN ÜÇÜNCÜSÜ)**
Ahmet Mithad Dağarcığı'nın üçüncüsünü dahi tab'-ı neşr eylemiştir. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyâtle idârehânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- Sultân Bayezit'de Kökçüler Kapısı'nda altı üstlü oda ve tahtında bodrum bulunan 129 numaralı dükkân ve Koska civârında Çoban Çavuş Mahallesi'nde Çerkeşli Sokağı'nda üst katta iki oda ve kiler ve orta katta bir oda ve selâmlık olarak bir oda ve matbah ve kuyu ve kömürlük ve otuz arşın bahçeyi hâvî 5 numaralı hâne satılık olduğundan tâlibi olan zevât matbaamıza mürâcaat eylemeleri... (s.4.)

181 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hân'ndadır. Bir seneliği bir Osmanlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir

kuruşadır. Taşralar için posta ücretinin seneliği iki altı aylığı bir mecdiyedir. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)

- Reh-nümâ-yı Garâ'ib'in ikinci cüz'ü Çenberlitaş'ta Celîl Ağa ile Köprübaşı barakasında satılır. (s.4.)
- Monte Kristo'nun onuncusu tab' u ihrâç edilmiş ve kemâfi's-sâbık gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- **(DAĞARCIK'IN ÜÇÜNCÜSÜ)**
Ahmet Midhat Dağarcığı'nın üçüncüsünü dahi tab' u neşr eylemiştir. (s.4.)
- Diyojen'in 1 numarasından 100 numarasına kadar ciltsiz olarak yüz kuruşa ve birden 150 numarasına kadar olan nüshalarından eksik olanları dahi ikmâl edilerek tamam olduğu hâlde alafranga ciltlettirilip yüz yetmiş kuruş fiyatla idârehânemizde fûrûht edilmektedir. (s.4.)
- Sultân Bayezit'de Kökçüler Kapısı'nda altı üstlü oda ve tahtında bodrum bulunan 129 numaralı dükkân ve Koska civârında Çoban Çavuş Mahallesi'nde Çerkeşli Sokağı'nda üst katta iki oda ve kiler ve orta katta bir oda ve selâmlık olarak bir oda ve matbah ve kuyu ve kömürlük ve otuz arşın bahçeyi hâvî 5 numaralı hâne satılık olduğundan tâlibi olan zevât matbaamıza mürâcaat eylemeleri... (s.4.)

182 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermenciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmânlı lirasına ve altı aylığı üç mecdiyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücretinin seneliği iki altı aylığı bir mecdiyedir. İlânâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Rehnümâ-yı Garâ'ib'in ikinci cüz'ü Çenberlitaş'da Celîl Ağa ile Köprübaşı barakasında satılır. (s.4.)
- Monte Kristo'nun onuncusu tab' u ihrâç edilmiş ve kemâfi's-sâbık gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- **(DAĞARCIK'IN ÜÇÜNCÜSÜ)**
Ahmet Midhat Dağarcığı'nın üçüncüsünü dahi tab' u neşr eylemiştir. (s.4.)

- Sultân Bayezit'de Kökçüler Kapısı'nda altı üstlü oda ve tahtında bodrum bulunan 129 numaralı dükkân ve Koska civârında Çoban Çavuş Mahallesi'nde Çerkeşli Sokağı'nda üst katta iki oda ve kiler ve orta katta bir oda ve selâmlık olarak bir oda ve matbah ve kuyu ve kömürlük ve otuz arşın bahçeyi hâvî 5 numaralı hâne satılık olduğundan tâlibi olan zevât matbaamıza mürâcaat eylemeleri... (s.4.)

183 Numara

- İşbu gazete haftada üç defa Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri neşr olunur. İdâresi Galata'da Fermeneciler Sokağı'nda 30 numarada Musuri Hânı'ndadır. Bir seneliği bir Osmânlı lirasına ve altı aylığı üç mecediyeye ve bir nüshası bir kuruşadır. Taşralar için posta ücretinin seneliği iki altı aylığı bir mecediyedir. İlanâtın beher satırından üç kuruş ve mevâdd-ı sâ'irenin satırından altı kuruş alınır. (s.1.)
- Reh-nümâ-yı Garâ'ib'in ikinci cüz'ü Çenberlitaş'ta Celîl Ağa ile Köprübaşı barakasında satılır. (s.4.)
- Monte Kristo'nun onuncusu tab' u ihrâç edilmiş ve kemâfi's-sâbık gazete müvezzi'leri yedinde satılmakta bulunmuştur. (s.4.)
- **(DAĞARCIK'IN ÜÇÜNCÜSÜ)**
Ahmet Midhat Dağarcığı'nın üçüncüsünü dahi tab' u neşr eylemiştir. (s.4.)
- Sultân Bayezit'de Kökçüler Kapısı'nda altı üstlü oda ve tahtında bodrum bulunan 129 numaralı dükkân ve Koska civârında Çoban Çavuş Mahallesi'nde Çerkeşli Sokağı'nda üst katta iki oda ve kiler ve orta katta bir oda ve selâmlık olarak bir oda ve matbah ve kuyu ve kömürlük ve otuz arşın bahçeyi hâvî 5 numaralı hâne satılık olan olduğundan tâlibi olan zevât matbaamıza mürâcaat eylemeleri... (s.4.)

SONUÇ

1867'de çıkarılan Âli Kararnâme ile 1877 Matbuat Nizamnâmesi'nin mizah dergi ve gazeteleri ile ilgili kısıtlamalar getirmesi, sansür uygulaması ile ilgili hükümler, basını bu itici güçler karşısında mücadeleye yöneltmiştir. Toplumda meydana gelen değişiklikleri yansıtması bakımından halk ile yönetici arasında aracı işlevi gören basının rolü yadsınamayacak kadar önemlidir. Ülke içinde ve dışında muhaliflerine ve hasmına karşı ilk tepki basından beklenir. Şüphesiz basın bütün bir medeniyete ayna tutma görevini üstlenmiştir.

Diyojen, gerek kullandığı dil gerek içerik itibarıyla mizahı kendisine düstur edinmiş ve birçok kurum ya da kişiler eleştirilere hedef olmuştur. Ayrıca dergide yer alan yazılardan eski İstanbul manzaralarını görebilmek mümkündür. Özellikle Altıncı Daire'nin sorumluluklarını yerine getirmediği, İstanbul'un çamurdan, tozdan, pislikten, kolera salgınlarından bir türlü kurtulamadığı açıkça eleştirilir. Diyojen, kendisinin mizah görevini üstlendiğini ve yazılanlara bunun dışında bir anlam verilmemesi gerektiğini belirtmesine rağmen kapatma cezalarından kurtulamamış ve nitekim daha sonraki süreçte tamamen kapatılmıştır.

Kurum ve kuruluşların yanında şahıslara yönelik saldırıların da olduğunu görmekteyiz. Namık Kemal'in Mahmut Nedim Paşa için yazdığı Kedi Mersiyesi bu durumun en güzel örneğidir. Bunun yanı sıra yabancı ülkelerin liderleri de Osmanlı İmparatorluğu'nun iç işlerine müdahale etmekle, onun zaafalarını kullanmakla suçlanmışlardır. Diyojen, kendisine demiryolu imtiyazı verilen Baron Hirsch'in devleti dolandırarak çıkmaza sürüklemesinden yetkilileri sorumlu tutar.

Aynı şekilde yabancılara tanınan imtiyazlar sonucunda kendi ülkelerinden gelerek, Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında istedikleri gibi halkı dolandıran, aldatan sözde doktorların, tüccarların türemesinden şikayet etmektedir. Diyojen, bu insanların sahtekârlık yapmalarına ülkelerindeki yetkili merciler izin vermezken, bizim ülkemizde serbest hareket etmelerine bir anlam veremez. Bunun en güzel örneğini Mösyö Fischer adındaki bir kişinin halkı göz doktoru adı altında aldatmasında görmekteyiz. Diyojen, muayeneye gelen hastalarına sadece gözlük yazarak işi ticarete döken bu kişinin faaliyetlerinin engellenmemesine karşı çıkar. Dolayısıyla Diyojen yine hükümete çatar.

Diyojen'de medeniyet sembolü olarak görülen Batı'dan teknik alanda yararlanıldığı görülmektedir. Demiryollarının yapılmasıyla halk refah bir yaşama kavuşmuş, aynı zamanda demiryolunun geçtiği bölgelerde ticaret canlanmıştır. Buharlı gemiler, tramvaylar İstanbul halkı için yeni araçlardır. Bu tür taşıtlar genellikle olumsuz yönleriyle ele alınmaktadır. Durak yerini unutan tramvaylar, kayıkların bile geçtiği vapurlar hicvedilmiştir. Batı sadece teknik alanda ilerlememiş, sosyal ve kültürel hayata da sıçramış, alafranga yaşam tarzı birçok alanda kendini göstermiştir. Özellikle bu durumu aile hayatı ve kadın erkek ilişkilerinin değişiminde görmekteyiz.

Bizim olan, bize ait olanı savunan Diyojen, tiyatrodaki geleneksel halk tiyatrosundan yanadır. Batı tiyatrosunu savunan Güllü Agop ile bu konuda sıkça tartışmış ve onun yaptığı tiyatroyu Osmanlı tiyatrosu olarak görmemiş, bu tür oyunların bizim ahlak yapımıza uymadığını ifade etmiştir.

Mizahın doğrudan veya dolaylı olarak hükümeti uyarmak gibi bir görevi olduğundan bahsedilebilir. Ayrıca yönetimdeki aksaklıkları, yolsuzlukları görebilmek adına mizah yaparken aynı zamanda gerçekleri de çıplak bir şekilde ortaya koyan kaynaklar yol göstericidir. Nitekim bu tür kaynaklarda dönemin sosyo kültürel, hukuk, adalet, eğitim, siyaset, ekonomi gibi birçok özellikleri de izlenebilir. Dolayısıyla mizahın dikkat çekici özelliği bu kaynaklarda görülmektedir.

Diyojen'in Tanzimatın son dönemlerinde çıkmasıyla bağlantılı olarak, çalışmamızda Tanzimat dönemine değinilmiştir. Yeni bir dönemi başlatan Tanzimat, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı ile temasa geçmesine neden olmuştur. Bu amaçla kurumlarında değişikliğe giden İmparatorluk, Viyana kapılarına kadar dayanan gücünün kırıldığını fark etmiş ve mağrurlanmayı bırakıp küçümsediği Batı'yı izlemek zorunda kalmıştır. Yapılan ıslahatlar gerici kesimin tepkisiyle karşılaşmış, yenilikleri önlemek amacıyla bölgesel ayaklanmalar baş göstermiştir. Bundan dolayı yapılmak istenenler ya parça parça yapılmış veya yapılması için uzun bir süre ara verilmiş, uygun zaman beklenmiştir. Dolayısıyla yapılan ıslahatlar bütünlük arz etmemektedir.

Doğruları söylemenin ve halkı bilinçlendirmenin yasak olduğu baskı dönemlerinde memleket sınırları içinde faaliyet gösterememenin sonucu olarak yurt dışında yapılan faaliyetler, Cumhuriyet döneminin serbestlik ortamının kuşkusuz

hazırlayıcısı olmuştur. Bu noktada Genç Osmanlılar ile Jön Türkler'in çalışmaları yeni bir aydın kadrosunun yaratılmasında etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

- Abadan, Y., “Tanzimat Fermanı'nın Tahlili”, Halil İnalçık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 37-63), Phoenix Yayın, Ankara 2006.
- Rasim, A., “Osmanlı Matbuatı”, Münir Süleyman Çapanoğlu (Haz.), *Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar*, (ss. 58-66), (Hür Türkiye) Dergisi Yay., İstanbul 1962.
- Akyıldız, A., *Haliç'te Seyrüsefer Haliç Vapurları Şirketi ve Faaliyetleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2007.
- Alkan, M. Ö., “Tanzimat'tan Sonra Kadının Hukuksal Statüsü ve Devletin Evlilik Sürecine Müdahalesi Üzerine”, *Toplum ve Bilim*, 50, (Yaz 1990), 85-95.
- Ayar, M., *Osmanlı Devletinde Kolera İstanbul Örneği (1892-1895)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2007.
- Basiretçi A. E., Sağlam, N., (Haz.), *Bir Zamanlar İstanbul Şehir Mektupları*, İstanbul Ticaret Odası Yay., İstanbul 2010.
- Basiretçi A. E., Sağlam, N., (Haz.), *İstanbul'da Yarım Asırlık Vekayi-i Mühimme*, Kitabevi Yay., İstanbul 1997.
- Baykara, T., “Tanzimatda Şehir ve Belediye”, Hakkı Dursun Yıldız (Haz.), *150. Yılında Tanzimat*, (ss. 277-287), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992.
- Berkes, N., *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, (Haz. Ahmet Kuyaş), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2006.
- Bozdağ, İ., *Sultan Abdülhamid'in Hatıra Defteri*, Truva Yay., İstanbul 2010.
- Brummett, P., *İkinci Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm 1908-1911*, (2003), (Çev.: Ayşen Anadol), İletişim Yay., İstanbul 2003.
- Canner, E., “Jön Türk Devrimi Sonrasında İstanbul Rum Mizah Basını: Embros Gazetesi”, İrene Fenoglio-François Georgeon (Haz.), *Doğu'da Mizah*, (ss. 103-113), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2000.

- Cenap Şahabettin., “Mizah Felsefesi“, Hilmi Yücebaş (Haz.), *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi*, (ss. 53-57), Milliyet Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul 1976.
- Cenap Şahabettin., Akay, H., (Haz.), *Evrâk-ı Eyyâm*, Timaş Yay., İstanbul 1998.
- Cin, H., “Tanzimat Döneminde Osmanlı Hukuku ve Yargılama Usulleri”, Hakkı Dursun Yıldız (Haz.), *150. Yılında Tanzimat*, (ss. 11-32), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992.
- Chanfrault, B., “Tunus'ta Ceha (Cuha): Gelenekten Modernizme Fıkra Toplumsal-Tarihsel Yaklaşım”, İréne Fenoglio-François Georgeon (Haz.), *Doğu'da Mizah*, (ss. 37-48), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2000.
- Çakır, H., “Tarihimizin İlk Mizah Dergisi Diyojen'in Kapatma Cezalarına Yine Mizahi Yoldan Gösterdiği Tepkiler”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:15, 2006, 163, <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/571>, (Erişim Tarihi: 05.04.2018)
- Çeviker, T., *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-I Tanzimat ve İstibdat Dönemi (1867-1878/1878-1908)*, Adam Yay., İstanbul 1986.
- Davison, R., “Tanzimat Döneminde Osmanlı Diplomasisinin Modernleşmesi”, Halil İnalçık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 207-216), Phoenix Yay., Ankara 2006.
- Déjeux, J., “Cuha ve Nâdire”, İréne Fenoglio-François Georgeon (Haz.), *Doğu'da Mizah*, (ss. 27-36), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2000.
- Devellioğlu, F., Güneçal, A. S. (Haz.), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 2010.
- Doğruel, F., Doğruel, A. S., *Osmanlı'dan Günümüze Tekel*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 2000.
- Ebüzziya, Z., “Diyojen”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, Cilt: 9, 479-480.
- Efe, P., “Teodor Kasab, Namık Kemal ve Haşmet'in Geleneksel Seyirlikler-Batı Tiyatrosu Tartışmaları”, *Toplumsal Tarih*, 181, (Ocak 2009), 80-85.

“Eksarkhane”, *Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*, Meydan Yay., İstanbul 1990, Cilt: 4, 132.

“Eksarhane”, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Gelişim Yay., İstanbul 1986, Cilt: 6, 3583.

Engelhardt., *Tanzimat ve Türkiye*, Kaknüs Yay., İstanbul 2017.

Enginün, İ., *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, Dergâh Yay., Şubat 2006.

Ertuğ, H. R., *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, c.1, Yenilik Basımevi, İstanbul 1970.

Freud, S., *Espriler ve Bilinçdışıyla İlişkileri*, (Çev.: Emre Kapkın), Yaprak Yay., İstanbul (yayın yılı yok).

Georgeon, F., “Şehrin Aynası: Osmanlı Mizah Basını”, *Toplumsal Tarih*, 49, (Ocak 1998), 24-28.

_____, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Gülmek mi?”, İrene Fenoglio-François Georgeon (Haz.), *Doğu'da Mizah*, (ss. 79-102), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2000.

Günergun, F., “Osmanlı Devleti'nde Buharlı Tramvay İşletme Teşebbüsleri”, Ekmeleddin İhsanoğlu-Mustafa Kaçar (Haz.), *Çağını Yakalayan Osmanlı! Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, (ss. 373-393), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 1995.

Guboğlu, M. P., “Osmanlı İmparatorluğu'nda Karadeniz-Tuna Kanalı Projeleri (1836-1876) ve Boğazköy-Köstence Arasında İlk Demiryolu İnşası (1855-1860)”, Ekmeleddin İhsanoğlu-Mustafa Kaçar (Haz.), *Çağını Yakalayan Osmanlı! Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, (ss. 217-247), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 1995.

Gürbilek, N., *Kör Ayna, Kayıp Şark*, Metis Yay., İstanbul 2004.

İhsanoğlu, E., “Tanzimat Öncesi ve Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim ve Eğitim Anlayışı”, Hakkı Dursun Yıldız (Haz.), *150. Yılında Tanzimat*, (ss. 335-396), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992.

_____, “Osmanlı İmparatorluğu'nun Teknoloji Çağını Yakalama Gayretleri”, Ekmeleddin İhsanoğlu-Mustafa Kaçar (Haz.), *Çağını Yakalayan Osmanlı!*

Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri, (ss. VII-XVI), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 1995.

İnalcık, H., “Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri”, Halil İnalcık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 127-149), Phoenix Yay., Ankara 2006.

_____, “Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayûnu”, Halil İnalcık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 83-100), Phoenix Yay., Ankara 2006.

_____, “Tanzimat Nedir?”, Halil İnalcık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 13-35), Phoenix Yay., Ankara 2006.

İnuğur, M. N., *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yay., İstanbul 2005.

İskit, S. R., *Türkiyede Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 2000.

_____, *Türkiyede Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yay., İstanbul 1943.

Jeltjakov, A. D., *Türkiye'nin Sosyo-Politik ve Kültürel Hayatında Basın (1729-1908 Yılları)*, Nauka Yayınevi, Moskova 1972.

Kaplan, M., “Mustafa Reşid Paşa ve Yeni Aydın Tipi”, Halil İnalcık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 335-342), Phoenix Yay., Ankara 2006.

Karal, E. Z., “Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda Batı'nın Etkisi”, Halil İnalcık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 65-82), Phoenix Yayın., Ankara 2006.

Kaynar, R., *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010.

Kodaman, B., Alkan, A. T., “Tanzimatın Öncüsü Mustafa Reşid Paşa”, Hakkı Dursun Yıldız (Haz.), *150. Yılında Tanzimat*, (ss. 1-10), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992.

Koloğlu, O., *Avrupa'nın Kıskaçında Abdülhamit*, İletişim Yay., İstanbul 1998.

_____, “Hicaz Demiryolu (1900-1908) Amacı, Finansmanı, Sonucu”, Ekmeleddin İhsanoğlu-Mustafa Kaçar (Haz.), *Çağını Yakalayan Osmanlı! Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, (ss. 289-334), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 1995.

Koray, E., *Türkiye'nin Çağdaşlaşma Sürecinde Tanzimat*, Marmara Üniversitesi Yay., İstanbul 1991.

Korlaelçi, M., *Pozitivizmin Türkiye'ye Giriş*, Hece Yay., Ankara 2002.

Kudret, C., *Abdülhamit Devrinde Sansür*, Milliyet Yay., İstanbul 1977.

Kuntay, M. C., *Namık Kemal Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında*, Maarif Matbaası, İstanbul 1944, c.1.

Kurdakul, N., *Tanzimat Dönemi Basınında Sosyo-Ekonomik Fikir Hareketleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1997.

_____, “1876-1877 Osmanlı Basınında Zülfiyâre Dokunan Bir Karikatür Nedeniyle”, *Güldiken*, 1, (Nisan 1993), 117-119.

Kut, T., “Teodor Kasap”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2011, c.40, 473-475.

Kutay, C., *Ağlamamak İçin Nelere Gülerlerdi?*, Geçmişten Günümüze Türk Kitaplığı, İstanbul 1970.

Kutlu, K., Çeçen, K., “Osmanlı Devrinde İstanbul'da Raylı Ulaşım”, Ekmeleddin İhsanoğlu-Mustafa Kaçar (Haz.), *Çağını Yakalayan Osmanlı! Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, (ss. 335-342), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 1995.

Küçük, C., “Osmanlı İmparatorluğu'nda “Millet Sistemi” ve Tanzimat”, Halil İnalçık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 393-403), Phoenix Yay., Ankara 2006.

Kütükoğlu, M. S., “Tanzimat Devrinde Yabancıların İktisâdî Faaliyetleri”, Hakkı Dursun Yıldız (Haz.), *150. Yılında Tanzimat*, (ss. 91-138), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992.

- Lewis, B., *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (1970), (Çev.: Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1970.
- Mardin, Ş., *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri (1895-1908)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.
- Meriç, C., Mahmut Ali Meriç (Haz.), *Bu Ülke*, İletişim Yay., İstanbul 1985.
- Minassian, A., “Ermeni Dergisi Gavroş'da Karikatür ve Hiciv (1908-1920)”, İréne Fenoglio-François Georgeon (Haz.), *Doğu'da Mizah*, (ss. 115-135), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2000.
- Muallimoğlu, N., *Politikada Nükte*, Avcıol Basım-Yay., İstanbul 1997.
- Nar, A., *İslâmî Edebiyat Açısından Mizah Edebiyatı*, Gonca Yayınevi, İstanbul (yayın yılı yok).
- Nicolas, M., “Karagöz'de İnsanlık Komedyası”, İréne Fenoglio-François Georgeon (Haz.), *Doğu'da Mizah*, (ss. 65-78), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2000.
- Oral, F. S., *Türk Basın Tarihi Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 1728-1922 1831-1922*, Oral Yay., Ankara 1967.
- Ortaylı, İ., *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yay., İstanbul 2008.
- _____, “Tanzimat Adamı ve Tanzimat Toplumunu”, Halil İnalcık-Mehmet Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss. 301-334), Phoenix Yay., Ankara 2006.
- _____, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I*, Turhan Kitabevi Yay., Ankara 2004.
- Oymak, A., *Osmanlı Mizahında Teodor Kasap (Diyojen, Çingiraklı Tatar ve Hayal Gazetesi Üzerine Bir İnceleme)*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2013.
- Öngören, F., *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1983.
- Özcan, Ö., *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah, [Yergi ve Gülmece]*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2002.

- Özel, S., *Fener-Rum Patrikhanesi ve Ruhban Okulu*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2008.
- Öztürk, C., “Tanzimat Devrinde Bir Devletçilik Teşebbüsü: Haydarpaşa-İzmit Demiryolu”, Ekmeleddin İhsanoğlu-Mustafa Kaçar (Haz.), *Çağını Yakalayan Osmanlı! Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, (ss. 271-287), İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 1995.
- Özünlü, Ü., “Yaşam ve Gülmece”, *Güldiken*, 6, (Ocak 1995), 8-12.
- Parmaksızoğlu, A., *Türk Gazetecilik ve Basın Tarihi*, Dünya Haberler Ajansı Neşriyatı, İstanbul 1959.
- Petrosyan, Y. A., *Sosyalist Açından Jöntürk Hareketi*, (2015), (Çev.: Ayşe Hacıhasanoğlu-Mazlum Beyhan), Yordam Yay., İstanbul 2015.
- Sanders, B., *Yıkıcı Tarih Olarak Gülme*, (2001), (Çev.: Kemal Atakay), Ayrıntı Yay., İstanbul 2001.
- Saraç, T., *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük Grand Dictionnaire Français-Turc*, Adam Yay., İstanbul 1989.
- Sungu, İ., “Tanzimatın İlanı”, *Aylık Ansiklopedi*, İstanbul 1945, I, 221-223.
- _____, “Teodor Kasap”, *Aylık Ansiklopedi*, İstanbul 1945, I, 126-127.
- _____, “Diyojen Gazetesi”, *Aylık Ansiklopedi*, İstanbul 1945, I, 339-341.
- Şapolyo, E. B., *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın*, Güven Matbaası, Ankara 1971.
- Şemseddin Sami., Yavuzarslan, P. (Haz.), *Kamus-ı Türkî*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2015.
- Şeni, N., “19. Yüzyıl Sonu İstanbul Basınında Moda ve Kadın Kıyafetleri”, Şirin Tekeli (Haz.), *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, (ss. 53-78), İletişim Yay., İstanbul 1993.
- Tanpınar, A. H., (Haz. Abdullah Uçman), *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul 2012.

- Tokgöz, A. İ., Kabacalı, A. (Haz.); *Matbuat Hatıralarım (1888-1914)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2012.
- Topuz, H., *İletişimde Karikatür ve Toplum*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir 1986.
- _____, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayın., İstanbul 1973.
- Tökin, F. H., *Basın Ansiklopedisi*, (yayın yeri ve yılı yok).
- Tunaya, T. Z., *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri I*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul 1999
- Ülken, H. Z., *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2014.
- Yerlikaya, İ., *XIX. Yüzyıl Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi ve (Pancermenizm-Panislamizm-Panslavizm—Osmanlılık Fikirleri)*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yay., Van 1994.
- Yücebaş, H., *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi*, Milliyet Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul 1976.
- Yüksel, S., “Hiciv Üzerine”, Hilmi Yücebaş (Haz.), *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi*, (ss. 86-87), Milliyet Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul 1976.

EKLER

EK 1

Diyojen'in 74. sayısında çىكان ilk karikatür.

Şu acayip mahlûkun ne olduğunu bilene Diyojen'in ilk nüshasından bu nüshaya kadar olan numroları meccânen verilecektir.

EK 2

Diyojen'de yayımlanan ikinci karikatür 121. sayıdadır.

Güyâ pâyitaht ile havâlisi beyninde intikâlâtı kolaylaştırmak pek elzem imiş de...

EK 3

Diyojen'de yayınlanan son karikatür 123. sayıdadır.

Girenlere günlük tütsü, çıkanlara nâ-burun...

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Bahar SAYIM
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum/24.12.1991
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi/Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü/Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	-
İş Deneyimi	
Stajlar	-
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	-
İletişim	
E-Posta Adresi	bhrsym@gmail.com
Tarih	